

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**М. А. Макаров, А. С. Симчук, М. Й. Кулик,
Ю. В. Терещенко, С. В. Харченко**

СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ

Навчальний посібник

Київ 2022
«Інтерсервіс»

УДК 342.56:343.11:351.87

ББК 629.0

С 89

*Рекомендовано до друку Вченою радою Національної академії внутрішніх справ
(протокол № 1 від 25 січня 2022 року)*

Рецензенти:

Л. М. Лобойко, доктор юридичних наук, професор, суддя Великої Палати Верховного Суду, вчений секретар Науково-консультативної ради при Верховному суді; *О. В. Таран*, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ; *М. С. Туркот*, кандидат юридичних наук, доцент, прокурор відділу Офісу Генерального прокурора.

Авторський колектив:

М. А. Макаров, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ; *А. С. Симчук*, старший викладач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ; *М. Й. Кулик*, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ; *Ю. В. Терещенко*, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ; *С. В. Харченко*, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ.

Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / М. А. Макаров, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко, С. В. Харченко. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. – 656 с.

ISBN 978-966-999-254-3

У навчальному посібнику на основі чинного законодавства України, практики його застосування і досягнень правової науки розглядаються статус судових, правоохоронних, правозахисних органів та недержавних правозахисних інститутів України, порядок їх формування, засади організації та функціонування. Значне місце у цьому посібнику відведено висвітленню правової природи судової влади, визначенню системи і змісту її функцій. Розглянуті принципи і порядок побудови системи судоустрою України, їх відповідність міжнародним стандартам щодо незалежності, неупередженості та доступності правосуддя. Виходячи з перебування вітчизняної системи права на етапі реформування, характеристика органів судової влади, статусу її носіїв, органів прокуратури, досудового розслідування, інших державних і недержавних правоохоронних інститутів здійснена крізь призму їх становлення і розвитку.

Навчальний посібник передусім розрахований для студентів, слухачів, курсантів юридичних вищих навчальних закладів. Навчальне видання також буде корисним науково-педагогічним працівникам, правознавцям-практикам, усім, кого цікавить організація діяльності судових, правоохоронних та правозахисних органів в Україні.

УДК 342.56:343.11:351.87

ББК 629.0

С 89

© Національна академія внутрішніх справ, 2022
© М. А. Макаров, А. С. Симчук, М. Й. Кулик,
Ю. В. Терещенко, С. В. Харченко. 2022

ISBN 978-966-999-254-3

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	8
ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ПРЕДМЕТ, СИСТЕМА, ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ»	
1.1. Предмет і система навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України»	12
1.2. Юридичне визначення правоохоронної, судової та правозахисної діяльності.....	14
1.3. Нормативні акти з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України».....	39
РОЗДІЛ 2. СУДОВА ВЛАДА В УКРАЇНІ	
2.1. Поняття, ознаки судової влади, її співвідношення з іншими гілками влади.....	53
2.2. Форми реалізації судової влади та її функції.....	67
2.3. Загальна характеристика системи судоустрою.....	78
2.3.1. Основні поняття й інститути системи судоустрою.....	78
2.3.2. Місцеві суди.....	88
2.3.3. Апеляційні суди.....	100
2.3.4. Вищі спеціалізовані суди.....	106
2.3.5. Верховний Суд.....	110
2.4. Судді та присяжні.....	117
2.5. Вища кваліфікаційна комісія суддів України.....	124
2.6. Національна школа суддів України.....	134
2.7. Суддівське самоврядування.....	135
2.8. Організаційне забезпечення діяльності судів.....	142
2.8.1. Державна судова адміністрація України.....	143
2.8.2. Служба судової охорони.....	148
2.9. Судова практика Європейського суду з прав людини в конкретних справах (судовий прецедент) як джерело права в Україні.....	154
РОЗДІЛ 3. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ	
3.1. Статус і повноваження Конституційного Суду України.....	170
3.2. Правовий статус судді Конституційного Суду України.....	173
3.3. Організація діяльності Конституційного Суду.....	180
3.4. Конституційне провадження.....	186

РОЗДІЛ 4. ВИЩА РАДА ПРОВСУДДЯ

4.1. Статус та повноваження Вищої ради правосуддя	201
4.2. Склад Вищої ради правосуддя. Порядок обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя. Статус члена Вищої ради правосуддя.....	204
4.3. Структура та організація діяльності Вищої ради правосуддя.....	214
4.4. Участь у формуванні суддівського корпусу.....	218
4.5. Розгляд справ щодо порушення вимог щодо несумісності.....	219
4.6. Дисциплінарне провадження щодо суддів.....	220
4.7. Розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора.....	226
4.8. Звільнення з посади.....	229
4.9. Надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом.....	231
4.10. Тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя.....	233
4.11. Переведення суддів.....	237
4.12. Вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя.....	238

РОЗДІЛ 5. ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ

5.1. Поняття прокуратури і її роль в Україні. Функції і засади діяльності прокуратури України.....	244
5.2. Організаційні основи системи прокуратури. Статус прокурора.....	255
5.3. Повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій.....	272
5.4. Кадри органів прокуратури:	
5.4.1. Порядок зайняття посади прокурора та порядок звільнення з адміністративної посади.....	291
5.4.2. Звільнення прокурора з посади, припинення, зупинення його повноважень на посаді.....	295
5.4.3. Дисциплінарна відповідальність прокурора.....	296

РОЗДІЛ 6. МВС І НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ

6.1. Міністерство внутрішніх справ України, його основні завдання та компетенція.....	307
6.2. Структура апарату Міністерства внутрішніх справ України.....	324
6.3. Національна поліція України. Система, структура та повноваження Національної поліції.....	325

6.4. Поліцейський та його статус. Добір на посаду поліцейського.....	341
6.5. Загальні засади проходження служби в поліції.....	346
6.6. Гендерна рівність. Нормативно-правові документи у сфері гендерної рівності. Гендерна рівність та Національна поліція.....	349

РОЗДІЛ 7. ОРГАНИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ

7.1. Досудове розслідування: поняття, форми та завдання.....	367
7.2. Органи досудового розслідування, їх система і компетенція. Процесуальний статус керівника органу досудового розслідування, керівника органу дізнання, слідчого та дільника.....	375
7.3. Слідчі підрозділи Національної поліції України, їх основні завдання та функції. Права та обов'язки слідчих, гарантії їх процесуальної незалежності.....	384
7.4. Підрозділи дізнання органів Національної поліції України, їх завдання та основні функції. Права та обов'язки дільників.....	392
7.5. Органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, їх компетенція.....	398

РОЗДІЛ 8. СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

8.1. Поняття Служби безпеки України, її основні завдання та засади діяльності.....	416
8.2. Система і організація діяльності Служби безпеки України.....	418
8.3. Кадри Служби безпеки України.....	421
8.4. Повноваження Служби безпеки України.....	422

РОЗДІЛ 9. МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ – ІНТЕРПОЛ

9.1. Поняття Інтерполу, завдання та принципи діяльності цієї організації.....	439
9.2. Організаційна структура Інтерполу. Функції його керівних органів.....	442
9.3. Національне центральне бюро Інтерполу (НЦБ) в Україні.....	447

РОЗДІЛ 10. БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

10.1. Статус, основні принципи діяльності та завдання Бюро економічної безпеки України.....	464
10.2. Повноваження Бюро економічної безпеки України.....	467
10.3. Організація діяльності Бюро економічної безпеки України.....	469
10.4. Контроль за діяльністю та відповідальність Бюро економічної	

безпеки України.....	476
----------------------	-----

РОЗДІЛ 11. ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

11.1. Поняття, правові, основні засади діяльності та завдання Державного бюро розслідувань.....	490
11.2. Повноваження Державного Бюро розслідувань та їх реалізація.....	493
11.3. Система та організаційна структура Державного Бюро розслідувань.....	497
11.4. Працівники Державного бюро розслідувань.....	504
11.5. Особливості демократичного цивільного контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань. Забезпечення прозорості діяльності Державного бюро розслідувань.....	506

РОЗДІЛ 12. НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ

12.1. Поняття, правові, основні засади діяльності та завдання Національного антикорупційного бюро України.....	514
12.2. Загальна структура та чисельність Національного антикорупційного бюро України.....	516
12.3. Повноваження Національного антикорупційного бюро України.....	517
12.4. Працівники Національного антикорупційного бюро України.....	522
12.5. Контроль за діяльністю Національного антикорупційного бюро України та його підзвітність.....	529

РОЗДІЛ 13. МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

13.1. Міністерство юстиції України: структура, основні завдання та повноваження.....	535
13.2. Територіальні органи юстиції, система та правові засади діяльності.....	556
13.3. Система органів, діяльність яких спрямовується та координується Міністерством юстиції України.....	588

РОЗДІЛ 14. АДВОКАТУРА УКРАЇНИ

14.1. Поняття адвокатури України, правова основа діяльності. Принципи та засади здійснення адвокатської діяльності.....	601
14.2. Набуття права на заняття адвокатською діяльністю. Організаційні форми адвокатської діяльності.....	609
14.3. Види адвокатської діяльності. Права та обов'язки адвоката.....	617
14.4. Договір про надання правової допомоги.....	621

РОЗДІЛ 15. НОТАРІАТ В УКРАЇНІ

15.1. Поняття нотаріату. Система нотаріальних органів в Україні, їх завдання і значення.....	631
15.2. Правове становище нотаріуса. Вимоги, що ставляться до осіб, які бажають займатися нотаріальною діяльністю.....	634
15.3. Повноваження державних і приватних нотаріусів, а також інших посадових осіб, уповноважених виконувати окремі нотаріальні дії.....	642
ДОДАТКИ.....	654

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АРК	Автономна Республіка Крим
БЕБ	Бюро економічної безпеки України
ВАСУ	Вищий антикорупційний суд України
ВРП	Вища рада правосуддя
ВРУ	Верховна Рада України
ВС	Верховний Суд
ВККСУ	Вища кваліфікаційна комісія суддів України
ГПК України	Господарський процесуальний кодекс України
ГСУ	Головне слідче управління Національної поліції
ГСЦ	Головний сервісний центр Міністерства внутрішніх справ
ДБР	Державне бюро розслідувань
ДКВС	Державна кримінально-виконавча служба
ДМС України	Державна міграційна служба України
ДПСУ	Державна прикордонна служба України
ДР	Досудове розслідування
ДСАУ	Державна судова адміністрація України
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ДФС	Державна фіскальна служба України
КАСУ	Кодекс адміністративного судочинства України
КВК України	Кримінально-виконавчий кодекс України
КК України	Кримінальний кодекс України
КМУ	Кабінет Міністрів України
КМ РЄ	Комітет міністрів Ради Європи
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ	Конституційний Суд України
КУ	Конституція України
КУпАП	Кодекс про адміністративні правопорушення України
Мін'юст	Міністерство юстиції України
Мінфін	Міністерство фінансів України
МВС України	Міністерство внутрішніх справ України
МОКП	Міжнародна організація кримінальної поліції
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України
НАЗК	Національне агенство з питань запобігання корупції
НГУ	Національна гвардія України
НЦБ	Національне центральне Бюро Інтерполу

ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЄРАУ	Єдиний реєстр адвокатів України
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
НП	Національна поліція України
НСРД	Негласні слідчі (розшукові) дії
СБУ	Служба безпеки України
СРД	Слідчі (розшукові) дії
СФД	Система фонду документації
ОГП	Офіс Генерального прокурора
ОРД	Оперативно-розшукова діяльність
ОРЗ	Оперативно-розшукові заходи
ООН	Організація об'єднаних націй
ПДР	Правила дорожнього руху
ЦПК України	Цивільний процесуальний кодекс України

ВСТУП

Основним завданням держави та її органів є утвердження та забезпечення прав і свобод людини та громадянина, що обумовлює необхідність створення дієвого інституційного механізму його реалізації. На виконання цього завдання спрямовано діяльність усіх гілок державної влади – і законодавчої, і виконавчої, і судової. Саме тому, кожна з них реалізує свої завдання за допомогою власних, властивих лише їй засобів: законодавча влада – здійснюючи законодавчу діяльність, виконавча влада – публічне управління, а судова – правосуддя.

Реалізуючи свою правоохоронну функцію, держава створює систему судових, правоохоронних та правозахисних органів. Її вивчення в навчальному курсі «Судові та правоохоронні органи України» дозволяє зрозуміти суть державно-правових явищ, усвідомити механізм захисту людини та громадянина від протиправних посягань, скласти уявлення щодо реалізації в практичній діяльності зазначених органів відповідних правових норм.

Навчальна дисципліна «Судові та правоохоронні органи України» є передумовою до розуміння загальної юридичної проблематики діяльності держави із захисту прав людини, охорони правового порядку, державного впливу на негативні явища. Зміст цієї навчальної дисципліни складатиметься із знань про діяльність уповноважених державних органів, а також про діяльність недержавних структур, що співпрацюють у процесі судової, правоохоронної та правозахисної діяльності.

Метою вивчення дисципліни є надання здобувачам вищої освіти, майбутнім юристам чіткого уявлення про формування судових, правоохоронних та недержавних правозахисних інститутів України, їх систему, склад, структуру, функції, принципи організації та взаємодію один з одним, іншими державними та громадськими організаціями, їх соціальне призначення.

Навчальний посібник підготовлений авторським колективом кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ у межах законодавства України, розрахований на студентів, слухачів, курсантів закладів вищої освіти юридичного профілю, буде корисним науково-педагогічним працівникам, правознавцям-практикам, усім, кого цікавить організація діяльності судових, правоохоронних та правозахисних органів в Україні.

Авторський колектив висловлює щире вдячність судді Великої Палати Верховного Суду, вченому секретарю Науково-консультативної ради при Верховному Суді, доктору юридичних наук, професору *Леоніду Лобойко*, професору кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, доктору юридичних наук, професору *Олені Таран*, та прокурору відділу

Офісу Генерального прокурора, кандидату юридичних наук, доценту *Миколі Туркоту*, за слушні зауваження і поради, які враховувалися при підготовці навчального посібника.

РОЗДІЛ 1.

ПРЕДМЕТ, СИСТЕМА, ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДИСЦИПЛІНИ «СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ»

1.1. Предмет і система навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України»

Предмет будь-якої навчальної дисципліни визначається юридичною проблематикою, що підлягає вивченню. З урахування цих загальних положень можна визначити предмет навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України». Так, предметом даної дисципліни є система знань щодо нормативно-правової бази, основних засад організації, завдань, повноважень та основних напрямів діяльності державних органів та недержавних правових (самоврядних) інститутів з діяльності у судовій сфері, а також правоохорони так і правозахисту, взаємодію між ними та з державними органами різних гілок влади.

З урахуванням цього, дисципліну «Судові та правоохоронні органи України» можна визначити як таку, в рамках якої вивчаються основи організації та найбільш істотні напрями і завдання діяльності судових, правоохоронних та правозахисних органів, їх взаємодія один з одним та іншими органами держави¹.

Система чи зовнішня побудова навчального курсу «Судові та правоохоронні органи України» включає в себе дві частини: загальну і особливу.

Загальна частина присвячена таким основним, вихідним положенням як поняття, предмет, завдання навчальної дисципліни, законодавчі джерела дисципліни, методи пізнання, співвідношення з іншими навчальними дисциплінами.

Особлива частина розглядає всі і кожен окремо судовий, правоохоронний та правозахисний орган, його виникнення, організацію, побудову, внутрішню систему і структуру, цілі, завдання та функції.

Систему дисципліни складає сукупність взаємопов'язаних між собою проблем і питань, які вивчаються в даній дисципліні і складаються з наступних

---

¹ Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы : учебник для юрид. вузов / под ред. К. Ф. Гуценко. [4-е изд., испр. и доп.], М. : Зерцало, 1998. С. 18.

тем:

1. Предмет, система та основні поняття навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України».
2. Судова влада в Україні.
3. Конституційний Суд України.
4. Вища рада правосуддя.
5. Прокуратура України.
6. МВС і Національна поліція України.
7. Органи досудового розслідування в Україні.
8. Служба безпеки України.
9. Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол.
10. Бюро економічної безпеки України.
11. Державне бюро розслідувань.
12. Національне антикорупційне бюро України.
13. Міністерство юстиції України.
14. Адвокатура України.
15. Нотаріат в Україні.

Навчальна дисципліна «Судові та правоохоронні органи України» займає самостійне місце в системі юридичних дисциплін. У той же час вона тісно пов'язана і взаємодіє з іншими галузями права, науками та навчальними дисциплінами. Насамперед, необхідно вказати на її поєднання з *конституційним правом*. У Конституції України закріплено основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина та гарантії їх реалізації (розділ II Основного Закону), наявні норми, які регламентують напрямки діяльності прокуратури (ст. 131¹ розділ VIII Основного Закону), визначено систему судоустрою, закріплено гарантії незалежності суддів, основні засади судочинства, окреслена компетенція Вищої ради правосуддя щодо формування суддівського корпусу (розділ VIII Основного Закону).

Діяльність правоохоронних органів та суду тісно пов'язана з системою знань, які є предметом вивчення *теорії держави і права, історії держави та права*. Пізнання багатьох питань організації та діяльності суду, правоохоронних органів вимагає бачення конкретних правових явищ у розвитку на фоні історичних подій, в порівнянні з накопиченим правовим досвідом як в нашій країні, так і за її межами.

Навчальна дисципліна має тісний зв'язок з *кримінальним процесом*. Кримінальний процес визначає порядок діяльності суду, органів досудового розслідування, прокуратури щодо досудового розслідування, судового розгляду і вирішення кримінальних справ. Наявні норми, що визначають компетенцію прокурора на різних стадіях кримінального провадження та правове становище

захисника (адвоката) у кримінальному провадженні (ст.ст. 22, 45-54 КПК України).

Крім того, зв'язок навчального курсу простежується з *адміністративним правом та адміністративним процесом, теорією оперативно-розшукової діяльності, криміналістикою, судовою психологією* тощо. Якщо взяти будь-яку юридичну навчальну дисципліну, що вивчається в закладі вищої освіти юридичного профілю, то без вагань можна віднайти її зв'язок з навчальним курсом «Судові та правоохоронні органи в Україні».

Не ізольована дисципліна «Судові та правоохоронні органи України» від жодної з юридичних дисциплін, адже будь-яка зі сфер правового регулювання вимагає захисту, який здійснюють уповноважені на те судові, правоохоронні, правозахисні органи та недержавні правові інститути.

1.2. Юридичне визначення правоохоронної, судової та правозахисної діяльності

Одне з центральних місць серед функцій держави займає охорона прав та законних інтересів громадян, фізичних та юридичних осіб від протиправних посягань, відновлення порушеного права, припинення або розгляд порушеного права, забезпечення неухильного дотримання законності та громадського порядку, боротьба з кримінальними та іншими правопорушеннями.

Таку діяльність прийнято називати *юридичною діяльністю*. **Юридична діяльність** – це вид соціальної діяльності, який здійснюють юристи з використанням правових засобів, дотримуючись в установлених законом випадках юридичної форми з метою розв'язання різних юридичних проблем.

За суб'єктами розрізняють такі види юридичної діяльності:

- 1) правоохоронна діяльність;
- 2) судова діяльність;
- 3) правозахисна діяльність.

Розглянемо кожен із видів юридичної діяльності та органи які їх реалізують.

1. Правоохоронна діяльність

У сучасній Україні повноваженнями з виконання правоохоронної функції наділені понад тридцять органів.

У відповідності з існуючими науковими розробками даний вид державної діяльності має **ряд істотних ознак**.

1. Правоохоронна діяльність має *владний характер*, який полягає у захисті певних суспільних відносин уповноваженими органами. Це певний

різновид діяльності, яка здійснюється від імені та за дорученням держави, відповідними (уповноваженими) органами та посадовими особами, їх приписи є обов'язковими для адресатів. З метою припинення протиправної діяльності правоохоронні органи в рамках своїх повноважень використовують як запобіжний захід – *примус*.

2. Правоохоронна діяльність має *правозастосовний характер рішень, що приймаються*. Її особливість полягає не у встановленні нових норм права, а у застосуванні чинних норм. Дії та результати дій суб'єктів правоохоронної діяльності спрямовані не на себе, а на інших суб'єктів, створюючи, змінюючи, захищаючи, підтверджуючи або припиняючи права та обов'язки останніх.

3. Правоохоронна діяльність здійснюється не будь-яким способом, а лише *із застосуванням юридичних заходів впливу до правопорушників*. До них прийнято відносити заходи державного примусу і стягнення, регламентовані законом.

Державний примус – це державно-авторитарний вплив відповідних державних органів їх посадових та службових осіб на поведінку людей. До нього можна віднести як заходи юридичної відповідальності, що накладаються без врахування волевиявлення правопорушника, заходи забезпечення кримінального провадження (наприклад, виклик слідчим, дізнавачем, прокурором, судовий виклик і привід; накладення грошового стягнення; відсторонення від посади; запобіжні заходи такі як, тримання під вартою підозрюваного в кримінальному провадженні, застава, домашній арешт тощо). Якщо вчинено кримінальне правопорушення (злочин або кримінальний проступок), то може бути призначено покарання регламентоване законом; якщо завдано майнову шкоду, що не тягне кримінальної відповідальності, то може бути покладено обов'язок відшкодування цієї шкоди.

Серед заходів юридичного впливу важливе місце відводиться попередженню протиправних дій, їх профілактиці, яка здійснюється лише в передбачених законом рамках.

4. *Застосовувані в процесі її здійснення юридичні заходи впливу повинні суворо відповідати приписам закону*. Тільки в законі можуть бути встановлені підстави для застосування конкретного заходу впливу і чітко визначатись її зміст. Орган, який застосовує такий вплив, зобов'язаний по пунктам виконувати відповідні приписи.

Наприклад, у ст. 195³ Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено, що застосування спеціальних засобів самооборони з порушенням встановлених правил – тягне за собою накладання штрафу від чотирьох до семи неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією спеціальних засобів самооборони.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті – тягнуть за собою накладення штрафу від п'яти до десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією спеціальних засобів самооборони².

5. Характерною ознакою правоохоронної діяльності є *процедурна (процесуальна)* ознака. Вона вказує на те, що способи здійснення правоохоронної діяльності складаються із спеціально встановлених юридичних процедур. Порушення службовими особами правоохоронних органів встановлених процедур визнається істотним порушенням процесуального законодавства і, як правило, тягне за собою визнання дії правоохоронного органу неправомірною. На важливість додержання процедури правоохоронних дій вказує також і те, що під час масових репресій 30-х років порушення законності відбувалося саме у вигляді спрощення процедур та появи надзвичайних правоохоронних органів.

Усі процедури правоохоронного призначення є формально визначеними. Так, процедури звернення громадян до державних установ з питань захисту власного права, з питань притягнення до кримінальної відповідальності в порядку приватного обвинувачення, з вирішення трудових спорів, доставляння порушника для складання протоколу про адміністративне правопорушення тощо докладно описано у відповідних законах, настановах, інструкціях. Характерною ознакою правоохоронних процедур є те, що вони мають протокольну форму. Це означає, що будь-яка процесуальна дія (допит, обшук, затримання підозрюваного, повідомлення про підозру тощо) має протоколюватися, при цьому вимоги до складання протоколу є однаковими для всіх учасників кримінального, цивільного судочинства або з провадження адміністративних правопорушень.

Це стосується вимог і до складання процесуальних актів іншими суб'єктами правоохоронної діяльності, а саме прокурора, слідчого, дізнавача, оперативного працівника тощо.

Отже, процедурна (процесуальна) ознака правоохоронної діяльності вказує на формальну визначеність такої діяльності та неприпустимість її порушення.

6. В решті-решт, істотною ознакою правоохоронної діяльності визнається *статусна (професійна) ознака особи, яка є уповноваженим державою суб'єктом такої діяльності*. Здійснювати заходи з охорони права, відновлення порушеного права, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень,

---

² Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийн. 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

підтримання правопорядку має лише компетентна, процесуально уповноважена державною службовою особою, яка позбавлена права обіймати будь-яку іншу посаду або займатися іншою діяльністю (крім наукової та творчої діяльності) й делегувати свої повноваження іншій особі.

Поняття правоохоронної діяльності у правовій та соціально-політичній літературі застосовуються широко. Проте воно не знайшло обґрунтування, хоч законодавство про статус правоохоронних органів, функції, завдання та конкретні напрями їх діяльності, повноваження окремих органів та службових осіб є досить розширеним. Так, на думку В. С. Ковальського **правоохоронна діяльність** – це державна правомірна діяльність, що полягає у впливі на поведінку людини або групи людей з боку вповноваженої державою посадової особи шляхом охорони права, відновлення порушеного права, припинення або розгляду порушення права, його виявлення або розслідування з обов'язковим додержанням установлених у законі процедур для здійснення цієї діяльності³.

У свою чергу К. Ф. Гуценко, М. А. Ковальов вважають, що **правоохоронна діяльність** – такий різновид державної діяльності, яка здійснюється з метою охорони прав фізичних, юридичних осіб, а також самої держави спеціально уповноваженими органами шляхом застосування заходів юридичного впливу відповідно до закону при неухильному дотриманні передбаченого ним порядку⁴.

Структурно до системи правоохоронної діяльності входять такі напрями:

а) діяльність державних органів із організаційного забезпечення діяльності органів судової влади;

б) діяльність з виконання функцій з підтримання публічного (державного) обвинувачення в суді, функція представництва та наглядові функції;

в) діяльність з виявлення, запобігання та розслідування кримінальних правопорушень;

г) діяльність із захисту державної безпеки, державного кордону та охорони правопорядку.

Тепер розглянемо, які ж державні органи держави уповноваженні реалізувати вказані напрями правоохоронної діяльності.

А. Органи, які здійснюють організаційне забезпечення діяльності органів судової влади.

Судова влада – це самостійна гілка державної влади, яка здійснюється уповноваженими на те державними органами – судами, і призначенням якої є

³ Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : Підручник / О. С. Захарова, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.; Відп. ред. В. Т. Маляренко. 3-є вид., перероб. і доп. К. : Юрінком Інтер, 2007. С. 18.

⁴ Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы : учебник для юрид. вузов / под. ред. К. Ф. Гуценко. [4-е изд., испр. и доп.]. М. : Зерцало, 1998. С. 9.

розв'язання правових конфліктів та здійснення судового контролю у визначеній законом процедурі і з забезпеченням виконання, шляхом застосування юридичної відповідальності.

Однією з основних функцій судової влади є **функція правосуддя**.

Тепер повернемося до органів, які здійснюють організаційне забезпечення діяльності органів судової влади. Слід сказати що їх є декілька.

1. Міністерство юстиції України⁵. Міністерство юстиції України (Мін'юст) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України⁶.

Основними завданнями Мін'юсту щодо організаційного забезпечення діяльності судової влади є:

1) забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері організації примусового виконання рішень;

2) забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством;

3) забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації;

4) забезпечення формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту;

5) контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту;

6) експертне забезпечення правосуддя тощо.

Система органів юстиції включає:

◆ Міністерство юстиції;

◆ Міжрегіональні управління Міністерства юстиції України⁷.

2. Вища рада правосуддя. *Вища рада правосуддя* є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та

---

⁵ Міністерство юстиції України виконує двояку функцію. З однієї сторони Мін'юст здійснює окремі напрями правоохоронної діяльності, з іншої правозахисної.

⁶ Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228-2014-п. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>.

⁷ Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : наказ Міністерства юстиції України від 23 черв. 2011 р. № 1707/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11>.

високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів⁸.

Повноваження Вищої ради правосуддя визначенні у ст. 3 Закону України «Про Вища рада правосуддя».

Так, зокрема, вона:

- 1) вносить подання про призначення судді на посаду;
- 2) ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності;
- 3) забезпечує здійснення дисциплінарним органом дисциплінарного провадження щодо судді;
- 4) утворює органи для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів;
- 5) розглядає скарги на рішення відповідних органів про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора;
- 6) ухвалює рішення про звільнення судді з посади;
- 7) надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом;
- 8) ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
- 9) вживає заходів щодо забезпечення авторитету правосуддя та незалежності суддів;
- 10) ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого, рішення про відрядження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації;
- 11) ухвалює рішення про припинення відставки судді;
- 12) визначає кількість суддів у суді в порядку, визначеному Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;
- 13) затверджує Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положення, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), Положення про Державну судову адміністрацію України та типові положення про її територіальні управління, Положення про Службу судової охорони, Положення про проведення конкурсів для призначення на посади державних службовців у судах, органах та установах системи правосуддя, Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя, Порядок ведення Єдиного державного реєстру судових рішень;
- 14) погоджує Типове положення про апарат суду, Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників;

---

⁸ Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 р № 1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

15) надає обов'язкові до розгляду консультативні висновки щодо законопроектів з питань утворення, реорганізації чи ліквідації судів, судоустрою і статусу суддів, узагальнює пропозиції судів, органів та установ системи правосуддя стосовно законодавства щодо їх статусу та функціонування, судоустрою і статусу суддів;

16) здійснює функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення своєї діяльності; бере участь у визначенні видатків Державного бюджету України на утримання судів, органів та установ системи правосуддя відповідно до Бюджетного кодексу України;

17) затверджує за поданням Державної судової адміністрації України нормативи кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів;

18) погоджує в установленому порядку перерозподіл бюджетних видатків між судами, крім Верховного Суду;

19) призначає на посаду та звільняє з посади Голову Державної судової адміністрації України, його заступників;

20) визначає за поданням Голови Державної судової адміністрації України граничну чисельність працівників Державної судової адміністрації України, у тому числі її територіальних управлінь;

20¹) призначає та звільняє з посад членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

20²) приймає рішення про звільнення членів Вищої ради правосуддя;

21) здійснює інші повноваження, визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

3. Вища кваліфікаційна комісія суддів України є державним органом суддівського врядування, який на постійній основі діє у системі правосуддя України.

Повноваження Вищої кваліфікаційної комісії суддів України визначені у ст. 93 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Так, Вища кваліфікаційна комісія суддів України:

1) веде облік даних про кількість посад суддів у судах, у тому числі вакантних;

2) проводить добір кандидатів для призначення на посаду судді, у тому числі організовує проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та приймає кваліфікаційний іспит;

3) вносить до Вищої ради правосуддя рекомендацію про призначення кандидата на посаду судді;

4) вносить рекомендацію про переведення судді відповідно до цього Закону, крім переведення як дисциплінарної санкції;

5) визначає потреби у державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів України;

6) затверджує форму і зміст заяви про участь у доборі кандидатів на посаду судді, анкети кандидата на посаду судді, порядок складення відбіркового іспиту та методику оцінювання його результатів, порядок складення кваліфікаційного іспиту та методику оцінювання кандидатів, положення про проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді, порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, порядок формування і ведення суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді), порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді;

6¹) затверджує більшістю голосів від її складу, визначеного Законом України «Про судоустрій і статус суддів», регламент, що визначає порядок роботи Комісії в межах, встановлених цим Законом;

7) проводить кваліфікаційне оцінювання;

8) забезпечує ведення суддівського досьє, досьє кандидата на посаду судді;

9) бере у межах компетенції участь у міжнародному співробітництві, у тому числі встановлює зв'язки з іноземними закладами, установами та організаціями, проектами міжнародної технічної допомоги, є бенефіціаром, реципієнтом міжнародної технічної допомоги, головним розпорядником міжнародної допомоги від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій;

10) здійснює інші повноваження, визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

4. Державна судова адміністрація України. *Державна судова адміністрація* України (ДСА України) є державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених Законом України «Про судоустрій і статус суддів»⁹.

ДСА України підзвітна Вищій раді правосуддя у межах, визначених законом.

ДСА України здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади з метою створення належних умов функціонування судів і діяльності суддів.

---

⁹ Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України : рішення Вищої ради правосуддя від 17 січ. 2019 р. № 141/0/15-19. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19>.

Організаційне забезпечення становлять заходи матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, організаційно-технічного характеру, ведення судової статистики, діловодства та архіву суду.

Територіальними органами ДСА України є територіальні управління Державної судової адміністрації України. Рішення про утворення, реорганізацію та ліквідацію територіальних управлінь, визначення їх кількості приймається ДСА України за погодженням з Вищою радою правосуддя.

Повноваження Державної судової адміністрації України, визначенні у ст. 152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та у ст. 6 Положення про Державну судову адміністрацію України затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 17 січня 2019 № 141/0/15-19. Так, зокрема, вона:

1) представляє суди у відносинах із Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України під час підготовки проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік у межах повноважень, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

2) забезпечує належні умови діяльності судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування в межах повноважень, визначених цим Законом;

3) вивчає практику організації діяльності судів, розробляє і вносить у встановленому порядку пропозиції щодо її вдосконалення;

4) вивчає кадрові питання апарату судів, прогнозує потребу у спеціалістах, здійснює замовлення на підготовку відповідних спеціалістів;

5) забезпечує необхідні умови для підвищення кваліфікації працівників апарату судів, створює систему підвищення кваліфікації;

6) організовує роботу з ведення судової статистики, діловодства та архіву; контролює стан діловодства в судах;

7) готує бюджетний запит;

8) організовує комп'ютеризацію судів для здійснення судочинства, діловодства, інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи; забезпечує суди необхідними технічними засобами фіксування судового процесу в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на фінансування відповідних судів;

9) забезпечує впровадження електронного суду; здійснює заходи щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами і установами;

10) забезпечує ведення Єдиного державного реєстру судових рішень;

11) взаємодіє з відповідними органами та установами, в тому числі інших держав, з метою вдосконалення організаційного забезпечення діяльності судів;

12) розробляє та затверджує за погодженням із Вищою радою правосуддя Типове положення про апарат суду;

12¹) у випадках, передбачених Законом України «Про судоустрій і статус суддів», Вищій раді правосуддя консультативний висновок, який є офіційним документом, що містить рекомендації та пропозиції щодо кількості суддів у суді (крім Верховного Суду), кількості суддів в апеляційній палаті вищого спеціалізованого суду;

13) організовує діяльність служби судових розпорядників;

14) контролює діяльність Служби судової охорони;

15) затверджує положення про бібліотеку суду;

16) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Державної судової адміністрації України;

17) здійснює інші повноваження, визначені законом.

5. Служба судової охорони. *Служба судової охорони є державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах (ч. 1 ст. 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).* Вона підзвітна Вищій раді правосуддя та підконтрольна Державній судовій адміністрації України.

Повноваження Служби судової охорони, визначенні у ст. 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та Положенні про Службу судової охорони¹⁰.

Так, зокрема, вона:

1) забезпечує пропуск осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя та на їх територію транспортних засобів;

2) забезпечує підтримання та реагує на порушення громадського порядку при розгляді справ судом, вживає заходів до припинення проявів неповаги до суду;

3) здійснює заходи з охорони, забезпечення недоторканності та цілісності приміщень судів, органів і установ системи правосуддя, недоторканності та цілісності розташованого у таких приміщеннях майна, запобігання, недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього;

4) здійснює заходи із запобігання загрозам особистій безпеці суддів, членів їх сімей, працівників суду, а також у суді – учасників судового процесу, виявлення та нейтралізації таких загроз; вживає у разі надходження від судді

---

¹⁰ Про затвердження Положення про Службу судової охорони : рішення Вищої ради правосуддя від 04 квіт. 2019 р. № 1051/0/15-19. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19>.

відповідної заяви необхідних заходів для забезпечення безпеки судді, членів його сім'ї;

5) реагує в межах наданих законом повноважень на протиправні дії, пов'язані із посяганням на суддів, членів їх сімей, працівників суду, учасників судового процесу.

Службі судової охорони та її співробітникам для здійснення покладених на них повноважень надається право:

1) вимагати від осіб, які входять до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, пред'явлення документа, що посвідчує особу; перевіряти в осіб, які входять до приміщень суду, органів і установ системи правосуддя, документи, що посвідчують особу, та за наявності обґрунтованих підстав вважати, що перебування особи у приміщенні суду, органу, установи системи правосуддя створює загрозу безпеці суддів, працівників апарату суду, органів і установ системи правосуддя, порушення громадського порядку, обмежувати допуск таких осіб до приміщень суду, органів і установ системи правосуддя;

2) здійснювати поверхневу перевірку осіб, які входять до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, шляхом їх візуального огляду та огляду їх речей, проведення по поверхні вбрання осіб спеціальним приладом або засобом;

3) затримувати осіб, які незаконно проникли або намагаються незаконно проникнути до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, перевіряти у них документи, що посвідчують особу, здійснювати у встановленому законом порядку особистий огляд затриманих та огляд їх речей, які є при них, і передавати їх правоохоронним органам;

4) не допускати громадян до окремих приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, вимагати від них залишатися на конкретних місцях або залишити їх, тимчасово обмежувати фактичне володіння річчю, якщо це необхідно для забезпечення громадського порядку в суді, забезпечення особистої безпеки суддів та членів їх сімей, працівників суду, безпеки учасників судового процесу;

5) використовувати інформаційні ресурси в порядку, установленому для Національної поліції Законом України «Про Національну поліцію», одержувати в установленому порядку від керівників органів державної влади України, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності за письмовим запитом Голови Служби або його заступників відомості, необхідні для здійснення покладених на Службу повноважень;

6) вживати заходів з метою запобігання протиправним посяганням на суддів, членів їхніх сімей, працівників суду, умисному пошкодженню або знищенню майна суду, органів і установ системи правосуддя;

7) застосовувати технічні прилади і технічні засоби, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засоби фото- і кінозйомки, відеозапису;

8) оглядати територію, будинки, приміщення суду, органів і установ системи правосуддя;

9) залучати за погодженням з керівниками правоохоронних та інших державних органів їх працівників, співробітників, військовослужбовців, технічні та інші засоби;

10) застосовувати зброю, заходи фізичного впливу та спеціальні засоби в порядку та випадках, визначених Законами України «Про Національну поліцію» та «Про охорону діяльність».

Б. Діяльність щодо виконання функцій з підтримання публічного (державного) обвинувачення в суді, представництва та нагляду. Виконання зазначених функцій, державою покладено на *прокуратуру України*. Вона становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законом України «Про прокуратуру», здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави¹¹.

Діяльність органів прокуратури – один із засобів реалізації державної влади, яка функціонує виключно в інтересах цієї держави, вона закріплена в Конституції України та в інших правових актах. Державні інтереси полягають у захисті суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону, державної безпеки тощо.

Згідно зі ст. 131¹ Розділу VIII Конституції України прокуратура здійснює:

1) підтримання публічного обвинувачення в суді;

2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і (розшуковими) діями органів правопорядку;

3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом¹².

Система органів прокуратури будується згідно з державним устроєм та адміністративно-територіальним поділом України, а також за функціональними

¹¹ Про прокуратуру : Закон України 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

¹² Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

ознаками і визначається статтею 7 Закону України «Про прокуратуру». **До її складу входять:**

- 1) Офіс Генерального прокурора;
- 2) обласні прокуратури;
- 3) окружні прокуратури;
- 4) Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

В. Діяльність з виявлення, запобігання та досудове розслідування кримінальних правопорушень

Законодавство з *виявлення та розслідування кримінальних правопорушень* охоплює наступні види діяльності: а) *оперативно-розшукова*; б) *дізнання*; в) *досудове слідство*.

Досудове розслідування є формою досудової підготовки матеріалів кримінального провадження, яке здійснюється у формі досудового слідства та дізнання.

Досудове слідство – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів (п. 6 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Дізнання – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків (п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК України).

У ст. 38 КПК України¹³ передбачено, що органами досудового розслідування є органи, що здійснюють досудове слідство і дізнання.

Досудове слідство здійснюють:

•слідчі підрозділи:

- а) органів Національної поліції;
- б) органів безпеки;
- г) органів Державного бюро розслідувань;

•підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

•підрозділи детективів органів Бюро економічної безпеки України.

Дізнання здійснюють підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів:

- а) органів Національної поліції;
- б) органів безпеки;
- в) органів Бюро економічної безпеки України;
- г) органів Державного бюро розслідувань;
- г) Національного антикорупційного бюро України.

Досудове розслідування здійснюють слідчі, дізнавачі одноособово або слідчою групою, групою дізнавачів.

¹³ Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.

Оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (ч. 1 ст. 41 КПК України).

Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділам.

Названі органи виконують такий напрям правоохоронної діяльності як виявлення, запобігання (*у процесуальній та позапроцесуальній формі (ОРД)*) та досудове розслідування кримінальних правопорушень (*виключно у процесуальній формі*).

Г. Діяльність із захисту державної безпеки, державного кордону та охорони правопорядку

Зазначені функції реалізують:

- 1. Служби безпеки України (СБУ);*
- 2. Державна прикордонна служба України (ДПСУ);*
- 3. Національна поліція України (НП);*
- 4. Національна гвардія України (НГУ).*

Служба безпеки України – державний орган спеціального призначення, з правоохоронними функціями який забезпечує державну безпеку України (ст. 1 Закону України «Про Службу безпеки України»)¹⁴.

На Службу безпеки України *покладається* у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного

---

¹⁴ Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-ХІІ. *Верховна Рада України* : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України (ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України»).

Систему Служби безпеки України складають Центральне управління Служби безпеки України, підпорядковані йому регіональні органи, органи військової контррозвідки, військові формування, а також навчальні, науково-дослідні та інші заклади Служби безпеки України (ст. 9 Закону України «Про Службу безпеки України»).

Державна прикордонна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні¹⁵.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України» від 16 жовтня 2014 р. № 533 основними завданнями Адміністрації Держприкордонслужби є:

- 1) реалізація державної політики у сфері охорони державного кордону, здійснення управління у сфері охорони державного кордону;
- 2) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначеній сфері;
- 3) участь у розробленні та реалізації загальних принципів правового оформлення і забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;
- 4) здійснення управління територіальними органами – регіональними управліннями, Морською охороною, органами охорони державного кордону, органами забезпечення, навчальними закладами та науково-дослідними установами (далі – органи Держприкордонслужби).

---

¹⁵ Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України : постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовт. 2014 р. № 533. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/533-2014-%D0%BF>.

Відповідно до ст. 6 Закону Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення і має таку загальну структуру:

- ✓ центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону;
- ✓ територіальні органи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону;
- ✓ Морська охорона, яка складається із загонів морської охорони;
- ✓ органи охорони державного кордону – прикордонні загони, окремі контрольно-пропускні пункти, авіаційні частини;
- ✓ розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону.

Загальна чисельність Державної прикордонної служби України становить 53000 осіб, у тому числі 45000 військовослужбовців.

У системі Державної прикордонної служби України є також навчальні заклади, науково-дослідні установи, підрозділи спеціального призначення та органи забезпечення¹⁶.

Національна поліція України (ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію») – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку¹⁷.

Відповідно до ст. 2 Закону завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Національна гвардія України (ст. 1 Закону України «Про Національну гвардію України») є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадської безпеки і порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними

¹⁶ Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03 квіт. 2003 р. № 661-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/661-15>.

¹⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій¹⁸.

Національна гвардія України бере участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони.

Відповідно до ст. 2 Закону основними функціями Національної гвардії України є:

1) захист конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом;

2) охорона громадського порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян;

3) участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян;

4) забезпечення охорони органів державної влади, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, участь у здійсненні заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб;

5) охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

6) охорона спеціальних вантажів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

7) охорона дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні;

8) охорона центральних баз матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України, охорона і оборона військових об'єктів, баз (закладів, установ) Національної гвардії України;

9) участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також заходів щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

10) участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців, у боротьбі з диверсійно-розвідувальними силами агресора

---

¹⁸ Про Національну гвардію України : Закон України від 13 берез. 2014 р. № 876-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18>.

(противника), припиненні діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на території України, а також у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності;

11) участь у припиненні масових заворушень;

12) участь у відновленні правопорядку у разі виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, розблокуванні або припиненні протиправних дій у разі захоплення важливих державних об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

13) участь у підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю та здоров'ю населення;

14) участь у відновленні конституційного правопорядку у разі здійснення спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

15) участь у ліквідації наслідків надзвичайних або кризових ситуацій на об'єктах, що нею охороняються;

16) участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану;

17) участь у виконанні завдань територіальної оборони;

18) оборона важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів, переліки яких визначаються Президентом України, Кабінетом Міністрів України, центральних баз матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України;

19) участь у припиненні групових протиправних дій осіб, узятих під варту, засуджених, а також ліквідації наслідків таких дій в установах попереднього ув'язнення, виконання покарань;

20) забезпечення внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та підтримання таких відомостей в актуальному стані у межах, визначених законодавством.

До складу Національної гвардії України входять:

1) головний орган військового управління Національної гвардії України;

2) оперативно-територіальні об'єднання Національної гвардії України;

3) з'єднання, військові частини і підрозділи, вищі навчальні заклади, навчальні військові частини (центри), бази, установи та заклади, що не входять

до складу оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України (ст. 5 Закону).

Організаційно Національна гвардія України складається з органів військового управління (головного органу військового управління Національної гвардії України та органів військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України), з'єднань, військових частин (підрозділів), вищих військових навчальних закладів, навчальних військових частин (центрів), баз, закладів охорони здоров'я та установ.

До складу з'єднання Національної гвардії України можуть входити бригади, полки, батальйони, загони, роти тощо, а до складу військової частини Національної гвардії України можуть входити підрозділи (батальйони, ескадрильї, загони, роти тощо), спеціальні комендатури (комендатури), вузли зв'язку, центри, групи, взводи.

Для організації фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності в Національній гвардії України відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт»¹⁹ можуть створюватися заклади фізичної культури і спорту, зокрема спортивні комітети, клуби, бази тощо, а для забезпечення розвитку спорту вищих досягнень – спортивні команди.

Поняття правоохоронного органу. Поняття правоохоронний орган широко використовується в правовій літературі. Поряд з тим, законодавче визначення правоохоронного органу на сьогодні відсутнє, а тому питання щодо включення того чи іншого органу до системи правоохоронних органів вирішується по різному. Чинне законодавство України також не дає чіткого визначення правоохоронної діяльності. Зокрема, Закон України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р.²⁰, хоча і наводить перелік правоохоронних органів (Правоохоронні органи – органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції), але акцентує на можливості віднесення до правоохоронних органів і інших органів, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Дискусійним залишається питання щодо віднесення до числа правоохоронних органів *судів*. Одні автори беззаперечно вважають, що суд є

¹⁹ Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 груд. 1993 р. № 3808-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.

²⁰ Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

одним із правоохоронних органів, причому основним, інші переконанні в тому що суди є незалежними органами судової влади і їх не можна включати в одну «команду» з органами прокуратури й виконавчої влади. Такої думки дотримуємося і ми. Суд це орган судової влади і він виконує судову діяльність, якій притаманні ознаки правоохорони так і правозахисту.

До ознак правоохоронних органів відносяться їх:

- ✓ державно-владний, юрисдикційний характер;
- ✓ підзаконність та точна регламентованість діяльності;
- ✓ правозастосовна суть рішень, що приймаються ними;
- ✓ застосування державного примусу в процесі виконання покладених на них завдань.

Таким чином, **правоохоронні органи** – це державні органи, основним (або головним) предметом діяльності якого є законодавчо визначенні функції або завдання з охорони права, відновлення порушеного права або організація виконання покарання, захист національної (державної) безпеки, підтримання правопорядку, забезпечення стану законності²¹.

II. Судова діяльність

Судова діяльність є різновидом юрисдикційної діяльності, якій притаманні універсальні ознаки як *правоохорони*, так і *правозахисту*.

Суд, як уже було зазначено, може виконувати й правоохоронні дії. Суди самостійні та незалежні в своїй діяльності. Вони нікому не підзвітні й мають повноваження, якими їх наділено за відповідним законом, а акти суду, що набрали законної сили, мають силу закону у конкретній справі. Проте, на відміну від правоохоронної діяльності, судова діяльність має ширший предмет, а отже й інший механізм охоронного права, який включає захист права не тільки в публічних, але й у приватних справах. **Основним завданням судової діяльності** є здійснення **правосуддя**, що об'єднує кілька форм судочинства, а саме: *конституційне, цивільне, кримінальне, адміністративне, господарське*. Судам належить центральне місце в системі правового захисту конституційних та інших правових цінностей. Діяльність судів становить універсальний механізм із захисту й охорони права, відновлення порушеного права, припинення порушення права, розгляд спорів (справ) у судовому засіданні.

Правосуддя є квінтесенцією регуляційної та охоронної функцій держави, які доповнюють одна одну, оскільки в них втілено охорону Конституції України, суб'єктивного права, відновлення порушеного права, підтримання правопорядку та законності.

---

²¹ Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. / [В. С. Ковальський (керівник авт. колективу), В. Т. Білоус, С. Е. Демський та ін.] ; відп. ред. Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Юрінком Інтер, 2002. С. 8.

Правосуддя – це державна діяльність, яку проводить суд шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справ²².

Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами (ст. 124 Конституції України).

Систему судоустрою України складають суди, юрисдикція яких поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення (ч. 2 ст. 124 Конституції України)²³ (суди, так званої загальної юрисдикції²⁴ та Конституційний Суд України)²⁵.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» систему судоустрою складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) вищі спеціалізовані суди;
- 4) Верховний Суд.

Найвищим судовим органом у системі судоустрою України є Верховний Суд²⁶.

Місцеві суди як суди загальної юрисдикції розглядають справи з усіх правовідносин (крім вищезазначених), що потребує високого професійного рівня, вміння об'єктивно й неупереджено вирішувати долю обвинуваченого або спору між позивачем і відповідачем. У сфері господарських відносин господарським судом захищаються права та законні інтереси учасників цих відносин, вдосконалюються законність та правове регулювання господарської діяльності.

Судовій діяльності притаманна і *функція судового контролю*. Йдеться про контроль за законністю і обґрунтованістю рішень і дій державних органів їх посадових та службових осіб.

Цей контроль здійснюють *Конституційний Суд України*²⁷, а також (суди, юрисдикція яких поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке

---

²² Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. / [В. С. Ковальський (керівник авт. колективу), В. Т. Білоус, С. Е. Демський та ін.] ; відп. ред. Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Юрінком Інтер, 2002. С. 59.

²³ Конституція України : Закон України 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

²⁴ Закон України «Про судоустрій і статус суддів» : чинне законодавство станом на 30 верес. 2021 р. (Офіц. текст). Київ : ПАЛІВОДА А.В., 2021. 144 с.

²⁵ Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

²⁶ Закон України «Про судоустрій і статус суддів» : чинне законодавство станом на 30 верес. 2021 р. (Офіц. текст). Київ : ПАЛІВОДА А.В., 2021. 144 с.

²⁷ Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

кримінальне обвинувачення (ч. 2 ст. 124 Конституції України)²⁸, це так звані суди загальної юрисдикції, діяльність яких передбачена в Законі України «Про судоустрій і статус суддів»²⁹. Останні, зокрема, розглядаючи скарги з приводу рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо позивачем також заявлено вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної такими рішеннями, діями чи бездіяльністю, у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, тим самим контролюють органи виконавчої влади (ч. 1 ст. 19, п. 2 ч. 4 ст. 257 Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ))³⁰. Відповідно до гл. 11 розділу II КАСУ здійснюється розгляд справ за правилами спрощеного позовного провадження. Крім того, судовому контролю підлягають нормативно-правові акти, прийняті органами виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами владних повноважень (ст. 264-266 КАСУ).

Конституційний контроль – особливий напрям правоохоронної діяльності з перевірки відповідності законів та інших правових актів Конституції України.

В Україні єдиним органом конституційної юрисдикції є *Конституційний Суд України*. Він вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; офіційне тлумачення Конституції України; надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України висновків про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених статтями 111 і 151 Конституції України тощо.

²⁸ Конституція України : Закон України 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

²⁹ Закон України «Про судоустрій і статус суддів» : чинне законодавство станом на 30 верес. 2021 р. (Офіц. текст). Київ : ПАЛІВОДА А.В., 2021. 144 с.

³⁰ Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. 6 лип. 2005 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

Таким чином, *конституційний контроль*, як особливий напрям правоохоронної діяльності здійснює *Конституційний Суд України*.

Демократичні перетворення в суспільстві і державі неможливі без ефективної судової діяльності. Саме вона є невід’ємним атрибутом правової держави. Через правосуддя та конституційну юрисдикцію громадяни мають можливість відстоювати свої права, при чому в судах загальної та спеціальної юрисдикції – безпосередньо, а в порядку конституційного судочинства – як безпосередньо, так і за допомогою обраних ними народних депутатів. Так, Конституційний Суд повинен гарантувати верховенство Конституції України, як основного закону держави. З приводу цього ним приймаються рішення та надаються висновки щодо конституційності законів, інших нормативно-правових актів, здійснюється офіційне тлумачення конституційних норм.

Специфіка судової діяльності полягає в тому, що судовому владарюванню притаманні такі ознаки державної влади, як *юрисдикційність*, *публічність* і *субординаційність*.

Юрисдикційність судової діяльності полягає у сукупності правомочностей суб’єктів цієї діяльності з розгляду та вирішення спірних питань з захисту права, відновлення порушеного права, припинення порушення права, а також у тому, щоб оцінювати їх наявність або відсутність, оцінювати дії, факти, події, соціальні та індивідуальні ознаки юридичних і фізичних осіб, можливість застосовувати заходи правового впливу, у тому числі санкції. Суди надають і правову допомогу згідно з міжнародними договорами. Відповідно до Конституції України (ст. 124) правосуддя в Україні здійснюють виключно суди.

Публічність судової діяльності суть відкритості, політичної або партійної незаангажованості судів та суддів. Суд виступає і як державна установа, яка самостійно організує розгляд судових справ, ініціює виконання судових рішень, організує своє діловодство, а також аналізує судову статистику та узагальнює судову практику. Судді розглядають звернення громадян, пов’язані із професійною судовою діяльністю. У зв’язку з цим судам надано матеріально-технічну базу, що забезпечує автономність і публічність роботи кожного судді, тобто необхідну кількість залів засідань, конвоювання підсудних, відповідну кількість секретарів судового засідання. Суди мають створити умови для численних відвідувачів тощо.

Субординаційність судової діяльності полягає в тому, що суди утворюють єдину систему із трьох судових інстанцій – судів першої інстанції, судів апеляційної та касаційної інстанцій. Організація судової діяльності реалізується і в різних діях, які безпосередньо не пов’язані з відправленням правосуддя. Це такі організаційні дії суду, які прямо стосуються процесуальної діяльності (виклик свідків, експертів, повідомлення інших учасників судового

розгляду, вручення копій процесуальних документів, надіслання справ до апеляційної та касаційної інстанцій, звернення до виконання вироку, рішення, ухвали чи іншого рішення тощо), і такі дії, що здійснюються у позапроцесуальній формі (стосунки з іншими судами, органами державної виконавчої влади та юстиції, іншими правоохоронними органами, планування роботи суду, організація обліку та ведення систематизації та кодифікації законодавства, складання довідок та аналіз роботи тощо). Судові процедури є чітко визначеними, тому дії суду і судді можна досить легко перевірити. Так, процедура постановлення вироку у кримінальній справі має відповідати вимогам таємниці наради суддів, законності й обґрунтованості вироку, а також правилам його оголошення. Правовий зміст вироку визначається колом питань, які знайшли в ньому своє відображення. Але в обов'язковому порядку у вироку відобразатимуться питання меж обвинувачення, винуватості обвинувачених (підсудних), застосування покарання. Одночасно в ньому вирішується доля цивільного позову, конфіскації майна, судових витрат, реалізації майна, добутого злочинним шляхом. Структура і форма вироку є єдиними у всіх вироків, що оголошуються судами усіх ланок, у тому числі і Верховним Судом. Такою ж чіткою та прозорою є процедура постановлення рішення з цивільних справ.

Таким чином, *судова діяльність* полягає у розгляді та вирішенні спірних питань із захисту права, відновлення порушеного права, припинення порушення права, застосуванні заходів правового впливу, у тому числі санкцій, шляхом розгляду судових справ, аналізу судової статистики та узагальнення судової практики, а також у наданні правової допомоги відповідно до міжнародних договорів.

III. Правозахисна діяльність

Правозахисна діяльність складається з кількох складників. Вони, зокрема, полягають у роз'ясненні громадянам їх прав та обов'язків. У Конституції України закріплюється важливе «*право знати свої права*» (ст. 57) та *право на професійну правничу допомогу* (ст. 59).

Суб'єкти правозахисної діяльності.

Державним органом, який має сприяти розвитку юридичних послуг з метою реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб, надання їм платних послуг правового та технічного характеру, є Міністерство юстиції України та його органи на місцях (Мін'юст)³¹.

---

³¹ Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>.

Нотаріат виступає наступним суб'єктом правозахисної діяльності. **Нотаріат в Україні** – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про нотаріат», з метою надання їм юридичної вірогідності (ст. 1 Закону України «Про нотаріат»)³².

Правовою основою діяльності нотаріату є Закон України від 2 вересня 1993 р. «Про нотаріат». Цим законом регулюється діяльність нотаріату в Україні, визначається, хто може бути нотаріусом, встановлюється коло прав та обов'язків нотаріусів.

До недержавного правового інституту, *що забезпечує право на захист від обвинувачення, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі* при вирішенні справ у судах та інших державних органах відноситься **адвокатура**.

Адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом (ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»)³³.

Правова основа діяльності адвокатури передбачена Конституцією України, Законами України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р.³⁴, «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р.³⁵, Кримінальним процесуальним кодексом України від 13 квітня 2012 р.³⁶ Цивільним процесуальним кодексом України від 13 березня 2004 р.³⁷ Господарським процесуальним кодексом України від 6 листопада 1991 р.³⁸ та Кодексом адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р.³⁹ тощо.

Іншими суб'єктами правозахисної діяльності є:

---

³² Про нотаріат : Закон України від 02 верес 1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

³³ Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

³⁴ Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

³⁵ Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

³⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛІВОДА А.В., 2021. 452 с.

³⁷ Цивільний процесуальний кодекс України : прийм. 18 берез. 2004 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

³⁸ Господарський процесуальний кодекс України : прийм. 6 лист. 1991 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

³⁹ Кодекс адміністративного судочинства України : прийм. від 6 лип. 2005 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

– державні органи в особі органів Міністерства праці та соціальної політики України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи захисту прав споживачів;

– підприємницькі структури (як приватні підприємці, так і юридичні особи), що надають різні юридичні послуги, наприклад, консультації та роз'яснення законодавства, складання юридичних документів, представництво громадян у юрисдикційних установах тощо;

– громадські організації (наприклад, об'єднання із захисту прав споживачів, правозахисні організації тощо).

Отже, держава надає якомога широкій вибір для захисту тих, хто його потребує.

Отже, *правозахисна діяльність* полягає в наданні кожному громадянину правової допомоги, а також юридичним особам, іноземцям і особам без громадянства в спірних питаннях із охорони права, зловживання правом, захисті фізичних осіб від обвинувачення та в державному гарантуванні охорони прав громадян правозахисними органами. Це одне з конституційних благ, фактор активної участі юридичних і фізичних осіб у правовому житті.

Таким чином, кожний напрям юридичної діяльності має істотні особливості. Цим пояснюється існування судових, правозахисних та «силових» структур державних органів, певні організаційні зв'язки між ними, автономне, тобто незалежне один від одного, відомче регулювання діяльності.

1.3. Нормативні акти з навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України»

Оскільки предмет цієї дисципліни є комплексним, саме тому, пізнання основ організації судової влади, правоохоронних та правозахисних органів потребує вивчення значної кількості нормативно-правових актів. Адже діяльність кожного правоохоронного органу регламентується багатьма актами законодавства.

Усі нормативно-правові акти залежно від їх змісту (предмета) можна поділити на групи. Це: 1) акти загального характеру; 2) нормативні акти щодо організації й функціонування органів: а) судової влади і суддів; б) юстиції і установ, що здійснюють виконання судових рішень; в) прокуратури; г) досудового розслідування кримінальних правопорушень; г) з надання правової допомоги; д) нотаріату.

Акти загального характеру. Розглянемо їх детальніше.

*Конституція України*⁴⁰. Конституція має найвищу юридичну силу. Звернення до суду для захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується (ст. 8). Визначається також, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди.

Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи.

Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами, юрисдикція яких поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення (ч. 3 ст. 124 Конституції України), це суди, так званої загальної юрисдикції. Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних (ч. 5 ст. 124 Конституції України).

Згідно зі ст. 19 Основного Закону органи державної влади, до яких належить більшість правоохоронних органів, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією й законами України. Конституція України гарантує, що права та свободи людини і громадянина захищаються судом, і забезпечує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55). Основний Закон закріплює принципи побудови системи судоустрою України (ч. 1 ст. 125), основні засади судочинства (ч. 2 ст. 129), закладає підвалини для визначення статусу суддів (статті 127-129¹) і засади фінансування судів (ст. 130).

Для навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» першочергове значення мають положення розділів: II – «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина»; VIII – «Правосуддя»; XII – «Конституційний Суд України» Основного Закону.

Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Відповідно до ст. 9 Конституції України такі чинні міжнародні договори є частиною національного законодавства. Серед таких міжнародних правових актів є низка договорів, що визначають способи захисту прав і свобод людини, вимоги до організації судової влади, забезпечення її незалежності та ін. *Найважливішими з них є:*

---

⁴⁰ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

- Загальна декларація прав людини, схвалена Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 р.⁴¹;
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, схвалений Генеральною Асамблеєю ООН від 16 грудня 1966 р.⁴²;
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р.⁴³;
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів обходження або покарання, підписана 10 грудня 1984 р.⁴⁴;
- Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 р.⁴⁵ та ін.

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України)⁴⁶ регламентує: а) процедуру досудового розслідування кримінальних правопорушень; б) повноваження прокурора з кримінального переслідування злочинів; в) принципи судочинства; г) процедуру розгляду справ у всіх судових інстанціях; д) порядок оскарження рішень суду та ін.

КПК України 2012 р. наводить 22 загальні засади кримінального судочинства, яким повинні відповідати зміст і форма кримінального провадження, а саме: верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, забезпечення права на свободу й особисту недоторканність, недоторканність житла чи іншого володіння особи, таємниця спілкування, невтручання у приватне життя, недоторканність права власності, презумпція невинності й забезпечення доведеності вини, свобода від самовикриття і право не свідчити проти близьких родичів і членів сім'ї, заборона двічі притягати до кримінальної відповідальності за одне й те ж саме правопорушення, забезпечення права на захист, доступ до правосуддя й обов'язковість судових рішень, змагальність сторін і свобода на подання ними до суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості,

⁴¹ Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

⁴² Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийм. Генеральною Асамблеєю ООН 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

⁴³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : підпис. 4 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

⁴⁴ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : підпис. 10 груд. 1984 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

⁴⁵ Основні принципи незалежності судових органів : схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 лист. та 13 груд. 1985 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201.

⁴⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України : прийм. 13 квіт. 2012 р. № 4651-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

безпосередність дослідження показань, речей і документів, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого, публічність, диспозитивність, гласність і відкритість судового провадження і його повне фіксування технічними засобами, розумність строків, мова, якою здійснюється кримінальне провадження.

Законодавство про судову владу і статус суддів. Нормативно-правові акти, які регулюють питання організації й реалізації судової влади в Україні, прийняті відповідно й у розвиток конституційних положень. До них належать Закони України: «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 р.⁴⁷; «Про судоустрій і статус суддів» від 7 червня 2016 р.⁴⁸; «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 р.⁴⁹; «Про доступ до судових рішень» від 22 грудня 2005 р.⁵⁰; «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р.⁵¹; «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 р.⁵²; «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 5 червня 2012 р.⁵³; «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р.⁵⁴; «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р.⁵⁵ та ін.

Важливе значення для регламентації організації судової влади мають акти програмного характеру, які закладають підвалини для реформування органів юстиції. До них належать: Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 р.⁵⁶, і Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо

---

⁴⁷ Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12 лют. 2015 р. № 192-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19>.

⁴⁸ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

⁴⁹ Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

⁵⁰ Про доступ до судових рішень : Закон України від 22 груд. 2005 р. № 3262-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>.

⁵¹ Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

⁵² Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 7 черв. 2018 р. № 2447-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>.

⁵³ Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 5 черв. 2012 р. № 4901-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4901-17>.

⁵⁴ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

⁵⁵ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

⁵⁶ Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів : указ Президента України від 10 трав. 2006 р. № 361/2006. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>.

неповнолітніх в Україні, затверджена Указом Президента України від 24 травня 2012 р.⁵⁷.

Законодавство про органи юстиції її органи, що здійснюють виконання судових рішень. До правових основ діяльності Міністерства юстиції України належать такі акти: Положення про Міністерство юстиції України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 р. № 228; «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції»: Постанова Кабінету Міністрів України від 09 жовтня 2019 р. № 870; «Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України», схвалене наказом Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5. Останнім визначаються основні завдання, права та повноваження Міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України.

Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 р. визначає основи організації та діяльності з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) органами державної виконавчої служби та приватними виконавцями, їхні завдання та правовий статус⁵⁸.

Закон України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 р. визначає умови і порядок виконання рішень судів та інших органів (службових осіб), що відповідно до закону підлягають примусовому виконанню у разі невиконання їх у добровільному порядку⁵⁹. Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23 червня 2005 р.⁶⁰. На Державну кримінально-виконавчу службу України покладається завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Законодавство про діяльність органів прокуратури. До нормативно-правових актів, що регламентують організацію й діяльність прокуратури, належать: Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р.⁶¹, а також накази, розпорядження, інструкції Генерального прокурора.

---

⁵⁷ Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні : указ Президента України від 24 трав. 2012 р. № 597/2011. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597/2011>.

⁵⁸ Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1403-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.

⁵⁹ Про виконавче провадження : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1404-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.

⁶⁰ Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 черв. 2005 р. № 2713-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15>.

⁶¹ Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

Законодавство про органи досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Численна група нормативно-правових актів, що регламентують досудове розслідування кримінальних правопорушень, охоплює: Кримінальний процесуальний кодекс України прийнятий 13 квітня 2012 р.⁶²; Кримінальний кодекс України прийнятий 5 квітня 2001 р.; Податковий кодекс України прийнятий 2 грудня 2010 р. № 2755-VI⁶³; Митний кодекс України прийнятий 13 березня 2012 р.⁶⁴; Закони України: «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 р.⁶⁵; «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 р.⁶⁶; «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р.⁶⁷; «Про Державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 р.⁶⁸; «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 р.⁶⁹ «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 р.⁷⁰; Положення, затверджені Кабінетом Міністрів України: «Про Державну фіскальну службу України» від 21 травня 2014 р. № 236/2014⁷¹; «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28 жовтня 2015 р. № 878⁷² та ін.

У рамках дисципліни, що вивчається, немає необхідності досконально засвоювати повний зміст зазначених нормативно-правових актів. До її предмета належать положення, що стосуються кола органів, які виявляють і розслідують кримінальні правопорушення, їх структури, основних повноважень, взаємодії між собою та іншими державними органами й недержавними організаціями.

Законодавство про організацію правової допомоги. Право кожного на правову допомогу передбачено Конституцією України. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. містить завдання,

---

⁶² Кримінальний процесуальний кодекс України : прийн. 13 квіт. 2012 р. № 4651-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

⁶³ Податковий кодекс України : прийн. 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

⁶⁴ Митний кодекс України : прийн. 13 берез. 2012 р. № 4495-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/4495-17>.

⁶⁵ Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

⁶⁶ Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

⁶⁷ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

⁶⁸ Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квіт. 2003 р. № 661-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15>.

⁶⁹ Про Державне бюро розслідувань : Закон України 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

⁷⁰ Про Бюро економічної безпеки України : Закон України 28 січ. 2021 р. № 1150-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20>.

⁷¹ Про Державну фіскальну службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 21 трав. 2014 р. № 236. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>.

⁷² Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 878. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF>.

принципи й організаційні форми діяльності адвокатури, види й гарантії адвокатської діяльності, основи правового статусу адвоката, підстави й порядок притягнення його до дисциплінарної відповідальності.

Важливу роль у забезпеченні права на правову допомогу відіграє Концепція формування системи безоплатної правової допомоги в Україні 2006 р., більшість положень якої реалізовано в ухваленому Законі України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р., що вперше визначив механізм надання правової допомоги громадянам, які не в змозі оплатити послуги кваліфікованого фахового юриста, і створив передумови для розвитку мережі установ, що надаватимуть відповідні послуги громадянам.

Законодавство про нотаріат. Центральне місце серед нормативно-правових актів, які регулюють діяльність нотаріату, займає Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. Питання організації й діяльності цього органу в Україні визначаються також указами Президента України, актами Кабінету Міністрів України, інструкціями й наказами Міністерства юстиції України.

Запитання для самоконтролю

1. Що входить до предмету дисципліни «Судові та правоохоронні органи України»?
2. Що таке метод вивчення дисципліни?
3. Чи входять суди до складу правоохоронних органів?
4. Що означають і як співвідносяться поняття «законність» і «правопорядок»?
5. Дайте визначення поняття «юридична діяльність».
6. Які Ви знаєте законодавчі джерела дисципліни «Судові та правоохоронні органи України»?
7. Які ознаки характеризують правоохоронну діяльність?
8. Які існують основні напрямки правоохоронної діяльності?
9. Дайте визначення поняття правопорядку.
10. Які ознаки характеризують правозахисну діяльність?

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Проблемні питання правоохоронної та правозахисної діяльності в контексті євроінтеграційних тенденцій.
2. Завдання правоохоронних органів в умовах формування правової держави в Україні.
3. Шляхи вдосконалення діяльності судових і правоохоронних органів на сучасному етапі здійснення судово-правової реформи.

4. Роль міжнародно-правових актів у питаннях відновлення правосуддя та діяльності з підтримання правопорядку.

5. Сутнісні ознаки недержавної правоохоронної діяльності (на прикладі приватної детективної та недержавної охоронної діяльності).

6. Конституційні гарантії захисту людини у сфері правоохоронної діяльності.

Список використаних джерел до 1 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» : чинне законодавство станом на 14 черв. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2021. 24 с.

3. Господарський процесуальний кодекс України : прийн. 06 лист. 1991 р. № 1798-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

4. Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 09 жовт. 2019 р. № 870. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2019-%D0%BF>.

5. Конвенція про захист прав людини і основних свобод : підпис. 04 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

6. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

7. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. № 995-085. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

8. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 3 верес 1981 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

9. Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. від 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

10. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.

11. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийм. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

12. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

13. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

14. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28 січ. 2021 р. № 1150-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20>.

15. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

16. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

17. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

18. Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : наказ Міністерства юстиції України від 23 черв. 2011 р. № 1707/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11>.

19. Про внесення зміни до Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : наказ Міністерства юстиції України від 23 груд. 2019 р. № 4145/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1279-19>.

20. Про день початку роботи Офісу Генерального прокурора : наказ Генерального прокурора від 23 груд. 2019 р. № 351. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0351900-19>.

21. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

22. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

23. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України : рішення Вищої ради правосуддя від 17 січ. 2019 р. № 141/0/15-19. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19>.

24. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27 квіт. 2020 р. № 357. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20>.

25. Про затвердження Інструкції про порядок направлення представників Національного центрального бюро Інтерполу до Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 29 лист. 2018 р. № 968. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z1447-18#n2>.

26. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 878. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF>.

27. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228-2014-п. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>.

28. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>.

29. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02 лип. 2015 р. № 796. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15>.

30. Про Державну фіскальну службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 21 трав. 2014 р. № 236/2014. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>.

31. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19 груд. 2017 р. № 1044. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>.

32. Про затвердження Положення про Департамент міжнародного співробітництва Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 серп. 2020 року № 620. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MVS984?an=8&ed=2020_08_21.

33. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 лют. 2019 р. № 100. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

34. Про затвердження Порядку функціонування центральної підсистеми єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16 верес. 2020 р. № 665. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1092-20>.

35. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

36. Про Національне центральне бюро Інтерполу : постанова Кабінету Міністрів України від 25 берез. 1993 р. № 220. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-%D0%BF>.

37. Про Національну гвардію України : Закон України від 13 берез. 2014 р. № 876-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18>.

38. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 2822. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

39. Про Національне Антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2015 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

40. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>.

41. Про нотаріат : Закон України від 02 верес. 1993 р. № 3425-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

42. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

43. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10 верес. 2014 р. № 442. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>.

44. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06 лип. 2017 р. № 570. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.

45. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 черв.1993 р. № 3352-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>.

46. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

47. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 5 берез. 1998 р. № 183/98-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80>.

48. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

49. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу : прийн. 13 черв. 1956 р. ; набрав законної сили 13 черв. 1956 р. ; із змінами, внесеними згідно з станом на 1 січ. 1986 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142.

50. Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 06 жовт. 1999 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794.

51. Цивільний процесуальний кодекс України : прийн. 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей:

1. Василик Ю. Сучасна державна політика України у сфері нотаріату як об'єкта адміністративно-правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 9–14.

2. Влад С. Особливості організації роботи прокуратури України в галузі міжнародного співробітництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 319–324.

3. Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы : учебник для юрид. вузов и факультетов / под ред. К. Ф. Гуценко. [4-е изд., испр. и доп.]. М. : Зерцало, 1998. 416 с.

4. Ковальчук Я. Принципи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 132–136.

5. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я Тацій, А.Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.
6. Кримінальний процес: підручник / Л. М. Лобойко. Київ: «Истина», 2014. 432 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ : наук.-практ. посіб. / [уклад.: А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, М. С. Туркот, М. І. Снігар] ; за ред. д.ю.н., проф. А. В. Столітнього. [2-ге вид.]. Київ : Норма права, 2020. 1504 с.
9. Кучинська О., Щиголь О. Забезпечення права засудженого на справедливий суд в аспекті перегляду судових рішень за виключними обставинами на прикладі рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України». *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 254–260.
10. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.
11. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження в кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.
12. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.
13. Настільна книга слідчого : практ. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 446 с.
14. Недоторканість права власності під час досудового розслідування : мультимед. навч. посіб. / [В. І. Галаган, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко, А. С. Симчук, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/real_ned_pr_vlasn/start.html.
15. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. 448 с.
16. Організація роботи слідчо-оперативної групи : навч. посіб. / [Л. Д. Удалова, Ю. В. Сухомлин, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, В. В. Зарубей]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 504 с.

17. Погорецький М. А, Яновська О. Г. Адвокатура України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 368 с.

18. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захарова, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко. [3-є вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 352 с.

19. Судові та правоохоронні органи України : мультимед. навч.-метод. посіб / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

20. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 120 с.

21. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [12-те вид. доповн. і перероб.]. Київ : Алерта, 2016. 810 с.

РОЗДІЛ 2. СУДОВА ВЛАДА В УКРАЇНІ

2.1. Поняття, ознаки судової влади, її співвідношення з іншими гілками влади

Виникнення судової влади сягає в далеке минуле, а процес її розвитку триває вже багато століть і пройшов декілька етапів. Цей розвиток не був поступовий, судова влада розвивалася у межах історичних умов становлення конкретних держав.

Важливий етап у розвитку теорії поділу влади, визначенні ролі й місця судової влади пов'язаний з іменем Джона Локка. Проблемам державної влади, становлення політичного суспільства й держави приділяється увага в його трактаті «Про громадянське правління».

Але найбільш повно й послідовно концепція поділу влади викладена французьким юристом XVIII ст. Ш. Монтеск'є у праці «Про дух законів». На його думку, перша влада – законодавча – видає і скасовує закони, друга – виконавча – видає зовнішніми зносинами й забезпечує безпеку держави, третя – судова – карає злочинців і стримує зіткнення двох перших. Головним у доктрині поділу влади, з його точки зору, є неприпустимість поєднання різних гілок влади в руках однієї особи чи органу: «Якщо влада законодавча і виконавча будуть поєднані в одній особі або установі, то свободи не буде, оскільки можна побоюватися, що цей монарх або сенат створюватиме тиранічні закони для того, щоб так само тиранічно застосовувати їх. Не буде свободи і в тому разі, якщо судова влада не відокремлена від влади законодавчої і виконавчої. Коли вона поєднана із законодавчою владою, то життя і свобода громадян потраплять під владу сваволі, адже суддя буде законодавцем. Якщо судова влада поєднана з виконавчою, то суддя дістає можливість стати гнобителем»⁷³.

Розроблена Ш. Монтеск'є концепція поділу влад, що діє на основі права та взаємного стримування її гілок з метою найповнішого забезпечення прав і свобод людини, стала ядром класичної теорії поділу влади. Його вчення мало певний вплив на досвід конституціоналізму країн Заходу. Багато текстів конституцій цих держав відносять до органів державної влади лише основні

⁷³ Монтеск'є Ш. О духе законов / [пер. А. Матешука]. М. : Мысль, 1999. С. 63.

центральні органи держави. Законодавча влада підпорядковується парламенту, виконавча – президентові й уряду, судова – судам, які очолює вища судова інстанція.

Але доля доктрини поділу влади виявилася непростою. Протягом двох минулих століть було немало намагань визнати поділ влади застарілим, нереальним, таким, що суперечить потребам соціального прогресу. Було висловлено багато протилежних думок. Так, Г. Гегель застерігав від «абсолютної самостійності» гілок влади щодо одна одної, що може призвести до взаємної ворожнечі, і закликав не до рівноваги або відокремлення окремих гілок, а до їх єдності⁷⁴. І. Кант указував на необхідність їх взаємного доповнення, зв'язку й узгодженості задля блага держави⁷⁵.

В історії українського державотворення перші спроби конституційного закріплення судової влади пов'язані з історично відомим документом «Пакти і Конституція законів та вольностей Війська Запорізького», написаним Пилипом Орликом ще у 1710 році. Там були закладені певні засади щодо розподілу влад. Судові функції, зокрема, надавались гетьманському урядові, який одночасно здійснював і виконавчу владу.

Ідея створення в Україні справедливого суду знайшла відображення у III Універсалі Української Центральної Ради (1917 р.), а потім у Конституції Української Народної Республіки (1918 р.). Вона фактично виходила з принципу розподілу влад, згідно з яким судова влада в рамках цивільного, кримінального та адміністративного законодавства мала здійснюватися виключно судовими установами. Там же говорилося про повноту, законність та інші принципи провадження правосуддя в Україні.

В радянський період в Конституціях 1919, 1937, 1978 років принципи розподілу влад не знайшли свого закріплення. Мова йшла лише про судову систему та деякі принципи правосуддя.

Поняття «судова влада» в документі конституційного рівня вперше з'явилося в нашому законодавстві у Конституційному договорі «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України» (8 червня 1995 р.). За цим договором державна влада будується на засадах її розподілу на законодавчу, виконавчу і судову. Останню здійснюють тільки суди. Конституційний Суд України, загальні та арбітражні суди становлять судову систему України (ст. 36).

Згідно з прийнятою 28 червня 1996 р. Конституцією України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу й

⁷⁴ Гегель Г. В. Ф. Философия права. М. : Мысль, 1990. С. 308-362.

⁷⁵ Кант И. Сочинения : в 6 т. М. : Мысль, 1965. Т. 4, ч. 2. С. 234-237.

судову (ст. 6)⁷⁶. Наведені положення дають підстави вважати, що судова влада – один із проявів державної влади в цілому.

Судова влада стала об'єктом самостійного наукового дослідження лише в рамках теорії поділу влади. Якщо феномен влади досліджується вже тисячоліття, то судова влада як самостійне соціальне явище звертає на себе увагу вчених близько трьохсот років.

Існує декілька підходів до тлумачення поняття «судова влада». Відповідно до першого судову владу визначають як *сукупність судових установ, тобто як владу державного органу – суду*. Такий підхід має назву *організаційного*, оскільки пов'язаний він із характеристикою системи судоустрою, принципами її організації, правовим статусом суддів, місцем суду в системі інших державних органів.

Другий підхід зветься *функціональним*. За ним судова влада визначається як сукупність повноважень суду з відправлення правосуддя, тобто діяльність суду щодо розгляду й вирішення у визначеній законом процесуальній формі справ, що мають юридичні наслідки.

Третій підхід (*організаційно-функціональний*) поєднує два перших і визначає судову владу як систему створених згідно із законом органів, наділених виключними повноваженнями щодо розгляду юридично значущих справ, що мають юридичні наслідки, із застосуванням спеціальної процедури.

Однак зазначені підходи до визначення поняття судової влади не враховують її владних проявів, державно-атрибутивної природи. Також не дається відповіді, чому судова влада є однією з гілок державної влади, які ознаки споріднюють її із законодавчою та виконавчою гілками державної влади, а які є притаманними лише владі судовій, характеризують її виключність і самостійність.

Нерідко судову владу ототожнюють з судом, як державним органом. Це не вірно, бо владою є все те, що даний конкретний орган взмозі зробити. По суті *влада* – це є повноваження, функція, але не сам орган. Тому поняттю судової влади притаманні дві характерні ознаки: *по-перше*, судова влада може бути реалізована за допомогою спеціально створених державних органів – судів; *по-друге*, суди повинні бути наділені притаманними, властивими лише їм способами і можливостями правового впливу. Ці ознаки взаємопов'язані і взаємозалежні. Їх не можна ізолювати один від одного або протиставляти.

Буде помилкою прирівнювати судову владу до суду як до установи, державного органу (*нерідко говорять: «Судова влада – це суд»*). Більшість вчених визнають, що ще більшою помилкою і навіть свідченням низького рівня

---

⁷⁶ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

правової культури є іноді схильність називати судовою владою службових (посадових) осіб, які працюють в судових установах. У зв'язку з цим важко визнати правильними міркування, що зустрічаються про «*організацію судової влади*», «*про вдосконалення структури і організації такої влади*» тощо. Організувати або реорганізувати можна орган, установу, підприємство, організацію або їх систему. Іншими словами, владою слід вважати не орган або посадову особу, а те, що вони можуть і в змозі зробити. По суті, це повноваження, функція, але не її виконавець. Користуючись театральною термінологією, цілком припустимо стверджувати, що влада – це роль, але не актор⁷⁷.

Досить часто зустрічається поширене невинуватене прагнення порівнювати судову владу до якогось одного з видів судової діяльності. Нерідко про судову владу говорять і пишуть як про синонім правосуддя і навпаки.

У подальшому про правосуддя буде сказано достатньо докладно, і це дозволить переконатися, що «судова влада» і «правосуддя» – поняття споріднені, близькі за змістом, але не тотожні. *Правосуддя – важливий прояв судової влади, але не єдиний*. Терміни «правосуддя» і «судова влада» не є рівнозначними. Здійснення судової влади за змістом є значно ширшим, ніж відправлення правосуддя.

Судову владу реалізують судді та, у визначених законом випадках, присяжні шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур. Правосуддя означає зміст судової влади, є одним з видів її діяльності. Через правосуддя, як правову форму судової діяльності, захищаються та охороняються права людей і організацій, притягуються до відповідальності особи, які вчинили правопорушення, тобто здійснюється судова влада. Конституцією України (стаття 124) передбачено, що *правосуддя* в нашій державі здійснюють виключно суди і що делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається. Це специфічне судове повноваження.

Поряд з тим, *судова влада* наділена рядом інших *повноважень*, які мають велике соціальне значення. *До них відносять наступні:*

- ✓ здійснення правосуддя;
- ✓ конституційний контроль;
- ✓ контроль за додержанням законності та обґрунтованості рішень і дій державних і посадових осіб;
- ✓ формування органів суддівського самоврядування;

---

⁷⁷ Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы : учебник для студентов юрид. вузов и факультетов / под ред. К. Ф. Гуценко. [4-е изд., перераб. и доп..] М. : Зерцало, 1998. С. 44.

- ✓ роз'яснення судам... актів застосування законодавства;
- ✓ утворення державної судової адміністрації⁷⁸.

Таким чином, якщо діяльність суду в Україні характеризується як владна, то слід визнати, що особливості такого соціального феномену, як влада, повинні мати в ній своє адекватне відображення. Розкриваючи поняття «судова влада», треба враховувати такі положення:

- ✓ за своїми властивостями судова влада є державною з усіма належними владі атрибутами й чітко визначеною компетенцією;
- ✓ вона є одним із продуктів застосування принципу поділу державної влади з ознаками незалежності й самостійності, що випливають із цього принципу;
- ✓ судова влада повинна мати такі механізми забезпечення її функціонування, які гарантували б її самостійність;
- ✓ вона здійснюється в певних організаційних і процесуальних формах, установлених у законі;
- ✓ судова влада має універсальний і виключний характер;
- ✓ вона здійснюється на професійній основі.

Отже, основу судової влади, безумовно, складає сукупність судових органів, наділених різною компетенцією. Головним їх призначенням є вирішення юридично значущих справ, що мають правові наслідки. Судовій владі відводиться особлива роль арбітра у спорах про право. *Суб'єктом, який здійснює судову владу*, виступає не будь-який державний орган, а лише суд із притаманними тільки йому повноваженнями впливу на поведінку людей, а через це – і на процеси, що відбуваються в суспільстві.

Вказане дає можливість дійти висновку про те, що *судова влада* – це самостійна і незалежна гілка державної влади, що створена для вирішення на основі закону соціальних конфліктів між державою і громадянами, самими громадянами, юридичними особами; контролю за конституційністю законів; захисту прав громадян у їхніх взаємовідносинах з органами виконавчої влади і посадовими особами; контролю за дотриманням прав громадян при розслідуванні кримінальних правопорушень і проведенні оперативно-розшукової діяльності; встановлення найбільш значимих юридичних фактів.

⁷⁸ Див. напр., Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы : учебник для студентов юрид. вузов и факультетов / под ред. К. Ф. Гуценко. [4-е изд., перераб. и доп.] М. : Зерцало, 1998.. С. 44; Суд. правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. / [В. С. Ковальський (керівник авт. колективу), В. Т. Білоус, С. Е. Демський та ін.] ; відп. ред. Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Юрінком Інтер, 2002. С. 59.

Основні ознаки судової влади

Судова влада, будучи самостійною і незалежною гілкою державної влади, володіє цілим рядом ознак, що розкривають її суть, дозволяють відмежувати її від інших гілок державної влади.

Зупинимось на найважливіших з них, а саме:

- а) виключність;
- б) самостійність;
- в) повнота;
- г) законність;
- г) незалежність.

Виключність судової влади характеризується низкою властивостей.

По-перше, це означає, що жодний інший орган державної влади і управління не має права брати на себе компетенцію судової влади. *Судова влада здійснюється винятково спеціальними державними органами – судами.* Делегування функцій судів, а також присвоєння цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються (ч. 1 ст. 124 Конституції України). З цього випливає, що тільки органи судової влади мають право вирішувати усі правові спори.

По-друге, винесення рішення з конкретної справи є прерогативою суду, і це положення підкреслює виключність судових рішень. Держава тільки суду довіряє право використовувати примусові повноваження державної влади, а саме:

- ✓ у встановленому законом порядку застосовувати цивільно-правові санкції у цивільній справі;
- ✓ визнавати особу винуватою у вчиненні кримінального правопорушення;
- ✓ призначати покарання у кримінальній справі.

Рішення суду є обов'язковими для виконання усіма державними органами і посадовими особами.

По-третьє, виключне правове становище суду в системі державних органів визначається Конституцією та іншими нормативними актами України. Формування системи органів державної влади, порядок їх організації та діяльності належать до відання законодавчої влади. Виключаючи можливість створення надзвичайних та особливих судів, як про це сказано в ч. 5 ст. 125 Конституції України, законодавство про судоустрій і статус суддів допускає певну диференціацію судових органів для вирішення різних категорій справ. Іншими словами, діюче законодавство закріплює можливість певної спеціалізації судів. Вони розрізнятимуться за своєю предметною підсудністю та процесуальною формою судочинства.

По-четверте, виключність судової влади характеризується особливим порядком формування судового корпусу і притягнення суддів до відповідальності. Вимоги, що ставляться до судді, його обов'язки при здійсненні правосуддя і поза судовою діяльністю, є специфічними і чітко окресленими у чинному законодавстві.

По-п'яте, зазначеній ознаці іманентна й виключність правового становища особи у сфері здійснення правосуддя. Саме у судовому провадженні права і обов'язки учасників процесу детально регламентовані й забезпечені відповідними гарантіями, зокрема, передбаченими Конституцією та процесуальним законодавством України.

Так, відповідно до ст. 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ця норма дублюється і в ст. 17 КПК України. Цьому передують ретельне дослідження судом обставин справи, при якому враховуються як пом'якшуючі, так і обтяжуючі обставини, що підкреслює виключність правового становища особи – обвинуваченого (підсудного).

Самостійність судової влади обумовлена конституційним принципом розподілу влад. Кожна з гілок влади самостійно виконує лише їй притаманні функції, не підпорядковуючись одна одній. Судова влада покликана захищати свободи громадян, конституційний лад України, забезпечувати відповідність актів законодавчої та виконавчої влади Конституції України. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства (ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон України «Про судоустрій і статус суддів» або Закон))⁷⁹. Рішення, що виносяться органами судової влади, внаслідок зазначеної ознаки не потребують будь-якого затвердження іншими владами.

Повнота судової влади пов'язана з межами компетенції, тобто з обсягом судової влади і завершеністю рішень, що приймаються відповідними органами; обов'язковістю цих рішень (п. 9 ст. 129 Конституції України). У межах, визначених Конституцією України, при вирішенні спорів роль арбітра без будь-яких винятків належить судовій владі. В даному разі судова влада поширюється на коло відносин, що виникають між різними суб'єктами (між громадянами, громадянами і державою). Судові рішення, що набрали чинності, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України.

---

⁷⁹ Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: чинне законодавство станом на 30 верес. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 144 с.

Невиконання судових рішень має наслідком юридичну відповідальність, установлену законом (пп. 2, 4 ст. 13 Закону).

Підзаконність судової влади полягає у відповідності закону судових структур та судових процедур. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права (ч. 1 ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Законодавчою основою функціонування судової влади в Україні є Конституція, Закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Конституційний Суд України» та ін. В цих нормативних актах встановлюються компетенція, порядок утворення, структура та основні функції судів, а також регулюються питання їхнього матеріально-технічного і організаційного забезпечення. Одні з них детально регламентують статус носіїв судової влади, вимоги, що пред'являються до них, містять гарантії незалежності суддів. Інші регулюють процедурні аспекти діяльності судів – кримінальні процесуальні, цивільні процесуальні, господарські процесуальні.

Таким чином, *єдність судової влади* в Україні забезпечується сукупністю актів національного законодавства про судоустрій і судочинство, їхнім однаковим застосуванням судами на всій території України, фінансуванням судів з державного бюджету, єдиним статусом суддів.

Незалежність судової влади – один з головних принципів ефективної діяльності суду. Він має два рівні – *зовнішній* і *внутрішній*. Зовнішній рівень, у свою чергу, диференціюється на політичну і *соціально-економічну незалежність*. Рівень політичної незалежності обумовлений суспільно-політичною обстановкою, в якій здійснюється діяльність суду. При цьому важливо наголосити, що реальна незалежність суду абсолютно виключає будь-який вплив політичних партій, громадських рухів та їх лідерів на судову владу.

Це положення набуває актуальності в умовах багатопартійності, політичного плюралізму. Даний рівень незалежності зафіксований в ст. 126, 127 Конституції України, п. 2 ч. 1 ст. 6, та ч. 1 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». У даних законодавчих актах встановлено, що: «Суддя не може належати до політичних партій, профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької чи творчої».

Забезпечення прогресивних перетворень потребує й соціально-економічної незалежності судової влади. Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів з урахуванням пропозицій Вищої ради правосуддя (ст. 130 Конституції України).

Відповідно до ст. 135 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддям гарантується суддівська винагорода, яка виплачується судді з дня зарахування його до штату відповідного суду, якщо інше не встановлено цим Законом. Суддівська винагорода складається з посадового окладу та доплат за:

- ✓ вислугу років;
- ✓ перебування на адміністративній посаді в суді;
- ✓ науковий ступінь;
- ✓ роботу, що передбачає доступ до державної таємниці.

Базовий розмір посадового окладу судді становить:

1) судді місцевого суду – 30 прожиткових мінімумів для працюючих осіб розмір якого встановлено на 1 січня календарного року;

2) судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду – 50 прожиткових мінімумів для працюючих осіб розмір якого встановлено на 1 січня календарного року;

3) судді Верховного Суду – 75 прожиткових мінімумів для працюючих осіб розмір якого встановлено на 1 січня календарного року.

Суддям надається щорічна відпустка. Відповідно до ст. 136 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддям надається щорічна оплачувана відпустка тривалістю 30 робочих днів з виплатою, крім суддівської винагороди, допомоги на оздоровлення в розмірі посадового окладу. Суддям, які мають стаж роботи більше 10 років, надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю 15 календарних днів.

Після призначення на посаду суддя, який потребує поліпшення житлових умов, забезпечується службовим житлом за місцем знаходження суду органами місцевого самоврядування в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Суді та члени їхніх сімей перебувають під державним захистом. Окрім цього судді наділенні пакетом соціальної допомоги перебуваючи у відставці (ст.ст. 140, 142-145 Закону). Суддя і члени його сім'ї мають право на безоплатне медичне обслуговування в державних установах охорони здоров'я, пенсію або грошове утримання судді у відставці.

Внутрішній рівень незалежності судової влади обумовлює, з одного боку, власне діяльність суду щодо здійснення правосуддя, а з другого – статутні гарантії суддів. Правозабезпечуючими гарантіями режиму незалежного правосуддя є насамперед Закон України «Про судоустрій і статус суддів», чинне цивільне процесуальне, кримінальне процесуальне та інше законодавство, яке передбачає відповідальність за втручання у діяльність суду, таємницю наради суддів та заборону вимагати її розголошення. Суддя, крім того, не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які

перебувають у його провадженні, крім випадків встановлених законом (ч. 3 ст. 48 Закону). Пленум Верховного Суду України в своїй постанові від 12 квітня 1996 року № 4 вказав на те, що на всі випадки втручання в діяльність суду суддя повинен реагувати окремими ухвалами чи постановами, а якщо в таких діях є ознаки злочину, передбаченого окремими статтями Кримінального кодексу України, – вирішувати питання про початок кримінального провадження. В п. 4 постанови роз'яснюється поняття втручання у діяльність по здійсненню правосуддя. Під ним розуміється «будь-який вплив на суддю чи народного засідателя (прохання, вказівку, вимогу, критику судді в засобах масової інформації до вирішення справи тощо) з боку будь-якої особи з метою схилити їх до вчинення чи не вчинення певних процесуальних дій або ухвалення бажаного судового рішення. При цьому не має значення, за допомогою яких засобів (обіцянок різних вигод, погрози тощо), в якій стадії процесу і в діяльності суду якої інстанції здійснюється втручання»⁸⁰.

За ст. 376 Кримінального кодексу України передбачена кримінальна відповідальність за втручання в будь-якій формі в діяльність судді з метою перешкодити виконання ним службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення. Крім того, ст. 377 КК України передбачає відповідальність за погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо судді у зв'язку з його діяльністю пов'язаною із здійсненням правосуддя.

Важливою гарантією незалежності суддів є також норми цивільного процесуального, господарського процесуального законодавства. Вони забезпечують рух справи у визначеному порядку, передбачають процесуальні санкції за невиконання закону і тим самим створюють умови, які дають змогу суддям розглядати і вирішувати справи за внутрішнім переконанням, спираючись тільки на досліджені в суді докази й незалежно від будь-якого впливу.

Торкаючись статутних аспектів незалежності судової влади, зазначимо, що ст. 128 Конституції України та ст.ст. 69-82 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріпили принципи формування судової системи, вказавши вимоги до кандидатів на посаду судді порядок та призначення суддів. Призначення на посаду судді Президентом України є оптимальним і забезпечує його незалежність. Такий порядок дає змогу уникнути впливу на суддів з боку місцевих органів влади.

---

⁸⁰ Про застосування законодавства, що забезпечує незалежність суддів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 квіт. 1996 р. № 4. *Право України*. 1996. № 6. С. 40-43.

Як підсумок вищевикладеному, слід зробити посилання на ч. 5 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» де вказано, що *незалежність судді забезпечується*:

- ✓ особливим порядком його призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення;
- ✓ недоторканністю та імунітетом судді;
- ✓ незмінюваністю судді;
- ✓ порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення;
- ✓ заборобою втручання у здійснення правосуддя;
- ✓ відповідальністю за неповагу до суду чи судді;
- ✓ окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом;
- ✓ належним матеріальним та соціальним забезпеченням судді;
- ✓ функціонуванням органів суддівського самоврядування;
- ✓ визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту;
- ✓ правом судді на відставку.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді і не посягати на неї.

Взаємодія судової влади з іншими гілками влади в Україні здійснюється на основі вже згаданого «механізму стримувань і противаг», що на практиці виглядає в такий спосіб. Органи законодавчої влади впливають на суди, створюючи для них нормативно-правову базу. Вона охоплює організацію судової системи і визначає порядок діяльності судів (процесуальне право). Крім того, орган законодавчої влади (Верховна Рада України) разом із Президентом України беруть участь у формуванні системи судоустрою України – призначенні судді*. Але, будучи призначені на посаду органами законодавчої влади, судді їм не підлеглі, і зазначені органи не вправі контролювати законність вироків і інших судових рішень. Разом з тим, бюджет судів приймає Верховна Рада України.

---

*Верховна Рада України призначає шість суддів Конституційного Суду України. Учасі у формуванні суддів юрисдикція яких поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення (ч. 2 ст. 124 Конституції України) (це так звані суди загальної юрисдикції) Верховна Рада України не приймає. Відповідно до ч. 1 ст. 80 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» призначення на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі та в межах подання Вищої ради правосуддя.

У свою чергу, судді Конституційного Суду України наглядають за конституційністю законів, прийнятих Верховною Радою, що згодом можуть застосовуватися при розгляді справи.

Що стосується взаємин з органами виконавчої влади, то суд може касувувати суперечливі Конституції України і законам акти органів державного управління; незаконні рішення адміністрацій підприємств, установ і організацій, розглядати скарги громадян на незаконні дії органів державного управління. Відповідно до ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», в Україні утворюються адміністративні суди, що розглядають адміністративні справи, пов'язані з правовідносинами в сфері державного управління і місцевого самоврядування (справи адміністративної юрисдикції), тобто вирішують питання законності дій і розпоряджень органів виконавчої влади на місцях і органів місцевого самоврядування.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом.

Проект закону про утворення, реорганізацію чи ліквідацію суду вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя. Місцезнаходження, територіальна юрисдикція і статус суду визначаються з урахуванням принципів територіальності, спеціалізації та інстанційності.

Підставами для утворення, реорганізації чи ліквідації суду є зміна визначеної цим Законом системи судоустрою, необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації витратків державного бюджету або зміна адміністративно-територіального устрою. Утворення суду може відбуватися шляхом створення нового суду або реорганізації (злиття, поділу) судів.

Кількість суддів у суді (крім Верховного Суду) визначає Вища рада правосуддя з урахуванням консультативного висновку Державної судової адміністрації України, судового навантаження та в межах витратків, визначених у Державному бюджеті України на утримання судів та оплату праці суддів.

Правова основа діяльності судової влади

В Україні судова влада знаходиться в процесі становлення, однак вона вже має достатню самостійність і незалежність в механізмі держави, зайняла міцні позиції серед інших гілок влади. Такому становищу судової влади в Україні на сучасному етапі її розвитку багато в чому сприяло прийняття Верховною Радою України Конституції України (у якій глава VIII закріплює правові основи організації правосуддя, а глава XII – Конституційного Суду України), а також цілого ряду законодавчих актів, що стосуються реорганізації судоустрою, статусу суддів, незалежності судової влади, приведення її у відповідність до європейських стандартів. *До них зокрема, відносяться:*

1. Законодавство про судову владу і статус суддів. Нормативно-правові акти, які регулюють питання організації й реалізації судової влади в Україні, прийняті відповідно й у розвиток конституційних положень. До них належать Закони України: «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 р.⁸¹; «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р.⁸²; «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 р.⁸³; «Про доступ до судових рішень» від 22 грудня 2005 р.⁸⁴; «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р.⁸⁵; «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 р.⁸⁶; «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 5 червня 2012 р.⁸⁷; «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р.⁸⁸; «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р.⁸⁹ та ін.

Важливе значення для регламентації організації судової влади мають акти програмного характеру, які закладають підвалини для реформування органів юстиції. До них належать: Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 р.⁹⁰, і Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, затверджена Указом Президента України від 24 травня 2012 р.⁹¹.

Законодавство про органи юстиції її органи, що здійснюють виконання судових рішень. До правових основ діяльності Міністерства юстиції України належать такі акти: Положення про Міністерство юстиції України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 р.

---

⁸¹ Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12 лют. 2015 р. № 192-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19>.

⁸² Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

⁸³ Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

⁸⁴ Про доступ до судових рішень : Закон України від 22 груд. 2005 р. № 3262-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>.

⁸⁵ Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

⁸⁶ Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 7 черв. 2018 р. № 2447-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>.

⁸⁷ Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 5 черв. 2012 р. № 4901-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4901-17>.

⁸⁸ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

⁸⁹ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

⁹⁰ Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів : указ Президента України від 10 трав. 2006 р. № 361/2006. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>.

⁹¹ Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні : указ Президента України від 24 трав. 2012 р. № 597/2011. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597/2011>.

№ 228⁹²; «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції»: Постанова Кабінету Міністрів України від 09 жовтня 2019 р. № 870⁹³; «Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України», схвалене наказом Міністерства юстиції України від 23 червня 2011 р. № 1707/5⁹⁴. Останнім визначаються основні завдання, права та повноваження Міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України.

Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 р. визначає основи організації та діяльності з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) органами державної виконавчої служби та приватними виконавцями, їхні завдання та правовий статус⁹⁵.

У Законі України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 р. визначено умови і порядок виконання рішень судів та інших органів (службових осіб), що відповідно до закону підлягають примусовому виконанню у разі невиконання їх у добровільному порядку⁹⁶.

Особлива роль у виконання судових рішень належить Державній кримінально-виконавчій службі України. Діяльність органів Державної кримінально-виконавчої служби України визначається Законом України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23 червня 2005 р.⁹⁷, Кримінально-виконавчим кодексом України від 11 липня 2011 р. та Кримінальним процесуальним кодексом України від 12 квітня 2012 р.⁹⁸

Таким чином, як підсумок ще раз зазначимо, що *судова влада* – це специфічна гілка єдиної державної влади, яка має власну виключну компетенцію щодо розгляду юридично значущих справ, що мають правові наслідки, і реалізується виключно конституційними органами (судами) в межах закону та спеціальних (судових) процедур.

---

⁹² Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 2 лип. 2014 р. № 228. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>.

⁹³ Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 09 жовт. 2019 р. № 870. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/870-2019-%D0%BF>.

⁹⁴ Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : наказ Міністерства юстиції України від 23 черв. 2011 р. № 1707/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11>.

⁹⁵ Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1403-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.

⁹⁶ Про виконавче провадження : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1404-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.

⁹⁷ Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 черв. 2005 р. № 2713-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15>.

⁹⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.

Судова влада, будучи самостійною і незалежною гілкою державної влади, володіє цілим рядом ознак, що розкривають її суть, дозволяють відмежувати її від інших гілок державної влади.

Наведене визначення судової влади не є вичерпним. Сутність феномену судової влади можна повністю зрозуміти лише при дослідженні форм її реалізації, функцій, засад організації та діяльності, що і буде предметом подальшого розгляду.

2.2. Форми реалізації судової влади та її функції

Форми реалізації судової влади. Реалізація судової влади завжди здійснюється у певній формі – передбаченій законом процедурі судочинства. Ця процедура чітко встановлює, що має здійснюватися в суді при підготовці до розгляду та судовому розгляді справ. Головне її завдання – забезпечити законне, мотивоване і справедливе рішення. Зазначені процедури засновані на гласності, забезпеченні права на захист та оскарження судового рішення, можливості участі представників народу у прийнятті рішення у справі, рівності сторін та на інших принципах, про які докладніше йтиметься далі.

Установлені для органів законодавчої й виконавчої гілок влади процедури (регламенти) не містять тієї точності та всебічності, що характерні для порядку розгляду й вирішення справ у судах.

Варто ще раз нагадати, що слід розуміти під поняттям «*правосуддя*», «*судова влада*» та розглянемо ще один термін «*судочинство*». Під *правосуддям* розуміється діяльність суддів по розгляду і вирішення судових справ. На відміну від правосуддя, *судова влада* – це право судових органів, яким вони наділені за законом, можливість здійснювати широкі юрисдикційні повноваження; правовий статус судів, як органів державної влади. А ось, термін «*судочинство*», включає в себе діяльність судів щодо розгляду і вирішення справ, віднесених до їхньої компетенції, а також дії інших суб'єктів, які реалізують свої права й обов'язки, вступають у процесуальні відносини із судом. Нескладно помітити, що за своїм змістом «*судочинство*» достатньо близьке поняттю «*правосуддя*». Відмінність полягає в тому, що *правосуддя* – це діяльність лише судових органів щодо реалізації судової влади, а *судочинство*, зокрема й цивільне, кримінальне, адміністративне та господарське – це провадження, що включає в себе діяльність суду та інших суб'єктів. Так, наприклад, потерпілий, підсудний, свідок можуть брати участь у проведенні слідчих (розшукових) дій; будь-який громадянин чи юридична особа вправі звернутися до суду із заявою (позовом) про відшкодування заподіяної їм

матеріальної шкоди. Таким чином поняття «судочинство» більш широке поняття, яке включає в себе і «правосуддя». Враховуючи викладене, слід зазначити, що відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «Правосуддя здійснюється виключно судами відповідно до визначених законом процедур судочинства».

Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад здійснюється незалежними та безсторонніми судами у формі *конституційного, цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства*. Одразу ж слід наголосити, що *судова влада* в Україні здійснюється у формі конституційного, цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства, а *правосуддя* здійснюється лише у формі цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства.

Тепер, більш докладно розглянемо форми судочинства у яких здійснюється судова влада.

Конституційне судочинство є формою реалізації судової влади, у процесі якої вирішуються юридичні справи, що мають конституційне значення. А тому, саме шляхом конституційного судочинства визнається неконституційність нормативних актів, прийнятих у державі, чим забезпечується юридичний захист Основного Закону країни.

Конституційне судочинство – це діяльність судових органів, що полягає в розгляді справ, предметом яких є конституційно-правові питання, пов'язані із забезпеченням дотримання Конституції України державними органами й у прийнятті щодо них рішень, що тягнуть за собою правові наслідки.

Конституційне судочинство покликане забезпечувати верховенство Основного Закону як підґрунтя національної правової системи, охорону конституційних прав і свобод, дотримання принципу поділу влади в усіх його аспектах. Необхідним, основоположним елементом конституційного судочинства є здійснювана судовим органом перевірка нормативних актів з огляду на їх відповідність Конституції України. Саме це становить сутність конституційного судочинства.

В Україні конституційне судочинство здійснюється *Конституційним Судом України* відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» від 17 липня 2017 р.⁹⁹. Це судова установа, діяльність якої здійснюється у процесуальній формі, що зближує її із загальними, господарськими та адміністративними судами системи судоустрою. Цей Закон підкреслює зв'язок конституційного судочинства з іншими формами судочинства і визнає Конституційний Суд України одним із судів, але з

---

⁹⁹ Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

особливою юрисдикцією – *конституційною*. Процедура судочинства в Конституційному Суді України й у загальних, господарських та адміністративних судах заснована на таких засадах судочинства, як незалежність, колегіальність, гласність, змагальність і рівноправність сторін.

Цивільне судочинство є формою реалізації судової влади, у процесі якої вирішуються правові конфлікти, що виникають із цивільних, сімейних та деяких інших правовідносин. Такий порядок регламентований Цивільним процесуальним кодексом України (далі – ЦПК України)¹⁰⁰.

ЦПК України визначає юрисдикцію та повноваження загальних судів щодо цивільних спорів та інших визначених цим Кодексом справ, встановлює порядок здійснення цивільного судочинства.

Завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Відповідно до ст. 32 Конституції України «кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації».

Господарське судочинство є формою реалізації судової влади, у процесі якої вирішуються правові конфлікти, що виникають у сфері господарських правовідносин. Змістом правосуддя в господарських справах, є розгляд справ, що виникають з господарських правовідносин, а також інших справ, віднесених процесуальним законом до їх юрисдикції (ч. 3 ст. 22 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Фактично зміст господарського судочинства полягає в розгляді й вирішенні правового конфлікту, що виник між суб'єктами, які здійснюють господарську або іншу економічну діяльність. Судова влада повинна сприяти поновленню порушених правових норм і тим самим вирішувати соціальні й економічні завдання. Відокремлення господарської юрисдикції зумовлено як історичними чинниками (існування системи державних арбітражів у СРСР), так і особливостями правовідносин, що виникають у царині господарювання (розвиток ринкової економіки, складність законодавства, яке діє в цій сфері).

Господарське судочинство вершиться господарськими судами, що входять до системи судоустрою передбаченому в Законі України «Про

---

¹⁰⁰ Цивільний процесуальний кодекс України : прийн. 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

судоустрій і статус судів». Її процедура регламентована Господарським процесуальним кодексом України (далі – ГПК України)¹⁰¹.

Адміністративне судочинство є формою реалізації судової влади у процесі якої вирішуються юридично значущі справи, що виникають у сфері управлінських правовідносин за наявності публічного інтересу. У Кодексі адміністративного судочинства України передбачено, що при реалізації судової влади в адміністративному судочинстві має бути забезпечено своєчасний, усебічний, повний та об'єктивний розгляд обставин справи й вирішення відповідно до закону. Предметом судового розгляду є скарга на дії (бездіяльність) посадових чи службових осіб, державних органів. Публічний інтерес є об'єктом конфліктів, що виникають у царині управлінсько-адміністративних правовідносин.

Адміністративне судочинство вершиться адміністративними судами, що входять до системи загальних судів, відповідно до процедури, визначеної Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАСУ)¹⁰².

Кримінальне судочинство є формою реалізації судової влади, у процесі якої розглядаються й вирішуються справи про кримінальні правопорушення. Зміст кримінального судочинства полягає в розгляді в судових засіданнях кримінальних справ і застосуванні встановлених законом видів покарання до осіб, які винні у вчиненні кримінального правопорушення або у виправданні невинних. Винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення може бути встановлена лише судовим вироком, який набув законної сили. Беручи до уваги серйозність обмеження особистої свободи громадян, щодо яких застосовуються запобіжні заходи або заходи медичного характеру, законодавець надає право вирішення цих питань тільки суду. Необхідність прояву судової влади виникає і при вирішенні питань щодо відбування кримінального покарання (наприклад, дострокове чи умовно-дострокове звільнення від покарання тощо).

Кримінальне судочинство вершиться так званими загальними судами в межах процедури, визначеної Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України)¹⁰³.

Функції судової влади. За лексичним значенням термін «*функція*» означає «обов'язок, коло діяльності, призначення, роль». Поняття «*функція*» використовується для характеристики певного кола діяльності, що виконується

---

¹⁰¹ Господарський процесуальний кодекс України : прийм. 6 лист. 1991 р. № 1798-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

¹⁰² Кодекс адміністративного судочинства України : прийм. 6 лип. 2005 р. № 2747-ІV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

¹⁰³ Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. Київ : ПАЛІВОДА А.В., 2021. 452 с.

яким-небудь органом чи особою. Разом із тим цим поняттям оперують для позначення зовнішнього прояву властивостей якого-небудь предмета у певній системі відносин.

У сучасному суспільстві судова влада вирішує юридично значущі справи, що мають правові наслідки. Зміст цієї функції полягає в тому, що виключно судові органи й судді як носії судової влади мають повноваження щодо юридичної оцінки правовідносин, що виникають у сфері застосування норми права. Суд (судді) компетентний дійти висновку про наявність порушених норм права, дати правову оцінку такому порушенню, визначити коло осіб, винних у цьому, та призначити їм міру відповідальності за таке порушення і, нарешті, окреслити заходи щодо поновлення порушеного права. Протягом такої діяльності суд (судді) судить про право, тобто здійснює *правосуддя*. Таким чином, *правосуддя* становить зміст судової діяльності щодо вирішення юридично значущих справ, що мають правові наслідки.

Порушення правових норм у формі їх недотримання або невиконання може мати різний характер, різну міру небезпеки. Усі ці порушення охоплюються поняттям «*посягання*». Найбільш небезпечним посяганням є кримінальне правопорушення – суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення, передбачене Кримінальним кодексом України (далі – КК України)¹⁰⁴. Відповідно до ст. 12 КК України кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини.

Інші порушення правових норм поділяються на *цивільні* (заподіяння шкоди особі, майну громадянина або організації, невиконання покладених законом або взятих за договором обов'язків тощо) та *адміністративні* (дрібне хуліганство, порушення ПДР та ін.).

Відповідно до видів посягань виникає юридична справа, тобто конкретний життєвий випадок, до якого відповідним органом застосовується закон. У випадку порушення законів про охорону навколишнього природного середовища – це органи екологічного й санітарно-епідеміологічного контролю, при недотриманні фінансового законодавства – органи Державної фіскальної служби України, у разі порушення прав та інтересів підприємств, установ, організацій як суб'єктів господарської діяльності, яких охороняє закон, – це господарський суд. Повноваження відповідних органів із розгляду юридичних справ із винесенням щодо них юридично обов'язкових рішень називається *юрисдикцією*. Кількість цих органів достатньо велика. Так, за Кодексом України про адміністративні правопорушення правом притягнення громадян та

---

¹⁰⁴ Кримінальний кодекс України : прийм. 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>.

юридичних осіб до адміністративної відповідальності наділені понад тридцять органів та їх посадових осіб, у тому числі й суд.

Юрисдикція суду відрізняється від інших її видів такими характерними рисами:

1) *судова діяльність* – це єдиний вид юрисдикційної діяльності, що здійснюється від імені держави. Ні прокуратура, ні поліція, ніякі інші юрисдикційні органи не виносять своїх рішень від імені України;

2) *судова діяльність* здійснюється лише *судом*. Будь-який інший юрисдикційний орган, розглядаючи конкретну юридичну справу, теж застосовує відповідні норми закону до певної події, дії (бездіяльності), особи, правовідносин. Ця діяльність може бути зовнішньо схожа на судову, але за юридичною силою рішень, які виносяться судом, останній є найвищим юрисдикційним органом;

3) процедура судового провадження має детальну регламентацію в законі, що містить відповідну послідовність судових дій, реалізацію прав учасників процесу й дотримання покладених на них обов'язків. Усе це охоплюється поняттям *«процесуальна форма»*. Істотні відхилення від процесуальної форми є підставою для скасування судового рішення.

У межах *функції судової влади* щодо вирішення юридично значущих справ, що мають правові наслідки, суди (судді) виконують такі *види діяльності (функції судової влади)*.

1. *Розглядають і вирішують по суті правові конфлікти*, що виникають у суспільному житті між фізичними особами, між фізичними та юридичними особами, між юридичними особами з приводу порушення їхніх прав і законних інтересів, передбачених кримінальним, цивільним, господарським, адміністративним, міжнародним, екологічним, сімейним, житловим, конституційним, податковим чи іншим законодавством.

Можна вирізнити *три групи правових конфліктів*, які належать до юрисдикції суду. *Це конфлікти:*

а) *матеріально-правові*, вирішення яких згідно із законом є виключною компетенцією суду (наприклад, визнання особи винутою у вчиненні злочину; застосування до особи заходів, що обмежують її конституційні права та свободи; застосування до особи заходів примусового лікування тощо);

б) *процесуальні*, що виникають під час судового розгляду справи (наприклад, апеляційне або касаційне оскарження судового рішення, відвід судді за мотивом його заінтересованості у справі та ін.);

в) *процесуально-правові*, що не мають передбаченого в законі шляху вирішення (наприклад, у випадку конфлікту закону і міжнародного договору, принципів цивільного, господарського чи адміністративного судочинства

тощо). За наявності прогалин у законодавстві особливого значення набуває суддівська правосвідомість і нормотворчість.

Усі конфлікти, що належать до юрисдикції судової влади, мають конкретний, індивідуалізований характер. Завжди відомі сторони конфлікту, час, місце й обставини його виникнення, оскільки це є необхідною передумовою звернення до суду.

Підставою для звернення особи до суду за розглядом правового конфлікту є неправомірні дії (бездіяльність) або рішення державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних чи фізичних осіб, які: а) порушують передбачені законом права цих осіб, б) перешкоджають вільному використанню закріплених прав, в) накладають на осіб не передбачені законом (або іншим документом, що засвідчує права особи) обов'язки, г) безпідставно притягають особу до відповідальності.

Наведені питання стають предметом судового розгляду. Вирішення таких правових конфліктів відбувається в судовому засіданні в порядку, закріпленому процесуальним законодавством. Фактично це є однією з основних функцій судової влади – *функція правосуддя*. *Функція правосуддя* є визначальною, оскільки органи судової влади переважно розглядають по суті усі правові конфлікти. У юридичній літературі зазначається, що суди здійснюють розв'язання правових конфліктів у порядку кримінального процесуального, цивільного процесуального та інших видів судочинства¹⁰⁵.

Правосуддя як особливий вид державної діяльності характеризується рядом рис (ознак), які відрізняють його від інших видів державної діяльності.

Перш за все, здійснювати правосуддя вправі і зобов'язані лише спеціально створені для цієї мети органи – суди, які за важливістю виконуваних функцій і за способом формування поставлені в особливі умови.

Друге, правосуддя здійснюється в особливій, передбаченій законом процесуальній формі (цивільній процесуальній, кримінальній процесуальній, господарській процесуальній), основне призначення якої – забезпечення встановлення істини в конкретній справі і прийняття законного та обґрунтованого в ній рішення.

Третє, правосуддя як особлива форма державної діяльності має і особливий зміст. Суть правосуддя полягає у вирішенні спорів (конфліктів) про право, які виникають у суспільстві між окремими його членами чи їх колективними формуваннями, а також у правовій оцінці поведінки фізичних осіб, які обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень та у призначенні покарання винним у їх вчиненні. Саме роль своєрідного експерта з питань права, наділеного повноваженнями виносити від імені держави

¹⁰⁵ Грошевий Ю. М., Марочкін І. С. Органи судової влади в Україні. Київ : Ін Юре, 1997. С. 12.

остаточні рішення, які є обов'язковими для виконання всіх, кого б вони не стосувалися, надає правосуддю особливий суспільний авторитет.

Четверте, рішення суду, як акт правосуддя в конкретній справі, після вступу його в законну силу набуває силу закону в даній справі і є обов'язковим для виконання всіма, кого воно стосується.

І нарешті, рішення і вироки суду ухвалюються іменем України.

Таким чином, зазначимо, що *правосуддя* – це здійснювана судом державна діяльність, яку проводить суд шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях в особливій встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справ при неухильному дотриманні вимог закону, що забезпечують законність, обґрунтованість, справедливість і загальнообов'язковість судових рішень.

В загальних рисах *правосуддям* можна назвати діяльність органів судової влади по розгляду правових конфліктів. Тому потреба у здійсненні функції правосуддя обумовлена перш за все наявністю конфліктів у суспільстві і прагненням держави захистити від будь-яких посягань встановлений правопорядок. Суди це роблять у порядку цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства.

За результатами розгляду справи суд може визнати дію (бездіяльність) або рішення однієї зі сторін спору незаконним і зобов'язати задовольнити вимоги іншої сторони (припинити незаконну дію (бездіяльність), скасувати незаконне рішення тощо), а також учинити дії щодо поновлення порушеного права. Суд визначає вид і міру відповідальності винної сторони, а також розмір компенсації шкоди, спричиненої незаконними діями (бездіяльністю) або рішенням, правам і законним інтересам постраждалої сторони. У разі визнання дії (бездіяльності) або рішення, що є предметом судового розгляду, законним суд відмовляє стороні в задоволенні її скарги.

2. Судовій владі притаманний такий вид діяльності як *контроль*. По суті – *функція судового контролю*. Йдеться про контроль за законністю і обґрунтованістю рішень і дій державних органів службових та посадових осіб. Цей контроль здійснюють Конституційний Суд України, а також загальні, господарські та адміністративні суди.

Розгляд справ щодо відповідності Конституції України рішень (актів), що приймаються вищими органами державної влади, здійснюється Конституційним Судом України (закони, інші правові акти Верховної Ради України; акти Президента України; акти Кабінету Міністрів України; правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим). Цей орган судової влади покликаний забезпечувати їх відповідність Конституції України. Реалізуючи повноваження, передбачені ст. 7 Закону «Про Конституційний Суд України»,

Конституційний Суд України виступає органом контролю за дотриманням конституційної законності в державі. У випадку невідповідності законів та інших нормативних актів або їх окремих положень Конституції і законам України або належним чином укладеним і ратифікованим міжнародним договорам та угодам він визнає їх недійсними з моменту введення їх у дію.

Усі інші правові конфлікти, що не входять до компетенції Конституційного Суду України, розглядаються судами загальної юрисдикції.

Стаття 55 Конституції України проголошує: «Права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб».

Місцеві загальні суди як адміністративні суди, зокрема, розглядаючи скарги з приводу рішень чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності, які порушують права громадян, тим самим контролюють органи виконавчої влади (п. 1 ч. 1 ст. 20, ст. 286 КАСУ). Крім того, судовому контролю підлягають нормативно-правові акти, прийняті органами виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами владних повноважень (ст. 264 КАСУ).

Особливе значення надається судовому контролю за законністю у сфері *кримінального судочинства*. Заінтересовані у справі особи можуть оскаржити до місцевого суду (розглядаються слідчим суддею) рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора під час досудового розслідування, *наприклад*: 1) бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 КПК України, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК України строк, – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування; 2) рішення слідчого, дізнавача, прокурора про зупинення досудового розслідування – потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; 3) рішення слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження – заявником, потерпілим, його

представником чи законним представником тощо (ст. 303 КПК України); ухвали слідчого судді в апеляційному порядку під час досудового розслідування: 1) відмову у наданні дозволу на затримання; 2) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні; 3) продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні; 4) застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні; 5) продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні; 5¹) застосування запобіжного заходу у вигляді застави або про відмову в застосуванні такого заходу) (ст. 309 КПК України) та інші рішення. Розглядаючи по суті зазначені скарги, суддя тим самим перевіряє додержання вимог закону в ході кримінального провадження, відновлює в разі необхідності порушені права особи.

3. Суди (судді), як суб'єкти судової влади вирішують питання щодо можливості (необхідності) застосування до особи заходів процесуального примусу і провадження окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових дій, що обмежують конституційні права та свободи людини.

У межах цієї діяльності судді розглядають і вирішують питання стосовно надання органам досудового слідства при розслідуванні кримінальних проваджень дозволу на провадження таких процесуальних і слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій:

а) застосування до різних суб'єктів кримінального провадження (підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка, а також інших осіб) *заходів забезпечення кримінального провадження* (судовий виклик (гл. 11 ст. 134 КПК України), привід (ст. 140 КПК України), накладення грошового стягнення (гл. 12 КПК України), тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (гл. 13 КПК України), відсторонення від посади (гл. 14 КПК України), тимчасовий доступ до речей і документів (гл. 15 КПК України), арешт майна (гл. 17 КПК України), а також *запобіжні заходи* як особливий вид заходів забезпечення кримінального провадження – особисте зобов'язання (ст. 179 КПК України), особиста порука (ст. 180 КПК України), домашній арешт (ст. 181 КПК України), застава (ст. 182 КПК України), тримання під вартою (ст. 183 КПК України), тимчасовий арешт (ст. 583 КПК України), (ст. 584 КПК України) тощо.

б) проведення *слідчих (розшукових) дій* таких як: обшуку в житлі чи іншому володінні особи (ст. 234 – 236 КПК України; проведення огляду житла чи іншого володіння особи (ст. 237 КПК України); слідчий експеримент, що проводиться у житлі чи іншому володінні особи (ч. 5 ст. 240 КПК України),

примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи (ч. 3 ст. 242 КПК України) та ін.

в) проведення *негласних слідчих (розшукових) дій*, а саме: аудіо-, відео контроль особи (ст. 260 КПК України); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України) тощо.

Закон передбачає, що у виняткових випадках, слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. У такому випадку прокурор, слідчий, дізнавач за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 234 КПК України, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого, дізнавача про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому статтею 255 КПК України (ч. 3 ст. 233 КПК України).

4. Суди *офіційно засвідчують юридичні факти*, що визначають виникнення, зміну чи припинення особистих або майнових прав фізичних та юридичних осіб. Перелік таких фактів, що підлягають судовому засвідченню, визначено законодавством.

5. Виключною компетенцією суду є *прийняття в передбачених законом випадках рішень щодо обмеження прав та свобод громадян*, що не пов'язано з учиненням правопорушення. Зокрема, йдеться про компетенцію суду стосовно визнання у випадках, визначених законом, особи недієздатною або обмежено дієздатною. Так, тільки суд може визнати особу недієздатною через психічне захворювання, коли вона не може розуміти значення своїх дій або керувати ними.

До компетенції суду також належить обмеження дієздатності громадянина, який унаслідок зловживання алкогольними напоями або наркотичними засобами ставить свою сім'ю у скрутне матеріальне становище.

За судовим рішенням примусово поміщається в стаціонарний медичний заклад особа, хвороба якої є загрозою для оточуючих, або особа, яка страждає на тяжке психічне захворювання.

6. Діяльність суду завжди пов'язана з правозастосовною діяльністю, у процесі якої судді *тлумачать правову норму*. Але слід відокремити напрям судової діяльності, який безпосередньо полягає у трактуванні норми права. За результатами такої діяльності суд робить висновок про правовий зміст норми й відповідність її Конституції України. Правотлумачні функції судової влади.

Таким чином, визначення функцій судової влади сприяє розкриттю її ролі та значення в суспільстві, державі в цілому. *Основною функцією судової влади є* вирішення юридично значущих справ, що мають юридичні наслідки. Рішення, що приймаються судом у межах здійснюваної функції, обов'язкові для всіх державних органів, організацій та установ усіх форм власності, фізичних та юридичних осіб. Інакше вступає в дію механізм державного примусу, який забезпечує виконання рішення суду.

Становлення функцій судової влади здійснювалось одночасно зі становленням теорії судової влади, сприйняттям й розумінням її природи та ознак. Не є винятком, що з розвитком державності й інституту судової влади, зокрема, остання може наділятися й іншими функціями.

2.3. Загальна характеристика системи судоустрою

2.3.1. Основні поняття й інститути системи судоустрою

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суди України утворюють *систему судоустрою*. Саме місцеві суди, апеляційні суди, Верховний Суд, вищі спеціалізовані суди утворюють єдину систему судоустрою¹⁰⁶.

До судових органів відноситься і Конституційний Суд України, який є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні¹⁰⁷.

Формування системи судоустрою й регулювання її діяльності базуються на комплексному застосуванні певних принципів та інститутів, повнота втілення котрих і їх характер обумовлюють той чи інший її вигляд. Для опанування знаннями щодо механізмів побудови системи судоустрою, слід чітко уявляти, якими термінами позначене те чи інше поняття, який зміст воно має. *До таких понять належать*: система судоустрою; суд; склад суду, судові інстанції; гілка (підсистема) судоустрою; рівень (ланка) судоустрою.

Виходячи з цього ми можемо дати визначення системи судоустрою України. Так, *система судоустрою України* – це сукупність усіх судів, що

---

¹⁰⁶ Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: чинне законодавство станом на 30 верес. 2021 р. (Офіц. текст). Київ: ПАЛІВОДА А. В., 2021. 144 с.

¹⁰⁷ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

існують та функціонують в Україні, заснованих на єдиних засадах організації і діяльності, з урахуванням адміністративно-територіальної побудови нашої держави (територіальності), спеціалізації, та як правило інстанційності, наділених повноваженнями здійснювати судову владу.

Судова реформа ще в 2010 р. запровадила принцип *суцільної спеціалізації* системи судоустрою України, який передбачає її поділ на організаційно відокремлення підсистеми, уповноважені розглядати різні категорії справ залежно від предмета матеріально-правового регулювання. *Відокремлені судові підсистеми складають* суди із розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Поняття «суд» є одним з основних як у науці судоустрою, так і в судоустрійному законодавстві. Воно має декілька значень, тому що його зміст зумовлено тим, що застосовується це поняття в тій чи іншій галузі права (законодавства) чи на побутовому рівні. Але й при застосуванні в галузях права, зміст цього поняття іноді можливо визначити лише в контексті.

Так, у загальній теорії права й у конституційному праві термін «суд» являє собою здебільшого *узагальнене поняття органу*, наділеного повноваженням з реалізації однієї з гілок державної влади – судової. У цьому значенні *суд перш за все* є органом судової влади без уточнення, який саме цей суд, де він розташований, яка його компетенція тощо.

У *другому значенні* суд – це конкретна судова установа, що має додаткові характеристики, які уточнюють та індивідуалізують його, а також визначають його територіальну та предметну юрисдикцію (місцевий – апеляційний – Верховний Суд).

У *третьому значенні* термін «суд» ідентичний процесуальному поняттю «судове засідання», тобто процесуальній формі здійснення правосуддя в судових стадіях і судових провадженнях*.

Четверте його значення тісно пов'язане з особами, які судять, тобто судьями, незалежно від їх кількісного складу. І суддя, що постановляє вирок чи рішення одноособово, і суд у складі декількох суддів чи у складі суддів і присяжних – усі вони діють як суд**.

---

*Поняття «суд» у значенні «судове засідання» є найбільш вживаним на побутовому рівні, у засобах масової інформації, де нерідко є такі, наприклад, висловлювання: «Суд відбувся, вирок щодо підсудних буде оголошений через тиждень» або «Суд у зв'язку з неявкою відповідача перенесений на місяць» і т. п. Але вживання фахівцями поняття «суд» у значенні «судове засідання» є теж коректним, якщо вказаний зміст впливає з контексту.

**Наприклад, навіть у ритуальному зверненні до присутніх у залі судового засідання «Прошу встати. Суд іде», яке є відбитками давньої традиції, прояву поваги до суду, слово «суд» застосовується саме у четвертому значенні.

Указані значення поняття «суд» не вичерпують усього різноманіття змісту цього терміну, але дозволяють при вивченні навчальної дисципліни «Судові та правоохоронні органи України» розглянути основні ознаки названої категорії та її функціональне призначення в законодавстві про судоустрій.

Склад суду. Суд є установою, в якій можуть працювати від декількох суддів до понад сто. Поряд із суддями в суді працює апарат суду, який складають державні службовці, діяльність яких націлена на організаційне забезпечення роботи цієї установи. Вони є працівниками суду і ніколи не охоплюються поняттям «склад суду» в будь-якому значенні. Вищі суди, порівняно з місцевими судами, наділені більшим обсягом повноважень, що потребує утворення певних структурних підрозділів, на які покладено виконання окремих повноважень. Ці, а також деякі інші чинники вплинули на те, що і в законодавстві, і в теорії судоустрою словосполучення *«склад суду»* набуло декілька значень.

У першому значенні це поняття становить посадовий склад суддів того чи іншого суду. Наприклад, місцевий суд складається з суддів місцевого суду, з числа яких обирається голова суду та, у передбачених законом випадках, заступник або заступники голови суду (ч. 4 ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). До складу апеляційного суду входять судді, які за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердили здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді, мають досвід роботи суддею не менше п'яти років або має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років, мають досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років тощо (ч. 1 ст. 28 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). До складу апеляційного суду входить і заступник голови апеляційного суду, який здійснює адміністративні повноваження, визначені головою суду (ст. 30 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Отже, поняття *«суд»* – це певна судова установа, а *«склад суду»* – посадовий склад цієї судової установи. У вказаному значенні словосполучення застосовується також у ч.ч. 3-5 ст. 31 «Види і склад вищих спеціалізованих судів» і ст. 36 і ч. 2 ст. 37 «Склад Верховного Суду» названого Закону.

У другому значенні словосполучення *«склад суду»* характеризує наявність певної внутрішньої структурованості судової установи і тому застосовується для визначення конкретних структурних підрозділів. Так, у ст. 26 «Види і склад апеляційних судів» зазначеного Закону в п. 5 визначено, що «У складі апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих

категорій справ». Це ж значення розглянутого поняття застосовується у ч. 4 ст. 31 «Види і склад вищих спеціалізованих судів» цього ж Закону.

Третє значення поняття «*склад суду*» становить кількісний і якісний склад суддів, уповноважених законом для розгляду і вирішення конкретної судової справи (ч. 1 ст. 15 Закону). Укладаючи саме такий зміст у цю категорію, Закон визначає, що справи в судах розглядаються суддею одноособово (тобто одним суддею, який діє як суд), а у випадках, визначених процесуальним законом, – колегією суддів, а також за присяжних. У двох останніх випадках змінюється і якісний склад суду, оскільки до нього вводиться народне представництво. Склад суду першої інстанції деталізовано у процесуальному законодавстві України (ч. 1 ст. 33 Одноособовий або колегіальний розгляд) гл. 3 ГПК України (Склад суду. Відводи); ч. 1 ст. 34 (Склад суду) гл. 3 ЦПК України (Склад суду. Відводи); ст. 32 (Здійснення адміністративного судочинства суддею одноособово), ч.ч. 1, 2 ст. 33 (Здійснення адміністративного судочинства колегією суддів) гл. 3 КАСУ (Склад суду. Відводи); ст. 31 (Склад суду) § 1 (Суд і підсудність) гл. 3 КПК України (Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження). Згадані норми свідчать про те, що склад суду при розгляді справ у першій інстанції зумовлений також видом справи – кримінальної, цивільної, господарської чи адміністративної.

Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий у 2012 р. з подальшими змінами та доповненнями, установив нові правила визначення складу суду для розгляду кримінальних проваджень. Так, відповідно до ст. 31 КПК України:

1. Кримінальне провадження в суді першої інстанції здійснюється суддею одноособово, крім випадків, передбачених частинами другою, третьою та дванадцятою цієї статті.

2. Кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів лише за клопотанням обвинуваченого.

Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один із них заявив клопотання про такий розгляд.

3. Кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох суддів та трьох присяжних. Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд.

4. Кримінальне провадження в апеляційному порядку здійснюється колегіально судом у складі не менше трьох суддів, крім випадків, передбачених частиною дванадцятою цієї статті, при цьому кількість суддів має бути непарною.

5. Кримінальне провадження в касаційному порядку здійснюється колегією суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду у складі трьох або більшої непарної кількості суддів.

Кримінальне провадження у Вищому антикорупційному суді здійснюється:

1) в суді першої інстанції – колегіально судом у складі трьох суддів, хоча б один з яких має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років, крім випадків, коли жодний такий суддя у цьому суді не може брати участь у розгляді справи з передбачених законом підстав;

2) в апеляційному порядку – колегіально судом у складі трьох суддів, хоча б один з яких має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років, крім випадків, коли жодний такий суддя у цьому суді не може брати участь у розгляді справи з передбачених законом підстав.

Кримінальне провадження у Вищому антикорупційному суді під час досудового розслідування здійснюється слідчим суддею одноособово, а в разі оскарження його ухвал в апеляційному порядку – колегіально судом у складі не менше трьох суддів.

Кримінальне провадження щодо розгляду стосовно неповнолітньої особи обвинувального акта, клопотань про звільнення від кримінальної відповідальності, застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, їх продовження, зміну чи припинення, а також кримінальне провадження в апеляційному чи касаційному порядку щодо перегляду прийнятих із зазначених питань судових рішень здійснюються суддею, уповноваженим згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» на здійснення кримінального провадження стосовно неповнолітніх.

У разі якщо таке кримінальне провадження має здійснюватися судом колегіально, головуючим під час судового розгляду може бути лише суддя, уповноважений згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» на здійснення кримінального провадження стосовно неповнолітніх.

За процесуальним законодавством при прийнятті рішень у вищих інстанціях перед початком судового засідання справу вивчає суддя-доповідач. Він ухвалює рішення про прийняття справи до розгляду, здійснює підготовчі дії до апеляційного розгляду справи. Рішення про призначення справи до розгляду приймається колегіально. На засіданні суду суддя-доповідач коротко доповідає зміст оскаржуваного рішення й вимоги скажників. Після доводів його і

прокурора колегія суддів приймає рішення у справі, яке пізніше оформлюється відповідним процесуальним документом.

Питання, що виникають під час розгляду справи колегією суддів, вирішуються більшістю їх голосів. Головуючий голосує останнім. При прийнятті рішення з кожного питання жоден із суддів не має права утримуватися від голосування й підписання рішення чи ухвали. Суддя, який не згоден із рішенням, може письмово викласти свою окрему думку. Цей документ не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до справи і є відкритим для ознайомлення. Незгоду із винесеним судовим рішенням у письмовій формі може висловити і присяжний, який входить до складу судової колегії, що розглядає особливо тяжкі кримінальні справи.

Такий порядок прийняття рішень застосовується в апеляційній і касаційній інстанціях, а також у Конституційному Суді України. Варто зауважити, що судді останнього досить часто користуються своїм правом на висловлення окремої думки у справі.

Судові інстанції – це процесуальне поняття, яке визначає побудову системи судоустрою «*по вертикалі*». Потреба утворення декількох рівнів судових установ, кожна з яких є вищою над іншою, виникла історично у зв'язку з необхідністю забезпечити суспільство від судових помилок. У зв'язку з цим в усіх міжнародно-правових актах закріплено право особи на перегляд рішення суду як невід'ємне право, що одночасно служить гарантією забезпечення інших прав людини. Міжнародні стандарти не встановлюють вимог до сутності, назв, видів судових інстанцій з перегляду рішень нижчих судів, ці особливості зумовлюються історичними традиціями і досвідом певної держави.

Конституція України закріпила серед засад судочинства забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення (п. 8 ч. 1 ст. 129). За загальним правилом усі процесуальні кодекси передбачають розгляд справ у трьох судових інстанціях: *першій, апеляційній та касаційній*, кожна з яких має свої особливості. Назви цих інстанцій відображають сутність трьох процесуальних функцій, якими наділені суди: розгляд справ по суті, апеляційний і касаційний перегляд рішень.

Судом першої інстанції є суд, уповноважений первісно розглянути й вирішити кримінальні, цивільні, господарські й адміністративні справи, справи про адміністративні правопорушення та інші справи, віднесені до юрисдикції цих судів. Ці суди розглядають справу по суті, установлюючи обґрунтованість, необґрунтованість або часткову обґрунтованість позову (спір про цивільне право чи про захист прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах), винуватість чи невинуватість особи (при обвинуваченні її у вчиненні

кримінального правопорушення). При цьому до суду викликаються позивач, відповідач, обвинувачений (підсудний), потерпілий, свідки, щоб завдяки їхнім показанням, а також документам і речовим доказам були отримані фактичні дані, на підставі яких устанавлювалися б обставини, що мають значення для вирішення справи. Суд оцінює надані ними докази на підставі всебічного аналізу обставин справи, процесуального законодавства та внутрішнього переконання. При цьому суддя має залишатися неупередженим до сторін, не надаючи жодній із них будь-яких переваг, щоб забезпечити реальну змагальність у залі судового засідання. Судовий процес завершується відповідним актом правосуддя: *вироком* у кримінальних справах, *рішенням* у цивільних і господарських справах і *постановою* у справах адміністративної юрисдикції.

Суд апеляційної інстанції – це суд, який розглядає апеляції на рішення судів першої інстанції, що не набрали законної сили, з вирішенням питання про законність і обґрунтованість оскарження. Метою звернення до апеляції є перегляд справи, тобто повторний її розгляд. У суді апеляційної інстанції справа може перевірятися або *у повному обсязі*, або *в обсязі вимог*, указаних в апеляції. При створенні інститутів перегляду судових рішень західноєвропейські держави виходили з принципу *tantum devolutum quantum appellatum*: скільки скарги – стільки й рішення. Відбиттям цього принципу стали відповідні правила у законодавстві цих країн, згідно з якими апеляційний суд перевіряє правильність рішення першої інстанції стосовно особи, яка подала скаргу, і лише щодо тієї частини рішення суду першої інстанції, що нею оскаржена.

Поряд із правом на оскарження рішення суду в апеляційному порядку Конституція України надає право учасникам процесу оскаржувати судові рішення в *касаційному порядку*, тобто в державі запроваджено *двохінстанційність перевірки судових рішень за ініціативою сторін*. За загальним правилом *касаційний порядок* перегляду здійснюється стосовно рішень, що набрали законної сили, тобто які вже виконані чи виконуються, і лише щодо законності судового рішення. Перевірка обґрунтованості судового рішення (оцінка відповідності висновків суду встановленим у справі обставинам) відбувається при апеляційному перегляді.

Отже **судом касаційної інстанції** є суд який здійснює перегляд судових рішень, що набрали законної сили, тобто які вже виконані чи виконуються, і лише щодо законності судового рішення.

Судові рішення можуть бути оскаржені в касаційному порядку учасниками процесу (засудженим, його захисником, законним представником, потерпілим або його законним представником чи представником, цивільним

позивачем, відповідачем, прокурором, представником юридичної особи тощо) шляхом подання касаційної скарги. Процесуальне законодавство розвивається у визначеному в Основному Законі напрямі. *По-перше*, касаційна скарга може бути подана лише на рішення, що набрало законної сили. *По-друге*, підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права. *По-третє*, звернення до суду касаційної інстанції можливе лише після використання механізмів захисту прав та інтересів у суді попередньої – апеляційної інстанції. *Судом касаційної інстанції в Україні у системі судоустрою є Верховний Суд. У складі Верховного Суду діють:*

- 1) Велика Палата Верховного Суду;
- 2) Касаційний адміністративний суд;
- 3) Касаційний господарський суд;
- 4) Касаційний кримінальний суд;
- 5) Касаційний цивільний суд.

У кожному касаційному суді утворюються судові палати з розгляду окремих категорій справ з урахуванням спеціалізації суддів.

Під *судовою інстанцією* розуміється судовий орган у цілому або його структурний підрозділ, що виконує певну процесуальну функцію при відправленні правосуддя¹⁰⁸. Отже, *судова інстанція* це суд чи його структурний підрозділ (наприклад, судова палата з розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду, або судова палата з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів Касаційного адміністративного суду), які виконують ту чи іншу судову функцію, пов'язану вирішенням конкретних судових справ (прийняття рішення по суті справи, з перегляду справи з метою перевірки законності та обґрунтованості прийнятого по ній рішення нижчестоящими судами).

Тобто, саме *судова інстанція*, визначає повноваження окремо взятого суду при розгляді конкретної справи, позначає самостійну стадію, через яку проходить конкретна справа в різних судах. *Основне призначення інстанції* – забезпечення законності й обґрунтованості прийнятих рішень, неухильне дотримання і створення можливостей захисту прав людини; усунення порушення закону, що допускаються, відновлення справедливості.

Судові інстанції відрізняються колом процесуальних повноважень з розгляду справи і прийняття судових рішень. Кожна наступна інстанція є вищестоящим судом відносно судової інстанції, що раніше постановила рішення у справі. Суд апеляційної інстанції є вищим відносно суду першої

---

¹⁰⁸ Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.]; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. С. 75.

інстанції. Суд касаційної інстанції є вищим відносно суду апеляційної інстанції. Іноді одна судова установа наділяється декількома інстанційними повноваженнями (*наприклад*, Верховний Суд здійснює розгляд низки категорій справ як суд першої інстанції, другої та касаційної). Правилком є те, що одна й та ж скарга не може послідовно проходити всі інстанції в одному й тому ж суді і розглядатися одним і тим самим складом суду. У зв'язку з чим, як вже зазначалося у складі Верховного Суду діють Велика Палата та інші суди з розгляду окремих категорій справ (цивільних, кримінальних, господарських, а також адміністративних справ). Справи розподіляються з урахуванням спеціалізації суддів, інакше, це порушило б міжнародно-правові вимоги, підтверджені багатьма рішеннями Європейського суду з прав людини стосовно забезпечення відправлення правосуддя незалежним і неупередженим судом.

Як бачимо, такі засади, як необхідність забезпечення кожному розгляду його справи в суді по суті (у першій інстанції), реалізації права особи на апеляційне і касаційне оскарження рішень (окрім випадків, установлених законом) і заборона розгляду справи в одній судовій установі у двох інстанціях, є важливими критеріями побудови системи судоустрою, а саме визначення кількості її рівнів (ланок).

Поняття «*ланка системи судоустрою*» визначається засадами побудови системи судоустрою, воно застосовується для відокремлення в системі судоустрою групи судових установ, які мають ідентичний процесуальний статус, тобто виконують однакові процесуальні функції. Зміст поняття «*ланка системи судоустрою*» визначається колом повноважень, наданих тій чи іншій судовій установі, і обсягом обов'язків, які вона виконує¹⁰⁹.

У юридичних літературних джерелах, можна зустріти і інші визначення ланки судової системи. *Ланка системи судоустрою* – це суд або сукупність однотипних судів, які мають однакову структуру, організаційну побудову, повноваження і у більшості випадків діють у межах територіальних одиниць, прирівняних одна до одної за адміністративним статусом.

Суди, що утворюють певну ланку системи судоустрою, мають однакову предметну юрисдикцію, аналогічну структуру, виконують єдині функції і діють у межах рівних територіальних одиниць. Так, *основну, нижню ланку в системі судоустрою* утворюють *місцеві суди*, основна процесуальна функція яких – розгляд і вирішення справи по суті. *Другою ланкою* є *апеляційні суди*, які здійснюють апеляційний перегляд справ, *третьою* утворює *вищі спеціалізовані суди*, які здійснюють правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах та в порядку, визначених процесуальним законом. *Верховний Суд* є

---

¹⁰⁹ Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. С. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.]; за ред. І. С. Марочкіна. Харків : Право, 2014. С. 76.

найвищою – *четвертою ланкою у системі судуоустрою України*. Цей суд у визначеному законом порядку забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом. Також, Верховний Суд здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суд першої або апеляційної інстанції, в порядку, встановленому процесуальним законом.

Для визначення підсистеми судів, які входять до єдиної системи судуоустрою, у літературі застосовують також поняття *«гілка системи судуоустрою» (підсистема судуоустрою)*. На відміну від поняття «ланка», яке покликане бути елементом систематизації такого складного й різноманітного утворення, як система судуоустрою (судова система) «по горизонталі», поняттям *«гілка системи судуоустрою»* оперують для відокремлення певних її підсистем *«по вертикалі»*, констатуючи певну їх автономність у межах єдиної системи судуоустрою: *гілка загальних, гілка адміністративних судів, гілка господарських судів*.

Система судуоустрою визначена в Законі України «Про судуострій і статус судів», який розвинув і деталізував відправні положення, закріплені в Конституції. Згідно із Законом *система судуоустрою* складається з *чотирьох відокремлених підсистем (гілок) – загальних, господарських і адміністративних, вищих спеціалізованих судів*.

Таким чином, у системі судуоустрою України реалізований принцип суцільної спеціалізації судів.

Сукупність відповідних судів складає один із рівнів системи судуоустрою, в якому суди відрізняються процесуальними повноваженнями. Наприклад вищими судовими органами місцевих загальних судів є відповідні апеляційні суди. Найвищим судовим органом у системі судуоустрою України є Верховний Суд. На відміну від інших ієрархічних систем державних органів (прокуратури, органів виконавчої влади), суди нижчих рівнів не є адміністративно підлеглими судам вищих рівнів завдяки дії принципу незалежності суддів. Така побудова системи судуоустрою пов'язана із потребою інстанційного руху справи.

Судами першого рівня є місцеві суди, які розглядають справу по суті.

Другий рівень системи судуоустрою складають апеляційні суди, які діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суди першої інстанції. *На третьому рівні* системи судуоустрою виступає **Верховний Суд**, який є найвищим судовим органом у системі судуоустрою України. Верховний Суд здійснює правосуддя як суд *касаційної інстанції*, а у випадках, визначених процесуальним законом, як суд *першої або апеляційної інстанції*, в порядку встановленому процесуальним законом.

На особливому рівні у системі судустрою діють вищі спеціалізовані суди: **1) Вищий суд України з питань інтелектуальної власності; 2) Вищий антикорупційний суд**, як суди першої та другої (апеляційної) інстанції з розгляду окремих категорій справ.

Порядок утворення судів. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 19) визначено порядок утворення і ліквідації судів, який поширюється на всі суди, окрім Конституційного Суду України назва і наявність якого закріплені в розділі XII Конституцією України.

У процедурі утворення судів беруть участь у різних формах усі гілки державної влади – виконавча, законодавча й судова.

Суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом. Проект закону про утворення, реорганізацію чи ліквідацію суду вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя. Місцезнаходження, територіальна юрисдикція і статус суду визначаються з урахуванням принципів територіальності, спеціалізації та інстанційності.

Підставами для утворення, реорганізації чи ліквідації суду є зміна визначеної цим Законом системи судустрою, необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації витраток державного бюджету або зміна адміністративно-територіального устрою. Утворення суду може відбуватися шляхом створення нового суду або реорганізації (злиття, поділу) судів.

Кількість суддів у суді (крім Верховного Суду) визначає Вища рада правосуддя з урахуванням консультативного висновку Державної судової адміністрації України, судового навантаження та в межах витраток, визначених у Державному бюджеті України на утримання судів та оплати праці суддів.

До складу Верховного Суду входять судді, кількість яких визначає Вища рада правосуддя з урахуванням консультативного висновку Пленуму Верховного Суду. Максимальна кількість суддів Верховного Суду не може перевищувати *двохсот суддів*.

Суд є юридичною особою, якщо інше не визначено законом.

2.3.2. Місцеві суди

Місцеві суди поділяються на три групи:

- 1) місцеві загальні суди;
- 2) місцеві господарські суди;
- 3) місцеві адміністративні суди.

Місцевими загальними судами є окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах).

Так, першим Указом Президента України від 12 грудня 2017 року №412/2017 «Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів» ліквідовано 4 місцевих загальних судів у Черкаській області Черкаський районний суд Черкаської області; Чигиринський районний суд Черкаської області; Придніпровський районний суд міста Черкас; Соснівський районний суд міста Черкас та утворено у місті Черкасах, Черкаському та Чигиринському районах Черкаської області *Черкаський окружний суд* із місцезнаходженням у місті Черкасах¹¹⁰. Другим Указом Президента України від 12 грудня 2017 року №413/2017 «Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів» було ліквідовано Першотравневий районний суд міста Чернівців; Садгирський районний суд міста Чернівців; Шевченківський районний суд міста Чернівців. Натомість утворено *Окружний суд міста Чернівців* із місцезнаходженням у місті Чернівцях¹¹¹.

Ще одним Указом Президента України від 29 грудня 2017 року №449/2017 «Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів» ліквідовано 117 місцевих загальних судів і утворено 50 окружних судів¹¹².

Цим же указом, зокрема ліквідовано 10 районних судів Києва. Замість них створюються лише 6 судів, а саме: *Центральний окружний суд Києва* (замість Печерського й Голосіївського райсудів), *Дарницький окружний суд*, *Дніпровський окружний суд* (у Деснянському й Дніпровському районах), *Подільський окружний суд* (в Оболонському і Подільському районах), *Солом'янський окружний суд* (у Святошинському й Солом'янському районах), *Шевченківський окружний суд* (у Шевченківському районі).

Четвертим Указом Президента України від 29 грудня 2017 року №450/2017 «Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів» ліквідовано ще 25 місцевих загальних судів і утворено 25 окружних судів¹¹³.

П'ятим Указом Президента України від 29 грудня 2017 року №451/2017 «Про реорганізацію місцевих загальних судів» утворено шляхом реорганізації (злиття) місцевих загальних судів утворено 205 окружних судів¹¹⁴.

---

¹¹⁰ Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів : указ Президента України від 12 груд. 2017 р. № 412/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4122017-23222>.

¹¹¹ Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів : указ Президента України від 12 груд. 2017 р. № 413/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4132017-23226>.

¹¹² Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 449/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4492017-23382>.

¹¹³ Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 450/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4502017-23374>.

¹¹⁴ Про реорганізацію місцевих загальних судів : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 451/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4512017-23386>.

(всього утворено 327 місцевих загальних судів).

Місцевими господарськими судами є окружні господарські суди.

Мережу господарських судів затверджено Указом Президента України. Так, Указом Президента України від 29 грудня 2017 року №453/2017 «Про ліквідацію місцевих господарських судів та утворення окружних господарських судів» ліквідовано 27 місцевих господарських судів і натомість утворено 27 окружних господарських судів¹¹⁵.

Місцевими адміністративними судами є окружні адміністративні суди, а також інші суди, визначені процесуальним законом (ст. 21 Закону).

Мережу місцевих адміністративних судів затверджено Указом Президента України від 16 листопада 2004 р. № 1417/2004 {з змінами, внесеними згідно з Указом Президента ... № 866/2014 (866/2014) від 12.11.2014 № 455/2017 (455/2017) від 29.12.2017} «Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі»¹¹⁶. Всього 27 судів.

Місцевий суд складається з суддів місцевого суду, з числа яких обирається голова суду та, у передбачених законом випадках, заступник або заступники голови суду.

З числа суддів місцевого загального суду обираються **слідчі судді (суддя)**, які здійснюють повноваження з судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні в порядку, передбаченому процесуальним законом. Кількість слідчих суддів визначається окремо для кожного суду зборами суддів цього суду. Слідчі судді (суддя) обираються зборами суддів цього суду за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно. До обрання слідчого судді відповідного суду його повноваження здійснює найстарший за віком суддя цього суду. Слідчий суддя не звільняється від виконання обов'язків судді першої інстанції, проте здійснення ним повноважень із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні враховується при розподілі судових справ та має пріоритетне значення.

Місцеві суди складають першу ланку (рівень) у системі судів. Їх також заведено йменувати *основною ланкою судової системи*, оскільки вони становлять переважну більшість усіх судових органів і як суди першої інстанції розглядають майже всі (за незначним винятком) судові справи. Підсудність

¹¹⁵ Про ліквідацію місцевих господарських судів та утворення окружних господарських судів : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 453/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4532017-23370>.

¹¹⁶ Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі : указ Президента України від 16 лист. 2004 р. № 1417/2004. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417/2004#Text>.

окремих категорій справ щодо первинного розгляду їх у першій інстанції вищими судами визначається процесуальним законодавством.

Повноваження місцевого суду

1. *Місцеві загальні суди є судами першої інстанції і здійснюють правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом.*

2. Вказані суди розглядають цивільні, кримінальні та адміністративні справи, а також справи про адміністративні правопорушення (ст. 21 Закону).

Так, Кримінальний процесуальний кодекс України визначає, що *кримінальні провадження в суді першої інстанції здійснюють місцеві загальні суди, в також Вищий антикорупційний суд (ч. 1 ст. 33 КПК України). У свою чергу, відповідно до п. 22 ст. 3 КПК України «суд першої інстанції – місцевий загальний суд, який має право ухвалити вирок або постановити ухвалу про закриття кримінального провадження, а також Вищий антикорупційний суд у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його підсудності КПК України, а також апеляційний суд у випадку, передбаченому КПК України».*

Місцевий загальний суд має повноваження щодо **судового контролю** за додержанням конституційних прав і свобод особи при досудовому розслідуванні кримінальних справ. Зокрема, він приймає рішення стосовно законності й обґрунтованості затримання підозрюваного, обрання обвинуваченому (підозрюваному) запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, а також продовження строку тримання особи під вартою, проведення обшуку житла чи іншого володіння особи та інших дій, передбачених КПК України.

*Місцевий загальний суд є судом першої інстанції і здійснює правосуддя шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях цивільних справ у порядку **цивільного судочинства**.*

До них належать справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства.

Суди розглядають у порядку цивільного судочинства також вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав, якщо цей спір підлягає розгляду в місцевому загальному суді і переданий на його розгляд з такими вимогами (ч. 1 ст. 19 ЦПК України). **Цивільне судочинство здійснюється за правилами, передбаченими ЦПК України, у порядку:** 1) *наказного провадження;* 2) *позовного провадження (загального або спрощеного);* 3) *окремого провадження.*

Наказне провадження призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо.

Спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ, що виникають з трудових відносин, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

Умови, за яких суд має право розглядати вимоги про стягнення грошових сум у наказному провадженні, а справи – у загальному або спрощеному позовному провадженні, визначаються ЦПК України.

Малозначними справами є:

1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Окреме провадження призначене для розгляду справ про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

3. Місцеві загальні суди розглядають деякі адміністративні справи в порядку адміністративного судочинства. Відповідно до ч. 1 ст. 20 КАСУ місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні:

1) адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності;

2) адміністративні справи, пов'язані з виборчим процесом чи процесом референдуму, щодо:

оскарження рішень, дій чи бездіяльності дільничних виборчих комісій, дільничних комісій з референдуму, членів цих комісій;

уточнення списку виборців;

оскарження дій чи бездіяльності засобів масової інформації, інформаційних агентств, підприємств, установ, організацій, їх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації та

інформаційних агентств, що порушують законодавство про вибори та референдум;

оскарження дій чи бездіяльності кандидата у депутати сільської, селищної ради, кандидатів на посаду сільського, селищного голови, їх довірених осіб;

3) адміністративні справи, пов'язані з перебуванням іноземців та осіб без громадянства на території України, щодо:

примусового повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства;

примусового видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України;

затримання іноземців або осіб без громадянства з метою їх ідентифікації та (або) забезпечення примусового видворення за межі території України;

продовження строку затримання іноземців або осіб без громадянства з метою їх ідентифікації та (або) забезпечення примусового видворення за межі території України;

затримання іноземців або осіб без громадянства до вирішення питання про визнання їх біженцями або особами, які потребують додаткового захисту в Україні;

затримання іноземців або осіб без громадянства з метою забезпечення їх передачі відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію;

4) адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання ними рішень судів у справах, визначених пунктами 1-3 частини першої цієї статті.

5) адміністративні справи щодо оскарження рішень Національної комісії з реабілітації у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»¹¹⁷.

Відповідно до ч. 2 ст. 20 КАСУ, окружним адміністративним судам підсудні всі адміністративні справи, крім визначених частиною першою вищезазначеної статті.

Крім розгляду справ у порядку кримінального, цивільного та адміністративного судочинства у випадках, передбачених законодавством України, місцевий загальний суд розглядає справи про адміністративні правопорушення, перелік яких міститься у ст. 221 Кодексу України про

¹¹⁷ Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років : Закон України від 17 квіт. 1991 р. № 962-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12>.

адміністративні правопорушення. До них належать справи про дрібне викрадення чужого майна, дрібне хуліганство, злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника поліції, порушення порядку організації та проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, прояв неповаги до суду, ухилення від виконання законних вимог прокурора, торгівлю з рук у невстановлених місцях, незаконний відпуск або придбання бензину чи інших паливно-мастильних матеріалів та ін. Суддя одноособово здійснює розгляд справ про адміністративні правопорушення. Рішення судді у цих справах називається *постановою*.

3. Місцеві господарські суди є судами першої інстанції і здійснюють правосуддя у всіх справах, що підлягають вирішенню в порядку господарського судочинства крім справ, щодо оскарження рішень третейських судів, про видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів, які розглядаються апеляційними господарськими судами як судами першої інстанції за місцем розгляду справи третейським судом та справ які підсудні Вищому суду з питань інтелектуальної власності (ст. 24 ГПК України).

Господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (крім справ, які відносяться до підсудності Вищого суду з питань інтелектуальної власності передбачених ч. 2 ст. 20 ГПК України, зокрема: 1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування; 2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси; 3) справи про визнання торговельної марки добре відомою; 4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами; 5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії; 6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань), та інші справи у визначених законом випадках, зокрема:

1) справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні правочинів у господарській діяльності, крім правочинів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, а також у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи - підприємці;

2) справи у спорах щодо приватизації майна, крім спорів про приватизацію державного житлового фонду;

3) справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів;

4) справи у спорах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правідносинах;

5) справи у спорах щодо фінансових інструментів, зокрема щодо цінних паперів, в тому числі пов'язані з правами на цінні папери та правами, що виникають з них, емісією, розміщенням, обігом та погашенням цінних паперів, обліком прав на цінні папери, зобов'язаннями за цінними паперами, крім боргових цінних паперів, власником яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та векселів, що використовуються у податкових та митних праввідносинах;

6) справи у спорах щодо права власності чи іншого речового права на майно (рухоме та нерухоме, в тому числі землю), реєстрації або обліку прав на майно, яке (права на яке) є предметом спору, визнання недійсними актів, що порушують такі права, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та спорів щодо вилучення майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, а також справи у спорах щодо майна, що є предметом забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи - підприємці;

7) справи у спорах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції, в тому числі у спорах, пов'язаних з оскарженням рішень Антимонопольного комітету України, а також справи за заявами органів Антимонопольного комітету України з питань, віднесених законом до їх компетенції, крім спорів, які віднесені до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності;

8) справи про банкрутство та справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство, у тому числі справи у спорах про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів про визначення та сплату (стягнення) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також спорів про визнання недійсними правочинів за позовом контролюючого органу на виконання його повноважень, визначених Податковим кодексом України;

9) справи за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство;

10) справи у спорах щодо оскарження актів (рішень) суб'єктів господарювання та їх органів, посадових та службових осіб у сфері організації та здійснення господарської діяльності, крім актів (рішень) суб'єктів владних повноважень, прийнятих на виконання їхніх владних управлінських функцій, та спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем;

11) справи про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказу на примусове виконання рішень третейських судів, утворених відповідно до Закону України «Про третейські суди», якщо такі рішення ухвалені у спорах, зазначених у цій статті¹¹⁸;

12) справи у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах;

13) вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, визнання недійсними актів, що порушують права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду в господарському суді і переданий на його розгляд разом з такими вимогами;

14) справи у спорах про захист ділової репутації, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем або самозайнятою особою;

15) інші справи у спорах між суб'єктами господарювання;

16) справи за заявами про видачу судового наказу, якщо заявником та боржником є юридична особа або фізична особа - підприємець;

17) справи, що виникають при укладанні, зміні, розірванні та виконанні договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства, у тому числі

---

¹¹⁸ Про третейські суди : Закон України від 11 трав. 2004 р. № 1701-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15>.

концесійних договорів, крім спорів, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства;

18) справи у спорах щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів власників облігацій, що виникають між адміністратором за випуском облігацій та емітентом облігацій та/або особами, які надають забезпечення за такими облігаціями;

19) справи у спорах щодо оскарження рішення зборів власників облігацій.

4. Місцевим адміністративним судам підсудні *справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи)*, у публічно-правових спорах, у яких однією зі сторін є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, їх посадова чи службова особа (крім справ з приводу їхніх рішень, дій чи бездіяльності у справах про адміністративні проступки). Як уже зазначалося, вони розглядають також справи щодо оскарження дій або бездіяльності посадових чи службових осіб місцевих органів виконавчої влади, якщо позивач обере саме цей, а не місцевий загальний суд для вирішення своєї справи із загальних питань.

Справи, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів передбачені у ст. 19 КАСУ. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема:

1) спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження;

1¹⁹) спорах адміністратора за випуском облігацій, який діє в інтересах власників облігацій відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності¹¹⁹;

2) спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

3) спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;

4) спорах, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;

5) за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, коли право звернення до суду для вирішення публічно-правового спору надано такому суб'єкту законом;

---

¹¹⁹ Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3480-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

6) спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

7) спорах фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації;

8) спорах щодо вилучення або примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності;

9) спорах щодо оскарження рішень атестаційних, конкурсних, медико-соціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб;

10) спорах щодо формування складу державних органів, органів місцевого самоврядування, обрання, призначення, звільнення їх посадових осіб;

11) спорах фізичних чи юридичних осіб щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності державного замовника у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про оборонні закупівлі»¹²⁰, крім спорів, пов'язаних із укладенням державного контракту (договору) про закупівлю з переможцем спрощених торгів із застосуванням електронної системи закупівель та спрощеного відбору без застосування електронної системи закупівель, а також зміною, розірванням і виконанням державних контрактів (договорів) про закупівлю;

12) спорах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів охорони державного кордону у справах про правопорушення, передбачені Законом України «Про відповідальність перевізників під час здійснення міжнародних пасажирських перевезень»¹²¹;

13) спорах щодо оскарження рішень Національної комісії з реабілітації у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»;

14) спорах із суб'єктами владних повноважень з приводу проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства;

15) спорах, що виникають у зв'язку з оголошенням, проведенням та/або визначенням результатів конкурсу з визначення приватного партнера та концесійного конкурсу.

Ще раз нагадаємо, що окружним адміністративним судам підсудні всі адміністративні справи, крім визначених ч.1 ст. 20 КАСУ. Про це йдеться у ч. 2

¹²⁰ Про оборонні закупівлі : Закон України від 17 лип. 2020 р. № 808-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20>.

¹²¹ Про відповідальність перевізників під час здійснення міжнародних пасажирських перевезень : Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2920-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2920-14>.

ст. 20 КАСУ. Значна роль у якісній організації роботи суду належить керівникові судової установи. **Повноваження голови місцевого загального, господарського та адміністративного суду** зумовлені тим, що він уособлює собою і суддю, і керівника суддівської установи. Звідси й характер його повноважень, серед яких можна виокремити *суддівські, адміністративні, організаційні та представницькі*. Про *суддівські повноваження* голови суду йдеться у п. 12 ст. 20 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка передбачає, що перебування судді на адміністративній посаді не звільняє його від здійснення повноважень судді відповідного суду.

Адміністративні повноваження голови місцевого суду поширюються лише на апарат суду. Зокрема, він контролює ефективність діяльності апарату суду, вносить керівникові територіального управління Державної судової адміністрації України подання про призначення на посаду керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду та про звільнення їх з посад, а також про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства.

Відповідно до ч. 1 ст. 24 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» значну частину повноважень голови суду становлять *організаційні повноваження*:

- 1) визначає адміністративні повноваження заступника голови місцевого суд*;
- 2) контролює ефективність діяльності апарату суду, вносить керівникові територіального управління Державної судової адміністрації України подання про призначення на посаду керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду та про звільнення їх з посад, а також про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;
- 3) видає на підставі акта про призначення (обрання) суддею чи звільнення судді з посади відповідний наказ;
- 4) повідомляє Вищу кваліфікаційну комісію суддів України та Державну судову адміністрацію України, а також через веб-портал судової влади про наявність вакантних посад суддів у суді у триденний строк з дня їх утворення;
- 5) забезпечує виконання рішень зборів суддів місцевого суду;
- 6) організовує ведення в суді судової статистики та інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства (форми статистичної звітності, яких існує понад тридцять, розробляються Міністерством юстиції України), (ознайомлення суддів із новим законодавством, новелами судової практики, рішеннями Європейського суду з прав людини, доктринальними джерелами тощо)**;

7) сприяє виконанню вимог щодо підвищення кваліфікації суддів місцевого суду;

8) вносить на розгляд зборів суду пропозиції щодо кількості та персонального складу слідчих суддів;

Представницькі повноваження голови суду полягають у тому, що він представляє суд як орган державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами. Перелік повноважень голови місцевого суду, що міститься у ст. 24 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», не є вичерпним. Він може виконувати й інші повноваження, надані йому законом. Заступник голови місцевого суду здійснює адміністративні повноваження, визначені головою суду.

2.3.3. Апеляційні суди

Апеляційні суди становлять другий рівень (ланку) в системі судоустрою.

Вони призначені реалізувати конституційний принцип щодо забезпечення апеляційного оскарження рішень суду. У системі судоустрою **апеляційні суди** діють як **суди апеляційної інстанції**, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як **суди першої інстанції**, з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення (ч. 1 ст. 26 Закону).

1. Так, *апеляційними судами з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення (загальними судами) є: апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах.*

2. *Апеляційними судами з розгляду господарських справ, апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є відповідно апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються в апеляційних округах (ч. 2 ст. 26 Закону).*

---

*Наприклад, він може доручити заступнику контроль виконання рішень зборів суддів місцевого суду.

**Уявлення про великий обсяг узasadної роботи, що здійснюється у місцевих судах, може дати назва лише декількох форм звітності: «Звіт про розгляд цивільних справ судами першої інстанції», «Звіт про розгляд кримінальних справ судами першої інстанції», «Звіт про неповнолітніх засуджених», «Дані в розрізі статей Кримінального кодексу України про кількість засуджених осіб», «Звіт про склад засуджених, місце і час вчинення злочину».

Визначення місцезнаходження апеляційного суду, меж судового округу, який має охоплювати декілька областей, має виходити із кількості справ, що розглядає відповідний суд, забезпечення територіальної доступності суду до населення, а також процесуальних повноважень суду. Таким чином, відповідно до Указу Президента України від 29 грудня 2017 року № 454/2017 року «*Про ліквідацію апеляційних господарських судів та утворення апеляційних господарських судів в апеляційних округах*» ланку апеляційних господарських судів становлять утворені такі **апеляційні господарські суди**:

1) **Східний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі**, що включає Донецьку, Луганську, Полтавську та Харківську області, з місцезнаходженням у місті Харкові;

2) **Центральний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі**, що включає Дніпропетровську, Запорізьку та Кіровоградську області, з місцезнаходженням у місті Дніпрі;

3) **Південний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі**, що включає Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, з місцезнаходженням у місті Севастополі;

4) **Південно-західний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі**, що включає Миколаївську, Одеську та Херсонську області, з місцезнаходженням у місті Одесі;

5) **Північний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі**, що включає Київську, Сумську, Черкаську, Чернігівську області та місто Київ, з місцезнаходженням у місті Києві;

6) **Північно-західний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі**, що включає Вінницьку, Волинську, Житомирську, Рівненську та Хмельницьку області, з місцезнаходженням у місті Рівному;

7) **Західний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі**, що включає Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську та Чернівецьку області, з місцезнаходженням у місті Львові¹²² (всього: 7 апеляційних господарських судів).

Указом Президента України від 29 грудня 2017 року № 455/2017 «*Про ліквідацію апеляційних адміністративних судів та утворення апеляційних адміністративних судів в апеляційних округах*» утворені такі **апеляційні адміністративні суди**:

---

¹²² Про ліквідацію апеляційних господарських судів та утворення апеляційних господарських судів в апеляційних округах : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 454/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4542017-23366>.

1) Перший апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Донецьку та Луганську області, з місцезнаходженням у містах Донецьку та Краматорську Донецької області;

2) Другий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Полтавську, Сумську та Харківську області, з місцезнаходженням у місті Харкові;

3) Третій апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Дніпропетровську, Запорізьку та Кіровоградську області, з місцезнаходженням у місті Дніпрі;

4) Четвертий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, з місцезнаходженням у місті Севастополі;

5) П'ятий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Миколаївську, Одеську та Херсонську області, з місцезнаходженням у місті Одесі;

6) Шостий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Київську, Черкаську, Чернігівську області та місто Київ, з місцезнаходженням у місті Києві;

7) Сьомий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Вінницьку, Житомирську, Хмельницьку та Чернівецьку області, з місцезнаходженням у місті Вінниці;

8) Восьмий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську та Тернопільську області, з місцезнаходженням у місті Львові¹²³.

(всього: 8 апеляційних адміністративних суддів в апеляційних округах).

Відповідно до ч. 1 ст. 28 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддею апеляційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді, а також відповідає одній із таких вимог:

1) має досвід роботи суддею не менше п'яти років;

2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років;

3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років;

---

¹²³ Про ліквідацію апеляційних адміністративних судів та утворення апеляційних адміністративних судів в апеляційних округах : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 455/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4552017-23394>.

4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1-3 цієї частини, щонайменше сім років.

Апеляційні суди внутрішньо структуровані. На відміну від місцевих судів, де внутрішня структурованість (спеціалізація) залежить від можливостей кожного суду окремо, структурованість апеляційних судів не тільки закріплена в законі, а ним визначено й порядок утворення цих структур.

У складі апеляційного суду можуть утворюватися *судові палати* з розгляду окремих категорій справ.

Судову палату очолює секретар судової палати, який обирається з числа суддів цього суду строком *на три роки*. Рішення про утворення судової палати, її склад, а також про обрання секретаря судової палати приймаються зборами суддів апеляційного суду за пропозицією голови суду. Секретар судової палати організовує роботу відповідної палати, контролює здійснення аналізу та узагальнення судової практики у справах, віднесених до компетенції палати, інформує збори суддів апеляційного суду про діяльність судової палати (ч. 4, 5 ст. 26 Закону).

Закон не визначає переліку судових палат, надаючи право самим судам визначати необхідність створення, кількість та назву судових палат. Так, у складі загального апеляційного суду традиційно утворюються *судові палати в цивільних і кримінальних справах*.

В апеляційних господарських судах утворюються *судові палати з розгляду таких категорій справ*: а) за участю податкових та інших контролюючих органів; б) про банкрутство; в) по спорах, пов'язаних з укладанням, зміною, виконанням договорів.

Повноваження апеляційних судів поділяються на ***судові, аналітичні й методичні***.

Відповідно до ст.ст. 26, 27 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідних норм цивільного, кримінального, господарського та адміністративного судочинства, апеляційний суд в межах наданих повноважень:

1) здійснює ***правосуддя*** шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях справ відповідної судової юрисдикції в апеляційному порядку згідно з процесуальним законом:

а) у кримінальних справах за апеляційною скаргою судових рішень, які були ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили (ст.ст. 392-423 КПК України);

б) у цивільних справах за апеляційною скаргою судових рішень та ухвал місцевого господарського суду (ст.ст. 351-387 ЦПК України);

в) у господарських справах за апеляційною скаргою судових рішень та ухвал місцевого господарського суду (ст.ст. 253-285¹ ГПК України);

г) у адміністративних справах за апеляційною скаргою судових рішень та ухвал у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місцевий адміністративний суд (місцевий загальний суд як адміністративний суд чи окружний адміністративний суд), що ухвалив рішення (ст.ст. 292-326 КАСУ).

Підставою для розгляду справи в порядку апеляційного провадження є апеляційна скарга, подана на рішення суду першої інстанції, яке не набрало законної сили. Судове рішення у даному випадку – це вирок, постанова, ухвала суду першої інстанції. Перегляд судових рішень в апеляційному порядку здійснюється колегією у складі не менш трьох професійних суддів, один з яких є головуючим. Постанова або ухвала апеляційного суду набирають законної сили з моменту їх проголошення.

2) у випадках, передбачених процесуальним законом, розглядає справи відповідної судової юрисдикції як суд першої інстанції з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративне правопорушення.

Апеляційні суди з розгляду цивільних справ, окрім виконання повноважень суду апеляційної інстанції можуть виконувати також повноваження суду першої інстанції. Так, відповідно до ст. 23 ЦПК України усі справи, що підлягають вирішенню в порядку цивільного судочинства, розглядаються місцевими загальними судами як судами першої інстанції, крім справ, визначених частинами другою та четвертою цієї статті, а саме:

1) справи щодо оскарження рішень третейських судів, оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів, про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів розглядаються апеляційними судами як судами першої інстанції за місцем розгляду справи третейським судом (за місцезнаходженням арбітражу) (ч. 2 ст. 23 ЦПК України);

2) справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, розглядається Вищим антикорупційним судом (ч. 4 ст. 23 ЦПК України).

А справи щодо визнання та надання дозволу на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу розглядаються:

а) якщо місце арбітражу знаходиться на території України – апеляційними загальними судами за місцезнаходженням арбітражу;

б) якщо місце арбітражу знаходиться поза межами України – апеляційним загальним судом, юрисдикція якого поширюється на місто Київ.

Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції.

Апеляційні адміністративні суди, як і апеляційні суди з розгляду цивільних справ, окрім виконання повноважень суду апеляційної інстанції можуть виконувати також повноваження суду *першої інстанції*. Так, наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 273 КАСУ рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії щодо встановлення нею результатів виборів чи всеукраїнського референдуму оскаржуються до Верховного Суду. Усі інші рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії, члена цієї комісії, прийняті у межах виборчого процесу, оскаржуються до апеляційного адміністративного суду в апеляційному окрузі, що включає місто Київ.

Крім того, дії кандидатів на пост Президента України, їхніх довірених осіб, також оскаржуються до апеляційного адміністративного суду в апеляційному окрузі, що включає місто Київ (ч. 7 ст. 277 КАСУ).

Таким чином відповідно до ч. 3 ст. 278 КАСУ судами апеляційної інстанції є відповідні апеляційні адміністративні суди. Судом апеляційної інстанції у справах, розглянутих відповідно до частини третьої статті 273 та частини сьомої статті 277 КАСУ апеляційним адміністративним судом в апеляційному окрузі, що включає місто Київ, є Верховний Суд. Судом апеляційної інстанції у справах, розглянутих відповідно до частини третьої статті 273 КАСУ Верховним Судом, є Велика Палата Верховного Суду.

3) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику. інформує про результати узагальнення судової практики відповідні місцеві суди, Верховний Суд.

Апеляційний суд поряд із відправленням правосуддя проводить також роботу, спрямовану на аналіз судової статистики, вивчення й узагальнення судової практики. Таке узагальнення є комплексним дослідженням різноманітних сторін діяльності суду, в якому вирізняються такі напрями аналізу: а) статистичні дані, що характеризують злочинність і судимість, вивчення відомостей про умови виховання, спосіб життя та особу засудженого, установлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочину; б) справи, повернені на додаткове розслідування, і процесуальні підстави цього рішення; справи, рішення щодо яких скасовано вищим судом, і процесуальні підстави для цього; в) ефективність організації роботи в цілому суду, суддів та апарату суду.

Результати узагальнення судової практики спрямовані на розробку пропозицій щодо вдосконалення роботи з розгляду судових справ, правозастосовної діяльності суддів даного суду й організації його роботи.

4) надає місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства.

Одним із напрямів роботи апеляційного суду є надання місцевим судам методичної допомоги в застосуванні законодавства. Реалізація цих повноважень зумовлена декількома чинниками. По-перше, апеляційні суди переглядають рішення місцевих судів в апеляційному порядку, а відтак виявляють судові помилки. Отже, роз'яснення суддів вищого суду для суддів місцевих судів під час семінарів і конференцій дозволяють уникнути допущення найбільш типових помилок під час розгляду справ по суті. По-друге, до складу апеляційних судів входять більш досвідчені й компетентні судді, що дозволяє їм давати роз'яснення чинного законодавства та порядку його застосування. Така форма взаємодії також сприяє узгодженню підходів суддів різних рівнів у тлумаченні й застосуванні норм матеріального й процесуального права. Надання місцевим судам методичної допомоги має відбуватися з дотриманням принципу незалежності суддів, що становить неприпустимість надання вищим судом указівок у конкретній справі.

5) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Повноваження голови апеляційного суду мають ту ж природу, що й голови місцевого суду, однак їхній зміст зумовлений рівнем суду, який він очолює. Повноваження голови апеляційного суду можна поділити на *суддівські, адміністративні, організаційні та представницькі*. За своїм змістом вони є тотожними повноваженням голови місцевого суду. Окрім того, він контролює ведення та аналіз судової статистики, організовує вивчення та узагальнення судової практики, що впливає із повноважень апеляційного суду. Заступники голови апеляційного суду здійснюють адміністративні повноваження, визначені головою суду.

2.3.4. Вищі спеціалізовані суди

У системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди *першої та апеляційної інстанції* розгляду окремих категорій справ. **Вищими спеціалізованими судами є:**

- 1) Вищий суд з питань інтелектуальної власності¹²⁴;
- 2) Вищий антикорупційний суд (ст. 31 Закону)¹²⁵.

---

¹²⁴Вищий суд з питань інтелектуальної власності, або IP-суд – вищий спеціалізований суд у судовій системі України, утворено указом Президента України від 29 верес. 2017 р. № 299/2017. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017>. На сьогоднішній день Державна судова адміністрація України за рлгодженням з Вищою радою правосуддя визначила кількісний склад суддів – 21 посаду, а Вища кваліфікаційна комісія суддів України проводить конкурс на заняття вакантних посад суддів.

¹²⁵ Додатково див. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 7 черв. 2018 р. № 2447-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 24. Ст. 212.

Вищі спеціалізовані суди розглядають справи, які віднесені до їх юрисдикції процесуальним законом. У складі вищого спеціалізованого суду можуть утворюватися *судові палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, а також утворюється апеляційна палата для розгляду справ в апеляційній інстанції.*

Повноваження вищого спеціалізованого суду передбачені у ст. 32 Закону.

Так, ***Вищий спеціалізований суд:***

1) здійснює правосуддя як суд *першої та апеляційної інстанції у справах та в порядку, визначених процесуальним законом;*

2) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати судової практики Верховний Суд;

3) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Більш чіткі повноваження Вищого суду з питань інтелектуальної власності визначені у Господарському процесуальному кодексі України.

Так, ***Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядає справи щодо прав інтелектуальної власності, зокрема:***

1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;

2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

3) справи про визнання торговельної марки добре відомою;

4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;

5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;

6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань (ч. 2 ст. 20 ГПК України).

Повноваження Вищого антикорупційного суду визначені у ст. 4 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд»¹²⁶. Так, *Вищий антикорупційний суд*:

✓ здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях, здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в порядку цивільного судочинства;

✓ аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику у кримінальних та інших провадженнях, віднесених до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надає йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті.

Територіальна юрисдикція (підсудність) Вищого антикорупційного суду поширюється на всю територію України.

До складу Вищого суду входять судді. Відповідно до ст. 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» *суддею Вищого суду з питань інтелектуальної власності* може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому суді з питань інтелектуальної власності, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше трьох років;
- 2) має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) щонайменше п'ять років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше п'ять років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1-3 цієї ч. 1 ст. 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», щонайменше п'ять років.

Суддею Вищого антикорупційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного

---

¹²⁶ Про Вищий антикорупційний суд : указ Президента України від 29 верес. 2017 р. № 299/2017. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017>.

оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому антикорупційному суді, а також відповідає вимогам, встановленим законом.

Спеціальні вимоги до судді Вищого антикорупційного суду визначені у ст. 7 Закону України «Про антикорупційний суд». Так, суддею Вищого антикорупційного суду може бути особа, яка відповідає визначеним Конституцією України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів» вимогам до кандидатів на посаду судді, а також додатковим спеціальним вимогам, встановленим цією статтею.

На посаду судді Вищого антикорупційного суду громадянин України може бути призначений, якщо він відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, передбаченим Законом України «Про судоустрій і статус суддів», а також володіє знаннями та практичними навичками, необхідними для здійснення судочинства у справах, пов'язаних з корупцією, та відповідає одній із таких вимог:

1) має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років;

2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років. Так, терміни *«стаж професійної діяльності у сфері права»*, *«науковий ступінь»*, *«стаж наукової роботи»* вживаються у значенні, наведеному у ч. 6 ст. 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»;

3) має досвід професійної діяльності адвоката, у тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років;

4) має сукупний стаж (досвід) зазначеної у пунктах 1-3 цієї частини роботи (професійної діяльності) щонайменше сім років.

Не може бути призначена суддею Вищого антикорупційного суду особа:

1) яка упродовж десяти років, що передують призначенню:

працювала (проходила службу) в органах прокуратури України, внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державному бюро розслідувань, інших правоохоронних органах (органах правопорядку), податковій міліції, Службі безпеки України, митних органах, Національному антикорупційному бюро України, Бюро економічної безпеки України, Національному агентстві з питань запобігання корупції, Національному агентстві України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших кримінальних правопорушень, Антимонопольному комітеті України, Рахунковій палаті, центральному органі виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну

політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

обіймала політичні посади, мала представницький мандат;

2) яка упродовж останніх п'яти років входила до складу керівних органів політичної партії або перебувала у трудових чи інших договірних відносинах з політичною партією;

3) відомості про яку внесені до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

4) яка входила до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, відомості про яку внесені до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

5) яка була членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або Вищої ради юстиції до набрання чинності Законом України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні»;

6) яка входила до складу Міжвідомчої комісії з питань державних закупівель до створення електронної системи закупівель відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі»;

7) яка відповідно до вироку суду, що набрав законної сили, була позбавлена права обіймати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (крім осіб, які були реабілітовані), незалежно від зняття чи погашення такої судимості, або яка мала судимість за вчинення будь-якого умисного кримінального правопорушення, незалежно від зняття чи погашення такої судимості.

Повноваження голови вищого спеціалізованого суду визначені у ст. 34 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

2.3.5. Верховний Суд

Місце Верховного Суду в системі судоустрою України закріплене на конституційному рівні: «Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України» (ч. 2 ст. 125 Конституції України). Зміст «найвищості» розкрито в ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», причому вона є характерна не лише для судових, а й для несудових повноважень Верховного Суду.

«Найвищий» означає, по-перше, що:

1) Верховний Суд очолює систему судоустрою України;

2) він забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом;

3) він має такі повноваження, які не збігаються за змістом та обсягом із повноваженнями вищих спеціалізованих судів, що очолюють підсистеми спеціалізованої юрисдикції.

Стаття 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріплює перелік повноважень, націлених на реалізацію вказаного призначення, а також інших завдань, що стоять перед Верховним Судом. Усі повноваження можна класифікувати за декількома групами: *першу* групу утворюють *судові повноваження*; *другу* – повноваження, націлені на реалізацію принципу верховенства права у правозастосовній діяльності судів; повноваження *третьої групи* мають політичне забарвлення, оскільки визначають місце Верховного Суду в механізмі стримувань і противаг гілок державної влади – виключні або повсідчувальні; до *четвертої групи* належать представницькі повноваження.

1. Судові повноваження. Судові повноваження Верховного Суду реалізуються шляхом здійснення *правосуддя*. Причому зміст правосудних повноважень цілком визначений місцем Верховного Суду в судовій системі. Цей Суд здійснює правосуддя як суд *касаційної інстанції*, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суд *першої або апеляційної інстанції*, в порядку, встановленому процесуальним законом.

2. Повноваження щодо забезпечення дії принципу верховенства права у правозастосовній діяльності судів визначені на конституційному рівні. Основний Закон надає Верховному Суду *право звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України (п. 5 ст. 36 Закону)*.

Це повноваження Верховного Суду впливає з наступного. Так, Конституція України проголошує визнання й дію в Україні принципу верховенства права, зміст якого полягає у визнанні людини найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Перелік прав і свобод людини, який не є вичерпним, закріплений Конституцією, яка має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі й повинні відповідати їй. При здійсненні судочинства суди вирішують справи на підставі Конституції України, міжнародних актів і міжнародних договорів, які є частиною національного законодавства та законів.

Також, Верховний Суд надає *висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням судової системи України (п. 3 ст. 36 Закону)*.

3. Наступна група повноважень Верховного Суду має назву **виключних** або **посвідчувальних**. Вона має політичне забарвлення та сформульована в Законі таким чином: «Верховний Суд дає висновок щодо наявності чи відсутності в діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я» (п. 4 ч. 2 ст. 36 Закону).

Ці повноваження випливають із таких положень. Президент України є главою держави, гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Для того щоб він міг реалізовувати своє призначення, його конституційно-правовий статус складається як із норм, що гарантують йому можливість реалізовувати свої конституційні повноваження, так і з норм, що передбачають можливу відповідальність глави держави. До перших належить право недоторканності на час виконання своїх повноважень (ст. 105 Основного Закону). До других належить процедура дострокового припинення повноважень Президента України у разі... «2) неспроможності виконувати свої повноваження за станом здоров'я, 3) усунення з поста в порядку імпичменту» (п. 2 ч. 2 ст. 108 Конституції України). Деталі цієї процедури визначаються Регламентом Верховного Суду¹²⁷.

На Верховний Суд як незалежний, неупереджений, неполітизований, а отже, й об'єктивний колегіальний орган, який складається з найдосвідченіших професіоналів, покладено обов'язок дати висновок щодо наявності чи відсутності в діяннях, в яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину, а також чи дійсно неможливе виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я. За роки незалежності України вищевказані процедури не застосовувалися.

4. **Аналітичні повноваження** Верховний Суд України здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики (п. 2 ст. 36 Закону).

5. **Правозабезпечувальні повноваження** забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом (п. 6 ст. 36 Закону).

6. **Представницька функція** Верховного Суду полягає в тому, що, уособлюючи систему судів загальної юрисдикції, він приймає представників вищих судових установ інших держав, організовує міжнародні семінари, зустрічі. Посадові особи цього Суду беруть участь в аналогічних заходах за

---

¹²⁷ Про затвердження Регламенту Пленуму Верховного Суду : постанова Верховного Суду від 30 лист. 2017 р. № 1. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001780-17>.

кордоном. Така ж представницька роль Верховного Суду і на внутрішньодержавному рівні, при взаємодії з іншими гілками влади.

До складу Верховного Суду входять судді у кількості не більше двохсот.

У складі Верховного Суду діють:

- 1) Велика Палата Верховного Суду;
- 2) Касаційний адміністративний суд;
- 3) Касаційний господарський суд;
- 4) Касаційний кримінальний суд;
- 5) Касаційний цивільний суд.

У кожному касаційному суді утворюються судові палати з розгляду окремих категорій справ з урахуванням спеціалізації суддів.

У Касаційному адміністративному суді обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо:

- 1) податків, зборів та інших обов'язкових платежів;
- 2) захисту соціальних прав;
- 3) виборчого процесу та референдуму, а також захисту політичних прав громадян.

У Касаційному господарському суді обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо (про):

- 1) банкрутство;
- 2) захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством;
- 3) корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів.

Інші палати у касаційних судах створюються за рішенням зборів суддів касаційного суду.

Відповідно до ч. 1 ст. 38 Закону *суддею Верховного Суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Верховному Суді, а також відповідає одній із таких вимог:*

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше десяти років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше десять років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше десять років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1-3 цієї частини, щонайменше десять років.

Суддя Верховного Суду:

- 1) здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;
- 2) бере участь у розгляді питань, що виносяться на засідання Пленуму Верховного Суду;
- 3) аналізує судову практику, бере участь у її узагальненні;
- 4) бере участь у розгляді питань, що виносяться на збори суддів відповідного касаційного суду, та здійснює інші повноваження, визначені законом.

Верховний Суд очолює Голова Верховного Суду, якого обирає на посаду та звільняє з посади шляхом таємного голосування Пленум Верховного Суду з числа суддів Верховного Суду в порядку, встановленому Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Повноваження Голови Верховного Суду України обумовлені тим, що він, *по-перше*, є суддею, а *по-друге*, керівником установи, яка є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції. Його повноваження теж, як і керівників нижчих судів, можна розділити на судові, адміністративні, організаційні та представницькі.

Голова Верховного Суду відповідно до ст. 39 Закону наділений наступними повноваженнями:

- 1) представляє Верховний Суд як найвищий суд у системі судоустрою України у зносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами, а також із судовими органами інших держав та міжнародними організаціями;
- 2) визначає адміністративні повноваження заступника Голови Верховного Суду;
- 3) скликає Пленум Верховного Суду; вносить на розгляд Пленуму подання щодо обрання на посаду секретаря Пленуму; вносить на розгляд Пленуму питання та головує на його засіданнях;
- 4) контролює ефективність діяльності апарату Верховного Суду, погоджує призначення на посаду керівника апарату суду, вносить подання про застосування до керівника апарату суду заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;
- 5) інформує Пленум Верховного Суду про діяльність Верховного Суду;
- 6) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Судові палати касаційного суду відповідно до ст. 44 Закону наділені повноваженнями:

- 1) здійснюють правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;

2) аналізують судову статистику та вивчають судову практику, здійснюють узагальнення судової практики;

3) здійснюють інші повноваження, передбачені законом.

Судову палату очолює секретар судової палати.

Велика Палата Верховного Суду є постійно діючим колегіальним органом Верховного Суду, до складу якого входить двадцять один суддя Верховного Суду.

Велика Палата Верховного Суду:

1) у визначених законом випадках здійснює перегляд судових рішень у *касаційному порядку* з метою забезпечення однакового застосування судами норм права;

2) діє як суд апеляційної інстанції у справах, розглянутих Верховним Судом як судом першої інстанції;

3) аналізує судову статистику та вивчає судову практику, здійснює узагальнення судової практики;

4) здійснює інші повноваження, визначені законом (ст. 45 Закону).

Повноваження судді Верховного Суду визначені в ч. 2 ст. 38 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Суддя:

1) здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;

2) бере участь у розгляді питань, що виносяться на засідання Пленуму Верховного Суду;

3) аналізує судову практику, бере участь у її узагальненні;

4) бере участь у розгляді питань, що виносяться на збори суддів відповідного касаційного суду, та здійснює інші повноваження, визначені законом.

Пленум Верховного Суду – є колегіальним органом, повноваження якого визначаються ст. 46 Законом України «Про судоустрій і статус суддів». До складу Пленуму Верховного Суду входять усі судді Верховного Суду. На засідання Пленуму можуть бути запрошені представники органів державної влади, наукових установ, громадських організацій, засобів масової інформації та інші особи.

Відповідно до ст. 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Пленум Верховного Суду:

1) обирає на посади та звільняє з посад Голову Верховного Суду, його Першого заступника та заступників у порядку, встановленому цим Законом;

2) обирає на посаду з числа суддів Верховного Суду за поданням Голови Верховного Суду та звільняє з посади секретаря Пленуму Верховного Суду;

3) заслушує інформацію Голови Верховного Суду України про його діяльність, Секретаря Великої Палати Верховного Суду про діяльність Палати;

4) надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою України;

5) приймає рішення про звернення до Конституційного Суду України з питань конституційності законів та інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України;

6) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину, вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

7) затверджує Регламент Пленуму Верховного Суду;

8) затверджує Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді та її склад;

9) затверджує склад редакційної колегії офіційного друкованого органу Верховного Суду;

10) затверджує бюджетний запит Верховного Суду;

10¹) з метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ узагальнює практику застосування матеріального і процесуального законів, систематизує та забезпечує оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані;

10²) за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики надає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ;

11) розглядає та вирішує інші питання, віднесені законом до його повноважень.

На засідання Пленуму можуть бути запрошені представники органів державної влади, наукових установ, громадських організацій, засобів масової інформації та інші особи.

При Верховному Суді діє Науково-консультативна рада, яка утворюється з числа висококваліфікованих фахівців у галузі права для підготовки наукових висновків з питань діяльності Верховного Суду, підготовка яких потребує наукового забезпечення. Порядок організації та діяльності Науково-консультативної ради Верховного Суду визначається положенням, що затверджується Пленумом Верховного Суду.

Організаційне забезпечення діяльності Верховного Суду здійснює апарат Верховного Суду (Апарат). Апарат у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державну службу», «Про запобігання корупції», а також наказами і розпорядженнями Голови Верховного Суду, голів касаційних судів, виданими в межах їх повноважень, наказами і розпорядженнями керівника Апарату, його заступників, рішеннями Пленуму Верховного Суду (Пленум), зборів суддів касаційних судів, цим Положенням та іншими нормативно-правовими актами України.

До складу Апарату входять структурні підрозділи: департаменти, управління, відділи, відділи у складі управлінь, канцелярії, сектори, служби, інші структурні підрозділи, передбачені законодавством.

Окремі структурні підрозділи Апарату утворюються для вирішення питань організаційного забезпечення діяльності відповідних касаційних судів та Великої Палати (секретаріати).

Структура і штатний розпис Апарату затверджуються Пленумом за поданням Голови Верховного Суду в межах видатків на утримання Верховного Суду, передбачених у Державному бюджеті України на відповідний рік.

Керівництво роботою Апарату здійснює його керівник. Керівник Апарату має заступників. Заступники керівника Апарату очолюють структурні підрозділи Апарату, які здійснюють організаційне забезпечення діяльності касаційних судів.

Керівник Апарату призначається на посаду та звільняється з посади за погодженням Голови Верховного Суду Головою Державної судової адміністрації України (Голова ДСАУ)¹²⁸.

Верховний Суд має офіційний друкований орган, у якому публікуються матеріали судової практики Верховного Суду та інші матеріали.

2.4. Судді та присяжні

Статус судді визначено у гл. 2 розд. III Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Так, *суддею є* громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі.

---

¹²⁸ Про затвердження Положення про апарат Верховного Суду, структури і штатного розпису апарату Верховного Суду : постанова Пленуму Верховного Суду від 30 лист. 2017 р. № 6. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006780-17>.

Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

Перебування на посаді судді несумісне із зайняттям посади в будь-якому іншому органі державної влади, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом. Перебування на посаді судді також несумісне із наявністю заборони такій особі обіймати посади, щодо яких здійснюється очищення влади в порядку, визначеному Законом України «Про очищення влади»¹²⁹.

Суддя не може поєднувати свою діяльність із підприємницькою, адвокатською діяльністю, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу (крім викладацької, наукової чи творчої), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку.

Особі, які є власниками акцій або володіють іншими корпоративними правами чи мають інші майнові права або інший майновий інтерес у діяльності будь-якої юридичної особи, що має на меті отримання прибутку, зобов'язані передати такі акції (корпоративні права) або інші відповідні права в управління незалежній третій особі (без права надання інструкцій такій особі щодо розпорядження такими акціями, корпоративними або іншими правами, або щодо реалізації прав, які з них виникають) на час перебування на посаді судді. Суддя може отримувати відсотки, дивіденди та інші пасивні доходи від майна, власником якого він є.

Суддя не може належати до політичної партії чи професійної спілки, виявляти прихильність до них, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках. Перебуваючи на посаді, суддя не може бути кандидатом на виборні посади в органах державної влади (крім судової) та органах місцевого самоврядування, а також брати участь у передвиборчій агітації.

Відповідно до ст. 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддя наділений сукупністю *прав і обов'язків*.

Права судді, пов'язані зі здійсненням правосуддя, визначаються Конституцією України, процесуальним та іншими законами. Так, *суддя має право*:

- ✓ брати участь у суддівському самоврядуванні;
- ✓ судді можуть утворювати громадські об'єднання та брати участь у них з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення професійного рівня;
- ✓ суддя може бути членом національних або міжнародних асоціацій та інших організацій, що мають на меті захист інтересів суддів, утвердження

---

¹²⁹ Про очищення влади : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

авторитету судової влади в суспільстві або розвиток юридичної професії та науки;

✓ суддя має право підвищувати свій професійний рівень та проходити з цією метою відповідну підготовку.

Суддя повинен додержуватися присяги.

Суддя зобов'язаний:

✓ справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства;

✓ дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів;

✓ подавати декларацію добросовісності судді та декларацію родинних зв'язків судді;

✓ виявляти повагу до учасників процесу;

✓ не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання;

✓ виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції;

✓ подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

✓ систематично розвивати професійні навички (уміння), підтримувати свою кваліфікацію на належному рівні, необхідному для виконання повноважень у суді, де він обіймає посаду;

✓ звертатися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про таке втручання;

✓ підтверджувати законність джерела походження майна у зв'язку з проходженням кваліфікаційного оцінювання або в порядку дисциплінарного провадження щодо судді, якщо обставини, що можуть мати наслідком притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, викликають сумнів у законності джерела походження майна або добросовісності поведінки судді.

Суддя проходить підготовку у Національній школі суддів України не менше ніж раз на три роки. До звільнення з посади або припинення повноважень суддя, не може бути нагороджений державними нагородами, а також будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами. Суддя може

бути нагороджений державними нагородами лише за проявлену ним особисту мужність і героїзм в умовах, пов'язаних із ризиком для життя.

Вимоги до кандидатів на посаду судді. На посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросовісним та володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови.

Не може бути призначений суддею громадянин, який:

- ✓ визнаний судом обмежено дієздатним або недієздатним;
- ✓ має хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню функцій зі здійснення правосуддя;
- ✓ має незняту чи непогашену судимість.
- ✓ Не може претендувати на посаду судді особа, до якої згідно із законом застосовується заборона обіймати відповідну посаду.

Не може претендувати на посаду судді також особа, яку було раніше звільнено з посади судді за вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді, порушення вимог щодо несумісності, порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна або у зв'язку із набранням законної сили обвинувальним вироком щодо такої особи, крім випадків визнання в судовому порядку протиправним рішення про звільнення з цих підстав або скасування обвинувального вироку суду. Крім цього, не може претендувати на посаду судді також особа, яку було раніше звільнено з посади судді за результатами кваліфікаційного оцінювання.

Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі та в межах подання Вищої ради правосуддя, без перевірки додержання встановлених цим Законом вимог до кандидатів на посаду судді та порядку проведення добору чи кваліфікаційного оцінювання кандидатів.

Будь-які звернення щодо кандидата на посаду судді не перешкоджають його призначенню на посаду. Викладені в таких зверненнях факти можуть бути підставою для порушення Президентом України перед компетентними органами питання про проведення в установленому законом порядку перевірки цих фактів.

Президент України видає указ про призначення судді не пізніше тридцяти днів із дня отримання відповідного подання Вищої ради правосуддя.

Порядок призначення на посаду судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду або Верховного Суду за спеціальною процедурою.

На посаду судді Верховного Суду за спеціальною процедурою може бути призначена особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Верховному Суді, а також відповідає одній із вимог, визначених ч. 1 ст. 38 цього Закону, а саме:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше десяти років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше десять років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше десять років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно вимог до визначених у п.1-3 щонайменше десять років.

На посаду судді відповідного апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду за спеціальною процедурою може бути призначена особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у відповідному суді та з відповідною спеціалізацією, а також відповідає одній із вимог, визначених частиною першою статті 28 (для апеляційного суду), частиною першою чи другою статті 33 (для вищого спеціалізованого суду) цього Закону.

Так, *суддею апеляційного суду* може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1-3, щонайменше сім років.

Вищого суду з питань інтелектуальної власності може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому суді з питань інтелектуальної власності, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше трьох років;

2) має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) щонайменше п'ять років;

3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше п'ять років;

4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1-3 цієї частини, щонайменше п'ять років.

Суддею Вищого антикорупційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому антикорупційному суді, а також відповідає іншим вимогам, встановленим законом.

Дисциплінарне провадження щодо судді. Дисциплінарне провадження щодо судді здійснюють дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя у порядку, визначеному Законом України «Про Вищу раду правосуддя»¹³⁰, з урахуванням вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

До суддів може застосовуватися дисциплінарне стягнення у виді:

1) попередження;

2) догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця;

3) суворої догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців;

4) подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді;

5) подання про переведення судді до суду нижчого рівня;

6) подання про звільнення судді з посади.

Під час обрання виду дисциплінарного стягнення стосовно судді враховуються характер дисциплінарного проступку, його наслідки, особа судді, ступінь його вини, наявність інших дисциплінарних стягнень, інші обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарне стягнення застосовується з урахуванням принципу пропорційності.

---

¹³⁰ Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

Статус *присяжного* визначено у гл. 3 розд. III Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Так, *присяжним* є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя.

Присяжний зобов'язаний:

- 1) справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства;
- 2) дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів;
- 4) виявляти повагу до учасників процесу;
- 5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання;
- 6) виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції.

Для затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідних місцевих рад, які формують і затверджують у кількості, зазначеній у поданні, список громадян, які постійно проживають на територіях, на які поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, відповідають вимогам статті 65 Закону «Про судоустрій і статус суддів» і дали згоду бути присяжними.

Список присяжних затверджується на три роки і переглядається в разі необхідності для заміни осіб, які вибули зі списку, за поданням територіального управління Державної судової адміністрації України. Після затвердження списку присяжних такий список передається до відповідного окружного суду, в тому числі в електронній формі. Інформацію, що міститься у зазначеному списку, не може бути використано для цілей, що не пов'язані із добором присяжних.

Вимоги до присяжного зазначені у ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус». Так, присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом.

Не включаються до списків присяжних громадяни:

- 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;

2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків присяжного;

3) які мають незняту чи непогашену судимість;

4) народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники правоохоронних органів (органів правопорядку), військовослужбовці, працівники апаратів судів, інші державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування, адвокати, нотаріуси, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя;

5) особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення;

6) громадяни, які досягли шістдесяти п'яти років;

7) особи, які не володіють державною мовою.

Суд залучає присяжних до здійснення правосуддя у порядку черговості на строк не більше одного місяця на рік, крім випадків, коли продовження цього строку зумовлено необхідністю закінчити розгляд справи, розпочатий за їхньою участю.

Добір осіб для запрошення до участі у здійсненні правосуддя як присяжних здійснюється за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Письмове запрошення для участі у здійсненні правосуддя суд надсилає присяжному не пізніше ніж за сім днів до початку судового засідання. Запрошення містить інформацію про права та обов'язки присяжного, вимоги до нього, а також підстави для увільнення від виконання обов'язків. Одночасно із запрошенням надсилається письмове повідомлення для роботодавця про залучення особи як присяжного. Залучення присяжних до виконання обов'язків у суді та їх виклик здійснюються в порядку, визначеному процесуальним законом. Роботодавець зобов'язаний увільнити присяжного від роботи на час виконання ним обов'язків зі здійснення правосуддя. Відмова в увільненні від роботи вважається неповагою до суду.

Присяжний зобов'язаний вчасно з'явитися на запрошення суду для участі в судовому засіданні. Неприбуття в судове засідання без поважних причин вважається неповагою до суду.

2.5. Вища кваліфікаційна комісія суддів України

Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі – ВККС) є державним колегіальним органом суддівського врядування, який на постійній основі діє у системі правосуддя України.

ВККС складається з шістнадцяти членів, вісім з яких призначаються з числа суддів або суддів у відставці.

ВККС вважається повноважною за умови призначення до її складу не менше одинадцяти членів, щонайменше шість із яких призначені з числа суддів або суддів у відставці.

У разі закінчення строку повноважень члена ВККС, внаслідок чого ВККС вважатиметься неповноважною, такий член Комісії продовжує виконувати свої повноваження до дня призначення на його посаду іншої особи, але не більше трьох місяців.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України має такі *повноваження*:

1) веде облік даних про кількість посад суддів у судах, у тому числі вакантних;

2) проводить добір кандидатів для призначення на посаду судді, у тому числі організує проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та приймає кваліфікаційний іспит;

3) вносить до Вищої ради правосуддя рекомендацію про призначення кандидата на посаду судді;

4) вносить рекомендацію про переведення судді відповідно до цього Закону, крім переведення як дисциплінарної санкції;

5) визначає потреби у державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів України;

6) затверджує форму і зміст заяви про участь у доборі кандидатів на посаду судді, анкети кандидата на посаду судді, порядок складення відбіркового іспиту та методику оцінювання його результатів, порядок складення кваліфікаційного іспиту та методику оцінювання кандидатів, положення про проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді, порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, порядок формування і ведення суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді), порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді;

6⁻¹) затверджує більшістю голосів від її складу, визначеного цим Законом, регламент, що визначає порядок роботи Комісії в межах, встановлених цим Законом;

7) проводить кваліфікаційне оцінювання;

8) забезпечує ведення суддівського досьє, досьє кандидата на посаду судді;

9) бере у межах компетенції участь у міжнародному співробітництві, у тому числі встановлює зв'язки з іноземними закладами, установами та організаціями, проектами міжнародної технічної допомоги, є бенефіціаром, реципієнтом міжнародної технічної допомоги, головним розпорядником

міжнародної допомоги від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій;

10) здійснює інші повноваження, визначені законом.

ВККС для здійснення своїх повноважень має право витребувати та одержувати необхідну інформацію від суддів, судів, Державної судової адміністрації України, органів суддівського самоврядування, інших органів та установ у системі правосуддя, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, об'єднань громадян та окремих фізичних осіб. Ненадання такої інформації на вимогу Комісії має наслідком відповідальність, установлену законом.

У ст. 94 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» встановлені вимоги до члена ВККС. Так, членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України може бути громадянин України, який володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту, стаж професійної діяльності у сфері права не менше п'ятнадцяти років та відповідає критеріям доброчесності і професійної компетентності, що визначені цим Законом.

Член ВККС має дотримуватися політичної нейтральності, не може належати до політичних партій, професійних спілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності.

За членом ВККС, який є суддею або державним службовцем, на час здійснення повноважень зберігаються посада, статус і місце роботи. Такі члени ВККС на час здійснення повноважень відряджаються до Комісії.

Члени ВККС, які є адвокатами, на час виконання повноважень членів Комісії повинні зупинити адвокатську діяльність та участь в органах адвокатського самоврядування.

Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України *не має права* суміщати свою посаду з будь-якою посадою в органі державної влади або органі місцевого самоврядування, органі суддівського, адвокатського чи прокурорського самоврядування, із статусом народного депутата України, депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради, з підприємницькою діяльністю, обіймати будь-яку іншу оплачувану посаду, виконувати будь-яку іншу оплачувану роботу або отримувати іншу винагороди, крім винагороди члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (за винятком здійснення викладацької, наукової чи творчої діяльності та отримання винагороди за неї), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, що має на меті одержання прибутку.

На членів ВККС поширюються вимоги та обмеження, встановлені законодавством у сфері запобігання корупції.

До складу ВККС не можуть бути призначені народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, голови судів, їх заступники, секретарі, голови судових палат, їх заступники, члени Ради суддів України, Вищої ради правосуддя, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

До складу ВККС не можуть бути призначені особи, які притягалися до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення.

Не можуть бути членами ВККС:

1) особи, які визнані судом недієздатними або дієздатність яких обмежена;

2) особи, які мають судимість, не погашену або не зняту в установленому законом порядку;

3) особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією;

4) особи, які були членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або Вищої ради юстиції до набрання чинності Законом України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні»¹³¹;

5) особи, які обіймають адміністративні посади в судах та органах судової влади;

6) особи, які не відповідають вимогам цього Закону щодо несумісності з іншими видами діяльності та не усунули таку невідповідність протягом розумного строку, але не більш як протягом тридцяти днів з дня виникнення обставин, які призводять до порушення вимог щодо несумісності.

Члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України повинні у своїй діяльності та поза її межами дотримуватися найвищих стандартів етичної поведінки, у тому числі принципів та правил етики, які застосовуються до суддів.

Перебування особи на посаді члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України також несумісне з наявністю заборони такій особі обіймати посади, щодо яких здійснюється очищення влади в порядку, визначеному Законом України «Про очищення влади»¹³²;

Вплив на членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у будь-який спосіб забороняється.

Призначення на посаду члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України здійснюється Вищою радою правосуддя за результатами конкурсу в

¹³¹Про відновлення довіри до судової влади в Україні : Закон України від 8 квіт. 2014 р. № 1188-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>.

¹³²Про очищення влади : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

порядку, встановленому цим Законом, строком на чотири роки. Одна і та сама особа не може обіймати посаду члена ВККС більше ніж два строки поспіль.

Конкурс на зайняття посади члена ВККС проводиться на основі принципів верховенства права, професійності, публічності та політичної нейтральності в порядку, встановленому цим Законом. Конкурс на зайняття посади члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України проводить Конкурсна комісія у порядку, передбаченому цим Законом.

Положення про проведення конкурсу на зайняття посади члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, методологія оцінювання відповідності кандидата критеріям доброчесності та професійної компетентності кандидатів на зайняття посади члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, показники відповідності критеріям такого оцінювання та засоби їх встановлення затверджує Конкурсна комісія.

Конкурсна комісія проводить добір кандидатів на посаду члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, які відповідають критеріям доброчесності та професійної компетентності, з розрахунку не менше двох кандидатів на одну вакантну посаду члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

За результатами проведеного конкурсу на зайняття посади члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Конкурсна комісія формує перелік кандидатів, які відповідають критеріям доброчесності та професійної компетентності, та передає його до Вищої ради правосуддя.

Вища рада правосуддя проводить співбесіду з рекомендованими Конкурсною комісією кандидатами відкрито та приймає за її результатами обґрунтоване і вмотивоване рішення про призначення або про відмову в призначенні відібраних кандидатів на вакантні посади членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Порядок проведення співбесіди Вищою радою правосуддя визначається Регламентом Вищої ради правосуддя¹³³.

Оголошення про початок конкурсу, умови і строки його проведення публікується у газеті «Голос України» та оприлюднюється секретаріатом Вищої ради правосуддя на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя не пізніше ніж за три місяці до дня закінчення строку повноважень члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або не пізніше десяти днів з дня дострокового припинення повноважень чи звільнення члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Особа, яка відповідає вимогам, визначеним Законом України «Про судоустрій і статус суддів» до члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів

---

¹³³ Регламент Вищої ради правосуддя : рішення Вищої ради правосуддя від 24 січ. 2017 р. № 52/0/15-17. Вища рада правосуддя : [сайт]. URL: http://www.vru.gov.ua/legislative_acts/28.

України, та має намір бути призначеною членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, звертається з відповідною заявою до Конкурсної комісії.

Форму заяви особи про намір бути призначеною членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України затверджує Конкурсна комісія.

Конкурсна комісія є допоміжним органом Вищої ради правосуддя, що утворюється для проведення конкурсу на зайняття посади члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та формування переліку кандидатів на посаду члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, які відповідають критеріям доброчесності та професійної компетентності.

Вища рада правосуддя призначає членів Конкурсної комісії для проведення конкурсу на зайняття посади члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з числа осіб, запропонованих суб'єктами формування Конкурсної комісії, протягом п'яти днів з дня одержання пропозицій суб'єктів формування.

Суб'єктами формування Конкурсної комісії є Рада суддів України, Рада прокурорів України, Рада адвокатів України та Національна академія правових наук України в особі Президії.

До складу Конкурсної комісії входять:

- 1) три особи з числа суддів або суддів у відставці, запропоновані Радою суддів України;
- 2) одна особа, запропонована Радою прокурорів України;
- 3) одна особа, запропонована Радою адвокатів України;
- 4) одна особа, запропонована Національною академією правових наук України в особі Президії.

Кандидатами на посаду члена Конкурсної комісії можуть бути особи, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні якості, суспільний авторитет та відповідають критерію доброчесності.

Конкурсна комісія розпочинає роботу за умови призначення щонайменше чотирьох членів Конкурсної комісії в порядку, визначеному цим Законом. Строк повноважень члена Конкурсної комісії становить чотири роки з дня призначення, без права бути призначеним повторно.

Регламент роботи Конкурсної комісії ухвалюється членами Конкурсної комісії та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя. Засідання Конкурсної комісії проводяться відкрито. Інформація про час і місце їх проведення, порядок денний та рішення Конкурсної комісії оприлюднюються на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя.

Рішення Конкурсної комісії ухвалюється, якщо за нього проголосували не менше ніж чотири члени Конкурсної комісії.

Член Конкурсної комісії має право брати участь у засіданнях і ухваленні рішень Конкурсної комісії у віддаленому режимі з використанням електронних засобів відеозв'язку.

Рішення Конкурсної комісії оформлюється протоколом та має бути вмотивованим і обгрунтованим.

Підставами для звільнення члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з посади є:

1) подання заяви про звільнення з посади члена Комісії за власним бажанням;

2) неспроможність виконувати свої повноваження за станом здоров'я (за наявності медичного висновку);

3) виявлення обставин щодо його невідповідності вимогам, установленим Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

4) порушення вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції;

5) неучасть у роботі Комісії протягом одного календарного місяця поспіль без поважних причин або неодноразова відмова без поважних причин від голосування з питань, що розглядаються;

6) грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним із статусом члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або виявило його невідповідність займаній посаді, допущення іншої поведінки, що підриває авторитет та суспільну довіру до правосуддя і судової влади, у тому числі недотримання етичних стандартів судді як складової професійної етики члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Повноваження члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України припиняються у разі:

1) закінчення строку, на який його призначено;

2) набрання законної сили обвинувальним щодо нього вирокком суду;

3) припинення громадянства України або набуття громадянства іншої держави;

4) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим, недієздатним або обмежено дієздатним;

5) смерті члена Комісії;

7) набрання законної сили рішенням суду про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необгрунтованими та їх стягнення в дохід держави¹³⁴.

---

¹³⁴ Цивільний процесуальний кодекс України : прийн. 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

Організація роботи та засідання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Організаційними формами діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України є засідання у пленарному складі Комісії, у складі її палат та колегій залежно від питань, визначених Законом України « Про судоустрій і статус суддів» та Регламентом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України¹³⁵.

Засідання Комісії можуть проводитися у режимі відеоконференції в порядку, встановленому Регламентом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Члени Комісії мають право брати участь у засіданнях і прийнятті рішень у віддаленому режимі з використанням електронних засобів відеозв'язку у випадках та порядку, встановлених Регламентом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

У складі Вищої кваліфікаційної комісії суддів України діють дві палати, до кожної з яких входять по вісім членів Комісії.

У разі потреби Комісія може ухвалити рішення про залучення членів однієї палати до роботи іншої палати.

Колегія Вищої кваліфікаційної комісії суддів України формується не менш як з трьох членів Комісії.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України пленарним складом *обирає таємним голосуванням* більшістю голосів від загального складу Комісії Голову Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, заступника Голови, які є головами палат Комісії, та секретарів палат. Головує на такому засіданні найстарший за віком із присутніх на засіданні член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Якщо Головою Вищої кваліфікаційної комісії суддів України обраний суддя або суддя у відставці, заступник Голови обирається з числа членів Комісії, які не є судьями або судьями у відставці. У разі якщо Головою Вищої кваліфікаційної комісії суддів України обрано члена Комісії, який не є суддею або суддею у відставці, заступник Голови обирається з числа членів Комісії, які є судьями або судьями у відставці.

Секретарем палати, голова якої є суддею або суддею у відставці, обирається член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, який не є суддею або суддею у відставці. Секретарем палати, голова якої не є суддею або суддею у відставці, обирається член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, який є суддею або суддею у відставці.

---

¹³⁵ Регламент Вищої кваліфікаційної комісії суддів України : рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів від 13 жовт. 2016 р. № 81/зп-16. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr81-695-16>.

Голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України організовує роботу Комісії, визначає обов'язки заступника Голови, веде засідання Комісії, здійснює їх підготовку та організовує діловодство.

Обов'язки Голови Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у разі його відсутності виконує заступник Голови Комісії, а за відсутності заступника Голови – найстарший за віком член Комісії.

Голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України видає накази, розпорядження та доручення, які є обов'язковими до виконання членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та працівниками секретаріату.

Секретарі палат Вищої кваліфікаційної комісії суддів України здійснюють підготовку засідань палат та несуть відповідальність за організацію в них діловодства.

Відповідно до Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України має *право*:

1) знайомитися з матеріалами, поданими на розгляд Комісії, відповідної палати, членом якої він є, колегії, брати участь у їх дослідженні та перевірці;

2) наводити свої мотиви та міркування, а також подавати додаткові документи з питань, що розглядаються;

3) вносити пропозиції щодо проекту рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з будь-яких питань та голосувати «за» або «проти» того чи іншого рішення;

4) висловлювати письмово окрему думку щодо рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

5) здійснювати інші повноваження, встановлені законом.

Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів у пленарному складі ухвалюється більшістю від установленого цим Законом складу Комісії. Голосування проводиться за відсутності особи, щодо якої вирішується питання, та інших осіб, які не є членами Комісії. Рішення палати Вищої кваліфікаційної комісії суддів України ухвалюється більшістю від складу палати з урахуванням членів іншої палати в разі їх залучення до участі в розгляді відповідного питання.

Палати та колегії ВККС ухвалюють свої рішення від імені Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, зазначаючи склад палати чи колегії, який розглядав конкретну справу.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України може переглядати рішення, прийняті палатою чи колегією, щодо допуску до конкурсу або добору.

Рішення ВККС, палат та колегій Комісії викладаються у письмовій формі. У рішенні зазначаються дата і місце ухвалення рішення, склад Комісії (палати, колегії), питання, що розглядалося, мотиви ухваленого рішення.

Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України можуть бути оскаржені до суду з підстав, установлених цим Законом.

Забезпечення діяльності

Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Організаційне забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України здійснює секретаріат. Очолює секретаріат його керівник, який призначається на посаду за результатами конкурсу з урахуванням положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та Закону України «Про державну службу»¹³⁶.

Секретаріат очолює його керівник, який призначається на посаду за результатами конкурсу з урахуванням положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та Закону України «Про державну службу».

Положення про секретаріат Вищої кваліфікаційної комісії суддів України затверджується Вищою кваліфікаційною комісією суддів України.

Для здійснення членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України своїх повноважень у складі секретаріату Вищої кваліфікаційної комісії суддів України діє *служба інспекторів* у кількості, визначеній Вищою радою правосуддя.

Гранична чисельність працівників Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з урахуванням визначеної кількості членів Комісії та інспекторів затверджується Вищою

Працівники секретаріату Вищої кваліфікаційної комісії суддів України призначаються на посади та звільняються з посад у порядку, встановленому законодавством про державну службу.

Відповідно до ст. 103 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» служба інспекторів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України формується з числа осіб, які мають повну вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права понад п'ять років.

У разі призначення судді у відставці інспектором Комісії за ним зберігається пенсія або довічне грошове утримання, а також інші гарантії, визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України діють виключно за дорученням члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідно до актів, що регулюють діяльність Комісії.

За дорученням члена Комісії інспектори:

1) попередньо аналізують матеріали справ щодо кваліфікаційного оцінювання;

---

¹³⁶ Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

2) виконують інші завдання в межах повноважень члена Комісії, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Службу інспекторів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України очолює керівник служби інспекторів Комісії, який підпорядковується безпосередньо Голові Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не є державними службовцями, їх статус визначається Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Особливості діяльності визначаються Положенням про інспектора Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, яке затверджується Вищою кваліфікаційною комісією суддів України.

2.6. Національна школа суддів України

Національна школа суддів України є державною установою із спеціальним статусом у системі правосуддя, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для системи правосуддя та здійснює науково-дослідну діяльність. На Національну школу суддів України не поширюється законодавство про вищу освіту. Утворюється Національної школи суддів України при Вищій кваліфікаційній комісії суддів України і здійснює свою діяльність відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та статуту, затвердженого Вищою кваліфікаційною комісією суддів України. Її очолює ректор, якого призначає на посаду і звільняє з посади Вища кваліфікаційна комісія суддів України.

Проректорів Національної школи суддів України призначає на посади і звільняє з посад Вища кваліфікаційна комісія суддів України за поданням ректора Національної школи суддів України. Ректор Національної школи суддів України надає Вищій кваліфікаційній комісії суддів України пропозиції щодо кандидатур на заміщення відповідних вакантних посад проректорів.

Національна школа суддів України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням, самостійний баланс і рахунки в органах Державної казначейської служби України та може мати регіональні відділення.

У ст. 105 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначені завдання Національної школи суддів України. Так, Національна школа суддів України здійснює:

- 1) спеціальну підготовку кандидатів на посаду судді;
- 2) підготовку суддів, у тому числі обраних на адміністративні посади в судах;

3) періодичне навчання суддів з метою підвищення рівня їхньої кваліфікації;

4) проведення курсів навчання, визначених кваліфікаційним або дисциплінарним органом, для підвищення кваліфікації суддів, які тимчасово відсторонені від здійснення правосуддя;

5) підготовку працівників апаратів судів та підвищення рівня їхньої кваліфікації;

5⁻¹) підготовку працівників Служби судової охорони та підвищення рівня їхньої кваліфікації;

6) проведення наукових досліджень з питань удосконалення судового устрою, статусу суддів і судочинства;

7) вивчення міжнародного досвіду організації та діяльності судів;

8) науково-методичне забезпечення діяльності судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя.

2.7. Суддівське самоврядування

У ст. 130¹ Конституції України міститься положення про те, що «Для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів відповідно до закону діє суддівське самоврядування»¹³⁷.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає, що *суддівське самоврядування* – самостійне колективне вирішення зазначених питань суддями (ч. 1 ст. 126).

Суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів. Діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в їхню діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів.

До питань внутрішньої діяльності судів належать питання організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їхніх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя.

До завдань суддівського самоврядування належить вирішення питань щодо:

---

¹³⁷ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади;

2) зміцнення незалежності судів, суддів, захист професійних інтересів суддів, у тому числі захист від втручання в їхню діяльність;

3) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів та контроль за додержанням установлених нормативів такого забезпечення;

4) обрання суддів на адміністративні посади в судах у порядку, встановленому Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

5) призначення суддів Конституційного Суду України;

6) обрання суддів до складу Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом.

Відповідно до ст. 127 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» *організаційними формами суддівського самоврядування є:*

✓ збори суддів;

✓ Рада суддів України;

✓ з'їзд суддів України.

Суддівське самоврядування в Україні здійснюється через:

1) збори суддів місцевого суду, апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду (а у передбачених Законом України «Про судоустрій і статус суддів» випадках – апеляційної палати вищого спеціалізованого суду), Пленум Верховного Суду;

2) Раду суддів України;

3) з'їзд суддів України.

Порядок здійснення суддівського самоврядування визначається відповідно до Конституції України Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та іншими законами, а також регламентами і положеннями, що приймаються органами суддівського самоврядування згідно з Конституцією України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Збори суддів : види повноваження та порядок роботи

Збори суддів – зібрання суддів відповідного суду, на якому вони обговорюють питання внутрішньої діяльності цього суду та приймають колективні рішення з обговорюваних питань.

Збори суддів скликаються головою відповідного суду за власною ініціативою або на вимогу не менше третини загальної кількості суддів цього суду. Скликаються у разі необхідності, але не рідше одного разу на три місяці.

Повноважними Збори суддів є, якщо на них присутні не менше двох третин кількості суддів цього суду. У голосуванні беруть участь лише судді

цього суду. На збори суддів можуть запрошуватися працівники апарату суду, судді у відставці, представники громадських об'єднань, журналісти, інші особи.

Збори суддів місцевого суду, апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду (а у передбачених Законом України «Про судоустрій і статус суддів» випадках – апеляційної палати вищого спеціалізованого суду), Пленум Верховного Суду мають таку *компетенцію*:

1) обговорюють питання щодо внутрішньої діяльності суду чи роботи конкретних суддів або працівників апарату суду та приймають з цих питань рішення, що є обов'язковими для суддів та працівників цього суду;

2) визначають спеціалізацію суддів з розгляду конкретних категорій справ;

3) визначають рівень навантаження на суддів відповідного суду з урахуванням виконання ними адміністративних або інших обов'язків;

4) заслуховують звіти суддів, які обіймають адміністративні посади в цьому суді, та керівника апарату суду;

5) звертаються з поданням про притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката, прокурора, посадової особи органу державної влади чи органу місцевого самоврядування за вчинення дій або бездіяльності, що порушують гарантії незалежності суду та судді;

6) здійснюють інші повноваження, визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Збори суддів кожного суду (крім місцевих загальних судів) обирають таємним голосуванням делегатів на з'їзд суддів України. Крім цього, збори суддів кожного місцевого загального суду обирають таємним голосуванням делегатів на спільні збори суддів місцевих загальних судів в Автономній Республіці Крим, кожній області, містах Києві та Севастополі за принципом: один делегат від десяти суддів. У разі якщо в суді менше десяти суддів, від суду делегується один делегат.

Спільні збори суддів місцевих загальних судів в Автономній Республіці Крим, кожній області, містах Києві та Севастополі проводяться для обрання таємним голосуванням делегатів на з'їзд суддів України. Порядок скликання і проведення спільних зборів суддів місцевих загальних судів визначає Рада суддів України. Делегатом на спільні збори суддів місцевих загальних судів не може бути обраний суддя, який займає адміністративну посаду в суді.

Збори суддів можуть обговорювати питання щодо практики застосування законодавства, розробляти відповідні пропозиції щодо вдосконалення такої практики та законодавства. Збори суддів місцевого, апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду можуть вносити відповідні пропозиції на розгляд до Верховного Суду. Також, збори суддів місцевих загальних судів у порядку,

встановленому Законом України «Про судоустрій і статус суддів», обирають слідчих суддів.

Виконання рішень зборів суддів за дорученням зборів покладається на голову відповідного суду або його заступника.

З'їзд суддів України: повноваження та порядок роботи

Найвищим органом суддівського самоврядування є з'їзд суддів України.

З'їзд суддів України має такі *повноваження*:

1) заслуховує звіти Ради суддів України про виконання завдань органів суддівського самоврядування щодо забезпечення незалежності судів і суддів, стан організаційного та фінансового забезпечення діяльності судів;

2) заслуховує інформацію Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про її діяльність;

3) заслуховує інформацію Голови Державної судової адміністрації України про її діяльність, зокрема щодо організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності органів судової влади;

4) призначає суддів Конституційного Суду України відповідно до Конституції і законів України;

5) обирає членів Вищої ради правосуддя та приймає рішення про звільнення їх з посади члена Вищої ради правосуддя відповідно до Конституції і законів України;

6) звертається з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності судів до органів державної влади та їх посадових осіб;

7) обирає Раду суддів України;

8) розглядає інші питання суддівського самоврядування відповідно до закону.

З'їзд суддів України приймає рішення, що є обов'язковими для всіх органів суддівського самоврядування та всіх суддів.

Порядок скликання з'їзду суддів України визначається у ст. 130 Закону України «Про судоустрій і статус судді».

Черговий з'їзд суддів України скликається Радою суддів України один раз на два роки. Позачерговий з'їзд суддів України може бути скликаний за рішенням Ради суддів України.

У разі необхідності збори суддів можуть звертатися до Ради суддів України з пропозицією щодо скликання позачергового з'їзду суддів України. Рада суддів України зобов'язана скликати позачерговий з'їзд суддів України на вимогу зборів суддів не менше однієї п'ятої всіх судів.

Рада суддів України, яка скликає з'їзд суддів України в порядку, визначеному частиною першою цієї статті, схвалює попередній перелік питань, що виносяться на обговорення з'їзду, та визначає дату і місце проведення

з'їзду. У разі скликання з'їзду суддів України на вимогу зборів суддів до попереднього переліку питань мають бути включені всі питання, що є предметом зазначеної вимоги. На з'їзд суддів України можуть бути запрошені інші особи, крім делегатів. Запрошені особи не беруть участі в голосуванні під час прийняття рішень з'їзду суддів України.

У разі якщо Рада суддів України не скликає з'їзд суддів України у строки, визначені законом, такий з'їзд може бути скликаний на вимогу зборів суддів не менше однієї п'ятої всіх судів без участі Ради суддів України. У такому разі ініціатори скликання з'їзду суддів України утворюють організаційний комітет із скликання з'їзду суддів України, що має повноваження Ради суддів України щодо скликання з'їзду. Організаційний комітет невідкладно публікує інформацію про його утворення в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр» і призначає дату проведення з'їзду суддів не раніш як через два місяці з дня утворення організаційного комітету. Оголошення про скликання з'їзду суддів України та питання, що виносяться на його розгляд, мають бути опубліковані в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр» не пізніш як за тридцять днів до початку роботи з'їзду, а у разі скликання відповідно до частини другої цієї статті позачергового з'їзду на вимогу зборів суддів – за п'ятнадцять днів до початку роботи з'їзду.

У разі якщо з'їзд суддів скликається для обрання членів Вищої ради правосуддя, оголошення має бути опубліковане не пізніш як за сорок п'ять днів до початку роботи з'їзду.

Обрання делегатів на з'їзд суддів України. Збори суддів кожного суду (крім місцевого загального суду, вищого спеціалізованого суду та Верховного Суду) обирають на з'їзд суддів України по одному делегату від двадцяти суддів, які працюють у цьому суді. У разі якщо в суді працює менше двадцяти суддів, від суду делегується один делегат.

Делегатів на з'їзд суддів України від суддів місцевих загальних судів обирають спільні збори суддів у кожній області, Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі за принципом: один делегат від двадцяти суддів у загальній кількості суддів місцевих загальних судів у кожній області, Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі.

Збори суддів вищих спеціалізованих судів обирають на з'їзд суддів України по три делегати з числа суддів цих судів.

Пленум Верховного Суду обирає на з'їзд суддів України дванадцять делегатів з числа суддів Верховного Суду.

Делегати на з'їзд суддів України обираються таємним голосуванням на альтернативній основі, при вільному висуненні кандидатур для обрання з числа суддів відповідних судів або суддів у відставці, незалежно від їх місця роботи

до виходу у відставку. Делегатами на з'їзд суддів України не можуть бути обрані судді, які займають адміністративні посади в судах, судді, які є членами Вищої ради правосуддя або Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

З'їзд суддів України є повноважним за умови присутності на ньому не менше двох третин загальної кількості обраних делегатів. З'їзд суддів України обирає шляхом відкритого голосування президію з'їзду в кількісному складі, що визначається рішенням з'їзду. Президія організовує роботу з'їзду суддів України.

З'їзд суддів України обговорює і затверджує порядок денний та регламент роботи з'їзду, обирає лічильну комісію, секретаріат та інші робочі органи з'їзду.

Хід роботи з'їзду суддів України протоколюється.

Рішення з'їзду суддів України приймаються більшістю голосів від числа обраних делегатів відкритим або таємним голосуванням.

Рада суддів України: повноваження та порядок роботи

Рада суддів України є вищим органом суддівського самоврядування та діє як виконавчий орган з'їзду суддів України.

Раду суддів України обирає з'їзд суддів України. До складу Ради суддів України входять:

- 1) одинадцять суддів від місцевих загальних судів;
- 2) чотири судді від місцевих адміністративних судів;
- 3) чотири судді від місцевих господарських судів;
- 4) чотири судді від апеляційних судів з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення;
- 5) два судді від апеляційних адміністративних судів;
- 6) два судді від апеляційних господарських судів;
- 7) по одному судді від вищих спеціалізованих судів;
- 8) чотири судді Верховного Суду.

Пропозиції щодо кандидатур до складу Ради суддів України можуть вносити судді, які беруть участь у з'їзді суддів України.

Не можуть бути обраними до Ради суддів України судді, які обіймають адміністративні посади в судах або є членами Вищої ради правосуддя чи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. У разі обрання члена Ради суддів України на адміністративну посаду в суді його повноваження у Раді суддів України припиняються.

Члени Ради суддів України на засіданні Ради обирають зі свого складу таємним голосуванням голову Ради суддів України, його заступника та секретаря.

Рада суддів України організовує виконання рішень з'їзду суддів України та контроль за їх виконанням, а також вирішує питання про скликання з'їзду суддів України.

Повноваження та порядок роботи Ради суддів України визначаються законом та положенням про Раду суддів України, затвердженим з'їздом суддів України.

Рада суддів України має такі повноваження:

1) розробляє та організовує виконання заходів щодо забезпечення незалежності судів і суддів, поліпшення стану організаційного забезпечення діяльності судів;

2) розглядає питання правового захисту суддів, соціального захисту суддів та їхніх сімей, приймає відповідні рішення з цих питань;

3) здійснює контроль за організацією діяльності судів, заслуховує з цих питань Голову Державної судової адміністрації України, його заступників, керівників структурних підрозділів і територіальних управлінь Державної судової адміністрації України;

4) звертається з пропозиціями щодо питань діяльності судів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

5) затверджує зразки посвідчень судді, судді у відставці;

6) здійснює контроль за додержанням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів, Голови чи членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови Державної судової адміністрації України чи його заступників; приймає рішення про врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності зазначених осіб (у разі якщо такий конфлікт не може бути врегульований у порядку, визначеному процесуальним законом);

7) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Рішення Ради суддів України, прийняті в межах визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів» повноважень, на наступний день після їх прийняття оприлюднюються на офіційному веб-порталі судової влади.

Забезпечення роботи з'їзду суддів України, спільних зборів суддів місцевих загальних судів, діяльності Ради суддів України здійснюється Державною судовою адміністрацією України та її територіальними управліннями за рахунок коштів Державного бюджету України.

2.8. Організаційне забезпечення діяльності судів

У ст. 146 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначенні особливості забезпечення функціонування судової влади. Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів відповідно до Конституції України.

Забезпечення функціонування судової влади передбачає:

- 1) окреме визначення у Державному бюджеті України видатків на утримання судів не нижче рівня, що забезпечує можливість повного і незалежного здійснення правосуддя відповідно до закону;
- 2) законодавче гарантування повного і своєчасного фінансування судів;
- 3) гарантування достатнього рівня соціального забезпечення суддів.

Видатки на утримання судів визначаються з урахуванням пропозицій Вищої ради правосуддя.

В Україні діє єдина система забезпечення функціонування судової влади – судів, органів суддівського врядування, інших державних органів та установ системи правосуддя. Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України та Національна школа суддів України, інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування беруть участь в організаційному забезпеченні діяльності судів у випадках і порядку, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та іншими законами.

Державна судова адміністрація України забезпечує виконання рішень про утворення чи припинення (ліквідацію) судів.

Фінансування всіх судів в Україні здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України. Видатки загального фонду Державного бюджету України на утримання судів належать до захищених статей видатків Державного бюджету України.

Функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності судів здійснюють:

- 1) Верховний Суд – щодо фінансового забезпечення його діяльності;
- 1⁻¹) вищий спеціалізований суд – щодо фінансового забезпечення його діяльності;
- 2) Державна судова адміністрація України – щодо фінансового забезпечення діяльності всіх інших судів, діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, органів суддівського самоврядування, Національної школи суддів України, Служби судової охорони та Державної судової адміністрації України;
- 3) Вища рада правосуддя – щодо фінансового забезпечення її діяльності.

Функції розпорядника бюджетних коштів щодо місцевих судів здійснюють територіальні управління Державної судової адміністрації України.

Видатки на утримання судів у Державному бюджеті України визначаються окремим рядком щодо Верховного Суду, Вищої ради правосуддя, апеляційної палати вищого спеціалізованого суду, а також у цілому щодо апеляційних, місцевих судів.

Видатки кожного місцевого та апеляційного суду всіх видів та спеціалізації, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, органів суддівського самоврядування, Національної школи суддів України, Служби судової охорони та Державної судової адміністрації України визначаються у Державному бюджеті України в окремому додатку.

Суди фінансуються згідно з кошторисами і щомісячними розписами видатків, затвердженими відповідно до вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у межах річної суми видатків, визначених Державним бюджетом України на поточний фінансовий рік, у порядку, встановленому Бюджетним кодексом України.

2.8.1. Державна судова адміністрація України

Державна судова адміністрація України (ДСА України) є державним органом у системі правосуддя, підзвітним Вищій раді правосуддя, і безпосередньо здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Правовою основою діяльності Державної судової адміністрації України є Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Положення про Державну судову адміністрацію України¹³⁸, а також Типове положення про її територіальне управління, які затверджуються Вищою радою правосуддя після консультацій з Радою суддів України. Відповідно до чинного законодавства Державна судова адміністрація України здійснює такі повноваження:

1) представляє суди у відносинах із Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України під час підготовки проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік у межах повноважень, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

---

¹³⁸ Положення про Державну судову адміністрацію України : затв. рішенням Вищої ради правосуддя від 17 січ. 2019 р. № 141/0/15-19. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19>.

2) здійснює функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності судів (крім Верховного Суду та вищих спеціалізованих судів), Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, органів суддівського самоврядування, Національної школи суддів України, Служби судової охорони, ДСА України та її територіальних управлінь;

3) організовує роботу з ведення судової статистики, діловодства та архіву, контролює стан діловодства в судах;

4) організовує компютеризацію судів для здійснення судочинства, діловодства, інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (до її запровадження – автоматизованої системи документообігу в судах), забезпечує суди необхідними технічними засобами фіксування судового процесу в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на фінансування відповідних судів;

5) затверджує Загальний класифікатор спеціалізацій суддів та категорій справ за погодженням з Радою суддів України;

6) забезпечує впровадження електронного суду, здійснює заходи щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами і установами;

7) забезпечує ведення Єдиного державного реєстру судових рішень та Реєстру електронних адрес органів державної влади, їх посадових та службових осіб;

8) розробляє та подає на затвердження Вищій раді правосуддя нормативи кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів;

9) розробляє та подає на затвердження до Вищої ради правосуддя Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему;

10) здійснює контроль за дотриманням встановленого порядку ведення особових справ суддів та працівників апаратів судів і територіальних управлінь, забезпечує облік кадрів, що передбачає збирання, оброблення, використання, зберігання, захист даних щодо суддів та працівників апаратів судів і територіальних управлінь, у тому числі персональних;

11) вивчає кадрові питання апарату судів, організовує та контролює кадрову роботу в територіальних управліннях, прогнозує потребу у спеціалістах, здійснює замовлення на підготовку відповідних спеціалістів;

12) забезпечує необхідні умови для підвищення кваліфікації працівників апарату судів, створює систему підвищення кваліфікації;

13) розробляє та затверджує за погодженням із Вищою радою правосуддя Типове положення про апарат суду;

14) розробляє та затверджує Типову структуру апаратів судів, типові посадові інструкції працівників апаратів судів;

15) визначає кількість суддів у суді за погодженням з Вищою радою правосуддя з урахуванням судового навантаження, в межах видатків, визначених у Державному бюджеті України на утримання судів та оплату праці суддів;

16) затверджує структуру і штатну чисельність апаратів апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів за погодженням із головою суду в межах видатків на утримання відповідного суду;

17) затверджує зразки бланків і печаток судів, а також забезпечує виготовлення посвідчень судді, голови суду та його заступника, судді у відставці, керівників апарату Верховного Суду та їх заступників, вищих спеціалізованих та апеляційних судів, працівників ДСА України, начальників територіальних управлінь ДСА України та їх заступників;

18) вивчає практику організації діяльності судів, розробляє і вносить у встановленому порядку пропозиції щодо її вдосконалення;

19) забезпечує належні умови діяльності судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування в межах повноважень, визначених законом;

20) здійснює в межах повноважень, визначених законом, організаційне забезпечення та контроль за діяльністю територіальних управлінь;

21) забезпечує виконання рішень про утворення чи припинення (ліквідацію) судів;

22) приймає рішення про утворення, реорганізацію та ліквідацію територіальних управлінь, визначення їх кількості за погодженням з Вищою радою правосуддя;

23) організовує діяльність служби судових розпорядників;

24) контролює діяльність Служби судової охорони;

25) здійснює організаційне забезпечення, координує та контролює роботу з питань мобілізаційної підготовки в ДСА України, а також у судах, територіальних управліннях, на підприємствах, установах і організаціях, що належать до сфери управління ДСА України;

26) забезпечує ведення офіційного веб-порталу судової влади;

27) взаємодіє з відповідними органами та установами, у тому числі інших держав, з метою вдосконалення організаційного забезпечення діяльності судів;

28) організовує та забезпечує функціонування систем відеоконференц'язку для участі осіб у засіданні суду в режимі відеоконференції;

29) забезпечує доступ суддів до інформації з Єдиного державного демографічного реєстру в обсязі, необхідному для ідентифікації учасників судового процесу;

30) затверджує граничну чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби судової охорони;

31) погоджує рішення про утворення, реорганізацію та ліквідацію територіальних підрозділів Служби судової охорони;

32) погоджує структуру та штатну чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби судової охорони;

33) погоджує Положення про порядок проходження служби співробітниками Служби судової охорони;

34) затверджує за поданням Голови Служби судової охорони зразки однострою співробітників Служби судової охорони, правила його носіння та норми належності;

35) здійснює інші повноваження, визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Державну судову адміністрацію України очолює голова, який призначається на посаду і звільняється з неї Вищою радою правосуддя.

Голова Державної судової адміністрації України безпосередньо:

1) керує діяльністю та організовує роботу Державної судової адміністрації України, несе персональну відповідальність за виконання покладених на неї завдань;

2) організовує роботу ДСА України;

3) визначає функції першого заступника, заступників Голови Державної судової адміністрації України, розподіляє повноваження між першим заступником, заступниками Голови Державної судової адміністрації України;

4) вносить на розгляд Вищої ради правосуддя подання щодо визначення граничної чисельності працівників ДСА України, у тому числі її територіальних управлінь;

5) призначає на посади та звільняє з посад працівників ДСА України, призначає за погодженням з головами відповідних судів керівників апаратів апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду, їх заступників та звільняє їх з посад, призначає за погодженням Голови Верховного Суду першого заступника керівника апарату Верховного Суду та звільняє його з посади;

6) за поданням голови відповідного суду застосовує до керівників апаратів апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду, їх заступників заохочення або накладає дисциплінарні стягнення, за поданням

Голови Верховного Суду застосовує до першого заступника керівника апарату Верховного Суду заохочення або накладає дисциплінарні стягнення;

7) за поданням голови відповідного суду присвоює керівникам апаратів апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду, їх заступникам ранги державного службовця згідно із законодавством про державну службу, за поданням Голови Верховного Суду присвоює першому заступнику керівника апарату Верховного Суду ранги державного службовця згідно із законодавством про державну службу;

8) утворює відповідні конкурсні комісії з проведення конкурсу на зайняття вакантних посад категорій «Б» і «В» державної служби в судах, органах та установах системи правосуддя;

9) затверджує положення про територіальні управління ДСА України та положення про структурні підрозділи ДСА України;

10) звітує про діяльність ДСА України перед Вищою радою правосуддя, інформує про діяльність ДСА України з'їзд суддів України, зокрема щодо організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності органів судової влади, та Раду суддів України щодо питань організації діяльності судів;

11) затверджує структуру і штатний розпис ДСА України та її територіальних управлінь;

12) приймає за погодженням з Вищою радою правосуддя рішення про перерозподіл бюджетних видатків між судами, крім Верховного Суду;

13) представляє в установленому порядку працівників ДСА України та її територіальних управлінь, працівників апаратів судів до відзначення державними нагородами;

14) затверджує за погодженням із Вищою радою правосуддя Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників;

15) затверджує за погодженням із Радою суддів України зразки однострою судових розпорядників;

16) призначає на посаду та звільняє з посади начальників територіальних управлінь ДСА України, їх заступників, застосовує до них заохочення й накладає дисциплінарні стягнення у порядку, визначеному законодавством про державну службу, в тому числі приймає рішення про переведення начальника територіального управління або його заступника на рівнозначну або нижчу посаду до іншого територіального управління у порядку визначеному в Законі України «Про державну службу»¹³⁹;

---

¹³⁹ Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

17) призначає та звільняє керівників державних підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління ДСА України;

18) призначає за результатами публічного конкурсу двох членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України із числа осіб, які не є суддями, та звільняє їх із цих посад з підстав та в порядку, визначеному законом;

19) погоджує тимчасову структуру та тимчасову штатну чисельність апарату новоутвореного суду за поданням тимчасово виконуючого обов'язки керівника апарату цього суду;

20) затверджує річний план роботи ДСА України, заходи щодо реалізації основних напрямів і пріоритетних цілей її діяльності відповідно до визначених завдань, у тому числі щодо організаційного та фінансового забезпечення діяльності органів та установ у системі правосуддя України;

21) здійснює інші передбачені Законом України «Про судоустрій і статус суддів» повноваження.

2.8.2. Служба судової охорони

Підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу здійснює Служба судової охорони.

Служба судової охорони (далі – Служба) державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах. Служба підзвітна Вищій раді правосуддя та підконтрольна Державній судовій адміністрації України.

Правовими основами діяльності Служби є Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Положення про Службу судової охорони, затвержене Рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 № 1051/0/15-19¹⁴⁰.

Керівництво діяльністю Служби судової охорони здійснює Голова Служби, який призначається на посаду за результатами відкритого конкурсу і звільняється з посади Вищою радою правосуддя.

Голова Служби має заступників, які за його поданням призначаються на посади за результатами відкритого конкурсу і звільняються з посад Вищою радою правосуддя.

---

¹⁴⁰ Положення про Службу судової охорони : затв. рішенням Вищої ради правосуддя від 04 квіт. 2019 р. № 1051/0/15-19. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19>.

Служба судової охорони складається з центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби.

Граничну чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби судової охорони затверджує Державна судова адміністрація України. Рішення про утворення територіальних підрозділів Служби приймається Головою Служби за погодженням з Державною судовою адміністрацією України.

Структуру та штатну чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів Служби судової охорони затверджує Голова Служби за погодженням з Державною судовою адміністрацією України.

Центральний орган управління Служби судової охорони є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, самостійний баланс та рахунки в органах Державної казначейської служби України.

Основними завданнями Служби є:

- 1) підтримання громадського порядку в суді;
- 2) припинення проявів неповаги до суду;
- 3) охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя;
- 4) виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду;
- 5) забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу.

Служба відповідно до покладених на неї завдань:

1) забезпечує пропуск осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя (далі – об'єкти охорони) та на їх територію транспортних засобів;

2) забезпечує підтримання та реагує на порушення громадського порядку при розгляді справ судом, вживає заходів до припинення проявів неповаги до суду;

3) здійснює заходи з охорони, забезпечення недоторканності та цілісності приміщень судів, органів і установ системи правосуддя, недоторканності та цілісності розташованого у таких приміщеннях майна, запобігання, недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього;

4) здійснює заходи із запобігання загрозам особистій безпеці суддів, членів їх сімей, працівників суду, а також у суді – учасників судового процесу, виявлення та нейтралізації таких загроз; вживає у разі надходження від судді відповідної заяви необхідних заходів для забезпечення безпеки судді, членів його сім'ї; реагує в межах наданих законом повноважень на протиправні дії, пов'язані із посяганням на суддів, членів їх сімей, працівників суду, учасників судового процесу;

4¹) здійснює спеціальні заходи щодо забезпечення безпеки суддів, працівників апарату суду, співробітників Служби судової охорони та їх близьких родичів;

4²) вживає заходи негайного реагування на кожний випадок протиправних дій, що став їй відомий, щодо суддів, працівників апарату суду, співробітників Служби судової охорони та їх близьких родичів;

4³) забезпечує захист життя, здоров'я, гідності, житла та майна осіб, взятих під захист, відповідно до характеру загрози;

4⁴) своєчасно повідомляє підзахисних осіб про зміну або скасування заходів щодо їх безпеки;

5) здійснює забезпечення особистої безпеки суддів Вищого антикорупційного суду та особистої безпеки членів їхніх сімей та збереження їхнього майна; у разі потреби за заявою судді Вищого антикорупційного суду забезпечує цілодобову охорону особистої безпеки судді та членів його сім'ї, а також тимчасове розміщення таких осіб у місцях, що гарантують їхню безпеку; за заявою судді Вищого антикорупційного суду забезпечує цілодобову охорону особистого або службового житла судді;

6) здійснює заходи у межах компетенції стосовно запобігання, виявлення і припинення терористичних актів, злочинів терористичної спрямованості на об'єктах охорони та взаємодіє з іншими суб'єктами боротьби з тероризмом з питань застосування сил та засобів Служби;

7) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і громадській безпеці, що виникли на об'єктах охорони внаслідок вчинення протиправних дій;

8) здійснює заходи у межах компетенції щодо рятування людей, забезпечення їх безпеки, охорони майна в разі стихійного лиха та надзвичайних ситуацій, ліквідації їх наслідків на об'єктах охорони;

9) вживає всіх можливих заходів для надання домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок вчинення протиправних дій, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я на об'єктах охорони;

10) сприяє в межах компетенції забезпеченню на об'єктах охорони правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації в разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості;

11) у межах інформаційно-аналітичної діяльності формує бази (банки) даних, здійснює інформаційно-аналітичну роботу, а також обробку персональних даних у межах повноважень, передбачених законом;

12) забезпечує криптографічний захист інформації, яка є власністю держави, та інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої визначена законом;

12¹) здійснює ведення діловодства, електронного документообігу та архівного зберігання документів відповідно до встановлених норм законодавства;

13) вживає заходів щодо забезпечення протипожежної безпеки в будівлях, приміщеннях Центрального апарату та територіальних підрозділах, а також на територіях, на яких вони розташовані;

13¹) здійснює організацію медичного забезпечення (в тому числі санаторно-курортного лікування) співробітників Служби;

14) здійснює експлуатацію, обслуговування технічних засобів охоронного призначення, озброєння, транспорту, засобів зв'язку, приміщень, які надані Службі для виконання покладених на неї завдань;

15) здійснює в межах повноважень міжнародне співробітництво з метою вдосконалення роботи Служби;

15¹) здійснює професійне навчання співробітників Служби;

16) здійснює моніторинг оперативної обстановки, вивчає, аналізує і узагальнює результати та ефективність своєї діяльності, інформує у порядку та спосіб, які передбачені законом, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також громадськість про провадження діяльності;

17) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції та/або бере участь у розробці проєктів нормативно-правових актів у межах повноважень, визначених законом, щодо вдосконалення діяльності Служби та в установленому порядку подає їх до відповідних державних органів;

18) здійснює інші повноваження, визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Службі та її співробітникам для здійснення покладених на них повноважень надається право:

1) вимагати від осіб, які входять до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, пред'явлення документа, що посвідчує особу; перевіряти в осіб, які входять до приміщень суду, органів і установ системи правосуддя, документи, що посвідчують особу, та за наявності обґрунтованих підстав вважати, що перебування особи на об'єктах охорони створює загрозу безпеці суддів, працівників суду, об'єктів охорони, порушення громадського порядку, обмежувати допуск таких осіб до об'єктів охорони;

2) здійснювати поверхневу перевірку осіб, які входять на об'єкти охорони, шляхом їх візуального огляду та огляду їх речей, проведення по поверхні вбрання осіб спеціальним приладом або засобом;

3) затримувати осіб, які незаконно проникли або намагаються незаконно проникнути на об'єкти охорони, перевіряти у них документи, що посвідчують особу, здійснювати у встановленому законом порядку особистий огляд затриманих та огляд їх речей, які є при них, і передавати їх правоохоронним органам;

4) не допускати громадян до окремих приміщень об'єктів охорони, вимагати від них залишатися на конкретних місцях або залишити їх, тимчасово обмежувати фактичне володіння річчю, якщо це необхідно для забезпечення громадського порядку в суді, забезпечення особистої безпеки суддів та членів їх сімей, працівників суду, безпеки учасників судового процесу;

5) використовувати інформаційні ресурси в порядку, установленому для Національної поліції України Законом України «Про Національну поліцію»¹⁴¹, одержувати в установленому порядку від керівників органів державної влади України, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності за письмовим запитом Голови Служби або його заступників відомості, необхідні для здійснення покладених на Службу повноважень;

6) вживати заходів з метою запобігання протиправним посяганням на суддів, членів їхніх сімей, працівників суду, умисному пошкодженню або знищенню майна об'єктів охорони;

6¹) витребувати необхідні матеріали та одержувати пояснення без провадження слідчих дій за заявами і повідомленнями про загрозу безпеці осіб, взятих під захист;

6²) вимагати від органів, які здійснюють заходи безпеки, застосування додаткових заходів;

6³) у випадках та в порядку, передбачених чинним законодавством, скасовувати здійснювані заходи безпеки повністю або частково;

6⁴) визначати перелік заходів безпеки, засоби та методи їх застосування, в разі необхідності – змінювати і доповнювати ці заходи;

6⁵) вимагати від підзахисних осіб додержання умов здійснення заходів безпеки, а також виконання законних розпоряджень, пов'язаних із застосуванням цих заходів;

6⁶) звертатися до органу, який приймає рішення про застосування заходів безпеки, з клопотанням про вирішення питання щодо їх застосування стосовно

---

¹⁴¹ Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

осіб, взятих під захист, в процесі виконання ними своїх службових обов'язків, або про скасування здійснюваних заходів;

7) застосовувати технічні прилади і технічні засоби, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засоби фото- і кінозйомки, відеозапису;

7¹) використовувати спеціальні звукові та світлові сигнальні пристрої на транспортних засобах у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

8) оглядати територію, будинки, приміщення суду, органів і установ системи правосуддя;

9) залучати за погодженням з керівниками правоохоронних та інших державних органів їх працівників, співробітників, військовослужбовців, технічні та інші засоби;

10) зберігати, носити і застосовувати вогнепальну зброю та спеціальні засоби. Використовувати та застосовувати зброю, заходи фізичного впливу та спеціальні засоби в порядку та випадках, визначених Законами України «Про Національну поліцію» та «Про охоронну діяльність»¹⁴²;

10¹) порядок зберігання, носіння і застосування вогнепальної зброї та спеціальних засобів, що є на озброєнні Служби, перелік вогнепальної зброї, боєприпасів та спеціальних засобів, що використовуються в діяльності Служби, та норми їх належності встановлюються Головою Служби;

11) розробляти пропозиції щодо закріплення у відповідних нормативно-правових актах та технічній документації (конструкторській, технологічній, програмній документації, технічних умовах, документах із стандартизації та сертифікації, інструкціях) обов'язкові умови в галузі технічного регулювання щодо продукції, яка необхідна для потреб Служби;

12) встановлювати заохочувальні відзнаки Служби;

13) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань учених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів судової влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до компетенції Служби;

14) одержувати в установленому законодавством порядку від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань;

15) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, установ та іншими технічними засобами;

---

¹⁴² Про охоронну діяльність : Закон України від 22 берез. 2012 р. № 4616-VI. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>.

16) відкривати рахунки в установах Державної казначейської служби України та банках;

17) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до компетенції Служби.

Служба під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з відповідними органами та установами, у тому числі інших держав, з метою вдосконалення діяльності Служби.

Керівництво діяльністю Служби здійснює Голова Служби, який призначається на посаду за результатами відкритого конкурсу і звільняється з посади Вищою радою правосуддя. Голова Служби має заступників, які за його поданням призначаються на посади за результатами відкритого конкурсу і звільняються з посад Вищою радою правосуддя.

2.9. Судова практика Європейського суду з прав людини в конкретних справах (судовий прецедент) як джерело права в Україні

Європейський Суд з прав людини (англ. *European Court of Human Rights*, фр. *Cour européenne des droits de l'homme*) – міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, і включає всі питання, які стосуються тлумачення і застосування конвенції, включаючи міждержавні справи й скарги окремих осіб.

На даний час Європейський суд з прав людини є єдиним у світі міжнародним судом, в який особа може звернутись зі скаргю на державу щодо порушення її прав. Під юрисдикцією Суду перебуває близько 755 мільйонів людей.

Європейський суд з прав людини (далі – Суд) як міжнародний орган було створено згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року (далі – *Конвенція*).

Європейський суд з прав людини є міжнародним судом, що базується в Страсбурзі. Він складається з сорока семи суддів, відповідно до числа держав-членів Ради Європи, які ратифікували Конвенцію про захист прав людини та основних свобод. Судді Суду засідають в особистій якості і не представляють жодної держави. Під час розгляду заявок Суду надає допомогу Реєстратура, яка складається в основному з юристів з усіх держав-членів (які відомі також як юридичні секретарі). Вони повністю незалежні від країн їх походження та не представляють ні заявника ані держави.

Європейська конвенція з прав людини є міжнародним договором до якого мають право долучитись лише держави-члени Ради Європи. На підставі Конвенції створено Суд, визначено порядок його діяльності, а також встановлено перелік прав і гарантій, які держави взяли на себе зобов'язання дотримуватись.

Суд застосовує Європейську конвенцію з прав людини. Його завдання полягає в тому, щоб забезпечити дотримання державами прав і гарантій, які закріплені в Конвенції. Він робить це шляхом розгляду скарг, поданих фізичними особами, а іноді й державами. У тих випадках, коли він приходить до висновку про те, що держава-член порушила одне або декілька з цих прав і гарантій, суд виносить рішення. Судові рішення є обов'язковими: зацікавлені країни зобов'язані їх дотримуватися.

У яких випадках можна звертатись до Європейського суду з прав людини?

Звернення до суду можуть направлятись у випадку порушення державами-членами прав і гарантій, які закріплені в Конвенції або в її Протоколах.

Якщо Ви вважаєте, що особисто і безпосередньо є жертвою порушення Україною одного або кількох основних Ваших прав – то Ви можете звернутися до Європейського суду з прав людини за їх захистом.

Варто пам'ятати, що заява повинна бути подана проти держави і не може бути спрямована проти приватної особи чи неурядової організації, оскільки Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод захищає права і свободи саме осіб від протиправних дій з боку держави.

Суд розглядає заяви лише після того, як заявником були вичерпані всі засоби захисту своїх прав, передбачених національною правовою системою, і лише протягом шести місяців з дати винесення остаточного рішення.

Під поняттям «вичерпання національних засобів захисту» слід розуміти звернення заявника до всіх судових інстанцій держави, включаючи касаційну інстанцію – в рамках категорії судових справ (в зв'язку з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» таким суд є *Верховний Суд*).

Однією з найпоширеніших скарг, з якими українці звертаються до Європейського суду з прав людини, є скарги, що стосуються порушення права на справедливий судовий розгляд (це ст. 6 Європейської конвенції з прав людини). Також це захист права на власність, невивплата заробітних плат (ст. 3), «Жорстоке поводження», незаконне затримання або позбавлення волі (ст. 5).

Які права охороняються у відповідності з Конвенцією та Протоколами до неї?

Знаходяться під захистом, зокрема, наступні права:

- ✓ право на життя;
- ✓ право на свободу та особисту недоторканність;
- ✓ право на справедливий судовий розгляд у цивільних і кримінальних справах;

- ✓ право на повагу приватного та сімейного життя;
- ✓ право на свободу вираження поглядів;
- ✓ право на свободу думки, совісті і релігії;
- ✓ право на ефективний засіб правового захисту;
- ✓ право на мирне користування власністю;
- ✓ право голосувати і виставляти свою кандидатуру на виборах.

Що забороняє Конвенція та Протоколи до неї?

Забороняється, зокрема, наступне:

- ✓ катування, тортури і нелюдське, або принижуюче гідність поводження чи покарання;

- ✓ рабство та примусова праця;

- ✓ безпідставні та незаконні затримання;

- ✓ дискримінація у здійсненні прав і свобод, закріплених в Конвенції;

- ✓ висилка будь-якою з держав своїх власних громадян або відмова їм у в'їзді;

- ✓ смертна кара;

- ✓ колективна висилка іноземців.

Заява може бути подана будь-якою особою: фізичною, юридичною, об'єднанням громадян. Заявником може бути як дорослий так і дитина.

Треба також зазначити, що заявником, згідно зі ст. 34 Конвенції, є той, чий права порушено. Відповідно, саме цю особу потрібно зазначити заявником у листах до суду та формулярі заяви, навіть якщо йдеться про неповнолітнього чи недієздатного.

Винятком з цього правила є випадки, коли людина помирає, а її родичі скаржаться на порушення права померлого на життя та пов'язані з цим інші права. Заявником у таких справах виступають, як правило, близькі родичі.

Крім того, заявник має довести, що порушення вже відбулося чи відбувається в момент подачі заяви.

Офіційними мовами Суду є англійська та французька, але за бажанням Ви можете звертатися до Секретаріату Суду офіційною мовою однієї з держав, що ратифікували Конвенцію.

На початковій стадії провадження Суд може також листуватися з Вами цією мовою. Проте, якщо Суд не визнає заяву неприйнятною на основі надісланих документів, а вирішить запропонувати Уряду висловити свою позицію щодо скарг заявника, Суд вестиме листування англійською чи

французькою мовами, а Ви чи Ваш представник, за загальним правилом, повинні будете надсилати подальші зауваження англійською чи французькою мовами.

Згідно з положеннями правила 47 Регламенту Суду, в заяві необхідно:

- а) навести стислий виклад фактів, щодо яких Ви скаржитися, та суть Ваших скарг;
- б) зазначити права, гарантовані Конвенцією або протоколами до неї, які, на Вашу думку, були порушені;
- в) назвати національні засоби юридичного захисту, якими Ви скористалися;
- г) навести перелік рішень судів (або інших державних органів) у справі, із зазначенням дати кожного рішення та органу, який його виніс, а також коротку інформацію про зміст цього рішення. До листа необхідно додати копії самих рішень (Суд не повертає надіслані йому документи, тому необхідно надсилати виключно копії, а не оригінали).

Правило 45 Регламенту Суду вимагає, щоб заява була підписана Вами як заявником, або Вашим представником.

Якщо Ви не бажаєте розкривати свою особу, Ви маєте про це зазначити в заяві до Суду та викласти причини на виправдання такого відступу від загального правила гласності провадження в Суді. У виняткових і виправданих випадках Голова Палати Суду може надати дозвіл на анонімність.

Як мені слід звернутися до Суду, якщо я вважаю себе потерпілим внаслідок порушення Конвенції?

Надіславши листа до Суду та надавши чіткі деталі Вашої скарги (у цьому випадку ви отримаєте формуляри заявки які повинні бути заповнені) або заповнивши заявку безпосередньо.

Після отримання від Вас першого листа або формуляру заяви Секретаріат Суду надсилає відповідь з повідомленням про те, що за Вашим іменем було відкрито справу, номер якої потрібно зазначати в усіх наступних листах до Суду. Надалі до Вас можуть звернутися за додатковою інформацією, документами чи роз'ясненнями, пов'язаними із заявою.

Ви в свою чергу маєте своєчасно і сумлінно відповідати на листи Секретаріату Суду. Будь-яка затримка з відповіддю може розцінюватися як те, що Ви не зацікавлені у продовженні провадження в Суді, і розгляд заяви припиняється.

Суд приймає лише ті заяви, які надіслані поштою, а не по телефону. Якщо Ви відсилаєте свою заяву електронною поштою або факсом, Вам обов'язково потрібно продублювати її звичайною поштою. Також немає необхідності бути особисто присутнім у Суді для усного викладення обставин справи. Ваші

справи не будуть розглядатися більш оперативно, і ви не будете отримувати будь-які юридичні консультації.

Суд не уповноважений скасовувати національні рішення або закони.

Суд не несе відповідальності за виконання своїх рішень. Як тільки Суд виніс рішення, відповідальність переходить на розгляд Комітету Міністрів Ради Європи, в завдання якого входить контроль виконання і забезпечення того, щоб будь-які компенсації виплачувалися.

23 лютого 2006 року було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»¹⁴³. Цей Закон регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України. Державним органом, на який покладено виконання відповідних рішень є Державна виконавча служба України.

Європейський суд з прав людини може розглядати лише ті заяви, які спрямовані проти держав, що ратифікували Конвенцію та відповідні протоколи, і які стосуються подій, що відбувалися після дати ратифікації (відповідна інформація щодо дат ратифікації Конвенції та протоколів до неї розміщено на офіційному сайті Європейського суду:

Судова практика ЄСПЛ є юридично значущим джерелом права в Україні в силу таких аргументів: прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року, у ст. 17 якого визначено, що «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права»¹⁴⁴; прийняття постанови Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 року, яка роз'яснює важливість судової практики ЄСПЛ. Зокрема враховуючи положення ст. 9 Конституції України (254к/96-ВР) та беручи до уваги ратифікацію Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР (475/97-ВР) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7, 11 до Конвенції та прийняття Закону України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV (3477-15) «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», суди також повинні застосовувати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 4 листопада 1950 року; далі – Конвенція) та рішення Європейського суду з прав людини як джерело права. Яскравим прикладом використання положень Конвенції і практики ЄСПЛ є практика Конституційного Суду України (КСУ).

¹⁴³ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

¹⁴⁴ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

КСУ вже неодноразово під час реалізації своїх основних функцій щодо контролю конституційності нормативно-правових актів нашої держави, даючи офіційне тлумачення Конституції та законів України, звертався до міжнародних судових рішень, зокрема до рішень ЄСПЛ¹⁴⁵. Основні проблеми у застосуванні положень Європейської конвенції в діяльності КСУ полягають у тому, що багато її положень уже втілено в національне законодавство, а КСУ використовує переважно норми національного права, але посилається на Європейську Конвенцію, коли відсутні інші правові регулятори у рамках національного права. КСУ використовує рішення ЄСПЛ для формулювання правових позицій. Завдяки використанню практики досягається узгодженість органів правосуддя міжнародної та національної правових систем. Але необхідним є закріплення обов'язковості застосування практики ЄСПЛ.

Інформаційний лист від 18.11.2014 № 1601/11/10/14-14 головам апеляційних судів, у якому встановлено, що Європейський суд з прав людини – це міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, та включає всі питання, які стосуються тлумачення і застосування цієї Конвенції у міждержавних справах і справах за заявами окремих осіб. У зв'язку з таким національним врегулюванням і тим, що Україна є державою-членом Ради Європи, практика Європейського суду з прав людини є однією з основ правозастосування, тому рішення цього Суду застосовуються як джерело права під час вирішення адміністративних спорів. На обґрунтування точки зору про відсутність обов'язкової сили судової практики ЄСПЛ наводять таку аргументацію: Положення процесуальних кодексів, зокрема п. 2 ст. 237 КАС, п. 2 ч. 1 ст. 355 ЦПК України, п. 2 ст. 111¹⁶ ГПК України. У цих статтях вказується, що рішення ЄСПЛ, в яких визнано, що при постановленні судових рішень українськими судами було допущено порушення ЄКПЛ, є підставою для перегляду зазначених судових рішень Верховним Судом України. Тобто рішення ЄСПЛ є лише підставою для ініціації відповідного судового провадження у Верховному Суді України, але не «замінює» чи «відмінляє» судові рішення, яке стало предметом розгляду в ЄСПЛ. Основний Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» містить багато суперечностей. Можна говорити про двозначність тлумачення і певною мірою неясність гл. 4 «Застосування в Україні Конвенції та практики Суду», ст. 17 якого говорить, що суди мають застосовувати практику Суду, тобто будь-яке рішення чи або ухвалу, винесені Європейським судом, незалежно від суб'єктного складу справи у тому числі й у

---

¹⁴⁵ Сергієнко Н. М. Застосування норм міжнародного права органами конституційної юрисдикції (європейський досвід) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2004. С. 123.

справах проти України. Водночас, у ст. 18 Закону йдеться лише про рішення /ухвалу Європейського суду у справі проти України¹⁴⁶. Судова практика ЄСПЛ є об'єктивним критерієм оцінки правової системи кожної держави – учасниці Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Україна є державою, яка орієнтується на європейський досвід, тому для становлення її як правової держави є важливою практика ЄСПЛ. Тому поступове впровадження практики є необхідним процесом для забезпечення верховенства Конвенції, яка гарантує основні права та свободи людини та громадянина.

17 липня 1997 року, ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (1950 року), Україна зобов'язалася виконувати остаточні рішення Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) у будь-яких справах, в яких вона є стороною.

Відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» виконанням рішень Європейського суду у справах щодо України є:

- ✓ виплата відшкодування, присудженого Європейським судом;
- ✓ вжиття додаткових заходів індивідуального характеру, спрямованих на усунення конкретного порушення, визначеного в рішенні Європейського суду;
- ✓ вжиття заходів загального характеру:
  - а) з метою забезпечення додержання державою положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, порушення яких встановлено в рішенні Європейського суду;
  - б) для усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого Європейським судом порушення;
  - в) з метою усунення підстави для надходження до Європейського суду аналогічних заяв проти України у майбутньому.

Першою резолюцією Комітет міністрів Ради Європи (далі – КМ РЄ) від 06 березня 2002 року рішення Європейського суду у справі «Кайсін та інші проти України» (заява № 46144/99) було визнано таким, що повністю виконано Україною. Наступною резолюцією від 28 лютого 2007 року КМ РЄ визнав за Україною виконання своїх обов'язків за статтею 46 Конвенції про захист прав людини вже у справі «Українська Прес-Група» проти України» (заява № 72713/01).

У 2008 році КМ РЄ було визнано такими, що виконані Україною, 7 рішень Європейського суду, 2011 році КМ РЄ було визнано такими, що виконані Україною, 19 рішень Європейського суду, 2012 році Резолюцією від 06 червня (CM/ResDH(2012)107) на 1144-му засіданні КМ РЄ було визнано

---

¹⁴⁶ Бяленевич О. А. Про застосування практики Європейського суду з прав людини. *Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка*. Серія : Юридичні науки. 2009. № 81. С. 32-38.

такими, що виконані Україною, 23 рішення Європейського суду, **2013** році КМ РЄ було визнано такими, що виконані Україною, 31 рішення Європейського суду, **2014** році КМ РЄ було визнано такими, що виконані Україною, 7 рішень Європейського суду, **2015** році КМ РЄ було визнано такими, що виконані Україною, 14 рішень Європейського суду, **2016** році КМ РЄ було визнано такими, що виконані Україною, 4 рішення Європейського суду, **2017** році КМ РЄ було визнано такими, що виконані Україною, 100 рішень Європейського суду, **2018** році КМ РЄ було визнано такими, що виконані Україною, 318 рішень Європейського суду, **2019 році** КМ РЄ визнано такими, що виконані Україною, 443 рішення Європейського суду, а також зазначається, що на виконання рішень Європейського суду по суті скарг з державного бюджету було сплачено:

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття судової влади.
2. Назвіть основні ознаки правосуддя.
3. У яких формах здійснюється правосуддя?
4. Як Ви розумієте поняття «засади правосуддя»?
5. Які принципи правосуддя проголошені у міжнародно-правових документах і як вони реалізуються в чинному законодавстві України?
6. Що таке конституційні засади, назвіть їх?
7. Розкрийте зміст засад судочинства, закріплених у ст.129 Конституції України?
8. Які Ви знаєте галузеві засади правосуддя?
9. Що таке судова ланка?
10. Що таке судова інстанція?
11. Які суди складають систему судоустрою України?
12. Як утворюються місцеві, апеляційні та Вищі спеціалізовані суди?
13. Які повноваження має Верховний Суд?
14. Хто може бути присяжним?
15. Які вимоги ставляться до кандидатів на посаду судді?
16. Який порядок призначення на посаду судді?
17. Назвіть склад та повноваження Вищої кваліфікаційної комісія суддів України.
18. Визначте статус та повноваження Національної школи суддів України.
19. Назвіть організаційні форми суддівського самоврядування.
20. Які завдання суддівського самоврядування?

21. Визначте статус і повноваження Державної судової адміністрації України.

22. Що таке Європейський суд з прав людини? Як він працює? Що входить до його компетенції?

23. За яких умов необхідно звертатися до Європейського суду з прав людини?

24. Що таке індивідуальна заява і хто може з нею звернутися до Європейського суду з прав людини?

25. Які порушення Європейський суд з прав людини найчастіше констатує у справах проти України?

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Верховенство права, як засада здійснення правосуддя в Україні.

2. Вища рада правосуддя її склад та компетенція.

3. Вища кваліфікаційна комісія суддів України, склад та повноваження.

4. Здійснення правосуддя судом присяжних: історія та сучасність.

5. Незалежність суду, як засада здійснення правосуддя в Україні.

6. Організація діяльності Вищого антикорупційного суду.

7. Органи суддівського самоврядування їх види та їх повноваження.

8. Гарантії незалежності і недоторканності судді Конституційного Суду України.

9. Особливості провадження у справах щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою.

10. Особливості провадження у справах щодо відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою.

11. Європейський суд з прав людини і його зв'язок з системою судоустрою України.

12. Судова практика Європейського суду з прав людини, як джерело національного права, зокрема права України.

Список використаних джерел до 2 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: чинне законодавство станом на 05 серп. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 146 с.

3. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд»: чинне законодавство станом на 14 черв. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 24 с.

4. Збірник рішень у справах про право на свободу та особисту недоторканність (стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) / [упоряд. В. В. Сокурєнко, В. С. Батиргарєєва, О. С. Бакумов та ін.]. Харків : Право, 2021. 454 с. (Практика Європейського суду з прав людини щодо України ; т. 3).

5. Господарський процесуальний кодекс України : прийн. 6 лист. 1991 р. № 1798-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

6. Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. 6 лип. 2005 р. № 2747-ІV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

7. Конвенція про захист прав людини і основних свобод : прийн. 04 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

8. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

9. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. № 995-085. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 3 верес 1981 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

11. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийн. 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

12. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 19 лют. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.

13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийн. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

14. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

15. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

16. Про відновлення довіри до судової влади в Україні : Закон України від 10 квіт. 2014 р. № 1188-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>.

17. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

18. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 № 1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

19. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

20. Про внесення змін до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 лип. 2019 р. № 564. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0835-19>.

21. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. №3781-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

22. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

23. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12 лют. 2015 р. № 192-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19>.

24. Про запобігання корупції : Закон України від 14 квіт. 2014 р. № 3206-VI ; редакція від 02 січ. 2020 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

25. Про затвердження Інструкції про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних

запобіжного заходу – тримання під вартою під час досудового розслідування : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01 жовт. 2018 р. № 806/3105/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1190-18conv>.

26. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України : рішення Вищої ради правосуддя від 17 січ. 2019 р. № 141/0/15-19. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19>.

27. Про затвердження Положення про Службу судової охорони : рішення Вищої ради правосуддя від 04 квіт. 2019 р. № 1051/0/15-19. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19#n11>.

28. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 лип. 2017 р. № 575. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

29. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16 лют. 2018 р. № 111. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0371-18>.

30. Про затвердження Змін до Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 жовт. 2019 р. № 856. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1164-19>.

31. Про затвердження Інструкції з діловодства в господарських судах України : наказ Вищого господарського суду України від 27 лют. 2013 р. № 7. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007600-13>.

32. Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України : наказ Державної судової адміністрації України від 20 серп. 2019 р. № 814. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0814750-19>.

33. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228-2014-п.

Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>.

34. Про затвердження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі : наказ Міністерства юстиції України від 26 лют. 2014 р. № 337/25114. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14>.

35. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

36. Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів : указ Президента України від 12 груд. 2017 р. № 412/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4122017-23222>.

37. Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів : указ Президента України від 12 груд. 2017 р. № 413/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4132017-23226>.

38. Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 449/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4492017-23382>.

39. Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 450/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4502017-23374>.

40. Про реорганізацію місцевих загальних судів : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 451/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4512017-23386>.

41. Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 452/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4522017-23378>.

42. Про ліквідацію місцевих господарських судів та утворення окружних господарських судів : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 453/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4532017-23370>.

43. Про ліквідацію апеляційних господарських судів та утворення апеляційних господарських судів в апеляційних округах : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 454/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4542017-23366>.

44. Про ліквідацію апеляційних адміністративних судів та утворення апеляційних адміністративних судів в апеляційних округах : указ Президента

України від 29 груд. 2017 р. № 455/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4552017-23394>.

45. Про реорганізацію місцевих загальних судів : указ Президента України від 29 груд. 2017 р. № 451/2017. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4512017-23386>.

46. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

47. Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі : указ Президента України від 16 лист. 2004 р. № 1417/2004. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417/2004#Text>

48. Цивільний процесуальний кодекс України : прийн. 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей, тези доповідей на конференціях, круглих столах

1. Борко А. Л. Поняття та ознаки принципів судової системи. *Форум права*. 2012. № 3. С. 50–55.

2. Глушков В. О., Кузьмін С. А., Михайленко В. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. / Міжгалузева акад. управл. Київ : Дакор, 2013. 371 с.

3. Збірник рішень у справах про заборону катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) / [упоряд.: В. С. Батиргарєєва, М. О. Соколенко, О. О. Хань та ін.]. Харків : Право, 2020. 842 с. (Практика Європейського суду з прав людини щодо України ; т. 1).

4. Караман І. В., Козіна В. В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. Київ : ВАІТЕ, 2015. 136 с.

5. Колодяжний М. Стратегія протидії корупції у діяльності органів правосуддя. *Право України*. 2017. № 2. С. 37–44.

6. Кравчук В. Шляхи подолання корупції в судах. *Право України*. 2017. № 2. С. 22–27.

7. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

8. Кримінальний процес: підручник / Л. М. Лобойко. Київ: «Істина», 2014. 432 с.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.

10. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

11. Кучинська О., Щиголь О. Забезпечення права засудженого на справедливий суд в аспекті перегляду судових рішень за виключними обставинами на прикладі рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України» *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 254–260.

12. Левенець А. Загальна характеристика процедури виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 336–340.

13. Ліщина І. Проблеми невиконання судових рішень як порушення права власності в практиці Європейського суду з прав людини. Український аспект. *Право України*. 2020. № 4. С. 189–215.

14. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.

15. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження в кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.

16. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.

17. Недоторканість права власності під час досудового розслідування : мультимед. навч. посіб. / [В. І. Галаган, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко, А. С. Симчук, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. URL: https://www.naiu.kiev.ua/books/real_ned_pr_vlasn/start.html.

18. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. 448 с.

19. Перцова-Тодорова Л. «Електронний доказ» під час обшуку. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 243–247.

20. Поліванова О., Третьякова Д. Ефективний контроль держави поза межами її територіальної юрисдикції і підстави притягнення до відповідальності за порушення прав людини у практиці Європейського суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 341–349.

21. Помаз Я. Протокол допиту як доказ під час розгляду кримінального провадження в суді. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 214–218.

22. Потапенко А. Ефективні способи захисту прав правовласників (на окремих прикладах судової практики). *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 65–69.

23. Прилуцький С. Конституційна модернізація статусу суддів як шлях у подоланні корупційної залежності судової влади України. *Право України*. 2017. № 2. С. 12–21.

24. Сергієнко Н. М. Застосування норм міжнародного права органами конституційної юрисдикції (європейський досвід) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2004. 227 с.

25. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. / [В. С. Ковальський (керівник авт. колективу), В.Т. Білоус, С. Е. Демський та ін.] ; відп. ред. Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 320 с.

26. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захарова, В. Я. Карабань, В. С. Ковальський (кер. авт. кол.) та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко ; Міністерство освіти і науки України. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 375 с.

27. Судовий розгляд справ про правопорушення, пов'язані з корупцією : практ. посіб. / кол. авт. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Костенка. Київ : Нац. акад. прокуратури, 2018. 346 с.

28. Судові та правоохоронні органи України : мультимед. навч.-метод. посіб. / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

29. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 120 с.

30. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [12-те вид. доповн. і перероб.]. Київ : Алерта, 2016. 810 с.

31. Тетарчук І. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів. Київ : ЦУЛ, 2019. 202 с.

РОЗДІЛ 3. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

3.1. Статус і повноваження Конституційного Суду України

Інститут Конституційного Суду було передбачено Законом УРСР від 24 жовтня 1990 року у зв'язку з прийняттям 16 липня Декларації про державний суверенітет України. Планувалося створення Конституційного Суду замість Комітету конституційного нагляду (згідно з Конституцією УРСР 1978 року) у складі Голови Суду, двох заступників і 23 членів Суду, який так і не сформували.

Після проголошення незалежності України у червні 1992 року ухвалили новий Закон «Про Конституційний Суд України». Верховна Рада почала формувати його склад, але призначила лише Голову Конституційного Суду України. Також обрали ще кілька суддів, однак рішення лічильної комісії не затвердили.

Конституція України 1996 року не лише закріпила європейську модель конституційного права, а й встановила тримісячний термін для її формування, що значною мірою сприяло створенню Конституційного Суду України. Оскільки Закон «Про Конституційний Суд України» 1992 року не відповідав чинній Конституції, 16 жовтня 1996 року ухвалили новий. У вересні – жовтні призначили 16 суддів, які 18 жовтня прийняли присягу і приступили до виконання своїх повноважень. Через відсутність коштів у Державному бюджеті для забезпечення фінансування Суд розпочав прийом конституційних подань і звернень лише з 2 січня 1997 року, а 13 травня 1997 року Конституційний Суд України прийняв перше рішення.

Закон України «Про Конституційний Суд України» прийнятий Верховною Радою України 13 липня 2017 року, який визначає порядок організації та діяльності цього суду, статус суддів, підстави і порядок звернення до нього, процедуру розгляду ним справ і виконання його рішень.

Так, *Конституційний Суд України* (далі – Конституційний Суд або Суд) є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів

України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України¹⁴⁷.

Конституційний Суд здійснює свою діяльність *на засадах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, відкритості, повного і всебічного розгляду справ, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків*.

Нормативна основа діяльності Суду

Суд діє відповідно до повноважень, визначених Конституцією України.

Порядок організації і діяльності Суду, порядок конституційного провадження, процедуру розгляду справ та виконання рішень і висновків установлює Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року¹⁴⁸ (далі – Закон України «Про Конституційний Суд України» або Закон).

Організацію внутрішньої роботи Суду та відповідні правила процедури розгляду ним справ установлює згідно з цим Законом Регламент Конституційного Суду України (далі – Регламент)¹⁴⁹.

Суд ухвалює інші акти, що регламентують організацію його роботи, відповідно до цього Закону та Регламенту.

Конституційний Суд знаходиться у місті Києві.

Розгляд справ на пленарних засіданнях Великої палати Конституційного Суду (далі – Велика палата), Сенату Конституційного Суду (далі – Сенат) здійснюється *відкрито, за винятком закритої частини цих засідань*, коли ухвалюється рішення, надається висновок, постановляється ухвала Суду.

Закрите пленарне засідання допускається, якщо розгляд справи на відкритому пленарному засіданні може призвести до розголошення державної таємниці та (або) іншої інформації, що охороняється законом.

Осіб, які виявили бажання бути присутніми на відкритій частині пленарного засідання Великої палати, Сенату, допускають до приміщення Суду та до Зали засідань Суду в порядку, встановленому Регламентом.

Представники засобів масової інформації, акредитовані в Суді, можуть здійснювати відео- та фотофіксацію, вести аудіозапис відкритої частини пленарного засідання Великої палати, Сенату в порядку, встановленому Регламентом.

---

¹⁴⁷ Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#n606>.

¹⁴⁸ Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#n606>.

¹⁴⁹ Про Регламент Конституційного Суду України : постанова Конституційного Суду України від 22 лют. 2018 р. № 1-пс/2018. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18>.

Відповідно до ст. 151 Конституції України та ст. 7 Закону «Про Конституційний Суд України» до повноважень Суду належить:

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

2) офіційне тлумачення Конституції України;

3) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

4) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України висновків про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

5) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених статтями 111 і 151 Конституції України;

6) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

7) надання за зверненням Верховної Ради України висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

8) вирішення питань про відповідність Конституції України та законам України нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим за зверненням Президента України згідно з ч. 2 ст. 137 Конституції України;

9) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

Межі повноважень Суду визначено у ст. 8 Закону. Так, Суд розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) чинних актів (їх окремих положень).

З метою захисту та відновлення прав особи Суд розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) акта (його окремих

положень), який втратив чинність, але продовжує застосовуватись до правовідносин, що виникли під час його чинності.

Суд не розглядає питання щодо відповідності законам України актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, актів інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, крім випадків, передбачених п. 28 ч. 1 ст. 85 (*дострокове припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим за наявності висновку Конституційного Суду України про порушення нею Конституції України або законів України; призначення позачергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим*) та ч. 2 ст. 137 Конституції України (*3 мотивів невідповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України Президент України може зупинити дію цих нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності*).

Відповідно до ст. 148 Конституції України, та ст. 9 Закону Конституційний Суд України складається з *вісімнадцяти* суддів.

Право на призначення суддів Конституційного Суду України надано *Президенту України, Верховній Раді України і з'їзду суддів України* в рівній кількості – *по шість суддів відповідно**.

Суд є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду, які набули повноважень згідно зі ст. 17 цього Закону.

3.2. Правовий статус суддів Конституційного Суду України

Статус судді Конституційного Суду України визначається Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України» та Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Судді мають майже однаковий статус із судьями загальної юрисдикції з окремими особливостями, обумовленими специфікою конституційної юрисдикції.

---

*Чисельний склад спеціалізованих органів конституційного судочинства в зарубіжних країнах – від 6 до 19 суддів. Чисельність суддів визначається як правило конституціями.

Вимоги до судді Конституційного Суду передбачені у ст. 11 Закону.

Так, зокрема:

1. Суддею Конституційного Суду може бути громадянин України, який володіє державною мовою, на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ятнадцять років, високі моральні якості, є правником із визнаним рівнем компетентності.

2. Суддя Конституційного Суду України (далі – суддя Конституційного Суду або Суддя) у своїй діяльності та поза її межами дотримується встановлених Конституційним Судом стандартів професійної етики судді Конституційного Суду.

3. Суддя Конституційного Суду має відповідати критерію політичної нейтральності. Суддя не може належати до політичних партій чи професійних спілок, публічно виявляти прихильність до них, брати участь у будь-якій політичній діяльності.

Суддею Конституційного Суду, зокрема, не може бути призначена на посаду особа, яка на день призначення:

1) є членом або обіймає посаду в політичній партії, іншій організації, яка має політичні цілі або бере участь у політичній діяльності;

2) є обраною на виборну посаду в органі державної влади чи органі місцевого самоврядування, має представницький мандат;

3) бере участь в організації або фінансуванні політичної агітації чи іншої політичної діяльності.

Суддя Конституційного Суду не може суміщати свою посаду з будь-якою посадою в органі державної влади або органі місцевого самоврядування, органі професійного правничого самоврядування, зі статусом народного депутата України, депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради, з іншим представницьким мандатом, з адвокатською діяльністю, з підприємницькою діяльністю, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати будь-яку іншу оплачувану роботу або отримувати іншу винагороду, за винятком здійснення викладацької, наукової чи творчої діяльності та отримання винагороди за неї, а також не може входити до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, що має на меті одержання прибутку.

4. Особа, яка є власником акцій або володіє іншими корпоративними правами чи має інші майнові права або інший майновий інтерес у діяльності будь-якої юридичної особи, що має на меті одержання прибутку, на час перебування на посаді судді Конституційного Суду передає такі акції (корпоративні права) або інші відповідні права в управління незалежній третій

особі (без права надання інструкцій такій особі щодо розпорядження такими акціями, корпоративними, іншими правами або інструкцій щодо реалізації прав, які з них виникають). Суддя Конституційного Суду може отримувати відсотки, дивіденди та інші пасивні доходи від майна, власником якого він є.

5. Стосовно осіб, які претендують на зайняття посади судді Конституційного Суду, за їх письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції»¹⁵⁰.

На суддів Конституційного Суду поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції».

Конкурсні засади відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду.

Відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду на конкурсних засадах щодо осіб, яких призначає Президент України, здійснює конкурсна комісія, яку створює Президент України.

Підготовку питання щодо розгляду на конкурсних засадах кандидатур на посаду судді Конституційного Суду у Верховній Раді України здійснює комітет, до предмета відання якого належать питання правового статусу Конституційного Суду України (далі – Комітет), у порядку, визначеному Регламентом Верховної Ради України, з урахуванням положень цієї статті.

Підготовку питання щодо розгляду на конкурсних засадах кандидатур на посаду судді Конституційного Суду з'їздом суддів України (далі – З'їзд) здійснює Рада суддів України.

Про початок конкурсу для відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду оголошується на офіційному веб-сайті відповідно Президента України, Верховної Ради України, Ради суддів України не пізніше ніж за три місяці до дня закінчення строку повноважень чи досягнення граничного віку перебування на посаді судді Конституційного Суду або не пізніше одного місяця з дня виникнення вакансії на посаду судді Конституційного Суду в разі, якщо повноваження судді Конституційного Суду припинено чи його звільнено з посади з підстав, передбачених ст. 149¹ Конституції України.

Склад конкурсної комісії, створеної Президентом України, формується з числа правників з визнаним рівнем компетентності, які не беруть участі в конкурсному відборі на посаду судді Конституційного Суду.

Конкурсна комісія, Комітет, Рада суддів України упродовж одного місяця з дня оголошення про початок конкурсу в межах загального строку проведення

---

¹⁵⁰ Про запобігання корупції : Закон України 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

конкуру, передбаченого ч. 6 ст. 12 Закону, приймає заяви від осіб, які виявили намір обійняти посаду судді Конституційного Суду і відповідають встановленим Конституцією України вимогам.

До заяви особи, яка виявила намір обійняти посаду судді Конституційного Суду, додаються:

- 1) автобіографія;
- 2) мотиваційний лист, у якому викладаються мотиви бути призначеним суддею Конституційного Суду;
- 3) копія документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України;
- 4) документи, що підтверджують стаж професійної діяльності у сфері права;
- 5) декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, декларація родинних зв'язків судді та декларація доброчесності судді;
- 6) копія диплома про вищу юридичну освіту (з додатками), здобуту в Україні, та/або копії документів про вищу юридичну освіту, здобуту за кордоном, разом із копіями документів, що підтверджують їх визнання в Україні, а також копії документів про науковий ступінь, вчене звання (за наявності);
- 7) письмова згода на обробку персональних даних та оприлюднення копій документів, визначених цією статтею, крім копії документа, визначеного п. 3 ст. 12 Закону;
- 8) заява про проведення перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади»¹⁵¹, або висновок за результатами такої перевірки (за його наявності);
- 9) письмова згода на проведення спеціальної перевірки відповідно до закону;
- 10) інші документи, передбачені Законом України «Про запобігання корупції» для проведення спеціальної перевірки.

Конкурсна комісія, Комітет, Рада суддів України після закінчення строку прийняття заяв, передбачених ч. 4, встановлює відповідність осіб, які виявили намір обійняти посаду судді Конституційного Суду, встановленим Конституцією України та цим Законом вимогам.

Щодо кандидатів, які відповідають зазначеним вимогам, оприлюднюються їх автобіографії та мотиваційні листи, а також проводиться спеціальна перевірка у порядку, передбаченому Законом України «Про

---

¹⁵¹ Про очищення влади : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

запобігання корупції». Стосовно кандидатів, призначення яких здійснюється З'їздом, організовує проведення спеціальної перевірки Рада суддів України.

За результатами вивчення документів та відомостей, наданих кандидатами, та співбесіди з ними конкурсна комісія, Комітет, Рада суддів України ухвалює рекомендацію щодо кожного кандидата на посаду судді Конституційного Суду.

Конкурсна комісія, Рада суддів України складають списки кандидатів, рекомендованих на посаду судді Конституційного Суду, на підставі яких суб'єкти призначення приймають відповідні рішення. Такі списки мають містити кількість кандидатур, яка щонайменше втричі перевищує кількість вакансій.

Загальний строк проведення конкурсу для відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду становить два місяці.

Порядок призначення судді Конституційного Суду України передбачений ст.ст. 13–15 Закону.

Порядок призначення судді Конституційного Суду Президентом України

За результатами конкурсного відбору Президент України видає указ про призначення на посаду судді Конституційного Суду.

Президент України призначає особу на посаду судді Конституційного Суду не пізніше трьох місяців із дня припинення повноважень або звільнення з посади судді Конституційного Суду, якого призначив Президент України.

Порядок призначення судді Конституційного Суду Верховною Радою України

Порядок призначення судді Конституційного Суду Верховною Радою України встановлюється Регламентом Верховної Ради України.

Порядок призначення судді Конституційного Суду з'їздом суддів України

За результатами конкурсного відбору З'їзд відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх делегатів З'їзду включає кандидатури на посаду судді Конституційного Суду до бюлетеня для таємного голосування.

Призначеним на посаду судді Конституційного Суду вважається той кандидат, який у результаті таємного голосування одержав більшість голосів від числа обраних делегатів З'їзду.

Якщо за результатами голосування суддя Конституційного Суду не призначений, проводиться повторне голосування щодо двох кандидатів, які набрали більшу кількість голосів порівняно з іншими кандидатами.

З'їзд призначає особу на посаду судді Конституційного Суду не пізніше трьох місяців із дня припинення повноважень або звільнення з посади судді Конституційного Суду, якого призначив З'їзд.

Рішення З'їзду про призначення на посаду судді Конституційного Суду підписують головуючий на З'їзді та секретар.

Порядок скликання та порядок проведення з'їзду суддів України визначаються Законом України «Про судоустрій і статус суддів»¹⁵².

Відповідно до ст. 16 Закону суддя Конституційного Суду *призначається на дев'ять років без права бути призначеним повторно*.

Суддя Конституційного Суду набуває повноважень з дня складення ним на спеціальному пленарному засіданні Суду присяги.

Особа набуває статусу судді Конституційного Суду з дня, що є наступним за днем призначення на посаду.

Посвідчення судді Конституційного Суду підписує Президент України.

Повноваження судді Конституційного Суду припиняються у разі:

- 1) закінчення строку його повноважень;
- 2) досягнення ним сімдесяти років;
- 3) припинення громадянства України або набуття ним громадянства іншої держави, що встановлено в порядку, визначеному законом;
- 4) набрання законної сили рішенням суду про визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним;
- 5) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього за вчинення ним злочину;
- 6) смерті.

Припинення повноважень судді Конституційного Суду є підставою для припинення з ним трудових відносин, про що Голова Суду видає розпорядження (ст. 20 Закону).

Відповідно до ст. 21 Закону підставами для звільнення судді Конституційного Суду з посади є:

- 1) неспроможність виконувати свої повноваження за станом здоров'я, що підтверджується медичним висновком, який надає медична комісія, створена центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, за зверненням Голови Суду, а в разі його відсутності – заступника Голови Суду, а в разі відсутності обох – Судді, який виконує обов'язки Голови Суду;

---

¹⁵² Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: чинне законодавство станом на 30 верес. 2021 р. (Офіц. текст). Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2021. 144 с.

2) порушення ним вимог щодо несумісності, визначених у ч.ч. 3, 4 ст. 11 Закону. Питання порушення Суддею вимог щодо несумісності розглядається на спеціальному пленарному засіданні Суду за наявності висновку постійної комісії з питань регламенту та етики Суду. У разі підтвердження наявності обставин, що свідчать про порушення Суддею вимог щодо несумісності, Суддею попереджають про необхідність усунення таких обставин упродовж строку, встановленого Судом. Якщо Суддя не усунув обставин, що свідчать про порушення вимог несумісності, упродовж строку, встановленого Судом, Суд ухвалює рішення про його звільнення;

3) вчинення ним істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування своїми обов'язками, що є несумісним зі статусом судді Конституційного Суду або виявило його невідповідність займаній посаді. Питання про звільнення Судді з посади за такою підставою Суд розглядає на спеціальному пленарному засіданні за наявності висновку постійної комісії з питань регламенту та етики Суду;

4) подання ним заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Рішення про звільнення з посади судді Конституційного Суду Суд ухвалює щонайменше двома третинами від його конституційного складу.

Суддя Конституційного Суду може подати заяву про відставку за наявності стажу на посаді судді Конституційного Суду щонайменше чотири роки, заяву про відставку за станом здоров'я безвідносно до стажу на посаді, а також заяву про звільнення з посади за власним бажанням безвідносно до мотивів.

У разі подання суддею Конституційного Суду заяви про відставку або про звільнення за власним бажанням він продовжує здійснювати свої повноваження до ухвалення на спеціальному пленарному засіданні Суду відповідного рішення щодо його звільнення.

Суд ухвалює рішення про звільнення судді Конституційного Суду з посади протягом одного місяця з дня надходження відповідної заяви.

Збори суддів Конституційного Суду є *організаційною формою суддівського самоврядування*.

Збори суддів Конституційного Суду вирішують питання, які безпосередньо не пов'язані зі здійсненням конституційного провадження та не належать до питань, що їх вирішує Суд на своїх засіданнях.

Суддя Конституційного Суду може здійснювати викладацьку, наукову або творчу діяльність.

3.3. Організація діяльності Конституційного Суду

Організація діяльності Конституційного Суду визначена у гл. 5 Закону.
Організаційна структура Суду.

У складі Суду діють:

- Велика палата,
- два сенати та
- шість колегій.

Велика палата, сенати, колегії у межах визначених Законом повноважень щодо конституційного провадження діють як Конституційний Суд.

Представницькі, організаційні, розпорядчі функції здійснюють Голова Суду, заступник Голови Суду, секретарі колегій.

Велика палата, Сенат, Колегія мають статус органів Суду.

Голова Суду очолює Суд та організовує його діяльність.

Повноваження голови Конституційного Суду визначено в Законі України «Про Конституційний Суд України» (ст. 33). Так зокрема, він:

- 1) здійснює загальне керівництво організацією роботи Суду та Секретаріату Суду;
- 2) скликає засідання, спеціальні пленарні засідання Суду, засідання, пленарні засідання Великої палати;
- 3) головує на засіданнях, спеціальних пленарних засіданнях Суду, засіданнях, пленарних засіданнях Великої палати;
- 4) входить до одного із сенатів і головує на його засіданнях;
- 5) здійснює розпорядження бюджетними коштами на утримання і забезпечення діяльності Суду відповідно до затвердженого Судом кошторису та контролює ефективність використання цих коштів Секретаріатом Суду;
- 6) виконує інші повноваження, передбачені цим Законом та Регламентом.

Голова Суду представляє Суд у відносинах з органами державної влади, іншими державними органами України, органами місцевого самоврядування, юридичними особами всіх форм власності, а також з органами іноземних держав і міжнародних організацій.

Голову Суду обирають на спеціальному пленарному засіданні Суду зі складу суддів Конституційного Суду лише на один трирічний строк таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів із будь-яким числом кандидатур, запропонованих суддями Конституційного Суду.

Для обрання Голови Суду на спеціальному пленарному засіданні Суду створюється комісія з числа суддів Конституційного Суду.

Головою Суду вважається обраний кандидат, за якого проголосувала більшість суддів Конституційного Суду від конституційного складу Суду.

Якщо запропоновано не більше двох кандидатів і Голову Суду не було обрано, проводяться нові вибори.

Якщо запропоновано більше двох кандидатів і жодного з них не було обрано, проводиться повторне голосування щодо двох кандидатів, які одержали найбільшу кількість голосів.

Якщо при повторному голосуванні Голову Суду не було обрано, проводяться нові вибори.

Під час голосування Суддя може проголосувати лише за одну кандидатуру.

За відсутності Голови Суду його обов'язки виконує заступник Голови Суду, а за відсутності обох – старший за віком Суддя.

У разі подання Головою Суду заяви про звільнення з посади Суд ухвалює рішення про дострокове звільнення з цієї посади, якщо за це проголосувала більшість суддів Конституційного Суду від конституційного складу Суду.

Велика палата

Велика палата діє у складі всіх суддів Конституційного Суду.

Велика палата розглядає питання щодо:

1) відповідності Конституції України (конституційності) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

2) офіційного тлумачення Конституції України;

3) відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

4) відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

5) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, встановлених ст.ст. 111 і 151 Конституції України;

6) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України;

7) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

8) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України;

9) відповідності Конституції України (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційними скаргами у разі відмови Сенату від

розгляду справи на розсуд Великої палати у випадках, визначених цим Законом.

До повноважень Великої палати також належить вирішення процедурних питань, що виникають під час конституційного провадження згідно з цим Законом (ст. 35 Закону).

Сенат

Сенат діє у складі дев'яти суддів Конституційного Суду.

Якщо кількість суддів Конституційного Суду є меншою за 18, Сенат є повноважним за умови участі в ньому щонайменше шести суддів Конституційного Суду.

Склад сенатів формується на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду шляхом жеребкування. Стосовно Голови Конституційного Суду та заступника Голови Конституційного Суду жеребкування не проводиться.

Персональний склад сенатів затверджується постановою Конституційного Суду.

Сенат розглядає справи за участю щонайменше шести суддів Конституційного Суду.

На засіданнях сенатів головує відповідно Голова Конституційного Суду та заступник Голови Конституційного Суду, а у разі їх відсутності – старший за віком Суддя, що входить до складу відповідного Сенату.

Сенати утворюються у порядку, встановленому Регламентом.

Сенат розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України (їх окремих положень) за конституційними скаргами, а також інші питання, визначені цим Законом (ст. 36 Закону).

Колегія

Колегія діє у складі трьох суддів Конституційного Суду.

Суд на спеціальному пленарному засіданні шляхом жеребкування утворює в межах сенатів колегії в порядку, встановленому Регламентом.

Один і той самий Суддя не може входити на постійній основі до складу кількох колегій.

Суд затверджує персональний склад Колегії постановою.

Якщо Колегія неповноважна за складом, до її складу тимчасово залучають Суддю з іншої Колегії в порядку, встановленому Регламентом.

До повноважень Колегії належить вирішення питань щодо відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням, конституційним зверненням, конституційною скаргою.

Колегія більшістю голосів від її складу постановляє ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі або про відмову у відкритті конституційного провадження у справі.

Якщо Колегія постановила ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням або за конституційним зверненням, секретар Колегії вносить пропозицію Голові Суду скликати засідання Великої палати для розгляду питань, пов'язаних із конституційним провадженням.

Якщо Колегія постановила ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням або за конституційним зверненням, секретар Колегії передає конституційне подання або конституційне звернення на розгляд Великої палати для вирішення питання щодо відкриття конституційного провадження у справі.

Якщо Колегія постановила ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою, секретар Колегії вносить пропозицію головуючому відповідного Сенату скликати його засідання для розгляду питань, пов'язаних із конституційним провадженням.

Якщо Колегія не одноставно постановила ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою, секретар Колегії передає конституційну скаргу на розгляд Сенату для вирішення питання про відкриття конституційного провадження у справі.

Одноставно постановлена ухвала Колегії про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою є остаточною (ст. 37 Закону).

Секретар Колегії

Секретаря Колегії обирають у порядку, встановленому Регламентом, із числа суддів Конституційного Суду, які входять до її складу.

Секретар Колегії наділений наступними повноваженнями:

- 1) скликає засідання Колегії та головує на ньому;
- 2) вносить пропозицію головуючому в Сенаті скликати відповідно засідання Сенату, пленарне засідання Сенату, а головуючому у Великій палаті – засідання Великої палати;
- 3) виконує інші повноваження відповідно до Закону.

Для вирішення питань, пов'язаних з організаційною діяльністю Суду, скликаються спеціальні пленарні засідання Суду та засідання Суду.

Виключно на спеціальних пленарних засіданнях Суду здійснюється:

- 1) обрання Голови Суду, заступника Голови Суду;
- 2) складання новопризначеними Суддями присяги;

3) ухвалення рішення про надання згоди на затримання або утримування під вартою чи арештом Судді;

4) винесення попередження Судді про необхідність усунення обставин, що свідчать про порушення ним вимог щодо несумісності;

5) ухвалення рішення про звільнення Судді з посади відповідно до ст. 21 Закону;

6) ухвалення Регламенту;

7) затвердження персонального складу сенатів;

8) утворення колегій, затвердження їх персональних складів.

Спеціальне пленарне засідання є повноважним, якщо на ньому присутні щонайменше 12 суддів Конституційного Суду, які набули повноважень відповідно до Закону. Така вимога не поширюється на спеціальне пленарне засідання, на якому новопризначені судді Конституційного Суду складають присягу.

На засіданнях Суд вирішує організаційні, фінансові, кадрові та інші питання внутрішньої діяльності Суду, не пов'язані з конституційним провадженням.

Засідання Суду є повноважним, якщо на ньому присутні щонайменше 10 суддів Конституційного Суду.

Рішення спеціального пленарного засідання, засідання ухвалює більшість суддів Конституційного Суду, які беруть у ньому участь, крім випадків, визначених Законом, у формі постанови.

Порядок проведення засідань та спеціальних пленарних засідань Суду встановлюється Регламентом.

Допоміжними органами Суду з питань організації його внутрішньої діяльності є *постійні комісії*.

Суд на засіданні створює з числа суддів Конституційного Суду постійні комісії та затверджує положення про них.

Голову постійної комісії обирає комісія зі свого складу.

Науково-консультативна рада

Науково-консультативна рада утворюється при Конституційному Суді з числа висококваліфікованих фахівців у сфері права для підготовки наукових висновків з питань діяльності Конституційного Суду, що потребують наукового забезпечення.

Положення та склад Науково-консультативної ради затверджує Суд на своєму засіданні.

Акти Конституційного Суду, засідання Суду та інформація щодо справ, які розглядає Суд, є відкритими, якщо інше не встановлено Законом. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в Суді усної або письмової

інформації про результати розгляду його справи. Будь-яка особа має право на вільний доступ до рішення Суду в порядку, встановленому Законом.

Суд надсилає щорічну інформаційну доповідь Верховній Раді України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України, Верховному Суду, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини.

Секретаріат Суду

Секретаріат Суду (далі – Секретаріат) здійснює організаційне, аналітичне, юридичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Суду.

Секретаріат:

1) забезпечує підготовку та проведення засідань колегій, засідань і пленарних засідань сенатів та Великої палати, засідань і спеціальних пленарних засідань Суду;

2) забезпечує діяльність Голови Суду, заступника Голови Суду, секретарів колегій, суддів Конституційного Суду;

3) забезпечує офіційне оприлюднення актів Суду;

4) надсилає акти Суду згідно з ч. 6 ст. 88 Закону;

5) надсилає відповідні акти Суду до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну правову політику, для внесення до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та опублікування в Офіційному віснику України;

6) здійснює реєстрацію та попередню перевірку всіх форм звернень, що надійшли до Суду, готує попередні висновки про наявність підстав для відкриття конституційного провадження у справі або відмови у відкритті конституційного провадження;

7) здійснює офіційне спілкування із суб'єктами звернень до Суду, учасниками конституційного провадження та особами, залученими до участі у конституційному провадженні;

8) може брати участь у підготовці проектів нормативних актів, що стосуються питань діяльності Суду;

9) забезпечує діяльність постійних комісій Суду, Науково-консультативної ради Суду;

10) здійснює контроль за своєчасним надходженням документів, матеріалів та іншої інформації у конкретній справі, яку готує до розгляду або розглядає Суд, а також документів, матеріалів та іншої інформації, вистребуваних Суддею-доповідачем у справі згідно з Законом;

11) узагальнює практику виконання актів Суду;

12) виконує інші завдання, передбачені Законом та Регламентом.

Секретаріат очолює керівник Секретаріату, якого Суд призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Голови Суду. Кандидат на посаду керівника Секретаріату повинен мати вищу юридичну освіту та відповідати кваліфікаційним вимогам, передбаченим Законом України «Про державну службу» для осіб, які претендують на зайняття посади державної служби категорії «А».

У складі Секретаріату діє *служба судових розпорядників*.

Матеріали діяльності Суду зберігаються в Архіві Суду.

Матеріали справ, щодо яких Суд ухвалив рішення або надав висновок, зберігаються в Архіві Суду 100 років. Рішення та висновки Суду з особистими підписами суддів Конституційного Суду зберігаються в Архіві Суду безстроково.

Положення про Архів Суду затверджує Суд.

Для забезпечення Суду науковою та іншою спеціальною літературою діє Бібліотека Суду.

Офіційним виданням Суду є «*Вісник Конституційного Суду України*».

3.4. Конституційне провадження

У ст. 50 Закону України «Про Конституційний Суд України» визначені форми звернення до Конституційного Суду України. Такими формами звернення до Суду є *конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга*.

Розглянемо вищезгадані форми звернення до Суду.

Конституційне подання

(ст. 51 Закону)

Конституційним поданням є подане до Суду письмове клопотання щодо:

- 1) визнання акта (його окремих положень) неконституційним;
- 2) офіційного тлумачення Конституції України.

У конституційному поданні зазначаються:

- 1) суб'єкт права на конституційне подання;
- 2) відомості про представника суб'єкта права на конституційне подання;
- 3) документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційне подання, із зазначенням повного найменування, номера, дати ухвалення, джерела офіційного видання акта;
- 4) перелік документів і матеріалів, що додаються.

У конституційному поданні щодо конституційності акта (його окремих положень) зазначаються акт (його конкретні положення), що належить

перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити акт (його окремі положення), а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності акта (його окремих положень).

У конституційному поданні щодо офіційного тлумачення Конституції України зазначаються конкретні положення Конституції України, які потребують офіційного тлумачення, та обґрунтування підстав, які спричинили потребу в тлумаченні.

Суб'єкт права на конституційне подання

Відповідно до Конституції України суб'єктами права на конституційне подання є: Президент України, щонайменше сорок п'ять народних депутатів України, Верховний Суд, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим.

Заява народного депутата України про відкликання свого підпису під конституційним поданням не має юридичних наслідків.

Конституційне звернення

(ст. 53 Закону)

Конституційним зверненням є подане до Суду письмове клопотання про надання висновку щодо:

1) відповідності Конституції України чинного міжнародного договору України або міжнародного договору, що вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість;

2) відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

4) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст.ст. 157 і 158 Конституції України;

5) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

6) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.

У конституційному зверненні зазначаються:

1) суб'єкт права на конституційне звернення;

2) відомості про представника суб'єкта права на конституційне звернення;

3) документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційне звернення, із зазначенням повного найменування, номера, дати ухвалення, джерела офіційного видання акта;

4) перелік документів і матеріалів, що додаються.

У конституційному зверненні про відповідність Конституції України міжнародного договору зазначаються конкретні положення договору, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити договір, а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності міжнародного договору (його окремих положень).

У конституційному зверненні про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, зазначаються ті питання, конституційність яких оспорується, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити ці питання, а також обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою.

До конституційного звернення щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту додаються:

1) матеріали щодо ініціювання питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

2) документи про створення та роботу спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування, висновки і пропозиції цієї комісії;

3) матеріали про розгляд Верховною Радою України висновків і пропозицій відповідної тимчасової слідчої комісії;

4) рішення Верховної Ради України про звинувачення Президента України у вчиненні державної зради або іншого злочину;

5) рішення Верховної Ради України про звернення до Конституційного Суду.

У конституційному зверненні про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України зазначається обґрунтування тверджень щодо порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

У конституційному зверненні щодо відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України зазначаються акт Верховної Ради Автономної Республіки

Крим (його конкретні положення), що належить перевірити на відповідність Конституції України та законам України, та конкретні положення Конституції України та законів України, на відповідність яким належить перевірити акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим (його окремі положення), а також обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України та законам України акта Верховної Ради Автономної Республіки Крим (його окремих положень).

Суб'єкт права на конституційне звернення

Суб'єктами права на конституційне звернення є:

- 1) Президент України – за пп. 1, 2, 6 ч. 1 ст. 53 Закону, що впливає із ст.ст. 137, 151 Конституції України;
- 2) Верховна Рада України – за пп. 3, 4, 5 ч. 1 ст. 53 Закону, що впливає з п. 28 ч. 1 ст. 85, ст.ст. 151, 159 Конституції України;
- 3) Кабінет Міністрів України – за пунктом 1 частини першої статті 53 Закону, що впливає із ст. 151 Конституції України;
- 4) щонайменше сорок п'ять народних депутатів України – за пп. 1, 2 ч. 1 ст. 53 Закону, що впливає із ст. 151 Конституції України.

Заява народного депутата України про відкликання свого підпису під конституційним зверненням не має юридичних наслідків.

Конституційна скарга

(ст. 55 Закону)

Конституційною скаргою є подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.

У конституційній скарзі зазначаються:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса зареєстрованого місця проживання особи (для іноземця чи особи без громадянства – місця перебування) або повна назва та місцезнаходження юридичної особи, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 2) відомості про уповноважену особу, що діє від імені суб'єкта права на конституційну скаргу;
- 3) короткий виклад остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України;
- 4) опис перебігу розгляду відповідної справи в судах;
- 5) конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України;

6) обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону;

7) відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів;

8) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Копія остаточного судового рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу має бути засвідчена в установленому порядку судом, що його ухвалив.

Суб'єкт права на конституційну скаргу

Суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України.

До суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права.

Конституційну скаргу фізична особа підписує особисто.

Якщо суб'єктом права на конституційну скаргу є дієздатна фізична особа, яка за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу, її підписує уповноважена в установленому законом порядку особа, що діє від її імені.

Конституційну скаргу юридичної особи підписує уповноважена на це особа, повноваження якої має бути підтверджено установчими документами цієї юридичної особи та актом про призначення (обрання) на посаду уповноваженої особи.

Відкриття конституційного провадження у справі

Питання щодо відкриття конституційного провадження у справі вирішуються на засіданнях колегій, сенатів, Великої палати.

Ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням, конституційним зверненням постановляє:

1) Колегія;

2) Велика палата – у разі незгоди з ухвалою Колегії про відмову у відкритті конституційного провадження у справі.

Ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою постановляє:

1) Колегія;

2) Сенат – у разі незгоди з ухвалою Колегії про відмову у відкритті конституційного провадження у справі, постановленою неодностайно.

Ухвалу про відкриття конституційного провадження у справі або про відмову у відкритті конституційного провадження у справі Колегія постановляє не пізніше одного місяця з дня визначення Судді-доповідача. Зазначений строк може бути подовжено на засіданні Великої палати за клопотанням Судді-доповідача чи головуючого в Сенаті.

Справу, за якою відкрито конституційне провадження, розглядає відповідно Сенат або Велика палата на пленарному засіданні в порядку та строк, встановлені Законом.

Дату розгляду справи Сенатом, Великою палатою визначає відповідно Голова Суду, заступник Голови Суду.

Суб'єкт звернення має бути повідомлений про відкриття конституційного провадження у справі в десятиденний строк з дня постановлення ухвали про відкриття конституційного провадження у справі (ст. 61 Закону).

Розгляд справ у Конституційному Суді

Форми конституційного провадження передбачено у ст. 64 Закону. Справи, конституційне провадження щодо яких відкрито, Суд розглядає в порядку *письмового* або *усного провадження*.

Основною формою розгляду справ у Суді є *письмове провадження*.

Форму провадження визначає Сенат, Велика палата.

У справі, яку Суд розглядає в порядку *письмового провадження*, окремі питання можуть розглядатися в порядку *усного провадження*.

Розгляд справ, конституційне провадження щодо яких відкрито, здійснюється на пленарних засіданнях сенатів, Великої палати.

Порядок проведення засідань, пленарних засідань встановлюється Законом та Регламентом.

На засіданнях та пленарних засіданнях Великої палати, Сенату головує Голова Суду чи заступник Голови Суду, а у разі їх відсутності – старший за віком Суддя.

Відповідно до ст. 70 Закону *учасниками конституційного провадження* є суб'єкт права на конституційне подання, конституційне звернення, конституційну скаргу (уповноважена особа, що діє від його імені) та орган або посадова особа, які ухвалили акт, що є предметом розгляду в Суді (далі – учасник конституційного провадження), а також залучені Судом до участі у розгляді справи органи та посадові особи, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі та інші особи, участь яких необхідна для забезпечення об'єктивного і повного розгляду справи (далі – залучений учасник конституційного провадження).

Про залучення органів та посадових осіб, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів та інших осіб до участі у засіданні Колегії, засіданні або

пленарному засіданні Сенату чи Великої палати відповідно Колегія, Сенат, Велика палата постановляє ухвалу.

Колегія, Сенат, Велика палата може перенести розгляд справи, якщо учасник конституційного провадження з поважної причини не прибув на відповідне засідання.

Конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга подаються до Суду державною мовою.

Провадження у Суді ведеться державною мовою.

Строки конституційного провадження

Обчислення строків конституційного провадження ведеться з дня постановлення ухвали про відкриття конституційного провадження у справі, а у разі відмови Сенату від розгляду справи на розсуд Великої палати – з дня постановлення відповідної ухвали Сенату.

Строк конституційного провадження не повинен перевищувати шість місяців, якщо інше не встановлено Законом.

Строк конституційного провадження не може становити більше тридцяти календарних днів для справ:

1) про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст.ст. 157 і 158 Конституції України;

2) за зверненням Президента України щодо конституційності актів Кабінету Міністрів України відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 106 Конституції України;

3) щодо яких Сенат, Велика палата визнали конституційне провадження невідкладним;

4) про надання висновку про відповідність Конституції України (конституційність) питання, що пропонується для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, міжнародного договору, що передбачає зміну території України, який вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість (ст. 75 Закону).

Акти Конституційного Суду

У ст. 83 Закону України «Про конституційний Суд України» визначено види актів.

Так, Суд: а) ухвалює рішення, б) надає висновки, в) постановляє ухвали, г) видає забезпечувальні накази.

Акти з питань, не пов'язаних із конституційним провадженням, Суд ухвалює у формі постанови.

Рішення Суду ухвалює:

1) Велика палата – за результатами розгляду справ за конституційними поданнями щодо конституційності законів України та інших правових актів

Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та щодо офіційного тлумачення Конституції України, а також за результатами розгляду справ за конституційними скаргами у разі відмови Сенату в розгляді справи за конституційною скаргою на розсуд Великої палати;

2) Сенат – за результатами розгляду справ за конституційними скаргами.

Висновок Суду надає Велика палата у справах щодо:

1) відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;

2) відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту;

4) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України;

5) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

6) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.

Для вирішення питань, пов'язаних із відкриттям, відмовою у відкритті, закриттям провадження у справі, іншими процесуальними діями, клопотаннями, процедурою розгляду справ, Суд постановляє відповідні **ухвали**.

У конституційних провадженнях згідно з п. 9 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд може видати **забезпечувальний наказ** про вжиття заходів щодо забезпечення конституційної скарги.

Суд ухвалює рішення і надає висновок іменем України.

Вимоги до рішення Суду передбачені у ст. 89 Закону України «Про Конституційний Суд України». Так, рішення Суду містить:

1) *вступну частину із зазначенням:*

а) найменування рішення, дати і місця його ухвалення, номера;

б) органу, який його ухвалив;

в) складу суддів Конституційного Суду, які розглядали справу;

г) переліку учасників конституційного провадження;

2) *описову частину із зазначенням:*

а) вимог конституційного подання, конституційної скарги;

б) повної назви, дати ухвалення, порядкового номера акта, конституційність якого оспорується, назви органу або посадової особи, які ухвалили акт, що є предметом розгляду в Суді;

3) *мотивувальну частину* із зазначенням положень Конституції України, відповідно до яких Суд обґрунтовує своє рішення;

4) *резолютивну частину із зазначенням:*

а) акта (його окремих положень), що його Суд визнав конституційним чи неконституційним, – у справі щодо конституційності акта (його окремих положень);

б) офіційного тлумачення положення Конституції України, щодо якого було подано конституційне подання, – у справі щодо офіційного тлумачення Конституції України;

в) того, що рішення Суду є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено;

г) джерела, в якому рішення Суду має бути опубліковано.

Під час розгляду справи щодо конституційності акта про набрання міжнародним договором чинності для України Суд у резолютивній частині вказує на юридичні наслідки для України у разі визнання акта неконституційним.

Якщо Суд, розглядаючи справу за конституційною скаргою, визнав закон України (його положення) таким, що відповідає Конституції України, але одночасно виявив, що суд застосував закон України (його положення), витлумачивши його у спосіб, що не відповідає Конституції України, то Конституційний Суд вказує на це у резолютивній частині рішення.

Щодо вимог до висновку Суду, то вони передбачені у ст. 90 Закону України «Про Конституційний Суд України». Так, висновок Суду містить:

1) *вступну частину* із зазначенням:

а) найменування висновку, дати і місця його надання, номера;

б) того, що висновок надає Велика палата;

в) складу суддів Конституційного Суду, які розглядали справу;

г) переліку учасників конституційного провадження;

2) *описову частину* із зазначенням вимог, викладених у конституційному зверненні;

3) *мотивувальну частину* із зазначенням положень Конституції України, відповідно до яких Суд обґрунтовує висновок;

4) *резолютивну частину* із зазначенням:

а) положень міжнародного договору, які Суд визнає конституційними чи неконституційними, – у справі щодо конституційності чинного міжнародного

договору України або того міжнародного договору, що вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість;

б) питань, які Суд визнає конституційними чи неконституційними, – у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

в) того, чи була додержана конституційна процедура розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту, – у справі щодо додержання такої процедури;

г) положень законопроекту, які відповідають вимогам ст.ст. 157 і 158 Конституції України, і положень, які не відповідають таким вимогам, – у справі щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст.ст. 157 і 158 Конституції України;

г) того, чи порушила Верховна Рада Автономної Республіки Крим Конституцію України або закони України, – у справі про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

д) нормативно-правового акта Верховної Ради Автономної Республіки Крим (його окремих положень), який Суд визнає таким, що відповідає Конституції України та законам України, чи таким, що не відповідає Конституції України та законам України, – у справі щодо відповідності нормативно-правового акта Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України;

е) того, що висновок Суду є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено;

є) джерела, в якому висновок Суду має бути опубліковано.

Оприлюднення всіх актів Суду за результатами конституційного провадження, крім висновків Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, здійснюється на офіційному веб-сайті Суду або в окремих випадках за ухвалою Суду – в Залі засідань Суду, але не пізніше наступного робочого дня після їх ухвалення.

Висновки Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, оприлюднюються в день їх ухвалення.

Процедуру і порядок офіційного оприлюднення актів Суду в Залі засідань Суду та на офіційному веб-сайті Суду встановлює Регламент.

Опублікування акта Суду разом з окремою думкою Судді здійснюється у «Віснику Конституційного Суду України» та інших офіційних друкованих виданнях України.

Порядок виконання рішень та висновків Суду передбачено у ст. 97 Закону.

Суд у рішенні, висновку може встановити порядок і строки їх виконання, а також зобов'язати відповідні державні органи забезпечити контроль за виконанням рішення, додержанням висновку.

Суд може вимагати від відповідних органів письмове підтвердження виконання рішення, додержання висновку.

Запитання для самоконтролю

1. Яка правова основа діяльності Конституційного Суду України?
2. Які засади діяльності Конституційного Суду України?
3. Який склад Конституційного Суду України?
4. Який порядок утворення та повноваження Конституційного Суду України?
5. Які гарантії діяльності судді Конституційного Суду України?
6. Назвіть повноваження судді Конституційного Суду України.
7. Вирішення яких завдань покладається на Конституційний Суд України?
8. Які вимоги ставляться до кандидата на посаду судді Конституційного Суду України?
9. Які повноваження має голова Конституційного Суду України?
10. Які Ви знаєте форми звернення до Конституційного Суду України?

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Діяльність Конституційного Суду України на сучасному етапі: здобутки, проблеми та перспективи. Європейські перспективи.
2. Конституційний Суд України і його роль у забезпеченні верховенства Конституції України
3. Основні проблеми правозахисної діяльності Конституційного Суду України.
4. Місце і роль Конституційного Суду України в системі юрисдикційних органів.
5. Повноваження Конституційного Суду України: практичні проблеми та шляхи їх вирішення.

6. Конституційний Суд України: персоніфікована проблема конституційності та законності.

Список використаних джерел до 3 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» : чинне законодавство станом на 14 черв. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2021. 24 с.

3. Конституція України : Закон України 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. № 995-085. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

5. Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийн. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

9. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

10. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

11. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України : рішення Вищої ради правосуддя від 17 січ. 2019 р. № 141/0/15-19.

Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19>.

12. Про застосування законодавства, що забезпечує належність суддів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 квіт. 1996 р. № 4. *Право України*. 1996. № 6. С. 40–43.

13. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

14. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

15. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

16. Про Регламент Конституційного Суду України : постанова Конституційного Суду від 22 лют. 2018 р. № 1-пс/2018. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18>.

17. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей:

1. Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы : учебник для юрид. вузов и факультетов / под ред. К. Ф. Гуценко. [4-е изд., испр. и доп.]. М. : Зерцало, 1998. 416 с.

2. Корейба І. В. Конституційний Суд України в системі органів правової охорони Конституції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2011. 236 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ : наук.-практ. посіб. / [уклад.: А. В. Столітній,

С. В. Шмаленя, М. С. Туркот, М. І. Снігар] ; за ред. д.ю.н., проф. А. В. Столітнього. [2-ге вид.]. Київ : Норма права, 2020. 1504 с.

6. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

7. Ксендзюк В. Б. Поняття, ознаки та класифікація актів Конституційного суду України. *Науковий вісник НАВС*. 2012. Вип. 1 (80). С. 66–72.

8. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.

9. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження в кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.

10. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.

11. Малишев Б. В. Судова правотворчість у контексті судової реформи в Україні. *Право України*. 2017. № 6. С. 34–38.

12. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. 448 с.

13. Організація роботи слідчо-оперативної групи : навч. посіб. / [Л. Д. Удалова, Ю. В. Сухомлин, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, В. В. Зарубей]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 504 с.

14. Погорецький М. А., Яновська О. Г. Адвокатура України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 368 с.

15. Прилуцький С. Конституювання судової влади України : виклики сьогодення та шляхи їх вирішення. *Право України*. 2014. № 5. С. 178–188.

16. Селіванов А. О. Конституційні проблеми в сучасній теорії права: Доктрина стабільності та охорони Конституції України в контексті її модернізації та ефективного конституційного правосуддя. Київ : Логос, 2012. 151 с.

17. Селіванов А. Конституційність як критерії суспільної довіри до судової влади. *Право України*. 2014. № 5. С. 92–105.

18. Скомороха Л. Умови належного функціонування судової влади і діяльності суддів України. *Право України*. 2017. № 11. С. 199–207.

19. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захарова, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко. [3-є вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 352 с.

20. Судові та правоохоронні органи України : мультимед. навч.-метод. посіб. / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія*

внутрішніх справ : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

21. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 120 с.

22. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [12-те вид. доповн. і перероб.]. Київ : Алерта, 2016. 810 с.

23. Тетарчук І. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів. Київ : ЦУЛ, 2019. 202 с.

РОЗДІЛ 4. ВИЩА РАДА ПРОВСУДДЯ

4.1. Статус та повноваження Вищої ради правосуддя

Проведення реформи національної системи правосуддя в Україні стало передумовою прийняття Верховною Радою України 2 червня 2016 року змін до Основного Закону держави в частині правосуддя, які стосувалися організаційних засад діяльності Вищої ради юстиції. Так, відповідно до положень ч. 1 ст. 131 та п. 16¹ Перехідних положень Конституції України шляхом реорганізації Вищої ради юстиції в Україні було утворено Вищу раду правосуддя. Фактично період функціонування Вищої ради юстиції було завершено 21 грудня 2016 року прийняттям в другому читанні та в цілому закону «Про Вищу раду правосуддя», що започаткувало історію існування нового органу відповідального у державі за кадрове забезпечення судів в Україні та притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Вища рада правосуддя (далі – ВРП) є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів.

Вища рада правосуддя є юридичною особою, видатки на її утримання визначаються окремим рядком у Державному бюджеті України.

Статус, повноваження, засади організації та порядок діяльності Вищої ради правосуддя визначаються Конституцією України, Законом України «Про вищу раду правосуддя»¹⁵³ та Законом України «Про судоустрій і статус суддів»¹⁵⁴.

Вища рада правосуддя затверджує регламент Вищої ради правосуддя, положення якого регулюють процедурні питання здійснення нею повноважень.

Вища рада правосуддя має такі *повноваження*:

¹⁵³ Про вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

¹⁵⁴ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

- 1) вносить подання про призначення судді на посаду;
- 2) ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності;
- 3) забезпечує здійснення дисциплінарним органом дисциплінарного провадження щодо судді;
- 4) утворює органи для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів;
- 5) розглядає скарги на рішення відповідних органів про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора;
- 6) ухвалює рішення про звільнення судді з посади;
- 7) надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом;
- 8) ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
- 9) вживає заходів щодо забезпечення авторитету правосуддя та незалежності суддів;
- 10) ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого, рішення про відрядження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації;
- 11) ухвалює рішення про припинення відставки судді;
- 12) визначає кількість суддів у суді в порядку, визначеному Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;
- 13) затверджує Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положення, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), Положення про Державну судову адміністрацію України та типові положення про її територіальні управління, Положення про Службу судової охорони, Положення про проведення конкурсів для призначення на посади державних службовців у судах, органах та установах системи правосуддя, Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя, Порядок ведення Єдиного державного реєстру судових рішень;
- 14) погоджує Типове положення про апарат суду, Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників;
- 15) надає обов'язкові до розгляду консультативні висновки щодо законопроектів з питань утворення, реорганізації чи ліквідації судів, судоустрою і статусу суддів, узагальнює пропозиції судів, органів та установ системи правосуддя стосовно законодавства щодо їх статусу та функціонування, судоустрою і статусу суддів;
- 16) здійснює функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення своєї діяльності; бере участь

у визначенні видатків Державного бюджету України на утримання судів, органів та установ системи правосуддя відповідно до Бюджетного кодексу України;

17) затверджує за поданням Державної судової адміністрації України нормативи кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів;

18) погоджує в установленому порядку перерозподіл бюджетних видатків між судами, крім Верховного Суду;

19) призначає на посаду та звільняє з посади Голову Державної судової адміністрації України, його заступників;

20) визначає за поданням Голови Державної судової адміністрації України граничну чисельність працівників Державної судової адміністрації України, у тому числі її територіальних управлінь;

20¹) призначає та звільняє з посад членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

20²) приймає рішення про звільнення членів Вищої ради правосуддя;

21) здійснює інші повноваження, визначені Законом України «Про вищу раду правосуддя» (далі – Закон України «Про вищу раду правосуддя» або Закон) та Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Вища рада правосуддя в зв'язку із реалізацією визначених законом повноважень бере участь у міжнародному співробітництві, у тому числі взаємодіє з іноземними закладами, установами та організаціями з питань правосуддя, може бути членом відповідних міжнародних асоціацій. Також, Вища рада правосуддя може залучати для виконання допоміжних і консультативних функцій органи суддівського самоврядування, установи та організації, суддів, суддів у відставці, адвокатів, прокурорів та інших спеціалістів, Громадську раду доброчесності за їхньою згодою на громадських засадах.

Вища рада правосуддя має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням і емблему Вищої ради правосуддя, яка затверджується її рішенням. Невід'ємними атрибутами зали засідань Вищої ради правосуддя є Державний Герб України та Державний Прапор України.

Вища рада правосуддя знаходиться у місті Києві.

4.2. Склад Вищої ради правосуддя. Порядок обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя. Статус члена Вищої ради правосуддя

Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена, з яких десятьох – обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох – призначає Президент України, двох – обирає Верховна Рада України, двох – обирає з'їзд адвокатів України, двох – обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох – обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ.

Голова Верховного Суду входить до складу Вищої ради правосуддя за посадою.

Члени Вищої ради правосуддя обираються (призначаються) строком на чотири роки. Одна й та сама особа не може обіймати посаду члена Вищої ради правосуддя два строки поспіль.

Якщо Вища рада правосуддя може стати неповноважною через закінчення строку повноважень члена Вищої ради правосуддя, такий член Вищої ради правосуддя продовжує виконувати свої повноваження до дня обрання (призначення) на його посаду іншої особи, але в будь-якому випадку не більше трьох місяців з дня закінчення строку, на який такого члена Вищої ради правосуддя було обрано (призначено).

У ст. 6 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» визначенні вимоги та обмеження щодо членів Вищої ради правосуддя. Так, на посаду члена Вищої ради правосуддя може бути обраний (призначений) громадянин України, не молодший тридцяти п'яти років, який володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту та стаж професійної діяльності у сфері права не менше п'ятнадцяти років, належить до правничої професії та відповідає критерію політичної нейтральності, а також критеріям професійної компетентності, професійної етики та доброчесності.

Члени Вищої ради правосуддя, крім Голови Верховного Суду, здійснюють свої повноваження на постійній основі. На членів Вищої ради правосуддя поширюються вимоги та обмеження, встановлені законодавством у сфері запобігання корупції. Члени Вищої ради правосуддя у своїй діяльності та поза її межами повинні дотримуватися встановлених для судді етичних стандартів.

Член Вищої ради правосуддя має відповідати критерію політичної нейтральності. Зокрема, не може бути обрана (призначена) членом Вищої ради правосуддя особа, яка на день обрання (призначення):

1) є членом або обіймає посаду в політичній партії, іншій організації, яка має політичні цілі або бере участь у політичній діяльності;

2) є обраною на виборну посаду в органі державної влади (крім судової) чи органі місцевого самоврядування, має представницький мандат;

3) бере участь в організації або фінансуванні політичної агітації чи іншої політичної діяльності.

Член Вищої ради правосуддя не має права суміщати свою посаду з будь-якою посадою в органі державної влади або органі місцевого самоврядування, органі суддівського, адвокатського чи прокурорського самоврядування, зі статусом народного депутата України, депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради, з підприємницькою діяльністю, обіймати будь-яку іншу оплачувану посаду (крім посади Голови Верховного Суду), виконувати будь-яку іншу оплачувану роботу або отримувати іншу винагороду, крім винагороди члена Вищої ради правосуддя (за винятком здійснення викладацької, наукової чи творчої діяльності та отримання винагороди за неї), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, що має на меті одержання прибутку. Член Вищої ради правосуддя не може належати до політичних партій, професійних спілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності.

Член Вищої ради правосуддя, який є суддею, не може здійснювати правосуддя (крім Голови Верховного Суду). Також, якщо член Вищої ради правосуддя, який є адвокатом, повинен на час здійснення повноважень члена Вищої ради правосуддя зупинити в установленому порядку адвокатську діяльність.

На час здійснення суддею, прокурором, адвокатом повноважень члена Вищої ради правосуддя він не може брати участі в органах суддівського, адвокатського чи прокурорського самоврядування.

Не можуть бути членами Вищої ради правосуддя:

1) особи, визнані судом недієздатними або обмежено дієздатними;

2) особи, які мають судимість, не погашену або не зняту в установленому законом порядку;

3) особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією;

4) особи, які були членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України або Вищої ради юстиції до набрання чинності Законом України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні»¹⁵⁵;

---

¹⁵⁵ Про відновлення довіри до судової влади в Україні : Закон України від 8 квіт. 2014 р. № 1188-VII. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>.

5) особи, які перебувають на адміністративних посадах у судах (крім посади Голови Верховного Суду);

6) особи, які не відповідають вимогам Закону України «Про Вищу раду правосуддя» щодо несумісності з іншими видами діяльності та не усунули таку невідповідність протягом розумного строку, але не більш ніж протягом тридцяти календарних днів із дня виникнення обставин, що призводять до порушення вимог щодо несумісності, чи іншого строку, встановленого Вищою радою правосуддя відповідно до цього Закону.

За заявою особи, яка не відповідає вимогам цього Закону щодо несумісності з іншими видами діяльності та не має можливості з незалежних від неї причин усунути цю невідповідність протягом тридцяти календарних днів, Вища рада правосуддя має право продовжити цей строк, але не більше ніж на тридцять календарних днів.

Перебування особи на посаді члена Вищої ради правосуддя також несумісне із наявністю заборони такій особі обіймати посади, щодо яких здійснюється очищення влади в порядку, визначеному Законом України «Про очищення влади»¹⁵⁶.

Порядок обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя

Обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя здійснюється в порядку, передбаченому Законом України «Про Вищу раду правосуддя», на основі принципів верховенства права, професійності, публічності, політичної нейтральності.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» для участі у процедурі обрання (призначення) членів Вищої ради правосуддя кандидат на посаду члена Вищої ради правосуддя подає:

- 1) письмову заяву щодо обрання (призначення) на посаду члена Вищої ради правосуддя;
- 2) автобіографію;
- 3) мотиваційний лист, у якому викладаються мотиви бути обраним (призначеним) членом Вищої ради правосуддя;
- 4) копію документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України;
- 5) відомості про трудову діяльність з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, копію послужного списку (за наявності);

---

¹⁵⁶ Про очищення влади : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

6) декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за рік, що передує року, в якому було оприлюднено оголошення про конкурс, за формою, що визначена Законом України «Про запобігання корупції»¹⁵⁷, декларацію родинних зв'язків та декларацію доброчесності судді;

7) копію диплома про вищу юридичну освіту (з додатками), здобуту в Україні, та/або копії документів про вищу юридичну освіту, здобуту за кордоном, разом із копіями документів, що підтверджують їх визнання в Україні, а також копії документів про науковий ступінь, вчене звання (за наявності);

8) довідку медичної установи про стан здоров'я кандидата з висновком щодо його придатності до роботи на посаді, пов'язаній із виконанням функцій держави;

9) копію військового квитка (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);

10) письмову згоду на обробку персональних даних та оприлюднення копій документів, визначених ст. 8 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», крім копій документів, визначених пп. 4, 8, 9 ч. 1 ст. 8 цього Закону;

11) письмову заяву про відсутність обмежень щодо членства у Вищій раді правосуддя відповідно до цього Закону, а також про відповідність вимогам щодо несумісності або зобов'язання виконувати вимоги щодо несумісності у разі обрання (призначення) членом Вищої ради правосуддя;

12) заяву про проведення перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади», або висновок за результатами такої перевірки;

13) згоду на проведення спеціальної перевірки відповідно до закону;

14) копію документа, що підтверджує відповідний статус (для суддів, адвокатів та прокурорів).

Форма заяви щодо обрання (призначення) на посаду члена Вищої ради правосуддя затверджується Вищою радою правосуддя та розміщується на її офіційному веб-сайті.

Вимагати від кандидата надання документів, не визначених цією статтею, забороняється.

Порядок обрання членів Вищої ради правосуддя з'їздом суддів України

З'їзд суддів України обирає членів Вищої ради правосуддя з числа суддів або суддів у відставці шляхом таємного голосування.

---

¹⁵⁷ Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Верховна Рада України : [сайт]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

Голосування проводиться виключно за кандидатів у члени Вищої ради правосуддя, які подали документи у порядку, встановленому Законом України «Про Вищу раду правосуддя», відповідають вимогам, визначеним ст. 6 цього Закону, та включені до списку кандидатів, рекомендованих Етичною радою для обрання на посаду члена Вищої ради правосуддя.

Обраним на посаду члена Вищої ради правосуддя вважається кандидат, який за результатами таємного голосування отримав більшість голосів обраних делегатів з'їзду суддів України. За результатами голосування головою і секретарем з'їзду суддів України підписуються рішення про обрання членами Вищої ради правосуддя. Якщо з'їзд суддів України не обрав члена Вищої ради правосуддя, невідкладно оголошується новий конкурс, який проводиться відповідно до порядку, визначеного цим Законом.

Порядок скликання та порядок проведення з'їзду суддів України визначаються Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Порядок обрання членів Вищої ради правосуддя з'їздом адвокатів України

З'їзд адвокатів України обирає членів Вищої ради правосуддя шляхом таємного голосування. Таке, голосування проводиться виключно за кандидатів у члени Вищої ради правосуддя, які подали документи у порядку, встановленому Законом України «Про Вищу раду правосуддя», відповідають вимогам, визначеним цим Законом, та включені до списку кандидатів, рекомендованих Етичною радою для обрання на посаду члена Вищої ради правосуддя.

Обраним на посаду члена Вищої ради правосуддя вважається кандидат, який за результатами таємного голосування отримав більшість голосів обраних делегатів з'їзду адвокатів України.

За результатами голосування головою і секретарем з'їзду адвокатів України підписуються рішення про обрання членами Вищої ради правосуддя.

Якщо з'їзд адвокатів України не обрав члена Вищої ради правосуддя, невідкладно оголошується новий конкурс, який проводиться відповідно до порядку, визначеного цим Законом.

Порядок скликання та проведення з'їзду адвокатів України визначається Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»¹⁵⁸.

Порядок обрання членів Вищої ради правосуддя всеукраїнською конференцією прокурорів

Всеукраїнська конференція прокурорів обирає членів Вищої ради правосуддя шляхом таємного голосування. Таке голосування проводиться

---

¹⁵⁸Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

виключно за кандидатів у члени Вищої ради правосуддя, які подали документи у порядку, встановленому Законом України «Про Вищу раду правосуддя», відповідають вимогам, визначеним ст. 6 цього Закону, та включені до списку кандидатів, рекомендованих.

Обраним на посаду члена Вищої ради правосуддя вважається кандидат, який за результатами таємного голосування отримав більшість голосів обраних делегатів всеукраїнської конференції прокурорів.

За результатами голосування головою і секретарем всеукраїнської конференції прокурорів підписуються рішення про обрання членами Вищої ради правосуддя.

Якщо всеукраїнська конференція прокурорів не обрала члена Вищої ради правосуддя, невідкладно оголошується новий конкурс, який проводиться відповідно до порядку, визначеного цим Законом.

Порядок скликання та порядок проведення всеукраїнської конференції прокурорів визначаються Законом України «Про прокуратуру»¹⁵⁹.

Порядок обрання членів Вищої ради правосуддя з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ

З'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ обирає членів Вищої ради правосуддя шляхом таємного голосування. Таке, голосування проводиться виключно за кандидатів у члени Вищої ради правосуддя, які подали документи у порядку, встановленому Законом України «Про Вищу раду правосуддя», відповідають вимогам, визначеним ст. 6 цього Закону, та включені до списку кандидатів, рекомендованих Етичною радою для обрання на посаду члена Вищої ради правосуддя.

Обраним на посаду члена Вищої ради правосуддя вважається кандидат, який за результатами таємного голосування отримав більшість голосів обраних делегатів з'їзду представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. За результатами голосування головою і секретарем з'їзду представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ підписується рішення про обрання членами Вищої ради правосуддя.

Якщо з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ не обрав члена Вищої ради правосуддя, невідкладно оголошується новий конкурс, який проводиться відповідно до порядку, визначеного цим Законом. У з'їзді представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ беруть участь по два представники від кожного навчального закладу та наукової установи.

---

¹⁵⁹ Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

Час і місце проведення з'їзду представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ визначаються Вищою радою правосуддя, а в разі неможливості ухвалення рішення Вищою радою правосуддя через відсутність достатньої кількості обраних (призначених) її членів – центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

З'їзд проводиться у приміщенні навчального закладу або наукової установи.

Кожен із кандидатів для обрання членом Вищої ради правосуддя має право виступити перед делегатами з'їзду або конференції до початку голосування. Рішенням з'їзду або конференції може бути встановлено розумне обмеження часу для виступу, однакове для всіх кандидатів. Кандидат надає делегатам з'їзду або конференції за їх запитом будь-яку інформацію про себе, крім інформації, яка стосується його приватного життя і щодо якої відсутні розумні підстави вважати, що вона може бути важливою для визначення здатності кандидата належним чином виконувати повноваження члена Вищої ради правосуддя, а також інформації, що становить державну таємницю.

Після виступів кандидатів та обговорення кандидатур проводиться голосування. До бюлетеня заносяться в алфавітному порядку прізвища кандидатів для обрання членами Вищої ради правосуддя.

Якщо за результатами голосування член Вищої ради правосуддя не обраний, проводиться повторне голосування щодо двох кандидатів, які набрали більшу кількість голосів порівняно з іншими кандидатами, щодо кожної вакантної посади члена Вищої ради правосуддя. Голосування відбувається шляхом проставлення відмітки навпроти прізвищ кандидатів, за обрання яких голосує делегат.

Бюлетень, у якому проставлено відмітки навпроти більшої кількості прізвищ кандидатів, ніж які мають бути обрані відповідним з'їздом або конференцією, або не проставлено жодної відмітки, а також бюлетень невстановленого зразка вважаються недійсними.

Порядок призначення членів Вищої ради правосуддя Президентом України

Президент України за результатами проведеного конкурсу видає указ про призначення членів Вищої ради правосуддя.

Порядок обрання членів Вищої ради правосуддя Верховною Радою України

Верховна Рада України обирає членів Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України¹⁶⁰.

---

¹⁶⁰ Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лют. 2010 р. № 1861-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>.

Вища рада правосуддя є повноважною за умови обрання (призначення) на посаду щонайменше п'ятнадцяти членів, серед яких більшість становлять судді (включаючи суддів у відставці), та складення ними присяги.

Статус члена Вищої ради правосуддя

Член Вищої ради правосуддя складає присягу невідкладно після обрання (призначення) на посаду перед органом, який його обрав (призначив). Голова Верховного Суду складає присягу члена Вищої ради правосуддя на засіданні Пленуму Верховного Суду, на якому його обрано Головою Верховного Суду.

Член Вищої ради правосуддя має *право*:

1) вносити пропозиції щодо вдосконалення роботи Вищої ради правосуддя та її органів, секретаріату Вищої ради правосуддя;

2) залучати відповідно до регламенту Вищої ради правосуддя працівників структурних підрозділів секретаріату для підготовки питань, що виносяться на розгляд Вищої ради правосуддя, органів Вищої ради правосуддя, до складу яких він входить;

3) ознайомлюватися з усіма матеріалами, що стосуються питань порядку денного засідань Вищої ради правосуддя, органів Вищої ради правосуддя, до складу яких він входить;

4) наводити свої мотиви та міркування, а також подавати додаткові документи з питань, що розглядаються;

5) вносити пропозиції щодо проектів рішень Вищої ради правосуддя, брати участь в ухваленні рішень, у визначених Законом України «Про Вищу раду правосуддя», випадках висловлювати письмово окрему думку щодо рішень Вищої ради правосуддя чи органів Вищої ради правосуддя, до складу яких він входить;

6) ініціювати скликання засідання Вищої ради правосуддя, засідання органу Вищої ради правосуддя, до складу якого він входить.

Член Вищої ради правосуддя має інші права, визначені Законом.

Член Вищої ради правосуддя зобов'язаний:

1) дотримуватися присяги;

2) не розголошувати та не використовувати у цілях інших, ніж для виконання своїх обов'язків як члена Вищої ради правосуддя, інформацію з обмеженим доступом та інформацію, яка стала йому відома в закритому засіданні;

3) виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, встановлених законодавством у сфері запобігання корупції, у тому числі подавати у визначеному законом порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, декларацію родинних зв'язків, а також декларацію добросовісності судді;

4) брати участь у засіданнях Вищої ради правосуддя та її органів, до складу яких він входить;

5) звертатися з повідомленням про втручання в його діяльність до Вищої ради правосуддя упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про таке втручання;

6) виконувати інші обов'язки, визначені законом та регламентом Вищої ради правосуддя.

Член Вищої ради правосуддя до звільнення з посади або припинення його повноважень не може бути нагороджений державними нагородами України, а також будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами. Член Вищої ради правосуддя може бути нагороджений державними нагородами України лише за проявлену ним особисту мужність і героїзм в умовах, пов'язаних із ризиком для життя.

Член Вищої ради правосуддя зобов'язаний відмовитися від участі у розгляді питання, якщо:

1) він перебуває у родинних чи інших особистих стосунках із суддею, кандидатом на посаду судді чи прокурором, стосовно якого розглядається питання, а також особою, яка звернулася зі скаргою до Вищої ради правосуддя;

2) він особисто, прямо чи побічно заінтересований у справі, яку розглядає такий суддя;

3) за наявності іншого конфлікту інтересів або обставин, що викликають сумнів у його неупередженості.

Голова Вищої ради правосуддя обирається з членів Вищої ради правосуддя строком на два роки.

До повноважень Голови Вищої ради правосуддя належать:

1) організація роботи Вищої ради правосуддя, призначення засідань та головування на них;

2) координація роботи органів Вищої ради правосуддя;

3) направлення Президентіві України подання Вищої ради правосуддя про призначення судді на посаду;

4) підписання ухвалених Вищою радою правосуддя актів, протоколів засідань;

5) загальне керівництво секретаріатом Вищої ради правосуддя;

6) погодження призначення на посади та звільнення з посад працівників секретаріату, застосування до них заходів заохочення, дисциплінарного впливу, вирішення або порушення в установленому порядку питання про присвоєння рангів державним службовцям секретаріату Вищої ради правосуддя;

7) розпорядження бюджетними асигнуваннями на утримання і забезпечення діяльності Вищої ради правосуддя;

8) представництво Вищої ради правосуддя у відносинах з іншими органами та установами у системі правосуддя, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, органами влади іноземних держав та міжнародними організаціями.

Голова Вищої ради правосуддя здійснює також інші повноваження, визначені законом. З питань, що належать до його адміністративних повноважень, він видає накази і розпорядження.

Підставами для звільнення члена Вищої ради правосуддя з посади є:

1) неспроможність виконувати свої повноваження за станом здоров'я за наявності медичного висновку;

2) подання заяви про звільнення з посади члена Вищої ради правосуддя за власним бажанням;

3) грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом члена Вищої ради правосуддя або виявило його невідповідність займаній посаді, допущення іншої поведінки, що підриває авторитет та суспільну довіру до правосуддя та судової влади, у тому числі недотримання етичних стандартів судді як складової професійної етики члена Вищої ради правосуддя;

4) виявлення обґрунтованості наявних обставин щодо його невідповідності вимогам та обмеженням визначених цим Законом;

5) істотне порушення вимог, установлених законодавством у сфері запобігання корупції;

6) систематична неучасть у роботі Вищої ради правосуддя чи органу Вищої ради правосуддя, до складу якого він входить.

Повноваження члена Вищої ради правосуддя припиняються у разі:

1) закінчення строку, на який його обрано (призначено), крім випадку, якщо Вища рада правосуддя може стати неповноважною через закінчення строку повноважень члена Вищої ради правосуддя, такий член Вищої ради правосуддя продовжує виконувати свої повноваження до дня обрання (призначення) на його посаду іншої особи, але в будь-якому випадку не більше трьох місяців з дня закінчення строку, на який такого члена Вищої ради правосуддя було обрано (призначено), якщо визначеного цим Законом;

2) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;

3) припинення громадянства України або набуття громадянства іншої держави;

4) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним;

5) припинення повноважень судді або звільнення з посади судді (крім виходу судді у відставку) з підстав, визначених Конституцією України;

6) його смерті;

7) набрання законної сили рішенням суду про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених ст. 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави.

Закінчення строку, на який суддю обрано Головою Верховного Суду, а також його звільнення з адміністративної посади, у тому числі висловлення йому недовіри Пленумом Верховного Суду, припиняє повноваження Голови Верховного Суду як члена Вищої ради правосуддя.

Повноваження члена Вищої ради правосуддя з підстав, визначених частиною першою цієї статті, припиняються з настанням відповідної події.

4.3. Структура та організація діяльності Вищої ради правосуддя

Структура Вищої ради правосуддя

Вища рада правосуддя діє у пленарному складі, якщо інше не встановлено Законом України «Про Вищу раду правосуддя».

Для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів Вища рада правосуддя утворює Дисциплінарні палати з числа членів Вищої ради правосуддя.

Кількість Дисциплінарних палат та кількісний склад кожної палати визначаються рішенням Вищої ради правосуддя з урахуванням вимог цього Закону.

До складу кожної Дисциплінарної палати входить щонайменше чотири члени Вищої ради правосуддя. При формуванні Дисциплінарних палат Вища рада правосуддя має забезпечити, щоб щонайменше половина, а якщо це неможливо – принаймні значна частина членів кожної Дисциплінарної палати були судьями або судьями у відставці.

У разі необхідності Вища рада правосуддя може ухвалити рішення про залучення членів однієї Дисциплінарної палати до роботи іншої Дисциплінарної палати або про делегування Голові Вищої ради правосуддя повноважень ухвалювати такі рішення.

Організація роботи Дисциплінарних палат здійснюється в порядку, визначеному регламентом Вищої ради правосуддя.

Вища рада правосуддя може утворювати інші органи для виконання повноважень, визначених Конституцією України, Законом України «Про Вищу раду правосуддя» та Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Рішення про утворення органів Вищої ради правосуддя та про їх персональний склад ухвалюються Вищою радою правосуддя.

Секретаріат Вищої ради правосуддя

Організаційне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності Вищої ради правосуддя та її органів здійснює *секретаріат*.

Секретаріат Вищої ради правосуддя очолює керівник. Керівник секретаріату та його заступники призначаються на посади та звільняються з посад Вищою радою правосуддя у порядку, встановленому законодавством про державну службу, з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Вищу раду правосуддя».

У секретаріаті Вищої ради правосуддя діє *служба дисциплінарних інспекторів* як самостійний структурний підрозділ, який утворюється для реалізації повноважень Вищої ради правосуддя щодо здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів та діє за принципом функціональної незалежності від Вищої ради правосуддя.

Статус та повноваження служби дисциплінарних інспекторів визначаються Законом України «Про Вищу раду правосуддя». Порядок утворення, фінансування, взаємодії служби дисциплінарних інспекторів з іншими органами Вищої ради правосуддя та процедури діяльності визначаються Положенням про службу дисциплінарних інспекторів, що затверджується Вищою радою правосуддя.

Гранична чисельність працівників секретаріату, в тому числі дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя, затверджується Вищою радою правосуддя.

Положення про секретаріат Вищої ради правосуддя, його структура і штатна чисельність затверджуються Вищою радою правосуддя з урахуванням вимог, встановлених цим Законом.

Служба дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя

Служба дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя формується з числа осіб, які мають вищу юридичну освіту, стаж професійної діяльності у сфері права не менше п'ятнадцяти років, з яких не менше восьми років сукупного стажу роботи на посадах судді, прокурора, адвоката.

Дисциплінарні інспектори Вищої ради правосуддя призначаються на посади за результатами конкурсу у порядку, встановленому законодавством про державну службу, з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Вищу раду правосуддя».

Рішення про призначення на посаду дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя приймається після проходження переможцем конкурсу спеціальної перевірки відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», а також перевірки на добросовісність та відповідність встановленим для судді етичним стандартам.

У разі призначення судді у відставці дисциплінарним інспектором Вищої ради правосуддя за ним зберігаються пенсія або довічне грошове утримання, а також інші гарантії, визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Правовий статус дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя визначається Законом України «Про державну службу» з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Вищу раду правосуддя»¹⁶¹.

Особливості діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя визначаються Положенням про дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя, яке затверджується Вищою радою правосуддя. Службу дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя очолює заступник керівника секретаріату Вищої ради правосуддя – керівник служби дисциплінарних інспекторів, який призначається на посаду та звільняється з посади Вищою радою правосуддя у порядку, встановленому законодавством про державну службу, з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Вищу раду правосуддя».

До повноважень керівника служби дисциплінарних інспекторів належить:

- 1) організація роботи служби дисциплінарних інспекторів;
- 2) координація діяльності дисциплінарних інспекторів;
- 3) призначення заступника керівника служби дисциплінарних інспекторів;
- 4) погодження призначення на посади та звільнення з посад дисциплінарних інспекторів, застосування до них заходів заохочення, дисциплінарного впливу, порушення в установленому порядку питання про присвоєння дисциплінарним інспекторам рангів державних службовців;
- 5) розподіл повноважень із заступником керівника служби дисциплінарних інспекторів;
- 6) інші повноваження, визначені цим Законом та Положенням про дисциплінарну інспекцію.

Дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя *наділений повноваженнями:*

---

¹⁶¹ Про державну службу : Закон України 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

- 1) проводить попередню перевірку дисциплінарної скарги, переданої йому за результатами автоматизованого розподілу справ;
- 2) аналізує матеріали дисциплінарних справ;
- 3) збирає у разі необхідності інформацію, документи, інші матеріали;
- 4) готує проекти ухвал і рішень дисциплінарної палати та Вищої ради правосуддя у межах дисциплінарного провадження стосовно судді;
- 5) аналізує матеріали за скаргами на рішення у дисциплінарних справах стосовно суддів і прокурорів, готує проекти висновків та рішень Вищої ради правосуддя;
- 6) аналізує та узагальнює практику здійснення дисциплінарних проваджень та ухвалені рішення про притягнення або відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності.

Комісія з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя (далі – Комісія) є колегіальним органом, який діє при Вищій раді правосуддя.

До складу Комісії входять:

- 1) два члени Вищої ради правосуддя, які не є судьями чи суддями у відставці;
- 2) два члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, які не є судьями чи суддями у відставці;
- 3) два члени Ради суддів України;
- 4) три судді Верховного Суду.

Вища рада правосуддя ухвалює рішення про затвердження персонального складу Комісії на підставі та в межах пропозицій суб'єктів формування Комісії.

Так, Комісія здійснює діяльність відповідно до Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя, яке затверджується Вищою радою правосуддя після консультацій з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби. Засідання Комісії проводяться відкрито, оголошення про їх проведення, порядок денний, протоколи таких засідань та висновки Комісії оприлюднюються на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя. На засіданні Комісії має право бути присутнім Голова Державної судової адміністрації України або його заступник.

Засідання Комісії є правомочним, якщо в ньому бере участь не менше двох третин від загального складу Комісії.

Організаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Комісії здійснюється секретаріатом Вищої ради правосуддя.

4.4. Участь у формуванні суддівського корпусу

Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя. Вища рада правосуддя ухвалює рішення щодо внесення Президентові України подання про призначення судді на посаду за результатами розгляду рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, до якої обов'язково додається особова справа (досьє) кандидата на посаду судді.

За результатами попереднього розгляду доповідач складає висновок щодо можливості призначення судді на посаду та виносить такий висновок на розгляд Вищої ради правосуддя. На засіданні Вищої ради правосуддя кандидатура на посаду судді розглядається після доповіді члена Вищої ради правосуддя, який визначений доповідачем у цій справі.

Кандидат на посаду судді, стосовно якого розглядається питання щодо внесення подання про призначення судді на посаду, запрошується на засідання Вищої ради правосуддя у порядку, визначеному Законом України «Про Вищу раду правосуддя». Неявка кандидата на посаду судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду питання за його відсутності.

Рішення щодо кандидата на посаду судді ухвалюється на засіданні Вищої ради правосуддя. Засідання Вищої ради правосуддя у пленарному складі, на якому розглядається питання щодо внесення подання про призначення судді на посаду, є повноважним, якщо в ньому бере участь не менше чотирнадцяти членів Вищої ради правосуддя.

Рішення щодо внесення Президентові України подання про призначення судді на посаду вважається ухваленим, якщо за нього проголосувало не менше чотирнадцяти членів Вищої ради правосуддя. Якщо за рішення щодо внесення Президентові України подання про призначення судді на посаду проголосувало менше чотирнадцяти членів Вищої ради правосуддя, вважається, що Вищою радою правосуддя ухвалено рішення про відмову у внесенні Президентові України подання про призначення судді на посаду.

Вища рада правосуддя може ухвалити рішення про відмову у внесенні Президентові України подання про призначення судді на посаду за наявності обґрунтованого сумніву щодо відповідності кандидата критерію доброчесності чи професійної етики або інших обставин, які можуть негативно вплинути на суспільну довіру до судової влади у зв'язку з таким призначення, тільки на підставі обґрунтованих відомостей, які були отримані Вищою радою правосуддя в передбаченому законом порядку, якщо:

1) такі відомості не були предметом розгляду Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

2) Вища кваліфікаційна комісія суддів України не дала належної оцінки таким відомостям в межах процедури кваліфікаційного оцінювання щодо відповідного кандидата.

Рішення Вищої ради правосуддя про відмову у внесенні Президентові України подання про призначення судді на посаду може бути оскаржене та скасоване виключно з підстав, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

4.5. Розгляд справ щодо порушення вимог щодо несумісності

Відкриття справ щодо несумісності передбачено у ст. 39 Закону України «Про Вищу раду правосуддя». Так, Вища рада правосуддя відкриває та розглядає справи про порушення судьями і прокурорами вимог щодо несумісності їх посад із діяльністю або статусом, визначеними Конституцією та законами України (справи щодо несумісності).

Справа щодо несумісності може бути відкрита за заявою будь-якої особи, якій відомі відповідні факти.

Заява подається у письмовій формі та повинна містити:

1) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) заявника, адресу його місця проживання (перебування) або місцезнаходження, номери засобів зв'язку;

2) прізвище, ім'я, по батькові та посаду судді (суддів), прокурора (прокурорів), щодо якого (яких) подано заяву;

3) конкретні відомості про порушення вимог щодо несумісності;

4) посилання на фактичні дані (свідчення, пояснення, інші докази), що підтверджують зазначені заявником відомості.

Член Вищої ради правосуддя залишає без розгляду та повертає заявнику заяву щодо несумісності, якщо вона не відповідає вимогам, встановленим цим Законом, зазначаючи про мотиви такого повернення.

Ухвалення рішення про відкриття справи щодо несумісності здійснюється членом Вищої ради правосуддя, визначеним для розгляду відповідної заяви.

Справа щодо несумісності розглядається Вищою радою правосуддя на її засіданні. Суддя, прокурор, справа щодо несумісності якого розглядається, та його представник мають право давати пояснення, ставити питання учасникам засідання, висловлювати міркування і заперечення з питань, які виникають під час розгляду справи щодо несумісності, заявляти клопотання і відводи.

Виклик на засідання Вищої ради правосуддя судді, прокурора, справа щодо несумісності якого розглядається, є обов'язковим. У разі неможливості взяти участь у засіданні з поважних причин суддя, прокурор може надати

письмові пояснення по суті справи, які додаються до матеріалів справи і виголошуються на засіданні Вищої ради правосуддя.

Повторна неявка судді, прокурора на засідання Вищої ради правосуддя незалежно від причин є підставою для розгляду справи щодо несумісності за його відсутності.

За результатами розгляду справи щодо несумісності Вища рада правосуддя може ухвалити *рішення*:

1) про визнання порушення суддею вимог щодо несумісності з іншою діяльністю або статусом і звільнення його з посади;

2) про визнання порушення прокурором вимог щодо несумісності з іншою діяльністю або статусом і внесення в установленому порядку подання про звільнення його з посади;

3) про визнання відсутності порушень суддею або прокурором вимог щодо несумісності з іншою діяльністю або статусом.

Рішення у справі щодо несумісності ухвалюється більшістю голосів членів Вищої ради правосуддя, які беруть участь у засіданні. Член Вищої ради правосуддя, визначений доповідачем у справі, не бере участі у голосуванні.

4.6. Дисциплінарне провадження щодо суддів

Дисциплінарні провадження щодо суддів здійснюють Дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя. Так, дисциплінарне провадження розпочинається після отримання скарги щодо дисциплінарного проступку судді (дисциплінарної скарги), поданої відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», або за ініціативою Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя чи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у випадках, визначених законом.

Дисциплінарне провадження включає:

1) попереднє вивчення матеріалів, що мають ознаки вчинення суддею дисциплінарного проступку, та прийняття рішення про відкриття дисциплінарної справи або відмову у її відкритті;

2) розгляд дисциплінарної скарги та ухвалення рішення про притягнення або відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності.

Попередня перевірка дисциплінарної скарги полягає в наступному. Дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя, визначений автоматизованою системою розподілу справ для попередньої перевірки відповідної дисциплінарної скарги (дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач):

1) вивчає дисциплінарну скаргу і перевіряє її відповідність вимогам закону;

2) за наявності підстав, визначених пп. 1-5 ч. 1 ст. 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», а саме:

✓ *дисциплінарна скарга подана з порушенням порядку, визначеного Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;*

✓ *дисциплінарна скарга не містить відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді;*

✓ *дисциплінарна скарга не містить посилання на фактичні дані (свідчення, докази) щодо дисциплінарного проступку судді;*

✓ *дисциплінарна скарга містить виражені у непристойній формі висловлювання або висловлювання, що принижують честь і гідність будь-якої особи;*

✓ *у дисциплінарній скарзі порушується питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді, звільненого з посади або повноваження якого припинені – повертає дисциплінарну скаргу скаржнику;*

3) за наявності підстав, визначених п. 6 ч. 1 ст. 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», (а саме, що дисциплінарна скарга ґрунтується лише на доводах, що можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом) – передає скаргу на розгляд Дисциплінарної палати для ухвалення рішення щодо залишення без розгляду та повернення її скаржнику або відкриття дисциплінарної справи;

4) за відсутності підстав для залишення без розгляду та повернення дисциплінарної скарги – *протягом тридцяти днів з дня отримання такої скарги готує матеріали з пропозицією про відкриття або про відмову у відкритті дисциплінарної справи. Цей строк може бути продовжений дисциплінарним інспектором, але у разі обґрунтованої потреби додаткової перевірки дисциплінарної скарги не більш як на п'ятнадцять днів.*

Висновок дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача разом із дисциплінарною скаргою та зібраними у процесі попередньої перевірки матеріалами передається на розгляд Дисциплінарної палати.

Дисциплінарна скарга залишається без розгляду та повертається скаржнику, якщо:

1) дисциплінарна скарга подана з порушенням порядку, визначеного Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

2) дисциплінарна скарга не містить відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді;

3) дисциплінарна скарга не містить посилання на фактичні дані (свідчення, докази) щодо дисциплінарного проступку судді;

4) дисциплінарна скарга містить виражені у непристойній формі висловлювання або висловлювання, що принижують честь і гідність будь-якої особи;

5) у дисциплінарній скарзі порушується питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді, звільненого з посади або повноваження якого припинені;

6) дисциплінарна скарга ґрунтується лише на доводах, що можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом.

При розгляді питання про наявність підстав для повернення дисциплінарної скарги не оцінюються достовірність відомостей про ознаки дисциплінарного проступку у поведінці судді, докази його вчинення.

Рішення про повернення дисциплінарної скарги має бути вмотивованим та оскарженню не підлягає.

У відкритті дисциплінарної справи має бути відмовлено, якщо:

1) факти неналежної поведінки судді, що повідомляються у дисциплінарній скарзі, вже були предметом перевірки та розгляду і щодо них відмовлено у відкритті дисциплінарної справи або ухвалено рішення у дисциплінарній справі;

2) закінчився встановлений законом строк для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;

3) очевидною метою подання скарги є спонукання судді до ухвалення певного судового рішення;

4) суть скарги зводиться лише до незгоди із судовим рішенням.

Рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи ухвалюється Дисциплінарною палатою та оскарженню не підлягає.

Дисциплінарна палата *протягом тридцяти днів* з дня отримання висновку дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача розглядає такий висновок та додані до нього матеріали без виклику судді та особи, яка подала дисциплінарну скаргу, і за результатами розгляду ухвалює рішення про відкриття або про відмову у відкритті дисциплінарної справи.

Рішення про відкриття дисциплінарної справи оскарженню не підлягає.

Так, рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи на вимогу члена Дисциплінарної палати, який не згодний з таким рішенням, або на вимогу дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача передається на затвердження до Вищої ради правосуддя у пленарному складі.

У такому випадку Вища рада правосуддя розглядає питання на пленарному засіданні без виклику судді та особи, яка подала дисциплінарну скаргу, і ухвалює рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи або про скасування такого рішення Дисциплінарної палати і відкриття дисциплінарної справи.

Копія рішення про відкриття або відмову у відкритті дисциплінарної справи не пізніш як через три дні з дня його ухвалення надсилається судді, щодо якого подано дисциплінарну скаргу, та особі, яка подала дисциплінарну скаргу.

У дисциплінарній справі виступають наступні учасники. Так, розгляд дисциплінарної справи здійснюється Дисциплінарною палатою за участю дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача, судді, щодо якого відкрито дисциплінарну справу (далі – суддя), та скаржника.

Суддя, скаржник можуть брати участь у розгляді справи самостійно та/або через свого представника. У разі відсутності судді з поважних причин розгляд дисциплінарної справи Дисциплінарною палатою переноситься.

У разі повторної відсутності судді розгляд дисциплінарної справи здійснюється Дисциплінарною палатою без його участі, крім випадків, якщо суддя не був повідомлений або повідомлений з порушенням, тобто суддя та скаржник мають бути повідомлені про засідання Дисциплінарної палати не пізніше ніж за десять днів до дня його проведення в порядку, визначеному регламентом Вищої ради правосуддя, та шляхом розміщення відповідної інформації на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя.

Суддя вважається належним чином повідомленим, якщо повідомлення направлено на адресу його місця проживання чи перебування або на адресу суду, в якому такий суддя обіймає посаду, а за неможливості такого направлення – розміщено на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя.

Після відкриття дисциплінарної справи дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач здійснює підготовку справи до розгляду Дисциплінарною палатою, визначає свідків чи інших осіб, які підлягають виклику або запрошенню взяти участь у засіданні тощо.

За результатами підготовки справи дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач готує висновок та *не пізніше тридцяти днів* з дня відкриття дисциплінарної справи передає його для розгляду Дисциплінарною палатою.

Матеріали дисциплінарної справи надаються членам Дисциплінарної палати для вивчення.

Суддя та скаржник мають бути повідомлені про засідання Дисциплінарної палати *не пізніше ніж за десять днів* до дня його проведення в

порядку, визначеному регламентом Вищої ради правосуддя, та шляхом розміщення відповідної інформації на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя.

Суддя вважається належним чином повідомленим, якщо повідомлення направлено на адресу його місця проживання чи перебування або на адресу суду, в якому такий суддя обіймає посаду, а за неможливості такого направлення – розміщено на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя.

Розгляд дисциплінарної справи відбувається у відкритому засіданні Дисциплінарної палати, в якому беруть участь дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач, суддя, скажчик, їх представники.

Розгляд дисциплінарної справи у закритому засіданні Дисциплінарної палати відбувається:

✓ якщо здійснення розгляду у відкритому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом;

✓ для запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя осіб, які беруть участь у розгляді дисциплінарної справи.

Неявка скажника не перешкоджає розгляду дисциплінарної справи.

Суддя має право надати письмові пояснення по суті скарги.

У засіданні Дисциплінарної палати заслуховуються дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач, суддя, скажчик, їх представники, свідки та інші особи, які були викликані або запрошені взяти участь у засіданні. Головуючий на засіданні роз'яснює свідку його права та обов'язки, встановлені Законом України «Про Вищу раду правосуддя», і попереджає свідка під розписку про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання або за відмову від давання показань з непередбачених законом підстав.

Учасники дисциплінарної справи мають право подавати докази, надавати пояснення, заявляти клопотання про виклик свідків, ставити запитання учасникам дисциплінарної справи, висловлювати заперечення, заявляти інші клопотання або відводи, ознайомлюватись з матеріалами справи. Для ознайомлення можуть надаватися матеріали, які безпосередньо пов'язані зі скаргою, із дотриманням вимог законодавства про захист персональних даних щодо знеособлення персональних даних.

Перебіг розгляду дисциплінарної справи та оголошення результатів її розгляду фіксуються технічними засобами.

Якщо в процесі розгляду дисциплінарної справи Дисциплінарна палата дійде висновку про наявність ознак дисциплінарного проступку в діях інших суддів або про наявність ознак іншого дисциплінарного проступку в

діяннях судді, щодо якого розглядається справа, Дисциплінарна палата може ухвалити рішення про відкриття відповідної дисциплінарної справи за власною ініціативою.

Дисциплінарна палата розглядає дисциплінарну справу протягом дев'яноста днів з дня її відкриття. Цей строк може бути продовжений Дисциплінарною палатою *не більше ніж на тридцять днів* у виключних випадках, у разі потреби додаткової перевірки обставин та/або матеріалів дисциплінарної справи.

За результатами розгляду дисциплінарної справи Дисциплінарна палата ухвалює рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову у притягненні до дисциплінарної відповідальності судді. Рішення у дисциплінарній справі ухвалюється простою більшістю голосів.

Вид дисциплінарного стягнення визначається на основі принципу пропорційності, зокрема, враховуються характер дисциплінарного проступку судді, його наслідки, дані, що характеризують особу судді, ступінь його вини, наявність непогашених дисциплінарних стягнень, інші обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Якщо Дисциплінарною палатою ухвалено рішення про відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності, дисциплінарне провадження припиняється.

Резолютивна частина рішення оголошується на засіданні негайно після його прийняття. Рішення Дисциплінарної палати викладається у письмовій формі, підписується членами Дисциплінарної палати, які брали участь у його ухваленні. *Рішення у дисциплінарній справі повинно містити:*

- 1) прізвище, ім'я, по батькові судді, його посаду;
- 2) встановлені у дисциплінарній справі обставини з посиланням на докази;
- 3) мотиви, з яких ухвалено рішення;
- 4) суть рішення за результатами розгляду із зазначенням виду дисциплінарного стягнення в разі його застосування;
- 5) порядок і строк оскарження рішення, в тому числі дозвіл скаржнику на оскарження рішення, якщо він наданий.

У рішенні про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді Дисциплінарна палата може встановити порядок його виконання. Копія рішення Дисциплінарної палати у триденний строк з дня оголошення його резолютивної частини вручається чи надсилається судді та скаржнику.

4.7. Розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора

Право оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до Вищої ради правосуддя має суддя, щодо якого ухвалено відповідне рішення.

Скаржник має право оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до Вищої ради правосуддя за наявності дозволу Дисциплінарної палати на таке оскарження.

Скарга на рішення Дисциплінарної палати має бути подана *не пізніше десяти днів* з дня його ухвалення. Вища рада правосуддя може поновити строк для оскарження рішення Дисциплінарної палати, якщо визнає, що він був пропущений з поважних причин.

Скарга на рішення Дисциплінарної палати може бути подана виключно до Вищої ради правосуддя.

З дня ухвалення Дисциплінарною палатою рішення про застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади суддя автоматично відстороняється від здійснення правосуддя до ухвалення Вищою радою правосуддя рішення про його звільнення з посади або скасування рішення Дисциплінарної палати.

Скарга на рішення Дисциплінарної палати залишається без розгляду і повертається особі, яка її подала, якщо:

1) скарга не підписана чи не містить прізвища, імені, по батькові особи, яка подала скаргу;

2) скарга подана скаржником за відсутності дозволу Дисциплінарної палати на таке оскарження;

3) скарга не містить відомостей про місце проживання (місце перебування, місцезнаходження) особи, яка подала скаргу (якщо скарга подана скаржником);

4) скарга містить виражені у непристойній формі висловлювання або висловлювання, що принижують честь і гідність будь-якої особи;

5) скаргу подано після закінчення строку, встановленого для її подання, і Вищою радою правосуддя такий строк не поновлено.

Вища рада правосуддя розглядає скарги на рішення Дисциплінарної палати *не пізніше тридцяти днів* із дня їх надходження.

За результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати Вища рада правосуддя має право:

1) скасувати повністю рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та закрити дисциплінарне провадження;

2) скасувати частково рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалити нове рішення;

3) скасувати повністю або частково рішення Дисциплінарної палати про відмову в притягненні до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалити нове рішення;

4) змінити рішення Дисциплінарної палати, застосувавши інший вид дисциплінарного стягнення;

5) залишити рішення Дисциплінарної палати без змін.

Копія рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, у *триденний строк* з дня ухвалення вручається чи надсилається судді та скаржнику або їх представникам.

Рішення Вищої ради правосуддя, ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав:

1) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати;

2) рішення не підписано будь-ким із складу членів Вищої ради правосуддя, які брали участь у його ухваленні;

3) суддя не був належним чином повідомлений про засідання Вищої ради правосуддя – якщо було ухвалено будь-яке з рішень відповідно до цього Закону;

4) рішення не містить посилань на визначені законом підстави дисциплінарної відповідальності судді та мотиви, з яких Вища рада правосуддя дійшла відповідних висновків.

Право на оскарження до суду рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, має суддя, щодо якого було ухвалено відповідне рішення, та скаржник, якщо рішення Вищої ради правосуддя ухвалене за його скаргою.

У випадку скасування судом рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, Вища рада правосуддя розглядає відповідну дисциплінарну справу повторно.

Прокурор, щодо якого прийнято рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності, може оскаржити таке рішення до Вищої ради правосуддя *не пізніше тридцяти днів* з дня вручення йому чи отримання ним поштою копії рішення.

За результатами розгляду скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора Вища рада правосуддя має право:

- 1) скасувати повністю рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора та закрити дисциплінарне провадження;
- 2) скасувати частково рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора та ухвалити нове рішення;
- 3) скасувати повністю або частково рішення відповідного органу про відмову в притягненні до дисциплінарної відповідальності прокурора та ухвалити нове рішення;
- 4) змінити рішення відповідного органу, застосувавши інший вид дисциплінарного стягнення;
- 5) залишити рішення відповідного органу без змін.

Копія рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора, у *семиденний строк з дня його ухвалення* вручається чи надсилається прокурору або його представнику.

Рішення Вищої ради правосуддя за результатами розгляду скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав:

- 1) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати;
- 2) рішення не підписано будь-ким із складу членів Вищої ради правосуддя, які брали участь у його ухваленні;
- 3) прокурор не був належним чином повідомлений про засідання Вищої ради правосуддя – якщо було ухвалено будь-яке з рішень, відповідно до вимог цього Закону;
- 4) рішення не містить посилань на визначені законом підстави дисциплінарної відповідальності прокурора та мотиви, з яких Вища рада правосуддя дійшла відповідних висновків.

Право на оскарження до суду рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора, мають цей прокурор та скаржник, якщо таке рішення Вищої ради правосуддя ухвалене за його скаргю.

У випадку скасування судом рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення відповідного органу про

притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора, Вища рада правосуддя розглядає відповідну дисциплінарну справу повторно.

4.8. Звільнення з посади

Питання про звільнення судді з підстав, визначених пп. 1, 4 ч. 6 ст. 126 Конституції України, а саме: *неспроможність виконувати повноваження за станом здоров'я та порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна*, розглядається на засіданні Вищої ради правосуддя.

У разі звернення судді із заявою про звільнення з посади за власним бажанням Вища рада правосуддя ухвалює рішення про звільнення судді з посади після попереднього з'ясування дійсного волевиявлення судді, чи не має місце сторонній вплив на нього або примус.

Вища рада правосуддя має право зупинити розгляд питання про звільнення судді з посади з підстав, визначених пп. 1 та 4 ч. 6 ст. 126 Конституції України, на час розгляду скарги або заяви, наслідком якої може бути звільнення судді з посади з підстав, визначених пп. 2, 3, 6 ч. 6 статті 126 Конституції України, а саме: *порушення суддею вимог щодо несумісності; вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна*).

За результатами розгляду питання про звільнення судді з підстав, визначених пп. 1 та 4 ч. 6 ст. 126 Конституції України, Вища рада правосуддя ухвалює вмотивоване рішення.

Питання про звільнення судді з підстав, визначених пунктами 2, 3, 5 та 6 ч. 6 ст. 126 Конституції України, а саме: *порушення суддею вимог щодо несумісності; вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; незгода на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду; порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна*, розглядається на засіданні Вищої ради правосуддя.

Питання про звільнення судді з підстави, визначеної п. 2 ч. 6 ст. 126 Конституції України (порушення суддею вимог щодо несумісності), Вища рада правосуддя розглядає в порядку розгляду справи щодо порушення вимог щодо несумісності.

Питання про звільнення судді з підстав, визначених пп. 3 та 6 ч. 6 ст. 126 Конституції України (вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна), Вища рада правосуддя розглядає на підставі подання Дисциплінарної палати про звільнення судді.

Суддя, стосовно якого розглядається питання про звільнення, повідомляється про засідання Вищої ради правосуддя у порядку, визначеному Законом України «Про Вищу раду правосуддя». Неявка судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду питання за його відсутності.

При розгляді питання про звільнення судді з підстави, визначеної п. 5 ч. 6 ст. 126 Конституції України (незгода на переведення до іншого суду в разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду), Вища рада правосуддя встановлює факт відмови судді від переведення до іншого суду (у тому числі факт ухилення від виконання відповідного рішення про переведення) на підставі заяви судді або повідомлення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про таку заяву судді, або повідомлення голови відповідного суду чи його заступника про неприбуття судді до суду для здійснення правосуддя.

Запрошення на засідання Вищої ради правосуддя судді, стосовно якого розглядається питання про звільнення його з посади з підстави, визначеної п. 5 ч. 6 ст. 126 Конституції України, є обов'язковим. Суддя та/або його представник має право бути заслуханим на засіданні Вищої ради правосуддя та надати відповідні пояснення. У разі неможливості з поважних причин взяти участь у засіданні Вищої ради правосуддя суддя може заявити клопотання про відкладення розгляду питання про звільнення його з посади. Повторна неявка судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду питання за його відсутності.

За результатами розгляду питання про звільнення судді з підстав, визначених пп. 2, 3, 5 та 6 ч. 6 ст. 126 Конституції України, Вища рада правосуддя ухвалює вмотивоване рішення.

Відповідно до ч. 2 ст. 57 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», Рішення Вищої ради правосуддя про звільнення судді з підстав, визначених пп. 3 та 6 ч. 6 ст. 126 Конституції України, може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав:

1) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати;

2) рішення не підписано будь-ким із складу членів Вищої ради правосуддя, які брали участь у його ухваленні;

3) рішення не містить посилань на визначені законом підстави звільнення судді та мотиви, з яких Вища рада правосуддя дійшла відповідних висновків.

Рішення Вищої ради правосуддя про звільнення судді з підстави, визначеної п. 5 ч. 6 ст. 126 Конституції України, може бути оскаржене та скасоване з підстав, визначених ч. 2 ст. 57 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», або у випадку, якщо суддя не був належним чином повідомлений про засідання Вищої ради правосуддя, на якому було ухвалене рішення.

4.9. Надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом

Відповідно до ст. 58 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Подання про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом вноситься на розгляд Вищої ради правосуддя Генеральним прокурором або його заступником, а стосовно судді Вищого антикорупційного суду таке подання вноситься Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора). Подання про надання згоди на затримання, утримання під вартою чи арешт судді, повинно відповідати вимогам, встановленим Кримінальним процесуальним кодексом України, при цьому щодо кожного виду запобіжного заходу подається окреме подання¹⁶².

Подання повинно бути вмотивованим, містити конкретні факти і докази, що підтверджують вчинення суддею суспільно небезпечного діяння, визначеного Кримінальним кодексом України, обґрунтування необхідності такого затримання (утримання).

Подання, що не відповідає вимогам цієї статті, Вища рада правосуддя вмотивованим рішенням повертає Генеральному прокурору або його заступнику.

Порядок розгляду подання про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом наступний. Вища рада правосуддя

---

¹⁶² Кримінальний процесуальний кодекс України : прийм. 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

розглядає подання про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом *не пізніше п'яти днів* з дня отримання подання.

Розгляд подання про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом здійснюється Вищою радою правосуддя без виклику судді. У разі необхідності Вища рада правосуддя може викликати суддю для надання пояснень. Повідомлення про дату, час і місце розгляду відповідного клопотання направляється Генеральному прокурору або його заступнику невідкладно.

Розгляд подання про надання згоди на затримання судді Вищого антикорупційного суду, утримання його під вартою чи арештом здійснюється Вищою радою правосуддя з обов'язковою участю судді або його представника. Повідомлення про дату, час і місце розгляду відповідного клопотання направляється невідкладно Генеральному прокурору (виконувачу обов'язків Генерального прокурора) та судді Вищого антикорупційного суду.

У разі неявки судді Вищого антикорупційного суду або його представника на засідання Вищої ради правосуддя розгляд подання здійснюється без їх участі.

Неявка судді, Генерального прокурора, його заступника або уповноваженого одним із них прокурора на засідання Вищої ради правосуддя незалежно від причин не перешкоджає розгляду подання.

Розгляд подання про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом починається з короткого викладу головуючим на засіданні Вищої ради правосуддя наведеного у поданні обґрунтування необхідності такого затримання (утримання). Після короткого викладу наведеного у поданні обґрунтування необхідності затримання судді, утримання його під вартою чи арештом слово надається Генеральному прокурору, його заступнику або уповноваженому одним із них прокурору. Якщо засідання проводиться з викликом судді і він з'явився на засідання, то слово для надання пояснень також надається судді, щодо якого внесено подання, або його представнику. Якщо суддя відмовляється від надання пояснень, Вища рада правосуддя розглядає подання про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом без його пояснень.

Рішення про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом оголошується присутнім на засіданні та негайно вручається Генеральному прокурору, його заступнику або уповноваженому прокурору. Стосовно судді Вищого антикорупційного суду таке рішення негайно вручається Генеральному прокурору (виконувачу обов'язків Генерального прокурора).

Рішення Вищої ради правосуддя про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом може бути оскаржене в порядку, визначеному кримінальним процесуальним законодавством, як складова частина скарги на відповідну ухвалу слідчого судді про затримання судді, утримання його під вартою чи арештом.

4.10. Тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя

Підстави тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя висвітлені у ст. 62 Закону України «Про Вищу раду правосуддя». Так, *суддю може бути тимчасово відсторонено від здійснення правосуддя за рішенням Вищої ради правосуддя:*

- 1) у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності;
- 2) при проведенні кваліфікаційного оцінювання;
- 3) в порядку застосування дисциплінарного стягнення.

3 дня ухвалення Дисциплінарною палатою рішення про застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади суддя вважається тимчасово відстороненим від здійснення правосуддя без ухвалення Вищою радою правосуддя окремого рішення.

Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя з інших підстав не допускається.

Повідомлення про рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя надсилається до суду, в якому такий суддя обіймає посаду в день розгляду Вищою радою правосуддя питання щодо судді, а також розміщується на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя та на офіційному веб-порталі судової влади України.

Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності

У зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності, застосовується тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Відповідно до ст. 63 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності здійснюється Вищою радою правосуддя на строк *не більше двох місяців* на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора або його заступника, а стосовно судді Вищого антикорупційного суду на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора (виконувача обов'язків Генерального прокурора). На стадії судового провадження строк відсторонення встановлюється до набрання

законної сили вироком суду або закриття кримінального провадження. Клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності подається до Вищої ради правосуддя стосовно судді, який є підозрюваним, обвинувачуваним (підсудним), на будь-якій стадії кримінального провадження. Якщо таке клопотання подане без дотримання визначених законом вимог, повертається Вищою радою правосуддя Генеральному прокурору або його заступнику.

Генеральний прокурор або його заступник можуть уповноважити прокурора на вручення судді, крім судді Вищого антикорупційного суду, копії клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності та матеріалів, що обґрунтовують клопотання, а також на представлення відповідного клопотання під час розгляду на засіданні Вищої ради правосуддя.

Розгляд клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності здійснюється невідкладно, але *не пізніше семи днів* з дня надходження клопотання. Повідомлення про дату, час і місце розгляду відповідного клопотання направляється судді, стосовно якого подано клопотання, Генеральному прокурору або його заступнику, до суду, в якому суддя обіймає посаду, та невідкладно розміщується на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя.

За результатами розгляду клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя Вища рада правосуддя ухвалює рішення, копія якого *не пізніше семи робочих днів* направляється Генеральному прокурору або його заступнику, судді, стосовно якого ухвалено рішення, а також невідкладно направляється до суду, в якому такий суддя обіймає посаду.

Суддя відстороняється від здійснення правосуддя з дня ухвалення Вищою радою правосуддя рішення про його тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя на строк, зазначений у рішенні, який не може становити більше двох місяців. На стадії судового провадження строк відсторонення встановлюється до набрання законної сили вироком суду або закриття кримінального провадження.

Законом допускається продовження строку тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності. Клопотання про продовження строку тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя подається Генеральним прокурором або його заступником, а стосовно судді Вищого антикорупційного суду – Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального

прокурора) *не пізніше як за десять днів* до закінчення строку, на який суддю було відсторонено.

Клопотання про продовження строку тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності підлягає задоволенню, якщо:

1) обставини, які стали підставою для тимчасового відсторонення від здійснення правосуддя, продовжують існувати;

2) сторона обвинувачення не мала можливості забезпечити досягнення цілей, заради яких було застосовано тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя, іншими способами протягом дії попереднього рішення.

Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності припиняється у разі закриття кримінального провадження стосовно судді або набрання законної сили вироком суду без ухвалення Вищою радою правосуддя окремого рішення про припинення тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя при проведенні кваліфікаційного оцінювання

Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя при проведенні кваліфікаційного оцінювання здійснюється Вищою радою правосуддя за поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Внесене Вищою кваліфікаційною комісією суддів України подання підлягає невідкладному розгляду Вищою радою правосуддя, *але не пізніше семи календарних днів* з дня надходження.

Розгляд подання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України здійснюється Вищою радою правосуддя без виклику судді. У разі необхідності Вища рада правосуддя може викликати суддю для надання пояснень. За результатами розгляду подання Вища рада правосуддя ухвалює рішення, копія якого *не пізніше семи днів* направляється Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, судді, стосовно якого ухвалено таке рішення, до суду, в якому суддя обіймає посаду.

Суддя тимчасово відстороняється від здійснення правосуддя з дня ухвалення Вищою радою правосуддя рішення про тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя.

Про завершення кваліфікаційного оцінювання судді, стосовно якого ухвалено рішення про тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України повідомляє Вищу раду правосуддя *не пізніше трьох днів* з дня ухвалення відповідного рішення. Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя припиняється з дня ухвалення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України рішення про підтвердження

здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді або з дня звільнення судді з посади внаслідок непідтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді – без ухвалення Вищою радою правосуддя окремого рішення про припинення тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя при проведенні кваліфікаційного оцінювання

Рішення Вищої ради правосуддя про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя при проведенні кваліфікаційного оцінювання може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав:

1) подання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не містить посилання на визначені законом підстави його ухвалення або мотиви, з яких Вища кваліфікаційна комісія суддів України дійшла відповідних висновків;

2) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, чи склад Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, що ухвалив рішення про направлення подання, не мав повноважень його ухвалювати;

3) рішення Вищої ради правосуддя не підписане будь-ким із складу членів Вищої ради правосуддя, які брали участь у його ухваленні;

4) рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про внесення подання, на підставі якого Вища рада правосуддя ухвалила рішення, не підписано будь-ким із складу членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, які брали участь в ухваленні рішення про внесення подання;

5) подання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не підписане уповноваженою на це особою.

Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності

Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності здійснюється Вищою радою правосуддя на підставі рішення Дисциплінарної палати про застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Суддя, стосовно якого розглядається питання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності, та/або його представник може бути заслуханим на засіданні Вищої ради правосуддя. Неявка судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду питання за його відсутності.

За результатами розгляду подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності Вища рада правосуддя ухвалює вмотивоване рішення.

Оскарження рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності

Рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав:

- 1) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати;
- 2) рішення не підписано будь-ким із складу членів Вищої ради правосуддя, які брали участь у його ухваленні;
- 3) рішення не містить посилення на визначені законом підстави тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності та мотиви, з яких Вища рада правосуддя дійшла відповідних висновків.

4.11. Переведення суддів

Переведення судді з одного суду до іншого здійснюється в порядку регламентованому ст. 70 Закону України «Про Вищу раду правосуддя». Так, *переведення судді з одного суду до іншого здійснюється Вищою радою правосуддя:*

- 1) на підставі та в межах рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України і доданих до неї матеріалів;
- 2) на підставі подання Дисциплінарної палати про переведення судді до суду нижчого рівня.

Відрадження як тимчасове переведення судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації здійснюється у порядку, затвердженому Вищою радою правосуддя за поданням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, погодженим з Державною судовою адміністрацією України.

Порядок розгляду питання про переведення судді з одного суду до іншого та ухвалення Вищою радою правосуддя рішення наступний. Питання про переведення судді з одного суду до іншого розглядається на засіданні Вищої ради правосуддя. Суддя, стосовно якого розглядається питання про переведення з одного суду до іншого, запрошується на засідання Вищої ради правосуддя у порядку, визначеному цим Законом. Неявка судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду питання за його відсутності.

Розгляд питання про переведення судді з одного суду до іншого починається з оголошення рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України чи подання Дисциплінарної палати головуючим у засіданні Вищої ради

правосуддя. За результатами розгляду питання про переведення судді з одного суду до іншого Вища рада правосуддя ухвалює вмотивоване рішення.

Рішення Вищої ради правосуддя про переведення судді може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав:

- 1) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати;
- 2) рішення не підписано будь-ким із складу членів Вищої ради правосуддя, які брали участь у його ухваленні;
- 3) рішення не містить посилань на визначені законом підстави для переведення судді та мотивів, з яких Вища рада правосуддя дійшла відповідних висновків.

4.12. Вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя

У ст. 73 Закону України «Про вищу раду правосуддя» передбачені заходи щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя. Так, *Вища рада правосуддя з метою забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя:*

- 1) веде і оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті реєстр повідомлень суддів про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, проводить перевірку таких повідомлень, оприлюднює результати та ухвалює відповідні рішення;
- 2) вносить до відповідних органів чи посадових осіб подання про виявлення та притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, якими вчинено дії або допущено бездіяльність, що порушує гарантії незалежності суддів або підриває авторитет правосуддя;
- 3) вносить на розгляд зборів відповідного суду подання про звільнення судді з адміністративної посади у разі невиконання ним рішення Вищої ради правосуддя;
- 4) ухвалює та оприлюднює публічні заяви і звернення;
- 5) звертається до суб'єктів права законодавчої ініціативи, органів, які уповноважені приймати правові акти, із пропозиціями щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя;
- 6) звертається до прокуратури та органів правопорядку щодо надання інформації про розкриття та розслідування злочинів, вчинених щодо суду, суддів, членів їх сімей, працівників апаратів судів, злочинів проти правосуддя, вчинених судьями, працівниками апарату суду;

7) готує у співпраці з органами суддівського самоврядування, іншими органами та установами системи правосуддя, громадськими об'єднаннями і оприлюднює щорічну доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні;

8) вживає інших заходів, які є необхідними для забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя.

Повідомлення судді про втручання в діяльність щодо здійснення правосуддя іншим суддею розглядається в порядку, визначеному цим Законом для розгляду дисциплінарної скарги.

Вища рада правосуддя співпрацює з Радою суддів України, Громадською радою доброчесності, громадськими об'єднаннями, відповідними органами інших держав, міжнародними організаціями та їхніми органами щодо розроблення та впровадження заходів забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя.

Подання Вищої ради правосуддя з питань, забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя, що вносяться до відповідних органів чи посадових осіб про виявлення та притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, якими вчинено дії або допущено бездіяльність, що порушує гарантії незалежності суддів або підриває авторитет правосуддя, а також, що вносяться на розгляд зборів відповідного суду про звільнення судді з адміністративної посади у разі невиконання ним рішення Вищої ради правосуддя, є обов'язковим для розгляду відповідним органом чи посадовою особою протягом десяти днів після його отримання, якщо інший строк не встановлено законом.

Про рішення, ухвалене за результатами розгляду подання Вищої ради правосуддя, та вжиті заходи відповідний орган чи посадова особа зобов'язані невідкладно (але не більше ніж протягом трьох днів) повідомити Вищу раду правосуддя. У разі необхідності здійснення довготривалих заходів Вища рада правосуддя має право у поданні вимагати від відповідного органу чи посадової особи щомісяця інформувати Вищу раду правосуддя про вжиті заходи та досягнуті результати.

Нерозгляд або несвоєчасний розгляд подання Вищої ради правосуддя, ненадання або несвоєчасне надання відповіді на подання мають наслідком відповідальність, установлену законом.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття Вища рада правосуддя.
2. Які повноваження Вищої ради правосуддя?

3. Який склад Вищої ради правосуддя?
4. Який порядок обрання (призначення) на посаду членів Вищої ради правосуддя?
5. Який порядок організації діяльності Вищої ради правосуддя?
6. Який порядок розгляду справ щодо порушення вимог щодо несумісності?
7. Який порядок дисциплінарного провадження щодо суддів?
8. Який порядок звільнення з посади судді?
9. Який порядок надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом?
10. Назвіть підстави тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя.
11. Який порядок переведення судді з одного суду до іншого?
12. Який порядок вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя?

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Вища рада правосуддя: захист незалежності та авторитету правосуддя.
2. Участь Вищої ради правосуддя у формуванні належного професійного корпусу державних службовців у системі правосуддя.
3. Етична рада Вища рада правосуддя: склад та повноваження.
4. Порядок розгляду скарг Вищою радою правосуддя.
5. Регламент Вищої ради правосуддя, як регулятор процедурних питань здійснення повноважень, визначених Конституцією України, законами України «Про Вищу раду правосуддя», «Про судоустрій і статус суддів», іншими законами України.

Список використаних джерел до 4 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Європейська Хартія про закон «Про статус суддів» : прийн. 10 лип. 1998 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_236.
2. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд»: чинне законодавство станом на 14 черв. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛІВОДА А.В., 2021. 24 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийн. 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

4. Конституція України : Закон України 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Кримінальний кодекс України : прийн. 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийн. 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
8. Про вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.
9. Про відновлення довіри до судової влади в Україні : Закон України від 8 квіт. 2014 р. № 1188-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>.
10. Про державну службу : Закон України 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
11. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.
12. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
13. Про затвердження Регламенту Вищої ради правосуддя : рішення Вищої ради правосуддя від 24 січ. 2017 р. № 52/0/15-17. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr52_910-17.
14. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України : рішення Вищої ради правосуддя від 17 січ. 2019 р. № 141/0/15-19. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19>.
15. Про затвердження Положення про Службу судової охорони : рішення Вищої ради правосуддя від 04 квіт. 2019 р. № 1051/0/15-19. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19>.
16. Про очищення влади : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

17. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лют. 2010 р. № 1861-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>.

18. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

19. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

20. Рекомендація № (94) 12 «Належність, дієвість та роль суддів» : ухвал. Комітетом Міністрів Ради Європи 13 жовт. 1994 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_323.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей:

1. Гуменний О. Нові суб'єкти судової влади та їхні функції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2016. № 855. С. 336–341.

2. Косткіна Ю. О. Взаємодія вищої ради правосуддя з органами державної влади, органами суддівського самоврядування та іншими суб'єктами права. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 139–146.

3. Кримінальний процес: підручник / Л. М. Лобойко. Київ: «Істина», 2014. 432 с.

4. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.

5. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження в кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.

6. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.

7. Організація роботи слідчо-оперативної групи : навч. посіб. / [Л. Д. Удалова, Ю. В. Сухомлин, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, В. В. Зарубей]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 504 с.

8. Погорецький М. А, Яновська О. Г. Адвокатура України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 368 с.

9. Сенченко Н. М., Прокопенко В. В. Вища рада правосуддя як орган, що здійснює забезпечення діяльності судів в Україні. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 69–73.

10. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захарова, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко. [3-є вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 352 с.

11. Судові та правоохоронні органи України : мультимед. навч.-метод. посіб. / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

12. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 120 с.

13. Шелест С. ВРП виконує Закон №1635-ІХ, однак окремі його положення, що мають ознаки неконституційності, можуть спричинити чергові проблеми із відправленням правосуддя. *Юридична газета* : [сайт]. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/213422-svitlana-shelest-vrp-vikonuye-zakon-no-1635-ix-odnak-okremi-yogo-polozhennya-scho-mayut-oznaki-nekonstitutsiynosti>.

14. Шелест С. Про Вищу раду правосуддя та виклики сьогодення. *Шостий апеляційний адміністративний суд* : [сайт]. URL: <https://baas.gov.ua/ua/media-kaas/news/2899-svitlana-shelest-pro-vishchu-radu-pravosuddya-ta-vikliki-sogodennya.html>.

РОЗДІЛ 5. ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ

5.1. Поняття прокуратури і її роль в Україні. Функції і засади діяльності прокуратури України

Уперше прокуратуру було створено в XIII ст. у Франції для захисту інтересів королівської влади в судах, а пізніше – для переслідування злочинців і поновлення правопорядку.

Прокуратура¹⁶³ України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законом України від 14 жовтня 2014 р. «Про прокуратуру»¹⁶⁴ (далі – Закон України «Про прокуратуру» або Закон), здійснює встановлені Конституцією України¹⁶⁵ функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Організація та діяльність прокуратури України, статус прокурорів визначаються Законом України «Про прокуратуру»¹⁶⁶ та іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У юридичній науці України немає єдності думок у питанні, до якого виду влади належить прокуратура: законодавчої, виконавчої чи судової. Чинне законодавство України також не дає чіткої відповіді на це питання. Досвід зарубіжних країн свідчить, що існують різні варіанти вирішення питання про місце прокуратури у системі державної влади. В окремих країнах прокуратура перебуває у складі Міністерства юстиції, в інших – при судах, в третіх – виділена в окрему систему.

Аналіз функцій прокуратури визначених Законом України «Про прокуратуру» показує, що одні функції прокуратури України тяжіють до виконавчої влади, інші – до судової.

¹⁶³ Термін «*прокурор*» походить від латинського слова «прокуратор», яким у Стародавньому Римі називали:

- *керуючого господарством;*
- *чиновника по збиранню податків;*
- *повіреного у справах довірителя з ведення судових справ і управління майном;*
- *намісника імператора у провінції.*

¹⁶⁴ Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

¹⁶⁵ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

¹⁶⁶ Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

Виходячи з цього, а також враховуючи, що принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову не позбавлений умовності, логічним буде висновок, що в сучасному вигляді прокуратуру України ні до однієї гілки влади не можна віднести, вона за своєю державно-правовою природою є самостійним інститутом у механізмі державної влади, покликаним здійснювати визначені законодавством функції.

Прокуратура України – самостійний централізований орган державної влади, що діє в системі правоохоронних органів держави та забезпечує захист від неправомірних посягань на суспільний і державний лад, права й свободи людини, а також основи демократичного устрою засобами та методами, які передбачено законом.

Функції прокуратури

Поняття «*функція*» має декілька значень. У словниках воно тлумачиться так: «Робота, яку виконує орган, обов'язки, коло діяльності, призначення, роль»¹⁶⁷.

Поняття «функція прокуратури» розуміється як прокурорська діяльність, вид прокурорської діяльності. У літературі часто вживається як рівнозначне терміну «функції прокуратури» поняття «напрямок прокурорської діяльності». Однак із теоретичних позицій таке ототожнення не завжди буде виправданим. Проте в деяких державах (Казахстані, Латвії, Узбекистані, Литві та інших) термін «напрямок діяльності» використовується в законодавчих актах. У Російській Федерації застосовуються терміни «функції» і «напрями» діяльності прокуратури.

В Україні теоретики та практики стверджують, що **функції прокуратури** – це вид діяльності її органів, який зумовлюється соціальним призначенням прокуратури й характеризується визначенням предметом провадження та спрямуванням на вирішення відповідних завдань¹⁶⁸.

Функції прокуратури передбачені у ст. 131¹ Конституції України та ст. 2 Закону України «Про прокуратуру».

Конституційні функції прокуратури наступні:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

¹⁶⁷ Сучасний тлумачний словник української мови : 65 000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Харків : ІШКОЛА, 2006. С. 912.

¹⁶⁸ Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. С. Марочкін, Л. М. Москвич, П. М. Каркач та ін.]; за ред. І. С. Марочкіна. Харків : Право, 2014. С. 268.

3) *представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.*

Зазначимо, що у Законі України «Про прокуратуру» дещо по іншому викладені основні функції прокуратури. Так, **на прокуратуру покладаються такі функції:**

1) *підтримання державного обвинувачення в суді;*

2) *представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках визначених законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України¹⁶⁹;*

3) *нагляд за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;*

4) *нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян (ст. 2 Закону України «Про прокуратуру»).*

У ч. 2 ст. 2 цього Закону зазначено, що з метою реалізації своїх функцій прокуратура здійснює міжнародне співробітництво.

На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України.

Організація діяльності прокуратури України ґрунтується на засадах, які визначені Законом України «Про прокуратуру». ***Засади діяльності прокуратури*** – це керівні положення, які визначають найбільш істотні риси й ознаки діяльності органів прокуратури й основні вимоги, що ставляться до неї.

Основні засади організації і діяльності прокуратури закріплені в ст. 3 Закону «Про прокуратуру». ***Діяльність прокуратури ґрунтується на засадах:***

1) верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; 2) законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності; 3) територіальності; 4) презумпції невинуватості; 5) незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків; 6) політичної нейтральності прокуратури; 7) недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади; 8) поваги до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому

¹⁶⁹ Гл. 12 розділ III визначає особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Див. Цивільний процесуальний кодекс України : прийн. 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

процесуальним законом; 9) прозорості діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання; 10) неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки.

1. Верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю

Засада верховенства права – це правове положення, яке полягає в тому, що людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави, у тому числі і діяльності прокуратури.

Дана засада закріплена в ст. 8 Конституції України та ст. 8 КПК України. Відповідно до ст. 8 Конституції України, в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Засада верховенства права означає, що у правовій державі має панувати закон, а не інтереси осіб, у руках яких у певний момент перебуває влада; функції держави полягають у регулюванні відносин між усіма суб'єктами права на основі закону.

За своїм характером вона є багатоаспектною і включає низку компонентів, що утворюють її зміст. Сутність верховенства права розкрита у доповіді «Про верховенство права», прийнятій на 86-му пленарному засіданні Венеціанської комісії 25–26 березня 2011 р. Відповідно до підходів Венеціанської комісії виділяють такі складові верховенства права: 1) доступ до закону (положення закону повинні бути зрозумілими, ясними та передбачуваними); 2) вирішення питань про юридичні права повинно, як правило, здійснюватися на підставі закону, а не за розсудом; 3) рівність перед законом; 4) влада повинна реалізовуватися відповідно до закону, справедливо та розумно; 5) права людини повинні бути захищені; 6) повинні бути наявні засоби для врегулювання спорів без невиправданих витрат та відстрочок; 7) наявність справедливого суду; 8) держава повинна дотримуватися своїх зобов'язань у рамках як міжнародного, так і національного права¹⁷⁰.

¹⁷⁰ Верховенство права : доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 берез. 2011 р.). *Право України*. 2011. № 10. С. 168-184. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr).

Недоторканність особи – система гарантій права людини на свободу пересування. Недоторканність особи захищається законом. У ст. 5 Європейської конвенції з прав людини зазначено, що жодна людина не може бути позбавлена волі інакше ніж відповідно до процедури, встановленої законом, у таких випадках: законне ув'язнення після її засудження компетентним судом; законний арешт або затримання на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні злочину; законний арешт або затримання за невиконання судового рішення чи для забезпечення виконання законного обов'язку чи здійснення виховних дій стосовно неповнолітніх; законне затримання для запобігання поширенню інфекційних захворювань, затримання психічно хворих, алкоголіків, наркоманів чи бродяг; законний арешт або затримання з метою депортації або екстрадиції¹⁷¹.

Відповідно до міжнародних стандартів ст. 29 Конституції України зазначає: «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом».

Арешт особи можливий тільки за рішенням суду.

Крім того, у статті 27 Конституції України, держава гарантує кожній людині невід'ємне право на життя.

Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини.

Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.

Виходячи з такого підходу та міжнародно-правових документів, слід виділити обов'язкові елементи верховенства права у діяльності прокуратури: 1) законність, у тому числі прозорий, підзвітний і демократичний процес здійснення своїх повноважень та прийняття рішень щодо виявлення та усунення порушень закону, поновлення порушених прав і притягнення винних до відповідальності; 2) правова визначеність; 3) заборона на свавілля; 4) доступ до органів прокуратури, забезпечений незалежними та неупередженими прокурорами; 5) дотримання прав людини; 6) недискримінація та рівність перед законом.

2. Законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності.

Засада законності – це головна загальноправова основа діяльності всіх суб'єктів правозастосування, у тому числі й прокуратури. Це означає, що

---

¹⁷¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : підпис 4 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

органи прокуратури здійснюють свої повноваження на підставі додержання Конституції України та чинних законів.

Засада законності зобов'язує органи прокуратури точно і неухильно виконувати норми Конституції та законів України. Згідно з вимогами ст. 8 Конституції України визнається і діє принцип верховенства права. Цей принцип є визначальним у правовій державі. Враховуючи вимоги життя, закони можуть змінюватися, але в жодному разі, не під яким приводом не повинні порушуватися.

Справедливість – основоположна засада права, яка являє собою ідею направлену на справедливе застосування норм права, передбачає передусім недискримінаційний підхід, неупередженість.

Підпункт 6 пункту 1 статті 3 Цивільного кодексу України до загальних засад цивільного законодавства відносить справедливість, добросовісність та розумність. Отже, той, хто застосовує норми права, має бути справді високоморальною, неупередженою та безсторонньою людиною – суддею або іншим посадовцем – із характерними професійними якостями для того, щоб справедливо вирішити справу. Це стосується і професійної діяльності прокурора.

Справдливе застосування норм права потребує від тих хто їх застосовує (поліція, судді, прокурори), щоб вони були безсторонніми, вислуховували обидві або всі сторони, що причетні до справи, залишаючи осторонь особисті інтереси.

Під час здійснення повноважень, пов'язаних з реалізацією функцій прокуратури, прокурори є незалежними, самостійно приймають рішення про порядок здійснення таких повноважень, керуючись при цьому положеннями закону, а також зобов'язані виконувати лише такі вказівки прокурора вищого рівня.

Об'єктивність означає *неупередженість* прокурорів, які здійснюють свою професійну діяльність, встановлення всіх обставин справи як тих, що викривають особу у вчиненні правопорушення, так і тих що виправдовують, як тих що обтяжують та і тих, що пом'якшують відповідальність особи.

3. Засада територіальності означає розбудову системи прокуратури України відповідно до адміністративно-територіального устрою, закріпленого у ст. 133 Конституції України. Вона зумовлена потребою реалізації функцій прокуратури на всій території України й доступності її для всього населення.

Визначальна вимога засади територіальності полягає в тому, що мережа органів прокуратури має рівномірно поширюватись на всі адміністративно-територіальні одиниці України. Із цього логічно випливає, що органи прокуратури відповідних рівнів повинні однаково співвідноситися з

адміністративно-територіальними одиницями, на які поширюється їхня юрисдикція. Ця засада побудови системи прокуратури забезпечує територіальне розмежування юрисдикції однорідних прокуратур, тобто визначає мережу прокурорського округу. Найбільшого значення дія засади територіальності набуває при визначенні мережі окружних прокуратур, тобто прокуратур першої інстанції, оскільки вона має бути розгалуженою, щоб забезпечити кожній особі реальну можливість дістатися до прокурорської установи для вирішення своєї справи по суті.

Таким чином, *засада територіальності полягає:*

а) у відсутності територій, на які не поширювалася б юрисдикція прокуратури;

б) у територіально зручному розміщенні прокуратур;

в) в існуванні достатньої кількості прокуратур і прокурорів на території держави.

4. Засада презумпції невинуватості. Згідно зі ст. 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви стосовно доведеності вини особи тлумачаться на її користь. У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну й моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Зміст цієї засади полягає в тому, що особа вважається винною не тоді, коли щодо неї висунене обвинувачення, а лише, коли її вина доведена в установленому законом порядку вироком суду. Закон забороняє домагатися показань обвинуваченого (підсудного) або інших осіб, які беруть участь у справі, шляхом насилля, погроз та інших незаконних засобів.

Відповідно до засади презумпції невинуватості на підозрюваного (обвинуваченого), (а також на його захисника), не може бути покладено обов'язок доводити свою невинність, наявність обставин, які виключають кримінальну відповідальність. Цей обов'язок покладається на органи, що висунули підозру (обвинувачення) (слідчого, дізнавача, прокурора), але це не виключає права підозрюваного (обвинуваченого) доводити свою повну невинність або меншу вину. Усі обставини, що наводяться ним у свій захист, повинні бути ретельно досліджені органами досудового розслідування, прокурором і судом.

Презумпція невинуватості має кілька правил:

- 1) обов'язковість доказування вини обвинуваченого покладається на слідчого, дізнавача, прокурора;
- 2) будь-який неусунений сумнів у винуватості тлумачиться на користь обвинуваченого;
- 3) недоведена вина в юридичному розумінні дорівнює доведеній невинуватості.

5. Засада незалежності прокурорів полягає в тому, що органи прокуратури здійснюють свої повноваження на підставі дотримання Конституції України та чинних на території держави законів, незалежно від будь-яких органів державної влади, посадових осіб, а також рішень громадських об'єднань чи їх органів. Кожен прокурор у своїй наглядовій діяльності відокремлений від будь-якого стороннього впливу і при виконанні покладених на нього функцій керується тільки законом і вказівками Генерального прокурора.

У стаття 16 Закону України «Про прокуратуру» визначено гарантії незалежності прокурора. *Незалежність прокурора забезпечується:*

- 1) особливим порядком його призначення на посаду, звільнення з посади, притягнення до дисциплінарної відповідальності;
- 2) порядком здійснення повноважень, визначеним процесуальним та іншими законами;
- 3) заборонаю незаконного впливу, тиску чи втручання у здійснення повноважень прокурора;
- 4) установленим законом порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності прокуратури;
- 5) належним матеріальним, соціальним та пенсійним забезпеченням прокурора;
- 6) функціонуванням органів прокурорського самоврядування;
- 7) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки прокурора, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту.

✓ Здійснюючи функції прокуратури, прокурор є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску, втручання і керується у своїй діяльності лише Конституцією та законами України.

✓ Прокурор призначається на посаду безстроково та може бути звільнений з посади, його повноваження на посаді можуть бути припинені лише з підстав та в порядку, передбачених цим Законом.

✓ Про початок кримінального провадження стосовно прокурора негайно повідомляється Генеральний прокурор.

✓ Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші державні органи, їх посадові та службові особи, а також фізичні та юридичні особи і їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність прокурора та утримуватися від здійснення у будь-якій формі впливу на прокурора з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків або прийняття ним незаконного рішення.

Межі обґрунтованої критики діяльності прокурора визначаються з урахуванням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини.

✓ Прокурор має право звернутися з повідомленням про загрозу його незалежності до Ради прокурорів України, яка зобов'язана невідкладно перевірити і розглянути таке звернення за його участю та вжити в межах своїх повноважень, передбачених Законом України «Про прокуратуру», необхідних заходів для усунення загрози.

6. Засада політичної нейтральності прокуратури полягає в тому, що працівники прокуратури не можуть належати до будь-яких політичних партій чи рухів (*позапартійність*).

У статті 18 Закону визначено *вимоги щодо несумісності*. Так, зокрема, перебування на посаді прокурора несумісне з обійманням посади в будь-якому органі державної влади, іншому державному органі, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом на державних виборних посадах.

Вимоги щодо несумісності не поширюються на участь прокурорів у діяльності виборних органів релігійних та громадських організацій.

Прокурор не може належати до політичної партії, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках.

7. Засада недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади, означає те, що будь-якій формі незаконне втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади є *неприпустимим*.

8. Засада поваги до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом.

Судова влада здійснюється тільки судом. Це вказує на виняткове місце суду, особливість виконуваної функції. Положення, закріплене в ч. 1 ст. 124 Конституції України та ст. 1 Закону України «Про судоустрій і статус

суддів»¹⁷², зазначає, що ніякий інший орган, крім суду, не вправі здійснювати судову владу. Вимога, щоб судова влада здійснювалася лише судом, має важливе значення. *Акти судової влади, тобто рішення, ухвали, вирoki, постанови, не можуть бути скасовані або змінені жодним іншим органом, а лише вищим судом за наявності передбачених законом підстав.* Крім того, вони підлягають обов'язковому виконанню всіма органами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами.

Гарантії незалежності судді можна класифікувати на *процесуальні, правові, організаційні й матеріальні.*

Процесуальні гарантії: 1) передбачена законом процедура здійснення судочинства; 2) таємниця прийняття судового рішення й заборона її розголошення. Вони закріплені у процесуальному законодавстві.

Правові гарантії: 1) заборона під загрозою відповідальності за втручання у справляння судочинства; 2) відповідальність за неповагу до судді чи суду; 3) недоторканність суддів.

Процедура здійснення судової влади передбачена цивільним, кримінальним, господарським, адміністративним процесуальним законодавством і включає не лише права й обов'язки суду та суддів при провадженні судочинства, а й гарантії організації судового процесу (відкритість судового розгляду, участь представників народу в розгляді й вирішенні судової справи по суті тощо), процесуального статусу його учасників (рівність сторін перед законом і судом, рівність прав щодо надання доказів, внесення клопотань, оскарження рішень суду, змагальність процесу тощо).

Додержання процедури судового розгляду здійснюється судом, вищестоящим судом у порядку апеляційного або касаційного перегляду справи, учасниками процесу шляхом заявлення клопотань, заперечень, оскарження дій та рішень суду.

Постановлення рішення з конкретної справи є прерогативою суду, що підкреслює виключність судових рішень. Держава довіряє лише суду право вирішення питань законності й доцільності використання примусових повноважень держави.

Засада поваги до незалежності суддів, передбачає заборону органам прокуратури, прокурорам публічно висловлювати сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом.

---

¹⁷² Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

9. Засада прозорості діяльності прокуратури означає гласність прокурорської діяльності, доступність її результатів для громадськості, що сприяє росту правової культури громадян, залучення широких верств населення до попереджень кримінальних правопорушень і інших правопорушень, підвищення ефективності роботи прокуратури.

На прокуратуру покладається обов'язок не менш як двічі на рік інформують суспільство про свою діяльність шляхом повідомлень у засобах масової інформації.

Генеральний прокурор особисто не менше одного разу на рік звітує перед Верховною Радою України на пленарному засіданні про діяльність органів прокуратури шляхом надання узагальнених статистичних та аналітичних даних.

Керівники регіональних та місцевих прокуратур на відкритому пленарному засіданні відповідної ради, на яке запрошуються представники засобів масової інформації, не менш як двічі на рік інформують населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці про результати діяльності на цій території шляхом надання узагальнених статистичних та аналітичних даних.

Інформація про діяльність прокуратури оприлюднюється в загальнодержавних та місцевих друкованих засобах масової інформації і на офіційних веб-сайтах органів прокуратури.

Органи прокуратури оприлюднюють видані ними нормативно-правові акти з питань організації та діяльності прокуратури України в порядку, встановленому законом.

10. Засада неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки. Прокурор зобов'язаний вдосконалювати свій професійний рівень та з цією метою підвищувати кваліфікацію.

Прокурор періодично проходить підготовку у Національній академії прокуратури України, що має включати вивчення правил прокурорської етики.

Прокурор зобов'язаний неухильно додержуватися присяги прокурора. За порушення присяги прокурор несе відповідальність, передбачену законом.

Прокурор відповідно до ч. 4 ст. 19 Закону України «Про прокуратуру» зобов'язаний:

- 1) виявляти повагу до осіб під час здійснення своїх повноважень;
- 2) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом;
- 3) додержуватися вимог закону про засади запобігання і протидії корупції;

4) додержуватися правил прокурорської етики, зокрема не допускати поведінки, яка дискредитує його як представника прокуратури та може зашкодити авторитету прокуратури.

Прокурор зобов'язаний щорічно проходити таємну перевірку доброчесності.

Таємну перевірку доброчесності прокурорів Офісу Генерального прокурора, обласних і окружних прокуратур проводять підрозділи внутрішньої безпеки в порядку, затвердженому Генеральним прокурором.

5.2. Організаційні основи системи прокуратури. Статус прокурора

Прокуратура України становить єдину централізовану систему органів, пов'язаних спільними завданнями та функціями.

Прокурорська система може бути визначена як централізована в масштабах України сукупність прокурорських органів, пов'язаних структурною єдністю і загальною функцією здійснення нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, нагляду при виконанні судових рішень у кримінальних справах та при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, підтримують державне обвинувачення в суді, а також здійснюють представництво інтересів громадянина або держави в суді, у випадках визначених законом.

Система органів прокуратури будується згідно з державним устроєм та адміністративно-територіальним поділом України, а також за функціональними ознаками і визначається статтею 7 Закону України «Про прокуратуру». До її складу входять:

- 1) Офіс Генерального прокурора;**
- 2) обласні прокуратури;**
- 3) окружні прокуратури;**
- 4) Спеціалізована антикорупційна прокуратура.**

У разі потреби рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури.

Перелік, утворення, реорганізація та ліквідація спеціалізованих прокуратур, визначення їх статусу, компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором.

У системі прокуратури може запроваджуватися спеціалізація прокурорів.

Особливості організації і діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури визначені статтею 8¹ Закону України «Про прокуратуру». Утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, визначення її структури і штату здійснюються Генеральним прокурором за погодженням з Директором Національного антикорупційного бюро України.

Єдність системи прокуратури України забезпечується:

- 1) єдиними засадами організації та діяльності прокуратури;
- 2) єдиним статусом прокурорів;
- 3) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності прокурорів;
- 4) фінансуванням прокуратури виключно з Державного бюджету України;
- 5) вирішенням питань внутрішньої діяльності прокуратури органами прокурорського самоврядування.

II. Офіс Генерального прокурора є органом прокуратури вищого рівня щодо обласних та окружних прокуратур, обласна прокуратура є органом прокуратури вищого рівня щодо окружних прокуратур, розташованих у межах адміністративно-територіальної одиниці, що підпадає під територіальну юрисдикцію відповідної обласної прокуратури¹⁷³.

Структура Офісу Генерального прокурора та повноваження Генерального прокурора

Офіс Генерального прокурора організовує та координує діяльність усіх органів прокуратури, забезпечує належне функціонування Єдиного реєстру досудових розслідувань та його ведення органами досудового розслідування, визначає єдиний порядок формування звітності про стан кримінальної протиправності і роботу прокурора з метою забезпечення ефективного виконання функцій прокуратури, а також здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Офісу Генерального прокурора.

Офіс Генерального прокурора очолює Генеральний прокурор, який має *двох перших заступників та заступників, а також заступника Генерального прокурора - керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.*

У структурі Офісу Генерального прокурора утворюються департаменти, управління, відділи, а також Генеральна інспекція (на правах

¹⁷³ Про день початку роботи Офісу Генерального прокурора : наказ Генеральної прокуратури України від 23 груд. 2019 р. № 351. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351900-19>.

Департаменту). Управління та відділи можуть бути самостійними або входити до складу департаменту (управління)¹⁷⁴. Положення про самостійні структурні підрозділи Офісу Генерального прокурора затверджуються Генеральним прокурором.

В Офісі Генерального прокурора утворюється *(на правах Департаменту) Спеціалізована антикорупційна прокуратура*, на яку покладаються такі функції:

- 1) здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України;
- 2) підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях;
- 3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом України «Про прокуратуру» і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також представництво у межах своєї компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

У межах реалізації своїх функцій Спеціалізована антикорупційна прокуратура здійснює міжнародне співробітництво.

Особливості організації і діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури визначені статтею 8¹ Закону України «Про прокуратуру».

Призначення прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснюється керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури за результатами відкритого конкурсу, який проводить конкурсна комісія у складі керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та визначених ним і Генеральним прокурором осіб.

Склад комісії та порядок проведення нею відкритого конкурсу визначаються керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Призначення на адміністративну посаду в Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі здійснюється за результатами відкритого конкурсу. На посади, передбачені пп. 1-3 ч. 3 ст. 39 1) *заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури*; 2) *першого заступника керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури*; 3) *заступника керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури*) Закону України «Про прокуратуру», призначення здійснюється Генеральним прокурором, а на посади, передбачені пп. 4 і 5 ч. 3 ст. 39 4) *керівника підрозділу Спеціалізованої антикорупційної прокуратури*;

¹⁷⁴ Про затвердження структури Офісу Генерального прокурора : наказ Генеральної прокуратури України від 21 груд. 2019 р. № 99-пщ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0099900-19#Text>.

5) заступника керівника підрозділу Спеціалізованої антикорупційної прокуратури) цього Закону, – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Участь у конкурсі можуть брати особи, які відповідають вимогам, визначеним у ст. 27 цього Закону.

Організація та проведення конкурсу здійснюються конкурсною комісією, до складу якої входять:

- 1) чотири особи, визначені Радою прокурорів України;
- 2) сім осіб, визначених Верховною Радою України.

Членами конкурсної комісії повинні бути особи, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет, а також значний досвід діяльності у сфері запобігання або протидії корупції. Не можуть бути членами конкурсної комісії державні службовці або особи, які займають політичні посади, депутати Верховної Ради України та місцевих рад, військовослужбовці, працівники правоохоронних органів, а також члени політичних партій.

Конкурсна комісія є повноважною, якщо до її складу призначено не менше шести осіб. У разі якщо протягом трьох місяців з дня призначення до складу комісії представників Радою прокурорів України Верховна Рада України не призначить в установленому порядку жодної особи, комісія вважається повноважною за умови входження до її складу чотирьох осіб.

Конкурсна комісія на своєму першому засіданні обирає з числа членів конкурсної комісії, визначених Верховною Радою України, голову конкурсної комісії. Головою повинен бути загальноновизнаний та авторитетний експерт, який має багатий досвід, зацікавленість або відомий своїми діями на підтримку боротьби з корупцією.

Інформація про дату, час та місце проведення конкурсу, кандидатів, які подали заяву про участь у конкурсі, оприлюднюється на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора не пізніше ніж за 24 години до початку конкурсу.

Кандидатури, відібрані конкурсною комісією, по одній на кожную з адміністративних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі, що передбачені пп. 2 і 3 ч. 3 ст. 39 Закону України «Про прокуратуру», подаються на розгляд керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, який вносить кандидатуру на розгляд Генерального прокурора для подальшого призначення на адміністративну посаду.

Кандидатура, відібрана конкурсною комісією на посаду керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, подається на розгляд Генерального прокурора. Відібрані конкурсною комісією кандидати на кожную з адміністративних посад, що передбачені пп. 4 і 5 ч.ч. 3 ст. 39 Закону, подаються

на розгляд керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури для подальшого призначення на адміністративну посаду.

Кандидатури на посади керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його першого заступника та заступника, відібрані конкурсною комісією, подаються на розгляд Генерального прокурора лише після отримання конкурсною комісією підтвердження щодо їх відповідності вимогам законів України «Про очищення влади»¹⁷⁵ та «Про запобігання корупції»¹⁷⁶, а також щодо отримання допуску до державної таємниці відповідно до Закону України «Про державну таємницю»¹⁷⁷.

Конкурс на зайняття адміністративних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі проводиться публічно, з вільним доступом представників засобів масової інформації, журналістів на засідання конкурсної комісії та із забезпеченням трансляції у режимі реального часу відео- та аудіоінформації із засідань конкурсної комісії в мережі Інтернет. Інформація про час та місце проведення засідання конкурсної комісії оприлюднюється на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора не пізніше ніж за 24 години до початку засідання.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура розташовується у службових приміщеннях Національного антикорупційного бюро України або у службових приміщеннях Офісу Генерального прокурора (обласної чи окружної прокуратури), які розташовані окремо від інших службових приміщень Офісу Генерального прокурора (обласної чи окружної прокуратури).

До загальної структури Спеціалізованої антикорупційної прокуратури входять центральний апарат і територіальні філії, які розташовуються в тих самих містах, в яких розташовані територіальні управління Національного антикорупційного бюро України.

Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури підпорядковується безпосередньо Генеральному прокурору.

Прокурорами вищого рівня для керівників управлінь, відділів та їх заступників, прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури є керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його перший заступник та заступник, для заступника та першого заступника керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Генеральний прокурор, його перший заступник та заступники не мають права давати вказівки прокурорам Спеціалізованої

---

¹⁷⁵ Про очищення влади : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1682-18>.

¹⁷⁶ Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>.

¹⁷⁷ Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3855-12>.

антикорупційної прокуратури та здійснювати інші дії, які прямо стосуються реалізації прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури їхніх повноважень. Письмові накази адміністративного характеру, які стосуються організації діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, видаються за обов'язковим погодженням керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його перший заступник і заступник в межах строку, на який їх було призначено, без їх згоди не можуть бути переведені до іншого підрозділу Офісу Генерального прокурора або до обласної чи окружної прокуратури.

Нагляд за досудовим розслідуванням корупційних кримінальних правопорушень у разі їх вчинення прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснює прокурор, який визначається Генеральним прокурором із числа своїх заступників (крім керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури) або керівників департаментів Офісу Генерального прокурора.

Заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури:

1) представляє Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, громадськими об'єднаннями, міжнародними організаціями та іноземними органами влади;

2) організовує діяльність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

3) здійснює розподіл обов'язків між першим заступником та заступником керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

4) визначає після початку досудового розслідування прокурора, який здійснює повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні;

5) визначає групу прокурорів, які здійснюють повноваження прокурорів в особливо складному кримінальному провадженні, а також прокурора для керівництва такою групою;

6) приймає на роботу та звільняє з роботи працівників Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, які не є прокурорами;

7) в десятиденний строк з дня їх виникнення повідомляє відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, про наявність вакантних або тимчасово вакантних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі;

8) контролює ведення та аналіз статистичних даних, організовує вивчення і узагальнення практики застосування законодавства та інформаційно-аналітичне забезпечення підлеглих прокурорів з метою підвищення якості здійснення ними своїх функцій;

9) забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

10) виконує інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

Як було зазначено вище, у разі потреби рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури. Перелік, утворення, реорганізація та ліквідація спеціалізованих прокуратур, визначення їх статусу, компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором.

Так, наказом Офісу Генерального прокурора «Про затвердження Положення про Спеціалізовану екологічну прокуратуру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора» від 02 серпня 2021 р. № 247 утворена **Спеціалізована екологічна прокуратура**, яка є самостійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора (на правах Департаменту), підпорядкованим першому заступнику або заступнику Генерального прокурора згідно з розподілом обов'язків між керівництвом Офісу Генерального прокурора¹⁷⁸.

До складу Спеціалізованої екологічної прокуратури входять:

1) управління організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням та підтримання публічного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях у сфері охорони навколишнього природного середовища, нагляду за додержанням законів при провадженні оперативно-розшукової діяльності у складі:

– першого відділу організації нагляду за додержанням законів у кримінальних провадженнях у сфері охорони навколишнього природного середовища;

– другого відділу організації нагляду за додержанням законів у кримінальних провадженнях у сфері охорони навколишнього природного середовища;

2) відділ представництва інтересів держави в суді у сфері охорони навколишнього природного середовища;

3) відділ організаційно-аналітичного та документального забезпечення.

Спеціалізовану екологічну прокуратуру очолює керівник, який має двох заступників. У разі відсутності керівника Спеціалізованої екологічної

---

¹⁷⁸ Про затвердження Положення про Спеціалізовану екологічну прокуратуру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора : наказ Офісу Генерального прокурора від 2 серп. 2021 р. № 247. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0247905-21>.

прокуратури його обов'язки виконує один із заступників керівника Спеціалізованої екологічної прокуратури відповідно до наказу Генерального прокурора.

До штату Спеціалізованої екологічної прокуратури входять прокурори, а відділу організаційно-аналітичного та документального забезпечення – також головні спеціалісти.

Основні завдання Спеціалізованої екологічної прокуратури

1. Організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища (крім проваджень, організація і процесуальне керівництво у яких здійснюються Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою, Спеціалізованою прокуратурою у військовій та оборонній сфері, самостійними структурними підрозділами, які здійснюють нагляд у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, вчинених в умовах збройного конфлікту, та протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах, а також вчинених у складі організованої групи або злочинної організації), зокрема:

- передбачені розділом VIII Кримінального кодексу України, а також статтею 441 цього Кодексу;

- вчинені особами, які надають публічні послуги, службовими особами юридичних осіб приватного права, працівниками правоохоронних органів, а також органів, які здійснюють державний контроль, нагляд та управління у галузі охорони навколишнього природного середовища, пов'язані із виконанням вимог законодавства про екологічну та радіаційну безпеку; про оцінку впливу на довкілля; про охорону земель; про охорону і раціональне використання вод та відтворення водних ресурсів; про охорону атмосферного повітря; про охорону, захист, використання та відтворення лісів; про використання, охорону і відтворення рослинного світу; про охорону, раціональне використання та відтворення тваринного світу; про природно-заповідний фонд; про охорону, використання і відтворення риби та інших водних живих ресурсів; про охорону та раціональне використання надр; про поведження з відходами; щодо ліцензування (у тому числі видачі дозволів, лімітів та квот) на спеціальне використання природних ресурсів, дотримання їх умов; про біологічну та генетичну безпеку щодо біологічних об'єктів природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі, що

посягають на охоронювані законом інтереси у сфері охорони навколишнього природного середовища;

- щодо протиправного заволодіння, відчуження, приватизації чи розпорядження майном, коштами, що призначені для використання і охорони природних ресурсів, захисту та відновлення навколишнього природного середовища;

- пов'язані із ввезенням на територію України чи транзитом через її територію відходів без належного дозволу, незаконним обігом радіоактивних матеріалів, їх незаконним поводженням, а також з порушенням вимог радіаційної безпеки;

- за фактами ухилення від сплати екологічного податку; рентної плати за спеціальне використання води, лісових ресурсів, користування надрами;

- інші кримінальні правопорушення, що посягають на охоронювані законом інтереси у сфері охорони навколишнього природного середовища та земельних відносин, а саме: земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; земель лісгосподарського призначення; земель водного фонду; земель рекреаційного призначення.

2. Виконання вимог закону під час приймання, реєстрації, розгляду та вирішення заяв і повідомлень про вчинення кримінального правопорушення, своєчасне внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР).

3. Організація та забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, оскарження судових рішень на стадії досудового розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень, виконання вимог закону про невідворотність покарання за вчинене кримінальне правопорушення.

4. Запобігання незаконному притягненню особи до кримінальної відповідальності та необґрунтованому застосуванню щодо неї заходів процесуального примусу.

5. Застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження, забезпечення особам, затриманим за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, права на захист, у тому числі в порядку, визначеному Законом України «Про безоплатну правову допомогу»¹⁷⁹.

6. Здійснення нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, у частині попередження, виявлення і припинення кримінальних правопорушень, зазначених у пункті 3.1 цього

---

¹⁷⁹Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3460-17>.

Положення, розшуку осіб, які їх вчинили та переховуються від органів досудового розслідування, суду.

7. Забезпечення відшкодування збитків, завданих кримінальними правопорушеннями, передбаченими пунктом 3.1 цього Положення, адміністративними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, у сфері охорони навколишнього природного середовища.

8. Здійснення повноважень представництва інтересів держави в суді у сфері охорони навколишнього природного середовища (крім питань, вирішення яких належить до повноважень спеціалізованих прокуратур у військовій та оборонній сфері).

9. Здійснення діяльності як спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції поза межами кримінального провадження (крім питань, віднесених до повноважень спеціалізованих прокуратур у військовій та оборонній сфері), а також участь у розгляді судами справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, у сфері охорони навколишнього природного середовища за протоколами спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції відповідно до компетенції, визначеної наказом Генерального прокурора.

Крім цього, наказом Офісу Генерального прокурора «Про особливості організації діяльності спеціалізованих прокуратур у військовій та оборонній сфері» від 22 листопада 2021 р. № 370, утворені **Спеціалізовані прокуратури у військовій та оборонній сфері** (на правах обласних та окружних прокуратур)¹⁸⁰.

Метою цього наказу є забезпечення належної організації роботи спеціалізованих прокуратур у військовій та оборонній сфері щодо виконання визначених функцій, розмежування їхніх повноважень із самостійними структурними підрозділами Офісу Генерального прокурора, обласними та окружними прокуратурами.

Структура Спеціалізованої прокуратури у військовій та оборонній сфері:

1. Спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері Офісу Генерального прокурора;

2. Спеціалізованим прокуратурам у військовій та оборонній сфері (на правах обласних):

---

¹⁸⁰ Про особливості організації діяльності спеціалізованих прокуратур у військовій та оборонній сфері : наказ Офісу Генерального прокурора від 22 лист. 2021 р. № 370. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0370905-21>.

• *Спеціалізованій прокуратурі у військовій та оборонній сфері Центрального регіону* – Вінницької, Житомирської, Київської, Полтавської, Сумської, Черкаської, Чернігівської областей та м. Києва;

• *Спеціалізованій прокуратурі у військовій та оборонній сфері Південного регіону* – Дніпропетровської, Запорізької, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської та Херсонської областей, а також акваторії поміж береговою лінією Одеської, Миколаївської та Херсонської областей і лінією державного кордону в територіальному морі України, у водах спільного використання;

• *Спеціалізованій прокуратурі у військовій та оборонній сфері Західного регіону* – Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької та Чернівецької областей;

• *Спеціалізованій прокуратурі у військовій та оборонній сфері об'єднаних сил* – Харківської, Луганської та Донецької областей, а також в акваторії поміж береговою лінією Донецької області та лінією державного кордону в територіальному морі України.

Спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері *Офісу Генерального прокурора, спеціалізована прокуратура (на правах обласних та окружних)* щодо виконання конституційних функцій прокуратури у межах наданих повноважень забезпечує:

• комплексне виконання функцій прокуратури щодо підтримання публічного обвинувачення в суді;

• організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

• представництва інтересів держави в суді у визначеному законом порядку;

• нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

• запобігання та протидію військовим адміністративним правопорушенням, а також правопорушенням, пов'язаним з корупцією, згідно з вимогами наказів Генерального прокурора.

Повноваження Генерального прокурора визначено в Законі України «Про прокуратуру» (ст. 9). Так, зокрема, Генеральний прокурор:

1) представляє прокуратуру у зносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, особами,

підприємствами, установами та організаціями, а також прокуратурами інших держав та міжнародними організаціями;

2) організовує діяльність органів прокуратури України, у тому числі визначає межі повноважень Офісу Генерального прокурора, обласних та окружних прокуратур у частині виконання конституційних функцій;

3) призначає прокурорів на адміністративні посади та звільняє їх з адміністративних посад у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про прокуратуру»;

4) у встановленому порядку на підставі рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора приймає рішення про застосування до прокурора Офісу Генерального прокурора, прокурора обласної прокуратури дисциплінарного стягнення або про неможливість подальшого перебування такої особи на посаді прокурора;

5) призначає на посади та звільняє з посад прокурорів Офісу Генерального прокурора у випадках та порядку, встановлених цим Законом;

6) у десятиденний строк із дня вивільнення посади повідомляє відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, про наявність вакантної або тимчасово вакантної посади в Офісі Генерального прокурора;

6¹) здійснює розподіл обов'язків між першим заступником та заступниками Генерального прокурора;

7) затверджує акти з питань щодо внутрішньої організації діяльності органів прокуратури, у тому числі щодо електронного документообігу;

7¹) затверджує стратегію розвитку прокуратури;

7²) затверджує положення про систему індивідуального оцінювання якості роботи прокурорів та систему оцінювання якості роботи прокурорів;

7³) затверджує порядок вимірювання та регулювання навантаження на прокурорів;

8) забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів Офісу Генерального прокурора;

9) затверджує загальні методичні рекомендації для прокурорів з метою забезпечення однакового застосування норм законодавства України під час здійснення прокурорської діяльності;

9¹) за поданням Генеральної інспекції направляє матеріали до Державного бюро розслідувань;

9²) визначає порядок розгляду звернень щодо неналежного виконання прокурором, який обіймає адміністративну посаду, посадових обов'язків, встановлених для відповідної адміністративної посади;

10) виконує інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

Генеральний прокурор видає накази з питань, що належать до його адміністративних повноважень, у межах своїх повноважень, на основі та на виконання Конституції і законів України.

Усі накази Генерального прокурора оприлюднюються державною мовою на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора на наступний робочий день після їх підписання з додержанням вимог режиму таємності.

Накази Генерального прокурора, що є нормативно-правовими актами, набирають чинності з дня їх оприлюднення, якщо інше не передбачено самим актом, але не раніше дня оприлюднення.

Накази Генерального прокурора або їх окремі частини можуть бути оскаржені фізичними та юридичними особами до адміністративного суду в порядку, встановленому законом.

У разі відсутності Генерального прокурора його повноваження здійснює перший заступник Генерального прокурора, а в разі відсутності першого заступника – один із заступників Генерального прокурора.

Обласні прокуратури

У системі прокуратури України діють обласні прокуратури, до яких належать прокуратури областей, прокуратура Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, Київська міська прокуратура.

Обласну прокуратуру очолює керівник обласної прокуратури, керівник прокуратури Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, керівник Київської міської прокуратури, який має першого заступника та не більше трьох заступників.

У структурі обласної прокуратури утворюються підрозділи – управління та відділи.

Утворення, перелік, територіальна юрисдикція, реорганізація та ліквідація обласних прокуратур, визначення їхньої компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором.

Повноваження керівника обласної прокуратури визначено в Законі України «Про прокуратуру» (ст. 11). Так, зокрема, він:

1) представляє обласну прокуратуру у зносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, особами, підприємствами, установами та організаціями;

2) організовує діяльність обласної прокуратури;

3) призначає на посади та звільняє з посад прокурорів обласних та окружних прокуратур у встановленому цим Законом порядку;

4) затверджує акти з питань, що стосуються організації діяльності обласної прокуратури;

5) у десятиденний строк з моменту вивільнення посади повідомляє відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, про наявність вакантної або тимчасово вакантної посади у обласній прокуратурі;

6) забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів обласної прокуратури;

7) призначає на адміністративні посади та звільняє з адміністративних посад прокурорів у випадках та порядку, встановлених цим Законом;

8) у встановленому порядку та на підставі рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора приймає рішення про застосування до прокурора окружної прокуратури дисциплінарного стягнення або про неможливість подальшого перебування його на посаді прокурора;

9) контролює ведення та аналіз статистичних даних, організовує вивчення та узагальнення практики застосування законодавства та інформаційно-аналітичне забезпечення прокурорів з метою підвищення якості здійснення ними своїх функцій;

10) виконує інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

Керівник обласної прокуратури видає накази з питань, що належать до його адміністративних повноважень.

У разі відсутності керівника обласної прокуратури його повноваження здійснює перший заступник керівника обласної прокуратури, а в разі його відсутності – один із заступників керівника обласної прокуратури.

Окружні прокуратури

У системі прокуратури України діють окружні прокуратури, перелік та територіальна юрисдикція яких визначається наказом Генерального прокурора. Утворення, реорганізація та ліквідація окружних прокуратур, визначення їхньої компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором.

Окружну прокуратуру очолює *керівник окружної прокуратури*, який має *першого заступника та не більше двох заступників*.

У структурі окружної прокуратури в разі необхідності утворюються такі підрозділи, як відділи.

Повноваження керівника місцевої прокуратури визначено в Законі України «Про прокуратуру» (ст. 13). Так, зокрема, він:

1) представляє окружну прокуратуру у зносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, особами, підприємствами, установами та організаціями;

2) організовує діяльність окружної прокуратури;

3) у десятиденний строк із дня вивільнення посади повідомляє відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, про наявність вакантної або тимчасово вакантної посади у окружній прокуратурі;

4) забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів окружної прокуратури;

4¹) призначає на адміністративні посади та звільняє з адміністративних посад прокурорів у випадках та порядку, встановлених цим Законом;

4²) контролює ведення та аналіз статистичних даних, організовує вивчення та узагальнення практики застосування законодавства, інформаційно-аналітичне забезпечення прокурорів з метою підвищення якості здійснення ними своїх функцій;

5) виконує інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

Керівник окружної прокуратури видає накази з питань, що належать до його адміністративних повноважень.

У разі відсутності керівника окружної прокуратури його повноваження здійснює перший заступник окружної прокуратури, а в разі його відсутності – один із заступників керівника окружної прокуратури.

Загальна чисельність працівників органів прокуратури становить не більше 15000 осіб, зокрема загальна чисельність прокурорів становить не більше 10000 осіб.

У структурі органів прокуратури встановлюються посади державних службовців, інших працівників, діяльність яких регулюється Законом України «Про прокуратуру» та іншими законодавчими актами України.

Статус прокурора

У статті 15 Закону України «Про прокуратуру» визначено статус прокурора.

Прокурором органу прокуратури є:

1) Генеральний прокурор;

2) перший заступник Генерального прокурора;

3) заступник Генерального прокурора;

4¹) заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

5) керівник підрозділу Офісу Генерального прокурора;

6) заступник керівника підрозділу Офісу Генерального прокурора (у тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на правах самостійного структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора);

7) прокурор Офісу Генерального прокурора (у тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на правах самостійного структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора);

- 8) керівник обласної прокуратури;
- 9) перший заступник керівника обласної прокуратури;
- 10) заступник керівника обласної прокуратури;
- 11) керівник підрозділу обласної прокуратури;
- 12) заступник керівника підрозділу обласної прокуратури;
- 13) прокурор обласної прокуратури;
- 14) керівник окружної прокуратури;
- 15) перший заступник керівника окружної прокуратури;
- 16) заступник керівника окружної прокуратури;
- 17) керівник підрозділу окружної прокуратури;
- 18) заступник керівника підрозділу окружної прокуратури;
- 19) прокурор окружної прокуратури.

Прокурори в Україні мають єдиний статус незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку прокурор обіймає у прокуратурі.

У ст. 18 Закону України «Про прокуратуру» передбачені *вимоги щодо несумісності*. Так, перебування на посаді прокурора несумісне з обійманням посади в будь-якому органі державної влади, іншому державному органі, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом на державних виборних посадах.

Вимоги щодо несумісності не поширюються на участь прокурорів у діяльності виборних органів релігійних та громадських організацій.

На прокурора поширюються обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, визначені Законом України «Про запобігання корупції».

Прокурор не може належати до політичної партії, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках.

Прокурор за його заявою може бути відряджений для роботи у відповідному органі, що здійснює дисциплінарне провадження, Тренінговому центрі прокурорів України чи в інших органах у визначених законом випадках. За відрядженим прокурором зберігаються гарантії соціального забезпечення, визначені законодавством для прокурорів.

Загальні права та обов'язки прокурора (ст. 19 Закону України «Про прокуратуру»).

Прокурор має право брати участь у прокурорському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності прокуратури у порядку,

встановленому цим Законом. Прокурори мають право бути членами професійних спілок, утворювати громадські організації та брати в них участь з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення свого професійного рівня.

Прокурор зобов'язаний вдосконалювати свій професійний рівень та з цією метою підвищувати кваліфікацію.

Прокурор періодично проходить підготовку у Тренінговому центрі прокурорів України, що має включати вивчення правил прокурорської етики.

Прокурор зобов'язаний неухильно додержуватися присяги прокурора. За порушення присяги прокурор несе відповідальність, передбачену законом.

Прокурор зобов'язаний:

- 1) виявляти повагу до осіб під час здійснення своїх повноважень;
- 2) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом;
- 3) діяти лише на підставі, в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;
- 3) діяти лише на підставі, в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;
- 4) додержуватися правил прокурорської етики, зокрема не допускати поведінки, яка дискредитує його як представника прокуратури та може зашкодити авторитету прокуратури.

Прокурор зобов'язаний щорічно проходити таємну перевірку доброчесності.

Таємну перевірку доброчесності прокурорів Офісу Генерального прокурора, обласних і окружних прокуратур проводять підрозділи внутрішньої безпеки в порядку, затвердженому Генеральним прокурором¹⁸¹.

Відповідальність прокурора

(ст. 20 Закону України «Про прокуратуру»)

Шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю прокурора, відшкодовується державою незалежно від його вини в порядку, визначеному законом.

Держава, відшкодувавши шкоду, завдану прокурором, має право зворотної вимоги до нього в розмірі виплаченого відшкодування в разі встановлення в діях прокурора складу кримінального правопорушення за обвинувальним вироком суду щодо нього, який набрав законної сили.

---

¹⁸¹ Про затвердження Порядку проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів в органах прокуратури України : наказ Генеральної прокуратури України від 16 черв. 2016 р. № 205. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0875-16>.

5.3. Повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій

У першому підрозділі цього розділу ми визначили функції прокуратури. Варто нагадати, що їх в Законі України «Про прокуратуру» передбачено чотири функції, а саме: 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України; 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Із вище наведеного систему функцій можна поділити на три підсистеми:

- 1) функція підтримання публічного (державного) обвинувачення в суді;
- 2) функція представництва;
- 3) наглядові функції.

Розглянемо кожну з названих функцій.

I. Функція підтримання публічного (державного) обвинувачення в суді

Відповідно до ст. 22 Закону прокурор підтримує державне обвинувачення в судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені *Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України)*¹⁸².

Кримінальна процесуальна діяльність характеризується тісним переплетінням і взаємозалежністю трьох основних кримінальних процесуальних функцій: *обвинувачення, захисту та вирішення справи*. Указані функції є в кожному кримінальному провадженні, у якому проводиться розслідування і яке потім передається для розгляду до суду.

Сукупність дій прокурора з відстоювання перед судом висновку про винуватість підсудного прийнято називати «державним або публічним обвинуваченням». Характерно, що законодавець, говорячи про досудове розслідування, застосовує лише термін «обвинувачення», а термін «державне обвинувачення» вживається лише в тих випадках, коли регламентується діяльність прокурора в суді. Конституція України чітко визначила одну з основних конституційних функцій прокуратури – підтримання публічного обвинувачення в суді (п. 1 ст. 131¹ Конституції), ця функція знайшла своє

¹⁸² Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. Київ : ПАЛІВОДА А. В., 2021. 452 с.

закріплення і в Законі України «Про прокуратуру» (ст. 22), а також у КПК України (п. 15 ч. 1 ст. 36).

Конституційний принцип здійснення судочинства на підставі змагальності передбачає насамперед поділ функцій обвинувачення, захисту та вирішення справи. У кримінальному провадженні поділ процесуальних функцій не означає, що збирання та подання виправдувальних доказів, з'ясування обставин справи, які виправдовують обвинуваченого, входить тільки до обов'язків обвинуваченого та його захисника. Наш кримінальний процес має змішаний характер, що зобов'язує прокурора в суді першої інстанції не тільки доказувати винність підсудного, але й попереджати безпідставне, бездоказове визнання підсудного винним і його засудження.

Прокурор виступає гарантом прав і свобод підсудного, а також інших громадян, які беруть участь у кримінальному провадженні, тобто прокурор у суді здійснює правозахисну функцію. Таке розуміння функцій прокурора в суді відповідає конституційним вимогам про те, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3 Конституції України). Крім того, прокурор реалізовує в суді профілактичну та правовиховну функції.

Повноваження прокурора по підтриманню державного (публічного) обвинувачення в суді: брати участь у судовому провадженні у суді першої інстанції (п. 1. ч. 1 ст. 131¹ Конституції України, ч. 3 ст. 36 КПК України, статті 34-36 Закону України «Про прокуратуру»), подавати до суду речі, документи, інші докази, клопотання, скарги, брати активну участь у дослідженні доказів (ч. 2 ст. 22, ст. 349 КПК України); викладати суду свою думку (статті 325-327, 349, 361 КПК України); змінювати, висувати додаткове обвинувачення, відмовлятися від підтримання державного обвинувачення (ч. 2 ст. 337, статті 338-340 КПК України); виступати у судових дебатах (ст. 364 КПК України).

Таким чином, **функція підтримання державного обвинувачення – діяльність прокуратури у встановлених кримінальним процесуальним законом формах, яка складається з аналізу матеріалів справи та доказування вини особи в судових органах, сприяння постановленню законного, обґрунтованого та справедливого вироку**¹⁸³.

II. Функція представництва

У Конституції України (п. 3 ст. 131¹) передбачається **функція представництва інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку,**

¹⁸³ Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. / [В. С. Ковальський (керівник авт. колективу), В. Т. Білоус, С. Е. Демський та ін.] ; відп. ред. Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Юрінком Інтер, 2002. С. 152.

що визначені законом. Названа функція була визначена в Конституції України від 28 червня 1996 року, будучи піддана певним змінам у 2016 році. Водночас слід зазначити, що прокурор і раніше виступав як представник держави, юридичних осіб і громадян, захищаючи їхні права й інтереси в суді. Однак його діяльність була складовою частиною наглядової функції.

Ця функція, знайшла своє закріплення також і в п. 2 ст. 2, ст. 23 «Представництво інтересів громадянина або держави в суді» та у ст. 24 «Особливості здійснення окремих форм представництва інтересів громадянина або держави в суді» Закону України «Про прокуратуру». «Представництво інтересів громадянина або держави в суді». Сутність такого представництва полягає в тому, що правове становище прокурора, яким він наділений у цивільному, господарському і адміністративному судочинстві, визначається в його конституційному статусі як суб'єкта представництва інтересів громадянина або держави в суді. Держава, визнаючи велике значення прокуратури в реалізації положень Конституції про захист у судовому порядку прав громадян, порушених незаконними діями та бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування і їх посадових осіб, а також про відшкодування державі матеріальних збитків, закріпила в Конституції України за прокуратурою функцію представництва.

Закон України «Про прокуратуру» (ст. 23) визначає, що **представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді** полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом.

Прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист.

Наявність таких обставин обґрунтовується прокурором у порядку, передбаченому ч. 4 ст. 24 Закону.

Прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Не допускається здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній, а також у правовідносинах, пов'язаних із виборчим процесом, проведенням референдумів, діяльністю Верховної Ради України, Президента України, створенням та діяльністю засобів масової інформації, а також політичних партій, релігійних організацій, організацій, що здійснюють професійне самоврядування, та інших громадських об'єднань. Представництво в суді інтересів держави в особі Кабінету Міністрів України та Національного банку України може здійснюватися прокурором Офісу Генерального прокурора або обласної прокуратури виключно за письмовою вказівкою чи наказом Генерального прокурора або його першого заступника чи заступника відповідно до компетенції.

Представництво інтересів держави у суді у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави здійснюється прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а у визначених законом випадках – прокурорами Офісу Генерального прокурора в порядку та на підставах, визначених Цивільним процесуальним кодексом України¹⁸⁴.

Наявність підстав для представництва має бути обґрунтована прокурором у суді.

Прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді виключно після підтвердження судом підстав для представництва.

Прокурор зобов'язаний попередньо, до звернення до суду, повідомити про це громадянина та його законного представника або відповідного суб'єкта владних повноважень. У разі підтвердження судом наявності підстав для представництва прокурор користується процесуальними повноваженнями відповідної сторони процесу. Наявність підстав для представництва може бути оскаржена громадянином чи її законним представником або суб'єктом владних повноважень.

Виключно з метою встановлення наявності підстав для представництва інтересів держави в суді у випадку, якщо захист законних інтересів держави не здійснює або неналежним чином здійснює суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, прокурор має право отримувати інформацію, яка на законних підставах належить цьому суб'єкту, витребувати та отримувати від нього матеріали та їх копії.

У разі відсутності суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого віднесені захист законних інтересів держави, а також у разі представництва інтересів громадянина або представництва інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в

---

¹⁸⁴ Цивільний процесуальний кодекс України : прийн. 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

дохід держави з метою встановлення наявності підстав для представництва прокурор має право:

1) витребувати за письмовим запитом, ознайомлюватися та безоплатно отримувати копії документів і матеріалів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ і організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, що знаходяться у цих суб'єктів, у порядку, визначеному законом;

2) отримувати від посадових та службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ та організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування усні або письмові пояснення. Отримання пояснень від інших осіб можливе виключно за їхньою згодою.

Під час здійснення представництва інтересів громадянина або держави у суді прокурор має право в порядку, передбаченому процесуальним законом та законом, що регулює виконавче провадження:

1) звертатися до суду з позовом (заявою, поданням);

2) вступати у справу, порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження;

3) ініціювати перегляд судових рішень, у тому числі у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи;

4) брати участь у розгляді справи;

5) подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та порядку, визначених кримінальним процесуальним законом;

6) брати участь у виконавчому провадженні при виконанні рішень у справі, в якій прокурором здійснювалося представництво інтересів громадянина або держави в суді;

7) з дозволу суду ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та матеріалами виконавчого провадження, робити виписки з них, отримувати безоплатно копії документів, що знаходяться у матеріалах справи чи виконавчого провадження.

У разі встановлення ознак адміністративного чи кримінального правопорушення прокурор зобов'язаний здійснити передбачені законом дії щодо порушення відповідного провадження.

З метою виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості в межах своєї компетенції прокурор у порядку, визначеному законодавством, має прямиий доступ до автоматизованих інформаційних і

довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування.

Для визначення вартості активів з ознаками необґрунтованості в межах своєї компетенції прокурор може залучати на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців, з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів.

Особливості здійснення окремих форм представництва інтересів громадянина або держави в суді

Особливості здійснення окремих форм представництва інтересів громадянина або держави в суді передбачені у ст. 24 Закону України «Про прокуратуру».

Право подання позовної заяви (заяви, подання) в порядку цивільного, адміністративного, господарського судочинства надається Генеральному прокурору, його першому заступнику та заступникам, керівникам обласних та окружних прокуратур, їх першим заступникам та заступникам, прокурорам Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Право подання цивільного позову у кримінальному провадженні надається прокурору, який бере в ньому участь.

Право подання апеляційної чи касаційної скарги на судові рішення в цивільній, адміністративній, господарській справі надається прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від участі в розгляді справи прокурору вищого рівня: Генеральному прокурору, його першому заступнику та заступникам, керівникам обласних та окружних прокуратур, першим заступникам та заступникам керівників обласних прокуратур, керівнику, заступникам керівника, керівникам підрозділів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Право подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом в цивільній, адміністративній, господарській справі надається Генеральному прокурору, його першому заступнику та заступникам, керівникам обласних прокуратур, керівнику, заступникам керівника, керівникам підрозділів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Право подання апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом на судові рішення у кримінальній справі надається прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від його участі в розгляді справи прокурору вищого рівня: Генеральному прокурору, його першому заступнику та заступникам, керівникам обласних прокуратур, їх першим заступникам та заступникам, крім випадків, коли

йдеться про рішення у кримінальних провадженнях, розслідування в яких здійснювалося Національним антикорупційним бюро України, – у таких випадках відповідне право надається прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від його участі в розгляді справи: керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його першому заступнику та заступнику.

Змінити, доповнити, відкликати, відмовитися від позову (заяви, подання), апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом має право прокурор, який її подав, або прокурор вищого рівня.

Повноваження прокурорів, передбачені цією статтею, здійснюються виключно на підставах та в межах, передбачених процесуальним законодавством.

Таким чином, прокурор, виконуючи представницьку функцію у своїй діяльності, вирішує головне завдання, яке передбачає захист прав, свобод і законних інтересів громадян та інтересів держави. Реалізацію функції представництва він здійснює, як уже зазначалося раніше, у декількох формах. Слід підкреслити, що *дві форми* досудового провадження, яке включає в себе підготовку і звернення до суду із позовними заявами (заяви, подання), а також участь у розгляді в судах цивільних або господарських справ, є обов'язковими складовими елементами функції представництва. *Третя форма* – подання апеляційної та касаційної скарги про перегляд за нововиявленими та винятковими обставинами – застосовується прокурором, коли виникають певні обставини при розгляді справ у суді.

III. Наглядові функції

Прокурорський нагляд – це специфічна діяльність органів прокуратури, яка здійснюється від імені України та полягає в перевірці точності додержання Конституції України і виконання законів, які діють на її території органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, а також іншими правоохоронними органами та їх посадовими особами при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Прокурорський нагляд в Україні – це державна діяльність спеціально уповноважених посадових осіб – прокурорів, щодо здійснення нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, а також за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах та при застосуванні інших

заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян¹⁸⁵.

Змістом цієї діяльності є:

а) виявлення фактів порушення Конституції України та вимог інших законів України органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, а також іншими правоохоронними органами та їх посадовими особами при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

б) установлення винних у правопорушеннях;

в) ужиття заходів щодо усунення порушень закону і поновлення порушених прав;

г) притягнення в установленому законом порядку до відповідальності осіб, які порушили закон.

Із цього можна дійти висновку, що:

по-перше, прокурорський нагляд – це специфічний вид державної діяльності, яку, крім органів прокуратури не можуть здійснювати інші державні органи, організації, установи або посадові особи;

по-друге, прокурорський нагляд здійснюється від імені держави – України. Прокурор, здійснюючи нагляд, виявляє правопорушення, уживає заходів щодо їх усунення та покарання винних не від імені виконавчої чи судової влади, а від імені держави;

по-третє, прокурорський нагляд – це самостійний вид державної діяльності. Його відмінність від діяльності інших державних органів визначається специфікою його змісту. Це перевірка точності додержання вимог Конституції України, законів України, відповідності інших правових актів закону, здійснення заходів щодо усунення виявлених правопорушень за допомогою засобів, які законом надано виключно прокуратурі.

Найбільш конкретно метою прокурорського нагляду є:

а) утвердження верховенства закону;

б) зміцнення правопорядку;

в) забезпечення захисту прав і свобод людини й громадянина;

г) забезпечення захисту охоронюваних законом інтересів суспільства і держави.

На досягнення цієї мети спрямована вся діяльність прокуратури.

---

¹⁸⁵ Шумський П. В. Прокуратура України : навч. посіб. для студентів юрид. вузів та факультетів. Київ : Вентурі, 1998. С. 74.

Виходячи із норм ст. 121 Конституції України та ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» можна дійти до висновку, що наглядова функція прокуратури реалізується у двох напрямках:

перший – це нагляд за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

другий – це нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах та при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Перераховані напрями діяльності прокуратури і називаються **галузями прокурорського нагляду**. Як бачимо, таких галузей прокурорського нагляду є дві, тобто дві відносно самостійних частини. У кожній частині (галузі) – свій особливий предмет нагляду, а у прокурора, діючого в рамках якої – небудь галузі, є така сукупність повноважень, яка дає йому можливість ефективно виявляти порушення закону і вживати заходи до їх усунення.

Іншими словами, **галузь прокурорського нагляду** – це його відносно самостійна частина, яка характеризується специфічними для конкретної галузі нагляду предметом і повноваженнями прокурора¹⁸⁶.

Зокрема, існують й інші визначення галузі прокурорського нагляду.

Так, під **галуззю прокурорського нагляду** розуміють такий напрямок нагляду, який обумовлений специфікою правового положення піднаглядних органів, організацій і посадових осіб і характеризується певними повноваженнями прокурорів, методами і формами прокурорської діяльності¹⁸⁷.

Тепер розглянемо галузі прокурорського нагляду за видами.

Нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство

У діяльності органів прокуратури особливе місце займає нагляд за додержанням законів при проведенні досудового розслідування (досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання в порядку передбаченому КПК України).

Таке становище зумовлено тим, що органи досудового розслідування, розслідуючи злочини, вимушені обмежувати конституційні права й свободи громадян у кримінальному провадженні, застосовуючи заходи забезпечення кримінального провадження. Такі обставини істотно впливають на інтереси й права громадян, які беруть участь у кримінальному провадженні. Незважаючи на те, що законодавством, особливо КПК України, чітко і докладно

---

¹⁸⁶ Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы : учебник для юрид. вузов и факультетов / под ред. К. Ф. Гуценко. [4-е изд., испр. и доп.]. М. : Зерцало, 1998. С. 298.

¹⁸⁷ Семёнов В. М. Правоохранительные органы в СССР : учебник. М. : Юрид. лит., 1990. С. 264.

регламентується діяльність органів досудового розслідування при проведенні слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій у їх практичній діяльності мають місце порушення прав і свобод громадян. Ці та інші обставини вимагають від органів прокуратури активно проводити наглядову діяльність, чітко й у повному обсязі виконувати завдання з виявлення, усунення і попередження порушень закону при провадженні досудового розслідування.

Завдання прокурорського нагляду в стадії досудового розслідування реалізується в декількох взаємопов'язаних напрямках. Ці напрями наглядової діяльності прокуратури покликані забезпечити законність у стадії досудового розслідування кримінального процесу. Слід підкреслити, що йдеться про своєчасне усунення виявлених прокурором порушень закону, а також про діяльність прокурора, спрямовану на їх попередження. Усе це дає підстави дійти висновку, що під **прокурорським наглядом за додержанням законів органами, які проводять оперативну-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство**, розуміють діяльність прокурорів у стадії досудового розслідування в межах їх компетенції та з використанням наданих їм повноважень із забезпечення режиму законності при розслідуванні кримінальних провапорушень.

Нагляд за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство передбачений у ст. 25 Закону України «Про прокуратуру».

Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та *Кримінальним процесуальним кодексом України*.

Відповідно до ч. 2 ст. 36 КПК України прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений:

- 1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України;
- 2) мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування;
- 3) доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування;
- 4) доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто

проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК України;

5) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

6) скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих;

7) ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК України, для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування;

8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, у тому числі щодо закриття кримінального провадження та продовження строків досудового розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України;

9) погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК України, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання;

10) повідомляти особі про підозру;

11) пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права, у порядку, передбаченому КПК України та законом;

12) затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання;

13) звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

14) підтримувати державне обвинувачення в суді, відмовлятися від підтримання державного обвинувачення, змінювати його або висувати додаткове обвинувачення у порядку, встановленому КПК України;

15) погоджувати запит органу досудового розслідування про міжнародну правову допомогу, передання кримінального провадження або самостійно звертатися з таким клопотанням в порядку, встановленому КПК України;

16) доручати органу досудового розслідування виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження, перевіряти повноту і

законність проведення процесуальних дій, а також повноту, всебічність та об'єктивність розслідування у перейнятому кримінальному провадженні;

17) перевіряти перед направленням прокуророві вищого рівня документи органу досудового розслідування про видачу особи (екстрадицію), повертати їх відповідному органу з письмовими вказівками, якщо такі документи необґрунтовані або не відповідають вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, чи законам України;

18) доручати органам досудового розслідування проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави;

19) оскаржувати судові рішення в порядку, встановленому КПК України;

20) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надані в межах повноважень, є обов'язковими для цих органів і підлягають негайному виконанню.

Видання прокурором розпоряджень поза межами його повноважень тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

Більш про діяльність прокурорів у кримінальному провадженні, регламентовано у наказі Офісу Генерального прокурора «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» від 30 вересня 2021 р. № 309¹⁸⁸.

Генеральний прокурор, керівники відповідних прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків *координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності*. Основною формою координації є проведення координаційних нарад з керівниками правоохоронних органів, на яких заслуховується інформація щодо їхньої діяльності у сфері протидії злочинності. Рішення координаційної наради є обов'язковим до виконання всіма зазначеними в ньому правоохоронними органами. Порядок та інші форми координації затверджуються наказом Генерального прокурора.

Так, наказом Офісу Генерального прокурора України «Про затвердження Порядку координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності» від 08 лютого 2021 р. № 28, визначенні основні завдання, засади,

---

¹⁸⁸ Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 верес. 2021 р. № 309. *Офіс Генерального прокурора* : [сайт]. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/gn>.

форми та процедуру координаційної діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності¹⁸⁹.

Відповідно до вищезазначеного наказу *суб'єктами* координаційної діяльності є правоохоронні органи, на які законодавством України покладено функції здійснення дізнання, досудового слідства та проведення оперативно-розшукової діяльності (далі – правоохоронні органи), а в необхідних випадках – інші державні органи за їх згодою.

Підставами є встановлені прокуратурою при здійсненні конституційних функцій проблеми у сфері протидії злочинності, які можуть бути вирішені за умови узгодження діяльності правоохоронних органів відповідного рівня та вжиття спільних заходів.

Завданнями координації є:

- розробка та впровадження у діяльність правоохоронних органів та органів прокуратури пріоритетів кримінально-правової політики, сучасних підходів до протидії злочинності;

- визначення основних напрямів та проблем у правозастосовній і правоохоронній діяльності щодо запобігання та протидії злочинності на основі аналізу її структури, динаміки та прогнозування тенденцій, підготовка пропозицій щодо шляхів вирішення відповідних проблем із метою сприяння у виконанні завдань кримінального провадження;

- розробка, узгодження і реалізація спільних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення, розкриття, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, причин та умов, які сприяли їх вчиненню;

- підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері протидії злочинності.

Основною формою координації є проведення координаційних нарад із керівниками правоохоронних органів.

Координація може здійснюватися також в інших формах:

- проведення спільних нарад з керівництвом правоохоронних та інших державних органів;

- створення міжвідомчих робочих груп;

- здійснення спільних виїздів у регіони для проведення узгоджених дій, перевірок і надання допомоги правоохоронним органам у протидії злочинності;

- обмін аналітичною інформацією з питань протидії злочинності, проведення спільних аналітичних досліджень;

---

¹⁸⁹ Про затвердження Порядку координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності : наказ Офісу Генерального прокурора від 08 лют. 2021 р. № 28. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0028905-21>.

- розробка спільних наказів, а також підготовка листів інформаційного характеру і документів організаційного та методичного спрямування;
- розробка і забезпечення виконання спільних планів із запобігання, виявлення та припинення кримінальних правопорушень, усунення причин та умов, які сприяли їх вчиненню;
- взаємне використання можливостей з підготовки і навчання кадрів, організація та проведення спільних тренінгів, семінарів, конференцій та інших заходів із метою підвищення кваліфікації працівників органів прокуратури та правоохоронних органів;
- розробка пропозицій з питань удосконалення системи кримінальної юстиції та правового регулювання у сфері протидії злочинності;
- ініціювання проведення наукових досліджень у сфері протидії злочинності.

***Нагляд за додержанням законів при виконанні
судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні
інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої
свободи громадян***

У п. 4 ст. 2, ст. 26 Закону України «Про прокуратуру» самостійною функцією прокуратури виділено функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Ця функція для органів прокуратури є традиційною, адже від самого початку свого існування в Російській імперії вони здійснювали опіку в арештантських справах перш за все з метою попередження зловживань персоналу місць ув'язнення.

Розвиток даної функції прокурорського нагляду було закріплено в Законі України «Про прокуратуру» (ст. 26), де визначено об'єкти нагляду. Відповідно до Закону України «Про прокуратуру» прокурорський нагляд поширюється на місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи, в яких засуджені відбувають покарання, установи, де перебувають особи, щодо яких застосовані примусові заходи медичного або виховного характеру, та будь-які інші місця, в яких особи примусово тримаються згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу.

Виділення цього нагляду в самостійну функцію зумовлено важливістю забезпечення прав і свобод громадян, які відбувають покарання, а також осіб, які підозрюються й обвинувачуються у вчиненні злочинів у випадках, коли їх затримують або беруть під варту. Для цих осіб гарантією охорони їхніх прав є наглядова діяльність прокуратур. Гарантією попередження і своєчасного усунення порушень прав та інтересів затриманих, узятих під варту і

засуджених, осіб, які перебувають за рішенням суду в психіатричних лікарнях, є проведення прокурором перевірок в установах і органах, де вони тримаються, систематично, незалежно від наявності даних про порушення законності.

Відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону України «Про прокуратуру» прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, має право:

1) у будь-який час за посвідченням, що підтверджує займану посаду, відвідувати місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи, в яких засуджені відбувають покарання, установи, де перебувають особи, щодо яких застосовані примусові заходи медичного або виховного характеру, та будь-які інші місця, до яких доставлено осіб з метою складення протоколу про адміністративне правопорушення чи в яких особи примусово тримаються згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу;

2) опитувати осіб, які перебувають у місцях, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про Прокуратуру», з метою отримання інформації про умови їх тримання та поводження з ними, ознайомлюватися з документами, на підставі яких ці особи тримаються в таких місцях, засуджені або до них застосовано заходи примусового характеру;

3) знайомитися з матеріалами, отримувати їх копії, перевіряти законність наказів, розпоряджень, інших актів відповідних органів і установ та в разі невідповідності законодавству вимагати від посадових чи службових осіб їх скасування та усунення порушень закону, до яких вони призвели, а також скасовувати незаконні акти індивідуальної дії;

4) вимагати від посадових чи службових осіб надання пояснень щодо допущених порушень, а також вимагати усунення порушень та причин і умов, що їм сприяли, притягнення винних до передбаченої законом відповідальності;

5) знайомитися з матеріалами виконавчого провадження щодо виконання судових рішень у кримінальних справах, робити з них виписки, знімати копії та в установленому законом порядку оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця;

6) вимагати від керівників органів вищого рівня проведення перевірок підпорядкованих і підконтрольних органів та установ попереднього ув'язнення, виконання покарань, застосування заходів примусового характеру та перевірок інших місць, зазначених у п. 1 цієї частини;

7) звертатися до суду з позовом (заявою) у визначених законом випадках.

Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів

примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян в органах та установах, *шляхом проведення регулярних перевірок, а також у зв'язку з необхідністю належного реагування на відомості про можливі порушення законодавства, що містяться у скаргах, зверненнях чи будь-яких інших джерелах.* У межах реалізації зазначеної функції прокурор має право залучати відповідних спеціалістів.

Прокурор зобов'язаний негайно звільнити особу, яка незаконно (за відсутності відповідного судового рішення, рішення адміністративного органу або іншого передбаченого законом документа чи після закінчення передбаченого законом або таким рішенням строку) перебуває у місці тримання затриманих, попереднього ув'язнення, обмеження чи позбавлення волі, установі для виконання заходів примусового характеру, інших місцях, зазначених у п. 1 ч. 1 цієї статті.

Письмові вказівки прокурора щодо додержання встановлених законодавством порядку та умов тримання осіб у місцях, зазначених у п. 1 ч. 1 цієї статті, а також письмові вказівки прокурора, надані іншим органам, що виконують судові рішення у кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення, є обов'язковими і підлягають негайному виконанню.

У Кримінальному кодексі України (ст. 51) передбачено 12 різних видів покарань, які застосовують у своїй практичній діяльності суди¹⁹⁰. Крім цих видів покарань, вони застосовують і інші заходи примусового характеру, пов'язані з обмеженням особистої свободи. Органи прокуратури, здійснюючи нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, проводять перевірки в державних установах й органах, які виконують судові рішення, а також застосовують заходи примусового характеру, які обмежують особисту свободу людини.

Безпосереднім об'єктом нагляду виступають:

1) **органи виконання покарань** якими є: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, його територіальні органи управління, уповноважені органи з питань пробації. Завдання і функції з реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації покладені на Міністерство юстиції України¹⁹¹.

¹⁹⁰ Кримінальний Кодекс України : прийм. 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

¹⁹¹ Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції» від 18 трав. 2016 р. № 343, ліквідовано Державну пенітенціарну службу. На Міністерство юстиції України покладені завдання і функції з реалізації державної

Відповідно до ч. 2 ст. 11 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – *КВК України*), *установами виконання покарань є:*

- арештні доми;
- кримінально-виконавчі установи;
- спеціальні виховні установи (далі – виховні колонії);
- слідчі ізолятори у випадках, передбачених Кримінальним виконавчим кодексом України (далі – КВК України)¹⁹².

Кримінально-виконавчі установи поділяються на кримінально-виконавчі установи відкритого типу (далі – виправні центри) і кримінально-виконавчі установи закритого типу (далі – виправні колонії).

Виправні колонії поділяються на *колонії мінімального, середнього і максимального рівнів безпеки.*

Виправні колонії *мінімального рівня безпеки* поділяються на колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання і колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання.

У виправних колоніях *середнього рівня безпеки* можуть створюватися сектори *максимального рівня безпеки* для відбування покарання чоловіками, засудженими до довічного позбавлення волі.

У виправних колоніях мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання можуть створюватися сектори середнього рівня безпеки для відбування покарання жінками, засудженими до довічного позбавлення волі.

Виправні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі (ч. 1 ст. 18 КВК України).

Виховні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк стосовно засуджених неповнолітніх (ст. 19 КВК України).

У межах, визначених КВК України та законами України, виконання кримінальних покарань також здійснюють органи державної виконавчої служби, *військові частини, гауптвахти і дисциплінарний батальйон.*

політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації. Міністерство юстиції України є правонаступником Державної пенітенціарної служби, що ліквідується, в частині реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації. Див.: Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 18 трав. 2016 р. № 343. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2016-%D0%BF>.

Крім цього, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції» від 18 трав. 2016 р. № 348 ліквідовані територіальні органи Державної пенітенціарної служби України, натомість утворені як юридичні особи публічного права територіальні органи Міністерства юстиції - міжрегіональні управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації. Див.: Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 18 трав. 2016 р. № 348. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2016-%D0%BF>.

¹⁹² Кримінально-виконавчий кодекс України : прийм. 11 лип. 2003 р. № 1129-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.

Військові частини, гауптвахти, виконують покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, службового обмеження для військовослужбовців, засуджених за кримінальні проступки, арешту з утриманням засуджених на гауптвахтах, а також здійснюють контроль за поведінкою засуджених військовослужбовців, звільнених від відбування покарання з випробуванням (ст. 14 КВК України).

Дисциплінарний батальйон виконує покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні засуджених військовослужбовців строкової служби, військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом, осіб офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, осіб офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовців, призваних на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (крім військовослужбовців-жінок) (ст. 17 КВК України).

Територіальні органи управління, уповноважені органи з питань пробації, арештні доми, виправні центри, виправні та виховні колонії, слідчі ізолятори організовуються і ліквідуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, а військові частини, гауптвахти і дисциплінарний батальйон – Міністерством оборони України.

Органи державної виконавчої служби виконують покарання у виді конфіскації майна у випадках та в порядку, передбачених КВК України та законами України (ст. 12 КВК України).

Арештні доми виконують покарання у виді арешту.

В арештних домах тримаються повнолітні особи, а також неповнолітні, яким на момент постановлення вироку виповнилося шістнадцять років і які засуджені за кримінальні проступки.

Виправні центри виконують покарання у виді обмеження волі стосовно осіб, засуджених за кримінальні проступки та нетяжкі злочини, а також засуджених, яким даний вид покарання призначено відповідно до ст.ст. 82, 389 КК України.

2) місця тримання затриманих органів Національної поліції і державної прикордонної служби: ізолятори тимчасового тримання і кімнати для доставлених осіб у чергових частинах територіальних органів поліції;

3) психіатричні стаціонари Міністерства охорони здоров'я (психіатричні лікарні), де виконуються рішення судів у кримінальних справах щодо застосування примусових заходів медичного характеру;

Як вже було вище зазначено, з метою реалізації своїх функцій прокуратура здійснює міжнародне співробітництво. Загальні організаційні

засади здійснення міжнародного співробітництва визначенні у розділі XI Закону України «Про прокуратуру».

Так, у ст. 92 Закону України «Про прокуратуру» передбачено міжнародно-правове співробітництво з компетентними органами іноземних держав у сфері кримінального судочинства. Органи прокуратури згідно з міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та кримінальним процесуальним законодавством України здійснюють співробітництво з компетентними органами інших держав з питань проведення процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, видачі осіб, які їх вчинили, перейнятті кримінального провадження та з інших питань, передбачених такими договорами. У разі відсутності міжнародного договору України співробітництво у цій сфері здійснюється органами прокуратури України на підставі взаємних письмових гарантій.

Співробітництво органів прокуратури з компетентними органами інших держав не може здійснюватися всупереч конституційним гарантіям України та її договірним зобов'язанням щодо прав людини.

У випадках, передбачених законодавством, Офіс Генерального прокурора є центральним органом, відповідальним за виконання міжнародних договорів України.

Якщо міжнародним договором України передбачено безпосередній порядок співробітництва під час кримінального провадження, обласні прокуратури здійснюють таке співробітництво у межах своєї компетенції.

Крім цього, відповідно до ст. 93 Закону України «Про прокуратуру» Офіс Генерального прокурора в порядку, передбаченому Законом України «Про міжнародні договори України»¹⁹³, бере участь у підготовці міжнародних договорів України щодо співробітництва у сфері кримінального судочинства, укладає міжвідомчі міжнародні договори України про співробітництво з питань діяльності прокуратури з відповідними державними органами іноземних держав і міжнародними організаціями, до компетенції яких належать питання, що регулюються договорами.

У ст. 94 Закону України «Про прокуратуру» визначено порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних міжвідомчих договорів України, що укладаються Офісом Генерального прокурора. Так, пропозиції щодо укладення Офісом Генерального прокурора міжнародних договорів України міжвідомчого характеру погоджуються з Міністерством закордонних справ України. Рішення про проведення переговорів і підписання міжвідомчих

---

¹⁹³ Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1906-15>.

міжнародних договорів, що укладаються Офісом Генерального прокурора, у тому числі щодо надання повноважень на здійснення таких дій, приймається Генеральним прокурором. Ведення переговорів щодо підготовки тексту міжвідомчого міжнародного договору України, його укладення, встановлення його автентичності або підписання такого міжвідомчого міжнародного договору України здійснюється лише уповноваженими на те особами.

Міжвідомчі міжнародні договори України, укладені Офісом Генерального прокурора, що набрали чинності для України, публікуються у Зібранні діючих міжнародних договорів України та інформаційному бюлетені «Офіційний вісник України».

Міжвідомчі міжнародні договори України, укладені Офісом Генерального прокурора, реєструються у Міністерстві юстиції України відповідно до законодавства. Оригінали текстів міжнародних міжвідомчих договорів України зберігаються у Міністерстві закордонних справ України.

Контроль автентичності текстів міжвідомчих міжнародних договорів України, укладених Офісом Генерального прокурора, українською та іноземною мовами здійснюється Міністерством закордонних справ України.

Денонсація міжнародних міжвідомчих договорів України, укладених Офісом Генерального прокурора, здійснюється Офісом Генерального прокурора.

5.4. Кадри органів прокуратури:

5.4.1. Порядок зайняття посади прокурора та порядок звільнення з адміністративної посади

Успішне виконання поставлених перед прокуратурою завдань значною мірою залежить від чіткої організації роботи з відбору, розміщення, виховання та професійної підготовки прокурорських кадрів. Якісна професійна підготовка, високі моральні риси та життєвий досвід кадрів дозволяють успішно вирішувати завдання зі зміцнення законності та правопорядку.

Виходячи з вимог Генерального прокурора, а також із напрацьованої практики, уся робота з добору кадрів організовується відповідно до вимог Закону України «Про прокуратуру». У ст. 27 цього Закону зазначені, ***вимоги до кандидатів на посаду прокурора. Так, зокрема:***

1. Прокурором окружної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше двох років та володіє державною мовою¹⁹⁴.

2. Прокурором обласної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має стаж роботи в галузі права не менше трьох років та володіє державною мовою.

3. Прокурором Офісу Генерального прокурора може бути призначений громадянин України, який має стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та володіє державною мовою. Ці вимоги не поширюються на прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

4. Прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури може бути призначена особа, яка має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та володіє державною мовою.

Не може бути призначена на посаду прокурора особа, яка:

- 1) визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною;
- 2) має захворювання, що перешкоджає виконанню обов'язків прокурора;
- 3) має незняту чи непогашену судимість або на яку накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Добір кандидатів на посаду прокурора здійснюється на конкурсних засадах із числа осіб, які відповідають установленим вимогам, за результатами кваліфікаційного іспиту, проведеного відповідно до вимог Закону.

Добір кандидатів та їх призначення на посаду прокурора здійснюється в порядку, визначеному ст. 29 Закону України «Про прокуратуру», та включає:

Добір кандидатів та їх призначення на посаду прокурора здійснюється в порядку, визначеному цим Законом, та включає:

- 1) прийняття відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, рішення про проведення добору кандидатів на посаду прокурора, що розміщується на офіційному веб-сайті відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, та повинно містити виклад передбачених цим Законом вимог, яким має відповідати кандидат на посаду прокурора, а також

---

¹⁹⁴ Для цілей цього Закону:

1) вищою юридичною освітою є освіта, здобута в Україні (або на території колишнього СРСР до 1 грудня 1991 року) за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, а також вища юридична освіта за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку;

2) стажем роботи в галузі права є стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра.

перелік документів, що подаються до відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, і кінцевий термін їх подання;

2) подання особами, які виявили бажання стати прокурором, до відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, відповідної заяви та документів, визначених цим Законом;

3) здійснення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, на основі поданих кандидатами на посаду прокурора документів перевірки відповідності осіб вимогам, установленим до кандидата на посаду прокурора;

4) складання особами, які відповідають установленим вимогам до кандидата на посаду прокурора, кваліфікаційного іспиту;

5) оприлюднення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, на офіційному веб-сайті списку кандидатів, які успішно склали кваліфікаційний іспит;

6) організацію відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, спеціальної перевірки кандидатів, які успішно склали кваліфікаційний іспит;

7) визначення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, рейтингу кандидатів на посаду прокурора серед осіб, які успішно склали кваліфікаційний іспит та щодо яких проведено спеціальну перевірку, а також зарахування їх до резерву на заміщення вакантних посад прокурорів;

8) проходження кандидатом на посаду прокурора спеціальної підготовки в Тренінговому центрі прокурорів України;

9) оголошення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, у разі відкриття вакантних посад прокурорів конкурсу на зайняття таких посад серед кандидатів, які перебувають у резерві та пройшли спеціальну підготовку;

10) проведення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, конкурсу на зайняття вакантних посад прокурорів на основі рейтингу кандидатів;

11) направлення відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження, подання керівнику окружної прокуратури щодо призначення кандидата на посаду прокурора;

12) призначення особи на посаду прокурора;

13) складення особою присяги прокурора.

Більш докладно про порядок подання кандидатом на посаду прокурора документів до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, проведення кваліфікаційного іспиту, спеціальну перевірку кандидата на посаду прокурора,

присягу прокурора та інші питання пов'язанні з призначенням на посаду прокурора йдеться у статтях 30 – 38 цього Закону.

У ст. 40 Закону України «Про прокуратуру» визначено порядок призначення на посаду Генерального прокурора. Так, зокрема Генеральний прокурор призначається на посаду Президентом України за згодою Верховної Ради України.

Строк повноважень Генерального прокурора становить шість років. Одна й та ж особа не може обіймати посаду Генерального прокурора два строки поспіль.

На посаду Генерального прокурора може бути призначений громадянин України, який:

1) має вищу юридичну освіту та стаж роботи в галузі права не менше десяти років;

2) володіє державною мовою;

3) має високі морально-ділові, професійні якості та організаторські здібності;

4) стосовно якого відсутні обставини, передбачені ч. 6 ст. 27 цього Закону. Так, *не може бути призначена на посаду прокурора особа, яка:*

✓ визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною;

✓ має захворювання, що перешкоджає виконанню обов'язків прокурора;

✓ має незняту чи непогашену судимість або на яку накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією.

5) та не має заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання (ч. 3 ст. 40 Закону України «Про прокуратуру»).

Президент України надсилає до Верховної Ради України письмове подання про надання згоди на призначення кандидата на посаду Генерального прокурора.

Порядок надання згоди на призначення на посаду Президентом України Генерального прокурора встановлюється Регламентом Верховної Ради України.

Рішення Верховної Ради України про відмову у наданні згоди на призначення на посаду Генерального прокурора є підставою для письмового подання Президента України про надання згоди на призначення іншого кандидата (ст. 40 Закон України «Про прокуратуру»).

Генеральний прокурор відповідно до ст. 42 Закону звільняється з адміністративної посади Президентом України за згодою Верховної Ради України:

1) у зв'язку з поданням заяви про дострокове припинення повноважень на адміністративній посаді за власним бажанням;

2) на підставі подання відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, або Вищої ради правосуддя;

3) у разі наявності заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за дванадцять місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання.

Повноваження Генерального прокурора на адміністративній посаді припиняються в разі:

1) висловлення Верховною Радою України недовіри Генеральному прокурору, що має наслідком його відставку з цієї адміністративної посади;

2) закінчення строку перебування на посаді Генерального прокурора.

Звільнення Генерального прокурора з адміністративної посади або припинення повноважень Генерального прокурора на адміністративній посаді не припиняє його повноважень прокурора.

5.4.2. Звільнення прокурора з посади, припинення, зупинення його повноважень на посаді

У стаття 51 Закону України «Про прокуратуру» передбачено загальні умови звільнення прокурора з посади, припинення його повноважень на посаді. Так, зокрема ***прокурор звільняється з посади у разі:***

1) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;

2) порушення ним вимог щодо несумісності, передбачених ст. 18 Закону України «Про прокуратуру»;

3) набрання законної сили судовим рішенням про притягнення прокурора до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією;

3¹) набрання законної сили рішенням суду про визнання активів прокурора або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених ст. 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави;

4) неможливості переведення на іншу посаду у зв'язку з прямим підпорядкуванням близькій особі;

5) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;

6) припинення громадянства України або набуття громадянства іншої держави;

- 7) подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням;
- 8) неможливості подальшого перебування на тимчасово вакантній посаді;
- 9) ліквідації чи реорганізації органу прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду, або в разі скорочення кількості прокурорів органу прокуратури.

Особами, які в установленому цим Законом порядку приймають рішення про звільнення прокурора з посади, є:

1) Генеральний прокурор – стосовно прокурорів Офісу Генерального прокурора;

1¹) керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури – стосовно прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

2) керівник обласної прокуратури – стосовно прокурорів відповідної обласної прокуратури та прокурорів окружних прокуратур, які розташовані у межах адміністративно-територіальної одиниці, що підпадає під територіальну юрисдикцію відповідної обласної прокуратури.

Повноваження прокурора припиняються у зв'язку з:

- 1) досягненням шістдесяти п'яти років;
- 2) смертю;
- 3) визнанням його безвісно відсутнім або оголошенням померлим;
- 4) рішенням відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів, про неможливість подальшого перебування особи на посаді прокурора.

5.4.3. Дисциплінарна відповідальність прокурора

Прокурора може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

- 1) невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків;
- 2) необгрунтоване зволікання з розглядом звернення;
- 3) розголошення таємниці, що охороняється законом, яка стала відомою прокуророві під час виконання повноважень;
- 4) порушення встановленого законом порядку подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 5) вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та неспідкупності органів прокуратури;
- 6) систематичне (два і більше разів протягом одного року) або одноразове грубе порушення правил прокурорської етики;
- 7) порушення правил внутрішнього службового розпорядку;

8) втручання чи будь-який інший вплив прокурора у випадках чи порядку, не передбачених законодавством, у службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб чи суддів, у тому числі шляхом публічних висловлювань стосовно їх рішень, дій чи бездіяльності, за відсутності при цьому ознак адміністративного чи кримінального правопорушення;

9) публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості.

Притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності не виключає можливості притягнення його до адміністративної чи кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом.

Виправдання особи або закриття стосовно неї судом кримінального провадження не може бути підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора, який здійснював процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та/або підтримання державного обвинувачення у цьому провадженні, крім випадків умисного порушення ним вимог законодавства чи неналежного виконання службових обов'язків.

Дисциплінарне провадження – це процедура розгляду відповідним органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів, дисциплінарної скарги, в якій містяться відомості про вчинення прокурором дисциплінарного проступку (ст. 45 Закону).

На прокурора можуть бути накладені такі дисциплінарні стягнення:

- 1) догана;
- 2) заборона на строк до одного року на переведення до органу прокуратури вищого рівня чи на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду (крім Генерального прокурора);
- 3) звільнення з посади в органах прокуратури.

Прокурор може оскаржити рішення, прийняте за результатами дисциплінарного провадження, до адміністративного суду або до Вищої ради правосуддя протягом *одного місяця* з дня вручення йому чи отримання ним поштою копії рішення.

Запитання для самоконтролю

1. В чому полягають основні засади організації та діяльності прокуратури?
2. Яка структура Офісу Генерального прокурора?
3. Яка структура обласної та окружної прокуратури?
4. Який порядок призначення прокурорів на посаду?

5. В якому порядку і яким чином заохочуються і притягуються до дисциплінарної відповідальності працівники прокуратури?
6. Назвіть повноваження керівника обласної прокуратури.
7. Які завдання прокурорського самоврядування?
8. Визначте статус та повноваження всеукраїнської конференції прокурорів.
9. Визначте статус, склад та повноваження Ради прокурорів України.
10. Які особливості організації і діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.
11. Дайте визначення поняття прокурорського нагляду.
12. Які галузі прокурорського нагляду Ви знаєте?

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження його статус, склад, повноваження та організація роботи.
2. Прокурорське самоврядування та органи, що забезпечують діяльність прокуратури.
3. Підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором.
4. Представництво інтересів держави в суді прокурором.
5. Дисциплінарна відповідальність працівників прокуратури.
6. Співвідношення конституційних функцій прокуратури та передбачених у Законі України «Про прокуратуру».

Список використаних джерел до 5 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» : чинне законодавство станом на 14 черв. 2020 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2020. 24 с.
3. Господарський процесуальний кодекс України : прийн. 06 лист. 1991 р. № 1798-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
4. Конвенція про захист прав людини і основних свобод : прийн. 04 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 3 верес 1981 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

8. Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.

10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийн. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

11. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

12. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

13. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

14. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 №1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури : Закон України від 19 верес. 2019 р. № 113-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20>.

16. Про внесення змін до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 лип. 2019 р. № 564. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0835-19>.

17. Про день початку роботи Офісу Генерального прокурора : наказ Генеральної прокуратури України від 23 груд. 2019 р. № 351. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1156-19#n2>.

18. Про день початку роботи обласних прокуратур : наказ Офісу Генерального прокурора від 08 верес. 2020 р. № 414. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0414905-20>.

19. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

20. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

21. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

22. Про запобігання корупції : Закон України від 14 квіт. 2014 р. № 3206-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

23. Про затвердження Інструкції про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час досудового розслідування : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01 жовт. 2018 р. № 806/3105/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1190-18conv>.

24. Про затвердження порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Генеральної прокуратури України від 29 верес. 2017 р. № 807/1193/279. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17>.

25. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 лист. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5/. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

26. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 лип. 2017 р. № 575. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

27. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>.

28. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 р. № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20>.

29. Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 черв. 2017 р. № 480. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17#n7>.

30. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 лют. 2019 р. № 100. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

31. Про затвердження Порядку проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів в органах прокуратури України : наказ Генеральної прокуратури України від 16 черв. 2016 р. № 205. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0875-16>.

32. Про затвердження структури Офісу Генерального прокурора : наказ Генерального прокурора від 21 груд. 2019 року № 99-шц. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0099900-19>.

33. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

34. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

35. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 2822. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

36. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2015 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

37. Про окремі питання забезпечення початку роботи окружних прокуратур : наказ Офісу Генерального прокурора від 17 лют. 2021 р. № 39. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0039905-21>.

38. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

39. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : наказ Офісу Генерального прокурора 30 верес. 2021 р. № 309. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21>.

40. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3352-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>.

41. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

42. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

43. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

44. Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 06 жовт. 1999 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей, тези доповідей на конференціях, круглих столів

1. Андрійченко О., Чернецька О. Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 284–288.

2. Баганець О. Про деякі проблеми досудового слідства та прокурорського нагляду і можливі шляхи вирішення. *Вісник прокуратури*. 2016. № 3. С. 65–80.

3. Баулін О. В., Матвеев П. С., Матвеева С. П. Зразки документів з публічного права (кримінальне право, кримінальний процес, адміністративне

право та процес) : навч. посіб. [2-ге видан. перероб. та допов.]. Київ : Алерта, 2019. 128 с.

4. Баулін О. Сучасні проблеми забезпечення вимог закону при повідомленні про підозру. *Вісник прокуратури*. 2016. № 4. С. 54–62.

5. Бурлак П. Методика розслідування кримінальних проваджень щодо викрадання військового майна, вчиненого військовими службовими особами шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 410 КК України). *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 66–75.

6. Влад С. Особливості організації роботи прокуратури України в галузі міжнародного співробітництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 319–324.

7. Воевода А., Александров О. Особливості початкового стану розслідування в кримінальному провадженні за фактами загибелі військовослужбовців у місцях проведення бойових дій. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 2. С. 70–81.

8. Гловюк І. В., Стоянов М. М., Завтур В. А. Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні : навч.-практ. компендіум. Одеса : Гельветика, 2020. 420 с.

9. Глушков В. О., Кузьмін С. А., Михайленко В. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. / Міжгалузева акад. управл. Київ : Дакор, 2013. 371 с.

10. Говоруха О. Моніторинг судових рішень прокурором при здійсненні представницької діяльності як важливий компонент ефективності правосуддя. *Вісник прокуратури*. 2017. № 4. С. 56–59.

11. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. рек. / [С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

12. Дрозд В. Судова практика щодо допустимості доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 185–190.

13. Зразки процесуальних документів сторони захисту, потерпілого : практич. посіб. / [упоряд. Ю. І. Руснак]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 288 с.

14. Зразки процесуальних документів та бланків у кримінальному провадженні (з коментарями та поясненнями) / [упоряд. С. С. Чернявський, С. В. Петков, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 350 с.

15. Караман І. В., Козіна В. В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви : перше знайомство. Київ : ВАІТЕ, 2015. 136 с.

16. Клопотання прокурора у кримінальному провадженні : наук.-практ. посіб. / [Ю. Г. Севрук, А. В. Столітній, О. В. Санін, О. В. Єні, М. С. Туркот та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук А. В. Столітнього. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2018. 346 с.

17. Комарницька О., Єсипчук С. Особливості реагування прокурора на виявлені порушення закону під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. *Вісник прокуратури*. 2016. № 5. С. 60–71.

18. Кримінальне судочинство. Процесуальні документи. Практичний коментар та зразки. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 184 с.

19. Кримінальний процес: підручник / Л. М. Лобойко. Київ: «Істина», 2014. 432 с.

20. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, І. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

21. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.

22. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / відп. ред. : С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одісей, 2013. 1104 с.

23. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.

24. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [О. М. Бандурка, С. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] : за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

25. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ : наук.-практ. посіб. / [уклад. : А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, М. С. Туркот, М. І. Снігар] ; за ред. д.ю.н., проф. А. В. Столітнього. [2-ге вид.]. Київ : Норма права, 2020. 1504 с.

26. Курочка Н. И., Каркач П. М. Прокурорський нагляд в Україні. Луганськ, 2013. 236 с.

27. Кучинська О., Щиголь О. Забезпечення права засудженого на справедливий суд в аспекті перегляду судових рішень за виключними обставинами на прикладі рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України». *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 4. С. 254–260.

28. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.

29. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження у кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.

30. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.

31. Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу : загальні принципи та найкращі практики. Київ : Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), 2015. 43 с. URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/genderna_pol_tika_s.pdf.

32. Методичні рекомендації щодо виконання вимог міжнародних договорів та КПК України про міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій / [О. В. Бедро, В. В. Григоровський, О. Ю. Кіцул та ін.]. Київ : Генеральна прокуратура України ; Нац. акад. прокуратури України, 2012. 60 с.

33. Назарук О. І. Організація діяльності прокурора щодо забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2014. 20 с.

34. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. 448 с.

35. Правові засади протидії корупції : навч. посіб. / кол. авт.; за ред. М. В. Лошицького. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2019. 342 с.

36. Про результати роботи Головного слідчого управління Генеральної прокуратури України у першому кварталі 2019 року. *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 22–23.

37. Прокурорський нагляд за додержанням законів у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру пов'язаних з обмеженнях особистої свободи громадян : навч. посіб. / [В. Г. Неділько, В. С. Кожухар, О. М. Подільчак та ін.]. Київ : Нац. акад. прокуратури, 2019. 202 с.

38. Рішення Європейського суду з прав людини в кримінальних справах. Захист життя, здоров'я, честі та гідності / за заг. В. С. Ковальського. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 296 с.

39. Сирота Д., Слободяник Т. Функція досудового розслідування прокуратури. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 234–239.

40. Сірик Д. Участь прокурора у судовому процесі за оновленим процесуальним законодавством України. *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 76–83.

41. Смірнов М. Правова природа та особливості нагляду прокурора у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 108–112.

42. Стефанчук М. Реформа органів прокуратури в Україні: кадрове перезавантаження чи дискримінація за професійною ознакою? *Право України*. 2020. № 4. С. 264–277.

43. Стефанчук М. Форми та способи реалізації прокуратурою функцію представництва інтересів громадян або держави в суді. *Вісник прокуратури*. 2016. № 3. С. 34–48.

44. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захаров, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко. [3-е вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 352 с.

45. Судові та правоохоронні органи України : мультимед. навч.-метод. посіб. / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

46. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів / [упоряд. І. В. Тетарчук, Т. С. Дяків]. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 200 с.

47. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 120 с.

48. Тетарчук І. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 202 с.

49. Тимченко С. М. Судові і правоохоронні органи України : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 354 с.

50. Тичина Д. М. Удосконалення діяльності прокуратури в державному механізмі запобігання злочинам в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 88–98.

51. Турок М., Лазукова О. Особливості організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням у умовах дії особливих правових режимів. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 2. С. 44–59.

РОЗДІЛ 6. МВС І НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ

6.1. Міністерство внутрішніх справ України, його основні завдання та компетенція

Міністерство внутрішніх справ України

Міністерство внутрішніх справ України має свою історію понад 100 років, а саме бере початок від Генерального секретарства (Міністерства) внутрішніх справ Української Народної Республіки (УНР),

(червень – листопад 1917) і до Міністерства внутрішніх справ Української Радянської Соціалістичної Республіки, як частини Міністерства внутрішніх справ Союзу Радянських Соціалістичних Республік (1946 – 1991).

Після проголошення незалежності України (1991), правовою основою діяльності Міністерства внутрішніх справ України, стало розпорядження Президента України від 7 жовтня 1992 року № 157/92-рп, яким затверджено Положення про Міністерство внутрішніх справ України, згідно з яким Міністерство внутрішніх справ України є центральним органом виконавчої влади, підвідомчим Кабінету Міністрів України. Іншими нормативними актами, які регламентували правову основу діяльності Міністерства внутрішніх справ України виступали постанова Кабінету Міністрів України, Укази Президента України, якими у нових редакціях затверджено Положення про Міністерство внутрішніх справ України, а саме постанова Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2006 року № 1383/2006, Укази Президента України від 17 жовтня 2000 року № 1138/2000 та від 6 квітня 2011 року № 383/2011.

Наступним кроком у реформуванні Міністерства внутрішніх справ України стало прийняття Кабінетом Міністрів України постанови «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28 жовтня 2015 року № 878, якою власне затверджено Положення про Міністерство внутрішніх справ України, яке є чинне і на сьогоднішній день.

Міністерство внутрішніх справ України (далі – МВС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України¹⁹⁵.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 року № 442, визначено систему центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується через Міністерство внутрішніх справ України та безпосередньо через Міністра внутрішніх справ¹⁹⁶.

Так, відповідно до розділу III зазначеної Постанови через Міністра внутрішніх справ спрямовується і координується діяльність:

- Адміністрації Державної прикордонної служби України;
- Державної міграційної служби України;
- Державної служби України з надзвичайних ситуацій;
- Національної поліції України.

Крім того, варто зазначити, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну гвардію України» до підрозділів системи МВС входить *Національна гвардія України*¹⁹⁷, а також *Головний сервісний центр МВС*¹⁹⁸.

Забезпечення належного функціонування органів системи МВС здійснюють заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, заклади охорони здоров'я, підприємства, науково-дослідні експертно-криміналістичні центри та наукові установи, що належать до сфери управління МВС.

МВС є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах:

❖ забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

❖ захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

---

¹⁹⁵ Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 878. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF>.

¹⁹⁶ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10 верес. 2014 р. № 442. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>.

¹⁹⁷ Про Національну гвардію України : Закон України від 13 берез. 2014 р. № 876-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/876-18>.

¹⁹⁸ Про затвердження Положення про Головний сервісний центр МВС : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 лист. 2015 р. № 1393 р. (у редакції наказу Міністерства внутрішніх справ України від 26 лист. 2018 р. № 955) : *Головний сервісний центр МВС* : [сайт]. URL: <https://hsc.gov.ua/wp-content/uploads/2019/02/Polozhennya-GSTS.pdf>.

❖ цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

❖ міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

МВС у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями МВС є забезпечення формування державної політики у сферах:

1) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

2) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

4) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Повноваження МВС України дуже широкі. Зокрема, МВС України:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції;

3) погоджує проекти законів, інших актів законодавства, які надходять на погодження від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади, готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки і пропозиції до проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради

України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

4) готує в межах повноважень, передбачених законом, зауваження і пропозиції до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентів України;

5) розробляє проекти державних програм з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху, охорони державного кордону, захисту об'єктів і територій на випадок виникнення надзвичайних ситуацій, а також з питань міграції;

6) забезпечує міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України з питань, що належать до його компетенції, забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, виконання укладених міжнародних договорів України;

7) організовує в межах повноважень, передбачених законом, організаційно-управлінське та науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності;

8) організовує та забезпечує проведення судової експертизи в кримінальному та виконавчому провадженнях, адміністративних, цивільних та господарських справах, справах про адміністративні правопорушення;

9) організовує в порядку, визначеному законодавством, провадження науково-дослідної діяльності у сфері судової експертизи;

10) у разі потреби забезпечує в установленому порядку участь працівників Експертної служби МВС, як спеціалістів під час здійснення досудового розслідування та судового розгляду;

11) організовує роботу Експертно-кваліфікаційної комісії МВС з проведення атестації, присвоєння особам та позбавлення осіб кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судового експерта, а також роботу з надання та позбавлення права участі, як спеціаліста в проведенні слідчих (розшукових) дій, надання, позбавлення та підтвердження права самостійного проведення спеціальних вибухотехнічних робіт та видає відповідні свідоцтва;

12) веде базу даних реєстру атестованих судових експертів Експертної служби МВС, передає в установленому порядку інформацію до державного Реєстру атестованих судових експертів;

13) забезпечує функціонування криміналістичного обліку та обліку знярядь кримінальних правопорушень, інших об'єктів;

14) проводить відповідно до закону оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність;

15) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, державне регулювання у сфері поводження з вибуховими матеріалами;

16) організовує і забезпечує виявлення та знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, що використовуються в терористичних цілях;

17) забезпечує належне функціонування єдиної інформаційної системи МВС, формує та підтримує в актуальному стані інформаційні ресурси, що входять до єдиної інформаційної системи МВС, здійснює обробку персональних даних у межах повноважень, передбачених законом, забезпечує режим доступу до інформації, надає інформаційні та кваліфіковані електронні довірчі послуги, забезпечує здійснення повноважень з питань цифрового розвитку;

18) здійснює інформаційну взаємодію з іншими державними органами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

19) бере участь в межах повноважень, передбачених законом, у стандартизації, метрологічному забезпеченні, підтвердженні відповідності встановленим вимогам продукції спеціального призначення (робіт, послуг), яка надходить до МВС;

20) забезпечує у випадках, передбачених законом, ліцензування окремих видів господарської діяльності та здійснює контроль за дотриманням суб'єктами господарювання відповідних ліцензійних умов;

21) організовує у випадках, передбачених законом, надання адміністративних та інших платних послуг;

21¹) здійснює у випадках, передбачених законом, державну реєстрацію (перереєстрацію) та облік транспортних засобів, приймає іспити для отримання права керування транспортними засобами і видає відповідні документи;

21²) створює та веде реєстр закладів, які здійснюють підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів, а також здійснює державний контроль за додержанням ними вимог законодавства в зазначеній сфері;

21³) веде облік торговельних організацій, підприємств-виробників та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форми власності, що реалізують транспортні засоби або номерні складові частини до них;

21⁴) веде автоматизований облік, здійснює накопичення, обробку та використання відомостей про транспортні засоби, що підлягають державній і відомчій реєстрації, та про їх власників;

21⁵) веде реєстр суб'єктів здійснення обов'язкового технічного контролю, а також здійснює державний контроль за додержанням такими суб'єктами вимог законодавства в зазначеній сфері;

21⁶) формує в установленому порядку загальнодержавну базу даних про результати обов'язкового технічного контролю транспортних засобів;

21⁷) перевіряє у разі дорожнього перевезення небезпечних вантажів відповідність транспортних засобів та обладнання з видачею відповідного свідоцтва про допущення до перевезення небезпечних вантажів;

21⁸) здійснює контроль за забезпеченням організації підготовки водіїв транспортних засобів та уповноважених з питань безпеки перевезення небезпечних вантажів, приймає іспити та видає відповідні свідоцтва встановленого зразка;

22) організовує діяльність територіальних органів з надання сервісних послуг МВС (далі – територіальні органи);

23) вживає заходів до забезпечення силами і засобами Національної гвардії охорони:

- ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів і органів державної влади;

- дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні;

24) організовує спеціальні та військові перевезення в межах України в інтересах Національної гвардії, а також на підставі рішень Кабінету Міністрів України та міжвідомчих угод – в інтересах відповідних органів державної влади;

25) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, приймання-передачу осіб, які перебувають під вартою на державному кордоні України або за її межами;

26) затверджує порядок придбання, видачі громадським формуванням з охорони громадського порядку і державного кордону України спеціальних засобів індивідуального захисту та самооборони, заряджених речовинами сльозоточивою і подразнюючою дії, та їх зберігання;

27) організовує та здійснює відбір, підготовку і навчання кандидатів для направлення до складу національного контингенту та національного персоналу з числа поліцейських Національної поліції, військовослужбовців Національної гвардії та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту ДСНС, а також забезпечує їх участь у складі національного контингенту та національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки;

27¹) забезпечує функціонування та розвиток єдиної системи авіаційної безпеки та цивільного захисту в діяльності Національної поліції, Адміністрації Держприкордонслужби, ДСНС та Національної гвардії;

28) організовує та забезпечує високу бойову і мобілізаційну готовність та мобілізацію Національної гвардії;

29) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, ефективне використання сил і засобів Національної гвардії під час проведення антитерористичних операцій;

30) організовує систему психологічного забезпечення державних службовців МВС та ДМС, поліцейських та державних службовців Національної поліції, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та державних службовців ДСНС, військовослужбовців та державних службовців ДСНС, військовослужбовців та державних службовців Національної гвардії та Адміністрації Держприкордонслужби, забезпечує її функціонування;

30¹) організовує та здійснює медичне обстеження, у тому числі психофізіологічне, з метою визначення за станом здоров'я та фізичного розвитку придатність кандидатів на службу в поліцію, поліцейських, кандидатів на навчання у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, курсантів і слухачів таких закладів освіти, а також придатність до військової служби кандидатів на військову службу за контрактом та військовослужбовців Національної гвардії;

31) взаємодіє в межах повноважень, передбачених законом, з органами державної влади з питань соціального захисту та пенсійного забезпечення працівників МВС, військовослужбовців Національної гвардії та членів їх сімей, а також працівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

32) вживає в межах повноважень, передбачених законом, заходів до забезпечення правового і соціального захисту працівників МВС, військовослужбовців та працівників Національної гвардії, пенсіонерів із числа військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, членів їх сімей, розробляє пропозиції із зазначених питань і вносить їх на розгляд відповідних органів;

32¹) утворює комісію з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, учасниками війни, організовує її роботу та видає відповідні документи працівникам МВС, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, а також колишнім працівникам органів внутрішніх справ;

33) веде військовий реєстр працівників, пенсіонерів із числа осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ та військовослужбовців Національної гвардії, що брали участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, та членів їх сімей;

34) визначає основні напрями розвитку освітньої, наукової та науково-технічної діяльності з питань функціонування МВС;

35) бере участь у формуванні та забезпеченні наукової і науково-технічної політики держави у сфері охорони суспільних відносин, пов'язаних із захистом та охороною прав і свобод людини, забезпеченням публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху, а також охорони державного кордону, цивільного захисту та міграції (імміграції та еміграції);

36) бере участь у проведенні наукових, кримінологічних, соціологічних і психологічних досліджень, а також у розробленні за їх результатами науково-практичних пропозицій, методичних рекомендацій тощо в інтересах системи МВС;

37) бере участь у проведенні науково-технічних досліджень та розробок із створення нових технічних засобів в інтересах Національної гвардії та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

38) організовує розроблення нових видів засобів спеціальної техніки, озброєння, засобів зв'язку, технічних засобів захисту інформації, спеціальних технічних засобів для оперативної діяльності, спеціального транспорту, пожежної та бронетанкової техніки, спеціальних засобів самозахисту та активної оборони, засобів індивідуального бронезахисту, криміналістичної та комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, форменого одягу тощо;

39) організовує і координує роботу з упровадження в практику результатів наукових досліджень та науково-технічних розробок в інтересах Національної гвардії та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

40) бере участь у формуванні державної політики у сфері технічного регулювання та стандартизації, забезпечує розроблення технічних регламентів, державних стандартів, технічних умов та інших нормативно-правових актів;

41) забезпечує проведення комплексу робіт із сертифікації та випробування продукції у сфері технічного регулювання МВС;

42) забезпечує у випадках, передбачених законодавством, захист державних і власних інтересів в органах державної влади та органах місцевого самоврядування;

43) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, державний нагляд за охороною праці у МВС;

44) організовує та забезпечує експлуатацію, розвиток, координацію та функціонування системи зв'язку МВС, управління і моніторинг єдиної цифрової відомчої телекомунікаційної мережі МВС та закріпленого радіочастотного ресурсу України;

45) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, захист інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом;

46) здійснює контроль та вживає заходів до забезпечення протипожежної безпеки в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і підприємствах, що належать до сфери управління МВС, а також на територіях, на яких вони розташовані;

47) здійснює відповідно до законодавства функції з управління об'єктами державної власності;

48) веде і формує автоматизовану електронну базу даних Єдиного реєстру об'єктів державної власності, що належать до сфери управління МВС;

49) затверджує у випадках, передбачених законом, правила виготовлення бланків цінних паперів і документів суворого обліку;

50) організовує в установленому порядку матеріально-технічне та ресурсне забезпечення діяльності апарату МВС та територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери його управління, Національної гвардії, зокрема приміщеннями, полігонами, засобами зв'язку, транспортними засобами, озброєнням, спеціальними засобами, пально-мастильними матеріалами, обмундируванням, іншими видами матеріально-технічних ресурсів, необхідних для виконання покладених на них завдань;

51) організовує:

- ремонт, обслуговування транспортних засобів, засобів зв'язку, приміщень, що надані МВС для виконання покладених на нього завдань, контролює правильність використання матеріально-технічних ресурсів територіальними органами, Національною гвардією, закладами, установами і підприємствами, що належать до сфери управління МВС;

- будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт об'єктів, що належать до сфери управління МВС;

52) розробляє, організовує і здійснює комплекс профілактичних, лікувальних, оздоровчих та реабілітаційних заходів, спрямованих на охорону і зміцнення здоров'я осіб, які відповідно до законодавства мають право на медичне обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС; здійснює управління закладами охорони здоров'я, що належать до сфери управління МВС;

52¹) здійснює державний санітарно-епідеміологічний нагляд на підпорядкованих територіях, у військових частинах і підрозділах;

53) в межах повноважень, передбачених законом, надає правову допомогу громадянам, сприяє державним органам, закладам, установам та підприємствам у виконанні покладених на них законом обов'язків;

54) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю МВС, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, а також стосовно актів, які ним видаються;

55) забезпечує формування пропозицій до обсягів державного замовлення на підготовку, перепідготовку та післядипломну освіту фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів для МВС, Національної гвардії та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

56) забезпечує на базі закладів освіти, що належать до сфери управління МВС, підготовку та професійне навчання кадрів для МВС, центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, та Національної гвардії;

57) установлює порядок добору, направлення та зарахування на навчання до закладів освіти, що належать до сфери управління МВС та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

58) установлює порядок організації та строку професійного навчання працівників МВС, Національної поліції та Національної гвардії;

59) здійснює організаційно-методичне супроводження освітнього процесу в закладах освіти, що належать до сфери управління МВС;

59¹) проводить моніторинг ефективності та успішності професійної діяльності випускників закладів освіти, що належать до сфери управління МВС, Національної гвардії та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

59²) вивчає, аналізує та узагальнює результати освітньої та наукової діяльності закладів та установ, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, розробляє пропозиції із зазначених питань і вносить їх на розгляд відповідних органів;

59³) установлює:

- вимоги до кандидатів на посади ректорів (начальників) вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, їх структурних підрозділів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та порядку їх призначення;

- порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), що належать до сфери управління МВС, Національної гвардії та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

59⁴) визначає порядок забезпечення обов'язковим для носіння форменим одягом у закладах освіти, що належать до сфери управління МВС;

60) організовує та здійснює поточне і перспективне планування, розроблення планів основних організаційних заходів МВС, роботи колегії МВС, нарад керівництва МВС;

61) проводить моніторинг стану публічної безпеки та правопорядку в державі; вивчає, аналізує і узагальнює результати та ефективність реалізації центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, державної політики у відповідних сферах;

62) аналізує та прогнозує розвиток суспільно-політичних процесів у державі, які впливають на виконання завдань, віднесених до сфери відповідальності МВС;

63) у порядку та способи, передбачені законом, інформує органи державної влади і громадськість про результати своєї діяльності;

64) здійснює інші повноваження, визначені законом.

МВС з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції, контроль за їх реалізацією в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління МВС;

2) здійснює добір кадрів в апарат МВС, територіальні органи, заклади, установи і на підприємства, що належать до сфери управління МВС, організовує роботу з підготовки та професійного навчання працівників МВС, поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії;

3) контролює діяльність територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС;

4) організовує планово-фінансову роботу в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери його управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку;

5) здійснює функцію головного розпорядника бюджетних коштів, забезпечує її ефективне і цільове використання;

6) відкриває рахунки в установах банків;

7) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, захист інформації з обмеженим доступом, а також технічний захист інформації, контроль за її збереженням в апараті Міністерства, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери його управління;

8) організовує діловодство та архівне зберігання документів відповідно до встановлених правил.

МВС для виконання покладених на нього завдань має право:

1) залучати в установленому порядку спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції МВС;

2) отримувати в установленому порядку безоплатно від міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування необхідні для виконання покладених на нього завдань інформацію, документи і матеріали;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до його компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами.

МВС здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи, а також заклади та установи. У процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також з підприємствами, установами та організаціями.

Також, МВС в межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, здійснює організацію і контроль за їх виконанням.

Накази МВС, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, видаються та оприлюднюються з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»¹⁹⁹.

Нормативно-правові акти МВС підлягають державній реєстрації в установленому законодавством порядку.

---

¹⁹⁹ Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11 верес. 2003 р. № 1160-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

Накази МВС, прийняті в межах повноважень, передбачених законом, обов'язкові для виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами, місцевими державними адміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності та громадянами.

МВС очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняється з посади Верховною Радою України.

Міністр має першого заступника та заступників, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра.

Так, **Міністр:**

1) очолює МВС, здійснює керівництво його діяльністю;
2) спрямовує та координує здійснення іншими центральними органами виконавчої влади заходів з питань, що належать до компетенції МВС;

3) спрямовує та координує діяльність визначених Кабінетом Міністрів України центральних органів виконавчої влади, зокрема:

▪ забезпечує формування державної політики у сферах, визначених цим Положенням, та контролює її реалізацію;

▪ погоджує та подає на розгляд Кабінету Міністрів України розроблені центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, проекти законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України;

▪ визначає пріоритетні напрями роботи центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, та шляхи виконання покладених на них завдань, затверджує плани роботи таких центральних органів виконавчої влади;

▪ вносить Прем'єр-міністрові України пропозиції стосовно кандидатур на посади керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Міністром, крім посад керівників центральних органів виконавчої влади, які віднесені до посад державної служби категорії «А»;

▪ вносить Прем'єр-міністрові України пропозиції щодо кандидатур на посади заступників керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Міністром, за пропозицією керівників зазначених органів, крім посад заступників керівників центральних органів виконавчої влади, які віднесені до посад державної служби категорії «А», та заступників керівника Національної поліції;

- призначає на посаду та звільняє з посади першого заступника та заступників керівника Національної поліції за поданням керівника Національної поліції;

- погоджує структуру апаратів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, а також структуру територіальних органів Національної поліції;

- погоджує пропозиції керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, щодо утворення, реорганізації та ліквідації їх територіальних органів, вносить на розгляд Кабінету Міністрів України відповідні подання;

- визначає структурний підрозділ апарату МВС, що відповідає за взаємодію з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

- установлює порядок обміну інформацією між МВС та центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, періодичність її подання;

- ініціює питання щодо проведення службового розслідування стосовно керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, їх заступників, інших державних службовців і працівників апаратів таких органів та їх територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери їх управління;

- видає обов'язкові до виконання центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, накази та доручення з питань, що належать до компетенції таких органів;

- погоджує призначення на посаду та звільнення з посади керівників та заступників керівників самостійних структурних підрозділів апаратів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

- погоджує призначення на посаду та звільнення з посади керівників та заступників керівників територіальних органів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, крім заступників керівників територіальних органів Національної поліції;

- порушує перед Кабінетом Міністрів України питання щодо скасування актів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, повністю чи в окремій частині;

- порушує перед Кабінетом Міністрів України питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, та їх заступників;

- ініціює питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників структурних підрозділів апаратів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, їх територіальних органів та їх заступників, а також керівників закладів, установ і підприємств, що належать до сфери їх управління;

- приймає рішення щодо проведення перевірки діяльності центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, їх територіальних органів;

- заслуховує звіти про виконання покладених на центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, завдань та планів їх роботи;

- визначає посадових осіб МВС, які включаються до складу колегій центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

- доручає керівникам центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, скасувати акти їх територіальних органів повністю чи в окремій частині, а в разі відмови скасовує такі акти повністю чи в окремій частині;

- забезпечує контроль за станом виконання центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, покладених на них завдань і функцій;

- вирішує інші питання, пов'язані із спрямуванням і координацією діяльності центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

4) визначає пріоритети роботи МВС та шляхи виконання покладених на нього завдань, затверджує плани роботи МВС, звіти про їх виконання;

5) організовує та контролює виконання у МВС Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України;

6) подає на розгляд Кабінету Міністрів України проекти законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, розробником яких є МВС;

7) представляє в установленому порядку проекти законів України, розробником яких є МВС та центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, і доповідає з інших питань, що належать до компетенції МВС, під час їх розгляду на пленарних засіданнях Верховної Ради України;

8) веде переговори і підписує міжнародні договори України в межах наданих йому повноважень;

9) представляє МВС у відносинах з іншими органами, закладами, установами і підприємствами в Україні та за її межами;

10) утворює, реорганізовує і ліквідує оперативно-територіальні об'єднання Національної гвардії, їх органи військового управління, з'єднання, військові частини і підрозділи, навчальні військові частини (центри), бази, установи та заклади Національної гвардії в межах загальної чисельності та виділених коштів на їх утримання;

11) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату МВС, визначає персональний склад патронатної служби Міністра;

12) порушує в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності першого заступника, заступників Міністра та державного секретаря МВС;

14) затверджує положення про органи військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії, військові частини і підрозділи з охорони важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів, військові частини і підрозділи з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні, з'єднання, військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку, підрозділи (загони) спеціального призначення, військові частини оперативного призначення, авіаційні військові частини, військові частини і підрозділи зв'язку, органи і підрозділи забезпечення Національної гвардії;

15) затверджує за пропозицією командувача Національної гвардії структуру головного органу військового управління Національної гвардії, територіальних управлінь Національної гвардії, з'єднань, військових частин і підрозділів, вищих військових навчальних закладів, навчальних військових частин (центрів), баз, установ та закладів Національної гвардії;

16) затверджує положення про територіальні органи МВС;

17) відповідно до законодавства присвоює спеціальні звання поліції до полковника поліції включно керівнику Національної поліції;

18) установлює відомчі заохочувальні відзнаки, інші види заохочень та вирішує питання про нагородження ними;

19) вносить подання щодо представлення в установленому порядку працівників закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, військовослужбовців, резервістів Національної гвардії та Адміністрації Держприкордонслужби, поліцейських, осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, а також зазначених осіб після виходу на пенсію та пенсіонерів із числа осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх

справ до нагородження державними нагородами, відзнаками Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України;

20) утворює, реорганізовує і ліквідує заклади, установи і підприємства, що належать до сфери управління МВС, затверджує їх положення (статуту);

20¹) призначає на посаду та звільняє з посади керівників закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, приймає рішення щодо їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності;

22) порушує в установленому порядку питання щодо присвоєння рангу державного службовця державному секретарю МВС;

23) визначає обов'язки першого заступника Міністра, заступників Міністра, розподіл повноважень Міністра між першим заступником Міністра та заступниками Міністра, які вони здійснюють у разі його відсутності;

24) скликає та проводить наради з питань, що належать до його компетенції;

25) приймає рішення щодо розподілу бюджетних коштів, головним розпорядником яких є МВС;

26) підписує накази МВС;

27) дає обов'язкові для виконання державними службовцями та працівниками апарату МВС доручення;

28) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Повноваження керівника державної служби у МВС здійснює державний секретар МВС.

Державний секретар МВС є вищою посадовою особою з числа державних службовців МВС. Державний секретар МВС підвітний і підконтрольний Міністру.

Державний секретар МВС призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства про державну службу.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції МВС, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у МВС може утворюватися *колегія*.

Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу МВС.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у МВС можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів приймається Міністром.

Кількісний та персональний склад постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, положення про них затверджуються Міністром.

МВС дозволяється використовувати транспортні засоби спеціалізованого призначення, у тому числі із символікою МВС, обладнані спеціальними світловими та звуковими сигнальними пристроями.

Гранична чисельність державних службовців та працівників апарату МВС затверджується Кабінетом Міністрів України. Так відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2014 р. № 85 «Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів» гранична чисельність працівників апарату МВС становить 1000 у тому числі державних службовців 995²⁰⁰.

Структура апарату МВС затверджується Міністром.

Штатний розпис та кошторис МВС затверджуються державним секретарем МВС за погодженням з Мінфіном.

МВС є юридичною особою публічного права, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Казначейства.

6.2. Структура апарату Міністерства внутрішніх справ України

Наказом МВС України від 06 листопада 2015 року № 1389 «Про затвердження Структури апарату Міністерства внутрішніх справ України» затверджено структуру апарату Міністерства внутрішніх справ України. Так, до структури апарату МВС України *входять*:

1. Керівництво.
2. Патронатна служба.
3. Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції.
4. Департамент забезпечення діяльності Міністра.
5. Департамент юридичного забезпечення.
6. Департамент інформатизації.
7. Департамент державного майна та ресурсів.
8. Департамент фінансово-облікової політики.
9. Департамент персоналу.

---

²⁰⁰ Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів : постанова Кабінету Міністрів України від 5 квіт. 2014 р. № 85. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85-2014-%D0%BF>.

10. Департамент з питань режиму та службової діяльності.
11. Департамент документообігу та контролю.
12. Департамент внутрішнього аудиту.
13. Департамент охорони здоров'я та реабілітації.
14. Департамент моніторингу дотримання прав людини.
15. Департамент проєктного менеджменту.
16. Департамент забезпечення діяльності апарату.
17. Департамент комунікації.
18. Департамент міжнародного співробітництва.
19. Департамент взаємодії з Національною поліцією України.
20. Департамент взаємодії з Державною прикордонною службою України.
21. Департамент взаємодії з Державною службою України з надзвичайних ситуацій.
22. Управління взаємодії з Національною гвардією України.
23. Управління взаємодії з Державною міграційною службою України.
24. Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності.
25. Управління координації діяльності авіації.
26. Управління запобігання корупції.
27. Управління ліцензування.
28. Відділ мобілізаційної роботи та організації бронювання.
29. Сектор державного нагляду за охороною праці.
30. Сектор цивільного захисту.
31. Сектор внутрішнього контролю.
32. Сектор охорони праці.

6.3. Національна поліція України. Система, структура та повноваження Національної поліції

Основною складовою системи Міністерства внутрішніх справ є Національна поліція України (далі – поліція). Так, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» **Національна поліція України** – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку²⁰¹.

---

²⁰¹ Про Національну поліцію : Закон України 02 лип. 2015 р. № 580. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877 Національна поліція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку²⁰².

Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом.

Завданнями поліції відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» та ст. 3 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28 жовтня 2015 року № 877 є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;
- 5) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики в зазначених сферах.

У своїй діяльності поліція керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами.

На працівників поліції (поліцейських та державних службовців) поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції»²⁰³.

Діяльність поліції будується на принципах:

- верховенство права;
- дотримання прав і свобод людини;
- законності;
- відкритості та прозорості;
- політичної нейтральності;

---

²⁰² Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>.

²⁰³ Про запобігання корупції : Закон України 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

- взаємодії з населенням на засадах партнерства;
- безперервності.

1. Поліція у своїй діяльності керується принципом *верховенства права*, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

2. *Дотримання прав і свобод людини*. Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації.

Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції.

Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. У разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності.

У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних злочинів, вчинених поліцейськими.

У діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

3. *Законність*. Поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України.

Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази.

Накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України.

4. *Відкритість та прозорість.* Поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України.

Забезпечує: а) постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку; б) доступ до публічної інформації, володільцем якої вона є, у порядку та відповідно до вимог, визначених законом.

Поліція може оприлюднювати (поширювати) інформацію з обмеженим доступом лише у випадках та в порядку, визначених законом.

Нормативно-правові акти, що регламентують діяльність поліції, обов'язково оприлюднюються на веб-порталі центрального органу управління поліції. Нормативно-правові акти з обмеженим доступом оприлюднюються у випадках та в порядку, визначених законом.

Проекти нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини, обов'язково проходять громадське обговорення в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України.

5. *Політична нейтральність.* Поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності. У своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань.

В органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність.

Поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях.

6. *Взаємодія з населенням на засадах партнерства.* Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. З метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад.

Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки

ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

7. Безперервність. Поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського.

Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію» систему поліції складають:

- 1) центральний орган управління поліцією;
- 2) територіальні органи поліції.

До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань.

У складі поліції функціонують:

- 1) кримінальна поліція;
- 2) патрульна поліція;
- 3) органи досудового розслідування;
- 4) поліція охорони;
- 5) спеціальна поліція;
- 6) поліція особливого призначення.

Завдання, основні напрями організації роботи, права і обов'язки патрульної служби Міністерства внутрішніх справ України затвердженні наказом МВС України «Про затвердження Положення про патрульну службу МВС» від 02 липня 2015 року № 796²⁰⁴.

Організація діяльності органів досудового розслідування Національної поліції врегульована наказами МВС України «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» від 06 липня 2017 року № 570²⁰⁵ та «Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України» від 20 травня 2020

---

²⁰⁴ Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02 лип. 2015 р. № 796. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

²⁰⁵ Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06 лип. 2017 р. № 570. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.

року № 405²⁰⁶.

У системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення, заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання.

Загальна чисельність поліції, що утримується за рахунок коштів Державного бюджету України, до 1 січня 2018 року не може перевищувати 140 тисяч осіб (ч. 5 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію»).

Структуру центрального органу управління поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

Структура апарату Національної поліції України

- ✓ Керівництво
- ✓ Департамент забезпечення діяльності Голови
- ✓ Департамент карного розшуку (у складі кримінальної поліції)
- ✓ Департамент міграційної поліції (у складі кримінальної поліції)
- ✓ Департамент оперативної служби (у складі кримінальної поліції)
- ✓ Департамент оперативно-технічних заходів (у складі кримінальної поліції)
- ✓ Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами (у складі кримінальної поліції)
- ✓ Департамент превентивної діяльності
- ✓ Управління оперативної підтримки (у складі патрульної поліції)
- ✓ Департамент «Корпус оперативно-раптової дії» (у складі поліції особливого призначення)
- ✓ Департамент міжнародного поліцейського співробітництва
- ✓ Головне слідче управління (у складі органу досудового розслідування)
- ✓ Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування
- ✓ Департамент інформаційно-аналітичної підтримки
- ✓ Правовий департамент
- ✓ Департамент кадрового забезпечення
- ✓ Управління комунікації
- ✓ Департамент фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку
- ✓ Управління внутрішнього аудиту
- ✓ Департамент управління майном
- ✓ Департамент документального забезпечення
- ✓ Управління вибухотехнічної служби (у складі поліції особливого

²⁰⁶ Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20 трав. 2020 р. № 405. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20>.

призначення)

- ✓ Управління режиму та технічного захисту інформації
- ✓ Управління дотримання прав людини
- ✓ Управління запобігання корупції
- ✓ Відділ організації кінологічної діяльності
- ✓ Відділ спеціального зв'язку
- ✓ Сектор з питань пенсійного забезпечення
- ✓ Департамент кримінального аналізу (у складі кримінальної поліції)
- ✓ Управління авіації та поліції на воді
- ✓ Управління дізнання (у складі органу досудового розслідування)
- ✓ Департамент захисту інтересів суспільства і держави (у складі

кримінальної поліції)

- ✓ Департамент головної інспекції.
- ✓ Відділ контролю за обігом зброї
- ✓ Управління ювенальної превенції (у складі патрульної поліції)

- Міжрегіональні територіальні органи
- Головні управління поліції в областях України
- Підпорядковані державні установи

Штатний розпис (штат) поліції затверджує керівник поліції.

Кошторис поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

Територіальні органи поліції утворюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи у межах граничної чисельності поліції і коштів, визначених на її утримання.

Територіальні органи поліції утворює, ліквідує та реорганізовує Кабінет Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції.

Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ» від 16 вересня 2015 року № 730 утворено 27 територіальних органів Національної поліції²⁰⁷.

Структуру територіальних органів поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

---

²⁰⁷ Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів України від 16 верес. 2015 р. № 730. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/730-2015-%D0%BF>.

СТРУКТУРА

територіальних органів поліції (ГУНП)

1. Примірна структура головних управлінь Національної поліції в областях:

- 1) апарат;
- ✓ керівництво;
- ✓ слідче управління;
- ✓ відділ (сектор) дізнання;
- ✓ управління (відділ) карного розшуку (у складі кримінальної поліції);
- ✓ управління (відділ) міграційної поліції (у складі кримінальної поліції);
- ✓ управління (відділ) оперативної служби (у складі кримінальної поліції);
- ✓ управління (відділ) оперативно-технічних заходів (у складі кримінальної поліції);
- ✓ управління (відділ, сектор) кримінального аналізу (у складі кримінальної поліції);
- ✓ управління (відділ, сектор) захисту інтересів суспільства і держави (у складі кримінальної поліції);
- ✓ управління (відділ) превентивної діяльності (у складі патрульної поліції);
- ✓ відділ (сектор) ювенальної превенції (у складі патрульної поліції);
- ✓ управління «Корпус оперативно-раптової дії» (у складі поліції особливого призначення);
- ✓ управління (відділ, сектор) вибухотехнічної служби (у складі поліції особливого призначення);
- ✓ відділ (сектор) організаційного забезпечення діяльності місць тимчасового тримання осіб;
- ✓ відділ (сектор) контролю за обігом зброї;
- ✓ відділ (сектор) міжнародного поліцейського співробітництва;
- ✓ управління (відділ) організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування;
- ✓ управління (відділ) інформаційно-аналітичної підтримки;
- ✓ відділ (сектор) правового забезпечення;
- ✓ відділ (сектор) комунікації;
- ✓ управління (відділ) кадрового забезпечення;
- ✓ управління (відділ) головної інспекції;
- ✓ управління (відділ) фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку;
- ✓ відділ (сектор) внутрішнього аудиту;
- ✓ управління (відділ) логістики та матеріально-технічного забезпечення;

- ✓ управління (відділ) режиму та технічного захисту інформації;
- ✓ відділ (сектор) документального забезпечення;
- ✓ відділ (сектор) спеціального зв'язку;
- ✓ відділ (сектор) запобігання корупції;
- ✓ сектор з питань пенсійного забезпечення.

2) управління (відділ) поліції як територіальний (відокремлений)

підрозділ

- ✓ керівництво;
- ✓ слідчий відділ (відділення);
- ✓ відділ (сектор) дізнання;
- ✓ відділ (сектор) кримінальної поліції;
- ✓ сектор спеціальної поліції;
- ✓ відділ (сектор) превенції (у складі патрульної поліції);
- ✓ відділ (сектор) реагування патрульної поліції (у складі патрульної поліції);

- ✓ сектор адміністративної практики (у складі патрульної поліції);
- ✓ відділ (сектор) поліцейської діяльності (у складі патрульної поліції);
- ✓ відділ (сектор) ювенальної превенції (у складі патрульної поліції);
- ✓ сектор контролю за обігом зброї;
- ✓ відділ (сектор) моніторингу;
- ✓ сектор дотримання прав людини;
- ✓ відділ (сектор) кадрового забезпечення;
- ✓ режимно-секретний сектор;
- ✓ сектор логістики;
- ✓ сектор інформаційної підтримки;
- ✓ сектор документального забезпечення;
- ✓ окремі посади з комунікації, спеціального зв'язку;
- ✓ відділ (відділення) поліції як територіальний (відокремлений)

підрозділ.

3) відділ (відділення) поліції як територіальний (відокремлений) підрозділ у складі управління (відділу) поліції як територіального (відокремленого) підрозділу

- ✓ керівництво;
- ✓ слідче відділення;
- ✓ сектор дізнання;
- ✓ сектор кримінальної поліції;
- ✓ сектор превенції (у складі патрульної поліції);

✓ сектор реагування патрульної поліції (у складі патрульної поліції; для обслуговування території, де відсутні підрозділи Департаменту патрульної поліції);

✓ сектор поліцейської діяльності (у складі патрульної поліції);

✓ сектор моніторингу (чергова частина);

✓ сектор кадрового забезпечення;

✓ режимно-секретний сектор;

✓ окремі посади з інформаційної підтримки, логістики, документального забезпечення;

4) центр забезпечення;

5) ізолятори тимчасового тримання;

6) стройовий підрозділ патрульної служби поліції особливого призначення;

7) стройовий підрозділ поліції особливого призначення;

8) тренінговий центр;

9) кінологічний центр;

10) приймальник-розподільник для дітей (у складі патрульної поліції);

11) стройовий підрозділ конвойної служби;

12) оркестр.

Склад структурних підрозділів, передбачених примірною структурою, визначається Головою Національної поліції України. Структура головних управлінь Національної поліції у м. Києві, Автономній Республіці Крим та місті Севастополі встановлюється відповідно до примірної структури, з урахуванням особливостей регіонів²⁰⁸.

Штатний розпис (штат) та кошторис територіальних органів поліції затверджує керівник поліції.

Керівники територіальних органів поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

Заступників керівників територіальних органів поліції призначає на посади та звільняє з посад керівник територіального органу поліції.

Керівником, заступником керівника територіального органу поліції може бути призначена особа, яка:

1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію;

2) має вищу повну юридичну освіту;

---

²⁰⁸ Структура Національної поліції. *Національна поліція* : [сайт] URL: <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/struktura>.

- 3) має стаж роботи в галузі права не менш як п'ять років;
- 4) має досвід роботи на керівних посадах не менше одного року.

Основні повноваження поліції передбачені у ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію».

Так, поліція відповідно до покладених на неї завдань:

- 1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;
- 2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;
- 3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;
- 4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;
- 5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;
- 6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;
- 7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;
- 8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання;
- 9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;
- 10) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;
- 11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;
- 12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

13) видає відповідно до закону дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху;

14) вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

15) вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невідомим трупом;

16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом;

17) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;

18) вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі;

19) здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони;

20) здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності;

21) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

22) здійснює у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

23) здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотримання вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

24) бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони

надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремій місцевості;

25) виконує в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України;

26) здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону;

27) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), здійснює привід осіб за рішенням тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, а також вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій, здійснює привід у виконавчому провадженні, здійснює розшук боржника чи дитини у виконавчому провадженні у випадках, передбачених законом або рішенням суду.

Залучення для проведення виконавчих дій працівників поліції здійснюється за вмотивованою постановою виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення відповідної виконавчої дії. Відмова у залученні поліції для проведення виконавчих дій допускається лише з підстав залучення особового складу даного територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень, а також для подолання наслідків масштабних аварій чи інших масштабних надзвичайних ситуацій;

28) забезпечує інформування Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, про хід досудового розслідування, вжиття заходів для розшуку осіб, зниклих безвісти, у тому числі осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, для внесення даних до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;

29) виявляє транспортні засоби особистого користування, тимчасово ввезені на митну територію України громадянами більш як на 30 діб та не зареєстровані в Україні у встановлені законодавством строки;

30) вживає заходів для виявлення неправомірного керування транспортними засобами, щодо яких порушено обмеження, встановлені Митним кодексом України, а саме: порушено строки їх тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту; транспортні засоби використовуються для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні; транспортні засоби передано у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили їх на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також заходів для виявлення неправомірного розкомплектування таких транспортних засобів;

31) на підставі відповідної постанови Уповноваженого із захисту державної мови вживає заходів для забезпечення здійснення Уповноваженим із захисту державної мови своїх повноважень, у тому числі сприяє збору фактичних даних про наявність або відсутність у діяч (бездіяльності) певних осіб ознак порушення вимог Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»²⁰⁹.

Залучення працівників поліції здійснюється за вмотивованим зверненням Уповноваженого із захисту державної мови, в якому має зазначатися, які саме дії пропонується вчинити працівникам поліції. Таке звернення надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем вчинення визначених у зверненні дій;

32) у межах своєї компетенції здійснюють нагляд за дотриманням порядку виходу домашніх тварин (собак) у громадських місцях, за дотриманням вимог у сфері захисту тварин від жорстокого поводження та вживають відповідних заходів у разі порушення законодавства у цій сфері;

33) здійснює у взаємодії зі Збройними Силами України, Національною гвардією України, Державною прикордонною службою України, Державною спеціальною службою транспорту, Службою безпеки України боротьбу з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями;

34) сприяє Державній прикордонній службі України у виявленні каналів незаконного перетинання державного кордону, переміщення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та разом із відповідними правоохоронними органами ліквідує такі канали.

Виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладене на поліцію виключно законом.

Поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності:

1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;

2) користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;

3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;

4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями;

---

²⁰⁹ Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.

5) надає до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів в електронній формі та в обсягах даних, зазначених у ст.ст. 7, 14 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів»²¹⁰, відомості, необхідні для забезпечення ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень.

Діяльність поліції, пов'язана із захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних», іншими законами України.

Поліція зобов'язана письмово інформувати митні органи про виявлення нецільового використання та/або передачі транспортних засобів особистого користування, тимчасово ввезених на митну територію України чи поміщених у митний режим транзиту, у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такі транспортні засоби на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також про виявлення розкомплектування таких транспортних засобів.

Формування інформаційних ресурсів поліцією здійснюється відповідно до ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію».

Поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно:

- 1) осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу;
- 2) виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили, руху кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду;
- 3) розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду;
- 4) розшуку осіб, зниклих безвісти;
- 5) установлення особи невпізнаних трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком;

---

²¹⁰ Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів : Закон України від 16 берез. 2017 р. № 1951-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1951-19>.

б) зареєстрованих в органах внутрішніх справ кримінальних або адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи публічній безпеці, надзвичайних ситуацій;

7) осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт);

8) осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією;

9) зареєстрованих кримінальних та адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у судах;

10) іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні;

11) викрадених номерних речей, цінностей та іншого майна, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речей, пов'язаних із учиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян;

12) викрадених (втрачених) документів за зверненням громадян;

13) знайдених, вилучених предметів і речей, у тому числі заборонених або обмежених в обігу, а також документів з ознаками підробки, які мають індивідуальні (заводські) номери;

14) викрадених транспортних засобів, які розшукуються у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлених безгосподарних транспортних засобів, а також викрадених, втрачених номерних знаків;

15) виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів;

16) зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;

17) викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася;

18) бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону.

Поліція забезпечує внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та здійснює підтримання таких відомостей в актуальному стані в межах, визначених законодавством.

6.4. Поліцейський та його статус. Добір на посаду поліцейського

У відповідності до ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» *поліцейським* є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

Поліцейський має службове посвідчення та спеціальний жетон. Зразки та порядок видання службових посвідчень та спеціальних жетонів затверджує Міністр внутрішніх справ України.

Поліцейський відповідно до ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію» зобов'язаний:

1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

3) поважати і не порушувати прав і свобод людини;

4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;

5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

Поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.

Додаткові обов'язки, пов'язані з проходженням поліцейським служби в поліції, можуть бути покладені на нього виключно законом.

У разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону. Підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом.

Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю органу або підрозділу поліції, поліцейським під час здійснення ними своїх повноважень.

Поліцейські мають єдиний однострій. Поліцейський отримує однострій безоплатно. Зразки предметів однострою поліцейських затверджує Кабінет Міністрів України. На однострої поліцейського розміщується нагрудний знак із чітким зазначенням його спеціального жетона.

Поліцейському заборонено знімати з однострою чи приховувати нагрудний знак, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів.

Поліцейський, який виконує функції в цивільному одязі, зобов'язаний мати при собі нагрудний знак, передбачений цією частиною, крім випадків, коли наявність нагрудного знака перешкоджає проведенню негласної слідчої (розшукової) дії.

Поліцейським підрозділу спеціального призначення номер нагрудного знака додатково зазначається на однострої і на шоломі таким чином, щоб його було можливо прочитати або зафіксувати за допомогою технічних засобів, крім випадків, коли такі поліцейські відповідно до рішень уповноважених осіб поліції виконують завдання в режимі секретності.

Правила носіння та норми належності однострою поліцейських затверджує Міністр внутрішніх справ України.

Використання спеціальних звань, відзнак, однострою і службового посвідчення поліцейського особою, яка не є поліцейським, заборонено і має наслідком відповідальність відповідно до закону.

Для виконання покладених на поліцію завдань чинне законодавство наділяє її значними повноваженнями, серед яких найбільш суттєвими є правомірність застосування поліцейських заходів примусу. Так, поліція під час виконання повноважень, визначених у ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію», уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- 1) фізичний вплив (сила);
- 2) застосування спеціальних засобів;
- 3) застосування вогнепальної зброї.

Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

- 1) гумові та пластикові кийки;
- 2) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії;
- 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- 5) засоби примусової зупинки транспорту;
- 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
- 7) службові собаки та службові коні;
- 8) пристрої, гранати та боеприпаси світлозвукової дії;
- 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- 10) пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
- 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;
- 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
- 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати заходи примусу, не визначені Законом України «Про Національну поліцію».

Не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронежилетів та іншого спеціального екіпірування). Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату.

Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй

достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є не виправданим або неможливим.

Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Призначення на посади поліцейських відбувається у відповідності до ст. 49 Закону України «Про Національну поліцію». Призначення на посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції відповідно до номенклатури посад, яку затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

У разі проведення конкурсу для визначення кандидата для призначення на відповідну посаду призначення на посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції згідно з номенклатурою посад, яку затверджує Міністерство внутрішніх справ України, та відповідно до результатів конкурсу.

Призначення на посади курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, здійснюють керівники таких закладів.

Вимоги до кандидатів на службу в поліції визначено в Законі України «Про Національну поліцію» (ст. 49). Так, зокрема на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою ло рівня,

визначеного згідно із Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»²¹¹.

Вимоги щодо рівня фізичної підготовки для поліцейських та кандидатів, які вступають на службу в поліції, затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

Незалежно від професійних та особистих якостей, рівня фізичної підготовки та стану здоров'я *на службу в поліції не можуть бути прийняті особи* у випадках, визначених ч. 2 ст. 61 Закону України «Про Національну поліцію», а саме:

1) особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною особою;

2) особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку;

3) особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення кримінального правопорушення, крім реабілітованої;

4) особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з не реабілітуючих підстав;

5) особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;

6) особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск;

7) особа, яка має захворювання, що перешкоджає проходженню служби в поліції. Перелік захворювань, що перешкоджають проходженню служби в поліції, затверджується Міністерством внутрішніх справ України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

8) особа, яка втратила громадянство України та/або має громадянство (підданство) іноземної держави, або особа без громадянства;

9) особа, яка надала завідомо неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції.

На службу у поліцію, також не можуть бути прийняті особи також особи які:

1) відмовляються від взяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та/або від складання Присяги поліцейського, визначених законом;

---

²¹¹ Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2704-19>.

2) особи, які звільнені або мали бути звільнені з посад на підставі Закону України «Про очищення влади»²¹².

6.5. Загальні засади проходження служби в поліції

У розділі VII Закону України «Про Національну поліцію» чинне законодавство визначає загальні засади проходження служби в поліції. Так, зокрема Служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень.

Час проходження служби в поліції зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби. Рішення з питань проходження служби оформлюються письмовими наказами по особовому складу на підставі відповідних документів, перелік та форма яких встановлюються Міністерством внутрішніх справ України.

Видавати накази по особовому складу можуть керівники органів, підрозділів, закладів та установ поліції відповідно до повноважень, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, та номенклатурою посад, затвердженою Міністерством внутрішніх справ України. Порядок підготовки та видання наказів щодо проходження служби в поліції встановлює Міністерство внутрішніх справ України.

Поліцейські, у тому числі слухачі та курсанти вищих навчальних закладів із специфічними умовами, які здійснюють підготовку поліцейських, та які перебувають на військовому обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, на час служби в поліції знімаються з такого обліку і перебувають у кадрах поліції.

Проходження служби в поліції регулюється Законом України «Про Національну поліцію» та іншими нормативно-правовими актами.

Під час проходження служби в поліції чинне законодавство встановлює певні *гарантії професійної діяльності поліцейського*. Так, поліцейський під час виконання покладених на поліцію повноважень є представником держави. Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними та юридичними особами. Під час виконання покладених на поліцейського обов'язків, він підпорядковується тільки своєму безпосередньому та прямому керівнику.

---

²¹² Про очищення влади : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському або іншим способом втручатися в законну діяльність поліцейського, у тому числі діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням або провадженням у справах про адміністративні правопорушення.

Поліцейський крім цього:

1) забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків;

2) отримує в органах поліції в установленому порядку інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, та матеріали, необхідні для належного виконання покладених на нього обов'язків;

3) користується повноваженнями, передбаченими цим Законом, незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу;

4) своєчасно і в повному обсязі отримує грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати відповідно до закону та інших нормативно-правових актів України;

5) у повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту, передбаченими Законом України «Про Національну поліцію» та іншими актами законодавства;

6) захищає свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом;

7) під час виконання поліцейських повноважень користується безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), а також попутним транспортом. Поліцейські, які виконують повноваження поліції на транспортних засобах, крім того, мають право на безоплатний проїзд у поїздах, на річкових і морських суднах. Під час службових відряджень поліцейські мають право на позачергове придбання квитків на всі види транспорту і розміщення в готелях при пред'явленні службового посвідчення та посвідчення про відрядження;

8) може бути переміщений по службі залежно від результатів виконання покладених на нього обов'язків та своїх професійних, особистих якостей (п. 10. ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію».

Служба в поліції проходить за контрактом. Особи, яка заступає на службу в поліції, складає Присягу на вірність Українському народові.

Поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється:

1) у зв'язку із закінченням строку контракту;

2) через хворобу – за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції;

3) за віком – у разі досягнення встановленого для нього цим Законом граничного віку перебування на службі в поліції;

4) у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів;

5) через службу невідповідність;

6) у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України;

7) за власним бажанням;

8) у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій);

9) у зв'язку з прямим підпорядкуванням близькій особі;

9¹) у зв'язку з наявністю реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб;

10) у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення, а також рішенням суду про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави;

11) у зв'язку з набуттям громадянства або підданства іншої держави.

Днем звільнення зі служби в поліції вважається день видання наказу про звільнення або дата, зазначена в наказі про звільнення. День звільнення вважається останнім днем служби (ст. 77 Закону України «Про Національну поліцію»).

Поліцейським встановлюється спеціальні звання. Первинні звання молодшого складу поліції присвоюються керівниками органів поліції, керівниками навчальних закладів, які здійснюють підготовку поліцейських, та науково-дослідних установ поліції, які приймають рішення про прийняття на службу в поліції, одночасно з рішенням про прийняття на службу та призначення на посаду.

Первинні спеціальні звання середнього складу поліції присвоює керівник поліції в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

Первинні спеціальні звання вищого складу поліції присвоюються Президентом України.

Громадянам, уперше прийнятим на службу в поліції, присвоюється звання рядового поліції, якщо відсутні визначені цим Законом підстави для присвоєння іншого спеціального звання.

Громадянам, які мають вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший бакалавр», після прийняття на службу в поліції та призначення на посади, що заміщуються особами середнього і вищого складу поліції, присвоюється первинне спеціальне звання молодшого лейтенанта поліції.

Громадянам, які мають вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче бакалавра, після прийняття на службу в поліції та призначення на посади, які заміщуються особами середнього і вищого складу поліції, присвоюється первинне спеціальне звання лейтенанта поліції.

Військовослужбовцям та громадянам, які мають військові або спеціальні звання, класні чини, під час прийняття на службу в поліції присвоюються первинні спеціальні звання поліції, відповідні наявним у них військовим або спеціальним званням, класним чинам, у порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

Громадянам, які були звільнені зі служби в поліції, під час повторного прийняття на службу присвоюється спеціальне звання поліції, яке вони мали на момент звільнення.

Чинне законодавство у розділі IX встановлює соціальний захист поліцейських. Так поліцейським надаються щорічні чергові оплачувані відпустки, гарантується медичне, грошове, житлове, пенсійне забезпечення тощо.

6.6. Гендерна рівність. Нормативно-правові документи у сфері гендерної рівності. Гендерна рівність та Національна поліція

Під *гендерною рівністю* розуміються «рівні можливості самореалізації жінок і чоловіків, гарантії дотримання прав і свобод з урахуванням особливостей статей, взаємні обов'язки та спільна відповідальність в процесі життєдіяльності».

Гендерна рівність передбачає суспільство, в якому і жінки, і чоловіки володіють рівними можливостями, правами та обов'язками в усіх сферах життя. Рівність між жінками та чоловіками – це коли представники обох статей можуть на рівних мати доступ до освіти і охорони здоров'я, управління і влади, мають рівні можливості досягти фінансової незалежності, працюючи на когось або керуючи власним бізнесом, реалізації своїх особистісних та професійних потреб та інтересів. Критичним аспектом у досягненні гендерної рівності є

наділення жінок повноваженнями і більш широкими можливостями в різних сферах розвитку суспільства, а також залучення чоловіків до процесу досягнення гендерної рівності.

Головним міжнародним документом у сфері гендерної рівності є *Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок*²¹³. Цей документ є єдиним комплексним міжнародним документом універсального характеру, зобов'язуючим держави гарантувати дотримання прав жінок і боротися з дискримінацією щодо жінок у таких областях як освіта, трудова сфера, охорона здоров'я, сімейна політика, фінансова, законодавча і соціально-політична сфери.

Гендерна рівність є принципом політико-правового статусу людини в державі. **Її складовими є:**

- *рівні права жінки та чоловіка;*
- *рівні свободи жінки та чоловіка;*
- *рівні обов'язки жінки та чоловіка;*
- *врахування особливостей (фізіологічних, психологічних тощо) статей у політико-правовому регулюванні;*
- *система засобів гарантування рівності статей в державі.*

На сьогодні Україна, яка проголосила стратегію європейського вибору, перебуває на етапі становлення гендерного права та суспільства. Одним із важливих його завдань є забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а відтак й викорінення усіх форм соціостатевої дискримінації. За сферою дії норми гендерного права знаходять своє місце у різних галузях права, що забезпечують здійснення політичних, громадянських, економічних, соціальних та культурних прав людини відповідно до принципу рівноправ'я статей.

Процес реформування органів державної влади відповідно до прагнення України зайняти гідне місце серед демократичних європейських країн розвивається досить інтенсивно. Одним із напрямів цього процесу є удосконалення та розвиток системи МВС, її наближення до європейських стандартів.

Суспільство приписує жінкам та чоловікам різні ролі, різні норми поведінки, а також формує в них різні сподівання. Історично склалося, що у свідомості людей професія поліцейського асоціюється з чоловіками. Проте на сьогодні законодавець на законодавчому рівні закріпив гендерні квоти. Так, Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і

---

²¹³ Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 18 груд. 1979 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

чоловіків» 2005 року передбачено необхідність представництва жінок і чоловіків у політиці та процесі ухвалення рішень, але не вказано механізми досягнення цієї мети²¹⁴. Тому гендерні політичні квоти в законі визначено як один із інструментів «позитивних дій» – спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу можливостей жінок і чоловіків реалізувати рівні громадянські права, надані їм Конституцією та законами України²¹⁵. Загалом гендерні квоти є способом забезпечення представництва жінок у владних структурах. Так, Закон України «Про політичні партії України» передбачає 30 % добровільну гендерну квоту у виборчих списках кандидатів у депутати. Крім того, у статті 8 Закону України «Про політичні партії в Україні» зазначено, що статут політичної партії повинен містити інформацію про «розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку ... не менше не менше 30 %²¹⁶». Це саме стосується кількості жінок в усіх органах державної влади, включаючи Національну поліцію України.

Важливу роль у багатьох життєвотворчих процесах реалізації гендерної політики держав світу відіграє формування гендерної рівності жінок і чоловіків.

Запровадження політики гендерної рівності стає в Україні також однією з важливих передумов розбудови громадського суспільства. Невипадково на саміті тисячоліття ООН однією з цілей розвитку тисячоліття, утверджених і Україною, було прийняття гендерної рівності та надання більших повноважень жінкам.

Гендерний підхід ґрунтується на ідеї про те, що важливими є не біологічні або фізичні відмінності між чоловіками і жінками, а те культурне і соціальне значення, яке суспільство надає цим відмінностям²¹⁷.

Тому не випадково на сьогодні значну частину особового складу Національної поліції, як і багатьох інших державних органів, складають жінки.

Отже, поліцейський, його імідж та ставлення громадян до поліції залежить від жіночої частини означеного органу влади.

Як влучно зазначає І. В. Воробйова, що важливим напрямом повернення довіри населення до поліції є створення позитивного іміджу працівника,

---

²¹⁴ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 верес. 2005 р. № 2866-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

²¹⁵ Троян І. Гендерні квоти проти статусу-кво: доступ жінок до політики (28 жовт. 2015 р.). *Спільне* : [сайт]. URL: <http://commons.com.ua/ru/genderni-kvoti-proti-statusu-kvo-dostupzhinok-do-politiki>.

²¹⁶ Про політичні партії в Україні : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2365-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

²¹⁷ Тимошко Г. М. Гендер як чинник професійної кар'єри жінок. *Сучасна українська сім'я: гендерні проблеми та шляхи їх подолання* : матеріали обласної наук.-практ. конф. (Чернігів, 4 лют. 2009 р.). Чернігів, 2009. С. 48–54.

зростання правової свідомості громадян, їх готовності брати участь у вирішенні правоохоронних проблем²¹⁸.

Значну роль у цьому, на нашу думку, відіграє збільшення кількості жінок серед працівників Національної поліції.

При згадці слова «імідж» у кожного з нас мимовільно виникає ланцюжок асоціацій: «образ – враження – чутка – репутація – слава – престиж – громадська думка»²¹⁹. Позитивний імідж є дуже важливим у роботі Національної поліції.

Визначень іміджу існує безліч. Найбільша їх частина зводиться до того, що імідж (лат. *imago, image*) – це образ відомої особи або речі, що створюється засобами масової інформації, стереотипами масової свідомості, літературою чи самим індивідом. Для поліцейського імідж – це певна цінність, що є запорукою успіху і сприйняття людиною, суспільством його роботи.

Дослідники стверджують, що 92 % враження залежить від того, який людина має вигляд²²⁰. Тому позитивним є перехід поліцейських на носіння форменого одягу нового зразка.

У розвинутих зарубіжних країнах з усталеною демократією проблема створення належного іміджу поліцейських, підтримки авторитету та престижу поліцейської діяльності постійно знаходиться у центрі уваги дослідників як у теоретичному, так і у практичному аспектах. Завдяки спільним зусиллям держави, поліції та громадян, а також цілеспрямованому вкладенню значних фінансів і матеріально-технічних засобів, у суспільстві створюється і підтримується привабливий та респектабельний імідж поліцейського-професіонала.

Імідж поліцейського тісно пов'язаний з образом справжнього стража порядку, уявленнями про його інтелектуальність, моральність, ініціативність, відважність, справедливість, а також витривалість, тренуваність та силу.

Отже, вважаємо за необхідне при плануванні діяльності щодо формування позитивного іміджу поліції України враховувати світовий досвід у рамках досліджуваної проблематики.

Напрямами формування позитивного іміджу працівника поліції доцільно вважати: вдосконалення системи професійного відбору та професійно-психологічної підготовки працівників незалежно від статі; проведення роз'яснювальної роботи серед населення щодо функцій та обов'язків як самих

---

²¹⁸ Воробйова І. В. Основні чинники, що впливають на престиж професії співробітника сил охорони правопорядку. *Збірник наукових праць Харківського ун-ту Повітряних сил*. 2009. Вип. 4 (22). С. 143–145.

²¹⁹ Сутність іміджу як суспільного феномена та його генеза в історичному контексті. *СтудонедіЯ*: [сайт]. URL: http://studopedia.su/14_58406_sutnist-imidzhu-yaksuspilnogo-fenomena-ta-yogo-eneza-v-istorichnomu-konteksti.html.

²²⁰ Сутність іміджу як суспільного феномена та його генеза в історичному контексті. *СтудонедіЯ*: [сайт]. URL: http://studopedia.su/14_58406_sutnist-imidzhu-yaksuspilnogo-fenomena-ta-yogo-eneza-v-istorichnomu-konteksti.html.

працівників поліції, так і пересічних громадян, інформування про результати діяльності поліції, надання правової допомоги населенню; формування специфічної корпоративної культури поліції України.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме поліпшенню іміджу працівника поліції та супутніх йому явищ, таких як престиж професії, авторитет та повага до Національної поліції, формуванню працівника поліції нового, сучасного типу. Все це, у свою чергу, сприятиме підвищенню загального рівня правосвідомості громадян, їх готовності брати участь у вирішенні правоохоронних проблем, що, безперечно, сприятиме більш ефективному виконанню працівниками поліції своїх службових обов'язків.

Працівник поліції повинен на досить високому рівні не просто володіти певною сукупністю умінь та навичок у галузі взаємодії і спілкування з іншими людьми, бути зовнішньо привабливим, а й вміти гнучко підходити до вирішення професійних питань, виявляючи у поведінці навіть протилежні стилі залежно від ситуації.

Головна мета правоохоронної діяльності – служіння закону, що не є самоціллю, а сприймається громадянами як утілення справедливості й моральності та сприяє забезпеченню правопорядку в державі. Для досягнення високого рівня суспільної користі роботи всієї системи МВС кожен працівник цієї системи повинен усвідомити соціальну значущість своєї діяльності та її результатів. У контексті цієї проблеми на перше місце висуваються професійно-психологічні та моральні якості особистості правоохоронця, які й відіграють головну роль у створенні позитивного іміджу органів правопорядку в очах пересічних громадян і українського суспільства загалом²²¹.

На престиж професії поліцейського, на думку населення України, впливають:

- уміння спілкуватися з людьми;
- ставлення працівників сил охорони правопорядку до своєї професії та співробітників;
- особистісні (індивідуально-психологічні) якості;
- гідний рівень освіти;
- бажання й можливість розвиватися та самовдосконалюватися;
- можливість працевлаштування після закінчення навчального закладу системи МВС, відставки або звільнення;
- ставлення персоналу органів внутрішніх справ до населення²²².

---

²²¹ Бесчастний В., Тимченко О. Імідж як складова успіху правоохоронця: до постановки проблеми. *Віче*. 2012. № 2. С. 6–8.

²²² Воробйова І. В. Імідж працівника міліції як чинник розвитку правосвідомості громадян : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2007. 21 с.

Впровадженню гендерного підходу у діяльності Національної поліції сприятиме удосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в усіх сферах життєдіяльності суспільства; зменшення гендерного дисбалансу серед кількісного складу поліції; розроблення та внесення до програм курсів підвищення кваліфікації з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; удосконалення механізму реалізації права на захист від дискримінації за ознакою статі та дискримінації більш як за однією ознакою, однією з яких є ознака статі, розгляду випадків такої дискримінації та вжиття відповідних заходів за результатами їх розгляду.

Формування іміджу – процес тривалий і складний. Це має стати одним із стратегічних напрямів реформування усієї системи правоохоронних органів взагалі і поліції насамперед.

Паритетність у Національній поліції є запорукою підвищення рівня життя населення, адже тільки вона дозволяє представляти інтереси та враховувати потреби усіх громадян та громадянок. Саме тому гендерні квоти в українських умовах слід розглядати не лише як один із механізмів приведення до влади «нових облич» та оновлення еліти²²³, але й як спосіб побудувати справедливіше та більш інклюзивне для усіх категорій населення демократичне суспільство.

Запитання для самоконтролю

1. Які основні завдання МВС України?
2. Які органи входять до структури МВС?
3. На яких принципах здійснюється діяльність поліції?
4. Що виступає правовою основою діяльності поліції?
5. Яка загальна система поліції?
6. Які функції виконують підрозділи поліції?
7. Назвіть основні повноваження поліції.
8. Які вимоги до кандидатів на службу в поліції?
9. Які види поліцейських заходів можуть застосовуватися поліцією для виконання покладених на неї завдань?
10. Назвіть вимоги до поліцейського заходу.
11. У якому порядку застосовуються фізична сила, спеціальні засоби і вогнепальна зброя?

---

²²³ Захарова О. Гендерні квоти : виклики, можливості та ризики для партій, жінок-кандидатів та виборців : презентація круглого столу «Чи спрацює гендерна квота на місцевих виборах?» / Міжнародний центр перспективних досліджень. Жовтень, 2015. 18 с. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/zakharova_political_parties_and_gender_quotas_sept_23_2015.pdf.

12. Назвіть гарантії, що спрямовані на правовий і соціальний захист працівників поліції та членів їх сімей.

13. Які спеціальні звання і в якому порядку встановлюються поліцейським?

14. Визначте поняття гендерної рівності?

15. Назвіть основні нормативно-правові документи у сфері гендерної рівності.

16. Яке співвідношення понять «рівності» і «відмінності» статей?

17. Назвіть заходи, що використовують для забезпечення гендерного збалансованого підходу в роботі поліції?

18. У чому полягає потреба гендерно-чутливого підходу в роботі поліцейських?

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Роль Національної поліції України у боротьбі із кримінальними правопорушеннями.

2. МВС України та його структурні підрозділи.

3. Правовий і соціальний захист працівників поліції та членів їх сімей.

4. Дисциплінарна відповідальність працівників поліції.

5. Забезпечення гендерної рівності у діяльності Національної поліції України.

6. Заходи, що використовують для забезпечення гендерного збалансованого підходу в роботі поліції.

7. Проблеми «гендерної рівності» на аналізі українського суспільства.

Список використаних джерел до 6 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» : чинне законодавство станом на 14 черв. 2020 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2020. 24 с.

3. Господарський процесуальний кодекс України : прийн. 06 лист. 1991 р. № 1798-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

4. Конвенція про захист прав людини і основних свобод : прийн. 04 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

5. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 3 верес 1981 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

8. Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 19 серп. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.

10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийн. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

11. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

12. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

13. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

14. Про внесення змін до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 лип. 2019 р. № 564. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0835-19>.

15. Про внесення зміни до Структури апарату Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 груд. 2020 р. № 846. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://mvs.gov.ua/ua>.

16. Про день початку роботи Офісу Генерального прокурора : наказ Генеральної прокуратури України від 23 груд. 2019 р. № 351. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1156-19#n2>.

17. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

18. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

19. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 бер. 2018 р. № 2337-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>.

20. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

21. Про запобігання корупції : Закон України від 14 квіт. 2014 р. № 3206-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

22. Про заохочення в Національній поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25 квіт. 2019 р. № 317. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0535-19>.

23. Про запобігання корупції : Закон України від 14 квіт. 2014 р. № 3206-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

24. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

25. Про затвердження Положення про Департамент моніторингу дотримання прав людини Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24 верес. 2021 р. № 707. *Verdictum. ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS1018.html.

26. Про затвердження Інструкції про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час досудового розслідування : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01 жовт. 2018 р. № 806/3105/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1190-18conv>.

27. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 лист. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5/. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

28. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 лип. 2017 р. № 575. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

29. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27 квіт. 2020 р. № 357. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n7>.

30. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17 лип. 2017 р. № 591. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17>.

31. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03 лист. 2015 р. № 1339. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

32. Про затвердження Інструкції про порядок проведення криміналістичних досліджень транспортних засобів і реєстраційних документів, що їх супроводжують, працівниками Експертної служби МВС України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31 трав. 2013 р. № 537. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1309-13>.

33. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень

: наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

34. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 12 жовт. 2020 р. № 724. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1174-20>.

35. Про затвердження окремих положень Кримінального процесуального кодексу України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 лист. 2012 р. № 1104. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF>.

36. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>.

37. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 878. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF>.

38. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20 трав. 2020 р. № 405. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20>.

39. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 р. № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20>.

40. Про затвердження Положення про Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 серп. 2020 р. № 620. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS984.html.

41. Про затвердження Положення про орган державного нагляду за охороною праці Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14 лип. 2021 р. № 542. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1079-21>.

42. Про затвердження Порядку взаємодії органів (підрозділів) поліції з підрозділами акціонерного товариства «Українська залізниця» : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02 берез. 2020 р. № 204/175. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0386-20>.

43. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Генеральної прокуратури України від 29 верес. 2017 р. № 807/1193/279. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17>.

44. Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 черв. 2017 р. № 480. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17#n7>.

45. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 лют. 2019 р. № 100. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

46. Про затвердження Порядку функціонування центральної підсистеми єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16 верес. 2020 р. № 665. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1092-20>.

47. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

48. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 2822. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

49. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2015 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

50. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

51. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10 верес. 2014 р. № 442. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>.

52. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06 лип. 2017 р. № 570. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.

53. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3352-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>.

54. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

55. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

56. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

57. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

58. Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок прийн. 06 жовт. 1999 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей, тези доповідей на конференціях, круглих столах

1. Андрійченко О., Чернецька О. Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 284–288.

2. Андріїв В. І., Кіндюк Б. В. Основні положення міжнародного договору єдиної концепції «Про наркотичні засоби» 1961 р. *Юридична Україна*. 2020. № 4. С. 24–30.

3. Ахтирська Н. Екстрадиція «вора в законі». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 320–327.

4. Баганець О. Про деякі проблеми досудового слідства та прокурорського нагляду і можливі шляхи вирішення. *Вісник прокуратури*. 2016. № 3. С. 65–80.

5. Баулін О. В., Матвеев П. С., Матвеева С. П. Зразки документів з публічного права (кримінальне право, кримінальний процес, адміністративне право та процес) : навч. посіб. [2-ге видан. перероб. та допов.]. Київ : Алерта, 2019. 128 с.

6. Баулін О. Сучасні проблеми забезпечення вимог закону при повідомленні про підозру. *Вісник прокуратури*. 2016. № 4. С. 54–62.

7. Бойко І. Правове регулювання діяльності органів внутрішніх справ у сфері забезпечення внутрішньої безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 105–113.

8. Бурлак П. Методика розслідування кримінальних проваджень щодо викрадання військового майна, вчиненого військовими службовими особами шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 410 КК України). *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 66–75.

9. Влад С. Особливості організації роботи прокуратури України в галузі міжнародного співробітництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 319–324.

10. Воевода А., Александров О. Особливості початкового стану розслідування в кримінальному провадженні за фактами загибелі військовослужбовців у місцях проведення бойових дій. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 2. С. 70–81.

11. Гловюк І. В., Стоянов М. М., Завтур В. А. Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні : навч.-практ. компендіум. Одеса : Гельветика, 2020. 420 с.

12. Глушков В. О., Кузьмін С. А., Михайленко В. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. / Міжгалузева акад. управл. Київ : Дакор, 2013. 371 с.

13. Говоруха О. Моніторинг судових рішень прокурором при здійсненні представницької діяльності як важливий компонент ефективності правосуддя. *Вісник прокуратури*. 2017. № 4. С. 56–59.

14. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. рек. / [С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

15. Дрозд В. Судова практика щодо допустимості доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 185–190.

16. Експертизи у кримінальному провадженні : наук.-практ. посіб. / [А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, Н. В. Нестор, С. Д. Нестеренко, М. С. Туркот та ін.]; за заг. ред. А. В. Столітнього. Київ : Норма права, 2020. 308 с.

17. Зразки процесуальних документів сторони захисту, потерпілого : практич. посіб. / [упоряд. Ю. І. Руснак]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 288 с.

18. Зразки процесуальних документів та бланків у кримінальному провадженні (з коментарями та поясненнями) / [упоряд. С. С. Чернявський, С. В. Петков, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 350 с.

19. Капустник В., Стащак М. Завдання оперативних підрозділів Національної поліції під час проведення оперативно-розшукових заходів відомчого санкціонування. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 209–213.

20. Караман І. В., Козіна В. В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. Київ : ВАІТЕ, 2015. 136 с.

21. Клопотання прокурора у кримінальному провадженні : наук.-практ. посіб. / [Ю. Г. Севрук, А. В. Столітній, О. В. Санін, О. В. Єні, М. С. Туркот та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук А. В. Столітнього. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2018. 346 с.

22. Ковальчук Я. Принципи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 132–136.

23. Комарницька О., Єсипчук С. Особливості реагування прокурора на виявлені порушення закону під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. *Вісник прокуратури*. 2016. № 5. С. 60–71.

24. Кримінальне судочинство. Процесуальні документи. Практичний коментар та зразки. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 184 с.

25. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, І. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

26. Кримінальний процес : підручник. / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.

27. Кримінальний процес: підручник / Л. М. Лобойко. Київ: «Істина», 2014. 432 с.

28. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

29. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.

30. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одисей, 2013. 1104 с.

31. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду

цивільних і кримінальних справ : наук-практ. посіб. / {уклад.: А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, М. С. Туркот, М. І. Снігар} ; за ред. д.ю.н., проф. А. В. Столітнього. [2-ге вид.]. Київ : Норма права, 2020. 1504 с.

32. Курочка Н. И., Каркач П. М. Прокурорський нагляд в Україні. Луганськ, 2013. 236 с.

33. Кучинська О., Щиголь О. Забезпечення права засудженого на справедливий суд в аспекті перегляду судових рішень за виключними обставинами на прикладі рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України». *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 254–260.

34. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.

35. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження в кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.

36. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.

37. Лебедева Н. Реформування підрозділу дільничних офіцерів поліції за проектом «Поліцейський офіцер громади» в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 137–140.

38. Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу : загальні принципи та найкращі практики. Київ : Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), 2015. 44 с. URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/genderna_pol_tika_s.pdf.

39. Методичні рекомендації щодо виконання вимог міжнародних договорів та КПК України про міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій / [О. В. Бедро, В. В. Григоровський, О. Ю. Кіцул, О. В. Коваленко та ін.]. Київ : Генеральна прокуратура України ; Нац. акад. прокуратури України, 2012. 60 с.

40. Назарук О. І. Організація діяльності прокурора щодо забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2014. 20 с.

41. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. 448 с.

42. Правові засади протидії корупції : навч. посіб. / кол. авт.; за ред. М. В. Лошицького. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2019. 342 с.

43. Про результати роботи Головного слідчого управління Генеральної прокуратури України у першому кварталі 2019 року. *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 22–23.

44. Прокурорський нагляд за додержанням законів у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру пов'язаних з обмеженнях особистої свободи громадян : навч. посіб. / [В. Г. Неділько, В. С. Кожухар, О. М. Подільчак та ін.]. Київ : Нац. акад. прокуратури, 2019. 202 с.

45. Рішення Європейського суду з прав людини в кримінальних справах. Захист життя, здоров'я, честі та гідності / за заг. В. С. Ковальського. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 296 с.

46. Саковський А. Оперативно-розшукове документування як пошуково-пізнавальний процес і складник оперативно-розшукової діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 371–377.

47. Сирота Д., Слободяник Т. Функція досудового розслідування прокуратури. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 234–239.

48. Сірик Д. Участь прокурора у судовому процесі за оновленим процесуальним законодавством України. *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 76–83.

49. Смірнов М. Правова природа та особливості нагляду прокурора у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 108–112.

50. Стефанчук М. Реформа органів прокуратури в Україні: кадрове перезавантаження чи дискримінація за професійною ознакою? *Право України*. 2020. № 4. С. 264–277.

51. Стефанчук М. Форми та способи реалізації прокуратурою функцію представництва інтересів громадян або держави в суді. *Вісник прокуратури*. 2016. № 3. С. 34–48.

52. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захарова, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко. [3-є вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 352 с.

53. Судові та правоохоронні органи України : мультимед. навч.-метод. посіб / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

54. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб для підгот. до іспитів / [упоряд. І. В. Тетарчук, Т. С. Дяків]. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 200 с.

55. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 120 с.

56. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [12-те вид. доповн. і перероб.]. Київ : Алерта, 2016. 810 с.

57. Тетарчук І. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 202 с.

58. Тимощук В. Поняття і завдання судового огляду у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 265–273.

59. Тимченко С. М. Судові і правоохоронні органи України : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 354 с.

60. Тичина Д. М. Удосконалення діяльності прокуратури в державному механізмі запобігання злочинам в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 88–98.

61. Туркот М., Лазукова О. Особливості організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням у умовах дії особливих правових режимів. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 2. С. 44–59.

РОЗДІЛ 7. ОРГАНИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ

7.1. Досудове розслідування: поняття, форми та завдання

Найбільш небезпечними для суспільства порушеннями закону є вчинення кримінальних правопорушень, тому протидія цим видам правопорушень постає важливою складовою правоохоронної діяльності. Протидія кримінальним правопорушенням передбачає комплекс заходів, основне місце серед яких посідає досудове розслідування кримінальних правопорушень. Досудове розслідування є однією з важливих частин кримінального процесу.

Досудове розслідування може розглядатися у двох аспектах: *організаційному та процесуальному*. В *організаційному розумінні* дане поняття можна визначити, як діяльність спеціально уповноважених органів держави з виявлення правопорушників та осіб, які їх учинили, а також діяльність щодо збирання, перевірки, усебічного, повного й об'єктивного дослідження й оцінки доказів, з'ясування причин та умов учинення кримінальних правопорушень. У *процесуальному значенні* це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 5 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)²²⁴. При цьому як процедура досудового розслідування, так і органи, що його здійснюють, їхні права і обов'язки визначаються КПК України та деякими іншими нормативними актами.

Досудове розслідування передусє провадженню в суді і покликане забезпечити його успішне проведення, однак його не можна розглядати тільки як стадію, провадження якої здійснюється до суду і для суду. Ця стадія має особливості, що свідчать про її *самостійний характер, зокрема, вона:*

²²⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України : прийм. 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

1) має свої самостійні завдання, які впливають із загальних завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України), а саме: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура;

2) чітко окреслені межі в системі кримінального процесу – з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР)²²⁵ до винесення рішення, яким завершується провадження розслідування;

3) свій зміст та свою процесуальну форму;

4) характеризується колом учасників, які беруть в ній участь;

5) характеризується колом специфічних рішень, що можуть бути прийняті після закінчення досудового розслідування: закриття кримінального провадження, звернення прокурора до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, або звернення прокурора до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру.

Досудовому розслідуванню кримінальних правопорушень передує діяльність щодо виявлення кримінальних правопорушень, яка може розглядатися як його невід’ємна частина. *Виявлення кримінального правопорушення* полягає у встановленні дії або бездіяльності, яка кримінальним законодавством кваліфікується, як *кримінальне правопорушення*²²⁶. Джерелами

---

²²⁵ Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20>.

²²⁶ У ст. 11 Кримінального кодексу України (далі – КК України) дається поняття кримінального правопорушення.

1. *Кримінальним правопорушенням* є передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб’єктом кримінального правопорушення.

2. Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК України, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Окрім цього у ст. 12 КК України дається класифікація кримінальних правопорушень

1. Кримінальні правопорушення поділяються на *кримінальні проступки* і *злочини*.

2. *Кримінальним проступком* є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов’язане з позбавленням волі.

Злочини поділяються на *нетяжкі*, *тяжкі* та *особливо тяжкі*.

інформації про подію кримінального правопорушення можуть бути заяви чи повідомлення фізичних або юридичних осіб, засоби масової інформації, документи тощо.

Досить часто факти вчинення кримінальних правопорушень (злочинів та кримінальних проступків) є очевидними: заподіяння тілесних ушкоджень, убивство, пограбування та ін. Про ці факти повідомляють потерпілі, їхні родичі, свідки, працівники медичних установ та інші фізичні або юридичні особи. У той же час у багатьох випадках факти вчинення злочинів ретельно приховуються і для їх виявлення потрібні значні зусилля органів, що ведуть боротьбу зі злочинністю. Наприклад, для виявлення злочинів у сфері банківської діяльності або фактів ухилення від сплати податків необхідно провести низку цілеспрямованих висококваліфікованих дій, вивчити і проаналізувати необхідні документи, часто із залученням відповідних спеціалістів.

Кримінальним процесуальним законодавством встановлено дві форми здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень – *досудове слідство* та *дізнання*²²⁷.

Досудове слідство – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів (п. 6 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Дізнання – це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків (п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК України).

У літературних джерелах дається і такі наукові визначення зазначених форм досудового розслідування. *Досудове слідство* – здійснювана у передбаченій законом процесуальній формі в рамках стадії досудового розслідування пізнавальна, правозастосовна та правоохоронна діяльність слідчого, зміст якої полягає у збиранні, дослідженні, перевірці, оцінці та використанні доказів, встановленні об'єктивної істини, забезпеченню прав і свобод людини, провадженню слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій та самостійному застосуванні

---

4. *Нетяжким злочином* є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

5. *Тяжким злочином* є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років.

6. *Особливо тяжким злочином* є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

Див. Кримінальний кодекс України : прийм. 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

²²⁷ *Форма досудового розслідування* – врегульований кримінальним процесуальним законом порядок здійснення кримінального провадження в залежності від ознак кримінального правопорушення.

норм права з метою виконання завдань кримінального провадження, створення умов для здійснення справедливого правосуддя. *Дізнання* – це одна з форм досудового розслідування, яка являє собою врегульовану кримінальним процесуальним законодавством діяльність підрозділів дізнання або уповноважених осіб інших підрозділів органів Національної поліції, органів безпеки, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державного бюро розслідувань (далі – ДБР), Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ), що полягає в провадженні досудового розслідування кримінальних проступків, з метою досягнення завдань кримінального провадження».

Указані форми розрізняються між собою за предметною сферою, процесуальним порядком реалізації та колом органів, які здійснюють відповідну діяльність та ін.

Спільним для обох вказаних форм досудового розслідування є таке:

1) суб'єктами здійснення кримінального провадження є слідчий, дізнавач та прокурор, які наділені відповідними повноваженнями, закріпленими статтями 40, 40¹ та 36 КПК України (як виняток, закон визначає можливість здійснення досудового розслідування щодо кримінальних правопорушень іншими особами – службовими особами, уповноваженими на вчинення процесуальних дій (гл. 41 КПК України). Так, відповідно до ст. 38 КПК України органами досудового розслідування є органи, що здійснюють досудове слідство і дізнання.

Досудове слідство здійснюють:

1) слідчі підрозділи:

- органів Національної поліції;
- органів безпеки;
- органів Державного бюро розслідувань;

2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) підрозділи детективів органів Бюро економічної безпеки України.

Дізнання здійснюють підрозділи дізнання або уповноваженні особи інших підрозділів:

- органів Національної поліції;
- органів безпеки;
- органів Бюро економічної безпеки України;
- органів Державного бюро розслідувань;
- Національного антикорупційного бюро України;

2) однаковими є і форми закінчення досудового розслідування (статті 283, 301 КПК України). Так, зокрема:

а) слідчий, дізнавач: має право (зобов'язані) за наявності відповідних підстав *самостійно прийняти рішення* про закриття кримінального провадження, якщо у цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру (абз. 2 ч. 4 ст. 284 КПК України); мають право (зобов'язані) скласти обвинувальний акт чи клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру й передати їх для затвердження прокурору (ст.ст. 291, 292 КПК України); не мають права складати клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, відповідно до ст. 286 КПК України (це є повноваженням прокурора);

б) при закінченні досудового розслідування у двох формах: слідчий та дізнавач *не мають* права самостійно прийняти рішення про закриття кримінального провадження, після повідомлення особі про підозру, оскільки таке рішення вправі прийняти прокурор або суд;

3) для досудового розслідування злочинів *дозволяється* виконувати всі слідчі (розшукові) дії (СРД)²²⁸, та негласні слідчі (розшукові) дії (НСРД)²²⁹ передбачені КПК України. Але для досудового розслідування кримінальних проступків *дозволяється* виконувати всі слідчі (розшукові) дії передбачені КПК України, поряд з тим для проведення негласних слідчих (розшукових) дії, є певні обмеження.

Поряд з тим, між цими двома формами досудового розслідування крім спільного, є і деякі *відмінності*, які полягають у строках досудового

---

²²⁸ У главі 20 КПК України, у якій визначено такі види СРД :

1) допит: свідка, потерпілого, підозрюваного, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (ст. 224); свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225); малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226); у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232);

2) пред'явлення для впізнання: особи – за фотознімками, матеріалами відеозапису, за голосом, ходом, позапозивально (ст. 228), речей (ст. 229), трупа (ст. 230), осіб чи речей у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232);

3) обшук (ст. 234–236);

4) огляд: місцевості, приміщення (зокрема житла чи іншого володіння особи), речей і документів (ст. 237), трупа (ст. 238), огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239), огляд місця події (ч. 3 ст. 214);

5) слідчий експеримент (ст. 240);

6) освідчення особи (ст. 241);

7) залучення експерта для проведення експертизи (ст. 242–244);

8) отримання зразків для експертизи (ст. 245).

²²⁹ У главі 21 КПК України, у якій визначено такі види НСРД:

1) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260);

2) накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261);

3) огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262);

4) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263);

5) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264);

6) обмеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267);

7) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268);

8) спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269);

9) аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270);

10) контроль за вчиненням злочину (ст. 271);

11) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272);

12) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274).

розслідування, процесуальних заборонах та обмеженнях, які передбачає закон. Зокрема:

Строки досудового розслідування. Так, відповідно до ч. 3 ст. 219 КПК України, *досудове розслідування кримінального проступку у формі дізнання має бути закінчено:*

1. *Протягом 72 год* з моменту повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку або затримання особи у випадках, передбачених ч. 4 ст. 298² КПК України, а саме:

- порушник відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір;
- намагається залишити місце вчинення кримінального проступку;
- під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи;
- перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або іншим.

2. *Протягом 20 діб* з дня повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку у випадках:

- коли підозрюваний не визнає вину;
- є необхідність проведення додаткових слідчих (розшукових) дій;
- учинення кримінального проступку неповнолітнім.

3. *Протягом одного місяця* – у разі повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи відповідно до ч. 2 ст. 298⁴ КПК України.

4) *протягом двох місяців* з дня повідомлення особі про підозру у вчинення злочину.

Строк досудового розслідування може бути продовжений у порядку, передбаченому параграфом 4 глави 24 КПК України. При цьому загальний строк досудового розслідування *не може перевищувати:*

1) *двох місяців* з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у виняткових випадках передбачених пунктами 1, 2 ч. 3 ст. 219 КПК України;

2) *шести місяців* із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні нетяжкого злочину;

3) *дванадцяти місяців* із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину.

б) під час досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання *не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою* (ст. 299 КПК України).

Таким чином, окрім затримання особи (яке є тимчасовим запобіжним заходом), під час досудового розслідування кримінальних проступків можуть застосовувати один з таких найбільш м'яких запобіжних заходів:

- 1) особисте зобов'язання (ст. 179 КПК України);
- 2) особиста порука (ст. 180 КПК України).

в) для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі *слідчі (розшукові) дії*, передбачені КПК України, та *негласні слідчі (розшукові) дії*, передбачені частиною другою статті 264 КПК України (*Зняття інформації з електронних інформаційних систем*) та статтею 268 КПК України (*Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу*), а також відбирати пояснення для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку, проводити медичне освідування, отримувати висновок спеціаліста, що має відповідати вимогам до висновку експерта, знімати показання технічних приладів і технічних засобів у провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей, до внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) (ст. 300 КПК України).

Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення затверджуються Офісом Генерального прокурора за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, Національним антикорупційним бюро України, Державним бюро розслідувань, органом Бюро економічної безпеки України²³⁰.

Слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, а дізнавач – керівником органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівником органу досудового розслідування.

---

²³⁰ Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 р. № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20>.

До Єдиного реєстру досудових розслідувань вносяться відомості про:

- 1) дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- 2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника;
- 3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- 4) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела;
- 5) попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 6) прізвище, ім'я, по батькові та посада службової особи, яка внесла відомості до реєстру, а також слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та/або розпочав досудове розслідування;
- 7) інші обставини, передбачені положенням про ЄРДР.

Нагадаємо ще раз, що формами закінчення досудового розслідування є:

- 1) закриття кримінального провадження;
- 2) звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності;
- 3) звернення до суду з обвинувальним актом;
- 4) звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру;
- 5) звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру.

Безпосередні завдання досудового розслідування можна визначити із загальних завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України). Такими є: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб:

- а) кожний, хто його вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини;
- б) жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений;
- в) жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу;
- г) до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

7.2. Органи досудового розслідування, їх система і компетенція. Процесуальний статус керівника органу досудового розслідування, керівника органу дізнання, слідчого та дізнавача

Відповідно до ч.ч. 1, 2 ст. 38 КПК України *органами досудового розслідування* є органи, що здійснюють *досудове слідство і дізнання*.

Досудове слідство здійснюють:

1) слідчі підрозділи:

а) органів Національної поліції;

б) органів безпеки;

в) органів Державного бюро розслідувань;

2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) підрозділи детективів органів Бюро економічної безпеки України.

Так, стаття 216 КПК України установає *підслідність, тобто віднесення того чи іншого складу кримінального правопорушення до компетенції певного органу досудового розслідування*. Так, *слідчі органів Національної поліції* здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, крім тих, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування. Таким чином, підслідність слідчих підрозділів Національної поліції є найширшою.

Слідчі органів безпеки здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, контрабанди, тероризму та ін.

Детективи *органів Бюро економічної безпеки України* здійснюють досудове розслідування таких кримінальних правопорушень, як: Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, що існують у паперовій формі, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів (ст. 199 КК України); Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200 КК України); Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей (ст. 203² КК України); Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України); Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців (ст. 205¹ КК України); Протидія законній господарській

діяльності (ст. 206 КК України); Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України); Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст. 212¹ КК України); Доведення банку до неплатоспроможності (ст. 218¹ КК України); Доведення до банкрутства (ст. 219 КК України); Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності (ст. 220¹ КК України); Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи (ст. 220² КК України); Шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК України); Маніпулювання на організованих ринках (ст. 222¹ КК України); Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів (ст. 223¹ КК України); Виготовлення, збут та використання підроблених цінних паперів (крім державних цінних паперів) (ст. 224 КК України); Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229 КК України); Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231 КК України); Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках (ст. 232 КК України); Незаконне використання інсайдерської інформації (ст. 232¹ КК України); Приховування інформації про діяльність емітента (ст. 232² КК України); Незаконна приватизація державного, комунального майна (ст. 233 КК України) та ін.

Слідчі *органів Державного бюро розслідувань* здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень:

1) вчинених Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, народним депутатом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, Головою Національного банку

України, його першим заступником та заступником, Головою Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступником, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, *суддею, працівником правоохоронного органу*, особою, посада якої належить до категорії «А», крім випадків, коли досудове розслідування цих кримінальних правопорушень віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України згідно з ч. 5 ст. 216 КПК України;

2) вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих кримінальних правопорушень віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України згідно з ч. 5 ст. 216 КПК України;

3) проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), крім кримінальних правопорушень, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

Детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень: а) проти власності (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), б) кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206² КК України), легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України) та ін. *(стосовно працівників юридичних осіб публічного права)*, та кримінальні правопорушення у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (Зловживання владою або службовим становищем ст. 364 (364 КК України), (Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), (Зловживання впливом (ст. 369² КК України) та інші, якщо наявна хоча б одна з таких умов:

1) кримінальне правопорушення вчинено:

Президентом України, повноваження якого припинено, народним депутатом України, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг,

Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Головою Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступником, членом Ради Національного банку України, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України;

державним службовцем, посада якого належить до категорії «А»²³¹;

депутатом Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатом обласної ради, міської ради міст Києва та Севастополя, посадовою особою місцевого самоврядування, посаду якої віднесено до першої та другої категорій посад;

4) суддею (крім суддів Вищого антикорупційного суду), суддею Конституційного Суду України, присяжним (під час виконання ним обов'язків у суді), Головою, заступником Голови, членом, інспектором Вищої ради правосуддя, Головою, заступником Голови, членом, інспектором Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

прокурорами органів прокуратури, зазначеними у пунктах 1-4, 5-11 частини першої статті 15 Закону України «Про прокуратуру»;

особою вищого начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, вищого складу Національної поліції, посадовою особою митної служби, якій присвоєно

---

²³¹ Відповідно до ч. 2 ст. 6. Закону України «Про державну службу», встановлюються такі категорії посад державної служби:

1) категорія "А" (вищий корпус державної служби) – посади:

1) категорія "А" (вищий корпус державної служби) - посади:

Керівника Апарату Верховної Ради України та його заступників;

керівника апарату (секретаріату) постійно діючого допоміжного органу, утвореного Президентом України;

Державного секретаря Кабінету Міністрів України та його заступників, державних секретарів міністерств;

керівників центральних органів виконавчої влади, які не є членами Кабінету Міністрів України, та їх заступників;

керівників апаратів Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів та їх заступників, керівників секретаріатів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та їх заступників, Голови Державної судової адміністрації України та його заступників;

керівників державної служби в інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, та їх заступників.

Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище, посадовою особою органів державної податкової служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище;

військовослужбовцем вищого офіцерського складу Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України та інші.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII, із змінами, внесеними згідно із Законом № 321-IX від 03.12.2019²³², з 1-го липня 2020 року набули чинності зміни до КПК України, відповідно до яких введена процедура спрощеного досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень, спеціально створеними підрозділами дізнання.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 38 КПК України зазначається, що **дізнання здійснюють підрозділи дізнання²³³ або уповноважені особи інших підрозділів:**

- а) органів Національної поліції;
- б) органів безпеки;
- в) органів Бюро економічної безпеки України;
- г) органів Державного бюро розслідувань;
- г) Національного антикорупційного бюро України.

Особливості розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування регламентовано передбачених КПК України, урахуванням положень глави 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків».

Процесуальний статус керівників органу досудового розслідування, та органу дізнання, слідчого і дізнавача

Організацію досудового розслідування слідчими підрозділами та підрозділами дізнання *Національної поліції України, органів безпеки, органів Державного бюро розслідувань, підрозділів детективів, підрозділів*

---

²³² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 лист. 2018 р. № 2617-VIII. *Верховна Рада України* : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>.

²³³ *Підрозділи дізнання* є структурними підрозділами апарату центральних і територіальних органів Національної поліції; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, які відповідно до кримінального процесуального законодавства здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, віднесених до їх підслідності.

внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, підрозділів детективів органів Бюро економічної безпеки України здійснюють відповідно керівники слідчих підрозділів та підрозділів дізнання.

Відповідно до ст. 39, 39¹ КПК України вказані посадові особи отримали процесуальний статус **керівника органу досудового розслідування** та **керівника органу дізнання** на яких покладається обов'язок організувати досудове розслідування та дізнання²³⁴.

Зокрема, **керівник органу досудового розслідування** відповідно ст. 39 КПК України **уповноважений**:

1) визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих;

2) відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК України, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування;

3) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора;

4) вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим;

5) погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених КПК України;

6) здійснювати досудове розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого;

7) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Керівник органу дізнання відповідно до ст. 39¹ КПК України **уповноважений**:

1) визначати дізнавача, який здійснюватиме дізнання, а у випадках здійснення дізнання групою дізнавачів – визначати старшого цієї групи, який керуватиме діями інших дізнавачів;

2) відсторонювати дізнавача від проведення дізнання за ініціативою прокурора або з власної ініціативи та призначати іншого дізнавача за наявності

---

²³⁴ Процесуальний статус можна визначити як сукупність прав і обов'язків, а також вимог до керівника органу досудового розслідування та керівника органу дізнання, передбачених КПК України як учасників кримінального провадження з боку сторони обвинувачення, що є єдиним для всіх керівників органу досудового розслідування та керівників органу дізнання незалежно від відомчої належності.

підстав, передбачених КПК України, для його відводу (самовідводу) або неефективного дізнання;

3) ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

4) вживати заходів для усунення порушень вимог законодавства у разі їх допущення дізнавачем;

5) здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, користуючись при цьому повноваженнями дізнавача;

6) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Важливо відзначити, що КПК України також визначає і *процесуальний статус слідчого та дізнавача* (сукупність прав і обов'язків слідчого та дізнавача, як учасника кримінального провадження з боку сторони обвинувачення), що є єдиним для всіх слідчих та дізнавачів незалежно від відомчої належності.

Законодавець у п. 17 ст. 3 КПК України, дає визначення поняття слідчого.

Зокрема, **слідчий** – службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Так, відповідно до ст. 40 КПК України **слідчий органу досудового розслідування**:

Слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій.

Слідчий уповноважений:

1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України;

2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених КПК України;

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;

б) за результатами розслідування скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

7) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених статтею 284 КПК України;

8) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

У випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні.

Слідчий **зобов'язаний виконувати доручення та вказівки** прокурора, які надаються у письмовій формі. *Невиконання* слідчим законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому цим Кодексом, тягне за собою передбачену законом відповідальність.

Слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК України, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого.

Досудове розслідування здійснюють слідчі, дізнавачі одноособово або слідчою групою, групою дізнавачів.

Орган досудового розслідування зобов'язаний застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування.

У п. 4¹ ст. 3 КПК України, зазначається, що **дізнавач** – службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу Бюро економічної безпеки України, органу Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, у випадках, установлених КПК України, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків.

Повноваження дізнавача визначено в ч. 1, 2 ст. 40¹ КПК України. Так, зокрема, дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями

слідчого. Дізнавач несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення дізнання.

Дізнавач уповноважений:

- 1) починати дізнання за наявності підстав, передбачених КПК України;
- 2) проводити огляд місця події, обшук затриманої особи, опитувати осіб, вилучати знаряддя і засоби вчинення правопорушення, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання, а також проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених КПК України;
- 3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, установлених КПК України, відповідним оперативним підрозділам;
- 4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;
- 5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру у вчиненні кримінального проступку;
- 6) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;
- 7) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених статтею 284 КПК України;
- 8) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Дізнавач зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі.

Дізнавач, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК України, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача.

Слідчі, дізнавачі працюють у тісному контакті з ***оперативними підрозділами органів:***

- Національної поліції,
- органів безпеки,
- Національного антикорупційного бюро України,
- органів Державного бюро розслідувань,

- органів Бюро економічної безпеки України,
- органів Державної прикордонної служби України
- органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України.

Оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України *здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.*

Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (*крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України*) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

7.3. Слідчі підрозділи Національної поліції України, їх основні завдання та функції. Права та обов'язки слідчих, гарантії їх процесуальної незалежності

Відповідно до наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» *слідчі підрозділи Національної поліції України (далі – слідчі підрозділи)* є структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліції, її територіальних органів – головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві, територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті

Києві (далі – територіальні (відокремлені) підрозділи поліції), які згідно з кримінальним процесуальним законодавством є органами досудового розслідування, які забезпечують досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції²³⁵.

Слідчими підрозділами є:

- 1) Головне слідче управління Національної поліції (далі – ГСУ);
- 2) слідчі управління головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві (далі – слідчі управління);
- 3) слідчі відділи (відділення) територіальних (відокремлених) підрозділів поліції.

Правову основу діяльності слідчих підрозділів становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України та інші нормативно-правові акти з питань досудового розслідування.

Діяльність слідчих підрозділів здійснюється відповідно до *принципів* верховенства права, законності, рівності перед законом і судом, поваги до людської гідності, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, недоторканності житла чи іншого володіння особи, таємниці спілкування, невтручання в приватне життя, недоторканності права власності, презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї, заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення, забезпечення права на захист, змагальності сторін кримінального провадження та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, безпосередності дослідження показань, речей і документів, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, публічності, диспозитивності, розумності строків досудового розслідування.

Слідчі підрозділи очолюють:

- ✓ в центральному органі управління Національною поліцією – заступник Голови Національної поліції – начальник ГСУ;
- ✓ у головних управліннях Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві (далі – ГУНП) – заступники начальників ГУНП – начальники слідчих управлінь;

---

²³⁵ Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 6 лип. 2017 р. № 570. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.

✓ у територіальних (відокремлених) підрозділах поліції – заступники начальників територіальних (відокремлених) підрозділів поліції – начальники слідчих відділів (відділень).

Структура та штатна чисельність слідчих підрозділів затверджуються Головою Національної поліції в установленому порядку.

Слідчі підрозділи при здійсненні своїх повноважень взаємодіють з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, державними установами, громадськими організаціями і об'єднаннями, а також відповідно до міжнародних договорів України з компетентними та судовими органами іноземних держав.

На працівників слідчих підрозділів з числа поліцейських поширюються правові та соціальні гарантії, передбачені Законом України «Про Національну поліцію»²³⁶.

У Головному слідчому управлінні Національної поліції, працюють

слідчі з особливо важливих справ

і старші слідчі з особливо важливих справ.

У слідчих управліннях головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві працюють

старші слідчі та

слідчі з особливо важливих справ.

У слідчі відділи (відділення) територіальних (відокремлених) підрозділів поліції працюють

слідчі і

старші слідчі.

На слідчі підрозділи покладаються такі завдання:

1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;

2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;

3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції;

4) забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями;

5) виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення.

²³⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

На слідчі підрозділи можуть бути покладені й інші завдання, визначені законодавством України щодо кримінального провадження.

Слідчі підрозділи зобов'язані застосовувати всі передбачені законодавством заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування.

Відповідно до покладених на слідчі підрозділи завдань вони виконують такі функції:

1) усебічне, повне і неупереджене дослідження обставин кримінального провадження, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставин, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надання їм належної правової оцінки та забезпечення прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень;

2) аналіз слідчої практики, організації і результатів діяльності слідчих, унесення на основі цього в установленому порядку пропозицій щодо підвищення ефективності функціонування слідчих підрозділів, забезпечення правопорядку, посилення боротьби зі злочинністю, інформування населення із зазначених питань через засоби масової інформації;

3) розроблення та реалізація заходів щодо дотримання законодавства, зміцнення службової дисципліни, підвищення якості досудового розслідування і скорочення його строків;

4) вивчення, узагальнення позитивного досвіду досудового розслідування, упровадження його на практиці та розроблення сучасних методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

5) організація взаємодії слідчих підрозділів з Офісом Генерального прокурора, регіональними, місцевими прокуратурами, зокрема прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, органами та підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову і судово-експертну діяльність;

6) вивчення практики застосування слідчими норм права і розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України;

7) забезпечення підбору, розстановки і виховання кадрів для слідчих підрозділів, підвищення їх кваліфікації та професійної майстерності;

8) організація відповідно до КПК України та законів України розгляду і вирішення скарг і заяв громадян, які надходять у зв'язку з проведенням досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Начальник слідчого відділу територіального (відокремленого) підрозділу Національної поліції України, крім повноважень, передбачених КПК України:

1) керує діяльністю слідчого відділу та є відповідальним за виконання покладених на нього завдань, дотримання підпорядкованими слідчими вимог законодавства України;

2) організовує та забезпечує постійний моніторинг стану оперативної обстановки на території обслуговування й реагування на її зміни, оперативне інформування начальника територіального (відокремленого) підрозділу поліції про стан правопорядку та боротьби зі злочинністю, наявні проблеми і пропозиції щодо їх розв'язання;

3) забезпечує в межах компетенції координацію діяльності слідчого відділу та підрозділів оперативно-технічних заходів та оперативної служби ГУНП щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами ГУНП та міжрегіональними територіальними органами поліції; забезпечує ефективне використання слідчими оперативної інформації при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду;

4) організовує та забезпечує взаємодію слідчих з органами, що здійснюють судово-експертну діяльність, органами прокуратури і суду;

5) заслуховує на оперативних нарадах звіти працівників слідчого відділу та інших працівників територіального (відокремленого) підрозділу поліції з питань виявлення та розслідування кримінальних правопорушень (не рідше двох разів на тиждень), уживає заходів щодо усунення недоліків на цьому напрямі діяльності;

6) установлює спеціалізацію слідчих в розслідуванні кримінальних правопорушень окремих категорій;

7) у разі встановлення в кримінальних провадженнях, досудове розслідування в яких розпочато слідчим відділом, ознак злочинів таких як: умисні вбивства (замахи на вбивство; у яких заподіяно матеріальну шкоду в особливо великому розмірі; які скоєно організованими групами або злочинними організаціями, створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, торгівля людьми; вибухи, пожежі, які учинено загально-небезпечним способом або якими заподіяно шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі тощо, негайно повідомляє про це слідче управління з метою вирішення у встановленому законодавством порядку питання про визначення підслідності кримінального правопорушення;

8) розглядає заяви і повідомлення про злочини, що надходять до територіального (відокремленого) органу поліції, а також інші матеріали про

злочини, виявлені поліцією, і забезпечує невідкладне, але не пізніше 24 годин після надходження, внесення слідчими відповідних відомостей до ЄРДР та повідомлення прокурора про початок досудового розслідування; при внесенні слідчими відомостей до ЄРДР контролює правильність попередньої правової кваліфікації вчинених протиправних дій, а також об'єктивність та своєчасність внесення слідчими відомостей до ЄРДР про рух кримінальних проваджень;

9) забезпечує чергування слідчих (слідчих груп) та інспекторів-криміналістів (техніків-криміналістів) у складі слідчо-оперативних груп для виїзду на місця подій за заявами і повідомленнями про злочини, віднесені до підслідності слідчих органів Національної поліції; особисто виїжджає на місця вчинення вмісних убивств, інших особливо тяжких злочинів, а також злочинів, які викликають значний суспільний резонанс; веде облік результатів оглядів місць подій та застосування при цьому науково-технічних засобів, уживає заходів щодо підвищення ефективності цієї роботи; у разі виявлення недоліків при проведенні огляду місця події організовує його повторне проведення;

10) своєчасно вирішує питання про створення слідчих груп для розслідування найбільш складних злочинів;

11) вивчає кримінальні провадження про тяжкі та особливо тяжкі злочини, в яких у 10-денний строк після внесення слідчим відомостей до ЄРДР не складено письмове повідомлення про підозру; за результатами надає слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора, контролює їх виконання;

12) здійснює контроль за:

➤ своєчасністю та повнотою внесення відомостей до ЄРДР, відповідністю даних про попередню правову кваліфікацію кримінальних правопорушень матеріалам кримінального провадження;

➤ достовірністю даних про розслідування у кримінальних провадженнях та про їх рух, об'єктивністю відображення відомостей в ЄРДР і звітах;

➤ своєчасністю здачі до архіву підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення закритих кримінальних проваджень;

13) заслушує слідчих, інших службових осіб, уповноважених на проведення досудового розслідування, з питань розслідування кримінальних правопорушень;

14) запобігає фактам утручання в процесуальну діяльність слідчих осіб, що не мають на те законних повноважень; про їх виявлення негайно доповідає начальнику слідчого управління та прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням у кримінальному провадженні;

15) інші повноваження

Права і обов'язки слідчих, гарантії їх процесуальної незалежності

Відповідно до наказу МВС України від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» **слідчий** – службова особа органу Національної поліції України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Під час досудового розслідування слідчий самостійно приймає процесуальні рішення, крім випадків, коли законом передбачено винесення рішення слідчого судді, суду або згода прокурора чи погодження керівника слідчого підрозділу або якщо рішення про його проведення приймає виключно прокурор, і є відповідальним за законне та своєчасне виконання цих рішень.

При виконанні своїх службових обов'язків слідчий зобов'язаний:

1) під час досудового розслідування дотримуватися вимог Конституції України, КПК України та законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

2) забезпечувати повне, усебічне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень у межах установлених КПК України строків;

3) виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі;

4) забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження;

5) не розголошувати відомості, що становлять державну чи іншу таємницю, що охороняється законом, інформацію про приватне (особисте і сімейне) життя особи та інші відомості, здобуті при розслідуванні кримінальних правопорушень;

6) не вчиняти будь-яких дій, що ганьблять звання слідчого і можуть викликати сумнів у його об'єктивності та неупередженості;

7) у разі наявності підстав, передбачених статтею 77 КПК України, заявляти самовідвід від участі в кримінальному провадженні в порядку, визначеному статтею 80 КПК України.

Службові особи органів та підрозділів поліції, крім безпосередніх керівників слідчих підрозділів, вищих керівників слідчих підрозділів, які діють у межах повноважень, визначених КПК України, не можуть мати доступу до матеріалів кримінальних проваджень, витребувати їх у слідчого для перевірки стану розслідування кримінального правопорушення, вивчення і надання вказівок, визначення кваліфікації кримінального правопорушення чи будь-яким іншим способом утручатися в процесуальну діяльність слідчого.

Утручання в процесуальну діяльність слідчих осіб, що не мають на те законних повноважень, не допускається.

Рішення слідчого судді, суду, письмові доручення і вказівки прокурора та вказівки керівника слідчого підрозділу, які не суперечать рішенням та вказівкам прокурора, надані в межах їх компетенції і в установленій законодавством формі, є обов'язковими для виконання слідчим.

При незгоді з рішенням, дією чи бездіяльністю прокурора у відповідному досудовому провадженні слідчий в установленому порядку подає скаргу до прокуратури вищого рівня щодо прокуратури, в якій обіймає посаду прокурор, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржується.

Слідчий має право в порядку, передбаченому КПК України, доручати відповідним уповноваженим оперативним підрозділам поліції проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання.

Працівники поліції зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого.

У ГСУ та СУ ГУНП, слідчих відділах (відділеннях) територіальних (відокремлених) підрозділів поліції, передбачені посади такі як:

1. Слідчий - працівник організаційно-методичного підрозділу

Головним завданням слідчого – працівника організаційно-методичного підрозділу ГСУ, слідчого управління є надання практичної і методичної допомоги в організації роботи слідчих підрозділів;

2. Слідчий-криміналіст

Головним завданням слідчого-криміналіста ГСУ, слідчого управління є надання практичної і методичної допомоги слідчим у розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів.

3. Інспектор-криміналіст (технік-криміналіст)

Інспектор-криміналіст (технік-криміналіст) у кримінальному провадженні – особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і як спеціаліст бере участь у проведенні слідчих (розшукових) дій та надає практичну допомогу слідчим в організації їх проведення.

4. Помічник слідчого

1. Помічник слідчого – працівник слідчого підрозділу, завданням якого є надання допомоги слідчому і виконання його доручень, пов'язаних з розслідуванням кримінальних правопорушень.

2. Працівники поліції у межах компетенції зобов'язані надавати помічнику слідчого всебічну допомогу у виконанні його обов'язків.

3. Помічник слідчого зобов'язаний виконувати усні та письмові доручення начальника відповідного слідчого підрозділу, його заступників, слідчих у встановлені строки та у визначеному законодавством порядку.

7.4. Підрозділи дізнання органів Національної поліції України, їх завдання та основні функції. Права та обов'язки дізнавачів

Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 20 травня 2020 року № 405 «Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України», визначено підрозділи дізнання органів Національної поліції України (далі – *підрозділи дізнання*), що здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності органів Національної поліції України, у порядку, передбаченому КПК України, завдання основні функції підрозділів дізнання, повноваження керівників підрозділів дізнання а також права та обов'язки дізнавачів тощо²³⁷.

Так, *підрозділи дізнання органів Національної поліції України* (далі – підрозділи дізнання) здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності органів Національної поліції України, у порядку, передбаченому КПК України.

Дізнання здійснюють також працівники поліції інших підрозділів органів Національної поліції України, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків.

Підрозділи дізнання є структурними підрозділами центрального органу управління поліції, її територіальних органів – головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві (далі – ГУНП), територіальних (відокремлених) підрозділів ГУНП (далі – територіальні підрозділи поліції).

Підрозділами дізнання є:

- ✓ Управління дізнання Національної поліції України (далі – Управління дізнання);
- ✓ відділи (сектори) дізнання ГУНП;
- ✓ відділи (сектори) дізнання територіальних (відокремлених) підрозділів поліції (далі – відділи (сектори) дізнання територіальних підрозділів поліції).

---

²³⁷ Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20 трав. 2020 р. № 405. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20>.

Працівники поліції інших підрозділів органів Національної поліції України, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, підпорядковуються з питань здійснення дізнання начальникові підрозділу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівникові органу досудового розслідування в межах юрисдикції територіального підрозділу поліції²³⁸.

Правову основу діяльності підрозділів дізнання становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про Національну поліцію», а також видані відповідно до них акти Міністерства внутрішніх справ України, інші нормативно-правові акти з питань організації досудового розслідування.

Перевірку стану та результатів діяльності підрозділів дізнання здійснюють в установленому порядку працівники підрозділів дізнання вищого рівня.

На *підрозділи дізнання* покладаються такі **завдання**:

- захист особи, суспільства та держави від кримінальних проступків;
- охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності органів Національної поліції України;
- забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними проступками;
- виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних проступків, і вжиття заходів щодо їх усунення.

Дізнавачі підрозділів дізнання зобов'язані вживати всіх передбачених законодавством заходів для забезпечення ефективності досудового розслідування кримінальних проступків.

На підрозділи дізнання можуть бути покладені й інші завдання, визначені законодавством України.

Підрозділи дізнання відповідно до покладених на них завдань виконують такі **функції**:

- ✓ усебічне, повне і неупереджене дослідження обставин кримінального проступку, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставин, що

---

²³⁸ Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20 трав. 2020 р. № 405. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20>.

пом'якшують чи обтяжують їх покарання, надання їм належної правової оцінки та забезпечення прийняття законних і обґрунтованих процесуальних рішень;

- ✓ аналіз практики досудового розслідування кримінальних проступків, організації і результатів діяльності дізнавачів, унесення на основі цього в установленому порядку пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності підрозділів дізнання;

- ✓ вжиття заходів з підвищення якості дізнання і дотримання його строків;

- ✓ вивчення, узагальнення позитивного досвіду дізнання, упровадження його в практику підрозділів дізнання, розроблення сучасних методик розслідування окремих видів кримінальних проступків;

- ✓ організація взаємодії підрозділів дізнання з іншими підрозділами Національної поліції, слідчими та детективами інших правоохоронних органів, суб'єктами, що здійснюють судово-експертну діяльність, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

- ✓ вивчення практики застосування дізнавачами норм права і розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України;

- ✓ забезпечення підбору, розстановки і виховання кадрів для підрозділів дізнання, підвищення їх кваліфікації та професійної майстерності;

- ✓ організація відповідно до законодавства України розгляду і вирішення звернень громадян, які надходять у зв'язку з проведенням дізнання.

На підрозділи дізнання можуть бути покладені й інші функції, передбачені законодавством України.

У розділі IV вже зазначеного наказу МВС України передбачені повноваження керівників підрозділів дізнання. Так, начальник Управління дізнання, начальники відділів (секторів) дізнання ГУНП, відділів (секторів) дізнання територіальних підрозділів поліції, виконують повноваження керівника органу дізнання, визначеного кримінальним процесуальним законодавством, є відповідальними за організацію роботи в підрозділі дізнання, стан досудового розслідування кримінальних проступків, виконання інших завдань підпорядкованих підрозділів дізнання.

Начальник відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції наділений наступними повноваженнями:

- ✓ керує діяльністю відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та є відповідальним за виконання покладених на нього завдань, додержання дізнавачами вимог законодавства України;

- ✓ організовує та забезпечує постійний моніторинг стану оперативної обстановки на території обслуговування й реагування на її зміни;

✓ забезпечує в межах компетенції взаємодію відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та підрозділів оперативно-технічних заходів ГУНП щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених частиною другою статті 264 та статтею 268 КПК України, оперативними підрозділами ГУНП та міжрегіональними територіальними органами поліції; забезпечує ефективне використання дізнавачами оперативної інформації під час досудового розслідування кримінальних проступків, розшуку осіб, які переходять від органів досудового розслідування та суду;

✓ організовує та забезпечує взаємодію дізнавачів з іншими підрозділами Національної поліції, слідчими та детективами інших правоохоронних органів, суб'єктами, що здійснюють судово-експертну діяльність, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

✓ заслуховує на оперативних нарадах звіти з питань розслідування кримінальних проступків працівників відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та інших працівників поліції, уповноважених на здійснення дізнання, уживає заходів щодо усунення недоліків дізнання;

✓ установлює спеціалізацію дізнавачів у розслідуванні кримінальних проступків окремих категорій;

✓ у разі встановлення в розпочатому дізнавачем кримінальному провадженні ознак злочину, негайно повідомляє про це керівника органу досудового розслідування відповідного територіального підрозділу поліції з метою вирішення в установленому законодавством порядку питання про визначення підслідності злочину, а в разі встановлення, що кримінальний проступок учинив неповнолітній, – визначає дізнавача, спеціально уповноваженого на здійснення дізнання щодо неповнолітніх;

✓ розглядає заяви і повідомлення про кримінальні проступки, що надходять до територіального підрозділу поліції, а також інші матеріали про кримінальні проступки, виявлені працівниками поліції, і забезпечує невідкладне, але не пізніше 24 годин після надходження, внесення дізнавачами відповідних відомостей про кримінальні проступки до ЄРДР та повідомлення прокурора про початок досудового розслідування;

✓ забезпечує чергування дізнавачів у складі слідчо-оперативних груп для їх виїзду на місце події за заявами і повідомленнями про кримінальні проступки;

✓ вивчає кримінальні провадження і надає дізнавачам письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора, контролює їх виконання;

✓ здійснює контроль за своєчасністю та повнотою внесення дізнавачами відомостей до ЄРДР, відповідністю даних про попередню правову кваліфікацію кримінальних проступків матеріалам кримінального провадження; достовірністю даних про результати розслідування у кримінальних провадженнях та про їх рух, об'єктивністю відображення відомостей в ЄРДР і звітах про результати роботи органів досудового розслідування; своєчасністю здачі до архіву підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення закритих кримінальних проваджень;

✓ заслуховує дізнавачів, інших працівників поліції, уповноважених на проведення дізнання, з питань досудового розслідування кримінальних проступків;

✓ запобігає фактам утручання в процесуальну діяльність дізнавачів осіб, що не мають на те законних повноважень, уживає заходи щодо припинення утручання в процесуальну діяльність дізнавачів;

✓ щокварталу організовує перевірки стану та умов зберігання вилучених у кримінальному провадженні речових доказів і документів та забезпечує контроль за правильністю ведення документів по їх прийому, обліку, передачі;

✓ забезпечує достовірність звітності та обліку даних про характер, обсяг і результати роботи відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та працівників поліції інших підрозділів органів Національної поліції України, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, у межах юрисдикції територіального підрозділу поліції, у складі якого діє підрозділ дізнання;

✓ розглядає документи, які надійшли від органів прокуратури та суду, з питань здійснення дізнання;

✓ організовує розгляд та вирішення в установленому законодавством порядку запитів та звернень, що надійшли у зв'язку з проведенням дізнавачами досудового розслідування кримінальних проступків.

У розділі V вищезазначеного наказу передбачені права і обов'язки дізнавачів. *Дізнавач* – службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції України або уповноважена особа іншого підрозділу поліції, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків²³⁹.

Про уповноваження працівника поліції іншого підрозділу здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків Головою Національної поліції України, начальниками ГУНП, начальниками відповідних

---

²³⁹ Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20 трав. 2020 р. № 405. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20>.

територіальних підрозділів поліції, або особами, які виконують їх обов'язки, видається наказ. Засвідчена в установленому порядку копія наказу про уповноваження працівника поліції здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків надсилається до органу прокуратури відповідного рівня для внесення адміністраторами ЄРДР відповідних відомостей про реєстратора до довідника організаційної структури ЄРДР і надання працівнику поліції, уповноваженому здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, доступу до ЄРДР.

Під час досудового розслідування кримінальних проступків дізнавач самостійно приймає процесуальні рішення, крім випадків, коли закон передбачає прийняття (ухвалення) рішення слідчого судді, суду чи згоду прокурора, і є відповідальним за законне та своєчасне виконання цих рішень.

Під час здійснення дізнання дізнавач зобов'язаний:

✓ дотримуватися вимог Конституції України, КПК України та законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та інших нормативно-правових актів з питань досудового розслідування;

✓ забезпечувати повне, усебічне та неупереджене розслідування кримінальних проступків у межах строків установлених КПК України;

✓ виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі;

✓ забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження;

✓ не розголошувати відомості, що становлять державну чи іншу таємницю, що охороняється законом, інформацію про приватне (особисте і сімейне) життя особи та інші відомості, здобуті під час розслідування кримінальних проступків;

✓ не вчиняти будь-яких дій, які можуть викликати сумнів у його об'єктивності та неупередженості;

✓ у разі наявності підстав, передбачених статтею 77 КПК України підстави для відводу, заявляти самовідвід від участі в кримінальному провадженні в порядку, визначеному статтею 80 КПК України.

Службові особи органів та підрозділів поліції, крім безпосередніх керівників підрозділів дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівників органів досудового розслідування, які діють у межах повноважень, визначених КПК України, не можуть мати доступу до матеріалів кримінальних проваджень, витребувати їх у дізнавача для перевірки стану розслідування кримінального проступку, вивчення і надання вказівок, визначення кваліфікації

кримінального проступку чи будь-яким іншим способом утручатися в процесуальну діяльність дізнавача.

Утручання в процесуальну діяльність дізнавача осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється.

Рішення слідчого судді, суду, письмові доручення і вказівки прокурора, письмові вказівки керівника підрозділу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівника органу досудового розслідування, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора, надані в межах їх компетенції і в установленій законодавством формі, є обов'язковими для виконання дізнавачем.

Дізнавач має право в порядку, передбаченому КПК України, доручати відповідним оперативним підрозділам поліції проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України. Доручення дізнавача щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання.

Працівники поліції зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача.

7.5. Органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, їх компетенція

Розслідування злочинів неможливе без пошуку певних об'єктів, які можуть мати значення у кримінальному провадженні (викраденого майна, речових доказів та ін.), а також розшуку фізичних осіб (особи, яка вчинила злочин, свідків, потерпілих). Такі дії проводяться за допомогою оперативно-розшукових заходів.

Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. (далі – Закон), *оперативно-розшукова діяльність* – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів²⁴⁰.

Її завданням є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України (далі – КК України), розвідувально-підривної діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення

---

²⁴⁰ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закону) оперативно-розшукова діяльність здійснюється винятково визначеними законом спеціальними оперативними підрозділами:

✓ Національної поліції – підрозділами кримінальної та спеціальної поліції;

✓ Державного бюро розслідувань – оперативними, оперативно-технічними, внутрішнього контролю, забезпечення особистої безпеки;

✓ Служби безпеки України – контррозвідкою, військовою контррозвідкою, захисту національної державності, підрозділом контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, оперативно-технічними, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів;

✓ Служби зовнішньої розвідки України – агентурної розвідки, оперативно-технічними, власної безпеки;

✓ Державної прикордонної служби України – розвідувальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативно-технічним, власної безпеки), підрозділами забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки, оперативного документування, оперативно-розшуковими та оперативно-технічними;

✓ управління державної охорони – підрозділом оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона;

✓ органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України;

✓ розвідувального органу Міністерства оборони України – оперативними, оперативно-технічними, власної безпеки;

✓ Національного антикорупційного бюро України – детективів, оперативно-технічними, внутрішнього контролю;

✓ Бюро економічної безпеки України – підрозділами детективів, оперативно-технічними підрозділами.

Проведення оперативно-розшукової діяльності іншими підрозділами зазначених органів, підрозділами інших міністерств, відомств, громадськими, приватними організаціями та особами *забороняється*.

Підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності відповідно до ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» є:

1) наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

- кримінальні правопорушення, що готуються;
- осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення;
- осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;
- осіб безвісно відсутніх;
- розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України;
- реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя; співробітників розвідувальних органів України у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб, їх близьких родичів, а також осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей з метою належного здійснення розвідувальної діяльності;

2) запити повноважних державних органів, установ та організацій про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці і до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках, а також осіб, яким надається дозвіл на перебування без супроводу в контрольованих та стерильних зонах, зонах обмеженого доступу, що охороняються, та критичних частинах таких зон аеропортів;

2¹) необхідність перевірки осіб у зв'язку з призначенням на посади в розвідувальних органах України або залученням до конфіденційного співробітництва з такими органами, доступом осіб до розвідувальної таємниці;

3) потреба в отриманні розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави;

4) наявність узагальнених матеріалів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, отриманих в установленому законом порядку.

Зазначені підстави можуть міститися в заявах, повідомленнях громадян, посадових осіб, громадських організацій, засобів масової інформації, у

письмових дорученнях і постановках слідчого, вказівках прокурора, ухвалах слідчого судді, суду, матеріалах правоохоронних органів, у запитах і повідомленнях правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій, а також запитах повноважних державних органів, установ та організацій, визначених Кабінетом Міністрів України, про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці, до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках.

Забороняється приймати рішення про проведення оперативно-розшукових заходів при відсутності підстав, передбачених у ст. 6 Закону.

Для виконання завдань *оперативно-розшукової діяльності зазначеним вище оперативним підрозділам надається право:*

- 1) опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу;
- 2) проводити контрольовану поставку та контрольовану і оперативну закупку товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь. Проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупок здійснюється згідно з положеннями статті 271 КПК України у порядку, визначеному нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України, Бюро економічної безпеки України, Служби безпеки України, погодженими з Офісом Генерального прокурора та зареєстрованими у Міністерстві юстиції України;
- 3) порушувати в установленому законом порядку питання про проведення перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та осіб, які займаються підприємницькою діяльністю або іншими видами господарської діяльності індивідуально, та брати участь в їх проведенні;
- 4) ознайомлюватися з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, вивчати їх, за рахунок коштів, що виділяються на утримання підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виготовляти копії з таких документів, на вимогу керівників підприємств, установ та організацій – виключно на території таких підприємств, установ та організацій, а з дозволу слідчого судді в порядку, передбаченому КПК України, – витребувати документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні кримінального правопорушення, джерело та розміри їх доходів, із залишенням копій таких документів та опису вилучених документів особам, в яких вони витребувані, та забезпеченням їх збереження і повернення в установленому порядку.

Вилучення оригіналів первинних фінансово-господарських документів забороняється, крім випадків, передбачених КПК України;

5) проводити операції із захоплення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, припинення кримінальних правопорушень, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб;

6) відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність осіб, щодо яких провадиться перевірка;

7) негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, у тому числі шляхом прикинення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи згідно з положеннями статті 267 КПК України;

7¹) з метою виявлення та фіксації діянь, передбачених статтями 305, 307, 309, 311, 318, 321, 364¹, 365², 368, 368³, 368⁴, 369, 369² КК України, проводити операції з контрольованого вчинення відповідних діянь. Порядок отримання дозволу, строк його дії та порядок проведення операції з контрольованого вчинення корупційного діяння визначаються КПК України;

8) виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 КПК України;

9) здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями статей 260, 263-265 КПК України;

10) накладати арешт на кореспонденцію, здійснювати її огляд та виїмку згідно з положеннями статей 261, 262 КПК України;

11) здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо, відеоконтроль місця згідно з положеннями статей 269, 270 КПК України;

12) здійснювати установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу згідно з положеннями статті 268 КПК України;

13) мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників;

14) використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 КПК України;

15) отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про кримінальні правопорушення, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави;

16) використовувати за згодою адміністрації службові приміщення, транспортні засоби та інше майно підприємств, установ, організацій, а так само

за згодою осіб – житло, інші приміщення, транспортні засоби і майно, які їм належать;

17) створювати та використовувати заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби згідно з положеннями статті 273 КПК України;

18) створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи;

19) застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на підставах і в порядку, встановлених законами про Національну поліцію, Службу безпеки України, Державну прикордонну службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, Митним кодексом України;

20) звертатися у межах своїх повноважень із запитами до правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна;

21) безпосередньо проводити або ініціювати проведення кримінального аналізу.

Надаючи такі широкі повноваження органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, законодавець у той же час у ст. 9 Закону установлює *гарантії законності в процесі її здійснення*. Так, негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором. Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, *якщо іншим способом одержати інформацію неможливо*.

Під час здійснення оперативно-розшукової діяльності *не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб*. Окремі обмеження цих прав і свобод мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватися лише за рішенням суду щодо особи, у діях якої є ознаки тяжкого або особливо тяжкого злочину, та у випадках, передбачених

законодавством України, з метою захисту прав і свобод інших осіб, безпеки суспільства.

У кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводиться оперативно-розшукова справа. Постанова про заведення такої справи підлягає затвердженню начальником відповідного органу.

Контроль за оперативно-розшуковою діяльністю здійснюється Національною поліцією, Бюро економічної безпеки України, Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань, Службою зовнішньої розвідки України, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, Управлінням державної охорони України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, розвідувальним органом Міністерства оборони України, Національним антикорупційним бюро України.

Нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності здійснюється Генеральним прокурором, його заступниками, керівниками обласних прокуратур, їх першими заступниками та заступниками, а також уповноваженими наказом Генерального прокурора прокурорами Офісу Генерального прокурора та уповноваженими наказом керівника обласної прокуратури прокурорами відповідних обласних прокуратур.

Керівник окружної прокуратури, а також уповноважені його наказом прокурори відповідної окружної прокуратури здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності в оперативно-розшукових справах, заведених піднаглядними їм територіальними оперативними підрозділами правоохоронних органів.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «досудове розслідування».
2. Якою є компетенція слідчих підрозділів та підрозділів дізнання?
3. Які слідчі підрозділи входять до органів досудового розслідування? Охарактеризуйте підслідність кожного.
4. Охарактеризуйте правове становище керівника органу досудового розслідування.
5. В чому полягає процесуальна незалежність та самостійність діяльності слідчого?
6. Назвіть повноваження слідчого органів досудового розслідування.

7. Дайте визначення поняття дізнання, як форми досудового розслідування.

8. Якими повноваженнями наділений дізнавач у кримінальному провадженні?

9. Назвіть суб'єкти, які уповноваженні розслідувати кримінальні проступки.

10. Дайте визначення оперативно-розшукової діяльності. Які органи мають право її здійснювати? Назвіть їх повноваження.

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Засади організаційної побудови і діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України.

2. Повноваження слідчого під час стадії досудового розслідування.

3. Гарантії процесуальної незалежності та самостійності діяльності слідчого.

4. Повноваження керівника органу досудового розслідування.

5. Поняття, сутність дізнання як форми досудового розслідування.

6. Суб'єкти, уповноваженні розслідувати кримінальні проступки та розмежування їх повноважень.

7. Порівняльний аналіз процесуального статусу слідчого та дізнавача.

8. Особливості початку досудового розслідування у формі дізнання.

9. Органи досудового розслідування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку.

Список використаних джерел до 7 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» : чинне законодавство станом на 14 черв. 2020 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2020. 24 с.

3. Господарський процесуальний кодекс України : прийн. 06 лист. 1991 р. № 1798-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

4. Конвенція про захист прав людини і основних свобод : прийн. 04 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

5. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 3 верес 1981 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

8. Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.

10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийн. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

11. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

12. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

13. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28 січ. 2021 р. № 1150-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20>.

14. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

15. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

16. Про внесення змін до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 лип. 2019 р.

№ 564. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0835-19>.

17. Про день початку роботи Офісу Генерального прокурора : наказ Генеральної прокуратури України від 23 груд. 2019 р. № 351. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1156-19#n2>.

18. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

19. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

20. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 берез. 2018 р. № 2337-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>.

21. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

22. Про заохочення в Національній поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25 квіт. 2019 р. № 317. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0535-19>.

23. Про запобігання корупції : Закон України від 14 квіт. 2014 р. № 3206-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

24. Про затвердження Інструкції про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час досудового розслідування : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01 жовт. 2018 р. № 806/3105/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1190-18conv>.

25. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 лист. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5/. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

26. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної

поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 лип. 2017 р. № 575. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

27. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27 квіт. 2020 р. № 357. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n7>.

28. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17 лип. 2017 р. № 591. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17>.

29. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03 лист. 2015 р. № 1339. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

30. Про затвердження Інструкції про порядок проведення криміналістичних досліджень транспортних засобів і реєстраційних документів, що їх супроводжують, працівниками Експертної служби МВС України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31 трав. 2013 р. № 537. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1309-13>.

31. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

32. Про затвердження окремих положень Кримінального процесуального кодексу України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 лист. 2012 р. № 1104. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF>.

33. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>.

34. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20 трав. 2020 р. № 405. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20>.

35. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20>.

36. Про затвердження Положення про Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 серп. 2020 р. № 620. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS984.html.

37. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Генеральної прокуратури України від 29 верес. 2017 р. № 807/1193/279. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17>.

38. Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 черв. 2017 р. № 480. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17#n7>.

39. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 лют. 2019 р. № 100. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

40. Про затвердження Порядку функціонування центральної підсистеми єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16 верес. 2020 р. № 665. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1092-20>.

41. Про затвердження Порядку обліку прийняття і видачі тимчасово затриманих транспортних засобів, що зберігаються на спеціальних майданчиках і стоянках : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28 серп. 2020 р. № 633. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1148-20>.

42. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

43. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 2822. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

44. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2015 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

45. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

46. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06 лип. 2017 р. № 570. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.

47. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : наказ Офісу Генерального прокурора 30 верес. 2021 р. № 309. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21>.

48. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 черв.1993 р. № 3352-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>.

49. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

50. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

51. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

52. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

53. Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 06 жовт. 1999 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей, тези доповідей на конференціях, круглих столах

1. Андрійченко О., Чернецька О. Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 284–288.

2. Баганець О. Про деякі проблеми досудового слідства та прокурорського нагляду і можливі шляхи вирішення. *Вісник прокуратури*. 2016. № 3. С. 65–80.

3. Баулін О. В., Матвеєв П. С., Матвеєва С. П. Зразки документів з публічного права (кримінальне право, кримінальний процес, адміністративне право та процес) : навч. посіб. [2-ге видан. перероб. та допов.]. Київ : Алерта, 2019. 128 с.

4. Баулін О. Сучасні проблеми забезпечення вимог закону при повідомленні про підозру. *Вісник прокуратури*. 2016. № 4. С. 54–62.

5. Бурлак П. Методика розслідування кримінальних проваджень щодо викрадання військового майна, вчиненого військовими службовими особами шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 410 КК України). *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 66–75.

6. Влад С. Особливості організації роботи прокуратури України в галузі. Міжнародного співробітництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 319–324.

7. Воєвода А., Александров О. Особливості початкового стану розслідування в кримінальному провадженні за фактами загибелі військовослужбовців у місцях проведення бойових дій. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 2. С. 70–81.

8. Гловюк І. В., Стоянов М. М., Завтур В. А. Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні : навч.-практ. компендіум. Одеса : Гельветика, 2020. 420 с.

9. Глушков В. О., Кузьмін С. А., Михайленко В. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. / Міжгалузева акад. управл. Київ : Дакор, 2013. 371 с.

10. Говоруха О. Моніторинг судових рішень прокурором при здійсненні представницької діяльності як важливий компонент ефективності правосуддя. *Вісник прокуратури*. 2017. № 4. С. 56–59.

11. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. рек. / [С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

12. Дрозд В. Судова практика щодо допустимості доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 185–190.

13. Експертизи у кримінальному провадженні : наук.-практ. посіб. / [А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, Н. В. Нестор, С. Д. Нестеренко, М. С. Туркот та ін.] ; за заг. ред. А. В. Столітнього. Київ : Норма права, 2020. 308 с.

14. Зразки процесуальних документів сторони захисту, потерпілого : практич. посіб. / [упоряд. Ю. І. Руснак]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 288 с.

15. Зразки процесуальних документів та бланків у кримінальному провадженні (з коментарями та поясненнями) / [упоряд. С. С. Чернявський, С. В. Петков, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 350 с.

16. Караман І. В., Козіна В. В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. Київ : ВАПЕ, 2015. 136 с.

17. Клопотання прокурора у кримінальному провадженні : наук.-практ. посіб. / [Ю. Г. Севрук, А. В. Столітній, О. В. Санін, О. В. Єні, М. С. Туркот та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук А. В. Столітнього. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2018. 346 с.

18. Комарницька О., Єсипчук С. Особливості реагування прокурора на виявлені порушення закону під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. *Вісник прокуратури*. 2016. № 5. С. 60–71.

19. Кримінальне судочинство. Процесуальні документи. Практичний коментар та зразки. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 184 с.

20. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, І. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

21. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.

22. Кримінальний процес: підручник Л. М. Лобойко. Київ: «Істина», 2014. 432 с.

23. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.- практич. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одисей, 2013. 1104 с.

24. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.

25. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

26. Кримінальний процесуальний кодекс України з постановами матеріалами практики Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ : наук.-практ. посіб. / [уклад.: А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, М. С. Туркот, М. І. Снігар] ; за ред. д.ю.н., проф. А. В. Столітнього. [2-ге вид.]. Київ : Норма права, 2020. 1504 с.

27. Кучинська О., Щиголь О. Забезпечення права засудженого на справедливий суд в аспекті перегляду судових рішень за виключними обставинами на прикладі рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України». *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 254–260.

28. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.

29. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження в кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.

30. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.

31. Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу : загальні принципи та найкращі практики. Київ : Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), 2015. 44 с. URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/genderna_pol_tika_s.pdf.

32. Методичні рекомендації щодо виконання вимог міжнародних договорів та КПК України про міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій / [О. В. Бедро, В. В. Григоровський, О. Ю. Кіцул, О. В. Коваленко, М. П. Красноборова, Л. Г. Новик, О. В. Сапін]. Київ : Генеральна прокуратура України ; Нац. акад. прокуратури України, 2012. 60 с.

33. Назарук О. І. Організація діяльності прокурора щодо забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2014. 20 с.

34. Організація роботи слідчо-оперативної групи : навч. посіб. / [Л. Д. Удалова, Ю. В. Сухомлин, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, В. В. Зарубей]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 504 с.

35. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. 448 с.

36. Правові засади протидії корупції : навч. посіб. / кол. авт.; за ред. М. В. Лошицького. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2019. 342 с.

37. Про результати роботи Головного слідчого управління Генеральної прокуратури України у першому кварталі 2019 року. *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 22–23.

38. Прокурорський нагляд за додержанням законів у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру пов'язаних з обмеженнях особистої свободи громадян : навч. посіб. / [В. Г. Неділько, В. С. Кожухар, О. М. Подільчак та ін.]. Київ : Нац. акад. прокуратури, 2019. 202 с.

39. Рішення Європейського суду з прав людини в кримінальних справах. Захист життя, здоров'я, честі та гідності / за заг. В. С. Ковальського. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 296 с.

40. Симчук А. С. Окремі проблемні питання тимчасового вилучення й арешту майна в діючому кримінальному процесуальному законодавстві. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2017 р.) / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. С. 235–241.

41. Симчук А. С., Кулик М. Й. Затримання уповноваженою службовою особою : окремі проблемні питання. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії* : тези доп. міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 30 лист. 2019 р.). Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 194–196. URL: <http://conferences.neasmo.org.ua/uk/conf/71/cat/10>.

42. Сирота Д., Слободяник Т. Функція досудового розслідування прокуратури. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 234–239.

43. Сірик Д. Участь прокурора у судовому процесі за оновленим процесуальним законодавством України. *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 76–83.

44. Смірнов М. Правова природа та особливості нагляду прокурора у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 108–112.

45. Стефанчук М. Реформа органів прокуратури в Україні: кадрове перезавантаження чи дискримінація за професійною ознакою? *Право України*. 2020. № 4. С. 264–277.

46. Стефанчук М. Форми та способи реалізації прокуратурою функцію представництва інтересів громадян або держави в суді. *Вісник прокуратури*. 2016. № 3. С. 34–48.

47. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захаров, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко. [3-е вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 352 с.

48. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : 2019. 120 с.

49. Судові та правоохоронні органи України : мультимед. навч.-метод. посіб / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

50. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб для підгот. до іспитів / [упоряд. І. В. Тетарчук, Т. С. Дяків]. Київ : ЦУЛ, 2013. 200 с.

51. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [12-те вид. доповн. і перероб.]. Київ : Алерта, 2016. 810 с.

52. Тетарчук І. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 202 с.

53. Тимошук В. Поняття і завдання судового огляду у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 265–273.

54. Тимченко С. М. Судові і правоохоронні органи України : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 354 с.

55. Тичина Д. М. Удосконалення діяльності прокуратури в державному механізмі запобігання злочинам в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 88–98.

56. Туркот М., Лазукова О. Особливості організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням у умовах дії особливих правових режимів. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 2. С. 44–59.

РОЗДІЛ 8. СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

8.1. Поняття Служби безпеки України, її основні завдання та засади діяльності

Чинне законодавство України до переліку правоохоронних органів відносить також Службу безпеки України.

Служба безпеки України – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України²⁴¹.

Діяльність Служби безпеки України здійснюється у відповідності з положеннями Конституції України, Законів України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року зі змінами за станом на 23 квітня 2021 року, «Про контрольно-розвідувальну діяльність» від 26 грудня 2002 року²⁴², «Про оборону України» від 6 грудня 1991 року²⁴³, «Про розвідку» від 17 вересня 2020 року²⁴⁴, «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року²⁴⁵, «Про національну безпеку України» 21 червня 2018 року²⁴⁶, Указів Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»»²⁴⁷, міжнародних правових актів, визнаних Україною.

Служба безпеки України підпорядкована Президенту України.

Правові підвалини діяльності Служби Безпеки України становлять Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України,

²⁴¹ Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

²⁴² Про контрольно-розвідувальну діяльність : Закон України від 26 груд. 2002 р. № 374-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15>.

²⁴³ Про оборону України : Закон України від 22 берез. 2001 р. № 2331-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.

²⁴⁴ Про розвідку : Закон України від 17 верес. 2020 р. № 912-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20>.

²⁴⁵ Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 берез. 2003 р. № 638-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.

²⁴⁶ Про національну безпеку України : Закон України 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

²⁴⁷ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>.

та інші нормативні акти, відомчі накази, положення й інструкції, які регламентують діяльність підрозділів цього державного органу.

На Службу безпеки України законодавством покладається *завдання* у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці (ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України»).

До *завдань Служби безпеки України* також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Основними політико-правовими засадами діяльності Служби безпеки України є *засади*: законності; поваги до прав і гідності особи; позапартійності та відповідальності перед народом України.

До *принципів оперативно-службової діяльності* Служби безпеки України належать принципи поєднання єдиноначальності і колегіальності; гласності і конспірації.

Діяльність Служби безпеки України здійснюється на *основі дотримання прав і свобод людини*. Органи і співробітники Служби безпеки України повинні поважати гідність людини і виявляти до неї гуманне ставлення, не допускати розголошення відомостей про особисте життя людини. У виняткових випадках з метою припинення та розкриття державних злочинів окремі права та свободи особи можуть бути тимчасово обмежені у порядку і межах, визначених Конституцією та законами України.

Неправомірне обмеження законних прав та свобод людини є неприпустимим і тягне за собою відповідальність згідно з законодавством.

Орган Служби безпеки України у разі порушення його співробітниками при виконанні службових обов'язків прав чи свобод людини повинен вжити заходів до поновлення цих прав та свобод, відшкодування заподіяної моральної і матеріальної шкоди, притягнення винних до відповідальності.

Служба безпеки України на вимогу громадян України у місячний строк зобов'язана дати їм письмові пояснення з приводу обмеження їх прав чи свобод. Такі особи мають право оскаржити до суду неправомірні дії посадових (службових) осіб та органів Служби безпеки України.

Засада *позапартійності* полягає в тому, що використання Служби безпеки України в партійних, групових чи особистих інтересах не допускається.

Діяльність партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичні цілі, в Службі безпеки України забороняється. На період служби чи роботи за трудовим договором членство співробітників Служби безпеки України у таких об'єднаннях зупиняється.

Як виняток, дозволяється членство працівників, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, у професійних спілках (ст. 6 Закону).

Служба безпеки України інформує про свою діяльність через засоби масової інформації, шляхом надання відповідей на запити на доступ до публічної інформації та в інших формах у визначеному законодавством порядку.

Забороняється встановлювати обмеження на інформацію щодо загального бюджету Служби безпеки України, її компетенції та основних напрямів діяльності, а також випадків протиправних дій органів і співробітників Служби безпеки України.

Не підлягає розголошенню інформація з обмеженим доступом, крім випадків, передбачених законами України.

Служба безпеки України взаємодіє з державними органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, які сприяють виконанню покладених на неї завдань.

Громадяни України та їх об'єднання, інші особи сприяють законній діяльності Служби безпеки України на добровільних засадах.

8.2. Система і організація діяльності Служби безпеки України

Систему Служби безпеки України становлять: *Центральне управління Служби безпеки України; підпорядковані йому регіональні органи, органи військової контррозвідки, військові формування, а також навчальні, науково-дослідні та інші заклади Служби безпеки України.* Організаційна структура Служби безпеки України визначається Президентом України.

Центральне управління Служби безпеки України, інші органи та установи, що входять у систему Служби безпеки України, є юридичними особами, мають печатку із зображенням державного герба України та своїм найменуванням, інші печатки і штампи, рахунки в банках, у тому числі валютні.

Для організації і проведення антитерористичних операцій та координації діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до антитерористичних операцій, при Службі безпеки України функціонує Антитерористичний центр. Положення про Антитерористичний центр та його

координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України затверджується Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України²⁴⁸.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про Службу безпеки України» *Центральне управління Служби безпеки України* відповідає за стан державної безпеки, координує і контролює діяльність інших органів Служби безпеки України.

Центральне управління Служби безпеки України відповідає за стан державної безпеки, координує і контролює діяльність інших органів Служби безпеки України. До його складу входять апарат Голови Служби безпеки України та *функціональні підрозділи*:

- ✓ *контррозвідки;*
- ✓ *військової контррозвідки;*
- ✓ *контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки;*
- ✓ *захисту національної державності;*
- ✓ *інформаційно-аналітичний;*
- ✓ *оперативно-технічний;*
- ✓ *оперативного документування;*
- ✓ *слідчий;*
- ✓ *зв'язку;*
- ✓ *по роботі з особовим складом;*
- ✓ *адміністративно-господарський;*
- ✓ *фінансовий;*
- ✓ *військово-медичний;*
- ✓ *та інші згідно з організаційною структурою Служби безпеки України.*

Центральне управління Служби безпеки України видає положення, накази, розпорядження, інструкції, дає вказівки, обов'язкові для виконання у системі Служби безпеки України. Зазначені акти не підлягають виконанню, якщо в них встановлюються не передбачені законодавством додаткові повноваження органів і співробітників Служби безпеки України або антиконституційні обмеження прав та свобод громадян.

З метою ефективного виконання своїх завдань Службою безпеки України створюються її *регіональні органи*: обласні управління Служби безпеки України, їх міжрайонні, районні та міські підрозділи, розміщення і

---

²⁴⁸ Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України : указ Президента України від 14 квіт. 1999 р. № 379/99. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379/99>.

територіальна компетенція яких можуть не збігатися з адміністративно-територіальним поділом України.

В інтересах державної безпеки органи і підрозділи Служби безпеки України можуть створюватися на окремих державних стратегічних об'єктах і територіях, у військових формуваннях.

У своїй оперативно-службовій діяльності регіональні органи Служби безпеки України є незалежними від органів місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування, посадових осіб, партій і рухів.

Органи військової контррозвідки створюються для контррозвідувального забезпечення Збройних Сил України і Державної прикордонної служби України та інших військових формувань, дислокованих на території України.

Органи військової контррозвідки створюються для контррозвідувального забезпечення Збройних Сил України і Державної прикордонної служби України та інших військових формувань, дислокованих на території України.

Керівництво всією діяльністю Служби безпеки України, її Центральним управлінням здійснює *Голова Служби безпеки України*. Він несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Службу безпеки України.

Голова Служби безпеки України призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

Голова Служби безпеки України має заступників, які призначаються на посади за його поданням та звільняються з посад Президентом України.

У Службі безпеки України створюється колегіальний дорадчий орган – *колегія*, яка визначає шляхи виконання покладених на Службу безпеки України завдань, приймає рішення з основних напрямів і проблем оперативно-службової діяльності та роботи з кадрами.

Рішення колегії приймаються більшістю голосів і оголошуються наказами Голови Служби безпеки України.

До складу колегії входять Голова Служби безпеки України, його заступники та інші особи, крім народних депутатів України, призначені Президентом України. Перебування членів колегії в партіях, рухах, інших громадських об'єднаннях, що мають політичні цілі, відповідно до статті 6 Закону зупиняється.

Положення про колегію Служби безпеки України затверджується Президентом України.

Начальники підрозділів Центрального управління Служби безпеки України: контррозвідки, військової контррозвідки, контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, захисту національної державності, інформаційно-аналітичного, оперативно-технічного, оперативного документування, слідчого, по роботі з особовим складом, інших підрозділів,

визначених Президентом України, а також начальники регіональних органів – обласних управлінь Служби безпеки України призначаються на посади за поданням Голови Служби безпеки України та звільняються з посад Президентом України.

8.3. Кадри Служби безпеки України

Особливий характер діяльності Служби безпеки України зумовлений необхідністю окреслення низки суттєвих вимог професіонального й морально-етичного плану щодо осіб, які працюють у цих органах. *Склад їх кадрів* закріплено у ст. 19 Закону «Про Службу безпеки України»: «Кадри Служби безпеки України складають: співробітники-військовослужбовці, працівники, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, а також військовослужбовці строкової служби». Порядок обліку кадрів Служби безпеки України затверджується Головою Служби безпеки України.

До цих органів приймаються громадяни України на конкурсній добровільній і договірній основі, які за діловими й моральними рисами, освітнім рівнем і станом здоров'я здатні ефективно виконувати свої службові обов'язки. Критерії професійної придатності, зокрема юридичної обізнаності, визначаються кваліфікаційно-нормативними документами, що затверджуються Головою Служби безпеки України.

Кадровий склад Служби безпеки можна поділити на дві категорії – на військовослужбовців і працівників, які уклали трудовий договір.

Військовослужбовці можуть бути співробітниками, а також військовослужбовцями строкової служби. Співробітники-військовослужбовці виконують свої обов'язки на умовах укладення договору (контракту), а військовослужбовці строкової служби проходять військову службу як призвані на військову службу відповідно до Закону України від 25 березня 1992 р. «Про загальний військовий обов'язок і військову службу»²⁴⁹. На співробітників-військовослужбовців і військовослужбовців строкової служби поширюється порядок проходження військової служби у Збройних Силах України.

Військовослужбовці Служби безпеки України приймають Військову присягу на вірність народу України, мають єдину форму одягу, їм видається службове посвідчення. Військова форма одягу та знаки розрізнення військовослужбовців устанавлюються Президентом України, а правила їх носіння затверджуються Головою Служби безпеки України.

---

²⁴⁹ Про загальний військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2232-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>.

Чисельний склад співробітників Служби безпеки України визначається Законом України від 20 жовтня 2005 р. «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України»²⁵⁰ і ст. 19 Закону «Про Службу безпеки України».

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» затверджено загальну чисельність Служби безпеки України у кількості 27000 осіб, в особливий період (крім періоду дії воєнного стану) – у кількості 31000 осіб, а на період дії воєнного стану – у кількості згідно з Мобілізаційним планом України на особливий період.

Якісний склад співробітників вирішується шляхом конкурсного відбору з урахуванням їхніх ділових і моральних якостей. Добір співробітників із високими діловими й моральними якостями – це вимоги Закону «Про Службу безпеки України» та відомчих норм, які конкретизують цю роботу. Значна увага в роботі з кадрами приділяється вихованню й підвищенню рівня їх знань, діловій кваліфікації. У системі органів Служби безпеки України створено підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації спеціалістів, що провадяться в навчальних закладах відповідно до Закону України «Про освіту» та інших актів законодавства.

Законом «Про Службу безпеки України» передбачено соціальний і правовий захист військовослужбовців і працівників цих органів. Так, Закон закріплює положення, що військовослужбовці Служби безпеки України при виконанні покладених на них обов'язків є представниками влади, діють від імені держави й перебувають під її захистом. Недоторканність їхньої особи, їхні честь і гідність охороняються законодавством. Під захистом держави знаходяться й особи, які допомагають і сприяють Службі безпеки України, а також пенсіонери цих органів.

8.4. Повноваження Служби безпеки України

Згідно з чинним законодавством на Службу безпеки України покладаються такі *обов'язки*:

1) здійснювати інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного

---

²⁵⁰ Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України : Закон України від 20 жовт. 2005 р. № 3014-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3014-15>.

будівництва, науково-технічного прогресу, екології та інших питань, пов'язаних з національною безпекою України;

2) здійснювати заходи контррозвідувального забезпечення дипломатичних представництв, консульських та інших державних установ, а також заходи, пов'язані з охороною державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, безпекою громадян України за кордоном;

3) виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, проводити їх досудове розслідування; розшукувати осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням зазначених кримінальних правопорушень;

4) здійснювати контррозвідувальні заходи з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідувально-підривної діяльності проти України;

5) забезпечувати захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України від протиправних посягань з боку окремих осіб та їх об'єднань;

6) здійснювати контррозвідувальне забезпечення оборонного комплексу, Збройних Сил України, інших військових формувань, дислокованих на території України, енергетики, транспорту, зв'язку, а також важливих об'єктів інших галузей господарства;

7) брати участь у розробці і здійсненні відповідно до Закону України «Про державну таємницю²⁵¹» та інших актів законодавства заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та здійснення контролю за додержанням порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, сприяти у порядку, передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України;

8) здійснювати відповідно до законодавства профілактику правопорушень у сфері державної безпеки;

9) у межах визначеної законодавством компетенції забезпечувати захист особистої безпеки громадян і осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у разі надходження від них, членів їх сімей та близьких родичів заяви, звернення керівника відповідного державного органу чи отримання

---

²⁵¹ Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-ХІІ. *Верховна Рада України* : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3855-12>.

оперативної та іншої інформації про наявність загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну; брати участь у реабілітації і поновленні прав незаконно репресованих осіб;

10) сприяти Державній прикордонній службі України в охороні державного кордону України;

11) сприяти забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану в разі їх оголошення, а також ліквідації наслідків стихійного лиха, значних аварій, катастроф, епідемій, епізоотій та інших надзвичайних ситуацій;

12) подавати наявними силами і засобами, в тому числі і технічними, допомогу органам Національної поліції, іншим правоохоронним органам у боротьбі із вчиненням кримінальних правопорушень;

13) брати участь у розробці заходів і вирішенні питань, що стосуються в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на її території іноземців та осіб без громадянства, прикордонного режиму і митних правил, приймати рішення про заборону в'їзду в Україну іноземцю або особі без громадянства, про скорочення строку тимчасового перебування іноземця та особи без громадянства на території України, про примусове повернення іноземця або особи без громадянства в країну походження або третю країну;

15) проводити наукові дослідження і дослідно-конструкторські роботи, впроваджувати їх результати в практику діяльності Служби безпеки України;

16) виконувати за дорученням Президента України інші завдання, безпосередньо спрямовані на забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави;

17) брати участь у розробленні та здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спеціальної перевірки щодо допуску до особливих робіт;

18) забезпечувати внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та підтримання таких відомостей в актуальному стані у межах, визначених законодавством;

19) здійснювати функцію технічного регулювання у сфері спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації;

20) здійснювати за участю Міністерства закордонних справ України міжнародне співробітництво щодо подання пропозицій до комітетів Ради Безпеки ООН та до іноземних держав про включення (виключення) фізичних або юридичних осіб та організацій до відповідних санкційних переліків та розгляду запитів іноземних держав про включення (виключення) до (з) переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких

застосовано міжнародні санкції (ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України».

Службі безпеки України, її органам і співробітникам для виконання покладених на них обов'язків відповідно до ст. 25 Закону «Про Службу безпеки України» надається право:

1) вимагати від громадян та посадових осіб припинення правопорушень і дій, що перешкоджають здійсненню повноважень Служби безпеки України, перевіряти у зв'язку з цим документи, які посвідчують їх особу, а також проводити огляд осіб, їх речей і транспортних засобів, якщо є загроза втечі підозрюваного або знищення чи приховання речових доказів злочинної діяльності;

2) подавати органам державної влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям усіх форм власності обов'язкові для розгляду пропозиції з питань національної безпеки, у тому числі із забезпечення охорони державної таємниці;

3) одержувати на письмовий запит керівника відповідного органу Служби безпеки України від міністерств, державних комітетів, інших відомств, підприємств, установ, організацій, військових частин, громадян та їх об'єднань дані і відомості, необхідні для забезпечення державної безпеки України, а також користуватись з цією метою службовою документацією і звітністю. Отримання від банків інформації, яка містить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність»²⁵². Отримання від Центрального депозитарію цінних паперів, Національного банку України та депозитарних установ інформації, що міститься у системі депозитарного обліку цінних паперів, здійснюється в порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про депозитарну систему України»²⁵³;

4) входити у порядку, погодженому з адміністрацією підприємств, установ та організацій і командуванням військових частин, на їх територію і в службові приміщення;

4¹) складати протоколи та розглядати справи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Служби безпеки України, проводити особистий огляд, огляд речей, вилучення речей і документів, застосовувати інші передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;

---

²⁵² Про банки і банківську діяльність : Законом України від 7 груд. 2000 р. № 2121-П. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

²⁵³ Про депозитарну систему України : Законом України від 6 лип. 2012 р. № 5178-V. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17>.

б) використовувати з наступним відшкодуванням витрат та збитків транспортні засоби, які належать підприємствам, установам і організаціям, військовим частинам і громадянам (крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав і організацій, транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, припинення кримінальних правопорушень, переслідування та затримання осіб, які підозрюються в їх вчиненні, доставки до лікувальних установ осіб, що потребують термінової медичної допомоги;

7) виключно при безпосередньому припиненні кримінальних правопорушень, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, переслідуванні осіб, що підозрюються у їх вчиненні, заходити в жилі, службові, виробничі та інші приміщення, на території і земельні ділянки та оглядати їх в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України²⁵⁴;

8) проводити гласні і негласні оперативні заходи у порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»²⁵⁵;

9) здійснювати співробітництво з громадянами України та іншими особами, в тому числі на договірних засадах, дотримуючись при цьому умов добровільності і конфіденційності цих відносин;

10) користуватися на договірних засадах службовими приміщеннями підприємств, установ, організацій, військових частин, а також жилими та іншими приміщеннями громадян;

11) направляти військовослужбовців Служби безпеки України для роботи на штатних посадах в інших установах, підприємствах і організаціях на час виконання конкретних завдань в інтересах контррозвідки, боротьби з корупцією та організованою злочинною діяльністю; в окремих випадках у порядку, визначеному колегією Служби безпеки України, допускається направлення на роботу таких військовослужбовців в установи, підприємства і організації за ініціативою їх керівників;

12) в інтересах контррозвідки і оперативно-розшукової діяльності створювати інформаційні системи та вести оперативний облік в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на Службу безпеки України Законом України «Про Службу безпеки України»;

13) морально і матеріально заохочувати співробітників Служби безпеки України та інших осіб за заслуги по забезпеченню державної безпеки; представляти їх у встановленому порядку до державних нагород;

---

²⁵⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.

²⁵⁵ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

14) позачергово придбавати квитки на всі види транспорту незалежно від наявності місць і поселятися в готелях при пред'явленні посвідчення про відрядження;

15) безплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі), залізничного та водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів, а також попутним транспортом;

16) видавати у разі наявності небезпеки для життя і здоров'я особам, взятим під захист, відповідно до чинного законодавства зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку.

У разі проведення заходів щодо боротьби з тероризмом і фінансуванням терористичної діяльності Служба безпеки України, її органи і співробітники мають також *право*:

1) одержувати в установленому законом порядку на письмову вимогу керівника органу або оперативного підрозділу Служби безпеки України від митних органів, фінансових та інших установ, підприємств, організацій (незалежно від форми власності) інформацію і документи про операції, стан рахунків і руху коштів на них за конкретний проміжок часу (з розшифруванням сум, дати призначення та контрагента платежу), вклади, внутрішньо- та зовнішньоекономічні угоди, а також завірені копії документів, на підставі яких було відкрито рахунок конкретної юридичної або фізичної особи. Отримання від банків відомості, яка містить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність». Документи та інформація повинні бути подані негайно, а якщо це неможливо – не пізніше як протягом 10 діб;

2) залучати в установленому законодавством порядку до проведення перевірок, ревізій та експертиз кваліфікованих спеціалістів установ, організацій контрольних і фінансових органів;

3) одержувати в установленому законодавством порядку за письмовими запитами керівника органу або оперативного підрозділу Служби безпеки України інформацію з автоматизованих інформаційних і довідкових систем та банків даних, створюваних Верховним Судом, Офісом Генерального прокурора, Національним банком України, Антимонопольним комітетом України, Фондом державного майна України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування України;

4) подавати за матеріалами оперативно-розшукової діяльності до суду заяви про скасування реєстрації і припинення діяльності суб'єктів підприємництва, а також за наявності підстав, передбачених законом, подавати

до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України;

5) входити за письмовим розпорядженням керівника органу або оперативного підрозділу Служби безпеки України за службовими посвідченнями на територію, у приміщення, склади та сховища підприємств, організацій і установ (крім іноземних дипломатичних представництв) незалежно від форми власності, на пункти пропуску через державний кордон та митниць, а також у виробничі приміщення громадян, які займаються підприємницькою діяльністю;

6) за постановою слідчого та з санкції відповідного прокурора по нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, а у невідкладних випадках – з наступним повідомленням прокурора протягом доби в разі загрози знищення, приховування або втрати предметів чи документів, які можуть бути використані в розкритті та розслідуванні злочинної діяльності, на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, а також вилучати предмети і документи в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України²⁵⁶;

7) ініціювати в судовому порядку згідно із законом питання про включення (виключення) фізичних або юридичних осіб та організацій до (з) переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції;

8) ініціювати в судовому порядку питання надання доступу до активів, що пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням, за зверненням особи, яка може документально підтвердити наявність виняткових умов, викладених у відповідних резолюціях Ради Безпеки ООН, або потреби в покритті основних та надзвичайних витрат.

Контроль і нагляд за діяльністю Служби безпеки України.

Постійний контроль за діяльністю Служби безпеки України, дотриманням нею законодавства здійснюється Верховною Радою України. Голова Служби безпеки України щорічно до 1 лютого, подає Верховній Раді України звіт про діяльність Служби безпеки України. Контроль за діяльністю Служби безпеки України здійснюється Президентом України та уповноваженими ним державними органами.

Постійний контроль за дотриманням конституційних прав громадян і законодавства в оперативно-розшуковій діяльності та діяльності у сфері

---

²⁵⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України : прийм. 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

охорони державної таємниці органів і підрозділів Служби безпеки України, а також контроль за відповідністю виданих Службою безпеки України положень, наказів, розпоряджень, інструкцій і вказівок Конституції і законам України здійснюється спеціально призначеними Президентом України посадовими особами. Повноваження цих посадових осіб та правові гарантії їх діяльності визначаються Положенням, яке затверджується Президентом України.

Служба безпеки України регулярно у порядку, визначеному Президентом України, інформує Президента України, членів Ради національної безпеки України і посадових осіб, спеціально призначених Президентом України, з основних питань своєї діяльності, про випадки порушення законодавства, а також на їх вимогу подає інші необхідні відомості.

Голова Служби безпеки України щорічно подає Президенту України письмовий звіт про діяльність Служби безпеки України.

Голова Служби безпеки України несе персональну відповідальність за своєчасність, об'єктивність і повноту поданої інформації.

Запитання для самоконтролю

1. Яка структура Закону України «Про Службу безпеки України»?
2. Які завдання покладаються на Службу безпеки України?
3. Яка система органів Служби безпеки України?
4. Яку роль відіграє Колегія Служби безпеки України?
5. Які є повноваження у Служби безпеки України?
6. Які існують гарантії, спрямовані на соціальний і правовий захист працівників Служби безпеки України?

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Історія розвитку Служби безпеки України.
2. Особливості соціального і правового захисту працівників Служби безпеки України.
3. Колегія Служби безпеки України, її склад і повноваження.
4. Роль Служби безпеки України у боротьбі зі злочинністю.
5. Служба безпеки України та права людини.

Список використаних джерел до 8 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» : чинне законодавство станом на 14 черв. 2020 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2020. 24 с.

3. Господарський процесуальний кодекс України : прийн. 06 лист. 1991 р. № 1798-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

4. Конвенція про захист прав людини і основних свобод : прийн. 04 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

5. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. № 995-085. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 3 верес. 1981 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

8. Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. від 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України*. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.

10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийн. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

11. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

12. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

13. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 берез. 2003 р. № 638-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.

14. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

15. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

16. Про внесення змін до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 лип. 2019 р. № 564. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0835-19>.

17. Про день початку роботи Офісу Генерального прокурора : наказ Генеральної прокуратури України від 23 груд. 2019 р. № 351. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1156-19>.

18. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

19. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. №3781-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

20. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 берез. 2018 р. № 2337-VIII. *Верховна Рада України* : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>.

21. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

22. Про запобігання корупції : Закон України від 14 квіт. 2014 р. № 3206-VI ; редакція від 02 січ. 2020 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

23. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 лист. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5/. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

24. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 лип. 2017 р.

№ 575. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

25. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27 квіт. 2020 р. № 357. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20>.

26. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17 лип. 2017 р. № 591. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17>.

27. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03 лист. 2015 р. № 1339. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

28. Про затвердження Інструкції про порядок проведення криміналістичних досліджень транспортних засобів і реєстраційних документів, що їх супроводжують, працівниками Експертної служби МВС України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31 трав. 2013 р. № 537. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1309-13>.

29. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

30. Про затвердження окремих положень Кримінального процесуального кодексу України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 лист. 2012 р. № 1104. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF>.

31. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20 трав. 2020 р. № 405. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20>.

32. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20>.

33. Про затвердження Положення про Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 серп. 2020 р. № 620. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS984.html.

34. Про затвердження порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Генеральної прокуратури України від 29 верес. 2017 р. № 807/1193/279. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17>.

35. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 лют. 2019 р. № 100. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

36. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

37. Про контророзвідувальну діяльність : Закон України від 26 груд. 2002 р. № 374-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15>.

38. Про національну безпеку України : Закон України 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>.

39. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 2822. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

40. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2015 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

41. Про оборону України : Закон України від 22 берез. 2001 р. № 2331-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.

42. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

43. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06 лип. 2017 р. № 570. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.

44. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3352-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>.

45. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

46. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>.

47. Про розвідку : Закон України від 17 верес. 2020 р. № 912-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#n442>.

48. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

49. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

50. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

*Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей,
тези доповідей на конференціях, круглих столах*

1. Андрійченко О., Чернецька О. Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 284–288.

2. Андріїв В. І., Кіндюк Б. В. Основні положення міжнародного договору – єдиної концепції «Про наркотичні засоби» 1961 р. *Юридична Україна*. 2020. № 4. С. 24–30.

3. Ахтирська Н. Екстрадиція «вора в законі». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 320–327.

4. Баганець О. Про деякі проблеми досудового слідства та прокурорського нагляду і можливі шляхи вирішення. *Вісник прокуратури*. 2016. № 3. С. 65–80.

5. Баулін О. В., Матвеев П. С., Матвеева С. П. Зразки документів з публічного права (кримінальне право, кримінальний процес, адміністративне право та процес) : навч. посіб. [2-ге видан. перероб. та допов.]. Київ : Алерта, 2019. 128 с.

6. Баулін О. Сучасні проблеми забезпечення вимог закону при повідомленні про підозру. *Вісник прокуратури*. 2016. № 4. С. 54–62.

7. Білосол О. Ю. Феномен гібридних загроз національної безпеки. *Юридична Україна*. 2020. № 4. С. 6–15.

8. Бойко І. Правове регулювання діяльності органів внутрішніх справ у сфері забезпечення внутрішньої безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 105–13.

9. Бурлак П. Методика розслідування кримінальних проваджень щодо викрадання військового майна, вчиненого військовими службовими особами шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 410 КК України). *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 66–75.

10. Влад С. Особливості організації роботи прокуратури України в галузі міжнародного співробітництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 319–324.

11. Воевода А., Александров О. Особливості початкового стану розслідування в кримінальному провадженні за фактами загибелі військовослужбовців у місцях проведення бойових дій. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 2. С. 70–81.

12. Гловюк І. В., Стоянов М. М., Завтур В. А. Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні : навч.-практ. компендіум. Одеса : Гельветика, 2020. 420 с.

13. Глушков В. О., Кузьмін С. А., Михайленко В. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. / Міжгалузева акад. управл. Київ : Дакор, 2013. 371 с.

14. Говоруха О. Моніторинг судових рішень прокурором при здійсненні представницької діяльності як важливий компонент ефективності правосуддя. *Вісник прокуратури*. 2017. № 4. С. 56–59.

15. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. рек. / [С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

16. Дрозд В. Судова практика щодо допустимості доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 185–190.

17. Експертизи у кримінальному провадженні: науково-практичний посібник / [А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, Н. В. Нестор, С. Д. Нестеренко, М. С. Туркот та ін.] ; за заг. ред. А. В. Столітнього. Київ : Норма права, 2020. 308 с.

18. Зразки процесуальних документів сторони захисту, потерпілого : практич. посіб. / [упоряд. Ю. І. Руснак]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 288 с.

19. Зразки процесуальних документів та бланків у кримінальному провадженні (з коментарями та поясненнями) / [упоряд. С. С. Чернявський, С. В. Петков, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 350 с.

20. Капустник В., Стацак М. Завдання оперативних підрозділів Національної поліції під час проведення оперативно-розшукових заходів відомчого санкціонування. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 209–213.

21. Караман І. В., Козіна В. В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. Київ : ВАІТЕ, 2015. 136 с.

22. Клопотання прокурора у кримінальному провадженні : наук.-практич. посіб. / [Ю. Г. Севрук, А. В. Столітній, О. В. Санін, О. В. Єні, М. С. Туркот та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук А. В. Столітнього. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2018. 346 с.

23. Комарницька О., Єсипчук С. Особливості реагування прокурора на виявлені порушення закону під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. *Вісник прокуратури*. 2016. № 5. С. 60–71.

24. Кримінальне судочинство. Процесуальні документи. Практичний коментар та зразки. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 184 с.

25. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, І. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

26. Кримінальний процес : підручник. / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.

27. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практич. комент. / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.

28. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

29. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одісей, 2013. 1104 с.

30. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ : наук.-практ. посіб. / [уклад.: А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, М. С. Туркот, М. І. Снігар] ; за ред. д.ю.н., проф. А. В. Столітнього. [2-ге вид.]. Київ : Норма права, 2020. 1504 с.

31. Курочка Н. И., Каркач П. М. Прокурорський нагляд в Україні. Луганськ, 2013. 236 с.

32. Кучинська О., Щиголь О. Забезпечення права засудженого на справедливий суд в аспекті перегляду судових рішень за виключними обставинами на прикладі рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України». *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 254–260.

33. Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики. Київ : Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), 2015. 44 с. URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/genderna_pol_tika_s.pdf.

34. Методичні рекомендації щодо виконання вимог міжнародних договорів та КПК України про міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій / [О. В. Бедро, В. В. Григоровський, О. Ю. Кіцул, О. В. Коваленко та ін.]. Київ : Генеральна прокуратура України ; Нац. акад. прокуратури України, 2012. 60 с.

35. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. 448 с.

36. Правові засади протидії корупції : навч. посіб. / кол. авт.; за ред. М. В. Лошицького. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2019. 342 с.

37. Про результати роботи Головного слідчого управління Генеральної прокуратури України у першому кварталі 2019 року. *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 22–23.

38. Рішення Європейського суду з прав людини в кримінальних справах. Захист життя, здоров'я, честі та гідності / за заг. В. С. Ковальського. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 296 с.

39. Саковський А. Оперативно-розшукове документування як пошуково-пізнавальний процес і складник оперативно-розшукової діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 371–377.

40. Смірнов М. Правова природа та особливості нагляду прокурора у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 108–112.

41. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захаров, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко. [3-є вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 352 с.

42. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 120 с.

43. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб для підг. до іспитів / [упоряд. І. В. Тетарчук, Т. С. Дяків]. Київ : ЦУЛ, 2013. 200 с.

44. Судові та правоохоронні органи України. : мультимед. навч.-метод. посіб / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

45. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [12-те вид. доповн і перероб.]. Київ : Алерта, 2016. 810 с.

46. Тетарчук І. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів. Київ : ЦУЛ, 2019. 202 с.

47. Тимошук В. Поняття і завдання судового огляду у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 265–273.

РОЗДІЛ 9. МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ – ІНТЕРПОЛ

9.1. Поняття Інтерполу, завдання та принципи діяльності цієї організації

INTERPOL

Інтерпóл (фр. *Organisation Internationale de Police Criminelle*, *OIPC*, англ. *International Criminal Police Organization*, *ICPO*) – організація, що займається пошуком певного об'єкту, людини, сприяє пошукам поліції. Заснована як англ. *International Criminal Police Commission* в 1923, а з 1956 використовується теперішня назва.

До складу входять 190 країн світу, які фінансують організацію на суму \$ 59 мільйонів шляхом щорічних внесків. За розміром друга міжнародна міжурядова організація після ООН. Самі працівники Інтерполу не можуть безпосередньо виконувати поліцейських функцій (права заарештовувати чи носити та застосовувати свою чи табельну зброю) на будь-якій території країн – членів організації. Вони займаються лише координацією сил, щоб правоохоронці з інших країн набагато легше справлялись з такими речами, як особливості національного правосуддя, законодавства, мовний бар'єр.

Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол (МОКП – Інтерпол) створена 7 вересня 1923 року рішенням Міжнародного поліцейського конгресу, що проводився у м. Відні, Австрія. Разом з тим, історія створення цієї організації починається набагато раніше.

Наприкінці XIX початку XX сторіччя, перед правоохоронними органами усього світу дедалі частіше почало поставати питання розшуку і затримання осіб, які вчинили злочини і переховуються від кримінальної відповідальності за кордоном. Реалії суспільного життя, а саме розвиток економічних, політичних і соціальних зв'язків між державами сприяли інтегруванню злочинності на міжнародний рівень. Саме тоді виникла потреба у створенні міжнародної поліцейської організації для забезпечення належної співпраці правоохоронних органів різних держав у боротьбі проти міжнародної (або транснаціональної) злочинності.

1889 р. відбулось установче засідання Міжнародного союзу кримінального права. Його учасники констатували появу міжнародної злочинності і закликали поліцейських різних країн до узгоджених дій для її подолання. Водночас з'явилися пропозиції підвести під співробітництво поліції постійно діючу, організаційно оформлену базу – спочатку на національному, а потім і міжнародному рівні.

1905 р. на міжнародній конференції криміналістів германомовних країн зроблено чергову спробу об'єднати зусилля в боротьбі проти міжнародної злочинності. На своїй 10-й міжнародній асамблеї в м. Гамбурзі криміналісти за пропозицією франкомовних держав прийняли резолюцію на підтвердження того, що підвищений попит на туризм та закордонні подорожі сприяє появі нових форм міжнародної злочинності. Отже, для її подолання необхідні спільні міжнародні зусилля. Тому планувалось у складі поліцейських підрозділів організувати національні центральні бюро для обміну інформацією про міжнародну злочинність і покращання прямих поліцейських відносин.

Проблеми боротьби з міжнародною злочинністю обговорювалися на багатьох конференціях і конгресах: 1905 р. (Буенос-Айрес), 1909 р. (Мадрид), 1912 р. (Сан – Паулу) і 1913 р. (Вашингтон).

1914 р. в Монако відбувся Перший міжнародний конгрес кримінальної поліції, представлений фахівцями з Австрії, Великобританії, Італії, Росії, Франції. До порядку денного конгресу були внесені чотири питання:

- 1) уніфікація процедури екстрадиції злочинців;
- 2) міжнародна превентивна антропометрія;
- 3) створення відділу з обліку міжнародної кримінальної інформації;
- 4) розробка заходів щодо прискорення і спрощення арешту злочинців.

В підкомітетах офіційні представники поліцейських сил обговорювали технічні питання, пов'язані із захистом офіцерів поліції, прийняттям міжнародного кодексу поліції та ін.

Перша секція розглядала загальні проблеми поліції. Друга і третя – окремі питання роботи міжнародної поліції і особливості законодавств різних країн. Учасники форуму звернулися до уряду Монако з проханням взяти на себе ініціативу щодо створення у Парижі міжнародних комісій з розробки уніфікованих стандартів посвідчень особи і організації єдиного міжнародного бюро ідентифікації міжнародних злочинів. Водночас вони домовились про зустріч знову через два роки в Бухаресті на Другому міжнародному конгресі кримінальної поліції. Проте за Першої світової війни пішли в непам'ять не лише ці надії, й всі прийняті в Монако резолюції.

Після Першої світової війни на порядку денному стояла та сама проблема – міжнародна злочинність, але вже у гострішій формі. Далася взнаки мораль

військового часу – різко підвищився рівень злочинності, зокрема, на підґрунті наркоманії й алкоголізму. Тому питання об'єднання зусиль кримінальної поліції проти злочинності на міжнародному рівні набуло особливої актуальності.

У вересні 1923 р. у Відні (Австрія) відбувся Міжнародний поліцейський конгрес, представлений всіма континентами, крім Австралії. У ньому взяли участь криміналісти, криминологи і дипломати Австрії, Бельгії, Греції, Данії, Єгипту, Італії, Латвії, Литви, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Румунії, Сполучених Штатів Америки, Туреччини, Угорщини, Франції, Чехословаччини, Швейцарії і Швеції.

Однією з резолюцій конгрес заснував Міжнародну комісію кримінальної поліції (МККП), з її першою офіційною штаб-квартирою у Відні, яка негайно розпочала роботу над програмою своїх дій (отже, 7 вересня 1923 р. вважають датою народження Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу). 1924 р. МККП прийняла резолюцію з п'яти важливих питань, що визначили напрями розвитку на багато років уперед, а саме: створення інформаційних відділень зі збирання фактів прояву міжнародної злочинності; розробка систем доказів і міжнародного розшуку злочинців; організація відділень з ідентифікації осіб на відстані; видання газети міжнародної поліції; створення загальної програми з попередження і виявлення підроблених банкнот і документів.

1930 р. МККП розроблено принципи здійснення екстрадиції.

В березні 1938 р. німецькі війська окупували Австрію, а через 18 місяців розпочалася Друга світова війна. Діяльність МККП було згорнуто.

З 1940 р. МККП очолював шеф німецької служби безпеки Гейдрих. Адміністрацію МККП було переведено в Берлін.

Протягом другої світової війни не відбулося жодного офіційного конгресу МККП.

1946 р. представники 17 держав у відповідь на заклик уряду Бельгії зустрілися в Брюсселі для відтворення Міжнародної комісії кримінальної поліції. Було прийняте рішення про перенесення її штаб-квартири до Парижа (Франція). 19 країн поновили свою участь у МККП, серед них Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Єгипет, Іран, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Сполучені Штати Америки, Туреччина, Франція, Чехословаччина, Чилі, Швейцарія, Швеція і Югославія.

Слід відмітити, що вперше слово «Інтерпол» (так само як і сучасний знак – символ Організації) 1914 р. з'явилось на сторінках «Journal de Monaco» у статті про Перший міжнародний конгрес кримінальної поліції. А з 22 липня 1946 р. використовується як телеграфне позначення адреси штаб-квартири у Парижі.

1956 р. у Відні на ювілейній 25-й сесії Генеральної асамблеї МККП прийнято Статут Організації, що вступив в дію 13 червня 1956 року, останні зміни внесені 01 січня 1986 року²⁵⁷. З прийняттям нового статуту, пов'язують нову історію Інтерполу. У ст. 1 якого зазначено, що віднині Міжнародна комісія кримінальної поліції називатиметься *Міжнародною організацією кримінальної поліції (МОКП) – Інтерпол*. Статутом передбачено співробітництво на світовому рівні, до цього – вплив Організації поширювався в основному на європейські держави. Штаб-квартира Інтерполу з 1989 року знаходиться в Ліон (Франція). Робочі мови Інтерполу – *англійська, французька, арабська та іспанська*.

Метою Інтерполу є:

✓ забезпечувати широку взаємодію всіх органів (установ) кримінальної поліції в рамках існуючого законодавства країни та у дусі Загальної Декларації прав людини;

✓ створювати і розвивати установи, які можуть успішно сприяти попередженню кримінальної злочинності і боротьбі з нею (ст. 2 Статуту).

У ст. 3 Статуту зазначено, що організації *забороняється* будь-яке втручання чи діяльність політичного, воєнного, релігійного чи расового характеру. Згідно з положеннями Статуту Інтерполу можна зробити висновок, що цю організацію можна віднести до міжнародних міжвідомчих організацій. Про це свідчить рівень представництва держав у системі Інтерполу і наявність у нього правосуб'єктності. Співробітництво країн в Інтерполі стосується визначеного кола питань, пов'язаних з участю поліцейських органів країн-членів у боротьбі з кримінальною злочинністю.

Будь-яка країна може уповноважити будь який свій офіційний поліцейський орган, функції якого співвідносяться з діяльністю організації, виступати як Член Організації. Заявку на вступ у Члени спрямовується Генеральному секретарю відповідним урядовим органом. Рішення про прийняття в Члени затверджується Генеральною Асамблеєю більшістю в 2/3 голосів.

9.2. Організаційна структура Інтерполу. Функції його керівних органів

Структура Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол

---

²⁵⁷ Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу : набрав законної сили 13 черв. 1956 р., із змінами, внесеними згідно з станом на 1 січ. 1986 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142.

визначена у ст. 5 Статуту. Так, зокрема до *структури Інтерполу входять*:

- ✓ Генеральна Асамблея;
- ✓ Виконавчий комітет;
- ✓ Генеральний секретаріат;
- ✓ Національні центральні бюро (НЦБ);
- ✓ Радники;
- ✓ Комісії з контролю файлів.

Генеральна Асамблея є найвищим органом Організації. Вона складається із делегатів, яких призначають Члени Організації. Кожний Член Організації може бути предствлений одним або декілька делегатами; однак кожна країна може мати лише одного керівника делегації, який призначається компетентним урядовим органом цієї країни. *Через спеціальний характер діяльності Організації її учасниці повинні прагнути включати до складу своїх делегацій:*

а) вищих посадових осіб тих відомств, які виконують поліцейські функції;

б) посадових осіб, службові обов'язки яких пов'язані з діяльністю Організації;

в) фахівців з питань, що внесені до порядку денного.

Генеральна Асамблея виконує такі функції:

- ✓ виконувати обов'язки, передбачені даним Статутом;
- ✓ визначати принципи та запроваджувати загальні заходи, які сприятимуть досягненню цілей, визначених у ст. 2 даного Статуту;
- ✓ розглядати та затверджувати загальну програму діяльності, підготовлену Генеральним секретарем на наступний рік;
- ✓ встановлювати інші регламентуючі положення, які вважаються необхідними;
- ✓ обирати осіб для виконання визначених Статутом функцій;
- ✓ ухвалювати резолюції та надавати рекомендації Членам з питань, які належать до компетенції Організації;
- ✓ визначати фінансову політику Організації;
- ✓ розглядати та затверджувати будь-які угоди, які мають бути укладені з іншими організаціями (ст. 8 Статуту).

Члени Організації в межах своїх повноважень та з урахуванням їхніх власних зобов'язань мають здійснювати всі можливі заходи для виконання рішень Генеральної Асамблеї.

Учасниці Організації у рамках своїх повноважень і у відповідності до своїх зобов'язань вживають усіх заходів для виконання рішень Генеральної Асамблеї.

Генеральна Асамблея проводить свої сесії *щорічно*. На прохання

Виконавчого комітету або більшості Членів Організації можуть бути скликані надзвичайні сесії Генеральної Асамблеї.

У ході сесій Генеральна Асамблея може утворювати спеціальні комітети для вирішення конкретних питань.

На заключному засіданні кожної сесії Генеральна Асамблея визначає місце проведення наступної сесії. Час проведення наступної сесії визначається за домовленістю між Президентом і країною проведення після узгодження з Генеральним секретарем. Право голосу на Генеральній Асамблеї належить тільки одному делегату від кожної країни. Рішення приймаються простою більшістю голосів, за винятком тих, для прийняття яких відповідно до Статуту потрібно більшість у 2/3 голосів.

Виконавчий комітет складається з Президента Організації, трьох Віце-Президентів і 9 делегатів. Ці 13 членів представляють різні країни відповідно до принципу справедливого географічно представництва.

Відповідно до ст. 17 Статуту Президент обирається терміном на 4 роки. Віце-Президенти обираються терміном на 3 роки. По закінченню терміну своїх повноважень вони не можуть відразу ж бути обрані на ті ж посади або делегатами у Виконавчий Комітет. Якщо внаслідок обрання Президента не виконуються або не узгоджуються положення статті 15, а саме принципу справедливого географічного представництва чи статті 16, тобто того, що Президент і Віце-Президенти не представляють різні континенти, у цьому випадку обирається четвертий Віце-Президент для того, щоб на рівні Президента були представлені всі чотири континенти. У цьому випадку Виконавчий комітет тимчасово буде включати чотирнадцять членів. Цей тимчасовий період закінчується тоді, коли обставини знову зроблять положення Статей 15 і 16 здійсненими.

Повноваження Президента Організації визначено у Статуті (ст. 18). Зокрема він:

- а) головує на сесіях Генеральної Асамблеї та Виконавчого комітету та керує дискусіями;
- б) забезпечує відповідність діяльності Організації рішенням Генеральної Асамблеї та Виконавчого комітету;
- в) підтримує, наскільки це можливо, безперерпний постійний зв'язок постійний безпосередній зв'язок з Генеральним секретарем Організації.

Дев'ять делегатів у Виконавчий комітет обираються Генеральною Асамблеєю терміном на 3 роки. Після закінчення терміну своїх повноважень вони не можуть відразу ж бути переобрані на ті ж посади.

Виконавчий комітет збирається на засідання не менше одного разу на рік по скликанню Президента Організації. При виконанні своїх обов'язків усі

члени Виконавчого комітету діють як представники Організації, а не як представники своїх відповідних країн.

Виконавчий комітет відповідно до ст. 22 Статуту виконує наступні функції:

- а) здійснює контроль за виконанням рішень Генеральної Асамблеї;
- б) готує порядок денний сесій Генеральної Асамблеї;
- в) подає на розгляд Генеральній Асамблеї програми роботи або проєкти, які вважає корисними;
- г) здійснює нагляд за діяльністю Генерального секретаря;
- д) виконує всі повноваження, покладені на нього Асамблеєю.

У випадку відставки або смерті будь-кого із членів Виконавчого комітету Генеральна Асамблея обирає замість нього іншого члена, строк повноважень якого триває до дати закінчення строку повноважень попередника. Жодний член Виконавчого комітету не може залишатися на посаді, якщо він припинив бути делегатом Організації. Повноваження членів Виконавчого комітету є чинними до завершення сесії Генеральної Асамблеї, яка проводиться в рік закінчення строку їхніх повноважень.

Постійно діючі служби Організації складають **Генеральний секретаріат**.

Генеральний секретаріат є міжнародним центром боротьби зі злочинністю, а також спеціалізованим і інформаційним центром. До його функцій належить:

- а) упроваджує рішення Генеральної Асамблеї та Виконавчого комітету;
- б) діє як міжнародний центр боротьби із загальнокримінальними злочинами;
- в) діє як технічний та інформаційний центр;
- г) забезпечує ефективне управління діяльністю Організації;
- г) підтримує контакти з національними та міжнародними установами, беручи до уваги, що питання, пов'язані із розшуком злочинців, мають бути опрацьовані через Національні центральні бюро;
- д) видає будь-які публікації, які можуть вважатися корисними;
- е) організовує і виконує роботу секретаріату під час сесій Генеральної Асамблеї, Виконавчого комітету та будь-якого іншого органу Організації;
- є) розробляє проєкт програми роботи на наступний рік для розгляду та затвердження Генеральною Асамблеєю та Виконавчим комітетом;
- ж) підтримує, наскільки це можливо, безпосередній постійний зв'язок з Президентом Організації.

Генеральний секретаріат складається з Генерального секретаря, та технічного та адміністративного персоналу, який виконує функції з забезпечення діяльності Організації.

Кандидатура Генерального секретаря пропонується Виконавчим комітетом і затверджується Генеральною Асамблеєю терміном на 5 років. Генеральний секретар може бути переобраний і на наступні терміни, але повинен скласти повноваження по досягненні 65-річного віку. Проте по досягненні цього віку йому може бути дозволено виконувати свої повноваження до закінчення терміну дії мандата. Генеральний секретар обирається з числа осіб, які мають високу компетентність у питаннях діяльності поліції. У виняткових обставинах Виконавчий комітет може запропонувати на засіданні Генеральної Асамблеї відсторонити Генерального секретаря від виконання відповідних повноважень.

Генеральний секретар відповідно до ст. 29 Статуту підбирає персонал і керує його роботою, вирішує питання бюджету, а також організовує і спрямовує роботу постійних служб відповідно до директив, які виходять від Генеральної Асамблеї або від Виконавчого комітету. Генеральний секретар представляє Виконавчому комітетові або Генеральній Асамблеї будь-які пропозиції або проекти, які стосуються діяльності Організації. Генеральний секретар відповідальний перед Виконавчим комітетом і Генеральною Асамблеєю. Генеральний секретар має право брати участь у дебатах Генеральної Асамблеї, Виконавчого комітету та всіх інших підзвітних йому органів. При виконанні своїх обов'язків Генеральний секретар представляє Організацію, а не якусь конкретну країну.

Національне центральне бюро. При виконанні поставлених завдань Організація спирається на постійну та активну співпрацю своїх учасниць, які у рамках законодавств своїх країн повинні надавати всі можливості для сумлінної участі в її діяльності.

Для забезпечення вищезгаданої співпраці кожна країна визначає орган, який буде виступати як Національне центральне бюро. Національне центральне бюро здійснює взаємодію:

- а) з різними установами країни;
- б) з тими органами інших країн, які виступають як Національні центральні бюро;
- в) з Генеральним секретаріатом Організації (ст. 32 Статуту).

У тих випадках, коли в яких-небудь країнах положення ст. 32 дійсного Статуту незастосовні або не дозволяють ефективно здійснювати централізовано координовану співпрацю, Генеральний секретаріат разом із цими країнами визначає найбільш прийнятні альтернативні заходи співпраці.

За науковими питаннями Організація може звертатися до ***радників.***

Відповідно до ст. 35 Статуту радники виконують винятково консультативні функції.

Радники призначаються Виконавчим комітетом терміном на 3 роки. Їхнє призначення вважається остаточним тільки після повідомлення про нього Генеральною асамблеєю. Кандидатури радників обираються з числа осіб, які користуються всесвітньо відомим авторитетом у будь-якій із галузей, що виявляють зацікавленість для Організації.

За рішенням Генеральної Асамблеї Радник може бути відсторонений від виконання відповідних функцій.

Ресурси Організації складаються з:

- а) грошових внесків учасниць Організації;
- б) пожертвувань, дарунків, субсидій, дотацій та інших ресурсів, прийняття яких повинно бути схвалено Виконавчим комітетом.

Комісія з контролю файлів є незалежним органом, який має забезпечувати відповідність обробки персональної інформації Організацією правилам, встановленим Організацією у цій сфері.

Комісія з контролю файлів має надавати Організації рекомендації щодо будь-яких проєктів, операцій, установа правил або інших питань, які стосуються обробки персональної інформації.

Комісія з контролю файлів має опрацьовувати запити стосовно інформації, що міститься у файлах Організації.

Члени Комісії з контролю файлів мають володіти кваліфікацією, необхідною для виконання покладених на них функцій. Склад Комісії та порядок її роботи є предметом регулювання спеціальних правил, установлених Генеральною Асамблеєю (ст.ст. 36, 37 Статуту).

9.3. Національне центральне бюро Інтерполу (НЦБ) в Україні

Зазвичай, країни, що вступили до Інтерполу, створюють у короткий термін в структурі свого поліцейського відомства Національне центральне бюро (далі – НЦБ).

Для поліції кожної країни НЦБ – це служба, через яку вона отримала практично вихід на рівень міжнародного співробітництва, можливість брати участь у боротьбі із злочинами. Для Інтерполу це певна з'єднувальна ланка з поліцією країн-членів. У своїй країні бюро підтримує відносини з різними національними установами (прокуратура, суд, банки, митниці, імміграційні служби), а на міжнародному рівні – з НЦБ інших країн і Генеральним секретаріатом.

Кожне НЦБ відстоює перш за все інтереси своєї країни, забезпечує ефективність участі поліції країн-членів Інтерполу в міжнародному співробітництві, у т.ч. на рівні прямих двосторонніх контактів.

Перші контакти українських правоохоронних органів з зарубіжними колегами в рамках Інтерполу почалися в 1990 році, але не безпосередньо, а через відповідні структури колишнього СРСР. Саме тоді Постановою Ради Міністрів СРСР № 338 від 7 квітня 1990 року створено Національне центральне бюро Інтерполу в СРСР. На початку 1991 року вже обговорювалася можливість самостійного членства України в Інтерполі, але через вертикальну залежність від МВС СРСР реалізувати це не вдалося.

Своєю постановою Кабінет Міністрів України від 30 вересня 1992 року № 555 прийняв пропозицію Міністерства внутрішніх справ України, погоджену з Міністерством юстиції України, Міністерством закордонних справ України та Службою безпеки, про вступ України до Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, та подав від імені Уряду заяву про вступ України до цієї організації. Кабінет Міністрів України виділив для сплати вступного та річного внесків Інтерполу 328 700 швейцарських франків²⁵⁸.

25 березня 1993 року Кабінет Міністрів України постановою від № 220 затвердив «Положення про Національне центральне бюро Інтерполу», де визначено, що взаємодія правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі України, здійснюється лише через *Національне центральне бюро Інтерполу*, яким виступає *Національна поліція*²⁵⁹. Витрати, пов'язані з участю України в діяльності Інтерполу, фінансуються з державного бюджету.

Начальник робочого апарату Бюро за дисциплінарними правами прирівнюється до начальника департаменту апарату центрального органу управління Національної поліції. Голова Національної поліції зобов'язаний подавати щороку у січні Міністрові внутрішніх справ України для подальшого інформування Кабінету Міністрів України звіт про результати діяльності Національного центрального бюро Інтерполу.

Україну було прийнято до Міжнародної організації кримінальної поліції у 1992 році на 61-й сесії Генеральної асамблеї Інтерполу. Повноправним членом цієї організації наша держава стала в 1993 році після створення Національного центрального бюро Інтерполу. За цей період пройдено нелегкий шлях становлення, розвитку і визнання українського Бюро Інтерполу як одного з

---

²⁵⁸ Про вступ України до Інтерполу : постанова Кабінету Міністрів України від 30 верес. 1992 р. № 555. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-92-%D0%BF>.

²⁵⁹ Про Національне центральне бюро Інтерполу : постанова Кабінету Міністрів України від 25 берез. 1993 р. № 220. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-%D0%BF>.

передових підрозділів, що представляє інтереси держави на міжнародному рівні.

Діяльність НЦБ Інтерполу в Україні значною мірою має міжвідомчий характер. Порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол регламентовано в «Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол», затвердженої спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 17 серпня 2020 р. № 613/380/93/228/414/510/2801/5²⁶⁰.

Міжнародне співробітництво правоохоронних органів України з органами Інтерполу, НЦБ іноземних держав, компетентними органами іноземних держав та міжнародними установами з використанням інформаційної системи Інтерполу здійснюється з питань та у формах, визначених правилами Інтерполу.

Цілями міжнародного співробітництва з використанням інформаційної системи Інтерполу є:

- установлення місцезнаходження осіб, які розшукуються, з метою їх затримання, арешту, обмеження свободи пересування та подальшої видачі (екстрадиції);
- установлення місцезнаходження осіб чи об'єктів, що становлять інтерес для правоохоронних органів України чи інших держав-членів Інтерполу;
- надання чи отримання інформації, що стосується розслідування злочинів, кримінального минулого або злочинної діяльності осіб;
- надання чи отримання інформації з метою попередження про осіб, події, об'єкти, способи вчинення злочинів, що становлять реальну загрозу публічній безпеці та порядку й можуть завдати істотної шкоди майну чи громадянам;
- ідентифікація осіб чи невідомих трупів;
- проведення криміналістичних досліджень;
- надання чи отримання інформації з питань публічної безпеки і порядку;

---

²⁶⁰ Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 17 серп. 2020 р. № 613/380/93/228/414/510/2801/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20>.

➤ ідентифікація загроз, організованих груп та злочинних організацій, тенденцій розвитку злочинності;

➤ обмін досвідом з питань боротьби із злочинністю та правоохоронної діяльності.

Використання інформаційної системи Інтерполу правоохоронними органами України здійснюється відповідно до встановленого вищевказаної Інструкцією порядку у формі надсилання запиту/звернення до уповноваженого підрозділу або у формі прямого доступу.

Уповноважений підрозділ на підставі отриманого від правоохоронного органу України запиту/звернення забезпечує використання інформаційної системи Інтерполу шляхом:

1) надсилання запиту про публікацію Генеральним секретаріатом Інтерполу оповіщень:

Червоного оповіщення (RED NOTICE);

Синього оповіщення (BLUE NOTICE);

Зеленого оповіщення (GREENNOTICE);

Жовтого оповіщення (YELLOW NOTICE);

Чорного оповіщення (BLACK NOTICE);

Пурпурного оповіщення (PURPLE NOTICE);

Помаранчевого оповіщення (ORANGE NOTICE);

Оповіщення про викрадені культурні цінності;

2) надсилання циркулярного оповіщення (циркуляра);

3) надсилання повідомлення;

4) внесення інформації до банків даних Інтерполу, її коригування або видалення;

5) отримання інформації з банків даних Інтерполу.

Крім того, уповноважений підрозділ надсилає до органів Інтерполу, НЦБ іноземних держав, компетентних органів іноземних держав та міжнародних установ запити, документи або інформацію відповідно до міжнародних договорів України у випадках, в яких передбачається використання каналів зв'язку Інтерполу.

Порядок оформлення та надсилання повідомлень, циркулярних оповіщень (циркулярів), запитів про публікацію Генеральним секретаріатом Інтерполу оповіщень, а також внесення інформації до банків даних Інтерполу, її коригування або видалення та отримання інформації з банків даних Інтерполу визначається цією Інструкцією та правилами Інтерполу.

Інформаційна система Інтерполу використовується для обміну відомостями про фізичних та юридичних осіб, об'єкти, події та факти лише в рамках відповідного кримінального провадження та/або оперативно-

розшукової (розшукової) справи (за умови вжиття вичерпних заходів на національному рівні), а також заходів з питань публічної безпеки і порядку, запобігання перетинанню та недопущення перетинання державного кордону України особами, яким заборонено в'їзд або обмежено виїзд з України.

Інформація, отримана з використанням інформаційної системи Інтерполу, призначена виключно для використання правоохоронними органами України та судами для запобігання злочинам, виявлення, припинення, розслідування злочинів, забезпечення публічної безпеки і порядку, підтримання публічного обвинувачення та судового провадження, здійснення ідентифікації особи у випадках, передбачених законодавством.

Правоохоронні органи України зобов'язані забезпечити ефективний захист інформації, яку отримують та передають з використанням інформаційної системи Інтерполу.

Відомості, що обробляються в інформаційній системі Інтерполу, можуть передаватися засобом масової інформації лише з дозволу тих органів Інтерполу, НЦБ іноземних держав, компетентних органів іноземних держав, міжнародних установ, правоохоронних органів України, які надали їх для обробки і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим.

Як і в попередні роки, одним з пріоритетних напрямків діяльності НЦБ Інтерполу в Україні залишається боротьба зі злочинами у сфері зовнішньоекономічної діяльності, паливно-енергетичного комплексу, особливо стосовно операцій з високоліквідною продукцією промислового та агропромислового комплексу, кредитно-фінансовій та банківській системах, а також злочинами міжрегіонального характеру, вчиненими із застосуванням вогнепальної зброї та вибухових речовин, незаконним обігом наркотиків, нелегальною міграцією, злочинами, пов'язаними з викраденням автотранспорту.

За період існування Українського бюро створені бази даних «Документообіг», «Особи», «Транспорт», «Фірми», «Номерні речі», «Культурні цінності», «Депортовані особи», масив яких на сьогодні складає більше 850 тисяч облікових одиниць. Подальше вдосконалення та розвиток НЦБ Інтерполу в Україні сприятиме об'єднанню поліцейських підрозділів у боротьбі проти різних проявів міжнародної злочинності.

Укрбюро Інтерполу у своїй діяльності керується Конституцією України, законодавчими актами України щодо боротьби із злочинністю, міжнародними договорами України, Статутом та іншими нормативними документами Інтерполу, Кримінальним процесуальним кодексом України, нормативними актами МВС та Національної поліції. Служба здійснює обмін інформацією з правоохоронних проблем та координацію дій у боротьбі зі злочинністю, яка

виходить за межі України або носить транснаціональний характер. Наше Бюро постійно зміцнює співробітництво з регіональними правоохоронними органами для своєчасного реагування на запити, що надходять із зарубіжних країн, та, як наслідок, успішного виконання покладених на нього функцій по координації дій для своєчасного розкриття злочинів. НЦБ Інтерполу в Україні досягло значних успіхів у боротьбі з торгівлею людьми, але, незважаючи на це, ще залишилось безліч проблем, які потрібно вирішити найближчим часом. Наше Бюро розраховує на всебічну підтримку закордонних колег у спільній справі забезпечення ефективної та результативної боротьби з міжнародною злочинністю. Подальше вдосконалення та розвиток Українського бюро сприятиме об'єднанню поліції всіх держав у боротьбі проти міжнародного тероризму та інших проявів міжнародної злочинності.

Запитання для самоконтролю

1. Історія встановлення і розвитку Інтерполу.
2. Генеральна Асамблея Інтерполу.
3. Генеральний Секретаріат і Генеральний Секретар Інтерполу.
4. Які завдання є основними для Укрбюро Інтерполу?
5. На який орган покладаються повноваження Укрбюро Інтерполу?
6. Які суб'єкти виступають сторонами взаємодії по лінії Інтерполу?
7. Історичні особливості створення Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу.
8. Основні завдання Робочого апарату Укрбюро Інтерполу.
9. Національні центральні бюро Інтерполу. Організаційно-функціональна структура національних центральних бюро Інтерполу в зарубіжних країнах.

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Нормативно-правове регулювання діяльності НЦБ Інтерполу в Україні.
2. Принципи діяльності Інтерполу в Україні.
3. Моральні засади діяльності НЦБ Інтерполу в Україні.
4. Принципи діяльності Інтерполу.
5. Міжнародна спрямованість функціонування Генеральної Асамблеї Інтерполу.
6. Міжнародно-правовий статус Генерального Секретаря Інтерполу.

Список використаних джерел до 9 розділу:

Нормативно-правові акти:

1. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» : чинне законодавство станом на 14 черв. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 24 с.
3. Конвенція про захист прав людини і основних свобод : прийн. 04 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 3 верес 1981 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.
7. Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. від 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийн. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
11. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
12. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

13. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

14. Про внесення змін до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 лип. 2019 р. № 564. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0835-19>.

15. Про внесення зміни до Структури апарату Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 груд. 2020 № 846. *Міністерство внутрішніх справ України* : [сайт]. URL: <https://mvs.gov.ua/ua>.

16. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р. №794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

17. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. №3781-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

18. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 бер. 2018 р. № 2337-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>.

19. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. №3782-XII. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

20. Про запобігання корупції : Закон України від 14 квіт. 2014 р. № 3206-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

21. Про заохочення в Національній поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25 квіт. 2019 р. № 317. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0535-19>.

22. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

23. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро

розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 17 серп. 2020 р. № 613/380/93/228/414/510/2801/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20>.

24. Про затвердження Інструкції про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час досудового розслідування : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01 жовт. 2018 р. № 806/3105/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1190-18conv>.

25. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 лист. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5/. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

26. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 лип. 2017 р. № 575. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

27. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27 квіт. 2020 р. № 357. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n7>.

28. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17 лип. 2017 р. № 591. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17>.

29. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03 лист. 2015 р.

№ 1339. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

30. Про затвердження Інструкції про порядок проведення криміналістичних досліджень транспортних засобів і реєстраційних документів, що їх супроводжують, працівниками Експертної служби МВС України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31 трав. 2013 р. № 537. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1309-13>.

31. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

32. Про затвердження окремих положень Кримінального процесуального кодексу України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 лист. 2012 р. № 1104. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF>.

33. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>.

34. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20 трав. 2020 р. № 405. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20>.

35. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20>.

36. Про затвердження Положення про Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 серп. 2020 р. № 620. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS984.html.

37. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Генеральної прокуратури України від 29 верес. 2017 р. №807/1193/279.

Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17>.

38. Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 черв. 2017 р. № 480. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17#n7>.

39. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 лют. 2019 р. № 100. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

40. Про затвердження Порядку функціонування центральної підсистеми єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16 верес. 2020 р. № 665. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1092-20>.

41. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

42. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 2822. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

43. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2015 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

44. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

45. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 06 лип. 2017 р. № 570. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.

46. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3352-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>.

47. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

48. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

49. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

50. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

51. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу : вчинено 13 черв. 1956 р. ; набрання чинності для України від 04 лист. 1992 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142.

52. Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 06 жовт. 1999 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей, тези доповідей на конференціях, круглих столах

1. Андрійченко О., Чернецька О. Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 284–288.

2. Андрій В. І., Кіндюк Б. В. Основні положення міжнародного договору єдиної концепції «Про наркотичні засоби» 1961 р. *Юридична Україна*. 2020. № 4. С. 24–30.

3. Ахтирська Н. Екстрадиція «вора в законі». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 320–327.

4. Баганець О. Про деякі проблеми досудового слідства та прокурорського нагляду і можливі шляхи вирішення. *Вісник прокуратури*. 2016. № 3. С. 65–80.

5. Баулін О. В., Матвеев П. С., Матвеева С. П. Зразки документів з публічного права (кримінальне право, кримінальний процес, адміністративне право та процес) : навч. посіб. [2-ге видан. перероб. та допов.]. Київ : Алерта, 2019. 128 с.

6. Баулін О. Сучасні проблеми забезпечення вимог закону при повідомленні про підозру. *Вісник прокуратури*. 2016. № 4. С. 54–62.

7. Бойко І. Правове регулювання діяльності органів внутрішніх справ у сфері забезпечення внутрішньої безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 105–113.

8. Бурлак П. Методика розслідування кримінальних проваджень щодо викрадання військового майна, вчиненого військовими службовими особами

шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 410 КК України). *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 66–75.

9. Влад С. Особливості організації роботи прокуратури України в галузі. Міжнародного співробітництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 319–324.

10. Воєвода А., Александров О. Особливості початкового стану розслідування в кримінальному провадженні за фактами загибелі військовослужбовців у місцях проведення бойових дій. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 2. С. 70–81.

11. Гловюк І. В., Стоянов М. М., Завтур В. А. Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні : навч.-практ. компендіум. Одеса : Гельветика, 2020. 420 с.

12. Глушков В. О., Кузьмін С. А., Михайленко В. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. / Міжгалузева акад. управл. Київ : Дакор, 2013. 371 с.

13. Говоруха О. Моніторинг судових рішень прокурором при здійсненні представницької діяльності як важливий компонент ефективності правосуддя. *Вісник прокуратури*. 2017. № 4. С. 56–59.

14. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. рек. / [С. С. Чернявський, М. С. Пуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

15. Дрозд В. Судова практика щодо допустимості доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 185–190.

16. Експертизи у кримінальному провадженні : наук.-практ. посіб. / [А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, Н. В. Нестор, С. Д. Нестеренко, М. С. Туркот та ін.] ; за заг. ред. А. В. Столітнього. Київ : Норма права, 2020. 308 с.

17. Зразки процесуальних документів сторони захисту, потерпілого : практич. посіб. / [упоряд. Ю. І. Руснак]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 288 с.

18. Зразки процесуальних документів та бланків у кримінальному провадженні (з коментарями та поясненнями) / [упоряд. С. С. Чернявський, С. В. Петков, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 350 с.

19. Капустник В., Стащак М. Завдання оперативних підрозділів Національної поліції під час проведення оперативно-розшукових заходів відомчого санкціонування. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 209–213.

20. Караман І. В., Козіна В. В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. Київ : ВАІТЕ, 2015. 136 с.

21. Клопотання прокурора у кримінальному провадженні : наук.-практ. посіб. / [Ю. Г. Севрук, А. В. Столітній, О. В. Санін, О. В. Єні, М. С. Туркот та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук А. В. Столітнього. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2018. 346 с.

22. Ковальчук Я. Принципи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 132–136.

23. Комарницька О., Єсипчук С. Особливості реагування прокурора на виявлені порушення закону під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. *Вісник прокуратури*. 2016. № 5. С. 60–71.

24. Кримінальне судочинство. Процесуальні документи. Практичний коментар та зразки. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 184 с.

25. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, І. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

26. Кримінальний процес : підручник. / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. К. : Центр учбової літератури 2013. 544 с.

27. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

28. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.

29. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одісей, 2013. 1104 с.

30. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ : наук.-практ. посіб. / [уклад.: А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, М. С. Туркот, М. І. Снігар] ; за ред. д.ю.н., проф. А. В. Столітнього. [2-ге вид.]. Київ : Норма права, 2020. 1504 с.

31. Курочка Н. І., Каркач П. М. Прокурорський нагляд в Україні. Луганськ, 2013. 236 с.

32. Кучинська О., Щиголь О. Забезпечення права засудженого на справедливий суд в аспекті перегляду судових рішень за виключними

обставинами на прикладі рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України». *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 254–260.

33. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.

34. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження у кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.

35. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.

36. Лебедева Н. Реформування підрозділу дільничних офіцерів поліції за проектом «Поліцейський офіцер громади» в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 137–140.

37. Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу : загальні принципи та найкращі практики. Київ : Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), 2015. 44 с. URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/genderna_pol_tika_s.pdf.

38. Методичні рекомендації щодо виконання вимог міжнародних договорів та КПК України про міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій / [О. В. Бедро, В. В. Григоровський, О. Ю. Кіцул, О. В. Коваленко та ін.]. Київ : Генеральна прокуратура України ; Нац. акад. прокуратури України, 2012. 60 с

39. Назарук О. І. Організація діяльності прокурора щодо забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2014. 20 с.

40. Організація роботи слідчо-оперативної групи : навч. посіб. / Л. Д. Удалова, Ю. В. Сухомлин, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, В. В. Зарубей. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 504 с.

41. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків.: Право, 2014. 448 с.

42. Правові засади протидії корупції : навч. посіб. / кол. авт.; за ред. М. В. Лошицького. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2019. 342 с.

43. Про результати роботи Головного слідчого управління Генеральної прокуратури України у першому кварталі 2019 року. *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 22–23.

44. Прокурорський нагляд за додержанням законів у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру пов'язаних з обмеженнях особистої свободи громадян : навч. посіб. / [В. Г. Неділько, В. С. Кожухар, О. М. Подільчак та ін.]. Київ : Нац. акад. прокуратури, 2019. 202 с.

45. Рішення Європейського суду з прав людини в кримінальних справах. Захист життя, здоров'я, честі та гідності / за заг. В. С. Ковальського. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 296 с.

46. Саковський А. Оперативно-розшукове документування як пошуково-пізнавальний процес і складник оперативно-розшукової діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 371–377.

47. Симчук А. С. Окремі проблемні питання тимчасового вилучення й арешту майна в діючому кримінальному процесуальному законодавстві. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2017 р.) / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. С. 235–241.

48. Симчук А. С., Кулик М. Й. Затримання уповноваженою службовою особою: окремі проблемні питання. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії* : тези доп. міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 30 лист. 2019 р.). Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 194–196. URL: <http://conferences.neasmo.org.ua/uk/conf/71/cat/10>.

49. Сирота Д., Слободяник Т. Функція досудового розслідування прокуратури. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 234–239.

50. Сірик Д. Участь прокурора у судовому процесі за оновленим процесуальним законодавством України. *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 76–83.

51. Смірнов М. Правова природа та особливості нагляду прокурора у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 108–112.

52. Стефанчук М. Реформа органів прокуратури в Україні: кадрове перезавантаження чи дискримінація за професійною ознакою? *Право України*. 2020. № 4. С. 264–277.

53. Стефанчук М. Форми та способи реалізації прокуратурою функцію представництва інтересів громадян або держави в суді. *Вісник прокуратури*. 2016. № 3. С. 34–48.

54. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захаров, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко. [3-тє вид., перероб. і допов.] Київ : Юрінком Інтер, 2009. 352 с.

55. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 120 с.

56. Судові та правоохоронні органи України : мультимед. навч.-метод. посіб / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун,

В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

57. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб для підгот. до іспитів / [упоряд. І. В. Тетарчук, Т. С. Дяків]. Київ : ЦУЛ, 2013. 200 с.

58. Тетарчук І. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів. Київ : ЦУЛ, 2019. 202 с.

59. Тимошук В. Поняття і завдання судового огляду у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 265–273.

60. Тимченко С. М. Судові і правоохоронні органи України : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 354 с.

61. Тичина Д. М. Удосконалення діяльності прокуратури в державному механізмі запобігання злочинам в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 88–98.

62. Туркот М., Лазукова О. Особливості організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням у умовах дії особливих правових режимів. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 2. С. 44–59.

63. Цимбал П. В. Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол та участь в ній України : лекція. Ірпінь, 1998. 35 с.

РОЗДІЛ 10. БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

10.1. Статус, основні принципи діяльності та завдання Бюро економічної безпеки України

Реалізація закріпленого в Конституції України суспільного ідеалу: демократичної, правової, соціальної держави, яка за умов громадянського суспільства забезпечує індивідуальну свободу, політичний, економічний та ідеологічний плюралізм, значною мірою залежить від усунення загроз соціальній безпеці, найбільш небезпечними з яких є правопорушення в сфері економіки. Важливою проблемою функціонування соціальної системи, потреба розв'язання якої актуалізується у зв'язку з поширенням кризових явищ у економіці, є зростання злочинності загалом й економічної злочинності зокрема.

Злочинність у сфері економічної діяльності стала проблемою, над вирішенням якої працювали і сьогодні продовжують працювати науковці, практики, політики, фахівці-правознавці тощо. А тому, стало актуальним питання про створення спеціалізованого органу, що буде займатися боротьбою з фінансовими злочинами проти держави.

Так, 28 січня 2021 року був прийнятий Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», який визначає, що **Бюро економічної безпеки України** – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави.

Відповідно до покладених завдань Бюро економічної безпеки України виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції²⁶¹.

Діяльність Бюро економічної безпеки України спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України²⁶².

²⁶¹ Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28 січ. 2021 р. № 1150-ІХ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20>.

²⁶² Про утворення Бюро економічної безпеки України : постанова Кабінету Міністрів України від 12 трав. 2021 р. № 510. *Кабінет Міністрів України* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-utvorennya-byuro-ekonomichnoyi-a51>.

Закон України «Про центральні органи виконавчої влади»²⁶³, інші закони, що регулюють діяльність органів виконавчої влади, а також Закон України «Про державну службу»²⁶⁴ застосовуються до Бюро економічної безпеки України та його працівників у частині, що не суперечить цьому Закону.

Правову основу діяльності Бюро економічної безпеки України становлять Конституція України²⁶⁵, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України²⁶⁶, цей Закон та інші закони України, а також прийняті відповідно до них нормативно-правові акти.

Відповідно до ст. 3 Закону Бюро економічної безпеки України здійснює свою діяльність на основі *принципів*:

- 1) верховенства права;
- 2) законності;
- 3) пріоритетності додержання прав, свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб;
- 4) оперативності;
- 5) відкритості та прозорості діяльності Бюро економічної безпеки України для суспільства та громадського контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам;
- 6) політичної нейтральності та позапартійності;
- 7) незалежності від інших, крім державних, інтересів;
- 8) персональної відповідальності кожного працівника;
- 9) справедливості;
- 10) неупередженості;
- 11) єдиноначальності у реалізації повноважень Бюро економічної безпеки України;
- 12) взаємодії з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями.

Основними завданнями Бюро економічної безпеки України є:

- 1) виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних;
- 2) оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення;

---

²⁶³ Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 берез. 2011 р. № 3166-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.

²⁶⁴ Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

²⁶⁵ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

²⁶⁶ Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

3) надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки;

4) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави;

5) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому;

6) планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності;

7) виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги;

8) складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки.

Незалежність Бюро економічної безпеки України гарантується визначеними цим Законом та іншими законами України:

1) особливим порядком конкурсного відбору, призначення та звільнення Директора Бюро економічної безпеки України, його заступників, інших працівників, а також визначеним законом вичерпним переліком підстав для припинення їхніх повноважень;

2) забороною незаконного втручання у здійснення повноважень працівників Бюро економічної безпеки України;

3) належною оплатою праці та соціальними гарантіями працівників Бюро економічної безпеки України;

4) правовим захистом і забезпеченням особистої безпеки працівників Бюро економічної безпеки України, їхніх близьких родичів, майна;

5) установленим законом порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення Бюро економічної безпеки України;

6) в інший спосіб, визначений цим Законом.

Забороняється втручання Президента України, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших юридичних осіб, а також фізичних осіб у діяльність Бюро економічної безпеки України з підстав, не передбачених законом.

Будь-які вказівки, пропозиції, вимоги, доручення, спрямовані до Бюро економічної безпеки України та його працівників, що стосуються питань досудового розслідування в конкретних кримінальних провадженнях і не

передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України²⁶⁷, є неправомірними і не підлягають виконанню. У разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо Директор Бюро економічної безпеки України, працівник Бюро економічної безпеки України невідкладно інформує про це в письмовій формі правоохоронні органи.

10.2. Повноваження Бюро економічної безпеки України

Відповідно до ст. 8 Закону Бюро економічної безпеки України відповідно до покладених на нього завдань:

1) здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у межах передбаченої законом підслідності;

2) здійснює інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Бюро економічної безпеки України;

3) здійснює інформаційну взаємодію з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами судової влади, іншими державними органами, підприємствами, установами та організаціями, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

4) здійснює розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання за вчинення кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;

5) збирає, обробляє та аналізує інформацію щодо кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;

6) залучає в межах компетенції у передбачений законодавством спосіб, у тому числі на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців;

7) здійснює міжнародне співробітництво з компетентними органами іноземних держав на підставі законів та міжнародних договорів України;

8) забезпечує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників Бюро економічної безпеки України;

---

²⁶⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 19 серп. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.

9) формує аналітичні матеріали з метою оцінювання загроз та ризиків вчинення (зростання кількості) кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;

10) витребує та одержує у встановленому законом порядку від інших правоохоронних та державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій інформацію, необхідну для виконання повноважень Бюро економічної безпеки України;

11) ініціює у компетентних органах іноземних держав розгляд справ про захист прав та інтересів держави з питань, що стосуються виконання обов'язків Бюро економічної безпеки України, виступає як представник держави під час розгляду таких справ. За потреби Бюро економічної безпеки України має право залучати до такого розгляду експертів за відповідними напрямками;

12) приймає нормативно-правові акти з питань, що належать до компетенції Бюро економічної безпеки України;

13) звітує про свою діяльність у порядку, визначеному цим Законом, та інформує суспільство про результати своєї роботи;

14) укладає міжнародні договори міжвідомчого характеру з відповідними органами іноземних держав;

15) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень;

16) використовує гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності таких відносин, матеріально і морально заохочує осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Бюро економічної безпеки України;

17) укладає договори відповідального зберігання з підприємствами, установами, організаціями з метою зберігання речових доказів, вилучених у ході досудового розслідування, які потребують особливих умов зберігання;

18) здійснює інші повноваження, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, цим Законом та іншими законами України.

Бюро економічної безпеки України у рамках інформаційно-аналітичної діяльності:

1) формує банки (бази) даних та створює на їх основі на базі сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій єдину інформаційну систему Бюро економічної безпеки України;

2) отримує, обробляє та користується інформацією з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу.

Бюро економічної безпеки України може створювати власні системи (мережі) обміну інформацією з обмеженим доступом, бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності підрозділів Бюро економічної безпеки України у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, документообігу, а також брати участь у створенні та функціонуванні міжвідомчих інформаційно-аналітичних систем, необхідних для виконання покладених на правоохоронні органи завдань.

10.3. Організація діяльності Бюро економічної безпеки України

Бюро економічної безпеки України має свою систему, яку складають центральний апарат і територіальні управління. Також, Бюро економічної безпеки України є юридичною особою публічного права.

Територіальні управління Бюро економічної безпеки України є юридичними особами публічного права, мають самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

Територіальні управління Бюро економічної безпеки України утворюються, реорганізуються та ліквідовуються Кабінетом Міністрів України.

Структура Бюро економічної безпеки України може включати підрозділи детективів, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні та інші підрозділи.

Структура, штатний розпис Бюро економічної безпеки України, положення про структурні підрозділи центрального апарату та територіальних управлінь, посадові інструкції працівників Бюро економічної безпеки України затверджуються Директором Бюро економічної безпеки України.

Гранична чисельність працівників центрального апарату і територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України становить не більше 4 тисяч осіб.

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» Директор Бюро економічної безпеки України призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України за пропозицією комісії з проведення конкурсу.

Директор Бюро економічної безпеки України звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України.

Керівництво діяльністю Бюро економічної безпеки України здійснює його Директор.

Директором Бюро економічної безпеки України може бути громадянин України, не молодший 35 років, який має вищу юридичну та/або економічну освіту за ступенем не нижче спеціаліста (магістра), стаж роботи за спеціальністю не менше 10 років, досвід роботи на керівних посадах в органах державної влади, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності не менше п'яти років, вільно володіє державною мовою і здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки.

На посаду Директора Бюро економічної безпеки України не може бути призначена особа, яка:

- 1) не відповідає вимогам, встановленим для кандидатів на цю посаду;
- 2) за рішенням суду визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена;
- 3) має судимість за вчинення кримінального правопорушення, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку;
- 4) притягалася на підставі обвинувального вироку, що набрав законної сили, до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного злочину;
- 5) позбавлена права відповідно до вироку суду, що набрав законної сили, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або обіймати певні посади;
- 6) протягом останнього року притягалася до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;
- 7) є членом політичної партії, організації, забороненої законом або судом;
- 8) не пройшла спеціальну перевірку або не надала згоди на її проведення;
- 9) має заборгованість із сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання;
- 10) не подала передбачену Законом України «Про запобігання корупції» декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік²⁶⁸;
- 11) має громадянство (підданство) іноземної держави;

---

²⁶⁸ Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

12) не пройшла перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади», або підпадає під заборону, встановлену Законом України «Про очищення влади»²⁶⁹.

Директор Бюро економічної безпеки України призначається строком на п'ять років. Одна і та сама особа не може обіймати цю посаду більше ніж два строки поспіль.

Повноваження Директора Бюро економічної безпеки України припиняються у зв'язку з його звільненням або смертю.

Директор Бюро економічної безпеки України звільняється з посади у разі:

- 1) закінчення строку його повноважень;
- 2) подання письмової заяви про припинення повноважень за власним бажанням;
- 3) призначення чи обрання на іншу посаду за його згодою;
- 4) досягнення 65-річного віку;
- 5) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії, що утворюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;
- 6) набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним або про обмеження його цивільної дієздатності, або про визнання його безвісно відсутнім чи оголошення його померлим;
- 7) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно нього у зв'язку з вчиненням злочину чи кримінального проступку або притягнення його до адміністративної відповідальності за адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією;
- 8) припинення громадянства України, набуття громадянства (підданства) іншої держави або виїзду на постійне проживання за межі України;
- 9) невідповідності обмеженням щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, передбаченим Законом України «Про запобігання корупції», встановленої рішенням суду, що набрало законної сили;
- 10) визнання Кабінетом Міністрів України роботи Бюро економічної безпеки України незадовільною за результатами звіту Директора Бюро економічної безпеки України із зазначенням причин та підстав такого рішення;
- 11) наявності заборгованості із сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання;

---

²⁶⁹ Про очищення влади : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

12) набрання законної сили рішенням суду про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених ст. 290 Цивільного процесуального кодексу України²⁷⁰ випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави.

Повноваження Директора Бюро економічної безпеки України визначені у ст.17 Закону. Так, Директор Бюро економічної безпеки України:

1) очолює Бюро економічної безпеки України та здійснює керівництво його діяльністю, забезпечує виконання покладених на нього завдань;

2) організовує роботу Бюро економічної безпеки України, визначає обов'язки першого заступника та заступників Директора Бюро економічної безпеки України;

3) координує і контролює діяльність центрального апарату та територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України;

4) затверджує структуру і штатну чисельність центрального апарату та територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України;

5) здійснює повноваження керівника державної служби в Бюро економічної безпеки України;

6) призначає на посади та звільняє з посад першого заступника та заступників Директора Бюро економічної безпеки України, інших працівників центрального апарату Бюро економічної безпеки України, керівників територіальних управлінь Бюро економічної безпеки України та їх заступників;

7) застосовує дисциплінарні стягнення на осіб, які мають спеціальні звання центрального апарату Бюро економічної безпеки України, на підставі рішення дисциплінарної комісії;

8) визначає порядок заохочення осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Бюро економічної безпеки України;

9) визначає відповідно до законодавства в межах граничної чисельності переліки посад у центральному апараті та територіальних управліннях Бюро економічної безпеки України, що підлягають заміщенню особами, які мають спеціальні звання;

10) вносить на розгляд у визначеному законодавством порядку подання про відзначення державними нагородами України працівників Бюро економічної безпеки України;

11) встановлює порядок реєстрації, оброблення, зберігання та знищення відповідно до законодавства отриманої Бюро економічної безпеки України

---

²⁷⁰ Цивільний процесуальний кодекс України : прийн. 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

інформації, вживає заходів для запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, а також забезпечує додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є Бюро економічної безпеки України;

12) в межах компетенції приймає рішення про заохочення та застосування дисциплінарних стягнень до свого першого заступника та заступників, керівників підрозділів центрального апарату та територіальних управлінь, їх заступників, інших працівників Бюро економічної безпеки України;

13) забезпечує охорону державної таємниці відповідно до вимог режиму секретності, кіберзахист, технічний та криптографічний захист інформації і здійснює контроль за його станом;

14) у встановленому законодавством порядку присвоює ранги державним службовцям Бюро економічної безпеки України та спеціальні звання працівникам Бюро економічної безпеки України;

15) вносить на розгляд Президента України подання про присвоєння спеціальних звань вищого начальницького складу Бюро економічної безпеки України;

16) представляє Бюро економічної безпеки України у відносинах з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями;

17) бере участь у засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України;

18) бере участь з правом дорадчого голосу в засіданнях Кабінету Міністрів України;

19) забезпечує відкритість і прозорість діяльності Бюро економічної безпеки України відповідно до цього Закону та інших законів України, звітує про діяльність Бюро економічної безпеки України у порядку, визначеному цим Законом;

20) видає у межах повноважень накази і розпорядження, надає доручення, що є обов'язковими для виконання працівниками Бюро економічної безпеки України;

21) забезпечує виконання Бюро економічної безпеки України функцій головного розпорядника бюджетних коштів, передбачених бюджетним законодавством;

22) затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи Бюро економічної безпеки України;

23) здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом та іншими законами України.

Директору Бюро економічної безпеки України за посадою надається доступ до державної таємниці усіх ступенів секретності після проведення перевірки, визначеної Законом України «Про державну таємницю»²⁷¹, та взяття ним письмового зобов'язання щодо збереження державної таємниці.

До працівників Бюро економічної безпеки України належать особи, які є гласними і негласними штатними працівниками, з числа осіб, які мають спеціальні звання, державні службовці та особи, які уклали трудовий договір з Бюро економічної безпеки України.

Служба в Бюро економічної безпеки України є державною службою особливого характеру, що полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України. Час проходження служби в Бюро економічної безпеки України зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби відповідно до закону.

На службу до Бюро економічної безпеки України приймаються на конкурсній основі в добровільному порядку громадяни України, які здатні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки.

Директор Бюро економічної безпеки України утворює конкурсну комісію, яка проводить конкурс на зайняття вакантних посад гласних штатних працівників у Бюро економічної безпеки України. Директор Бюро економічної безпеки України включає до складу конкурсної комісії представників, визначених Радою громадського контролю при Бюро економічної безпеки України (не більше трьох осіб).

Для проведення конкурсу на зайняття посад негласних штатних працівників Бюро економічної безпеки України Директор Бюро економічної безпеки України з урахуванням вимог Закону України «Про державну таємницю» утворює окрему конкурсну комісію з числа працівників Бюро економічної безпеки України, які мають доступ до державної таємниці та яким Директором Бюро економічної безпеки України надано відповідний доступ до інформації про кандидатів на такі посади.

Прийняття громадян України на службу до Бюро економічної безпеки України без проведення конкурсу забороняється.

Кваліфікаційні вимоги та критерії професійної придатності для зайняття посад у підрозділах Бюро економічної безпеки України визначаються Бюро економічної безпеки України.

---

²⁷¹ Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-ХІІ. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.

Порядок проходження служби особами, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, визначається цим Законом, Положенням про проходження служби особами, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, що затверджується Кабінетом Міністрів України, а також іншими нормативно-правовими актами.

На осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, поширюється Дисциплінарний статут Національної поліції України²⁷² з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

Працівники Бюро економічної безпеки України проходять підготовку, перепідготовку або підвищення кваліфікації не менше одного разу на два роки.

У ст. 20 Закону встановленні обмеження щодо призначення на посади працівників Бюро економічної безпеки України. Так, *особа не може бути призначена на посаду в Бюро економічної безпеки України, якщо вона:*

- 1) за рішенням суду визнана недієздатною або її дієздатність обмежена;
- 2) має судимість за вчинення кримінального правопорушення, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією;
- 3) позбавлена відповідно до вироку чи постанови суду, що набрали законної сили, права займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або обіймати певні посади;
- 4) має громадянство (підданство) іноземної держави або є особою без громадянства;
- 5) у разі призначення матиме у прямому підпорядкуванні близьких їй осіб або буде прямо підпорядкована у зв'язку з виконанням повноважень близьким їй особам, визначеним Законом України «Про запобігання корупції»;
- 6) не пройшла спеціальної перевірки, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції» (крім осіб, які працюють за трудовим договором), або не надала згоди на її проведення;
- 7) не пройшла перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади», або підпадає під заборону, встановлену Законом України «Про очищення влади»;
- 8) не подала передбачену Законом України «Про запобігання корупції» декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік (крім осіб, які працюють за трудовим договором);

---

²⁷² Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 берез. 2018 р. № 2337-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2337-19>.

9) має заборгованість із сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання;

10) за станом здоров'я не здатна виконувати повноваження відповідно до висновку медичної комісії.

Працівники Бюро економічної безпеки України не мають права:

1) бути членом або брати участь у створенні чи діяльності політичних партій, організувати або брати участь у страйках;

2) бути представниками третіх осіб у справах Бюро економічної безпеки України.

На працівників Бюро економічної безпеки України поширюються інші обмеження та вимоги, встановлені Законом України «Про запобігання корупції».

Під час призначення на посаду в Бюро економічної безпеки України особа попереджається про можливість проведення стосовно неї перевірки на добросесність та моніторингу способу життя.

У разі виникнення у працівника Бюро економічної безпеки України конфлікту інтересів під час виконання ним службових повноважень він повинен діяти в порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції».

Особи, які вперше зараховуються на посади державної служби в Бюро економічної безпеки України, складають Присягу державного службовця відповідно до вимог Закону України «Про державну службу»²⁷³.

10.4. Контроль за діяльністю та відповідальність Бюро економічної безпеки України

Бюро економічної безпеки України через засоби масової інформації, на своєму офіційному веб-сайті та в інший спосіб регулярно інформує суспільство про свою діяльність.

Бюро економічної безпеки України:

1) готує та оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті звіт про свою діяльність;

2) оприлюднює та надає інформацію на запити в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації»;

3) оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті звіти за конкретними запитамі;

---

²⁷³Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

4) оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті інформацію про призначення та звільнення працівників, а також про наявність вакансій у Бюро економічної безпеки України;

5) у виключних випадках може оприлюднювати з урахуванням обмежень, передбачених ст. 222 Кримінального процесуального кодексу України, про недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування на своєму офіційному веб-сайті інформацію про хід досудового розслідування кримінальних проваджень.

Не може бути обмежений доступ до інформації про загальний кошторис Бюро економічної безпеки України, його компетенцію та основні напрями діяльності, а також про притягнення працівників Бюро економічної безпеки України до відповідальності за вчинення правопорушень.

З метою забезпечення прозорості та суспільного контролю за діяльністю Бюро економічної безпеки України при Бюро економічної безпеки України утворюється Рада громадського контролю у складі 15 осіб, яка формується на засадах відкритого та прозорого конкурсу шляхом рейтингового інтернет-голосування громадян України.

Положення про Раду громадського контролю при Бюро економічної безпеки України та порядок її формування затверджується Кабінетом Міністрів України²⁷⁴.

До складу Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки України не можуть входити:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) особи, які були працівниками правоохоронних органів упродовж попередніх двох років;

3) особи, які не мають вищої освіти;

4) близькі особи Директора, першого заступника Директора, заступників Директора, керівників підрозділів центрального апарату, керівників територіальних органів, їх заступників, інших працівників Бюро економічної безпеки України;

5) особи, у яких у разі включення до складу Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки України виникне реальний та/або потенційний конфлікт інтересів.

Рада громадського контролю при Бюро економічної безпеки України наділена повноваженнями :

---

²⁷⁴ Питання Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки : постанова Кабінету Міністрів України від 18 серп. 2021 р. № 872. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2021-%D0%BF>.

1) заслушує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Бюро економічної безпеки України;

2) розглядає звіти Бюро економічної безпеки України і затверджує свій висновок щодо них;

3) організовує публічні заходи для обговорення актуальних питань розвитку і діяльності Бюро економічної безпеки України, заходи з правової освіти населення;

4) обирає із свого складу представників, які входять до складу конкурсних комісій Бюро економічної безпеки України (крім конкурсних комісій, що проводять конкурси на посади, відомості про які становлять державну таємницю);

5) обирає із свого складу представників, які входять до складу дисциплінарної комісії Бюро економічної безпеки України;

6) здійснює інші повноваження, передбачені положенням про Раду громадського контролю при Бюро економічної безпеки України.

Контроль за діяльністю Бюро економічної безпеки України та його підзвітність, визначені у ст. 35 Закону. Так, Директор Бюро економічної безпеки України щороку, не пізніше 1 березня, звітує перед Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України про діяльність Бюро економічної безпеки України за попередній календарний рік.

Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за попередній календарний рік має містити інформацію про:

1) статистичні дані щодо результатів діяльності Бюро економічної безпеки України з обов'язковим зазначенням відомостей про:

а) кількість зареєстрованих заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України, з урахуванням навантаження на одного детектива;

б) кількість оперативно-розшукових справ та зареєстрованих за їх матеріалами кримінальних проваджень, що перебувають у провадженні Бюро економічної безпеки України;

в) кількість кримінальних проваджень, що перебували у провадженні Бюро економічної безпеки України за звітний період (з них: кількість кримінальних проваджень, у яких особам повідомлено про підозру, кількість кримінальних проваджень, переданих до суду), в розрізі кожного виду кримінального правопорушення, віднесеного законом до підслідності Бюро економічної безпеки України;

г) кількість осіб, стосовно яких набрав законної сили виправдувальний вирок суду про вчинення ними кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Бюро економічної безпеки України;

г) відомості про суму коштів, сплачених на користь держави як відшкодування шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями, віднесеними законом до підслідності Бюро економічної безпеки України;

2) результати інформаційно-аналітичної діяльності Бюро економічної безпеки України, у тому числі щодо оцінювання загроз та ризиків вчинення кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Бюро економічної безпеки України, прогнозів їх розповсюдження та можливих способів реагування з метою їх нівелювання та попередження;

3) взаємодію з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями;

4) співпрацю з уповноваженими органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями та укладені з ними угоди про співпрацю, представництво інтересів за кордоном;

5) співпрацю з недержавними організаціями і засобами масової інформації;

6) результати роботи щодо зниження корупційних ризиків у діяльності Бюро економічної безпеки України;

7) кошторис Бюро економічної безпеки України та стан його виконання;

8) інші відомості, що стосуються результатів діяльності Бюро економічної безпеки України та виконання покладених на нього завдань.

Звіт Директора Бюро економічної безпеки України розглядається Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України протягом 60 календарних днів з дня надходження. Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України за результатами розгляду звіту Директора Бюро економічної безпеки України про результати діяльності цього органу за календарний рік може визнати роботу Директора Бюро економічної безпеки України задовільною чи незадовільною.

Звіт Директора Бюро економічної безпеки України надається для висновку Раді громадського контролю при Бюро економічної безпеки України, що розглядає його упродовж 45 календарних днів з дня надходження. Незалежна оцінка (аудит) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки України проводиться за рішенням Кабінету Міністрів України. Порядок проведення незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки України визначається Кабінетом Міністрів України.

Для розгляду питань застосування дисциплінарних стягнень до осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, утворюється *дисциплінарна комісія* у складі семи осіб. До складу дисциплінарної комісії включаються три особи, визначені Радою громадського контролю при Бюро економічної безпеки України.

Положення про дисциплінарну комісію Бюро економічної безпеки України та її склад затверджуються Директором Бюро економічної безпеки України.

Дисциплінарна комісія на підставі службового розслідування складає висновок про наявність чи відсутність у діях працівника Бюро економічної безпеки України дисциплінарного проступку та підстав для його притягнення до дисциплінарної відповідальності з визначенням рекомендованого виду дисциплінарного стягнення. На підставі рішення дисциплінарної комісії стягнення до осіб, які мають спеціальні звання центрального апарату Бюро економічної безпеки України, керівника територіального управління Бюро економічної безпеки України та його заступників застосовує Директор Бюро економічної безпеки України, до осіб, які мають спеціальні звання територіального управління, – керівник відповідного територіального управління Бюро економічної безпеки України.

Рішення керівника територіального управління Бюро економічної безпеки України про застосування дисциплінарного стягнення може бути оскаржено до Директора Бюро економічної безпеки України або безпосередньо до суду. Рішення Директора Бюро економічної безпеки України про застосування дисциплінарного стягнення може бути оскаржено безпосередньо до суду.

Підставами для притягнення осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, до дисциплінарної відповідальності є:

- 1) невиконання чи неналежне виконання обов'язків;
- 2) незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом, що стала їм відома у зв'язку з виконанням ними своїх повноважень;
- 3) перевищення повноважень, якщо таке перевищення не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення;
- 4) публічне висловлювання, що є порушенням презумпції невинуватості;
- 5) негативні результати перевірки на добросесність або моніторингу способу життя працівника;
- 6) порушення правил професійної етики;
- 7) використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або неправомірних особистих інтересах інших осіб;
- 8) інші підстави, передбачені Дисциплінарним статутом Національної поліції України для осіб, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України²⁷⁵, та Кодексом законів про працю України²⁷⁶.

---

²⁷⁵ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 берез. 2018 р. № 2337-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>.

²⁷⁶ Кодекс законів про працю України : прийм. 10 груд. 1971р. № 322-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

За невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків працівники Бюро економічної безпеки України несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність згідно із законом.

У разі порушення працівником Бюро економічної безпеки України під час виконання ним своїх службових обов'язків прав і свобод людини і громадянина Бюро економічної безпеки України у межах своєї компетенції вживає заходів для поновлення таких прав і свобод, відшкодування завданої матеріальної і моральної шкоди та притягнення винних до відповідальності.

Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю органу або підрозділу Бюро економічної безпеки України, службовою особою, працівником Бюро економічної безпеки України під час здійснення ними своїх повноважень.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття Бюро економічної безпеки України.
2. Які функції виконує Бюро економічної безпеки України?
3. Назвіть правову основу діяльності Бюро економічної безпеки України.
4. Які основні принципи діяльності Бюро економічної безпеки України?
5. Які основні завдання Бюро економічної безпеки України?
6. Які повноваження Бюро економічної безпеки України?
7. Яка структура і чисельність Бюро економічної безпеки України?
8. Який порядок призначення на посаду та звільнення Директора Бюро економічної безпеки?
9. Які обмеження прав працівникам Бюро економічної безпеки України, встановлені у Законі України «Про Бюро економічної безпеки України»?
10. Хто здійснює контроль за діяльністю Бюро економічної безпеки України?

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Поняття та основні завдання Бюро економічної безпеки України.
2. Бюро економічної безпеки України – правоохоронний орган, що розслідує кримінальні правопорушення в економіці: теоретико-правові аспекти діяльності.
3. Основні повноваження Бюро економічної безпеки України.
4. Контроль за діяльністю та відповідальність Бюро економічної безпеки України.

Список використаних джерел до 10 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» : чинне законодавство станом на 14 черв. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 24 с.
3. Кодекс законів про працю України : прийн. 10 груд. 1971р. № 322-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
4. Конвенція про захист прав людини і основних свобод : прийн. 04 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.
7. Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 груд. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийн. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
10. Питання Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки : постанова Кабінету Міністрів України від 18 серп. 2021 р. № 872. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2021-%D0%BF>.
11. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
12. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

13. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28 січ. 2021 р. № 1150-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20>.

14. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

15. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

16. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р. №794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

17. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. №3781-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

18. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

19. Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.

20. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 берез. 2018 р. № 2337-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>.

21. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

22. Про запобігання корупції : Закон України від 14 квіт. 2014 р. № 3206-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

23. Про заохочення в Національній поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25 квіт. 2019 р. № 317. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0535-19>.

24. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від

17 серп. 2020 р. № 613/380/93/228/414/510/2801/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20>.

25. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 лист. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5/. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

26. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17 лип. 2017 р. № 591. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17>.

27. Про затвердження окремих положень Кримінального процесуального кодексу України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 лист. 2012 р. № 1104. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-%D0%BF>.

28. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>.

29. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20>.

30. Про затвердження Положення про Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 серп. 2020 р. № 620. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS984.html.

31. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

32. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

33. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 2822. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

34. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2015 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

35. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

36. Про очищення влади : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text>

37. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 черв.1993 р. № 3352-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>.

38. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

39. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

40. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

41. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

42. Про утворення Бюро економічної безпеки України : постанова Кабінету Міністрів України від 12 трав. 2021 р. № 510. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-byuro-ekonomichnoyi-a51>.

43. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 берез. 2011 р. № 3166-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.

44. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу : вчинено 13 черв. 1956 р. ; набрання чинності для України від 04 лист. 1992 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142.

45. Цивільний процесуальний кодекс України : прийн. 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

*Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей,
тези доповідей на конференціях, круглих столах*

1. Андрійченко О., Чернецька О. Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 284–288.

2. Ахтирська Н. Екстрадиція «вора в законі». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 320–327.

3. Баганець О. Про деякі проблеми досудового слідства та прокурорського нагляду і можливі шляхи вирішення. *Вісник прокуратури*. 2016. № 3. С. 65–80.

4. Баулін О. В., Матвеев П. С., Матвеева С. П. Зразки документів з публічного права (кримінальне право, кримінальний процес, адміністративне право та процес) : навч. посіб. [2-ге видан. перероб. та допов.]. Київ : Алерта, 2019. 128 с.

5. Баулін О. Сучасні проблеми забезпечення вимог закону при повідомленні про підозру. *Вісник прокуратури*. 2016. № 4. С. 54–62.

6. Бойко І. Правове регулювання діяльності органів внутрішніх справ у сфері забезпечення внутрішньої безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 105–113.

7. Влад С. Особливості організації роботи прокуратури України в галузі міжнародного співробітництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 319–324.

8. Гловюк І. В., Стоянов М. М., Завтур В. А. Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні : навч.-практ. компендіум. Одеса : Гельветика, 2020. 420 с.

9. Глушков В. О., Кузьмін С. А., Михайленко В. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. / Міжгалузева акад. управл. Київ : Дакор, 2013. 371 с.

10. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. рек. / [С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

11. Дрозд В. Судова практика щодо допустимості доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 185–190.

12. Експертизи у кримінальному провадженні : наук.-практ. посіб. / [А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, Н. В. Нестор, С. Д. Нестеренко, М. С. Туркот та ін.] ; за заг. ред. А. В. Столітнього. Київ : Норма права, 2020. 308 с.

13. Зразки процесуальних документів сторони захисту, потерпілого : практич. посіб. / [упоряд. Ю. І. Руснак]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 288 с.

14. Зразки процесуальних документів та бланків у кримінальному провадженні (з коментарями та поясненнями) / [упоряд. С. С. Чернявський, С. В. Петков, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 350 с.

15. Клопотання прокурора у кримінальному провадженні : наук.-практич. посіб. / [Ю. Г. Севрук, А. В. Столітній, О. В. Санін, О. В. Єні, М. С. Туркот та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук А. В. Столітнього. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2018. 346 с.

16. Комарницька О., Єсипчук С. Особливості реагування прокурора на виявлені порушення закону під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. *Вісник прокуратури*. 2016. № 5. С. 60–71.

17. Кримінальне судочинство. Процесуальні документи. Практичний коментар та зразки.. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 184 с.

18. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, І. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

19. Кримінальний процес : підручник. / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Пишменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.

20. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практич. комент. : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

21. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практич. комент. / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.

22. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практич. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одісей, 2013. 1104 с.

23. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ : наук.-практич. посіб. / [уклад.: А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, М. С. Туркот, М. І. Снігар] ; за ред. д.ю.н., проф. А. В. Столітнього. [2-ге вид.]. Київ : Норма права, 2020. 1504 с.

24. Кучинська О., Щиголь О. Забезпечення права засудженого на справедливий суд в аспекті перегляду судових рішень за виключними

обставинами на прикладі рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України». *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 254–260.

25. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.

26. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження у кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.

27. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.

28. Методичні рекомендації щодо виконання вимог міжнародних договорів та КПК України про міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій / [О. В. Бедро, В. В. Григоровський, О. Ю. Кіцул, О. В. Коваленко та ін.]. Київ : Генеральна прокуратура України ; Нац. акад. прокуратури України, 2012. 60 с.

29. Організація роботи слідчо-оперативної групи : навч. посіб. / [Л. Д. Удалова, Ю. В. Сухомлин, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, В. В. Зарубей]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 504 с.

30. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. 448 с.

31. Правові засади протидії корупції : навч. посіб. / кол. авт.; за ред. М. В. Лошицького. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2019. 342 с.

32. Рішення Європейського суду з прав людини в кримінальних справах. Захист життя, здоров'я, честі та гідності / за заг. В. С. Ковальського. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 296 с.

33. Саковський А. Оперативно-розшукове документування як пошуково-пізнавальний процес і складник оперативно-розшукової діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 371–377.

34. Симчук А. С. Окремі проблемні питання тимчасового вилучення й арешту майна в діючому кримінальному процесуальному законодавстві. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : матеріали. міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2017 р.) / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. С. 235–241.

35. Симчук А. С., Кулик М. Й. Затримання уповноваженою службовою особою: окремі проблемні питання. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії* : тези доп. міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 30 лист. 2019 р.). Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 194–196. URL: <http://conferences.neasmo.org.ua/uk/conf/71/cat/10>.

36. Сирота Д., Слободяник Т. Функція досудового розслідування прокуратури. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 234–239.

37. Сірик Д. Участь прокурора у судовому процесі за оновленим процесуальним законодавством України. *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. С. 76–83.

38. Смірнов М. Правова природа та особливості нагляду прокурора у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 108–112.

39. Стефанчук М. Форми та способи реалізації прокуратурою функцію представництва інтересів громадян або держави в суді. *Вісник прокуратури*. 2016. № 3. С. 34–48.

40. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захарова, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко. [3-є вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 352 с.

41. Судові та правоохоронні органи України : мультимед. навч.-метод. посіб / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

42. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб для підгот. до іспитів / [упоряд. І. В. Тетарчук, Т. С. Дяків]. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 200 с.

43. Тетарчук І. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів. Київ : ЦУЛ, 2019. 202 с.

44. Тимощук В. Поняття і завдання судового огляду у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 265–273.

45. Тичина Д. М. Удосконалення діяльності прокуратури в державному механізмі запобігання злочинам в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 88–98.

46. Туркот М., Лазукова О. Особливості організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням у умовах дії особливих правових режимів. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2019. № 2. С. 44–59.

РОЗДІЛ 11. ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

11.1. Поняття, правові, основні засади діяльності та завдання Державного бюро розслідувань

ДЕРЖАВНЕ БЮРО
РОЗСЛІДУВАНЬ

Трансформація соціально-політичного та економічного життя України супроводжується кардинальним перетворенням національного законодавства, реформуванням державно-правових інститутів влади, у тому числі системи органів досудового розслідування, правове положення яких зазнає істотних змін. Проведення судово-правової реформи в Україні тісно пов'язане з визначенням ролі, місця, статусу, функцій і повноважень цих органів в державному правоохоронному механізмі. Таким принципово новим органом стало Державне бюро розслідувань, правове регулювання організації діяльності якого визначено Законом України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794-VIII (далі – Закон)²⁷⁷. Термін «Державне бюро розслідувань» запозичений з досвіду правоохоронної діяльності США, де функціонує Федеральне бюро розслідувань (ФБР)²⁷⁸. Проте за характером функцій і повноважень воно докорінно відрізняється від свого американського співбрата при тому, що діяльність обох спрямована на посилення боротьби зі злочинністю.

Закон визначає, що *Державне бюро розслідувань* (далі – ДБР) є державним правоохоронним органом, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції. (ст. 1). У системі основоположних засад, яка є підґрунтям діяльності ДБР, кожна з них відіграє важливу роль у реалізації завдань, покладених на цей правоохоронний орган.

²⁷⁷ Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

²⁷⁸ У США Федеральне бюро розслідувань (далі – ФБР) було утворено ще в 1908 році в якості спеціального розшукового підрозділу у складі федерального департаменту юстиції. Функції та повноваження ФБР змінювались відповідно до вимог суспільства. Так, на початку свого існування і до 1914 року ФБР здійснювало переважно поліцейське розслідування порушень антимонопольного законодавства, спрямованого на протидію торгівлі людьми. З 1934 року повноваження ФБР були розширені, з того часу ФБР почало займатись розслідуванням таких злочинів, як убивство чи напад на державного службовця; втеча з одного штату до іншого з метою уникнути пред'явлення обвинувачення; розбійні напади на банківські установи; порушення регламентації продажу та зберігання вогнепальної зброї тощо (Корнієнко М. В. Протидія організованій злочинності в країнах ЄС та США. Київ, 2002. С. 118).

Державне бюро розслідувань у своїй діяльності керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, а також іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на їх основі.

Відповідно до ст. 3 Закону Державне бюро розслідувань організовується і діє на засадах:

1) верховенства права, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

2) законності;

3) справедливості;

4) неупередженості;

5) незалежності і персональної відповідальності кожного працівника Державного бюро розслідувань;

6) відкритості та прозорості діяльності Державного бюро розслідувань для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам. Державне бюро розслідувань діє гласно тією мірою, що не порушує права і свободи людини і громадянина, не суперечить вимогам кримінального процесуального законодавства та законодавства про державну таємницю;

7) політичної нейтральності і позапартійності. Використання Державного бюро розслідувань у партійних, групових чи особистих інтересах не допускається. Діяльність політичних партій у Державному бюро розслідувань забороняється;

8) єдиначальності у реалізації повноважень Державного бюро розслідувань. Принцип єдиначальності не заперечує принципу процесуальної самостійності слідчого органу Державного бюро розслідувань.

Незалежність Державного бюро розслідувань від незаконного втручання у його діяльність гарантується, зокрема, визначеними цим та іншими законами:

1) спеціальним статусом Державного бюро розслідувань, особливим порядком, фінансування та організаційного забезпечення діяльності;

2) особливим порядком добору, призначення та звільнення Директора Державного бюро розслідувань, а також вичерпним переліком підстав для припинення його повноважень, визначеним цим Законом;

3) порядком здійснення повноважень Державним бюро розслідувань та його працівниками;

5) забороною незаконного втручання у здійснення повноважень працівників Державного бюро розслідувань;

6) належною оплатою праці працівників Державного бюро розслідувань і соціальними гарантіями;

7) правовим захистом і забезпеченням особистої безпеки працівників Державного бюро розслідувань, їхніх близьких родичів.

Забороняється незаконне втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних або юридичних осіб у діяльність Державного бюро розслідувань.

Будь-які вказівки, пропозиції, вимоги, доручення, спрямовані до Державного бюро розслідувань та його працівників, що стосуються питань досудового розслідування в конкретних кримінальних провадженнях, є неправомірними і не підлягають виконанню. У разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо працівник Державного бюро розслідувань невідкладно інформує про це в письмовій формі Директора Державного бюро розслідувань.

Державне бюро розслідувань вирішує *завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:*

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну службу»²⁷⁹, особами, посади яких віднесено до першої – третьої категорій посад державної служби, судьями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених ст. 422 Кримінального кодексу України²⁸⁰.

---

²⁷⁹ Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

²⁸⁰ Кримінальний кодекс України : прийм. 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

11.2. Повноваження Державного Бюро розслідувань та їх реалізація

Згідно з чинними законодавством Державне бюро розслідувань відповідно до покладених на нього завдань та у межах своєї компетенції:

1) бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, вносить відповідні пропозиції на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) здійснює інформаційно-аналітичні заходи щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань, вживає заходів до їх усунення;

3) припиняє і розкриває кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань;

4) здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, на підставах та в порядку, встановлених законом;

5) здійснює розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань;

6) використовує гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності цих відносин, матеріально і морально заохочує осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

7) розробляє і затверджує методику розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

8) вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків і шкоди, забезпечує можливості для конфіскації коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, у порядку, визначеному законодавством;

8¹) вживає заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості у порядку та в межах компетенції, визначених законодавством;

9) вживає заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

10) виключно з метою здійснення своїх повноважень має доступ як користувач до інформаційних систем органів державної влади, перелік яких

встановлюється Кабінетом Міністрів України, самостійно створює інформаційні системи та веде оперативний облік в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на Державне бюро розслідувань, із дотриманням законодавства про захист персональних даних;

11) організовує забезпечення особистої безпеки осіб рядового і начальницького складу, державних службовців Державного бюро розслідувань та інших визначених законом осіб, а також захист осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, від протиправних посягань;

12) забезпечує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників Державного бюро розслідувань, бере участь у формуванні державного замовлення на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у відповідних сферах;

13) здійснює виконання запитів про надання правової допомоги, які надійшли від компетентних органів іноземних держав;

14) розробляє пропозиції до проектів міжнародних договорів України та забезпечує дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України;

15) здійснює співробітництво з поліцейськими та іншими відповідними органами іноземних держав відповідно до законів та міжнародних договорів України;

16) забезпечує відповідно до законодавства додержання режиму захищеної законом таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом, а також визначеного законом порядку оприлюднення та надання доступу до публічної інформації;

17) звітує про свою діяльність у порядку, визначеному цим Законом, та інформує суспільство про результати своєї роботи;

18) здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом.

Реалізація повноважень Державного бюро розслідувань

Державне бюро розслідувань та його уповноважені посадові особи з метою виконання покладених на них завдань:

1) здійснюють на підставах і в порядку, встановлених законом, гласні та негласні оперативно-розшукові, оперативно-розшукову діяльність, слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

2) безоплатно одержують в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України²⁸¹, за письмовими запитами Директора

²⁸¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : прийм. 13 квіт. 2012 р. № 4651-IV. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Державного бюро розслідувань, його уповноваженого заступника, директорів територіальних управлінь Державного бюро розслідувань або їхніх уповноважених заступників інформацію, необхідну у справах про кримінальні правопорушення, що знаходяться у провадженні Державного бюро розслідувань, у тому числі з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є органи державної влади або органи місцевого самоврядування, у тому числі інформацію з обмеженим доступом. Використання цієї інформації здійснюється Державним бюро розслідувань з дотриманням законодавства про захист персональних даних. Суб'єкти, яким адресовано відповідний запит, зобов'язані протягом трьох днів, а в разі неможливості – не пізніше 10-денного строку, надати відповідну інформацію або повідомити про причини, що перешкоджають її наданню;

2¹) безоплатно одержують за письмовими запитами Директора Державного бюро розслідувань, його уповноваженого заступника, директорів територіальних органів Державного бюро розслідувань або їх уповноважених заступників інформацію, необхідну у справах щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості в межах компетенції Державного бюро розслідувань, у тому числі з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є органи державної влади або органи місцевого самоврядування, зокрема інформацію з обмеженим доступом. Використання такої інформації здійснюється Державним бюро розслідувань з дотриманням законодавства про захист персональних даних. Суб'єкти, яким адресовано відповідний запит, зобов'язані протягом трьох днів, а в разі неможливості – не пізніше 10-денного строку, надати відповідну інформацію або повідомити про причини, що перешкоджають її наданню;

2²) безоплатно одержують на підставі рішення Директора Державного бюро розслідувань або його уповноваженого заступника, погодженого з Генеральним прокурором або його уповноваженим заступником, від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності інформацію про операції із зазначенням даних про контрагентів, рахунки, вклади, правочини фізичних осіб, фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб, яка необхідна для виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості в межах компетенції Державного бюро розслідувань. Отримання від банків інформації, що становить банківську

таємницю, здійснюється в порядку та обсязі, визначених Законом України «Про банки і банківську діяльність»²⁸²;

3) вживають заходів для припинення фізичними та юридичними особами протиправних діянь, що перешкоджають здійсненню повноважень Державного бюро розслідувань, перевіряють у зв'язку з цим документи, що посвідчують особу;

4) проводять фотографування, аудіо- і відеозйомку, дактилоскопію осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, взятих під варту;

5) використовують у невідкладних випадках, з подальшим відшкодуванням завданих збитків, транспортні засоби, що належать фізичним та юридичним особам (крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав і організацій, транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, припинення кримінального правопорушення, переслідування та затримання осіб, які підозрюються у його вчиненні, доставлення до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують екстреної медичної допомоги;

6) здійснюють співпрацю з фізичними особами, у тому числі на договірних засадах, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності цих відносин, матеріально та морально заохочують осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

7) у цілях оперативно-розшукової та слідчої діяльності створюють інформаційні системи та ведуть оперативний облік в обсязі і порядку, передбачених законодавством;

8) у випадках, передбачених цим Законом, на підставі та в порядку, визначених Законом України «Про Національну поліцію», зберігають, носять та застосовують вогнепальну зброю і спеціальні засоби, а також застосовують заходи фізичного впливу²⁸³;

9) скликають наради, проводять конференції та семінари, інші наукові та науково-практичні заходи;

10) вживають заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, що можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у кримінальних правопорушеннях, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, або мають ознаки необґрунтованості та можуть бути стягнуті в дохід держави – в межах компетенції Державного бюро розслідувань,

---

²⁸² Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 груд. 2000 р. № 2121-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

²⁸³ Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

проводять діяльність із зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт;

11) залучають у межах компетенції на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців, з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів з метою визначення вартості активів з ознаками необґрунтованості.

На працівників Державного бюро розслідувань, які здійснюють покладені на них обов'язки у складі слідчих чи оперативних підрозділів, поширюються також права та обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»²⁸⁴.

11.3. Система та організаційна структура Державного Бюро розслідувань

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» *систему Державного бюро розслідувань складають:*

- ✓ центральний апарат;
- ✓ територіальні управління;
- ✓ спеціальні підрозділи;
- ✓ навчальні заклади та науково-дослідні установи.

У складі Державного бюро розслідувань діють слідчі, оперативні підрозділи, підрозділи внутрішнього контролю та інші підрозділи.

Організаційна структура Державного бюро розслідувань визначається Президентом України.

Гранична чисельність центрального апарату та територіальних управлінь Державного бюро розслідувань становить 1 тисячу 600 осіб.

Державне бюро розслідувань є юридичною особою публічного права та здійснює свої повноваження безпосередньо і через територіальні управління.

Для забезпечення виконання завдань Державного бюро розслідувань утворюються такі його *територіальні управління:*

1) територіальне управління, розташоване у місті Львові, що поширює свою діяльність на Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську області;

2) територіальне управління, розташоване у місті Хмельницькому, що поширює свою діяльність на Вінницьку, Житомирську, Рівненську, Хмельницьку, Чернівецьку області;

---

²⁸⁴ Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

3) територіальне управління, розташоване у місті Миколаєві, що поширює свою діяльність на Кіровоградську, Миколаївську, Одеську області;

4) територіальне управління, розташоване у місті Мелітополі, що поширює свою діяльність на Автономну Республіку Крим, Запорізьку, Херсонську області, місто Севастополь;

5) територіальне управління, розташоване у місті Полтаві, що поширює свою діяльність на Дніпропетровську, Полтавську, Сумську, Харківську області;

6) територіальне управління, розташоване у місті Краматорську, що поширює свою діяльність на Донецьку і Луганську області;

7) територіальне управління, розташоване у місті Києві, що поширює свою діяльність на місто Київ, Київську, Черкаську та Чернігівську області.

Територіальні управління Державного бюро розслідувань є юридичними особами публічного права, мають самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням. Зазначені територіальні управління Державного бюро розслідувань діють на підставі положень, що затверджуються Директором Державного бюро розслідувань.

Керівництво діяльністю Державного бюро розслідувань здійснює його Директор, який має першого заступника та двох заступників.

У разі відсутності Директора Державного бюро розслідувань його повноваження здійснює перший заступник Директора Державного бюро розслідувань, а в разі його відсутності – один із заступників Директора Державного бюро розслідувань згідно із розподілом обов'язків.

Директором Державного бюро розслідувань, першим заступником Директора Державного бюро розслідувань і заступником Директора Державного бюро розслідувань може бути громадянин України, не молодший 35 років, який:

- 1) має вищу юридичну освіту;
- 2) має стаж роботи в галузі права не менше десяти років (після здобуття вищої юридичної освіти);
- 3) має досвід роботи на керівних посадах не менше п'яти років;
- 4) володіє державною мовою;
- 5) не є членом жодної політичної партії;
- 6) не є і не був членом організації, забороненої законом або судом;
- 7) має високі моральні якості та бездоганну репутацію;
- 8) за станом здоров'я спроможний виконувати відповідні службові обов'язки.

Не може бути призначена на посаду Директора Державного бюро розслідувань, першого заступника Директора Державного бюро розслідувань і заступника Директора Державного бюро розслідувань особа, яка:

1) за рішенням суду визнана недієздатною або обмежена у цивільній дієздатності;

2) має судимість за вчинення кримінального правопорушення, не погашену або не зняту в установленому законом порядку (крім реабілітованої особи), або протягом останнього року притягувалася до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;

3) у разі призначення матиме у прямому підпорядкуванні близьких їй осіб або буде прямо підпорядкована у зв'язку з виконанням повноважень близьким їй особам;

4) не пройшла спеціальну перевірку;

5) має заборгованість із сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців із дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання.

Повноваження Директора Державного бюро розслідувань, першого заступника Директора Державного бюро розслідувань і заступника Директора Державного бюро розслідувань припиняються у зв'язку із закінченням строку повноважень або у разі:

1) подання письмової заяви про припинення повноважень за власним бажанням;

2) призначення чи обрання на іншу посаду за його згодою;

3) досягнення 65 років;

4) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії, що утворюється за рішенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

5) набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним або про обмеження його цивільної дієздатності, про визнання його безвісно відсутнім чи про оголошення його померлим;

6) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього у зв'язку із вчиненням злочину чи кримінального проступку (крім необережного кримінального проступку) або притягнення до адміністративної відповідальності за адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, а так само набрання законної сили рішенням суду про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших

передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави;

7) припинення ним громадянства України або виїзду на постійне проживання за межі України;

8) смерті;

9) набуття громадянства (підданства) іншої держави;

10) наявності заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за дванадцять місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання.

Верховна Рада України за результатами розгляду звіту Директора Державного бюро розслідувань про результати діяльності цього органу за календарний рік, стан виконання покладених на нього завдань, додержання законодавства, прав і свобод людини і громадянина, а також напрями та шляхи підвищення ефективності діяльності Державного бюро розслідувань може визнати роботу Директора Державного бюро розслідувань задовільною чи незадовільною.

Визнання роботи Директора Державного бюро розслідувань незадовільною є підставою для звільнення зазначеної особи із займаної посади.

Директор Державного бюро розслідувань призначається на посаду Президентом України за поданням комісії з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Державного бюро розслідувань.

Директор Державного бюро розслідувань звільняється з посади Президентом України за наявності наступних підстав:

1) подання письмової заяви про припинення повноважень за власним бажанням;

2) призначення чи обрання на іншу посаду за його згодою;

3) досягнення 65 років;

4) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії, що утворюється за рішенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

5) набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним або про обмеження його цивільної дієздатності, про визнання його безвісно відсутнім чи про оголошення його померлим;

6) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього у зв'язку із вчиненням злочину чи кримінального проступку (крім необережного кримінального проступку) або притягнення до адміністративної відповідальності за адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, а так само набрання законної сили рішенням суду про визнання його активів або

активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави;

7) припинення ним громадянства України або виїзду на постійне проживання за межі України;

8) смерті;

9) набуття громадянства (підданства) іншої держави;

10) наявності заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за дванадцять місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання (ч. 4 ст. 10 Закону).

Відповідно до ч. 5 ст. 10 Закону України «Про державне бюро розслідувань» Верховна Рада України за результатами розгляду звіту Директора Державного бюро розслідувань про результати діяльності цього органу за календарний рік, стан виконання покладених на нього завдань, додержання законодавства, прав і свобод людини і громадянина, а також напрями та шляхи підвищення ефективності діяльності Державного бюро розслідувань може визнати роботу Директора Державного бюро розслідувань задовільною чи незадовільною.

Визнання роботи Директора Державного бюро розслідувань незадовільною є підставою для звільнення зазначеної особи із займаної посади.

Повноваження Директора Державного бюро розслідувань визначені у ст. 12 Закону. Так, Директор Державного бюро розслідувань:

1) несе відповідальність за діяльність Державного бюро розслідувань, зокрема законність здійснюваних Державним бюро розслідувань оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування, додержання прав і свобод людини і громадянина;

2) організовує роботу Державного бюро розслідувань, призначає та звільняє першого заступника і заступників Директора Державного бюро розслідувань у порядку, визначеному цим Законом, а також визначає їхні обов'язки;

3) координує і контролює діяльність центрального апарату та територіальних управлінь Державного бюро розслідувань;

4) затверджує структуру та штатну чисельність центрального апарату та територіальних органів Державного бюро розслідувань;

5) визначає відповідно до законодавства в межах граничної чисельності переліки посад у центральному апараті та територіальних управліннях Державного бюро розслідувань, що підлягають заміщенню особами рядового та начальницького складу, граничних спеціальних звань за цими посадами;

6) вносить на розгляд Президента України подання про відзначення державними нагородами України осіб рядового та начальницького складу, державних службовців та інших працівників Державного бюро розслідувань, а також осіб, які сприяють у виконанні покладених на нього завдань;

7) затверджує Положення про відомчі нагороди (медалі, нагрудні знаки, почесні грамоти тощо) для нагородження осіб рядового та начальницького складу, державних службовців та інших працівників Державного бюро розслідувань, а також осіб, які сприяють у виконанні покладених на нього завдань;

8) видає у межах повноважень накази і розпорядження, дає доручення, які є обов'язковими для виконання працівниками Державного бюро розслідувань;

9) призначає на посади та звільняє з посад працівників центрального апарату Державного бюро розслідувань, директорів та заступників директорів територіальних управлінь Державного бюро розслідувань;

9⁻¹) повідомляє Конкурсну комісію про наявність вакантних або тимчасово вакантних посад керівника підрозділу внутрішнього контролю центрального апарату та керівників підрозділів внутрішнього контролю територіальних управлінь Державного бюро розслідувань у десятиденний строк з дня вивільнення посади;

10) приймає рішення про розподіл бюджетних коштів, головним розпорядником яких є Державне бюро розслідувань, та затверджує звіт про виконання цих рішень;

11) затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи Державного бюро розслідувань;

12) встановлює порядок реєстрації, оброблення, зберігання та знищення відповідно до законодавства отриманої Державним бюро розслідувань інформації; вживає заходів із запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, а також забезпечує додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є Державне бюро розслідувань;

13) вирішує питання про заохочення працівників Державного бюро розслідувань;

14) присвоює у встановленому законодавством порядку ранги державних службовців працівникам Державного бюро розслідувань та спеціальні звання особам рядового і начальницького складу;

15) вносить на розгляд Президенту України подання про присвоєння спеціальних звань вищого начальницького складу Державного бюро розслідувань;

16) представляє Державне бюро розслідувань у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, а також органами іноземних держав, міжнародними організаціями тощо;

17) має право бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій, а також на засіданнях Кабінету Міністрів України з питань, що стосуються забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань;

18) забезпечує відкритість та прозорість діяльності Державного бюро розслідувань відповідно до цього Закону, звітує про діяльність Державного бюро розслідувань в порядку, визначеному цим Законом;

19) надає дозвіл на використання коштів фонду спеціальних оперативно-розшукових та слідчих дій Державного бюро розслідувань;

19¹) накладає стягнення на працівників центрального апарату Державного бюро розслідувань на підставі рішення Дисциплінарної комісії;

20) здійснює інші повноваження, передбачені цим та іншими законами, у тому числі має право в межах своєї компетенції особисто реалізовувати повноваження Державного бюро розслідувань, визначені цим Законом.

Особа не може бути призначена на посаду в Державному бюро розслідувань, якщо вона:

1) за рішенням суду визнана недієздатною або обмежена у цивільній дієздатності;

2) має судимість за вчинення кримінального правопорушення, не погашену або не зняту в установленому законом порядку (крім реабілітованої особи), або протягом останнього року притягувалася до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;

3) у разі призначення матиме у прямому підпорядкуванні близьких їй осіб або буде прямо підпорядкована у зв'язку з виконанням повноважень близьким їй особам;

4) не пройшла спеціальну перевірку.

Працівники Державного бюро розслідувань не мають права:

1) бути членами і брати участь у створенні чи діяльності політичних партій;

2) бути повіреними третіх осіб у справах Державного бюро розслідувань;

3) використовувати Державне бюро розслідувань, його працівників та майно у партійних, групових чи особистих інтересах.

На працівників Державного бюро розслідувань поширюються інші обмеження та вимоги, встановлені Законом України «Про запобігання корупції»²⁸⁵.

11.4. Працівники Державного бюро розслідувань

До працівників Державного бюро розслідувань *належать* особи рядового і начальницького складу, державні службовці та особи, які уклали трудовий договір (контракт) із Державним бюро розслідувань.

Служба в Державному бюро розслідувань є державною службою особливого характеру, що полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України. Час проходження служби в Державному бюро розслідувань зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби відповідно до закону.

На службу до Державного бюро розслідувань приймаються на конкурсній основі в добровільному порядку (за контрактом) громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки.

Прийняття громадян України на службу до Державного бюро розслідувань без проведення конкурсу забороняється, крім випадків, передбачених Законом України «Про Державне бюро розслідувань».

Кваліфікаційні вимоги та критерії професійної придатності для зайняття посад у підрозділах Державного бюро розслідувань затверджуються Директором Державного бюро розслідувань.

Призначення на посади у Державному бюро розслідувань, крім посад Директора Державного бюро розслідувань, керівника підрозділу внутрішнього контролю центрального апарату Державного бюро розслідувань та керівників підрозділів внутрішнього контролю територіальних управлінь Державного бюро розслідувань, здійснюється за результатами відкритих конкурсів, що проводяться конкурсними комісіями з проведення конкурсів на зайняття посад працівників Державного бюро розслідувань. Типове положення про конкурсну комісію та порядок проведення відкритого конкурсу затверджує Директор Державного бюро розслідувань.

---

²⁸⁵ Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р.№ 1700-VII. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

Порядок присвоєння спеціальних звань особам рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань та їх співвідношення з іншими спеціальними, а також військовими званнями і рангами державних службовців затверджується Кабінетом Міністрів України²⁸⁶.

Трудові відносини працівників Державного бюро розслідувань регулюються цим Законом (у частині переведення працівників Державного бюро розслідувань на нижчі або рівнозначні посади та звільнення осіб рядового та начальницького складу), законодавством про працю, державну службу та укладеними трудовими договорами (контрактами). На державних службовців Державного бюро розслідувань поширюється дія Закону України «Про державну службу». Посади державних службовців Державного бюро розслідувань відносяться до відповідних категорій посад державної служби в порядку, встановленому законодавством.

Порядок проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань визначається Законом України «Про Державне бюро розслідувань», Положенням про проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань, що затверджується Кабінетом Міністрів України, а також іншими нормативно-правовими актами²⁸⁷.

На осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань поширюється Дисциплінарний статут Національної поліції України з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Державне бюро розслідувань».

Притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців Державного бюро розслідувань здійснюється відповідно до Закону України «Про державну службу» з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Державне бюро розслідувань».

Працівники Державного бюро розслідувань регулярно, *не менше одного разу на два роки*, проходять обов'язкове підвищення кваліфікації.

Працівники Державного бюро розслідувань, до повноважень яких належать виявлення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, проходять перепідготовку або підвищення кваліфікації за спеціальними програмами, у тому числі за кордоном.

---

²⁸⁶ Питання присвоєння спеціальних звань рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань та їх співвідношення з іншими спеціальними, а також військовими званнями і класними чинами : постанова Кабінету Міністрів України від 27 трав. 2020 р. № 564. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2020-%D0%BF>.

²⁸⁷ Про затвердження Положення про проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань : постанова Кабінету Міністрів України від 5 серп. 2020 р. № 743. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-2020-%D0%BF>.

Особа не може бути призначена на посаду в Державному бюро розслідувань, якщо вона:

1) за рішенням суду визнана недієздатною або обмежена у цивільній дієздатності;

2) має судимість за вчинення кримінального правопорушення, не погашену або не зняту в установленому законом порядку (крім реабілітованої особи), або протягом останнього року притягувалася до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;

3) у разі призначення матиме у прямому підпорядкуванні близьких їй осіб або буде прямо підпорядкована у зв'язку з виконанням повноважень близьким їй особам;

4) не пройшла спеціальну перевірку.

Працівники Державного бюро розслідувань не мають права:

1) бути членами і брати участь у створенні чи діяльності політичних партій;

2) бути повіреними третіх осіб у справах Державного бюро розслідувань;

3) використовувати Державне бюро розслідувань, його працівників та майно у партійних, групових чи особистих інтересах.

На працівників Державного бюро розслідувань поширюються інші обмеження та вимоги, встановлені Законом України «Про запобігання корупції».

При призначенні на посаду у Державне бюро розслідувань особа повідомляється про можливість проведення щодо неї перевірки на добросовісність та моніторингу способу життя.

Працівники Державного бюро розслідувань зобов'язані вживати заходів щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачених Законом України «Про запобігання корупції».

У кошторисі Державного бюро розслідувань передбачається створення фонду для проведення оперативно-розшукових (негласних слідчих) дій.

11.5. Особливості демократичного цивільного контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань. Забезпечення прозорості діяльності Державного бюро розслідувань

Контроль за діяльністю Державного бюро розслідувань здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належать

питання правоохоронної діяльності, у порядку, визначеному Конституцією України, цим Законом та іншими законами України.

Директор Державного бюро розслідувань:

1) інформує Президента України, Верховну Раду України та Кабінет Міністрів України з основних питань діяльності Державного бюро розслідувань та його підрозділів, про виконання покладених на них завдань, додержання законодавства, прав і свобод людини і громадянина;

2) щороку, до 15 лютого, подає Президенту України та Верховній Раді України письмовий звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за попередній рік.

Письмовий звіт про діяльність Державного бюро розслідувань повинен містити інформацію про:

1) статистичні дані про результати діяльності з обов'язковим зазначенням таких відомостей:

а) кількість зареєстрованих заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені до підслідності Державного бюро розслідувань;

б) кількість оперативно-розшукових справ, заведених Державним бюро розслідувань, та їх результативність;

в) кількість осіб, стосовно яких складено обвинувальні акти щодо вчинення ними кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

г) кількість осіб, стосовно яких набрав законної сили обвинувальний вирок суду щодо вчинення ними кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

г) кількість осіб, стосовно яких набрав законної сили виправдувальний вирок суду щодо вчинення ними відповідних кримінальних правопорушень;

д) відомості про розмір збитків і шкоди, завданих кримінальними правопорушеннями, віднесеними до підслідності Державного бюро розслідувань, стан та обсяги їх відшкодування;

е) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, конфісковані за рішенням суду, а також кошти у розмірі вартості незаконно одержаних послуг чи пільг, стягнені на користь держави, та розпорядження ними;

е) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, які було повернуто в Україну з-за кордону, та розпорядження ними;

ж) відомості про арешт майна, конфіскацію предметів та доходів від кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, та розпорядження ними;

2) взаємодію з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями;

3) співпрацю з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції;

4) штат Державного бюро розслідувань, кваліфікацію та досвід його працівників, підвищення їхньої кваліфікації;

5) діяльність підрозділу внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань, кількість повідомлень про вчинення правопорушень працівниками Державного бюро розслідувань, результати їх розгляду, притягнення працівників Державного бюро розслідувань до відповідальності;

6) кошторис Державного бюро розслідувань та його виконання;

7) інші відомості щодо результатів діяльності Державного бюро розслідувань та виконання покладених на нього обов'язків.

Звіт Державного бюро розслідувань надається для висновку Раді громадського контролю при Державному бюро розслідувань, яка розглядає його упродовж 10 днів з дня надання. Звіт Державного бюро розслідувань подається до відповідних державних органів та оприлюднюється разом із висновком Ради громадського контролю у разі його затвердження у встановлений строк.

Комітет Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання правоохоронної діяльності, не менше одного разу на рік проводить відкриті для громадськості слухання на тему діяльності Державного бюро розслідувань, виконання покладених на Державне бюро розслідувань завдань, додержання ним законодавства, прав і свобод людини і громадянина.

З метою запобігання і виявлення правопорушень у діяльності працівників Державного бюро розслідувань у складі центрального апарату Державного бюро розслідувань та його територіальних управлінь діють підрозділи внутрішнього контролю.

Підрозділи внутрішнього контролю територіальних управлінь підпорядковуються керівнику підрозділу внутрішнього контролю у складі центрального апарату Державного бюро розслідувань.

Керівники підрозділів внутрішнього контролю центрального апарату та територіальних управлінь Державного бюро розслідувань призначаються на посаду та звільняються з посади Директором Державного бюро розслідувань за поданням Конкурсної комісії.

Підрозділ внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань має такі обов'язки:

1) запобігання вчиненню правопорушень працівниками Державного бюро розслідувань згідно з вимогами законів України «Про запобігання корупції» та «Про державну службу»;

2) здійснення контролю за дотриманням працівниками Державного бюро розслідувань правил етичної поведінки, вимог щодо недопущення виникнення конфлікту інтересів;

3) проведення перевірок працівниками Державного бюро розслідувань на добросесність та моніторингу способу їх життя;

4) проведення з особами психофізіологічних інтерв'ю із застосуванням поліграфа під час вступу на службу та проходження служби в Державному бюро розслідувань;

5) перевірка інформації, що міститься у зверненнях фізичних та юридичних осіб, засобах масової інформації, інших джерелах, у тому числі отриманої через спеціальну телефонну лінію, сторінку в мережі Інтернет, засоби електронного зв'язку Державного бюро розслідувань, щодо причетності працівників Державного бюро розслідувань до вчинення правопорушень;

6) проведення службового розслідування стосовно працівників Державного бюро розслідувань;

7) проведення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на призначення на посади в Державному бюро розслідувань;

8) вжиття заходів щодо захисту працівників Державного бюро розслідувань, які повідомляють про вчинення протиправних дій чи бездіяльність інших працівників Державного бюро розслідувань;

9) консультування працівників Державного бюро розслідувань щодо правил етичної поведінки, конфлікту інтересів, декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань фінансового характеру.

У разі виявлення інформації про можливе вчинення працівником Державного бюро розслідувань кримінального правопорушення підрозділ внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань негайно повідомляє про це Генерального прокурора чи його заступника.

Порядок діяльності та повноваження підрозділів внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань визначаються положенням, яке затверджує Директор Державного бюро розслідувань.

До вступу на службу до Державного бюро розслідувань, а також не рідше одного разу на рік під час проходження служби в Державному бюро розслідувань працівники Державного бюро розслідувань проходять психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа.

З метою забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю при Державному бюро розслідувань утворюється Рада громадського контролю у складі 15 осіб, яка формується на засадах відкритого та прозорого конкурсу.

Нагляд за додержанням Державним бюро розслідувань законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування здійснює Генеральний прокурор безпосередньо та через уповноважених ним прокурорів.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття Державного бюро розслідувань.
2. Назвіть основні засади організації та діяльності Державного бюро розслідувань.
3. Які завдання Державного бюро розслідувань?
4. Які повноваження Державного бюро розслідувань?
5. Назвіть соціальний, правовий захист та відповідальність працівників Державного бюро розслідувань.
6. Які правові гарантії забезпечують виконання завдань Державного бюро розслідувань?
7. Визначте систему Державного бюро розслідувань.
8. Окресліть компетенцію Державного бюро розслідувань.
9. Які органи здійснюють нагляд за діяльністю Державного бюро розслідувань?
10. Які причини створення Державного бюро розслідувань та напрями його діяльності?
11. Яка підслідність Державного бюро розслідувань?

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Історія становлення і розвитку Державного бюро розслідувань.
2. Повноваження Державного бюро розслідувань та їх реалізація.
3. Особливості реалізації засад відкритості та прозорості в діяльності Державного бюро розслідувань.
4. Роль Державного бюро розслідувань серед інших правоохоронних органів.
5. Взаємодія Державного бюро розслідувань з іншими державними органами.
6. Шляхи подальшого вдосконалення системи Державного бюро розслідувань.
7. Правовий захист працівників Державного бюро розслідувань.

Список використаних джерел до 11 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Деякі питання оплати праці працівників Державного бюро розслідувань : постанова Кабінету Міністрів від 21 серп. 2019 р. № 767. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-2019-%D0%BF>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийн. 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Питання присвоєння рангів державних службовців та співвідношення між рангами державних службовців і рангами посадових осіб місцевого самоврядування, військовими званнями, дипломатичними рангами та іншими спеціальними званнями : постанова Кабінету Міністрів від 20 квіт. 2016 р. № 306. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306-2016-%D0%BF>.

4. Питання присвоєння спеціальних звань рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань та їх співвідношення з іншими спеціальними, а також військовими званнями і класними чинами : постанова Кабінету Міністрів України від 27 трав. 2020 р. № 564. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2020-%D0%BF>.

5. Питання Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань : указ Президента України від 5 лют. 2020 р. № 42/2020. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2020>.

6. Про державне бюро розслідувань : Закон України від 05 січ. 2017 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

7. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 04 берез. 1998 р. № 160/98-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/160/98-%D0%B2%D1%80>.

8. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 899-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

9. Про державну охорону Державного бюро розслідувань : указ Президента України від 29 січ. 2021 р. № 40/2021. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40/2021/sp:max100>.

10. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

11. Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію у центральному апараті та територіальних управліннях Державного

бюро розслідувань : наказ Державного бюро розслідувань від 29 черв. 2021 № 373. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0373911-21>.

12. Про затвердження Переліку посад у центральному апараті Державного бюро розслідувань, що підлягають заміщенню особами рядового та начальницького складу, граничних спеціальних звань за цими посадами : наказ Державного бюро розслідувань від 26 лют. 2020 р. № 47. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0047911-20>.

13. Про затвердження Положення про проведення тестування з фізичної підготовки кандидатів на зайняття посад в Управлінні спеціального призначення Державного бюро розслідувань : наказ Державного бюро розслідувань від 12 серп. 2019 р. № 184. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-19>.

14. Про затвердження Положення про проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань : постанова Кабінету Міністрів України від від 5 серп. 2020 р. № 743. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-2020-%D0%BF>.

15. Про затвердження Порядку проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань : постанова Кабінету Міністрів України від 11 трав. 2017 р. № 449. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2017-%D0%BF>.

16. Про затвердження Порядку складення Присяги осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань : наказ Державного бюро розслідувань від 01 лип. 2019 р. № 144. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0752-19>.

17. Про затвердження Порядку проведення стажування в Державному бюро розслідувань працівників, які не мають досвіду практичної роботи за спеціальністю : наказ Державного бюро розслідувань від 21. лист. 2018 р. № 151. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-18>.

18. Про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>.

19. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2135-12>.

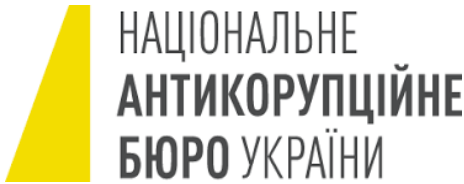
20. Про службу з охорони праці центрального апарату Державного бюро розслідувань : наказ 21 липня 2021 № 414. *Державне бюро розслідувань* : [сайт]. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/npa/nakaz-414-vid-21.07.2021.pdf>.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей, тези доповідей на конференціях, круглих столах

1. Бурбика М. М., Уткіна М. С.. Судові та правоохоронні органи (у 91 схемах і таблицях) : навч. посіб. Суми : Сумський держ. ун-т, 2016. 123 с.
2. Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (16 черв. 2018 р., м. Одеса) / [редкол.: Г. О. Ульянова (голова) та ін.]. Одеса : Юрид. літ., 2018. 432 с.
3. Ківалов С. В. Організація діяльності Державного бюро розслідувань : науково-правовий аспект. *Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 16 черв. 2018 р.) / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2018. С. 5–7.
4. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах. [7-ме вид., змін. і допов.]. Харків : Право, 2018. 168 с.
5. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.
6. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження в кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.
7. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.
8. Судові, правоохоронні, контрольно-наглядові та правозахисні органи України : підручник / [С. М. Гусаров, О. Ю. Салманова, А. Т. Комзюк та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. М. Гусарова ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 508 с.
9. Чумак В. В. Організація діяльності державного бюро розслідувань: світовий досвід та національна модель. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 116–121.

РОЗДІЛ 12. НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ

12.1. Поняття, правові, основні засади діяльності та завдання Національного антикорупційного бюро України

Правоохоронні органи в будь-якій країні є ключовими в системі органів виконавчої влади й посідають центральне місце у сфері правового захисту. Від ефективності їх функціонування залежить

забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина, стабільність суспільного розвитку, забезпечення економічної та національної безпеки країни. Особливе значення в системі правоохоронних органів мають органи з боротьби з корупцією.

Основна мета державної політики в галузі боротьби з корупцією повинна бути спрямована на створення дієвих правоохоронних органів, які ведуть боротьбу з корупцією, створення досконалої нормативно-правової бази та необхідних умов для роботи.

Очищення органів вищої державної влади від корупції заради розбудови й розвитку успішної та ефективної держави, формування сучасного європейського, свідомого законослухняного суспільства – заявлена мета створення Національного антикорупційного бюро України.

Отже, *Національне антикорупційне бюро України* (далі – Національне бюро) є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових²⁸⁸.

Завданням Національного бюро є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також життю інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції.

Основними принципами діяльності Національного бюро є:

1) верховенство права;

²⁸⁸ Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

- 2) повага та дотримання прав і свобод людини і громадянина;
- 3) законність;
- 4) безсторонність та справедливість;
- 5) незалежність Національного бюро та його працівників;
- 6) підконтрольність і підзвітність суспільству та визначеним законом державним органам;
- 7) відкритість для демократичного цивільного контролю;
- 8) політична нейтральність і позапартійність;
- 9) взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями.

У ст. 4 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України» (далі – Закон) визначені гарантії незалежності Національного бюро. Так, незалежність Національного бюро у його діяльності гарантується:

- 1) особливим порядком конкурсного відбору Директора Національного бюро та вичерпним переліком підстав припинення повноважень Директора Національного бюро, які визначені Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України»;
- 2) конкурсними засадами відбору інших працівників Національного бюро, їх особливим правовим та соціальним захистом, належними умовами оплати праці;
- 3) установленим законом порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення Національного бюро;
- 4) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки працівників Національного бюро, їх близьких родичів, майна;
- 5) іншими засобами, визначеними Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України».

Використання Національного бюро в партійних, групових чи особистих інтересах не допускається. Діяльність політичних партій у Національному бюро забороняється.

Забороняється незаконне втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних або юридичних осіб у діяльність Національного бюро.

Будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення тощо, спрямовані до Національного бюро чи його працівників, які стосуються організації діяльності Національного бюро, зокрема прийняття нормативно-правових актів, безпосереднього здійснення повноважень Національного бюро, визначених законом, та питань досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні і не передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України,

є неправомірними та не підлягають виконанню. У разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо працівник Національного бюро невідкладно інформує про це в письмовій формі Директора Національного бюро.

12.2. Загальна структура та чисельність Національного антикорупційного бюро України

Національне бюро є юридичною особою публічного права і складається з центрального і територіальних управлінь, чисельність яких не перевищує семи, а юрисдикція охоплює визначені в рішенні області України, Автономну Республіку Крим, міста Київ та Севастополь. Директор Національного бюро, у випадку обґрунтованої необхідності, може утворювати своїм рішенням додаткові територіальні управління Національного бюро у межах області чи Автономної Республіки Крим, а також здійснює утворення, реорганізацію та ліквідацію територіальних управлінь Національного бюро відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». Центральне управління Національного бюро знаходиться у місті Києві.

Структура, штатний розклад, положення про структурні підрозділи, посадові інструкції працівників Національного бюро затверджуються *Директором Національного бюро*. Вимоги Кабінету Міністрів України до формування структури апарату центрального органу виконавчої влади не поширюються на Національне бюро.

До структури управлінь Національного бюро можуть входити підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні підрозділи, підрозділи, що здійснюють виявлення майна, яке може бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації, підрозділи швидкого реагування, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників, представництва інтересів в іноземних юрисдикційних органах, експертні, фінансові, кадрові та інші підрозділи. Гранична чисельність центрального та територіальних управлінь Національного бюро становить 700 осіб, у тому числі не більше 500 осіб начальницького складу.

Директор Національного бюро може створювати своїм рішенням комісії у складі працівників Національного бюро, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, службових осіб інших державних органів, органів місцевого самоврядування, представників громадських об'єднань. Такі комісії вивчають питання щодо порушення прав осіб, які співпрацюють з Національним бюро, та виносять рекомендації щодо усунення зазначених

порушень. Рекомендації таких комісій є обов'язковими для розгляду державними органами, органами місцевого самоврядування.

Порядок діяльності комісій визначається Директором Національного бюро.

12.3. Повноваження Національного антикорупційного бюро України

Відповідно до положень законодавства на Національне бюро покладено наступні *обов'язки*:

1) здійснення оперативно-розшукових заходів з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших правоохоронних органів;

2) здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також проведення досудового розслідування інших кримінальних правопорушень у випадках, визначених законом;

3) життя заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у кримінальних правопорушеннях, віднесених до підслідності Національного бюро, здійснення діяльності щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт;

4) взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків;

5) здійснення інформаційно-аналітичної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро;

6) забезпечення особистої безпеки працівників Національного бюро та інших визначених законом осіб, захист від протиправних посягань на осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у підслідних йому кримінальних правопорушеннях;

7) забезпечення на умовах конфіденційності та добровільності співпраці з особами, які повідомляють про корупційні правопорушення;

8) звітування про свою діяльність у порядку, визначеному законом, та інформування суспільства про результати своєї роботи;

9) здійснення міжнародного співробітництва у межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України;

10) вжиття заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості, надсилає Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі матеріали для вирішення питання про пред'явлення позову про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави;

11) збирання і надсилання Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі матеріалів для вирішення питання про пред'явлення позову про визнання недійсними угод у випадках, передбачених законодавством України.

Національному бюро та його працівникам для виконання покладених на них обов'язків надається *право*:

1) заводити оперативно-розшукові справи на підставі постанови, що затверджується начальником відповідного підрозділу Національного бюро, та здійснювати на підставах і в порядку, установлених законом, гласні та негласні оперативно-розшукові заходи;

2) за рішенням Директора Національного бюро, погодженим з прокурором, витребувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження, що стосуються кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро, та інших кримінальних правопорушень, які не відносяться до його підслідності, але можуть бути використані з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, або виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості;

3) витребувати за рішенням керівника структурного підрозділу Національного бюро та одержувати в установленому законом порядку у вказаному в запиті вигляді та формі від інших правоохоронних та державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій інформацію, необхідну для виконання обов'язків Національного бюро, у тому числі відомості про майно, доходи, видатки, фінансові зобов'язання осіб, які ними декларуються у встановленому законом порядку, відомості про використання коштів Державного бюджету України, розпорядження державним або комунальним майном.

Суб'єкти, яким адресовано зазначений запит, зобов'язані невідкладно, але не більше ніж протягом трьох робочих днів, надати відповідну інформацію. У разі неможливості надання інформації суб'єкт повинен так само невідкладно у письмовій формі повідомити про це Національне бюро з обґрунтуванням причин. Національне бюро за зверненням відповідного суб'єкта може продовжити строк надання інформації на строк не більше двох календарних днів. Ненадання Національному бюро на його запит інформації, надання завідомо недостовірної інформації чи не в повному обсязі, порушення

встановлених законом строків її надання, повідомлення третіх осіб стосовно того, що про них збирається така інформація, забороняються і тягнуть за собою відповідальність, передбачену законом.

Національне бюро в порядку, визначеному законодавством, має безпосередній, у тому числі автоматизований, доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами.

Обробка такої інформації здійснюється Національним бюро із дотриманням законодавства про захист персональних даних та забезпеченням таємниці, що охороняється

4) знайомитися в державних органах, органах місцевого самоврядування із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро, або виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості, у тому числі такими, що містять інформацію з обмеженим доступом;

5) на підставі рішення Директора Національного бюро або його заступника, погодженого з прокурором, отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб, яка необхідна для виконання обов'язків Національного бюро. Отримання від банків інформації, що становить банківську таємницю, здійснюється в порядку та обсязі, визначених Законом України «Про банки і банківську діяльність»²⁸⁹ з урахуванням положень цього Закону, а отримання від Центрального депозитарію цінних паперів, Національного банку України та депозитарних установ інформації, що міститься у системі депозитарного обліку цінних паперів, – у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про депозитарну систему України»²⁹⁰. Суб'єкти, яким адресовано зазначене рішення, зобов'язані невідкладно, але не більше ніж протягом трьох робочих днів, надати відповідну інформацію. У разі неможливості її надання у зазначений строк з обґрунтованих причин за зверненням відповідного суб'єкта Національне бюро може продовжити строк надання інформації на строк не більше двох календарних днів;

---

²⁸⁹ Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 груд. 2000 р. № 2121-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

²⁹⁰ Про депозитарну систему України : Закон України від 6 лип. 2012 р. № 5178-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17>.

6) на підставі відповідного рішення суду на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, а також вилучати предмети і документи у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України;

7) залучати на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців, з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів для забезпечення виконання повноважень Національного бюро;

8) за письмовим рішенням Директора Національного бюро або його заступника, погодженим із прокурором, створювати спільні слідчі групи, що включають оперативних та слідчих працівників;

9) за пред'явлення службового посвідчення входити безперешкодно до державних органів, органів місцевого самоврядування та зони митного контролю, а за письмовим розпорядженням Директора Національного бюро або його заступника – безперешкодно проходити до військових частин та установ, пунктів пропуску через державний кордон України;

10) використовувати з наступним відшкодуванням завданих збитків транспортні засоби, які належать фізичним та юридичним особам (крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав і організацій, транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, припинення кримінального правопорушення, переслідування та затримання осіб, які підозрюються у їх вчиненні, доставлення до закладів охорони здоров'я осіб, що потребують екстреної медичної допомоги;

11) надсилати державним органам, органам місцевого самоврядування обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро, а також отримувати від цих органів протягом 30 днів інформацію про розгляд таких пропозицій та рекомендацій;

12) здійснювати співробітництво з фізичними особами, у тому числі на договірних засадах, дотримуючись умов добровільності та конфіденційності цих відносин, матеріально і морально заохочувати осіб, які надають допомогу в попередженні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень.

Контроль за ефективністю використання коштів на зазначені цілі здійснює Рахункова палата України;

13¹) вносити подання прокурору про звернення до суду з метою визнання недійсним правочину за наявності підстав, передбачених законом, а також

право бути залученим за своєю заявою до таких справ як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору;

14) у цілях оперативно-розшукової та слідчої діяльності створювати інформаційні, інформаційно-телекомунікаційні системи та вести оперативний облік в обсязі і порядку, передбачених законодавством;

15) зберігати, носити та застосовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби, а також застосовувати заходи фізичного впливу на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію»²⁹¹;

16) видавати в разі наявності небезпеки для життя і здоров'я особам, взятим під захист, відповідно до законодавства зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку;

17) здійснювати правове співробітництво із компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями з питань проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості на підставі законів та міжнародних договорів України;

17⁻¹) одержувати у вигляді довідки від органів прокуратури України та Міністерства юстиції України у триденний строк матеріали, отримані (надані) у рамках надання міжнародної правової допомоги, які стосуються фінансових і корупційних кримінальних правопорушень;

18) виступати як представник інтересів держави під час розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ про розшук, арешт, конфіскацію та повернення в Україну відповідного майна, захист прав та інтересів держави з питань, які стосуються виконання обов'язків Національного бюро, а також залучати з цією метою юридичних радників, зокрема іноземних;

19) порушувати питання щодо створення спеціальних умов (у тому числі щодо засекречування перебування, здійснення заходів безпеки, поміщення в окремому приміщенні) в ізоляторах тимчасового тримання та установах попереднього ув'язнення для осіб, які співпрацюють із Національним бюро;

20) впроваджувати устаткування, необхідне для здійснення Національним бюро заходів із зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж у порядку, визначеному КПК України.

Національне бюро може від імені України надавати міжнародні доручення щодо проведення оперативно-розшукових та слідчих дій, укладати угоди про співробітництво з питань її повноважень з іноземними і міжнародними правоохоронними органами та організаціями, звертатися від

---

²⁹¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

імені України до іноземних державних органів в установленому законодавством України та відповідних держав порядку тощо.

Національне бюро може створювати та брати участь у міжнародних слідчих групах відповідно до цього закону та інших законодавчих актів та міжнародних договорів України, залучати до роботи іноземних експертів у боротьбі з корупцією, мати інші повноваження, пов'язані з виконанням нею своїх обов'язків.

Працівники Національного бюро мають право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю під час виконання службових обов'язків у випадках, на умовах та в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію».

12.4. Працівники Національного антикорупційного бюро України

Керівництво діяльністю Національного бюро здійснює його Директор, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України в порядку, визначеному Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України».

Кабінет Міністрів України виключно за наявності підстав, визначених ч. 4 ст. 6 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», а саме:

- 1) подання письмової заяви про припинення повноважень за власним бажанням;
- 2) призначення чи обрання на іншу посаду за його згодою;
- 3) досягнення шістдесяти п'яти років;
- 4) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії, що створюється за рішенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;
- 5) набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним або обмеження його цивільної дієздатності, визнання його безвісно відсутнім чи оголошення його померлим;
- 6) набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно нього;
- 7) припинення його громадянства України або виїзду на постійне місце проживання за межі України;

8) невідповідності обмеженням щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, передбаченими Законом України «Про запобігання корупції»²⁹², встановленим рішенням суду, що набрало законної сили;

9) невчасного подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

10) набуття громадянства іншої держави;

11) наявності висновку Комісії з проведення зовнішньої незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Національного бюро, передбаченої ст. 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», про неефективність діяльності Національного бюро та неналежне виконання обов'язків його Директором;

12) наявності заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за дванадцять місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання;

13) набрання законної сили рішенням суду про визнання його активів чи активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених ст. 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках²⁹³, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави. Так, Кабінет Міністрів України виключно за наявності вищеперерахованих підстав, приймає рішення про звільнення Директора Національного бюро з посади, якщо за нього проголосувало не менш як дві третини посадового складу Кабінету Міністрів України, визначеного відповідно до ст. 6 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»²⁹⁴.

Директора Національного бюро не може бути звільнено, а акт Кабінету Міністрів України про його призначення не може бути скасовано, крім вищезазначених підстав, зазначених у ст. 6 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», крім того, він може бути відсторонений від посади лише з підстав та у порядку, встановлених КПК України.

Директором Національного бюро може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше десяти років, досвід роботи на керівних посадах в державних органах, установах, організаціях, у тому числі за кордоном, або в міжнародних організаціях не менше п'яти років, володіє державною мовою та здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки.

²⁹² Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>.

²⁹³ Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15>.

²⁹⁴ Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/794-18>.

Директор Національного бюро призначається строком на сім років. Одна і та ж особа не може обіймати цю посаду два строки підряд.

Кандидати на посаду Директора Національного бюро визначаються комісією з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Національного бюро відповідно до результатів відкритого конкурсного відбору на зайняття цієї посади.

Повноваження Директора Національного бюро визначенні у ст. 8 Закону. Так, Директор Національного бюро: 1) несе відповідальність за діяльність Національного бюро, зокрема законність здійснюваних Національним бюро оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування, додержання прав і свобод осіб; 2) організує роботу Національного бюро, визначає кількість заступників Директора Національного бюро та обов'язки першого заступника, заступників Директора Національного бюро; 3) координує і контролює діяльність його центрального та територіальних управлінь; 4) затверджує кошторис, структуру та штатну чисельність центрального та територіальних управлінь Національного бюро; 4¹) визначає відповідно до законодавства в межах граничної чисельності Національного бюро перелік посад, що підлягають заміщенню особами начальницького складу, граничних спеціальних звань за цими посадами; 5) видає у межах повноважень накази і розпорядження, дає доручення, які є обов'язковими для виконання працівниками Національного бюро; 6) призначає на посади та звільняє з посад працівників Національного бюро; 7) затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи Національного бюро; 8) встановлює порядок реєстрації, оброблення, зберігання та знищення відповідно до законодавства отриманої Національним бюро інформації; вживає заходи із запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, а також забезпечує додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є Національне бюро; 9) визначає порядок заохочення осіб, які надають допомогу в попередженні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро; 10) вирішує питання про заохочення та накладення згідно з рішенням Дисциплінарної комісії Національного бюро дисциплінарних стягнень на працівників Національного бюро; 11) у встановленому законодавством порядку присвоює ранги державних службовців працівникам Національного бюро та спеціальні звання особам начальницького складу, вносить Президенту України подання про присвоєння спеціальних звань вищого начальницького складу Національного бюро; 12) вносить у встановленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань, що належать до компетенції Національного бюро; 13) представляє Національне бюро у відносинах з іншими

державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, а також органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями тощо; 14) має право бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій, а також брати участь з правом дорадчого голосу у засіданнях Кабінету Міністрів України;

14¹) представляє питання щодо діяльності Національного бюро на засіданнях Кабінету Міністрів України, подає на розгляд до Кабінету Міністрів України розроблені Національним бюро проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України; 15) забезпечує відкритість та прозорість діяльності Національного бюро відповідно до цього Закону; звітує про діяльність Національного бюро в порядку, визначеному цим Законом; 16) надає дозвіл на використання коштів фонду спеціальних оперативно-розшукових та слідчих дій Національного бюро; 17) здійснює інші повноваження відповідно до цього та інших законів.

Директору Національного бюро доступ до державної таємниці усіх ступенів секретності надається за посадою після взяття ним письмового зобов'язання щодо збереження державної таємниці.

До працівників Національного бюро належать особи, які є гласними і негласними штатними працівниками, з числа осіб начальницького складу, державних службовців та інших працівників, які працюють за трудовими договорами в Національному бюро.

Негласними штатними працівниками Національного бюро можуть бути детективи, старші детективи та працівники інших підрозділів Національного бюро.

Особами начальницького складу є працівники підрозділів швидкого реагування, захисту учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників відповідно до цього Закону, оперативно-технічних підрозділів та підрозділів детективів Національного бюро.

Оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених законом до підслідності Національного бюро, а також в інших справах, витребуваних до Національного бюро прокурором, що здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування працівниками Національного бюро, проводять старші детективи та детективи Національного бюро, а також оперативно-технічні підрозділи і підрозділи внутрішнього контролю.

Особами начальницького складу є працівники підрозділів швидкого реагування, захисту учасників кримінального судочинства та забезпечення

безпеки працівників відповідно до цього Закону, оперативно-технічних підрозділів та підрозділів детективів Національного бюро.

Директор Національного бюро утворює конкурсні комісії, які проводять конкурс на зайняття вакантних посад гласних штатних працівників у Національному бюро. Директор Національного бюро включає до складу конкурсної комісії представників, визначених Радою громадського контролю при Національному бюро (не більше трьох осіб у складі однієї конкурсної комісії).

Для проведення конкурсу на зайняття посад негласних штатних працівників Національного бюро Директором Національного бюро з урахуванням вимог Закону України «Про державну таємницю»²⁹⁵ утворюється окрема конкурсна комісія з числа працівників Національного бюро, які мають допуск до державної таємниці та яким Директором Національного бюро надано відповідний доступ до інформації про кандидатів на такі посади.

Положення про конкурсні комісії та регламент їх роботи визначаються Директором Національного бюро.

На службу до Національного бюро приймаються на конкурсній, добровільній, контрактній основі громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки. Кваліфікаційні вимоги до професійної придатності визначаються Директором Національного бюро. Призначення на посади у Національному бюро здійснюється виключно за результатами відкритого (крім випадку, передбаченого частиною четвертою цієї статті) конкурсу, що проводиться в порядку, визначеному Директором Національного бюро, крім призначення на посади першого заступника та заступників Директора Національного бюро, призначення на які здійснюється Директором Національного бюро без обов'язкового проведення відкритого конкурсу.

Особи, які претендують на зайняття посад у Національному бюро, до призначення на відповідну посаду зобов'язані повідомити керівництву органу, на зайняття посади в якому вони претендують, про працюючих у такому органі близьких осіб.

На осіб начальницького складу Національного бюро поширюється положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ та Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України²⁹⁶.

---

²⁹⁵ Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.

²⁹⁶ Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України : Закон України від 22 лют. 2006 р. № 3460-ІV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3460-15>.

Особам начальницького складу Національного бюро встановлюються такі спеціальні звання:

1) середній начальницький склад:

- лейтенант Національного антикорупційного бюро України;
- старший лейтенант Національного антикорупційного бюро України;
- капітан Національного антикорупційного бюро України;

2) старший начальницький склад:

- майор Національного антикорупційного бюро України;
- підполковник Національного антикорупційного бюро України;
- полковник Національного антикорупційного бюро України.

Присвоєння і позбавлення спеціальних звань, а також пониження і поновлення у спеціальному званні здійснюються в установленому порядку.

Особа не може бути призначена на посаду в Національному бюро, якщо вона:

1) за рішенням суду визнана недієздатною або її дієздатність обмежена;

2) має судимість за вчинення кримінального правопорушення, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку (крім реабілітованої особи), або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, або притягалася судом до відповідальності за вчинення умисного кримінального правопорушення;

3) відповідно до вироку суду, що набрав законної сили, позбавлена права займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або обіймати певні посади;

4) має громадянство іншої держави;

5) у разі призначення буде прямо підпорядкована особі, яка є її близькою особою відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»²⁹⁷;

6) не пройшла спеціальну перевірку;

7) не пройшла перевірку і стосовно неї встановлено заборону відповідно до Закону України «Про очищення влади»²⁹⁸;

8) не подала передбачену Законом України «Про запобігання корупції» декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або якщо внаслідок перевірки цієї декларації підрозділом внутрішнього контролю Національного бюро виявлено відображення в декларації недостовірних відомостей щодо майна (активів), доходів, видатків та

---

²⁹⁷ Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

²⁹⁸ Про очищення влади : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

фінансових зобов'язань, розмір (вартість) яких перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня календарного року;

9) не подала заяву про відсутність заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання, або в неї виявлено таку заборгованість.

Працівники Національного бюро *не мають права*:

1) бути членами чи брати участь у створенні чи діяльності політичних партій, організовувати або брати участь у страйках;

2) бути повіреними третіх осіб у справах Національного бюро;

3) використовувати Національне бюро, його працівників та майно у партійних, групових чи особистих інтересах.

На працівників Національного бюро поширюються інші обмеження та вимоги, встановлені Законом України «Про запобігання корупції».

При призначенні на посаду у Національному бюро особа повідомляється про можливість проведення щодо неї перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя.

Працівники Національного бюро зобов'язані вживати заходів щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачених Законом України «Про запобігання корупції».

Особи, які не мають попереднього досвіду роботи в державних органах на посадах, пов'язаних з оперативно-розшуковою діяльністю, проведенням досудового розслідування, після проходження конкурсу на зайняття посади детектива проходять обов'язкове стажування в Національному бюро строком до одного року.

Порядок стажування в Національному бюро визначається положенням, яке затверджується Директором Національного бюро.

Особа може бути звільнена з посади Національного бюро за підсумками стажування, якщо вона не відповідає вимогам щодо працівників Національного бюро.

Працівники Національного бюро самостійно приймають рішення в межах своїх повноважень. Вони зобов'язані відмовитися від виконання будь-яких наказів, розпоряджень або вказівок, які суперечать законодавству, а також вжити інших заходів, передбачених законом.

Працівники Національного бюро за свої протиправні дії чи бездіяльність несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність.

У разі порушення працівником Національного бюро під час виконання ним своїх службових обов'язків прав чи свобод особи Національне бюро

вживає в межах своєї компетенції заходів із поновлення цих прав і свобод, відшкодування завданої матеріальної і моральної шкоди, притягнення винних до юридичної відповідальності.

12.5. Контроль за діяльністю Національного антикорупційного бюро України та його підзвітність

Контроль за діяльністю Національного бюро здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмету відання якого відноситься боротьба з корупцією і організованою злочинністю, в порядку, визначеному Конституцією України²⁹⁹ та іншими законами України.

Крім цього, Директор Національного бюро: 1) інформує Президента України, Верховну Раду України та Кабінет Міністрів України з основних питань діяльності Національного бюро та його підрозділів про виконання покладених завдань, додержання законодавства, прав і свобод осіб; 2) щороку не пізніше 10 лютого та 10 серпня подає Президенту України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України письмовий звіт про діяльність Національного бюро протягом попередніх шести місяців.

Звіт Національного бюро надається для висновку Раді громадського контролю при Національному бюро, яка розглядає його упродовж двох тижнів з дня подання. Звіт Національного бюро подається до відповідних державних органів та оприлюднюється разом із висновком Ради громадського контролю у разі його затвердження у встановлений строк.

Комітет Верховної Ради України, до предмету відання якого належать питання боротьби з корупцією, не рідше одного разу на рік проводить відкриті для громадськості слухання на тему діяльності Національного бюро, виконання покладених на Національне бюро завдань, додержання ним законодавства, прав і свобод осіб.

Щороку проводиться зовнішня незалежна оцінка (аудит) ефективності діяльності Національного бюро.

З метою попередження, виявлення та розслідування правопорушень у діяльності працівників Національного бюро у складі його центрального управління діє підрозділ внутрішнього контролю. Рішенням Директора Національного бюро у складі територіальних управлінь Національного бюро можуть створюватися *підрозділи внутрішнього контролю*. Підрозділи

---

²⁹⁹ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

внутрішнього контролю підпорядковуються безпосередньо Директору Національного бюро.

Підрозділ внутрішнього контролю Національного бюро має такі обов'язки:

1) запобігання вчиненню правопорушень працівниками Національного бюро згідно з вимогами законів України «Про запобігання корупції» та «Про державну службу»³⁰⁰;

2) здійснення контролю за дотриманням працівниками Національного бюро правил етичної поведінки, конфлікту інтересів, декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань фінансового характеру;

3) проведення перевірок працівників Національного бюро на добросовісність та моніторингу способу їх життя;

4) перевірка інформації, що міститься у зверненнях фізичних та юридичних осіб, засобах масової інформації, інших джерелах, у тому числі отриманої через спеціальну телефонну лінію, сторінку в мережі Інтернет, засоби електронного зв'язку Національного бюро, щодо причетності працівників Національного бюро до вчинення правопорушень;

5) проведення службового розслідування стосовно працівників Національного бюро;

5¹) здійснювати оперативно-розшукові заходи та досудове розслідування з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень у діяльності працівників Національного бюро;

6) проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на призначення на посади в Національному бюро;

7) вжиття заходів щодо захисту працівників Національного бюро, які повідомляють про вчинення протиправних дій чи бездіяльність інших працівників Національного бюро;

8) консультування працівників Національного бюро щодо правил етичної поведінки, конфлікту інтересів, декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань фінансового характеру.

Працівник Національного бюро, якому стала відома інформація про протиправні дії чи бездіяльність іншого працівника Національного бюро, зобов'язаний негайно повідомити про це Директора Національного бюро та підрозділ внутрішнього контролю Національного бюро.

Підрозділ внутрішнього контролю центрального управління Національного бюро оприлюднює на офіційному веб-сайті Національного бюро декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого

---

³⁰⁰ Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

самоврядування, які були подані у встановленому законом порядку Директором Національного бюро та його заступниками, директорами територіальних управлінь Національного бюро та їх заступниками, керівником центрального управління, керівниками структурних підрозділів центрального управління та територіальних управлінь Національного бюро.

Не підлягають оприлюдненню відомості, віднесені до інформації з обмеженим доступом згідно із Законом України «Про запобігання корупції».

У разі виявлення інформації про можливе вчинення працівником Національного бюро кримінального правопорушення підрозділ внутрішнього контролю Національного бюро негайно повідомляє про це Генерального прокурора чи його заступника.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття Національне антикорупційне бюро України.
2. Які основні завдання Національного антикорупційного бюро України?
3. Яка правова основа діяльності Національного антикорупційного бюро України?
4. Які основні принципи діяльності Національного антикорупційного бюро України?
5. Яка загальна структура і чисельність Національного антикорупційного бюро України?
6. Які основні повноваження Директора Національного антикорупційного бюро України?
7. Які спеціальні звання встановлюються особам начальницького складу Національного антикорупційного бюро України?
8. Які обов'язки Національного антикорупційного бюро України?
9. Хто здійснює контроль за діяльністю Національного антикорупційного бюро України?
10. Ким призначаються на посаду та звільняються керівники та працівники підрозділів внутрішнього контролю центрального та територіальних управлінь Національного антикорупційного бюро України?

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Історія становлення та розвитку Національного антикорупційного бюро України.
2. Національне антикорупційне бюро України, як правоохоронний орган з виявлення та розслідування корупційних злочинів.

3. Правові засади діяльності Національного антикорупційного бюро України.

4. Місце Національного антикорупційного бюро України серед центральних органів України в рамках міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях.

Список використаних джерел до 12 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України : Закон України 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийм. 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Питання присвоєння рангів державних службовців та співвідношення між рангами державних службовців і рангами посадових осіб місцевого самоврядування, військовими званнями, дипломатичними рангами та іншими спеціальними званнями : постанова Кабінету Міністрів від 20 квіт. 2016 р. № 306. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306-2016-%D0%BF>.

4. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 груд. 2000 р. № 2121-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

5. Про депозитарну систему України : Закон України від 6 лип. 2012 р. № 5178-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17>.

6. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 05 січ. 2017 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

7. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 04 берез. 1998 р. № 160/98-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/160/98-%D0%B2%D1%80>.

8. Про державну таємницю : Закон України 21 січ. 1994 р. № 3855-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.

9. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 899-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

10. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України : Закон України від 22 лют. 2006 р. № 3460-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3460-15>.

11. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

12. Про затвердження Положення про проведення тестування з фізичної підготовки кандидатів на зайняття посад в Управлінні спеціального призначення Державного бюро розслідувань : наказ Державного бюро розслідувань від 12 серп. 2019 р. № 184. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-19>.

13. Про затвердження Порядку складення Присяги осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань : наказ Державне бюро розслідувань від 01 лип. 2019 р. № 144. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0752-19>.

14. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

15. Про Національну поліцію : Закон України 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

16. Про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>.

17. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2135-12>.

18. Про очищення влади : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1682-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей, тези доповідей на конференціях, круглих столах

1. Бурбика М. М., Уткіна М. С. Судові та правоохоронні органи (у 91 схемах і таблицях) : навч. посіб. Суми : Сумський держ. ун-т, 2016. 123 с.

2. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України : навч. посіб. у схемах. [7-ме вид., змін. і допов.]. Харків : Право, 2018. 168 с.

3. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.

4. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження в кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.

5. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.

6. Судові, правоохоронні, контрольні-наглядні та правозахисні органи України : підручник / [С. М. Гусаров, О. Ю. Салманова, А. Т. Комзюк та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. М. Гусарова ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 508 с.

РОЗДІЛ 13. МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

13.1. Міністерство юстиції України: структура, основні завдання та повноваження

Діяльність сучасних органів юстиції України спрямована на максимальне сприяння зміцненню інститутів державної влади в Україні і в цьому контексті – проведення державної правової політики.

Органи юстиції України покликані стояти на сторожі принципів справедливості, верховенства права, і це свідчить про значний внесок в утвердження демократичних засад розвитку державності, пріоритету прав і свобод людини, незалежної, самостійної держави. Органи юстиції України – це система органів виконавчої влади, яку очолює Міністерство юстиції України, призначенням якої є формування та забезпечення реалізації державної правової політики та виконання інших завдань, визначених законодавством.

Міністерство юстиції України (Мін'юст) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань:

- *Банкрутства;*
- *у сфері нотаріату;*
- *організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) (далі – виконання рішень);*
- *державної реєстрації актів цивільного стану;*
- *державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень;*
- *державної реєстрації обтяжень рухомого майна;*
- *державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців;*
- *реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук та національних галузевих академій наук, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;*

- у сфері виконання кримінальних покарань та пробації;
- у сфері правової освіти населення;
- забезпечує формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства;
- створення і функціонування державної системи страхового фонду документації³⁰¹.

Мін'юст є державним органом з питань банкрутства.

Мін'юст є органом, уповноваженим на забезпечення проведення перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади».

У своїй діяльності Мін'юст керується Конституцією та законами України, указами Президента України і постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Завдання Мін'юсту визначаються у пункті 3 Положення Про Міністерство юстиції України. *Основними завданням Мін'юсту є:*

1) забезпечення формування та реалізація державної правової політики, політики з питань банкрутства;

2) забезпечення формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації;

2⁻¹) забезпечення проведення перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади»;

2⁻²) забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук та національних галузевих академій наук, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;

2⁻³) забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері організації примусового виконання рішень;

2⁻⁴) забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством;

2⁻⁵) забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері

³⁰¹ Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228-2014-п. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>.

виконання кримінальних покарань та пробації;

2⁶) забезпечення формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених та осіб, узятих під варту;

2⁷) контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту;

2⁸) забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері правової освіти, правової обізнаності, інформування населення, доступу громадян до джерел правової інформації;

3) здійснення загального управління у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги та безоплатної вторинної правової допомоги;

4) забезпечення самопредставництва Мін'юсту як органу державної влади, який у випадках, передбачених законом, бере участь у справах та діє у судах України від імені та в інтересах держави, зокрема через територіальні органи Мін'юсту; здійснення захисту інтересів України у Європейському суді з прав людини, під час урегулювання спорів і розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземних суб'єктів та України;

4¹) забезпечення представництва та самопредставництва інтересів Кабінету Міністрів України у судах України у випадках, передбачених законом, зокрема через територіальні органи Мін'юсту;

4²) забезпечення самопредставництва Мін'юсту як органу, якому надано право звертатися до суду в інтересах осіб, які не мають в Україні постійного місця проживання, під час розгляду справ у судах України у випадках, передбачених Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей³⁰²;

5) експертне забезпечення правосуддя;

6) організація роботи нотаріату;

7) запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами);

8) здійснення міжнародно-правового співробітництва, забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами

---

³⁰² Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей : прийн. 25 жовт. 1980 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188.

України з правових питань.

Повноваження Мініюсту зазначені у пункті 4 Положення, наступні:

- 1) розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів;
- 2) розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства та подає їх в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;
  - 2-1) узагальнює практику застосування законодавства та надає методичні рекомендації з питань, що належать до його компетенції;
- 3) здійснює правову експертизу проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, які подаються на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 4) готує зауваження і пропозиції до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентів України;
- 5) проводить гендерно-правову експертизу актів законодавства;
- 6) здійснює в установленому законодавством порядку антикорупційну експертизу нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, а також розробляє за її результатами рекомендації щодо усунення виявлених факторів, що спричиняють або можуть спричинити вчиненню корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень;
- 7) здійснює державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, а також інших органів, акти яких відповідно до законодавства підлягають державній реєстрації;
- 8) скасовує рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також інших органів, акти яких відповідно до законодавства підлягають державній реєстрації;
- 9) перевіряє у міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади, а також інших органах, акти яких відповідно до законодавства підлягають державній реєстрації, стан додержання законодавства про державну реєстрацію нормативно-правових актів, вимагає у разі потреби подання нормативно-правових актів для державної реєстрації або їх скасування, вносить пропозиції про усунення виявлених порушень і недоліків та притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;
- 10) здійснює науково-експертне, аналітичне, інформаційне та методологічне забезпечення виконання першого етапу реалізації Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

11) здійснює експертизу проектів нормативно-правових актів та нормативно-правових актів, що підлягають державній реєстрації, на відповідність положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського Суду з прав людини;

12) підтримує тексти актів законодавства у контрольному стані, веде їх облік та здійснює зберігання; веде облік та здійснює зберігання чинних міжнародних договорів України, актів законодавства держав, з якими здійснюється обмін правовою інформацією;

13) забезпечує ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів, надання інформації з нього;

14) здійснює офіційне опублікування нормативно-правових актів, чинних міжнародних договорів України, рішень Європейського суду з прав людини щодо України в інформаційному бюлетені «Офіційний вісник України»;

15) здійснює інформування громадян про їх права і свободи, правову політику держави, реалізацію проектів, пов'язаних із правовою освітою населення;

16) сприяє розвитку надання юридичних послуг з метою реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб;

17) забезпечує координацію діяльності центральних органів виконавчої влади щодо реалізації державної політики у сфері надання безоплатної правової допомоги, взаємодіє з центральними органами виконавчої влади з питань реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу»;

18) затверджує нормативно-правові акти з питань функціонування системи надання безоплатної правової допомоги та надання такої допомоги відповідно до закону;

19) надає методичну допомогу органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування з питань, що стосуються надання безоплатної первинної правової допомоги;

20) бере участь у розробленні та розповсюдженні освітніх програм у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян;

21) надає роз'яснення з питань, пов'язаних з діяльністю Мін'юсту, його територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства, а також стосовно актів, які ним видаються;

21⁻¹) аналізує результати діяльності та вживає заходів для підвищення ефективності функціонування територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства;

22) організовує розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних із діяльністю Мін'юсту, його територіальних органів, підприємств, установ та

організацій, що належать до сфери його управління, а також стосовно актів, які ним видаються;

23) відповідає за впровадження та функціонування системи безоплатної вторинної правової допомоги;

24) приймає рішення про утворення територіальних відділень Координаційного центру з надання правової допомоги;

25) забезпечує підвищення професійного рівня працівників центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

26) встановлює порядок ведення Координаційним центром з надання правової допомоги Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу;

27) забезпечує проведення конкурсів головними територіальними управліннями юстиції Мін'юсту в Автономній Республіці Крим, в областях, м. Києві та Севастополі для залучення адвокатів для надання безоплатної вторинної правової допомоги;

28) сприяє створенню організаційних, економічних, інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом, у тому числі процедур банкрутства державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків;

29) організовує систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих;

30) визначає вимоги для отримання свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого, затверджує порядок складення кваліфікаційного іспиту особами, які мають намір здійснювати діяльність арбітражних керуючих, видає та анулює свідоцтво про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого, видає дублікат і переоформлює свідоцтво про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого, тимчасово зупиняє право на здійснення діяльності арбітражного керуючого;

31) формує і веде Єдиний реєстр арбітражних керуючих України, що є складовою частиною Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;

32) встановлює порядок розкриття інформації про фінансовий стан боржника та хід провадження у справі про банкрутство на спеціалізованій сторінці власного веб-сайту; встановлює порядок подання арбітражним керуючим державному реєстратору відомостей про юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, щодо яких відкрито провадження у справі про банкрутство, необхідних для ведення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань;

33) встановлює порядок проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства та організовує проведення такого аналізу під час відкриття провадження у справах про банкрутство державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків;

34) складає на запити суду, прокуратури або іншого уповноваженого органу висновки про наявність ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства;

35) визначає та затверджує примірну форму плану санації та плану реструктуризації;

36) затверджує форму декларації про майновий стан боржника у справі про неплатоспроможність фізичної особи;

37) визначає вимоги до форми та порядку ведення реєстру вимог кредиторів;

38) розробляє та затверджує типові документи щодо проведення процедур банкрутства, методичні рекомендації;

39) затверджує за погодженням з Укрдержархівом правила ведення діловодства та архіву арбітражного керуючого, затверджує порядок ведення і подання статистичної звітності, оперативної звітності та інформації арбітражними керуючими, встановлює опис і порядок використання посвідчення та печатки арбітражних керуючих;

40) встановлює порядок здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих, перевірки організації їх роботи, дотримання арбітражними керуючими вимог законодавства з питань банкрутства та здійснює такий контроль; бере участь у справі про банкрутство і користується процесуальними правами та несе процесуальні обов'язки учасника у справі про банкрутство;

41) забезпечує доступ арбітражних керуючих до державних баз даних і реєстрів, держателем яких є Мін'юст, зокрема електронних, що містять інформацію про боржників, їх майно та кошти;

41¹) забезпечує відповідно до Закону України «Про очищення влади»:

✓ проведення перевірки, передбаченої зазначеним Законом;

✓ формування та ведення Єдиного державного реєстру осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади», надання інформації із зазначеного Реєстру та оприлюднення на власному веб-сайті відомостей з нього;

41⁻²) звертається до Вищої ради юстиції та/або Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з поданням про звільнення суддів у випадках, визначених Законом України «Про очищення влади»;

42) бере участь у справах, діє в судах України від імені та в інтересах Кабінету Міністрів України (самопредставництво органу державної влади), зокрема через територіальні органи Мін'юсту;

42⁻¹) бере участь у справах, діє в судах України від імені та в інтересах держави у випадках, передбачених законом, зокрема через територіальні органи Мін'юсту;

42⁻²) представляє інтереси Кабінету Міністрів України у судах України;

43) вирішує у межах повноважень, передбачених законом, питання, що впливають із загальновизнаних норм міжнародного права та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

44) здійснює міжвідомчу координацію із захисту інтересів держави в судах України під час розгляду справ, стороною або третьою особою в яких є Кабінет Міністрів України, міністерства або інші центральні органи виконавчої влади;

45) забезпечує представництво інтересів держави, Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, його посадових осіб під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України;

46) забезпечує підготовку документів та представництво інтересів держави в Європейському суді з прав людини під час розгляду справ про порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та звітує перед Комітетом міністрів Ради Європи про стан виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України;

47) забезпечує координацію виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України;

48) звертається до суду з позовами та бере участь у справах про відшкодування збитків, завданих Державному бюджету України внаслідок виплати відшкодування за рішеннями Європейського суду з прав людини, зокрема через територіальні органи Мін'юсту;

49) залучає юридичних радників, зокрема іноземних, для захисту прав та інтересів держави в закордонних юрисдикційних органах під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземного суб'єкта та України, а також забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини;

50) організовує відповідно до законодавства експертне забезпечення правосуддя та проведення науково-дослідних робіт у галузі судової експертизи;

51) забезпечує організацію роботи Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Мін'юсті і Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Мін'юсті;

52) видає та анулює свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта фахівцям, які не є працівниками державних спеціалізованих установ;

53) здійснює контроль за організацією діяльності судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ;

54) забезпечує ведення Державного реєстру атестованих судових експертів та Реєстру методик проведення судових експертиз;

55) спрямовує і контролює діяльність науково-дослідних установ, які проводять судову експертизу та належать до сфери управління Мін'юсту, здійснює нормативно-методичне забезпечення їх діяльності;

56) координує діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади з питань розвитку судової експертизи; забезпечує організацію роботи Координаційної ради з проблем судової експертизи при Мін'юсті;

57) здійснює державне регулювання нотаріальної діяльності, зокрема встановлює умови допуску громадян та посадових осіб органів місцевого самоврядування, уповноважених на вчинення нотаріальних дій, передбачених законом (далі – уповноважені особи), до провадження нотаріальної діяльності, здійснює контроль за організацією нотаріату та нотаріальної діяльності уповноважених осіб, керівництво державними нотаріальними конторами, перевіряє організацію нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства, видає та анулює в установленому законом порядку свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, видає уповноваженим особам свідоцтво про право на вчинення нотаріальних дій щодо оформлення спадкових прав, встановлює порядок виготовлення та знищення печатки приватного нотаріуса, вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та уповноважених осіб; затверджує порядок проходження стажування уповноваженими особами, порядок проведення перевірки організації нотаріальної діяльності державних, приватних нотаріусів та уповноважених осіб, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства, порядок підвищення кваліфікації працівників органів нотаріату, нотаріусів, помічників нотаріусів та уповноважених осіб, встановлює правила професійної етики нотаріусів, здійснює аналітично-методичне забезпечення нотаріальної діяльності, узагальнює та регулює

нотаріальну практику, готує для нотаріусів та уповноважених осіб роз'яснення з питань, що належать до компетенції Міністерства;

58) забезпечує ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, Єдиного реєстру нотаріусів, Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей;

59) забезпечує в установленому законодавством порядку організацію доступу до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Мін'юст;

60) забезпечує організацію роботи Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, Комісії з питань застосування заходів впливу за порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та комісії з питань складення іспиту із спадкового права посадовими особами органів місцевого самоврядування, уповноваженими на вчинення нотаріальних дій;

61) здійснює підготовку нотаріально оформлених документів для їх консульської легалізації, надає консульським установам і дипломатичним представництвам допомогу з питань вчинення нотаріальних дій;

62) проставляє апостиль на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, на виписках з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також на призначених для використання на території іноземних держав документах, що оформляються нотаріусами;

63) здійснює регулювання і нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу – адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, шляхом проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі безвізних;

64) забезпечує надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу – адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням та адвокатам, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусам; суб'єктам господарювання, що надають юридичні послуги; особам, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами (в тому числі надає рекомендації та роз'яснення з питань застосування законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення);

65) проводить перевірку наявності професійної підготовки відповідальних працівників та організації професійної підготовки інших працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу, залучених до проведення первинного фінансового моніторингу;

66) інформує Держфінмоніторинг про дотримання суб'єктами первинного фінансового моніторингу – адвокатськими бюро, адвокатськими об'єднаннями та адвокатами, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусами; суб'єктами господарювання, що надають юридичні послуги; особами, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, в тому числі про виявлені порушення та заходи, вжиті для їх усунення та/або недопущення у подальшій діяльності;

67) готує пропозиції щодо укладення міжнародних договорів України з питань міжнародно-правових відносин та правового співробітництва у цивільних і кримінальних справах, у галузі міжнародного приватного права, захисту прав людини;

67¹⁾ здійснює координацію та контроль діяльності відділів державної реєстрації актів цивільного стану;

67²⁾ здійснює відповідно до законодавства державний контроль за виконанням виконавчими органами сільських, селищних, міських рад делегованих повноважень з питань державної реєстрації актів цивільного стану;

67³⁾ надає практичну і методичну допомогу консульським установам та дипломатичним представництвам України за кордоном щодо державної реєстрації актів цивільного стану;

67⁴⁾ забезпечує виконання міжнародних договорів про правову допомогу та правові відносини у цивільних та сімейних справах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, в частині витребування за кордоном документів про реєстрацію актів цивільного стану та виконання прохань про надання правової допомоги з питань, що належать до компетенції органів державної реєстрації актів цивільного стану, а також подання у межах повноважень, передбачених законом, інших документів, що стосуються особистих або майнових прав та інтересів фізичних чи юридичних осіб;

67⁵⁾ здійснює нормативно-правове, методологічне та інформаційне забезпечення у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що

не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців, надає узагальнені роз'яснення щодо застосування законодавства з питань державної реєстрації;

67-6) організовує роботу, пов'язану із забезпеченням діяльності з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців; з підготовки та підвищення кваліфікації державних реєстраторів;

67-7) здійснює відповідно до закону контроль за діяльністю у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців, в тому числі шляхом проведення моніторингу реєстраційних дій відповідно до закону, та приймає обов'язкові до виконання рішення, передбачені законом; державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;

67-8) забезпечує доступ державних реєстраторів, уповноважених осіб суб'єктів державної реєстрації, визначених законом, інших суб'єктів, право доступу яких визначено законом, до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Мін'юст, і приймає рішення про блокування та анулювання такого доступу у випадках, передбачених законом;

67-10) розглядає відповідно до закону скарги на рішення, дії або бездіяльність державних реєстраторів, суб'єктів державної реєстрації прав, територіальних органів Мін'юсту та приймає обов'язкові до виконання рішення;

67-11) складає протоколи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення;

67-12) вносить до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату подання щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю у випадках, передбачених законом;

67-13) здійснює відповідно до закону державну реєстрацію політичних партій, всеукраїнських профспілок, їх об'єднань, всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, відокремлених підрозділів іноземних неурядових організацій, представництв, філій іноземних благодійних організацій, постійно діючих третейських судів, засновниками яких є всеукраїнські громадські організації, всеукраїнських творчих спілок, символіки громадських формувань; реєстрацію статуту територіальної громади м. Києва; реєстрацію статутів Національної академії наук та національних галузевих академій наук; державну

реєстрацію друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;

67-14) приймає рішення щодо невідповідності діяльності, найменування та / або символіки юридичної особи, політичної партії, її обласної, міської, районної організації або іншого структурного утворення, передбаченого статутом політичної партії, іншого об'єднання громадян вимогам Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки»;

67-15) здійснює контроль за додержанням політичною партією вимог Конституції та законів України, а також статуту політичної партії, вживає визначених законом заходів у разі порушення політичними партіями Конституції та законів України, звертається до суду з позовом та бере участь у справі про анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії або про заборону політичної партії; звертається до суду з позовом та бере участь у справі про анулювання реєстраційного свідоцтва постійно діючого третейського суду у випадках, передбачених законом, зокрема через територіальні органи Мін'юсту;

67-16) забезпечує проведення спеціальної перевірки відомостей щодо наявності корпоративних прав у осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

67-17) забезпечує через портал електронних сервісів юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань доступ до відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, визначених законом;

67-18) веде облік надходження обов'язкових безоплатних примірників видань;

67-19) забезпечує створення, ведення та функціонування Державного реєстру актів цивільного стану громадян; Державного реєстру речових прав на нерухоме майно; Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань; Єдиного реєстру громадських формувань; Реєстру громадських об'єднань; Державного реєстру друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності; Реєстру символік громадських об'єднань;

67-20) забезпечує надання в установленому законодавством порядку органам державної влади передбаченої законодавством інформації з єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Мін'юст;

67-21) організовує, контролює та здійснює примусове виконання рішень у випадках, передбачених законом;

67⁻²²) забезпечує доступ державних та приватних виконавців до баз даних і реєстрів, зокрема електронних, що містять інформацію про боржників, їх майно та кошти;

67⁻²³) забезпечує функціонування автоматизованої системи виконавчого провадження;

67⁻²⁴) здійснює контроль за діяльністю державних виконавців;

67⁻²⁵) здійснює відповідно до закону державне регулювання діяльності приватного виконавця;

67⁻²⁶) організовує ведення обліково-статистичної звітності;

67⁻²⁷) надає державним та приватним виконавцям роз'яснення та рекомендації з питань примусового виконання рішень;

67⁻²⁸) забезпечує контроль за роботою структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту, що забезпечують здійснення повноважень у сфері примусового виконання рішень;

67⁻²⁹) здійснює міжнародне співробітництво у сфері примусового виконання рішень, налагоджує і підтримує зв'язки з міжнародними організаціями;

67⁻³⁰) виконує аналітичні, інформаційні, методичні, організаційні та інші види робіт, пов'язані із забезпеченням реалізації арештованого майна;

67⁻³¹) затверджує зразки та описи печаток органів державної виконавчої служби, приватного виконавця;

67⁻³²) інформує громадськість про свою діяльність та про стан реалізації державної політики у визначених сферах діяльності;

67⁻³³) організовує освітньо-роз'яснювальну роботу, зокрема в засобах масової інформації, з питань, що стосуються виконання завдань Мін'юсту;

67⁻³⁴) забезпечує у випадках, передбачених законодавством, замовлення, постачання, ведення обліку бланків та подання звітності щодо витрачання бланків, які використовуються у діяльності апарату Мін'юсту та структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту;

68) проводить правову експертизу проектів міжнародних договорів України, готує висновки щодо здійснення внутрішньодержавних процедур, необхідних для набрання чинності такими договорами, а також юридичні висновки, інші матеріали, необхідні для набрання чинності міжнародними кредитними (гарантійними) договорами України;

69) укладає угоди про правове співробітництво з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями, організовує у межах повноважень, передбачених законом, взаємодію з ними;

70) забезпечує підготовку пропозицій щодо приведення законодавства України у відповідність з принципами та стандартами Ради Європи, інтеграції

його в систему міжнародного права, координує роботу міністерств та інших центральних органів виконавчої влади із зазначених питань;

71) звертається до суду з позовами та бере участь у справах в інтересах осіб, які не мають в Україні постійного місця проживання, під час розгляду справ судами України у межах виконання Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, а також в інших випадках, передбачених міжнародними договорами України чи іншими актами законодавства, зокрема через територіальні органи Мін'юсту;

72) забезпечує правове співробітництво судів та інших органів державної влади у цивільних і кримінальних справах із компетентними органами іноземних держав на підставі законів та міжнародних договорів України, вирішує питання про видачу правопорушників (екстрадицію) і про передачу засуджених осіб, виконує інші функції, визначені законами і міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

73) організовує виконання і надає методичну допомогу судам та іншим органам державної влади під час виконання міжнародних договорів України з питань, що належать до компетенції Мін'юсту;

74) забезпечує отримання на запит суду або інших державних органів, у провадженні яких перебуває цивільна, кримінальна чи інша справа, інформації про іноземне законодавство на підставі міжнародних договорів України;

75) перевіряє стан виконання органами державної влади зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з питань міжнародно-правових відносин і правового співробітництва у цивільних і кримінальних справах, надає рекомендації щодо поліпшення відповідної роботи, вносить пропозиції щодо усунення виявлених порушень і недоліків та притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

76) виконує функції Національного органу України для сприяння контактам із Постійним бюро Гаазької конференції з міжнародного приватного права, бере у межах повноважень, передбачених законом, участь у діяльності інших міжнародних організацій, членом яких є Україна, у тому числі забезпечує виконання зобов'язань, що випливають із членства України в таких організаціях, а також здійснює співробітництво з іншими міжнародними організаціями з питань, що належать до його компетенції;

77) бере в установленому порядку участь у роботі двосторонніх і багатосторонніх комісій, а також інших міжнародних органів та інституцій, погоджує кандидатури членів та іншого персоналу від України в міжнародних судових органах і радників із правових питань закордонних дипломатичних установ України;

78) у межах повноважень, передбачених законом, бере участь у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна, та вживає заходів для виконання зобов'язань, що випливають із членства України в цих організаціях;

79) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління, в тому числі державними підприємствами, що є адміністраторами державних та єдиних реєстрів, держателем яких є Мін'юст;

79¹) визначає основні напрями діяльності міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Мін'юсту, уповноважених органів з питань пробації, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ та організацій, утворених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби (далі - органи і установи);

79²) організовує та контролює виконання вироків суду та інших судових рішень і застосування передбачених законом засобів виправлення засуджених;

79³) забезпечує здійснення заходів стосовно виявлення та запобігання вчиненню кримінальних правопорушень і дисциплінарних проступків засудженими та особами, узятими під варту, а також заходів щодо них для припинення кримінальних правопорушень і дисциплінарних проступків;

79⁴) організовує здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

79⁵) забезпечує контроль за організацією охорони установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, дотриманням правопорядку та забезпеченням безпеки в них;

79⁶) організовує облік та реєстрацію засуджених та осіб, узятих під варту;

79⁷) визначає вид установи виконання покарань, у якій відбуватимуть покарання засуджені до позбавлення волі, здійснює розподіл, переводить їх та осіб, узятих під варту, з однієї установи до іншої;

79⁸) здійснює видачу осіб (екстрадицію), а також прийом громадян України, засуджених за кордоном, для відбування покарання на території України та передачу іноземців, засуджених судами України, для відбування покарання за кордоном, забезпечує транзитне перевезення через територію України осіб, узятих під варту, або засуджених згідно із законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

79⁹) забезпечує виконання актів амністії та помилування, проводить перевірки дотримання органами і установами вимог нормативно-правових актів, які регламентують порядок оформлення матеріалів до клопотання про помилування;

79⁻¹⁰) організовує проведення соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, залучає до її проведення представників релігійних і благодійних організацій, громадських об'єднань, творчих спілок, фізичних осіб;

79⁻¹¹) сприяє здійсненню спостережними комісіями та громадськими об'єднаннями громадського контролю за дотриманням прав і законних інтересів засуджених під час виконання кримінальних покарань;

79⁻¹²) організовує у взаємодії з МОН професійно-технічне і загальноосвітнє навчання засуджених та надання освітніх послуг особам, узятим під варту;

79⁻¹³) організовує здійснення санітарно-епідеміологічного нагляду, медичного контролю за станом здоров'я засуджених та осіб, узятих під варту, надання їм медичної допомоги, забезпечує належний санітарно-епідемічний стан в установах виконання покарань та слідчих ізоляторів і на їх території;

79⁻¹⁴) забезпечує здійснення оперативно-розшукової діяльності оперативними підрозділами органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби;

80) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Мін'юст з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті Міністерства, його територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

2) здійснює добір персоналу в апарат Міністерства та на керівні посади в його територіальні органи, на підприємства, в установи та організації, що належать до сфери його управління, організовує роботу з підготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації працівників апарату Мін'юсту та його територіальних органів, а також організовує підвищення кваліфікації працівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується через Міністра юстиції, та їх територіальних органів через навчальні заклади післядипломної освіти, які належать до сфери управління Мін'юсту;

3) контролює діяльність територіальних органів Мін'юсту;

3⁻²) організовує та контролює роботу державних виконавців, вживає заходів щодо її поліпшення, здійснює керівництво та проводить перевірку діяльності структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту, що забезпечують здійснення повноважень у сфері організації примусового виконання рішень;

3⁻³) забезпечує представництво, самопредставництво інтересів Мін'юсту в судах України, зокрема через територіальні органи Мін'юсту;

3⁴) організовує роботу із соціально-побутового забезпечення працівників Мін'юсту, їх соціального захисту;

3⁵) забезпечує висвітлення інформації про діяльність апарату Мін'юсту та структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту в засобах масової інформації та на власному веб-сайті, організовує проведення заходів з питань, що належать до компетенції Мін'юсту;

3⁶) забезпечує в межах повноважень, визначених у цьому Положенні, самопредставництво інтересів Кабінету Міністрів України, Мін'юсту, зокрема як органу, який у передбачених законом випадках бере участь у справах та діє у судах України від імені та в інтересах держави, інших осіб, яке здійснюється без окремого доручення керівника державними службовцями самостійних структурних підрозділів апарату Мін'юсту відповідно до положень, що затверджуються наказом Міністра, а також без окремого доручення керівника – державними службовцями структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту відповідно до положень, що затверджуються наказом керівника відповідного територіального органу Мін'юсту;

4) організовує планово-фінансову роботу в апараті Міністерства, його територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку;

5) здійснює у межах повноважень, передбачених законом, разом з відповідними центральними органами виконавчої влади контроль за цільовим використанням державних коштів, передбачених для реалізації проектів, виконання програм, зокрема міжнародних;

6) забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті Мін'юсту;

7) організовує ведення діловодства та архіву відповідно до встановлених правил;

8) забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

9) виступає державним замовником з оборонного замовлення та на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг за державні кошти для задоволення потреб національної безпеки, проектування і капітального будівництва об'єктів органів і установ;

10) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, вирішення питань цивільного захисту, стабільну роботу органів і установ в умовах особливого періоду і надзвичайного стану, додержання правового режиму

надзвичайного чи воєнного стану в разі його введення в Україні або в окремих її місцевостях, здійснення інших заходів відповідно до законодавства;

11) визначає потребу органів і установ у матеріально-технічних ресурсах, енергоносіях, продуктах харчування, капітальних вкладеннях для будівництва, реконструкції, розширення, технічного переоснащення і капітального ремонту, виконання проектно-вишукувальних робіт і робіт з типового проектування об'єктів органів і установ;

12) забезпечує виконання завдань з пожежної безпеки, пов'язаних із захистом життя і здоров'я громадян, державної власності від пожеж та підтримання належного рівня пожежної безпеки в органах і установах, проводить експертизу проектної та іншої документації відповідно до нормативних актів з пожежної безпеки;

13) забезпечує установи виконання покарань та слідчі ізолятори інженерно-технічними засобами охорони і нагляду, спеціальними засобами захисту та активної оборони, системами зв'язку і управління, зброєю, боєприпасами, бойовою та спеціальною технікою, протипожежними засобами, технікою та автомобілями, контролює їх розподіл, зберігання і використання;

14) забезпечує виконання завдань у сфері пробації;

15) організовує і забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, виконання законодавства у сфері оборони;

16) узгоджує з Генеральним штабом Збройних Сил та забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, підготовку своєї галузі до оборони, її територіальну оборону.

Мін'юст відповідно до покладених на нього завдань має право:

1) залучати в установленому порядку спеціалістів центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції Міністерства;

2) отримувати безоплатно від міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування необхідні для виконання покладених на нього завдань інформацію, документи і матеріали, зокрема від органів статистики - статистичні дані;

3) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

4) скликати наради, утворювати комісії, у тому числі постійно діючі, та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до компетенції Міністерства.

Мін'юст здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи Мін'юсту.

Повноваження щодо загального управління у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги та безоплатної вторинної правової допомоги Мін'юст здійснює за участю Координаційного центру з надання правової допомоги, що належить до сфери його управління.

Мін'юст під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України та тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

Мін'юст очолює *Міністр*, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняється з посади Верховною Радою України.

Міністр має:

- першого заступника,
- заступників,

які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра.

Повноваження керівника державної служби у Мін'юсті здійснює *державний секретар Мін'юсту*.

Державний секретар Мін'юсту є вищою посадовою особою з числа державних службовців Мін'юсту. Державний секретар Мін'юсту підзвітний і підконтрольний Міністру.

Державний секретар Мін'юсту призначається на посаду Кабінетом Міністрів України строком на п'ять років з правом повторного призначення.

Структура апарату Мін'юсту затверджується Міністром.

Штатний розпис і кошторис Мін'юсту затверджується державним секретарем Мін'юсту за погодженням з Мінфіном.

Мін'юст є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням, самостійний баланс, рахунки в органах Казначейства, а також рахунки, у тому числі в іноземній валюті, в державних банках для зарахування авансового внеску стягувача, обліку депозитних сум і зарахування стягнутих з боржників коштів та їх виплати стягувачам.

СТРУКТУРНІ ПІДРОЗДІЛИ МІНІСТЕРСТВА

- ◆ Патронатна служба Міністра
- ◆ Секретаріат Державного секретаря Міністерства
- ◆ Управління міжнародного співробітництва та протоколу
- ◆ Департамент публічного права
- ◆ Департамент з питань банкрутства
- ◆ Департамент міжнародних спорів
- ◆ Департамент приватного права
- ◆ Департамент з питань судової роботи
- ◆ Департамент реєстрації та систематизації правових актів
- ◆ Директорат правосуддя та кримінальної юстиції
- ◆ Департамент міжнародного права
- ◆ Секретаріат Уповноваженого у справах Європейського суду з прав

людини

- ◆ Відділ з питань люстрації
- ◆ Офіс протидії рейдерству (на правах департаменту)
- ◆ Управління персоналу
- ◆ Управління внутрішньої безпеки Державної кримінально-виконавчої

служби України і органів юстиції

- ◆ Лабораторія аналізу даних
- ◆ Відділ з питань запобігання та виявлення корупції
- ◆ Департамент експертного забезпечення правосуддя
- ◆ Головний спеціаліст з питань внутрішнього контролю
- ◆ Головний спеціаліст з питань територіальної оборони
- ◆ Відділ архівної справи
- ◆ Управління інформаційної політики
- ◆ Відділ по роботі з системою Державної кримінально-виконавчої

служби

- ◆ Головний спеціаліст з питань цивільного захисту
- ◆ Управління забезпечення та документообігу
- ◆ Бухгалтерська служба
- ◆ Департамент нотаріату та державної реєстрації
- ◆ Відділ режимно-секретної роботи

- ◆ Департамент державної виконавчої служби³⁰³
- ◆ Управління державних закупівель, договірної роботи та взаємовідносин з державними підприємствами
- ◆ Управління внутрішнього аудиту
- ◆ Головний спеціаліст з питань мобілізаційної роботи
- ◆ Управління пенітенціарних інспекцій
- ◆ Директорат стратегічного планування та європейської інтеграції

13.2. Територіальні органи юстиції, система та правові засади діяльності

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції» від 9 жовтня 2019 року № 870, та наказу Міністерства юстиції України «Про утворення міжрегіональних територіальних органів Міністерства юстиції України» від 16 жовтня 2019 № 3173/5 ліквідовуються як юридичні особи публічного права територіальні органи Міністерства юстиції (Головні управління юстиції в областях), натомість утворюються наступні міжрегіональні територіальні органи Міністерства юстиції, які є правонаступниками територіальних органів Міністерства юстиції, які ліквідуються:

➤ *Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Львів) – Головного територіального управління юстиції у Волинській області,*

³⁰³ *Основними завданнями Департаменту державної виконавчої служби є:*

- ◆ забезпечення формування і реалізації державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб);
- ◆ забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством.

Департамент відповідно до покладених на нього завдань:

- ◆ організовує, забезпечує та контролює примусове виконання рішень у випадках, передбачених законом;
- ◆ організовує інформаційне забезпечення виконавчого провадження, зокрема електронного документообігу, забезпечує ведення Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень та здійснює контроль за внесенням державними виконавцями відомостей про вчинені виконавчі дії;
- ◆ здійснює державний нагляд та контроль за додержанням законодавства про виконавче провадження, правильністю, своєчасністю та повнотою вчинення виконавчих дій державними виконавцями;
- ◆ надає державним виконавцям роз'яснення та рекомендації з питань примусового виконання рішень.
- ◆ забезпечує контроль за роботою структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту, що забезпечують здійснення повноважень у сфері примусового виконання рішень;
- ◆ бере участь у міжнародному співробітництві у сфері примусового виконання рішень, налагоджує і підтримує зв'язки з міжнародними організаціями;
- ◆ організовує та контролює роботу державних виконавців, вживає заходів щодо її поліпшення, здійснює керівництво та проводить перевірку діяльності структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту, що забезпечують здійснення повноважень у сфері організації примусового виконання рішень;
- ◆ здійснює інші функції в межах повноважень Департаменту.

Головного територіального управління юстиції у Львівській області, Головного територіального управління юстиції у Рівненській області;

➤ *Південно-Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Івано-Франківськ)* – Головного територіального управління юстиції у Закарпатській області, Головного територіального управління юстиції в Івано-Франківській області, Головного територіального управління юстиції у Тернопільській області, Головного територіального управління юстиції у Чернівецькій області;

➤ *Центрально-Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Хмельницький)* – Головного територіального управління юстиції у Вінницькій області, Головного територіального управління юстиції у Житомирській області, Головного територіального управління юстиції у Хмельницькій області;

➤ *Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Київ)* – Головного територіального управління юстиції у Київській області, Головного територіального управління юстиції у м. Києві, Головного територіального управління юстиції у Черкаській області;

➤ *Північно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Суми)* – Головного територіального управління юстиції у Полтавській області, Головного територіального управління юстиції у Сумській області, Головного територіального управління юстиції у Чернігівській області;

➤ *Південно-Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Дніпро)* – Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області, Головного територіального управління юстиції у Запорізькій області, Головного територіального управління юстиції у Кіровоградській області;

➤ *Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Одеса)* – Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, Головного територіального управління юстиції у Миколаївській області, Головного територіального управління юстиції в Одеській області, Головного управління юстиції у м. Севастополі, Головного територіального управління юстиції у Херсонській області;

➤ *Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Харків)* – Головного територіального управління юстиції у Донецькій області, Головного територіального управління юстиції у Луганській області, Головного територіального управління юстиції у Харківській області³⁰⁴.

---

³⁰⁴ Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 09 жовт. 2019 р. № 870. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2019-%D0%BF>.

Структурні підрозділи міжрегіонального управління Міністерства юстиції

➤ Управління державної реєстрації.

✓ Центральний відділ державної реєстрації актів цивільного стану Управління державної реєстрації.

✓ Відділ державної реєстрації актів цивільного стану Управління державної реєстрації.

✓ Відділ державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та громадських формувань Управління державної реєстрації.

✓ Відділ взаємодії з суб'єктами державної реєстрації та підвищення кваліфікації державних реєстраторів Управління державної реєстрації.

✓ Відділ розгляду звернень та забезпечення діяльності Колегії з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації Управління державної реєстрації.

✓ Сектор формування та зберігання реєстраційних справ Управління державної реєстрації Сектор формування та зберігання реєстраційних справ Управління державної реєстрації Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції.

➤ Управління нотаріату.

✓ Центральний відділ з питань нотаріату Управління нотаріату.

✓ Відділ аналітично-методичного забезпечення діяльності нотаріату Управління нотаріату.

✓ Відділ з питань нотаріату Управління нотаріату.

➤ Управління забезпечення примусового виконання рішень.

✓ Відділ примусового виконання рішень Управління забезпечення примусового виконання рішень.

✓ Відділ організації та контролю за виконанням рішень Управління забезпечення примусового виконання рішень Управління забезпечення примусового виконання рішень.

✓ Сектор аналітики та статистики Управління забезпечення примусового виконання рішень Управління забезпечення примусового виконання рішень.

➤ Управління бухгалтерського обліку та фінансового забезпечення.

✓ Відділ планово-фінансової діяльності Управління бухгалтерського обліку, фінансового та господарського забезпечення.

✓ Відділ бухгалтерського обліку та звітності Управління бухгалтерського обліку, фінансового та господарського забезпечення Управління бухгалтерського обліку та фінансового забезпечення.

✓ Відділ оплати праці Управління бухгалтерського обліку, фінансового та господарського забезпечення Управління бухгалтерського обліку та фінансового забезпечення.

✓ Відділ фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку області Управління бухгалтерського обліку, фінансового та господарського забезпечення.

➤ **Управління договірної роботи та ресурсного забезпечення.**

✓ Відділ публічних закупівель Управління договірної роботи та ресурсного забезпечення.

✓ Відділ договірної роботи Управління договірної роботи та ресурсного забезпечення.

✓ Відділ матеріально-технічного забезпечення та інформаційних технологій Управління договірної роботи та ресурсного забезпечення.

✓ Сектор господарського забезпечення області Управління договірної роботи та ресурсного забезпечення.

➤ **Управління персоналу.**

✓ Відділ проходження державної служби Управління персоналу.

✓ Відділ організації роботи та розвитку персоналу області Управління персоналу.

➤ **Управління судової роботи та міжнародної правової допомоги.**

✓ Відділ міжнародного співробітництва Управління судової роботи та міжнародної правової допомоги.

✓ Відділ судової роботи Управління судової роботи та міжнародної правової допомоги.

✓ Сектор з питань забезпечення діяльності Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини області.

✓ Відділ судової роботи та міжнародного співробітництва (області), у т.ч. головний спеціаліст з питань забезпечення діяльності Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини (області).

➤ **Відділ державної реєстрації нормативно-правових актів.**

➤ **Відділ банкрутства.**

✓ Сектор з питань банкрутства.

➤ **Відділ організаційної роботи, документування та контролю.**

✓ Сектор документування.

✓ Сектор архівної роботи відділу організаційної роботи, документування та контролю.

- Сектор комунікації з громадськістю.
- Сектор з питань запобігання і виявлення корупції.
- Сектор з питань цивільного захисту та охорони праці.
- Головний спеціаліст з питань мобілізаційної роботи.

Міжрегіональному управлінню Міністерства юстиції підпорядковані органи та установи:

1) органи державної реєстрації актів цивільного стану

- ◆ відділи державної реєстрації смерті;
- ◆ відділи державної реєстрації шлюбів;
- ◆ відділи державної реєстрації актів цивільного стану;

2) органи державної виконавчої служби

- ◆ територіальні відділи державної виконавчої служби;

3) державні нотаріальні контори та архіви

- ◆ державні нотаріальні контори;
- ◆ державні нотаріальні архіви.

Наказом Міністерства юстиції від 23 червня 2011 р. № 1707/5 затверджено Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України³⁰⁵.

Так, *міжрегіональні управління Міністерства юстиції України* (далі – міжрегіональне управління) підпорядковуються Міністерству юстиції України та є його територіальними органами.

Основними завданнями міжрегіонального управління є:

◆ реалізація державної правової політики, державної політики з питань банкрутства, у сферах державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб - підприємців, державної реєстрації статутів територіальних громад сіл, селищ, міст, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації; забезпечення реалізації державної політики у сферах організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб);

- ◆ внесення на розгляд Мініюсту пропозицій щодо формування та реалізації політики у зазначених сферах;
- ◆ забезпечення роботи нотаріату;
- ◆ експертне забезпечення правосуддя;

³⁰⁵ Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : наказ Міністерства юстиції України від 03 берез. 2011 р. № 777/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11>.

◆ протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо нотаріусів, адвокатів, адвокатських бюро та об'єднань, суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги (крім осіб, що надають послуги в рамках трудових відносин));

◆ здійснення в межах повноважень міжнародно-правового співробітництва.

Міжрегіональне управління відповідно до покладених на нього завдань:

4.1 узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його повноважень, готує пропозиції щодо його вдосконалення та подає їх на розгляд Мін'юсту;

4.2 бере участь у формуванні Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів;

4.3 забезпечує розгляд запитів на отримання публічної інформації, забезпечує доступ до публічної інформації;

4.4 проводить за рішенням Мін'юсту конкурси для залучення адвокатів для надання безоплатної вторинної правової допомоги;

4.5 забезпечує підвідомчі органи та установи юстиції «Офіційним вісником України» та іншими офіційними збірниками актів законодавства, що визначені Мін'юстом, кодексами України; доводить інформацію про збірники актів законодавства, що видаються Мін'юстом, та про доступ до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів до відома органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та громадян;

4.6 бере участь в інформуванні громадян про їх права і свободи, правову політику держави, реалізацію проектів, пов'язаних із правовою освітою населення;

4.7 організовує та забезпечує роботу громадських приймалень з надання безоплатної первинної правової допомоги;

4.8 бере участь у розробленні та розповсюдженні методичних матеріалів у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян;

4.9 сприяє розвитку надання юридичних послуг з метою реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб;

4.10 надає методичну допомогу територіальним органам міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органам виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування у приведенні їхніх нормативно-правових актів у відповідність до законодавства;

4.11 здійснює експертизу нормативно-правових актів, що підлягають державній реєстрації, на відповідність положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини;

4.12 здійснює відповідно до законодавства державну реєстрацію нормативно-правових актів органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, їх структурних підрозділів, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, а також обов'язкових постанов по порту, що приймаються адміністрацією морських портів України згідно зі статтею 17 Закону України «Про морські порти України»³⁰⁶, веде реєстр цих актів;

4.13 скасовує рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів;

4.14 перевіряє в органах виконавчої влади Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністраціях, їх структурних підрозділах, територіальних органах центральних органів виконавчої влади, адміністрації морських портів України стан додержання законодавства про державну реєстрацію нормативно-правових актів, вимагає у разі потреби подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію або їх скасування, вносить пропозиції про усунення виявлених порушень і недоліків та притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

4.15 сприяє створенню організаційних, економічних, інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом, у тому числі процедур банкрутства державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує п'ятдесят відсотків;

4.16 складає на запити суду, прокуратури або іншого уповноваженого органу висновки про наявність ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства;

4.17 бере участь за дорученням Мін'юсту у справі про банкрутство і користується процесуальними правами та несе процесуальні обов'язки учасника у справі про банкрутство;

4.18 організовує проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак фіктивного банкрутства,

---

³⁰⁶ Про морські порти України : Закон України від 17 трав. 2012 р. № 4709-VI. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4709-17>.

доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства при відкритті провадження у справах про банкрутство державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує п'ятдесят відсотків;

4.19 здійснює контроль за діяльністю арбітражних керуючих;

4.20 здійснює формування Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство, Єдиного реєстру арбітражних керуючих України та контроль за наповненням цих Єдиних реєстрів арбітражними керуючими;

4.21 бере участь в організації підготовки осіб, які мають намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого;

4.22 схвалює номенклатуру справ арбітражного керуючого, забезпечує зберігання та передання до архівної установи в установлених законодавством випадках справ (документів) поточного діловодства та архіву арбітражного керуючого;

4.23 організовує через структурний підрозділ, що забезпечує реалізацію повноважень з питань державної виконавчої служби, виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) відповідно до законів України;

4.24 забезпечує стажування в органі державної виконавчої служби осіб, які виявили намір здійснювати діяльність приватного виконавця, та видає свідоцтво про проходження стажування;

4.25 проводить розрахунки собівартості платних послуг, які можуть надаватися відділами державної реєстрації актів цивільного стану відповідно до законодавства, та разом з визначеними розмірами плати за їх надання подає до Мін'юсту;

4.26 контролює через структурний підрозділ, що забезпечує реалізацію повноважень з питань державної виконавчої служби, здійснення примусового виконання рішень у випадках, передбачених законом, відповідним відділом примусового виконання рішень та районними, районними у місті, міськими (міст обласного значення), міськрайонними, міжрайонними відділами державної виконавчої служби міжрегіонального управління;

4.27 здійснює контроль за дотриманням порядку реєстрації обтяжень рухомого майна та веденням Державного реєстру обтяжень рухомого майна у порядку, визначеному законодавством;

4.28 організовує роботу установ нотаріату, перевіряє їх діяльність і вживає заходів до її поліпшення, здійснює керівництво державними нотаріальними конторами та перевірку організації нотаріальної діяльності державних, приватних нотаріусів та уповноважених на це посадових осіб органу місцевого самоврядування (далі – уповноважені особи), контролює

дотримання нотаріусами, уповноваженими особами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання ними правил нотаріального діловодства;

4.29 забезпечує і контролює діяльність нотаріального архіву щодо зберігання нотаріальних документів;

4.30 здійснює облік уповноважених осіб, контролює дотримання вимог щодо організації робочого місця уповноваженої особи;

4.31 визначає нотаріальний округ, реєструє приватну нотаріальну діяльність, веде та зберігає реєстраційні справи приватних нотаріусів, уносить зміни в реєстраційне посвідчення та анулює його, контролює дотримання вимог щодо організації робочого місця приватного нотаріуса;

4.32 організовує стажування уповноважених осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю з питань оформлення спадкових прав;

4.33 уносить подання до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про допуск осіб до складання кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю;

4.34 зупиняє, припиняє діяльність нотаріусів, готує обґрунтовані подання на розгляд Мін'юсту щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;

4.35 встановлює розміри плати за надання державними нотаріусами додаткових послуг правового характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, а також технічного характеру;

4.36 контролює обіг спеціальних бланків нотаріальних документів;

4.37 контролює своєчасність та правильність унесення уповноваженими особами записів до Спадкового реєстру;

4.38 контролює своєчасність та правильність унесення нотаріусами записів до Єдиних реєстрів, що діють у системі нотаріату;

4.39 здійснює аналітично-методичне забезпечення нотаріальної діяльності, узагальнює та регулює нотаріальну практику, готує для нотаріусів та уповноважених осіб роз'яснення в межах своєї компетенції;

4.40 уносить подання до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про допуск осіб, приватна нотаріальна діяльність яких не здійснювалася протягом трьох років після отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю і які не працювали нотаріусами, консультантами державної нотаріальної контори чи помічниками (консультантами) приватних нотаріусів, не були посадовими особами, які здійснюють керівництво та контроль за діяльністю нотаріату, не працювали на виборній або іншій посаді в Нотаріальній палаті України протягом трьох років до подання заяви про реєстрацію нотаріальної діяльності чи призначення на посаду державного нотаріуса державної нотаріальної контори, та які повинні підтвердити свою

кваліфікацію шляхом складання нового кваліфікаційного іспиту в порядку, встановленому чинним законодавством, до подання заяви про реєстрацію нотаріальної діяльності;

4.41 забезпечує ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, Єдиного реєстру нотаріусів, Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей, Державного реєстру актів цивільного стану громадян; Державного реєстру речових прав на нерухоме майно; Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань; Єдиного реєстру громадських формувань, Реєстру громадських об'єднань, Державного реєстру друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;

4.42 здійснює контроль за діяльністю атестованих судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ і здійснюють свою діяльність на підставі свідоцтва Мініюсту та внесені до державного Реєстру атестованих судових експертів;

4.43 здійснює нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу – адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, шляхом проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі безвізних.

Забезпечує організацію роботи Комісії з питань застосування заходів впливу за порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

4.44 забезпечує надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу – адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням та адвокатам, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусам; суб'єктам господарювання, що надають юридичні послуги; особам, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами (у тому числі надає рекомендації та роз'яснення з питань застосування законодавства у цій сфері);

4.45 проводить перевірку наявності професійної підготовки відповідальних працівників та організації професійної підготовки інших працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу, залучених до проведення первинного фінансового моніторингу;

4.46 інформує Мін'юст з метою виконання покладених на нього завдань про дотримання суб'єктами первинного фінансового моніторингу – адвокатськими бюро, адвокатськими об'єднаннями та адвокатами, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусами; суб'єктами господарювання, що надають юридичні послуги; особами, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, у тому числі про виявлені порушення та заходи, вжиті для їх усунення та/або недопущення у подальшій діяльності.

Забезпечує виконання інших повноважень, покладених на Мін'юст актами законодавства, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

4.47 здійснює представництво інтересів осіб у судах України у рамках виконання Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, інших міжнародних договорів України про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах у порядку, визначеному законодавством України; подає клопотання про приведення покарання, призначеного вироком іноземного суду засудженій особі, у відповідність до законодавства України та забезпечує представництво у судах України у межах поданих клопотань;

4.48 здійснює представництво інтересів осіб у судах України у рамках виконання Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей³⁰⁷, інших міжнародних договорів України про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах у порядку, визначеному законодавством України;

4.49 організовує діяльність регіональних відділень Секретаріату Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини при міжрегіональних управліннях, які діють у порядку, передбаченому Мін'юстом;

4.50 за дорученням Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини та Секретаріату Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини вивчає факти, збирає докази та надсилає копії матеріалів у справах, що перебувають у провадженні Європейського суду з прав людини, а також іншу інформацію, необхідну для забезпечення діяльності Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини;

---

³⁰⁷ Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей : прийм. 25 жовт. 1980 р. Верховна Рада України : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188.

4.51 за дорученням Мініюсту представляє інтереси Кабінету Міністрів України, Мініюсту під час розгляду справ у судах Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, готує матеріали до розгляду цих справ;

4.52 здійснює контроль (нагляд) за дотриманням законодавства у визначених сферах діяльності, вживає заходів для запобігання порушенням у цих сферах та приймає відповідні обов'язкові до виконання рішення.

Здійснює відповідно до законодавства контроль за діяльністю у сферах державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців; державної реєстрації;

4.53 через відділ державної реєстрації актів цивільного стану Управління державної реєстрації міжрегіонального управління (далі – Відділ Управління державної реєстрації):

- організовує проведення районним, районним у місті, міським (міст обласного значення), міськрайонним, міжрайонним відділом державної реєстрації актів цивільного стану міжрегіонального управління (далі – Відділ державної реєстрації актів цивільного стану та виконання ним інших повноважень, визначених законодавством;

- здійснює заходи щодо підвищення ефективності роботи органів державної реєстрації актів цивільного стану, контролює їх діяльність стосовно додержання ними законодавства у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, перевіряє їхню роботу, надає практичну та методичну допомогу;

- забезпечує належне зберігання та оформлення Відділом книг державної реєстрації актів цивільного стану, метричних книг та іншої документації, пов'язаної з державною реєстрацією актів цивільного стану, їх облік, а також зберігає другі примірники актових записів цивільного стану, веде в установленому порядку облік книг державної реєстрації актів цивільного стану і метричних книг; передає книги державної реєстрації актів цивільного стану і метричні книги на архівне зберігання відповідно до законодавства;

- забезпечує Відділ бланками свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану, їх належний облік та зберігання;

- організовує ведення звітності та складання відповідних її форм Відділом та виконавчими комітетами сільських, селищних, міських (крім міст обласного значення) рад з питань державної реєстрації актів цивільного стану, а також безпосередньо веде звітність у встановленому законодавством порядку та складає звіти про витрачання бланків свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану;

- розглядає матеріали щодо анулювання поновлених та повторно складених актових записів цивільного стану, а також надає інформацію про анульовані свідоцтва для оприлюднення на офіційному веб-сайті Мін'юсту у випадках, визначених законодавством;

- забезпечує ведення та формування Відділом Державного реєстру актів цивільного стану громадян, а також безпосередньо вносить до нього відомості про народження фізичної особи та її походження, усиновлення, позбавлення та поновлення батьківських прав, шлюб, розірвання шлюбу, зміну імені, смерть, а також у встановленому законодавством порядку вносить відповідні зміни до актових записів цивільного стану, повторно видає на їх підставі свідоцтва про державну реєстрацію актів цивільного стану, а також витяги з Державного реєстру актів цивільного стану громадян;

- здійснює звірку відповідності підпису посадової особи та відбитка печатки, проставлених на документах про державну реєстрацію актів цивільного стану, зразкам, наявним у справах міжрегіонального управління, та засвідчує їх для консульської легалізації;

- забезпечує надання Відділом платних послуг та безпосередньо надає їх відповідно до законодавства;

4.54 через Відділ:

- проводить державну реєстрацію народження фізичної особи та її походження, смерті, шлюбу, розірвання шлюбу, зміни імені (прізвища, власного імені, по батькові) та про кожний факт реєстрації акту цивільного стану видає відповідні свідоцтва про державну реєстрацію актів цивільного стану;

- вносить до Державного реєстру актів цивільного стану громадян відомості про народження фізичної особи та її походження, усиновлення, позбавлення та поновлення батьківських прав, шлюб, розірвання шлюбу, зміну імені, смерть, а також про внесені зміни до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання;

- розглядає заяви та готує матеріали про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичних осіб - громадян України, а також про внесення змін до актових записів цивільного стану і поновлення втрачених записів;

- готує та подає до Відділу Управління державної реєстрації матеріали щодо анулювання поновлених та повторно складених актових записів цивільного стану;

- складає висновок про анулювання актового запису про шлюб у випадках, передбачених статтею 39 Сімейного кодексу України, та анулює актові записи цивільного стану відповідно до законодавства³⁰⁸;

- забезпечує належне зберігання та оформлення книг державної реєстрації актів цивільного стану, метричних книг та здійснює їх підготовку для передачі на архівне зберігання відповідно до законодавства;

- забезпечує з дотриманням вимог законодавства виконавчі органи сільських, селищних та міських (крім міст обласного значення) рад бланками свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану, а також їх належний облік та зберігання;

- видає повторно свідоцтва про державну реєстрацію актів цивільного стану, витяги з Державного реєстру актів цивільного стану громадян у порядку, передбаченому законодавством України;

- веде звітність та подає до Відділу Управління державної реєстрації відповідні її форми у встановленому законодавством порядку, а також звіти про використання бланків свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану;

- перевіряє дотримання вимог законодавства посадовими особами виконавчих органів сільських, селищних та міських (крім міст обласного значення) рад, які проводять державну реєстрацію народження фізичної особи та її походження, шлюбу, смерті, та надає їм методичну допомогу;

- організовує та надає фізичним особам з дотриманням вимог законодавства платні послуги;

4.55 через Відділ Управління державної реєстрації та Відділ приймає для проставлення апостиля офіційні документи, що видаються органами юстиції та судами, а також документи, що оформляються нотаріусами України, та видає їх з проставленим апостилем;

4.56 здійснює відповідно до закону державну реєстрацію громадських об'єднань, їхніх відокремлених підрозділів, громадських об'єднань, що не мають статусу юридичної особи, підтвердження всеукраїнського статусу громадського об'єднання, обласних, регіональних, республіканських, місцевих та первинних професійних спілок, їх організацій та об'єднань, структурних утворень політичних партій, регіональних (місцевих) творчих спілок, територіальних осередків всеукраїнських творчих спілок, обласних, республіканських Автономної Республіки Крим, Київської та Севастопольської міських та місцевих організацій роботодавців та їх об'єднань, постійно діючих

---

³⁰⁸ Сімейний кодекс України : прийнятий 10 січня 2002 року № 2947-III. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

третейських судів; державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації місцевої сфери розповсюдження;

4.57 забезпечує не пізніше як за тридцять п'ять днів до дня голосування передачу на паперових носіях та в електронному вигляді до відповідних територіальних виборчих комісій відомостей щодо зареєстрованих політичних партій та їх місцевих (обласних, районних, міських, районних у містах) організацій із зазначенням керівників, а в разі зміни керівників політичних партій та їх місцевих (обласних, районних, міських, районних у містах) організацій невідкладно інформує про це відповідні територіальні виборчі комісії у разі призначення місцевих виборів (чергових, позачергових, повторних, проміжних, додаткових та перших);

4.58 надає виписки з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань у паперовій формі для проставлення апостиля;

4.59 організовує роботу з підготовки та підвищення кваліфікації державних реєстраторів;

4.60 здійснює заходи з підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб виконавчих органів сільських, селищних, міських (крім міст обласного значення) рад, які реєструють акти цивільного стану, проводить відповідні наради, семінари;

4.61 забезпечує доступ державних реєстраторів до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Мін'юст, та приймає рішення про блокування такого доступу у випадках, передбачених законом;

4.62 розглядає відповідно до закону скарги на рішення, дії або бездіяльність державних реєстраторів, суб'єктів державної реєстрації прав та приймає обов'язкові до виконання рішення;

4.63 складає протоколи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення³⁰⁹;

4.64 забезпечує спеціальну перевірку відомостей щодо наявності корпоративних прав у осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

4.65 веде облік надходження обов'язкових безоплатних примірників видань;

4.66 у випадках, передбачених законом, звертається до суду із заявою про припинення діяльності постійно діючого третейського суду;

4.67 готує звіти щодо витрачання бланків у визначених сферах діяльності;

---

³⁰⁹ Кодексом України про адміністративні правопорушення : прийм. 7 груд. 1984 р. № 8074-10. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

4.68 здійснює інші повноваження на основі та на виконання Конституції та законів України, указів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України.

Міжрегіональне управління з метою організації своєї діяльності:

5.1 організовує роботу з персоналом міжрегіонального управління, його структурних підрозділів та установ нотаріату, забезпечує підвищення кваліфікації (професійне навчання) державних службовців і працівників міжрегіонального управління та установ нотаріату, які не є державними службовцями;

5.2 складає проект зведеного штатного розпису, штатного розпису та кошторису міжрегіонального управління, а також зведеного штатного розпису нотаріальних контор і подає на затвердження державному секретарю Міністерства юстиції України;

5.3 контролює надходження коштів до спеціального Державного бюджету України та їх облік;

5.4 здійснює бухгалтерський облік витрат на утримання міжрегіонального управління; забезпечує використання бюджетних асигнувань за цільовим призначенням, складає та подає в установленому порядку фінансову звітність;

5.5 здійснює централізований бухгалтерський облік витрат на утримання районних, районних у містах, міських (міст обласного значення), міськрайонних, міжрайонних відділів державної виконавчої служби, Відділів, нотаріальних контор;

5.6 організовує розгляд звернень громадян з питань, що належать до його компетенції, в тому числі, пов'язаних з роботою підвідомчих органів та установ юстиції, виявляє та усуває причини, що породжують обґрунтовані скарги громадян;

5.7 забезпечує у межах своєї компетенції дотримання державної таємниці в міжрегіональному управлінні, підвідомчих органах та установах юстиції;

5.8 забезпечує в межах своєї компетенції виконання завдань мобілізаційної готовності;

5.9 здійснює контроль у міжрегіональному управлінні та підвідомчих органах і установах юстиції за дотриманням актів законодавства з питань боротьби з корупцією і злочинністю та забезпечує їх неухильне виконання;

5.10 забезпечує в межах повноважень проведення заходів щодо запобігання корупції та здійснення аналізу стану дотримання антикорупційного законодавства.

Міжрегіональне управління має право:

6.1 залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, спеціалістів органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками), представників інститутів громадянського суспільства до розгляду питань, що належать до його компетенції;

6.2 одержувати в установленому законодавством порядку інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та їх посадових осіб;

6.3 скликати наради, утворювати консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби (ради, комісії, у тому числі постійно діючі, колегії, робочі групи тощо) для сприяння здійсненню покладених на нього завдань;

6.4 брати участь у розробленні пропозицій щодо підготовки юридичних кадрів;

6.5 здійснювати перевірки в підвідомчих органах та установах юстиції;

6.6 залучати в установленому порядку до перевірок роботи установ нотаріату та приватних нотаріусів завідувачів державних нотаріальних контор, кваліфікованих нотаріусів з інших нотаріальних округів, а також представників відділень Української нотаріальної палати за їхньою згодою;

6.7 залучати в установленому порядку для перевірок роботи атестованих судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ і здійснюють судово-експертну діяльність на підставі свідоцтва Мін'юсту та внесені до Державного реєстру атестованих судових експертів, кваліфікованих судових експертів науково-дослідних установ судових експертиз, підпорядкованих Мін'юсту;

6.8 вносити до Мін'юсту пропозиції щодо призначення дисциплінарного провадження відносно судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, здійснюють свою діяльність на підставі свідоцтва Мін'юсту та внесені до Державного реєстру атестованих судових експертів.

Начальник міжрегіонального управління призначається на посаду та звільняється з посади державним секретарем Міністерства юстиції України.

Начальник міжрегіонального управління має не більше восьми заступників, включаючи першого заступника начальника.

Перший заступник начальника, заступники начальника міжрегіонального управління, заступники начальника міжрегіонального управління – начальники Управлінь забезпечення примусового виконання рішень та їх заступники призначаються на посади та звільняються з посад державним секретарем Міністерства юстиції України.

Структуру міжрегіональних управлінь затверджує Міністр юстиції України.

Міжрегіональне управління є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в установах Казначейства, а також рахунки, у тому числі в іноземній валюті, в державних банках для зарахування авансового внеску стягувача, обліку депозитних сум і зарахування стягнутих з боржників коштів та їх виплати стягувачам, печатки із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

УСТАНОВИ ТА ОРГАНИ ЮСТИЦІЇ

1. Науково-дослідні установи судових експертиз.

- ◆ Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності.
- ◆ Вінницьке відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз.
- ◆ Волинське відділення Львівського науково-дослідний інститут судових експертиз.
- ◆ Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз.
- ◆ Донецький науково-дослідний інститут судових експертиз.
- ◆ Житомирське відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз.
- ◆ Київський науково-дослідний інститут судових експертиз.
- ◆ Запорізьке відділення Дніпропетровського НДІСЕ.
- ◆ Кропивницьке відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз.
- ◆ Кримський науково-дослідний інститут судових експертиз.
- ◆ Луганське відділення Донецького НДІСЕ.
- ◆ Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз.
- ◆ Миколаївське відділення Одеського науково-дослідний інститут судових експертиз.
- ◆ Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз.
- ◆ Рівненське відділення Львівського науково-дослідний інститут судових експертиз.
- ◆ Полтавське відділення Харківського науково-дослідний інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса.
- ◆ Івано-Франківське відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз.
- ◆ Севастопольське відділення Харківського НДІСЕ.

◆ Сумське відділення Національного наукового центру «Інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса.

◆ Тернопільське відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз.

◆ Національний науковий центр «Інститут судових експертиз експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса».

◆ Херсонське відділення Одеського науково-дослідний інститут судових експертиз.

◆ Хмельницьке відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз.

◆ Черкаське відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз.

◆ Чернівецьке відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз.

◆ Чернігівське відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз.

◆ Закарпатське відділення Львівського науково-дослідний інститут судових експертиз.

2. Державні нотаріальні контори.

До системи органів Міністерства юстиції України належать:

- Державна виконавча служба України
- Державна кримінально виконавча служба України.

Державна виконавча служба України

Прийняття рішення юрисдикційними органами не є кінцевим етапом у поновленні порушеного права. Потрібне належне їх виконання, оскільки це суттєво впливає на стан законності та правопорядку, на захист проголошених і гарантованих Конституцією України прав та свобод людини і громадянина. Важлива роль у цьому належить інституту виконавчого провадження.

Виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) (далі – рішення) – сукупність дій визначених Законі України «Про виконавче провадження» органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню³¹⁰.

---

³¹⁰ Про виконавче провадження : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1404-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» підлягають примусовому виконанню рішення на підставі таких виконавчих документів:

1) виконавчих листів та наказів, що видаються судами у передбачених законом випадках на підставі судових рішень, рішень третейського суду, рішень міжнародного комерційного арбітражу, рішень іноземних судів та на інших підставах, визначених законом або міжнародним договором України;

1⁻¹) судові накази;

2) ухвал, постанов судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, справах про адміністративні правопорушення, кримінальних провадженнях у випадках, передбачених законом;

3) виконавчих написів нотаріусів;

4) посвідчень комісій по трудових спорах, що видаються на підставі відповідних рішень таких комісій;

5) постанов державних виконавців про стягнення виконавчого збору, постанов державних виконавців чи приватних виконавців про стягнення витрат виконавчого провадження, про накладення штрафу, постанов приватних виконавців про стягнення основної винагороди;

6) постанов органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом;

7) рішень інших державних органів та рішень Національного банку України, які законом визнані виконавчими документами;

8) рішень Європейського суду з прав людини з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»³¹¹, а також рішень інших міжнародних юрисдикційних органів у випадках, передбачених міжнародним договором України;

9) рішень (постанов) суб'єктів державного фінансового моніторингу (їх уповноважених посадових осіб), якщо їх виконання за законом покладено на органи та осіб, які здійснюють примусове виконання рішень.

Примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених цим Законом випадках на приватних виконавців, правовий статус та організація діяльності яких встановлюються Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють

---

³¹¹ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (далі – Закону)³¹².

Правовою основою діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є Конституція України, цей Закон, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інші закони, нормативно-правові акти, прийняті на їх виконання.

Завданням органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом.

Систему органів примусового виконання рішень становлять:

- 1) Міністерство юстиції України;
- 2) органи державної виконавчої служби, утворені Міністерством юстиції України в установленому законодавством порядку.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» державними виконавцями є керівники органів державної виконавчої служби, їхні заступники, головні державні виконавці, старші державні виконавці, державні виконавці органів державної виконавчої служби. Державний виконавець є представником влади, діє від імені держави і перебуває під її захистом та уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, передбаченому законом.

Державні виконавці, керівники та спеціалісти органів державної виконавчої служби є державними службовцями.

Стаття 10 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» встановлює вимоги до державних виконавців *Державним виконавцем може бути* громадянин України, який має вищу юридичну освіту (для керівників органів державної виконавчої служби та їх заступників – не нижче другого рівня), володіє державною мовою і здатний за своїми особистими і діловими якостями здійснювати повноваження державного виконавця.

Спеціальні вимоги до рівня професійної компетентності державних виконавців та керівників органів державної виконавчої служби визначаються Міністерством юстиції України³¹³.

Державні виконавці та інші працівники органів державної виконавчої служби, які є державними службовцями, призначаються на посади та

³¹² Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Законом України від 2 черв. 2016 р. № 1403-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.

³¹³ Про затвердження Спеціальних вимог до рівня професійної компетентності державних виконавців та керівників органів державної виконавчої служби : наказ Міністерства юстиції України від 21 жовт. 2016 р. № 3005/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1441-16>.

звільняються з посад у порядку, встановленому Законом України «Про державну службу»³¹⁴ з урахуванням особливостей, визначених законодавством.

Контроль за діяльністю державних виконавців та інших працівників органів державної виконавчої служби здійснюють Міністерство юстиції України та органи державної виконавчої служби, утворені Міністерством юстиції України в установленому законодавством порядку встановленому Міністерством юстиції України.

Порядок виплати та розміри винагород працівникам органів державної виконавчої служби встановлюються Кабінетом Міністрів України³¹⁵.

Приватним виконавцем може бути громадянин України, уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, встановленому законом.

Приватний виконавець є суб'єктом незалежної професійної діяльності.

Державне регулювання діяльності приватного виконавця здійснює Міністерство юстиції України та в межах повноважень:

1) формує та реалізує державну правову політику у сфері організації примусового виконання рішень;

2) забезпечує підготовку приватних виконавців та підвищення їхньої кваліфікації, для чого визначає:

- порядок проходження навчання та стажування осіб, які виявили намір здійснювати діяльність приватного виконавця;

- перелік документів, які подаються Кваліфікаційній комісії приватних виконавців особою, яка виявила намір здійснювати діяльність приватного виконавця, для підтвердження відповідності цієї особи вимогам, встановленим цим Законом;

- порядок допуску таких осіб до складання кваліфікаційного іспиту;

- порядок складання кваліфікаційного іспиту;

- порядок підвищення кваліфікації приватними виконавцями;

3) видає посвідчення приватного виконавця;

4) визначає вимоги до офіса приватного виконавця³¹⁶;

5) забезпечує діяльність Кваліфікаційної комісії приватних виконавців та Дисциплінарної комісії приватних виконавців;

6) формує Єдиний реєстр приватних виконавців України, визначає порядок його ведення;

---

³¹⁴ Про Державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

³¹⁵ Про затвердження Порядку виплати винагород державним виконавцям та їх розмірів і розміру основної винагороди приватного виконавця : постанова Кабінету Міністрів України від 8 верес. 2016 р. № 643. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643-2016-%D0%BF#n12>.

³¹⁶ Про затвердження Положення про офіс приватного виконавця : наказ Міністерства юстиції України 15 лист. 2016 р. № 3238/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1487-16>.

7) встановлює форму та порядок подання приватними виконавцями інформації про здійснення ними діяльності;

8) здійснює контроль за діяльністю приватних виконавців та визначає порядок здійснення контролю за діяльністю приватного виконавця;

9) подає Кабінету Міністрів України пропозицію про встановлення розміру основної винагороди приватного виконавця;

10) вводить в дію рішення Дисциплінарної комісії приватних виконавців про застосування до приватного виконавця дисциплінарного стягнення;

11) зупиняє та припиняє право на здійснення діяльності приватного виконавця;

12) здійснює інші повноваження, передбачені цим та іншими законами.

Вимоги до приватного виконавця встановлені у ст. 18 Закону. Так, *приватним виконавцем може бути* громадянин України, який досяг 25 років, має вищу юридичну освіту не нижче другого рівня, володіє державною мовою, має стаж роботи у галузі права після отримання відповідного диплома не менше двох років та склав кваліфікаційний іспит.

Приватним виконавцем не може бути особа:

1) яка не відповідає вимогам, встановленим частиною першою цієї статті;

2) визнана судом обмеженою у цивільній дієздатності або недієздатною;

3) яка має не зняту або не погашену в установленому законом порядку судимість;

4) яка вчинила корупційне правопорушення або порушення, пов'язане з корупцією, – протягом трьох років з дня вчинення;

5) якій за порушення вимог законодавства анульовано свідоцтво про право на зайняття нотаріальною чи адвокатською діяльністю або діяльністю арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), яку позбавлено права на здійснення діяльності приватного виконавця, – протягом трьох років з дня прийняття відповідного рішення;

6) звільнена з посади судді, прокурора, працівника правоохоронного органу, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування у зв'язку з притягненням до дисциплінарної відповідальності, – протягом трьох років з дня звільнення.

Приватний виконавець під час здійснення своєї діяльності не може займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), інструкторської та суддівської практики із спорту та роботи в органах Асоціації приватних виконавців України) або підприємницькою діяльністю.

Для визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір здійснювати діяльність приватного виконавця, та вирішення питання щодо надання права на здійснення діяльності приватного виконавця при Міністерстві юстиції України утворюється Кваліфікаційна комісія приватних виконавців (далі – Кваліфікаційна комісія).

Положення про Кваліфікаційну комісію приватних виконавців затверджується Міністерством юстиції України³¹⁷. До складу Кваліфікаційної комісії входять дев'ять членів, по чотири з яких призначаються Міністерством юстиції України, у тому числі Міністр або заступник Міністра, та з'їздом приватних виконавців України, один член призначається Радою суддів України.

Зазначені органи мають право призначати до складу Кваліфікаційної комісії осіб з числа своїх представників, суддів, суддів у відставці, науковців, фахівців у галузі права та приватних виконавців.

Персональний склад Кваліфікаційної комісії затверджується наказом Міністерства юстиції України. Головою Кваліфікаційної комісії є Міністр юстиції України або заступник Міністра юстиції України.

Строк повноважень членів Кваліфікаційної комісії становить два роки.

Рішення Кваліфікаційної комісії приймаються на її засіданні, за умови присутності не менше п'яти членів комісії, шляхом голосування простою більшістю голосів від кількості присутніх на засіданні членів комісії. У разі рівного розподілу голосів рішення вважається неприйнятним. Рішення Кваліфікаційної комісії оформлюється протоколом, який підписують усі присутні на засіданні члени комісії.

Особа, яка виявила намір здійснювати діяльність приватного виконавця, до подання заяви про допуск до складення кваліфікаційного іспиту зобов'язана пройти навчання і стажування приватного виконавця.

Загальний строк навчання і стажування приватного виконавця не може перевищувати трьох місяців.

Від проходження стажування приватного виконавця звільняються особи, які мають стаж роботи державного чи приватного виконавця, адвоката, нотаріуса, арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) не менше одного року або помічника приватного виконавця не менше двох років.

Про проходження навчання, стажування приватного виконавця видається свідоцтво, строк дії якого становить один рік.

---

³¹⁷ Про затвердження Положення про Кваліфікаційну комісію приватних виконавців : наказ Міністерства юстиції України 27 лист. 2017 р. № 3792/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1443-17>.

Особа, яка виявила намір здійснювати діяльність приватного виконавця, після проходження навчання, стажування приватного виконавця подає до Кваліфікаційної комісії заяву про допуск до складення кваліфікаційного іспиту разом із документами, які підтверджують відповідність особи вимогам, встановленим цим Законом, а також декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру.

Кваліфікаційна комісія проводить перевірку достовірності документів та відомостей, поданих особою.

Строк розгляду заяви про допуск до складення кваліфікаційного іспиту не повинен перевищувати 30 днів з дня її надходження.

За результатами розгляду заяви та доданих до неї документів Кваліфікаційна комісія приймає рішення про:

- 1) допуск особи до складення кваліфікаційного іспиту;
- 2) відмову в допуску особи до складення кваліфікаційного іспиту.

Кваліфікаційна комісія приймає рішення про відмову в допуску особи до складення кваліфікаційного іспиту, якщо:

- 1) подано не всі документи, визначені Міністерством юстиції України, або документи не відповідають встановленим вимогам;
- 2) особа не відповідає встановленим цим Законом вимогам до осіб, які виявили намір здійснювати діяльність приватного виконавця.

У рішенні Кваліфікаційної комісії про відмову в допуску особи до складення кваліфікаційного іспиту зазначаються причини такої відмови. Після усунення причин, що стали підставою для прийняття Кваліфікаційною комісією рішення про відмову в допуску особи до складення кваліфікаційного іспиту, особа має право повторно звернутися до Кваліфікаційної комісії для отримання допуску в порядку, визначеному цим Законом. Інформація про прийняте Кваліфікаційною комісією рішення про допуск (недопуск) особи до складення кваліфікаційного іспиту розміщується на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України протягом трьох днів з дня його прийняття.

Кваліфікаційна комісія проводить кваліфікаційний іспит протягом трьох місяців з дня надання допуску особі до складення кваліфікаційного іспиту.

Про дату та місце проведення кваліфікаційного іспиту повідомляються особи, допущені до його складення. Інформація про кваліфікаційний іспит не пізніше як за сім днів до дня його проведення розміщується на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України та веб-сайті Асоціації приватних виконавців України. На іспиті мають право бути присутніми представники Асоціації приватних виконавців України, громадських об'єднань та засобів масової інформації.

Кваліфікаційний іспит проводиться шляхом автоматизованого анонімного тестування особи, яка виявила намір здійснювати діяльність приватного виконавця.

Особі, яка успішно склала кваліфікаційний іспит, Міністерство юстиції України на підставі відповідного рішення Кваліфікаційної комісії протягом 10 днів з дня складення кваліфікаційного іспиту видає посвідчення приватного виконавця. За видачу посвідчення приватного виконавця особа, яка склала кваліфікаційний іспит, вносить плату у розмірі однієї мінімальної заробітної плати. Посвідчення про право на здійснення діяльності приватного виконавця видається без обмеження строку його дії.

Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, має право скласти його повторно не раніше ніж через шість місяців.

Про початок діяльності приватний виконавець повідомляє Міністерство юстиції України. Приватний виконавець має право розпочати здійснення діяльності з дня внесення інформації про нього до Єдиного реєстру приватних виконавців України.

Міністерство юстиції України забезпечує ведення Єдиного реєстру приватних виконавців України³¹⁸.

У Єдиному реєстрі приватних виконавців України містяться відомості про:

- 1) прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) приватного виконавця;
- 2) дату рішення Кваліфікаційної комісії про надання права на здійснення діяльності приватного виконавця;
- 3) номер посвідчення;
- 4) виконавчий округ, на території якого приватний виконавець здійснює діяльність;
- 5) офіс приватного виконавця;
- 6) реквізити договору страхування цивільно-правової відповідальності приватного виконавця, строк дії договору, відомості про страховика та страхову суму;
- 7) зупинення діяльності приватного виконавця;
- 8) дату та номер рішення про притягнення приватного виконавця до дисциплінарної відповідальності та вид дисциплінарного стягнення;
- 9) дату та номер рішення Дисциплінарної комісії про припинення діяльності;

---

³¹⁸ Про затвердження Порядку формування і ведення Єдиного реєстру приватних виконавців України : наказ Міністерства юстиції України від 05 серп. 2016 р. № 2431/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1125-16>.

10) прізвище, ім'я та по батькові помічників приватного виконавця (у разі їх наявності).

У разі зміни відомостей, що згідно з цим Законом підлягають внесенню до Єдиного реєстру приватних виконавців України, приватний виконавець зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня письмово повідомити про це Міністерство юстиції України.

Міністерство юстиції України вносить інформацію до Єдиного реєстру приватних виконавців України не пізніше наступного робочого дня з дня отримання відомостей, які згідно з цим Законом підлягають внесенню до Єдиного реєстру приватних виконавців України. Доступ до інформації Єдиного реєстру приватних виконавців України є безоплатним, здійснюється цілодобово і без обмежень на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України із забезпеченням можливості пошуку, перегляду, копіювання та роздрукування інформації без необхідності застосування спеціально створених для цього технологічних та програмних засобів.

Приватний виконавець має посвідчення та печатку, опис і порядок використання яких встановлюються Міністерством юстиції України.

Правила ведення діловодства та архіву приватного виконавця затверджуються Міністерством юстиції України³¹⁹.

Приватний виконавець має право мати помічників, які працюють на підставі трудового договору (контракту), укладеного з приватним виконавцем.

Помічником приватного виконавця може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту не нижче першого рівня та володіє державною мовою. Помічнику приватного виконавця видається посвідчення, зразок якого затверджується Міністерством юстиції України.

Контроль за діяльністю приватного виконавця здійснюється Міністерством юстиції України шляхом проведення планових і позапланових перевірок у порядку, встановленому Міністерством юстиції України.

Планові перевірки проводяться не частіше одного разу на два роки з обов'язковим повідомленням приватного виконавця про час і місце проведення перевірки не пізніше як за 10 днів до її початку. Попередні періоди, що раніше перевірялися, не можуть бути предметом наступних перевірок, крім перевірок за зверненнями учасників виконавчого провадження.

Державна кримінально-виконавча служба України

Відповідно до Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» на Державну кримінально-виконавчу службу України

---

³¹⁹ Про затвердження Правил ведення діловодства та архіву в органах державної виконавчої служби та приватними виконавцями : наказ Міністерства юстиції України від 07 черв. 2017 р. № 1829/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0699-17>.

покладається завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань³²⁰.

Основними принципами діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України є:

- 1) законність;
- 2) повага та дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- 3) гуманізм;
- 4) позапартійність;
- 5) єдиноначальність;
- 6) колегіальність при розробці важливих рішень;
- 7) взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, благодійними і релігійними організаціями;
- 8) відкритість для демократичного цивільного контролю.

Правовою основою діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України є Конституція України, закони України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23 червня 2005 р., «Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України» від 2 березня 2000 року № 1526-III та інші, акти Президента України і Кабінету Міністрів України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані відповідно до них нормативно-правові акти Міністерства юстиції України.

Структура та чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України визначена у ст. 6 Закону. Так, Державна кримінально-виконавча служба України відповідно до закону здійснює правозастосовні та правоохоронні функції і складається з центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ і організацій, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від від 24 січня 2020 р. № 20 «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції» утворено як юридичну особу публічного права міжрегіональний

---

³²⁰ Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 черв. 2005 р. № 2713-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15>.

територіальний орган Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань – Департамент з питань виконання кримінальних покарань³²¹.

Департамент з питань виконання кримінальних покарань є міжрегіональним територіальним органом Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань. Діяльність Департаменту спрямовується та координується заступником Міністерства юстиції України відповідно до розподілу обов'язків.

Департамент є органом Державної кримінально-виконавчої служби України.

Департамент реалізує повноваження Мін'юсту в сфері виконання кримінальних покарань.

Основні завдання:

- ♦ контроль та моніторинг за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізації законних прав та інтересів засуджених та осіб, узятих під варту;

- ♦ організація забезпечення безпеки осіб, які тримаються в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, підрозділами таких установ та слідчих ізоляторів;

- ♦ здійснення охорони засуджених, осіб, узятих під варту, під час медичного обстеження і лікування в територіальних закладах охорони здоров'я;

- ♦ визначення виду установи виконання покарань, у якій відбуватимуться покарання засуджених до позбавлення волі, здійснення розподілу, проведення їх та осіб, узятих під варту, з однієї установи до іншої;

- ♦ видачі осіб (екстрадиції), а також прийому громадян України, засуджених за кордоном, для відбування покарання на території України та передачу іноземців, засуджених судами України, для відбування покарання за кордоном, забезпечення транзитного перевезення через територію України осіб, узятих під варту, або засуджених згідно із законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

- ♦ організація процесу позитивних змін засуджених, їх свідоме відновлення в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві (ресоціалізація);

- ♦ організація проведення соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, які відбувають покарання в установах виконання покарань,

---

³²¹ Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 24 січ. 2020 р. № 20. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20-2020-%D0%BF>.

залучення до її проведення представників релігійних і благодійних організацій, громадських об'єднань, творчих спілок, фізичних осіб;

- ♦ забезпечення виконання актів амністії та помилування;
- ♦ організація загальноосвітнього та професійно-технічного навчання засуджених в установах виконання покарань;
- ♦ впровадження міжнародних стандартів та передового досвіду у сфері дотримання прав людини і громадянина.

Загальна чисельність персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, що утримується за рахунок Державного бюджету України, визначається відповідно до закону.

Гранична чисельність персоналу центрального апарату центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та його територіальних органів управління визначається Кабінетом Міністрів України.

Структура, штати територіальних органів управління, підрозділів кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я та положення про них затверджуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальні органи управління, установи виконання покарань, слідчі ізолятори, навчальні заклади, заклади охорони здоров'я, підприємства установ виконання покарань, інші підприємства, установи та організації, створені для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України, є юридичними особами, мають печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, інші печатки і штампи, рахунки в установах банків.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань узагальнює практику застосування законодавства з питань, що стосуються завдань Державної кримінально-виконавчої служби України, розробляє пропозиції, спрямовані на його вдосконалення, і вносить їх на розгляд Міністерству юстиції України.

Для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України Кабінетом Міністрів України утворюються територіальні органи управління – управління (відділи) в Автономній Республіці Крим, областях, місті Києві та Київській області, місті Севастополі.

Відповідно до пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 18.05.2016 № 348 «Про ліквідацію територіальних органів управління

Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції», а також з урахуванням постанови Кабінету Міністрів України від 05.02.2020 № 48 «Про перейменування деяких територіальних органів Міністерства юстиції», в Державній кримінально-виконавчій службі України функціонують як юридичні особи публічного права територіальні органи Міністерства юстиції – міжрегіональні управління з питань виконання кримінальних покарань³²².

♦ Західне міжрегіональне управління, повноваження якого поширюються на територію Львівської, Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Рівненської та Тернопільської областей, розташоване у м. Львові;

♦ Центрально-Західне міжрегіональне управління, повноваження якого поширюються на територію Вінницької, Хмельницької та Чернівецької областей, розташоване у м. Вінниці;

♦ Північно-Східне міжрегіональне управління, повноваження якого поширюються на територію Харківської, Луганської, Полтавської та Сумської областей, розташоване у м. Харкові;

♦ Південно-Східне міжрегіональне управління, повноваження якого поширюються на територію Дніпропетровської, Донецької та Запорізької областей, розташоване м. Дніпрі;

♦ Південне міжрегіональне управління, повноваження якого поширюються на територію Одеської, Кіровоградської, Миколаївської та Херсонської областей, розташоване у м. Миколаєві³²³.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 № 1252 «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції» та наказу Міністерства юстиції України від 21.12.2020 № 4390/5 «Про реорганізацію територіального органу» реорганізовано територіальний орган Міністерства юстиції – Південне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції шляхом його приєднання до міжрегіонального територіального органу Міністерства юстиції з питань виконання кримінальних покарань – Департаменту з питань виконання кримінальних покарань³²⁴.

---

³²² Про перейменування деяких територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 5 лют. 2020 р. № 48. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/48-2020-%D0%BF>.

³²³ Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 18 трав. 2016 р. № 348. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249086737>.

³²⁴ Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 16 груд. 2020 р. № 1252. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1252-2020>.

Територіальні органи управління здійснюють керівництво оперативно-службовою та фінансово-господарською діяльністю підпорядкованих їм органів і установ та виконують функції, передбачені положеннями про територіальні органи управління.

Положення про територіальні органи управління затверджуються Міністерством юстиції України.

Кримінально-виконавча інспекція – орган, який виконує покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт та здійснює контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково, а також звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.

Кримінально-виконавча інспекція здійснює функції та повноваження, передбачені законом та іншими нормативно-правовими актами.

Положення про кримінально-виконавчу інспекцію затверджується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань.

Установи виконання покарань та слідчі ізолятори утворюються і ліквідуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та виконують функції, передбачені законом та іншими нормативно-правовими актами. Законодавством визначаються особливості відвідування цих установ і слідчих ізоляторів та спеціальні вимоги режиму доступу на їх територію.

Воєнізовані формування – підрозділи, які відповідно до закону діють у складі органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, призначені для їх охорони та запобігання і припинення дій, що дезорганізують роботу виправних установ.

Підприємства установ виконання покарань є державними підприємствами, які здійснюють господарську діяльність та професійно-технічне навчання засуджених.

До персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України належать особи рядового і начальницького складу (далі – особи рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби), спеціалісти, які не мають спеціальних звань, та інші працівники, які працюють за трудовими договорами в Державній кримінально-виконавчій службі України (далі – працівники кримінально-виконавчої служби).

Служба в Державній кримінально-виконавчій службі України є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України. Час

проходження служби в Державній кримінально-виконавчій службі України зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби відповідно до закону.

На службу до Державної кримінально-виконавчої служби України приймаються на конкурсній, добровільній, контрактній основі громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки. Кваліфікаційні вимоги до професійної придатності визначаються нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України. При прийнятті на службу може бути встановлений строк випробування до шести місяців. *Не може бути прийнята на службу* особа, яка має не погашену або не зняту судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Забезпечення діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань через державне оборонне замовлення та закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти.

13.3. Система органів, діяльність яких спрямовується та координується Міністерством юстиції України

Державна архівна служба України (скорочено **Укрдержархів**) – є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого забезпечує реалізацію державної політики у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації (далі – СФД), а також міжгалузеву координацію з питань, що належить до її компетенції.

Утворена відповідно до Указу Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади»³²⁵. Є правонаступником Державного комітету архівів України.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 р. №442,

---

³²⁵ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : указ Президента України від 9 груд. 2010 р. № 1085/2010. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>.

діяльність Укрдержархіву спрямовується і координується через Міністра юстиції України³²⁶.

Укрдержархів у своїй діяльності керується Конституцією України та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, Наказами Міністерства юстиції України, іншими актами законодавства України. Зокрема, правові основи його діяльності визначають закони України: «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24 грудня 1993 р.³²⁷, «Про страховий фонд документації України» від 22 березня 2001 р.³²⁸, «Про музеї та музейну справу» від 29 червня 1995 р.³²⁹, «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р.³³⁰, «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 р.³³¹, «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р.³³², «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р.³³³ та ін.

Укрдержархів узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції і в установленому порядку подає Міністру юстиції України пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств; розробляє цільові програми розвитку архівної справи, діловодства, СФД, у тому числі мобілізаційного та оборонного призначення, визначає заходи щодо їх виконання; здійснює контроль та методичне забезпечення архівної справи і діловодства в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності.

Основними завданнями Укрдержархіву є: 1) внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи СФД, забезпечення її реалізації; 2) організація формування, державного обліку та зберігання документів Національного архівного фонду, використання відомостей, що в ньому містяться; 3) координація і контроль за формуванням страхового фонду

---

³²⁶ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10 верес. 2014 р. № 442. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>.

³²⁷ Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24 груд. 1993 р. № 3814-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>.

³²⁸ Про страховий фонд документації України : Закон України від 22 берез. 2001 р. № 2332-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2332-14>.

³²⁹ Про музеї та музейну справу : Закон України від 29 черв. 1995 р. № 249/95-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80>.

³³⁰ Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-XI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.

³³¹ Про звернення громадян : Закон України від 2 жовт. 1996 р. № 393/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

³³² Про інформацію : Закон України 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

³³³ Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

документації, його веденням, утриманням і видачею користувачам копій документів страхового фонду документації, необхідних для поставлення на виробництво, експлуатацію та ремонт продукції оборонного, мобілізаційного і господарського призначення, для проведення будівельних (відбудовчих), аварійно-рятувальних та аварійно-відновлювальних робіт під час ліквідації надзвичайних ситуацій та в особливий період, а також у сфері збереження інформації про культурні цінності, забезпечення зберігання та використання архівних електронних документів; 4) контроль за діяльністю архівних установ, служб діловодства, управління та контроль відповідно до законодавства за діяльністю підприємств, установ, організацій СФД; 5) організація проведення науково-дослідних робіт у сфері архівної справи, документознавства, археографії, формування та зберігання СФД.

Структура:

Керівництво.

Департамент архівної справи.

- ◆ Відділ формування Національного архівного фонду.
- ◆ Відділ зберігання та обліку Національного архівного фонду.
- ◆ Відділ використання інформації документів Національного архівного фонду та довідкового апарату.
- ◆ Відділ методичного забезпечення.

Департамент страхового фонду документації.

- ◆ Відділ ведення та використання страхового фонду документації.
- ◆ Відділ створення та формування галузевих та обласних (регіональних) страхових фондів документації оборонного, мобілізаційного і господарського призначення.
- ◆ Відділ ведення державних реєстрів та надання адміністративних послуг.
- ◆ Відділ державного контролю за додержанням законодавства у сфері страхового фонду документації.

Управління комунікацій.

- ◆ Відділ міжнародного співробітництва.
- ◆ Відділ комунікацій зі ЗМІ, громадськістю та доступу до публічної інформації.

Управління цифрової трансформації.

- ◆ Відділ цифрового розвитку та цифровізації.
- ◆ Відділ інформаційних технологій та захисту інформації.

Управління економічного аналізу, фінансового забезпечення, бухгалтерського обліку та звітності.

- ◆ Відділ бухгалтерського обліку та звітності.
- ◆ Відділ економічного аналізу та фінансового забезпечення.

Управління роботи з персоналом та організаційного забезпечення.

- ◆ Відділ управління персоналом.
- ◆ Відділ добору, розвитку та мотивації персоналу.
- ◆ Сектор організаційної роботи.

Відділ діловодства та контролю.

Сектор правового забезпечення.

Сектор режимно-секретної роботи.

Сектор внутрішнього аудиту.

Головний спеціаліст з питань запобігання та виявлення корупції.

Головний спеціаліст з мобілізаційної роботи.

Пріоритети діяльності Державної архівної служби України спрямовані на задоволення інформаційних потреб громадянського суспільства, створення комфортних умов для використання досвіду, накопиченого минулими поколіннями. Реалізація інтересів громадськості вимагає інноваційного розвитку національної архівної сфери в нових економічних і соціальних умовах, а саме:

- ◆ підвищення якості і конкурентоспроможності архівної галузі, поширення позитивного іміджу архівних установ, прискорення інтеграції України у міжнародний культурний простір;

- ◆ розширення доступу кожному до історичної і культурної спадщини українського народу та джерел інформації про себе і свою родину шляхом використання технологій нового покоління;

- ◆ забезпечення ефективного функціонування та розвитку державної системи страхового фонду документації з метою реалізації національних інтересів України у сфері національної безпеки, оборони та економіки в умовах ризиків і загроз, які виникли внаслідок російської гібридної агресії проти України, світовою економічною кризи.

Архівна галузь – сучасна, дієва соціально-інформаційна галузь. Добре керовані та доступні архіви сприяють реалізації права людини на інформацію, зміцненню демократичних стандартів розвитку держави і суспільства, є елементом безперервності та стабільності у світі постійних і швидких змін. Архіви є складовою національної культурної спадщини та колективної пам'яті.

Ефективна, дієва система страхового фонду документації (далі – СФД), призначена для зберігання та забезпечення користувачів документами СФД,

необхідних для потреб оборони України, поставлення на виробництво, експлуатацію та ремонт продукції оборонного, мобілізаційного і господарського призначення, для проведення будівельних (відбудовчих) робіт під час ліквідації надзвичайних ситуацій та в особливий період.

Реалізація державної політики у сфері архівної справи, діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації, спрямованої на накопичення, збереження та просування національних архівних інформаційних ресурсів, стимулювання до них суспільного інтересу, а також підвищення ефективності управління та доступу до архівної інформації, забезпечення законних інтересів громадян, сприяння культурному, соціальному та економічному розвитку України.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття Міністерство юстиції України.
2. Яка структура, основні завдання та повноваження Міністерства юстиції України?
3. Які структурні підрозділи міжрегіонального управління Міністерства юстиції України?
4. Назвіть систему органів Міністерства юстиції України.
5. Які повноваження державної виконавчої служби України?
6. Що є правовою основою діяльності державної виконавчої служби?
7. Які відомості містяться у Єдиному реєстрі приватних виконавців України?
8. Хто може бути помічником приватного виконавця?
9. Які завдання щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань покладається на державну кримінальну виконавчу службу?
10. Які основні принципи діяльності державної кримінально-виконавчої служби України?

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Повноваження Міністерства юстиції України.
2. Основні завдання Міністерства юстиції України.
3. Правові засади діяльності Державної архівної служби України.
4. Структура апарату Міністерства юстиції України.

Список використаних джерел до 13 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 09 жовт. 2019 р. № 870. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2019-%D0%BF>.
2. Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 24 січ. 2020 р. № 20. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20-2020-%D0%BF>.
3. Деякі питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу : постанова Кабінету Міністрів України від 29 лип. 2020 р. № 660. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2020-%D0%BF>.
4. Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 16 груд. 2020 р. № 1252. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1252-2020>.
5. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
6. Конвенція про захист прав людини і основних свобод : прийн. 04 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
7. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.
9. Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
10. Кодексом України про адміністративні правопорушення : прийн. 7 груд. 1984 р. № 8074-10. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 3 верес 1981 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

12. Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей : прийн. 25 жовт. 1980 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188.

13. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.

14. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийн. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

15. Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу : постанова Кабінету Міністрів від 17 верес. 2014 р. № 465. *Верховна Рада України* : [сайт]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-2014-%D0%BF>.

16. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

17. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

18. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

19. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

20. Про відновлення довіри до судової влади в Україні : Закон України від 10 квіт. 2014 р. № 1188-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>.

21. Про виконавче провадження : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1404-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.

22. Про Державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

23. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 черв. 2005 р. № 2713-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15>.

24. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

25. Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-XI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.

26. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

27. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

28. Про запобігання корупції : Закон України від 14 квіт. 2014 р. № 3206-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

29. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 груд. 2019 р. № 361-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>.

30. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

31. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228-2014-п. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>.

32. Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : наказ Міністерства юстиції України від 03 бер. 2011 р. № 777/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11>.

33. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20>.

34. Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі : постанова Кабінету Міністрів України від 11 січ. 2012 р. № 8. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8-2012-%D0%BF>.

35. Про затвердження Порядку виплати винагород державним виконавцям та їх розмірів і розміру основної винагороди приватного виконавця : постанова Кабінету Міністрів України від 8 верес. 2016 р. № 643. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643-2016-%D0%BF#n12>.

36. Про затвердження Порядку формування і ведення Єдиного реєстру приватних виконавців України : наказ Міністерства юстиції України від 05 серп. 2016 р. № 2431/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1125-16>.

37. Про затвердження Положення про офіс приватного виконавця : наказ Міністерства юстиції України від 15 лист. 2016 р. № 3238/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1487-16>.

38. Про затвердження Положення про Кваліфікаційну комісію приватних виконавців : наказ Міністерства юстиції України від 27 лист. 2017 р. № 3792/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1443-17>.

39. Про затвердження Правил ведення діловодства та архіву в органах державної виконавчої служби та приватними виконавцями : наказ Міністерства юстиції України від 07 черв. 2017 р. № 1829/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0699-17>.

40. Про затвердження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі : наказ Міністерства юстиції України від 26 лют. 2014 р. № 337/25114. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14>.

41. Про затвердження Спеціальних вимог до рівня професійної компетентності державних виконавців та керівників органів державної виконавчої служби : наказ Міністерства юстиції України від 21 жовт. 2016 р. № 3005/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1441-16>.

42. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовт. 1996 р. № 393/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

43. Про інформацію : Закон України 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

44. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 18 трав. 2016 р. № 348. *Урядовий портал* : [сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npsa/249086737>.

45. Про морські порти України : Закон України від 17 трав. 2012 р. № 4709-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4709-17>.

46. Про музеї та музейну справу : Закон України від 29 черв. 1995 р. № 249/95-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80.28>.

47. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24 груд. 1993 р. № 3814-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>.

48. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : указ Президента України від 9 груд. 2010 р. № 1085/2010. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>.

49. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10 верес. 2014 р. № 442. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>.

50. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Законом України від 2 черв. 2016 р. № 1403-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.

51. Про перейменування деяких територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України 5 лют. 2020 р. № 48. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/48-2020-%D0%BF>.

52. Про страховий фонд документації України : Закон України від 22 берез. 2001 р. № 2332-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2332-14>.

53. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 груд. 1997 р. № 776/97-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>.

54. Про утворення міжрегіональних територіальних органів Міністерства юстиції України : наказ Міністерства юстиції України від 16 жовт. 2019 р. № 3173/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3173323-19>.

55. Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 06 жовт. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794.

56. Цивільний процесуальний кодекс України : прийн. 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей, тези доповідей на конференціях, круглих столах

1. Бойко В. Я. Зразки процесуальних документів в господарському та адміністративному судочинстві : посібник. Київ : Дакор, 2018. 256 с.

2. Бреус С. М. Суб'єкти права на безоплатну професійну правничу допомогу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 30–38.

3. Глушков В. О., Кузьмін С. А., Михайленко В. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. / Міжгалузева акад. управл. Київ : Дакор, 2013. 371 с.

4. Караман І. В., Козіна В. В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. Київ : ВАІТЕ, 2015. 136 с.

5. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, І. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

6. Кримінальний процес : підручник. / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.

7. Кримінальний процес. Загальна частина (альбом схем) : навч. посіб. / [Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 144 с.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одісей, 2013. 1104 с.

10. Кучинська О. П. Зразки процесуальних документів кримінального провадження. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 560 с.

11. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.

12. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження в кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.

13. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.

14. Лебідь В. І., Матвеев П. С., Матвеева С. П. Зразки документів з приватного права (цивільне, сімейне, житлове, трудове, земельне, цивільно-процесуальне та господарсько-процесуальне законодавство України) : навч. посіб. [2-ге вид., перероб. та допов.]. Київ : Алерта, 2019. 160 с.

15. Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики. Київ : Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), 2015. 44 с. URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/genderna_pol_tika_s.pdf.

16. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні. Станом на 15 березня 2019 року / за заг. ред. М. В. Лошицького. Київ : Професіонал, 2019. 1272 с.

17. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. 448 с.

18. Погорецький М. А., Яновська О. Г. Адвокатура України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 368 с.

19. Потапенко А. Ефективні способи захисту прав правовласників (на окремих прикладах судової практики). *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 65–69.

20. Рішення Європейського суду з прав людини в кримінальних справах. Захист життя, здоров'я, честі та гідності / за заг. В. С. Ковальського. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 296 с.

21. Стеценко С., Шавінський В. Захист інтересів держави в адміністративному судочинстві як наукова та практична проблема. *Право України*. 2019. № 4. С. 77–91.

22. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захарова, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.] ; відп. ред. В. Т. Малярченко. [3-є вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 352 с.

23. Судові та правоохоронні органи України : мультимед. навч.-метод. посіб / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

24. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб для підгот. до іспитів / [упоряд. І. В. Тетарчук, Т. С. Дяків]. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 200 с.

25. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 120 с.

26. Тертична Е. В. Судова влада у концепції поділу влади в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Львів, 2014. 20 с.

27. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [12-те вид. доповн. і перероб.]. Київ : Алерта, 2016. 810 с.

28. Тести : навч. посіб. (Судові та правоохоронні органи. Кримінальний процес та ін.) / [Л. Д. Удалова, О. Ф. Штанько, Д. О. Савицький, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін.] ; МОН України ; НАВС. Київ : КНТ, 2013. 212 с.

29. Тетарчук І. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів. Київ : ЦУЛ, 2019. 202 с.

30. Тимченко С. М. Судові і правоохоронні органи України : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 354 с.

31. Удалова Л. Д., Савицька С. Л. Кримінально-процесуальні гарантії діяльності адвоката : монографія. Київ : КНТ, 2014. 170 с.

32. Юзікова Н. С. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. [4-е вид., перероб. і допов.]. Київ : Істина, 2013. 275 с.

РОЗДІЛ 14. АДВОКАТУРА УКРАЇНИ

14.1. Поняття адвокатури України, правова основа діяльності. Принципи та засади здійснення адвокатської діяльності

Конституція України (ст. 59) гарантує кожному право професійну правничу допомогу. У ч. 1 ст. 131-2 Конституції України також проголошено існування в Україні одного з найважливіших правових інститутів – адвокатури, основними завданнями якої є надання професійної правничої допомоги³³⁴.

Значною мірою за станом адвокатури та ставленням до неї держави судять про демократичність самої держави³³⁵.

Престиж адвоката та ефективність його діяльності перебувають у прямій залежності від становища людини в суспільстві і державі, від ставлення до фундаментальних принципів демократії і законності³³⁶.

У будь-якому правовому суспільстві адвокату належить особлива роль. Адвокат має діяти не тільки в інтересах клієнта, а й в інтересах права в цілому. Основні положення про роль адвокатів, прийняті на VIII Конгресі ООН по запобіганню злочинам, що відбувся у серпні 1990 року, вказують на особливість адвокатської діяльності в суспільстві, яка має поважатися і гарантуватися урядами при розробці національного законодавства та його застосуванні як адвокатами, так і судьями, прокурорами, членами законодавчої та виконавчої влади і суспільством у цілому³³⁷.

Після здобуття Україною незалежності в українському законодавстві зроблено перші кроки на шляху створення самостійної, незалежної адвокатури. 19 грудня 1992 року був прийнятий Закон України «Про адвокатуру»³³⁸, за яким у статті 1 адвокатура в Україні визнавалась добровільним професійним громадським об'єднанням, покликаним згідно з Конституцією України сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, подавати їм іншу

³³⁴ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

³³⁵ *Варфоломеева Т. В.* Защита в уголовном судопроизводстве. Київ, 1998. С. 5.

³³⁶ *Стецовский Ю. И.* Советская адвокатура. М, 1989. С. 19.

³³⁷ Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2000. № 1. *Адвокатура в Україні*. С. 180.

³³⁸ Про адвокатуру : Закон України від 19 груд. 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 9. Ст.

юридичну допомогу. Але це був перший Закон України, який мав свої позитиви і певні недоліки.

5 липня 2012 року Верховною Радою України був прийнятий вже другий Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – *Закон*), за яким ***адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом (ст. 2 Закону)***³³⁹.

У ч. 2 ст. 2 Закону вказано, що адвокатуру України складають всі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність.

Правова основа діяльності адвокатури України

Правовою основою діяльності адвокатури України є Конституція України, Закон України від 5 липня 2012 року «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Закон України від 2 червня 2011 року «Про безоплатну правову допомогу» інші законодавчі акти України.

За своєю природою адвокатура є самостійного вигляду організацією професійних юристів, яка виконує важливу суспільну функцію – захист прав і законних інтересів громадян та організацій. Недержавний характер адвокатури має прояв у тому, що, надаючи будь-яку юридичну допомогу, адвокат відстоює справедливість, порушене право. А це є невід’ємним елементом, першоосновою суспільного устрою. Разом з цим діяльність адвокатури несе в собі й державний характер, адже вона як елемент політичної системи виконує функцію особливої державної ваги – захищає права й законні інтереси громадян.

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність здійснюється на ***принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.***

Ці принципи забезпечують високу ефективність захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, іноземців, осіб без громадянства, а також юридичних осіб, що звертаються за юридичною допомогою до адвокатів.

Принцип верховенства права за своїм змістом охоплює комплекс національних інститутів, правових механізмів та процедур, які є обов’язковими для того аби особа мала можливість захищати свої права свободи і законні інтереси від сваволі з боку держави (її органів і службових осіб) та зберегти свою гідність. Стандарти цього комплексу частково виробленні на міжнародному рівні в рамках ООН, але здебільшого сформульовані статутними

---

³³⁹ Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

органами Ради Європи (РЄ) в їх намаганні створити єдиний європейський порядок.

Ці стандарти містяться в у рекомендаціях Комітету міністрів РЄ, рекомендаціях ПАРЕ (Парламентська асамблея Ради Європи), рішеннях Європейського суду з прав людини і вони бралися до уваги при розробці нового Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Принцип верховенства права, виходячи з міжнародно-правових документів, містить такі обов'язкові елементи 1) *правова визначеність*; 2) *доступ до правосуддя, забезпечений незалежними та неупередженими судами*; 3) *дотримання прав людини*; 4) *недискримінація та рівність перед законом і судом*. Безсумнівним є те, що діяльність адвокатів сприяє дотриманню верховенства права. Адже, використовуючи свої професійні права, адвокат може забезпечити доступ до правосуддя на умовах рівності та змагальності, застосовуючи всі свої правові можливості з метою забезпечення правової визначеності судових рішень і неупередженості судового розгляду.

Адвокатська діяльність здійснюється з додержанням *принципу верховенства права*, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності адвокатури.

Принцип законності адвокатської діяльності відповідно до світових стандартів полягає в тому, що надання адвокатської допомоги клієнтам повинно здійснюватись на законних підставах, з дотриманням закріплених нормами національного та міжнародного права прав і свобод людини та громадянина.

При цьому моральна і юридична відповідальність адвоката за дотримання вимог професійної етики істотно підвищуються. Він зобов'язаний суворо дотримуватись визнаних світовим співтовариством та Україною «Загального кодексу правил для адвокатів Європейського співтовариства» прийнятого делегацією країн-учасниць у Страсбурзі в жовтні 1988 р., «Основних положень про роль адвокатів», прийнятих 8-м Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р., Правил адвокатської етики, схвалених Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України 1 жовтня 1999 р.³⁴⁰.

У відповідності до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» ***під час здійснення адвокатської діяльності адвокат***

³⁴⁰ Правила адвокатської етики : схв. Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України 1 жовт. 1999 р., протокол від 1–2 жовт. 1999 р. № 6/VI. *ПІС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS128.html.

зобов'язаний: 1) дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики; 2) на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги; 3) невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів; 4) підвищувати свій професійний рівень; 5) виконувати рішення органів адвокатського самоврядування; 6) виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги тощо.

Адвокат зобов'язаний використовувати засоби захисту, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими Законами України, з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого. Усі відомості, отримані адвокатом у процесі розгляду конкретного кримінального провадження, повинні використовуватися ним тільки для захисту клієнта. Якщо навіть підозрюваний, обвинувачуваний чи підсудний визнають свою провину, адвокат, при наявності на те належних підстав, повинен доводити суду, слідчому, прокурору їх невинуватість. При цьому він зобов'язаний погодити свою позицію з підзахисним, оскільки колізія адвоката і підзахисного неприпустима. Адвокат не може визнати провину підзахисного, якщо останній її заперечує.

Адвокат не має право взяти на себе захист іншої особи або надавати їй правову допомогу, якщо це суперечить інтересам особи, якій він надає або раніше надавав правову допомогу.

Захисником, представником не має права бути особа, яка брала участь у цьому ж кримінальному провадженні як слідчий суддя, суддя, присяжний, прокурор, слідчий, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, експерт, спеціаліст, перекладач.

Особа не має права брати участь у цьому ж кримінальному провадженні як захисник або представник також у випадках:

1) коли вона у цьому провадженні надає або раніше надавала правову допомогу особі, інтереси якої суперечать інтересам особи, яка звернулася з проханням про надання правової допомоги;

2) зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю (зупинення дії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю або його анулювання) в порядку, передбаченому законом;

3) коли вона є близьким родичем або членом сім'ї слідчого, прокурора, потерпілого або будь-кого із складу суду.

За наявності таких підстав захисник, представник зобов'язані заявити самовідвід. Усі заявлені відводи захиснику відводи під час досудового розслідування розглядає слідчий суддя, а під час судового провадження – суд, який його здійснює.

Принцип незалежності адвокатури означає насамперед її *самостійність* у вирішенні поставлених перед нею завдань незалежно від впливу будь-яких органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб. Цей принцип забезпечується в першу чергу недержавним характером формування адвокатури і її самостійністю як добровільного професійного об'єднання юристів.

Адвокати, які працюють індивідуально або в рамках відповідних адвокатських бюро, об'єднань, мають право здійснювати свої обов'язки на засадах заборони будь-якого втручання і перешкоди здійснення адвокатської діяльності. Держави не втручається в професійну в їхню діяльність, оскільки законом заборонене їх кримінально-правове або цивільно-правове переслідування за письмові або усні заяви в справі, висловлені у процесі здійснення своїх функцій у суді чи іншому юридичному або адміністративному органі.

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлено **гарантії адвокатської діяльності**. Зокрема, у статті 23 Закону зазначено, що *професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, та іншими законами, зокрема:*

- 1) забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності;
- 2) забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею;
- 3) проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя;
- 4) забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності;
- 5) адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості;
- 6) життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом;
- 7) адвокату гарантується право на забезпечення безпеки

під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом; 8) забороняється залучати адвоката до конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, якщо таке співробітництво буде пов'язане або може призвести до розкриття адвокатської таємниці; 9) забороняється втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом; 10) забороняється внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі; 11) забороняється втручання у правову позицію адвоката; 12) орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону; 13) повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя; 14) забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката (особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю) або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом; 15) не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у засобах масової інформації, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката; 16) забороняється ототожнення адвоката з клієнтом; 17) дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється в особливому порядку.

Принцип конфіденційності передбачає зобов'язання адвоката зберігати адвокатську таємницю, предметом якої є питання, з якими громадянин чи юридична особа звернулися до нього за допомогою.

Адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності (ст. 22 Закону).

Інформація або документи можуть втратити статус адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта (особи, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених Законом України «Про адвокатуру

та адвокатську діяльність» підстав). При цьому інформація або документи, що отримані від третіх осіб і містять відомості про них, можуть поширюватися з урахуванням вимог законодавства з питань захисту персональних даних.

Обов'язок зберігати адвокатську таємницю поширюється на адвоката, його помічника, стажиста та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю. Адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання зобов'язані забезпечити умови, що унеможливають доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення.

У разі пред'явлення клієнтом вимог до адвоката у зв'язку з адвокатською діяльністю адвокат звільняється від обов'язку збереження адвокатської таємниці в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів. У такому випадку суд, орган, що здійснює дисциплінарне провадження стосовно адвоката, інші органи чи посадові особи, які розглядають вимоги клієнта до адвоката або яким стало відомо про пред'явлення таких вимог, зобов'язані вжити заходів для унеможливлення доступу сторонніх осіб до адвокатської таємниці та її розголошення.

Особи, винні в доступі сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошенні, несуть відповідальність згідно із законом.

Подання адвокатом в установленому порядку та у випадках, передбачених Законом України від 6 грудня 2019 року «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення³⁴¹», інформації центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, не є порушенням адвокатської таємниці.

Адвокат не несе дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, та за інші дії, якщо він діяв у межах

---

³⁴¹ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06 груд. 2019 р. № 361-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/361-20>.

виконання Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Принцип уникнення *конфлікту інтересів* визначається у пункті 8 ст. 1 Розділу 1 Загальні положення. Так, *конфлікт інтересів* – *суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності.*

Адвокату, адвокатському бюро або адвокатському об'єднанню забороняється укладати договір про надання правової допомоги у разі конфлікту інтересів.

Адвокату відповідно до ст. 28 Закону забороняється укладати договір про надання правової допомоги і він зобов'язаний відмовитися від виконання договору, укладеного адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням, у разі, *якщо*: доручення на виконання дій виходять за межі професійних прав і обов'язків адвоката; результат, досягнення якого бажає клієнт, або засоби його досягнення, на яких він наполягає, є протиправними, суперечать моральним засадам суспільства, присязі адвоката України, правилам адвокатської етики; адвокат брав участь у відповідному провадженні, і це є підставою для його відводу згідно з процесуальним законом; виконання договору про надання правової допомоги може призвести до розголошення адвокатської таємниці; адвокат є членом сім'ї або близьким родичем посадової особи, яка брала або бере участь у господарському, цивільному, адміністративному судочинстві, кримінальному провадженні, розгляді справи про адміністративне правопорушення, щодо яких до адвоката звертаються з пропозицією укладення договору про надання правової допомоги; виконання договору може суперечити інтересам адвоката, членів його сім'ї або близьких родичів, адвокатського бюро або адвокатського об'єднання, засновником (учасником) якого він є, професійним обов'язкам адвоката, а також у разі наявності інших обставин, що можуть призвести до конфлікту інтересів; адвокат надає правову допомогу іншій особі, інтереси якої можуть суперечити інтересам особи, яка звернулася щодо укладення договору про надання правової допомоги.

14.2. Набуття права на заняття адвокатською діяльністю. Організаційні форми адвокатської діяльності

У ч. 1 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено, що **адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту***, володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного згідно із Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»³⁴², має стаж роботи в галузі права не менше двох років**, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Не може бути адвокатом особа, яка:

- 1) має непогашену чи незняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також нетяжкого злочину, за який призначено покарання у виді позбавлення волі;
- 2) визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною;
- 3) позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю, – протягом двох років з дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською діяльністю;
- 4) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, дізнавача, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення, – протягом трьох років з дня такого звільнення (ч. 2 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Несумісною з діяльністю адвоката є:

- 1) робота на посадах осіб, зазначених у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»³⁴³;
- 2) військова або альтернативна (невійськова) служба;
- 3) нотаріальна діяльність;
- 4) судово-експертна діяльність.

---

*1) **повна вища юридична освіта** – повна вища юридична освіта, здобута в Україні, а також повна вища юридична освіта, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку;

2) **стаж роботи в галузі права – стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею повної вищої юридичної освіти.

---

³⁴² Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2704-19>.

³⁴³ Про запобігання корупції : Закону України 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

Вимоги щодо несумісності з діяльністю адвоката, передбачені пунктом 1, не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі).

Особа, яка виявила бажання стати адвокатом та відповідає вимогам частин першої та другої статті 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», має право звернутися до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури за місцем проживання із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту. Порядок допуску до складення кваліфікаційного іспиту та перелік документів, що додаються до заяви, затверджуються Радою адвокатів України.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури перевіряє відповідність особи вимогам, установленим частинами першою та другою статті 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». З метою перевірки повноти та достовірності відомостей, повідомлених особою, яка виявила бажання стати адвокатом, і за наявності письмової згоди такої особи кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, кваліфікаційна палата або визначений нею член палати можуть звертатися із запитом до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань, що зобов'язані *не пізніше десяти робочих днів з дня отримання запиту надати необхідну інформацію.*

Відмова в наданні інформації на такий запит, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, тягнуть за собою відповідальність, установлену законом.

У разі ненадання особою, яка виявила бажання стати адвокатом, письмової згоди на перевірку повноти та достовірності повідомлених нею відомостей така особа до кваліфікаційного іспиту не допускається.

Строк розгляду заяви про допуск до складення кваліфікаційного іспиту не повинен перевищувати тридцяти днів з дня її надходження.

За результатами розгляду заяви та доданих до неї документів кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури приймає рішення про:

- 1) допуск особи до кваліфікаційного іспиту;
- 2) відмову в допуску особи до кваліфікаційного іспиту.

Особі, яка звернулася із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту, повідомляється про прийняте рішення письмово *протягом трьох днів з дня його прийняття.* У разі прийняття рішення про відмову в допуску особи до кваліфікаційного іспиту в рішенні кваліфікаційно-

дисциплінарної комісії адвокатури в обов'язковому порядку зазначаються причини такої відмови.

Рішення про відмову в допуску особи до кваліфікаційного іспиту може бути оскаржено до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду протягом тридцяти днів з дня його отримання.

Кваліфікаційний іспит є атестуванням особи, яка виявила бажання стати адвокатом.

Кваліфікаційний іспит полягає у виявленні теоретичних знань у галузі права, історії адвокатури, адвокатської етики особи, яка виявила бажання стати адвокатом, а також у виявленні рівня її практичних навичок та умінь у застосуванні закону.

Організація та проведення кваліфікаційного іспиту здійснюється кваліфікаційною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

Порядок складення кваліфікаційних іспитів, методика оцінювання та програма кваліфікаційних іспитів затверджуються Радою адвокатів України. Рада адвокатів України може встановити плату за складення кваліфікаційного іспиту та порядок її внесення.

Кваліфікаційні іспити проводяться не рідше одного разу на три місяці.

Особі, яка склала кваліфікаційний іспит, протягом десяти днів з дня складення кваліфікаційного іспиту кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури безплатно видає свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту.

Свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту дійсне протягом трьох років з дня складення іспиту.

Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, може бути допущена до складення такого іспиту повторно не раніше ніж через шість місяців. Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит повторно, може бути допущена до наступного кваліфікаційного іспиту не раніше ніж через один рік.

Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, може протягом тридцяти днів з дня отримання рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури оскаржити його до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду, які можуть залишити оскаржуване рішення без змін, або зобов'язати кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури провести повторний кваліфікаційний іспит у найближчий час проведення таких іспитів.

Стажування полягає в перевірці готовності особи, яка отримала свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту, самостійно здійснювати адвокатську діяльність. Стажування здійснюється протягом шести місяців під керівництвом адвоката за направленням ради адвокатів регіону.

Стажистом адвоката може бути особа, яка на день початку стажування має дійсне свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту.

Стажування може здійснюватися у вільний від основної роботи час стажиста.

Керівником стажування може бути *адвокат України*, який має стаж адвокатської діяльності *не менше п'яти років*. В одного адвоката можуть проходити стажування не більше трьох стажистів одночасно. Рада адвокатів регіону може призначити керівника стажування з числа адвокатів, адреса робочого місця яких знаходиться у відповідному регіоні.

Порядок проходження стажування, програма та методика оцінювання стажування, розмір внеску на проходження стажування та порядок його сплати затверджується Радою адвокатів України.

Розмір внеску на проходження стажування визначається з урахуванням потреби покриття витрат на забезпечення діяльності ради адвокатів регіону, Ради адвокатів України та витрат керівника стажування, пов'язаних з таким стажуванням, і не може перевищувати трьох мінімальних заробітних плат станом на день подання особою заяви про призначення стажування.

При цьому внесок розподіляється таким чином:

- 70 відсотків внеску сплачується стажистом безпосередньо на користь керівника стажування та використовується виключно для забезпечення проходження стажування та компенсації витрат такого керівника;

- 30 відсотків сплачується стажистом на забезпечення діяльності ради адвокатів регіону, Ради адвокатів України.

Від проходження стажування звільняються особи, які на день звернення із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту мають стаж роботи помічника адвоката не менше одного року за останні два роки.

За результатами стажування керівник стажування складає звіт про оцінку стажування та направляє його раді адвокатів регіону.

Результати стажування оцінюються радою адвокатів регіону протягом *тридцяти днів з дня отримання звіту*.

За оцінкою результатів стажування рада адвокатів регіону приймає рішення про:

- 1) видачу особі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю;
- 2) продовження стажування на строк від одного до трьох місяців.

Стажист адвоката та керівник стажування повідомляються про прийняте рішення письмово протягом *трьох днів* з дня його прийняття.

Рішення ради адвокатів регіону про продовження стажування може бути оскаржено стажистом адвоката або керівником стажування протягом тридцяти днів з дня його отримання до Ради адвокатів України або до суду, які можуть

залишити оскаржуване рішення без змін, або зобов'язати раду адвокатів регіону видати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

У разі якщо за результатами стажування рада адвокатів регіону прийняла рішення про продовження стажування, розмір додаткового внеску не може перевищувати 0,5 мінімальної заробітної плати, встановленої станом на день прийняття зазначеного рішення, за кожний місяць додаткового стажування.

Організаційні форми адвокатської діяльності

Особи, які одержали свідоцтво про право заняття адвокатською діяльністю, **мають право здійснювати адвокатську діяльність індивідуально, створювати своє адвокатське бюро чи об'єднуватися з іншими адвокатами і створювати адвокатські об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності)**, що діють на підставі ст. 14, 15 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і своїх статутів. Уся діяльність адвокатських об'єднань базується на засадах добровільності, самоврядування, колегіальності і гласності, що обумовлено специфічним статусом адвокатури, як громадської організації. Адвокатські бюро і об'єднання реєструються в порядку встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»³⁴⁴, з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Відповідно до ст. 13 Закону адвокат, який здійснює адвокатську діяльність **індивідуально**, є *самозяйнятою особою*.

Адвокат, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально, може відкривати рахунки в банках, мати печатку, штампи, бланки (у тому числі ордера) із зазначенням свого прізвища, імені та по батькові, номера і дати видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

У ст. 14 Закону визначено правовий статус **адвокатського бюро**.

Адвокатське бюро є юридичною особою, створеною одним адвокатом, і діє на підставі статуту. Найменування адвокатського бюро повинно включати прізвище адвоката, який його створив.

Державна реєстрація адвокатського бюро здійснюється у порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Адвокатське бюро має самостійний баланс, може відкривати рахунки у банках, мати печатку, штампи і бланки із своїм найменуванням.

Про створення, реорганізацію або ліквідацію адвокатського бюро адвокат, який створив адвокатське бюро, протягом трьох днів з дня внесення

---

³⁴⁴ Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців : Закон України 15 трав. 2003 р. № 755-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців письмово повідомляє відповідну раду адвокатів регіону.

Стороною договору про надання правової допомоги є адвокатське бюро.

Адвокатське бюро може залучати до виконання укладених бюро договорів про надання правової допомоги інших адвокатів на договірних засадах. Адвокатське бюро зобов'язане забезпечити дотримання професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності.

Правовий статус **адвокатського об'єднання** передбачено у ст. 15 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Адвокатське об'єднання є юридичною особою, створеною шляхом об'єднання двох або більше адвокатів (учасників), і діє на підставі статуту.

Державна реєстрація адвокатського об'єднання здійснюється в порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців», з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Адвокатське об'єднання має самостійний баланс, може відкривати рахунки у банках, мати печатку, штампи і бланки із своїм найменуванням.

Про створення, реорганізацію або ліквідацію адвокатського об'єднання, зміну складу його учасників адвокатське об'єднання протягом трьох днів з дня внесення відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців письмово повідомляє відповідну раду адвокатів регіону.

Стороною договору про надання правової допомоги є адвокатське об'єднання. Від імені адвокатського об'єднання договір про надання правової допомоги підписується учасником адвокатського об'єднання, уповноваженим на це довіреністю або статутом адвокатського об'єднання.

Адвокатське об'єднання може залучати до виконання укладених об'єднанням договорів про надання правової допомоги інших адвокатів на договірних засадах. Адвокатське об'єднання зобов'язане забезпечити дотримання професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності.

У ст. 17 Закону передбачено і **Єдиний реєстр адвокатів України (ЄРАУ)**.

Рада адвокатів України забезпечує ведення Єдиного реєстру адвокатів України з метою збирання, зберігання, обліку та надання достовірної інформації про чисельність і персональний склад адвокатів України, адвокатів іноземних держав, які відповідно до цього Закону набули права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, про обрані адвокатами організаційні форми

адвокатської діяльності. Внесення відомостей до Єдиного реєстру адвокатів України здійснюється радами адвокатів регіонів та Радою адвокатів України³⁴⁵.

До Єдиного реєстру адвокатів України вносяться такі відомості:

- 1) прізвище, ім'я та по батькові адвоката;
- 2) номер і дата видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, номер і дата прийняття рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю (номер і дата прийняття рішення про включення адвоката іноземної держави до Єдиного реєстру адвокатів України);
- 3) найменування і місцезнаходження організаційної форми адвокатської діяльності, номери засобів зв'язку;
- 4) адреса робочого місця адвоката, номери засобів зв'язку;
- 5) інформація про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю;
- 6) інші відомості, передбачені Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Адресою робочого місця адвоката є місцезнаходження обраної адвокатом організаційної форми адвокатської діяльності або адреса фактичного місця здійснення адвокатської діяльності, якщо вона є відмінною від місцезнаходження обраної адвокатом організаційної форми адвокатської діяльності. У разі наявності декількох адрес робочих місць адвоката до Єдиного реєстру адвокатів України вноситься лише одна адреса робочого місця адвоката.

Адвокат *протягом трьох днів* з дня зміни відомостей про себе, що внесені або підлягають внесенню до Єдиного реєстру адвокатів України, письмово повідомляє про такі зміни раду адвокатів регіону за адресою свого робочого місця, крім випадків, якщо ці зміни вносяться на підставі рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

Інформація, внесена до Єдиного реєстру адвокатів України, є відкритою на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України. Рада адвокатів України і відповідні ради адвокатів регіонів надають витяги з Єдиного реєстру адвокатів України за зверненням адвоката або іншої особи.

Відомості, що підлягають внесенню до Єдиного реєстру адвокатів України, включаються до нього не пізніше дня, наступного за днем отримання радою адвокатів регіону відповідної інформації, крім випадків, установлених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

---

³⁴⁵ Порядок ведення Єдиного реєстру адвокатів України : затв. рішенням Ради адвокатів України від 17 груд. 2012 р. № 26. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2018-07-25-poryadki-109_5b597b1f8c28b.pdf.

Порядок ведення Єдиного реєстру адвокатів України затверджується Радою адвокатів України.

Адвокат іноземної держави також може здійснювати адвокатську діяльність в Україні, зокрема, і такі її види, як захист і представництво в кримінальному провадженні, з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» від 5 липня 2013 р. (Про набуття адвокатом іноземної держави права на заняття адвокатською діяльністю в Україні та особливості статусу адвоката іноземної держави див. розділ VIII цього Закону).

Адвокат іноземної держави, який має намір здійснювати адвокатську діяльність на території України, звертається до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури за місцем свого проживання чи перебування в Україні із заявою про його включення до Єдиного реєстру адвокатів України. До заяви додаються документи, що підтверджують право такого адвоката на заняття адвокатською діяльністю у відповідній іноземній державі. Перелік таких документів затверджується Радою адвокатів України.

Кваліфікаційна палата кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури розглядає заяву та подані адвокатом документи *протягом десяти днів з дня їх надходження* та за відсутності підстав, передбачених частиною четвертою цієї статті, приймає рішення про включення такого адвоката до Єдиного реєстру адвокатів України, про що *протягом трьох днів письмово повідомляє адвоката іноземної держави та відповідну раду адвокатів регіону*. Рада адвокатів регіону забезпечує внесення відомостей про такого адвоката до Єдиного реєстру адвокатів України.

Як висновок, ще раз нагадаємо, що ч. 1 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено, що **адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного згідно із Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування, (крім випадків, встановлених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.**

Не може бути адвокатом особа, яка: 1) має непогашену чи незняту в установленому законом порядку судимість за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також нетяжкого злочину, за який призначено покарання у виді позбавлення волі; 2) визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною; 3) позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю, – протягом двох років з дня прийняття рішення про припинення права на заняття адвокатською

діяльністю; 4) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення, – протягом трьох років з дня такого звільнення (ч. 2 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

14.3. Види адвокатської діяльності. Права та обов'язки адвоката

Видами адвокатської діяльності є:

1) надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави;

2) складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру;

3) захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення;

4) надання правової допомоги свідку у кримінальному провадженні;

5) представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні;

6) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами;

7) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах, якщо інше не встановлено законодавством іноземних держав, статутними документами міжнародних судових органів та інших міжнародних організацій або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

8) надання правової допомоги під час виконання та відбукання кримінальних покарань;

9) захист прав, свобод і законних інтересів викривача у зв'язку з повідомленням ним інформації про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення.

Адвокат може здійснювати інші види адвокатської діяльності, не заборонені законом (ст. 19 Закону)

У відповідності до ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» *під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право* вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, *зокрема*:

1) звертатися з адвокатськими запитам, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб);

2) представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами;

3) ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом;

4) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати їх у встановленому законом порядку;

5) доповідати клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги;

6) бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг;

7) збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою;

8) застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види правової допомоги, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом;

9) посвідчувати копії документів у справах, які він веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов'язковий спосіб посвідчення копій документів;

10) одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань;

11) користуватися іншими правами, передбаченими цим Законом та іншими законами.

Під час здійснення адвокатської діяльності відповідно до ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», **адвокат зобов'язаний:**

1) дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики;

2) на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги;

3) невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів;

4) підвищувати свій професійний рівень;

5) виконувати рішення органів адвокатського самоврядування;

6) виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги.

Адвокату забороняється:

1) використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта;

2) без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб;

3) займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта;

4) відмовлятися від надання правової допомоги, крім випадків, встановлених законом (*ч. 2 ст. 21 Закону*).

Адвокат реалізує свої повноваження через адвокатський запит.

Адвокатський запит – письмове звернення адвоката до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правової допомоги клієнту (*ч. 1 ст. 24 Закону*).

До адвокатського запиту додаються посвідчені адвокатом копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, ордера або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Вимагати від адвоката подання разом з адвокатським запитом інших документів забороняється.

Адвокатський запит не може стосуватися надання консультацій і роз'яснень положень законодавства.

Надання адвокату інформації та копій документів, отриманих під час здійснення кримінального провадження, здійснюється в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом.

Орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, керівники підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, яким направлено адвокатський запит, *зобов'язані не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту надати адвокату відповідну інформацію, копії документів, крім інформації з обмеженим доступом і копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом.*

У разі якщо адвокатський запит стосується надання значного обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, строк розгляду адвокатського запиту може бути продовжено *до двадцяти робочих днів з обґрунтуванням причин такого продовження*, про що адвокату письмово повідомляється *не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання адвокатського запиту.*

У разі якщо задоволення адвокатського запиту передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як десять сторінок, адвокат зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк. Розмір таких витрат не може перевищувати граничні норми витрат на копіювання та друк, встановлені Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»³⁴⁶.

Порядок та умови залучення адвокатів до надання безоплатної правової допомоги встановлюються Законом України від 2 червня 2011 року «Про безоплатну правову допомогу»³⁴⁷.

Оцінка якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної первинної правової допомоги здійснюється за зверненням органів місцевого самоврядування, а безоплатної вторинної правової допомоги – за зверненням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, комісіями, утвореними для цієї мети радами адвокатів регіонів.

---

³⁴⁶ Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

³⁴⁷ Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

14.4. Договір про надання правової допомоги

У статті 26 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» визначені підстави для здійснення адвокатської діяльності. Так, адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги.

Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути:

- 1) договір про надання правової допомоги;
- 2) довіреність;
- 3) ордер;
- 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Ордер – письмовий документ, що у випадках, встановлених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими законами України, посвідчує повноваження адвоката на надання правової допомоги. Ордер видається адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням та повинен містити підпис адвоката. Рада адвокатів України затверджує типову форму ордера (ч. 2 ст. 26 Закону).

Повноваження адвоката як захисника або представника в господарському, цивільному, адміністративному судочинстві, кримінальному провадженні, розгляді справ про адміністративні правопорушення, а також як уповноваженого за дорученням у конституційному судочинстві підтверджуються в порядку, встановленому законом.

Адвокат зобов'язаний діяти в межах повноважень, наданих йому клієнтом, у тому числі з урахуванням обмежень щодо вчинення окремих процесуальних дій.

У ст. 27 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» визначені **форма та зміст** договору про надання правової допомоги.

Договір про надання правової допомоги укладається в **письмовій формі**.

Договір про надання правової допомоги може вчинятися усно у випадках:

- 1) надання усних і письмових консультацій, роз'яснень із правових питань з подальшим записом про це в журналі та врученням клієнту документа, що підтверджує оплату гонорару (винагороди);

- 2) якщо клієнт невідкладно потребує надання правової допомоги, а укладення письмового договору за конкретних обставин є неможливим – з подальшим укладенням договору в письмовій формі протягом трьох днів, а якщо для цього існують об'єктивні перешкоди – у найближчий можливий строк.

До договору про надання правової допомоги застосовуються загальні вимоги договірних права.

Договір про надання правової допомоги може укладатися на користь клієнта іншою особою, яка діє в його інтересах. Особливості укладення та змісту контрактів (договорів) з адвокатами, які надають безоплатну правову допомогу, встановлюються законом, що регулює порядок надання безоплатної правової допомоги.

Зміст договору про надання правової допомоги не може суперечити Конституції України та законам України, інтересам держави і суспільства, його моральним засадам, присязі адвоката України та правилам адвокатської етики.

Підстави для відмови в укладенні договору про надання правової допомоги зазначені у ст. 28 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Адвокату, адвокатському бюро або адвокатському об'єднанню *забороняється укладати договір* про надання правової допомоги у разі *конфлікту інтересів*.

Адвокату забороняється укладати договір про надання правової допомоги і він зобов'язаний відмовитися від виконання договору, укладеного адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням, у разі, *якщо*:

1) доручення на виконання дій виходять за межі професійних прав і обов'язків адвоката; 2) результат, досягнення якого бажає клієнт, або засоби його досягнення, на яких він наполягає, є протиправними, суперечать моральним засадам суспільства, присязі адвоката України, правилам адвокатської етики; 3) адвокат брав участь у відповідному провадженні, і це є підставою для його відводу згідно з процесуальним законом; 4) виконання договору про надання правової допомоги може призвести до розголошення адвокатської таємниці; 5) адвокат є членом сім'ї або близьким родичем посадової особи, яка брала або бере участь у господарському, цивільному, адміністративному судочинстві, кримінальному провадженні, розгляді справи про адміністративне правопорушення, щодо яких до адвоката звертаються з пропозицією укладення договору про надання правової допомоги; 6) виконання договору може суперечити інтересам адвоката, членів його сім'ї або близьких родичів, адвокатського бюро або адвокатського об'єднання, засновником (учасником) якого він є, професійним обов'язкам адвоката, а також у разі наявності інших обставин, що можуть призвести до конфлікту інтересів; 7) адвокат надає правову допомогу іншій особі, інтереси якої можуть суперечити інтересам особи, яка звернулася щодо укладення договору про надання правової допомоги.

У разі відмови від укладення договору про надання правової допомоги адвокат зобов'язаний зберігати адвокатську таємницю про відомості, що стали

йому відомі від особи, яка звернулася з пропозицією укладення такого договору. Дія договору про надання правової допомоги припиняється його належним виконанням.

Договір про надання правової допомоги може бути достроково припинений за взаємною згодою сторін або розірваний на вимогу однієї із сторін на умовах, передбачених договором. При цьому клієнт зобов'язаний оплатити адвокату (адвокатському бюро, адвокатському об'єднанню) гонорар (винагороду) за всю роботу, що була виконана чи підготовлена до виконання, а адвокат (адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язаний (зобов'язане) повідомити клієнта про можливі наслідки та ризики, пов'язані з достроковим припиненням (розірванням) договору.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття адвокатура України.
2. Яка правова основа діяльності адвокатури України?
3. На яких принципах здійснюється адвокатська діяльність?
4. Який порядок набуття права на заняття адвокатською діяльністю?
5. Навіть організаційні форми та види адвокатської діяльності.
6. Які права і обов'язки адвоката?
7. Договір про надання правової допомоги.
8. Які правові підстави та види стягнень можуть застосовуватися до адвоката?
9. Що входить до змісту поняття «адвокатська таємниця»?
10. Які гарантії адвокатської діяльності?
11. Який порядок надання адвокатом безоплатної правової допомоги?
12. Назвіть організаційні форми адвокатського самоврядування.

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Виникнення і розвиток адвокатури в Україні.
2. Безоплатна правова допомога в Україні.
3. Вища кваліфікаційна комісія адвокатури.
4. Гарантії адвокатської діяльності.

Список використаних джерел до 14 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» : чинне законодавство станом на 14 черв. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 24 с.
3. Господарський процесуальний кодекс України : прийн. від 06 лист. 1991 р. № 1798-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
4. Конвенція про захист прав людини і основних свобод : прийн. 04 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 3 верес 1981 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.
8. Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. від 06 лип. 2005 р. № 2747-ІV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2021. 452 с.
10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийн. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
11. Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу : постанова Кабінету Міністрів від 17 верес. 2014 р. № 465. *Верховна Рада України* : [сайт] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-2014-%D0%BF>.
12. Правила адвокатської етики : затв. Установчим З'їздом адвокатів України від 17 лист. 2012 р. № n0003418-12. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003418-12/sp:full>.
13. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

14. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

15. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

16. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 № 1798 –VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

17. Про відновлення довіри до судової влади в Україні : Закон України від 10 квіт. 2014 р. № 1188-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>.

18. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

19. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

20. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

21. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

22. Про запобігання корупції : Закон України від 14 квіт. 2014 р. № 3206-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

23. Про затвердження Інструкції про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час досудового розслідування : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01 жовт. 2018 р. № 806/3105/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1190-18conv>.

24. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 р. № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20>.

25. Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 черв. 2017 р. № 480. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17#n7>.

26. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 лют. 2019 р. № 100. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

27. Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі : постанова Кабінету Міністрів України від 11 січ. 2012 р. № 8. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8-2012-%D0%BF>.

28. Про затвердження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі : наказ Міністерства юстиції України від 26 лют. 2014 р. № 337/25114. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14>.

29. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30 черв. 1993р. № 3352-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>.

30. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 груд. 1997 р. № 776/97-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>.

31. Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 06 жовт. 1999 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794.

32. Цивільний процесуальний кодекс України : прийн. 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей, тези доповідей на конференціях, круглих столах

1. Адвокат. Процесуальні права згідно діючого законодавства України : практ. посіб. / [А. В. Юрасов та ін.]. Мелітополь : ММД, 2012. 307 с.

2. Адвокати й адвокатські об'єднання в Україні : довідник / [голова ред. кол В. В. Медведчук, упоряд. К. В. Гутаріна] ; Спілка адвокатів України ; Академія адвокатури України. Київ : Редакція журналу «Адвокат», 2009. 459 с.

3. Бойко В. Я. Зразки процесуальних документів в господарському та адміністративному судочинстві : посібник. Київ : Дакор, 2018. 256 с.

4. Бреус С. М. Суб'єкти права на безоплатну професійну правничу допомогу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 30–38.

5. Глушков В. О., Кузьмін С. А., Михайленко В. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. / Міжгалузева акад. управл. Київ : Дакор, 2013. 371 с.

6. Дрозд В. Судова практика щодо допустимості доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 185–190.

7. Енциклопедичний довідник майбутнього адвоката : у 2 ч. / [С. Ф. Сафулько, О. Д. Святоцький, Т. Г. Захарченко та ін.] ; відп. ред. С. Ф. Сафулько. [2-ге вид., доповн.]. Київ : Ін Юре, 2009. 341 с.

8. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства. *Святоцький О. Д., Михеєнко М. М. Адвокатура України*. Київ, 1997. С. 188–202.

9. Зейкан Я. П. Захист у кримінальній справі : наук.-практ. посіб. Київ : Вища шк., 2014. 291 с.

10. Зразки процесуальних документів сторони захисту, потерпілого : практ. посіб. / [упоряд. Ю. І. Руснак]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 288 с.

11. Зразки процесуальних документів та бланків у кримінальному провадженні (з коментарями та поясненнями) / [упоряд. С. С. Чернявський, С. В. Петков, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 350 с.

12. Караман І. В., Козіна В. В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. Київ : ВАІТЕ, 2015. 136 с.

13. Колягіна Т. Є. Відповідальність за втручання в діяльність захисника за кримінальним законодавством України та зарубіжних держав. Порівняльний аналіз. *Публічне право*. 2018. № 4. С. 104–109.

14. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, І. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

15. Кримінальний процес : підручник. / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.

16. Кримінальний процес. Загальна частина (альбом схем) : навч. посіб. / [Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін.]. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 144 с.

17. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

18. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одисей, 2013. 1104 с.

19. Кучинська О. П. Зразки процесуальних документів кримінального провадження. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 560 с.

20. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.

21. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження в кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.

22. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.

23. Лебідь В. І., Матвеев П. С., Матвеева С. П. Зразки документів з приватного права (цивільне, сімейне, житлове, трудове, земельне, цивільно-процесуальне та господарсько-процесуальне законодавство України) : навч. посіб. [2-ге вид., перероб. та допов.]. Київ : Алерта, 2019. 160 с.

24. Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики. Київ : Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), 2015. 44 с. URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/genderna_pol_tika_s.pdf.

25. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні. Станом на 15 березня 2019 року. / за заг. ред. М. В. Лошицького. Київ : Професіонал, 2019. 1272 с.

26. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. 448 с.

27. Погорецький М. А., Яновська О. Г. Адвокатура України: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 368 с.

28. Потапенко А. Ефективні способи захисту прав правовласників (на окремих прикладах судової практики). *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 65–69.

29. Процесуальні документи досудового розслідування (слідчого, прокурора, адвоката та слідчого судді) : наук.-практ. посіб. / за ред. професорів

М. А. Погорецького та О. П. Кучинської. [2-ге вид., перероб. та допов.]. Київ : Алерта, 2018. 274 с.

30. Рішення Європейського суду з прав людини в кримінальних справах. Захист життя, здоров'я, честі та гідності / за заг. В. С. Ковальського. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 296 с.

31. Святоцька В. Інституту адвокатури Франції: історична генеза, сучасна організація та професійна діяльність. *Право України*. 2016. №4. С. 129–138.

32. Святоцька В. Стандарти адвокатури: поняття, ознаки класифікація, джерела. *Право України*. 2017. № 7. С. 163–174.

33. Святоцький О. Д., Медведчук В. В. Адвокатура: історія і сучасність. Київ : Ін Юре, 1997. 236 с.

34. Стеценко С., Шавінський В. Захист інтересів держави в адміністративному судочинстві як наукова та практична проблема. *Право України*. 2019. № 4. С. 77–91.

35. Стрижак А. Конституційний Суд України як інститут забезпечення та захисту конституційної законності. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 1. С. 101–111.

36. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захарова, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко. [3-є вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 352 с.

37. Судові та правоохоронні органи України : мультимед. навч.-метод. посіб / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

38. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб для підгот. до іспитів / [упоряд. І. В. Тетарчук, Т. С. Дяків]. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 200 с.

39. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 120 с.

40. Тертична Е. В. Судова влада у концепції поділу влади в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Львів, 2014. 20 с.

41. Тести : навч. посіб. (Судові та правоохоронні органи. Кримінальний процес та ін.) / [Л. Д. Удалова, О. Ф. Штанько, Д. О. Савицький, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін.] ; МОН України ; НАВС. Київ : КНТ, 2013. 212 с.

42. Тетарчук І. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів. Київ : ЦУЛ, 2019. 202 с.

43. Тимченко С. М. Судові і правоохоронні органи України : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 354 с.
44. Удалова Л. Д., Савицька С. Л. Кримінально-процесуальні гарантії діяльності адвоката : монографія. Київ : КНТ, 2014. 170 с.
45. Юзікова Н. С. Судові та правоохоронні органи України: Навчальний посібник. 4-е вид., перероб. і доп. К.: Істина, 2013. 275 с.

РОЗДІЛ 15. НОТАРІАТ В УКРАЇНІ

15.1. Поняття нотаріату. Система нотаріальних органів в Україні, їх завдання і значення

Конституція України (ст. 59) закріпила право кожного громадянина на одержання професійної правничої допомоги³⁴⁸. Нотаріат разом із низкою правозахисних органів України забезпечує реалізацію цього конституційного права громадян. Серед правозахисних органів України нотаріат займає гідне місце, зменшуючи навантаження судів, посвідчує лише безспірні права та безспірні факти, у наявності яких він може переконатися безпосередньо або на підставі відповідних документів.

Нормативну базу діяльності нотаріату складають: Конституція України, Закон України «Про нотаріат»³⁴⁹ (далі по тексту – Закон), Положення «Про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату»³⁵⁰, що затверджує Кабінет Міністрів України, та інші положення та постанови.

У перекладі з латинської мови «*notarius*» означає «писар», «стенограф». Нотаріат дійсно зароджувався, як система осіб, які стенографували різноманітні угоди або промови й надавали юридичну допомогу. Згодом документам, які посвідчені нотаріусами, надавалося все більшого юридичного значення аж до визнання їх безспірними. У франкських королів за часів Каролінгів, наприклад, оспорювання нотаріальних актів заборонялося під страхом смертної кари. Уперше органи, які виконують нотаріальні функції, виникли в Стародавньому Римі. Причому функції, притаманні нотаріату, виконувалися різними особами: табеліонами, нотаріусами – у Римській імперії, дяками й піддячими – у Київській Русі³⁵¹. Отже, в історичному аспекті нотаріат пройшов складний шлях свого розвитку – від стенографування документів до посвідчення безспірних прав і фактів.

³⁴⁸ Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

³⁴⁹ Про нотаріат : Закон України від 2 верес. 1993 р. № 3425-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

³⁵⁰ Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату : постанова Кабінету Міністрів України від 31 серп. 2011 р. № 923. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-%D0%BF>.

³⁵¹ Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні : підручник / Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Харків : Право, 2011. С. 3–6.

На сьогодні у світі склалися два типи правових систем – англосаксонська та континентальна і відповідно два типи нотаріальних систем. До компетенції нотаріусів англосаксонських країн входить лише засвідчення підписів і присяг. Головний принцип цивільних правовідносин – «свобода договору» – виключає необхідність нотаріальної форми договорів чи контрактів. Інша ситуація склалась у країнах континентального права. Нотаріат тут відіграє важливу роль у запобіганні судовим спорам, а значить, у зменшенні навантажень на суди. Нотаріус виконує роль юридичного радника, який надає правову допомогу при складанні документа (договору, заповіту тощо), щоб посвідчений ним документ відповідав закону й волевиявленню особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії.

Україна належить до країн континентальної правової системи, що зумовлює схожість компетенції українського нотаріату з латинським. Основним законодавчим актом, який регулює діяльність нотаріату в державі, є Закон України «Про нотаріат»³⁵². Його ст. 1 визначає цей *інститут* як *систему органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про нотаріат», з метою надання їм юридичної вірогідності*. У Законі міститься й перелік нотаріальних дій, які виконують нотаріуси.

Нотаріус посвідчує правочини (договори, заповіти, довіреності, вимоги про нотаріальне посвідчення правочину тощо) (ст. 34). *До фактів, які посвідчуються ним, належать такі факти:* а) що фізична чи юридична особа є виконавцем заповіту; б) що фізична особа є живою; в) перебування фізичної особи в певному місці; г) час пред'явлення документів та ін. На підтвердження таких прав або фактів нотаріус видає відповідне свідоцтво.

Посвідчення договорів, довіреностей, заповітів, засвідчення справжності підпису на документі робиться шляхом напису на відповідному документі за встановленою формою.

Нотаріуси приймають документи на зберігання, учиняють виконавчі написи, вживають заходів з охорони спадкового майна, засвідчують правильність копій документів, виконують інші нотаріальні дії, передбачені законом.

У ст. 1 Закону України «Про нотаріат» визначені органи і особи, які вчиняють нотаріальні дії. Так, зокрема вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах,

---

³⁵² Про нотаріат : Закон України від 2 верес. 1993 р. № 3425-XII. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

державних нотаріальних архівах (*державні нотаріуси*) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (*приватні нотаріуси*).

На нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах або займаються приватною нотаріальною діяльністю, законом може бути покладено вчинення інших дій, відмінних від нотаріальних, з метою надання їм юридичної вірогідності. Нотаріуси можуть проводити медіацію у порядку, визначеному законом, за умови проходження ними базової підготовки медіатора.

Документи, оформлені державними і приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу.

У сільських населених пунктах нотаріальні дії, передбачені статтею 37 Закону (Нотаріальні дії, що вчиняються посадовими особами органів місцевого самоврядування), вчиняються уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування.

Вчинення нотаріальних дій за кордоном покладається на консульські установи України, а у випадках, передбачених чинним законодавством, – на дипломатичні представництва України.

Посвідчення заповітів і довіреностей, прирівняних до нотаріальних, може провадитись особами, вказаними у статті 40 Закону України «Про нотаріат»³⁵³.

Державне регулювання нотаріальної діяльності полягає у встановленні умов допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності, порядку зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності, анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; здійсненні контролю за організацією нотаріату, проведенням перевірок організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні органів та осіб, які вчиняють нотаріальні дії, здійснюють контроль за організацією нотаріату, проводять перевірки організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні ставок державного мита, яке справляється державними нотаріусами; встановленні переліку додаткових послуг правового і технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, та встановленні розмірів плати за їх надання державними нотаріусами; встановленні правил професійної етики нотаріусів.

Контроль за організацією нотаріату, перевірка організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства здійснюються Міністерством юстиції України та його територіальними органами.

---

³⁵³ Про нотаріат : Закон України від 02 верес. 1993 р. № 3425-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3425-12>.

15.2. Правове становище нотаріуса. Вимоги, що ставляться до осіб, які бажають займатися нотаріальною діяльністю

Нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності (ч. 1 ст. 3 Закону України «Про нотаріат»).

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про нотаріат» *нотаріусом може бути* громадянин України, якому присуджено ступінь вищої юридичної освіти не нижче магістра, який володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»³⁵⁴, має стаж роботи у сфері права не менш як шість років, з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки, склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. *Не може бути нотаріусом* особа, яка має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята у встановленому законом порядку (крім реабілітованої особи), особа, дієздатність якої обмежена, або особа, визнана недієздатною.

Нотаріусу забороняється використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

Нотаріус не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім виконання функції медіатора, викладацької, наукової і творчої діяльності, а також діяльності у професійному самоврядуванні нотаріусів.

Реєстраційна справа приватного нотаріуса зберігається і ведеться відповідним територіальним органом Міністерства юстиції України.

Особа, якій вперше надається право займатися нотаріальною діяльністю, у відповідному територіальному органі Міністерства юстиції України в урочистій обстановці складає присягу.

---

³⁵⁴ Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про нотаріат» *нотаріус має такі професійні права:*

- витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій;
- одержувати плату за надання додаткових послуг правового та технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, плату за вчинення інших дій, покладених на них відповідно до закону, а також за вчинення приватними нотаріусами нотаріальних дій;
- складати проекти документів, виготовляти копії документів та виписки з них, а також давати роз'яснення з питань вчинення нотаріальних дій і консультації правового характеру. Чинним законодавством нотаріусу можуть бути надані й інші права.

Обов'язки нотаріуса передбачені у ст. 5 Закону України «Про нотаріат».

Так, нотаріус зобов'язаний:

- здійснювати свої професійні обов'язки відповідно до цього Закону і принесеної присяги, дотримуватися правил професійної етики³⁵⁵;
- сприяти фізичним та юридичним особам у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду;
- зберігати в таємниці відомості, одержані ним у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій;
- відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам;
- вести нотаріальне діловодство та архів нотаріуса відповідно до встановлених правил;
- дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса, не допускати їх пошкодження чи знищення;
- надавати документи, інформацію і пояснення на вимогу Міністерства юстиції України, його територіальних органів при здійсненні ними повноважень щодо контролю за організацією діяльності та виконанням нотаріусами правил нотаріального діловодства³⁵⁶;
- постійно підвищувати свій професійний рівень, а у випадках, передбачених п. 3 ч. 1. ст. 29¹ Закону, проходити підвищення кваліфікації³⁵⁷;

---

³⁵⁵ Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : наказ Міністерства юстиції України від 07 черв. 2021 р. № 2039/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21>.

³⁵⁶ Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства : наказ Міністерства юстиції України від 22 груд. 2010 р. № 3253/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1318-10>.

³⁵⁷ Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів : наказ Міністерства

➤ виконувати інші обов'язки, передбачені законом.

Нотаріуси або посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії, у своїй діяльності керуються Конституцією України, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України та його територіальних органів, а в Автономній Республіці Крим – також нормативно-правовими актами Верховної Ради Автономної Республіки Крим і Ради міністрів Автономної Республіки Крим.

Нотаріуси у встановленому порядку в межах своєї компетенції вирішують питання, що впливають з норм міжнародного права, а також укладених Україною міжнародних договорів.

Зобов'язання нотаріуса зберігати нотаріальну таємницю, предметом якої є питання, з якими громадянин чи юридична особа звернулися до нього за допомогою.

Нотаріальна таємниця – сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо.

Нотаріус та особи, зазначені у ст. 1 Закону України «Про нотаріат», а також помічник нотаріуса зобов'язані зберігати нотаріальну таємницю, навіть якщо їх діяльність обмежується наданням правової допомоги чи ознайомленням з документами і нотаріальна дія або дія, яка прирівнюється до нотаріальної, не вчинялась.

Обов'язок дотримання нотаріальної таємниці поширюється також на осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, на осіб, залучених для вчинення нотаріальних дій у якості свідків, та на інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці.

Особи, винні в порушенні нотаріальної таємниці, несуть відповідальність у порядку, встановленому законом.

Подання нотаріусом в установленому порядку та у випадках, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»³⁵⁸, інформації центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних

юстиції України від 28 серп. 2014 р. № 1422/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1046-14>.

³⁵⁸ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 груд. 2019 р. № 361-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n831>.

злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, не є порушенням нотаріальної таємниці.

Для визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, та вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю при Міністерстві юстиції України утворюється Вища кваліфікаційна комісія нотаріату. Персональний склад Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату затверджується наказом Міністерства юстиції України.

Строк повноважень персонального складу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату становить три роки, починаючи з дня його затвердження.

Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату затверджується Кабінетом Міністрів України (ст. 10 Закону України «Про нотаріат»).

Положення про кваліфікаційну комісію нотаріату затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923³⁵⁹. Це Положення визначає завдання, функції та порядок діяльності Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату (далі – Комісія), яка утворюється при Мін'юсті.

Основними завданнями Комісії є:

- визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю;
- вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю (п. 3 Положення).

Комісія відповідно до покладених на неї завдань:

- розглядає подання територіальних органів Мін'юсту про допуск осіб, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю, до його складення;
- забезпечує проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю;
- розглядає подання Мін'юсту, територіальних органів Мін'юсту, Нотаріальної палати України про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною (п. 4 Положення).

До складу Комісії входить сім осіб, делегованих Мін'юстом з числа нотаріусів та/або представників Мін'юсту, та сім нотаріусів, делегованих Нотаріальною палатою України.

Члени Комісії під час виконання своїх повноважень є рівноправними.

---

³⁵⁹ Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату : постанова Кабінету Міністрів України від 31 серп. 2011 р. № 923 *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-%D0%BF>.

Нотаріус може входити до складу Комісії за умови, що:

- він має стаж роботи нотаріусом не менш як 12 років;
- щодо нього не застосовувалися дисциплінарні стягнення (державний нотаріус) або його діяльність не зупинялася (приватний нотаріус) у зв'язку з допущеними порушеннями законодавства;
- щодо нього не застосовувалося анулювання доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та/або Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Строк повноважень членів Комісії становить три роки.

Член Комісії може бути достроково відкликаний за рішенням органу, який його делегував до складу Комісії.

Голова Комісії визначається Мін'юстом. Заступник голови Комісії обирається з числа членів Комісії на засіданні шляхом відкритого голосування.

За наявності стажу роботи, визначеного у ч. 2 ст. 3 Закону, особи, які мають намір скласти кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю, допускаються Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату до його складання на підставі подання відповідного територіального органу Міністерства юстиції України.

Порядок допуску до складання кваліфікаційних іспитів та їх проведення встановлюється Міністерством юстиції України³⁶⁰.

На підставі результатів складеного іспиту Вища кваліфікаційна комісія нотаріату приймає рішення про видачу (або відмову у видачі) Міністерством юстиції України свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, допускається до наступного його складання не раніш як через рік за поданням відповідного територіального органу Міністерства юстиції України за місцем постійного проживання такої особи.

Особа, яка не здійснювала приватну нотаріальну діяльність протягом трьох років після отримання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, яка не працювала державним нотаріусом державної нотаріальної контори, державним нотаріусом державного нотаріального архіву, консультантом державної нотаріальної контори чи помічником приватного нотаріуса, не була посадовою особою, яка здійснює керівництво та контроль за діяльністю нотаріату, не працювала на виборній або іншій посаді в Нотаріальній палаті України протягом трьох років до подання заяви про реєстрацію нотаріальної діяльності чи призначення на посаду державного

---

³⁶⁰ Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату : наказ Міністерства юстиції України від 28 лип. 2011 р. № 1905/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>.

нотаріуса державної нотаріальної контори, повинна підтвердити свою кваліфікацію шляхом складання нового кваліфікаційного іспиту в порядку, встановленому Міністерством юстиції України.

Питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю розглядається Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату за поданням Міністерства юстиції України, його територіальних органів або Нотаріальної палати України у випадках, визначених Законом України «Про нотаріат».

Порядок внесення Міністерством юстиції України, його територіальними органами або Нотаріальною палатою України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату встановлюється Міністерством юстиції України³⁶¹.

Рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату може бути оскаржено до суду.

Свідоцтво про право на заняття нотаріальною діяльністю видається Міністерством юстиції України на підставі рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату.

Відмову у видачі свідоцтва може бути оскаржено до суду.

За видачу свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю вноситься плата, розмір якої встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Міністерство юстиції України може анулювати свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю (ст. 12 Закону):

1) за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Міністерства юстиції України, його територіальних органів, у випадках:

а) втрати громадянства України або виїзду за межі України на постійне проживання;

б) винесення щодо нотаріуса обвинувального вироку суду, який набрав чинності;

в) винесення ухвали про застосування щодо нотаріуса примусових заходів медичного характеру, що набрала законної сили;

г) закриття кримінального провадження щодо нотаріуса з nereабілітуючих підстав;

---

³⁶¹ Про затвердження Порядку внесення Міністерством юстиції України, територіальними органами Міністерства юстиції або Нотаріальною палатою України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату : наказ Міністерства юстиції України від 28 лип. 2011р. №1904/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>.

д) винесення рішення суду, що набрало законної сили, про обмеження дієздатності особи, яка виконує обов'язки нотаріуса, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, оголошення її померлою;

е) неодноразового порушення нотаріусом законодавства або грубого порушення закону, яке завдало шкоди інтересам держави, фізичним та юридичним особам, при вчиненні нотаріальних дій та/або інших дій, покладених на нотаріуса відповідно до закону, за умови що такі порушення встановлені рішенням суду;

є) невідповідності нотаріуса займаній посаді внаслідок стану здоров'я, що перешкоджає нотаріальній діяльності;

ж) порушення нотаріусом вимог, передбачених ч. 4 ст. 3, ч. 1 ст. 8 та ст. 9 Закону;

з) набрання законної сили рішенням суду про порушення нотаріусом вимог законодавства при вчиненні ним нотаріальної дії;

и) знищення чи втрати нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів;

і) неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики, затверджених Міністерством юстиції України;

2) за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Нотаріальної палати України, у разі неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики.

Рішення про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю може бути оскаржено до суду.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про нотаріат» нотаріус може мати помічника. Так, *помічником нотаріуса може бути* громадянин України, який має вищу юридичну освіту, але не нижче першого рівня (бакалавр), володіє державною мовою, має стаж роботи у сфері права не менш як три роки. Не може бути помічником нотаріуса особа, яка має судимість, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

Помічник нотаріуса не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності.

Помічнику нотаріуса забороняється використовувати свій статус з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб.

За дорученням нотаріуса помічник нотаріуса бере участь у прийомі фізичних осіб та представників юридичних осіб, складенні проектів правочинів,

свідоцтв, інших документів, пов'язаних із вчиненням нотаріальних дій, і статистичних звітів; вносить записи до реєстру для реєстрації нотаріальних дій, веде діловодство та архів нотаріуса, готує та надсилає за дорученням нотаріуса запити до юридичних осіб щодо відомостей та документів, необхідних для вчинення нотаріальних дій, а також виконує іншу допоміжну і технічну роботу. Помічник нотаріуса не має права підписувати нотаріальні документи та використовувати печатку нотаріуса.

Помічник нотаріуса зобов'язаний виконувати свої професійні обов'язки відповідно до Закону України «Про нотаріат» та трудового договору, укладеного з нотаріусом; дотримуватися нотаріальної таємниці; дбайливо ставитися до документів нотаріального діловодства та архіву нотаріуса; постійно підвищувати свій професійний рівень.

Добір кандидатур і прийняття на роботу помічника приватного нотаріуса є виключним правом нотаріуса. З помічником нотаріуса укладається трудовий договір. Нотаріус може мати одного помічника.

У статті 13¹ Закону України «Про нотаріат» дається визначення нотаріальному округу. Так, *нотаріальний округ* – це територіальна одиниця, в межах якої нотаріус здійснює нотаріальну діяльність і в межах якого знаходиться державна нотаріальна контора, в якій працює державний нотаріус, або робоче місце (контора) приватного нотаріуса.

Нотаріальні округи визначаються відповідно до адміністративно-територіального устрою України. У містах з районним поділом округом діяльності нотаріуса є вся територія міста. У разі зміни адміністративно-територіального поділу України, в результаті якого розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса увійшло до іншого нотаріального округу, нотаріальна діяльність відповідних нотаріусів повинна бути зареєстрована в цьому нотаріальному окрузі.

Нотаріус не вправі здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених Законом України «Про нотаріат», за зверненням спадкоємця для завершення спадкування у іншому територіальному окрузі, у випадках, якщо спадкова справа була зареєстрована у Спадковому реєстрі до початку тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, але не закінчена.

15.3. Повноваження державних і приватних нотаріусів, а також інших посадових осіб, уповноважених виконувати окремі нотаріальні дії

Повноваження нотаріальних органів – це визначений законом перелік дій, який мають право вчиняти нотаріальні органи для виконання покладених на них завдань.

Нагадуємо, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про нотаріат» вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (*державні нотаріуси*) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (*приватні нотаріуси*).

На нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах або займаються приватною нотаріальною діяльністю, законом може бути покладено вчинення інших дій, відмінних від нотаріальних, з метою надання їм юридичної вірогідності. Нотаріуси можуть проводити медіацію у порядку, визначеному законом, за умови проходження ними базової підготовки медіатора.

Документи, оформлені державними і приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу.

У сільських населених пунктах нотаріальні дії, передбачені ст. 37 Закону України «Про нотаріат» (Нотаріальні дії, що вчиняються посадовими особами органів місцевого самоврядування), вчиняються уповноваженими на це посадовими особами органів місцевого самоврядування.

Вчинення нотаріальних дій за кордоном покладається на консульські установи України, а у випадках, передбачених чинним законодавством, – на дипломатичні представництва України.

У статті 34 Закону України «Про нотаріат» визначені нотаріальні дії, що вчиняють нотаріуси. Так, *нотаріуси вчиняють такі нотаріальні дії:*

- 1) посвідчують правочини (договори, заповіти, довіреності, вимоги про нотаріальне посвідчення правочину тощо);
- 2) вживають заходів щодо охорони спадкового майна;
- 3) видають свідоцтва про право на спадщину;
- 4) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя (колишнього подружжя) на підставі спільної заяви або в разі смерті одного з подружжя;
- 5) видають свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів);
- 6) видають свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), якщо прилюдні торги (аукціони) не відбулися;

7) провадять опис майна фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою або місце перебування якої невідоме;

8) видають дублікати нотаріальних документів, що зберігаються у справах нотаріуса;

9) накладають та знімають заборону щодо відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно), що підлягає державній реєстрації;

9-1) накладають заборону щодо відчуження грошових сум, що будуть зараховані заявником вимоги, визначеним відповідно до ч. 4 ст. 65² Закону України «Про акціонерні товариства», на рахунок умовного зберігання (ескроу), відкритий відповідно до зазначеного закону;

10) засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них;

11) засвідчують справжність підпису на документах;

12) засвідчують вірність перекладу документів з однієї мови на іншу;

13) посвідчують факт, що фізична чи юридична особа є виконавцем заповіту;

14) посвідчують факт, що фізична особа є живою;

15) посвідчують факт перебування фізичної особи в певному місці;

16) посвідчують час пред'явлення документів;

17) передають заяви фізичних та юридичних осіб іншим фізичним та юридичним особам;

18) приймають у депозит грошові суми та цінні папери;

19) вчиняють виконавчі написи;

20) вчиняють протести векселів;

21) вчиняють морські протести;

22) приймають на зберігання документи.

На нотаріусів може бути покладено вчинення інших нотаріальних дій згідно із законом.

Тексти договорів, заповітів, довіреностей, свідоцтв, вимог про нотаріальне посвідчення правочину, вимог про нотаріальне засвідчення справжності підписів учасника під час прийняття ним рішення з питань діяльності відповідної юридичної особи, правочинів про скасування таких вимог, актів про морські протести та протести векселів, перекладів у разі засвідчення нотаріусом вірності перекладу документа з однієї мови на іншу (крім тих примірників, що залишаються у справах нотаріуса), а також заяв, на яких нотаріусом засвідчується справжність підпису, дублікатів нотаріальних документів, рішень про створення юридичних осіб, рішень органів управління юридичних осіб, актів приймання-передачі частки (частини частки) у статутному капіталі, актів про передавання нерухомого майна до та із статутних капіталів юридичних осіб, передавальних актів, розподільчих

балансів, а також інших документів, визначених законом, викладаються на спеціальних бланках нотаріальних документів. Зразок, опис, порядок використання, зберігання, обігу та звітності спеціальних бланків нотаріальних документів встановлюються Кабінетом Міністрів України³⁶².

Державні нотаріуси в державних нотаріальних архівах видають дублікати і засвідчують вірність копій і виписок з документів, які зберігаються у справах цих архівів.

Закон України «Про нотаріат» (ст. 37) передбачає, *що в сільських населених пунктах уповноважені на це посадові особи органу місцевого самоврядування вчиняють такі нотаріальні дії:*

- 1) вживають заходів щодо охорони спадкового майна;
- 2) посвідчують заповіти (крім секретних);
- 3) видають дублікати посвідчених ними документів;
- 4) засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них;
- 5) засвідчують справжність підпису на документах;
- 6) видають свідоцтва про право на спадщину;
- 7) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя.

Дії, передбачені п.п. 6 і 7 ч. 1 ст. 37 Закону, вчиняють уповноважені посадові особи органу місцевого самоврядування, які мають вищу юридичну освіту, досвід роботи у галузі права не менше трьох років, пройшли протягом року стажування у державній нотаріальній конторі або приватного нотаріуса, завершили навчання щодо роботи з єдиними та державними реєстрами, що функціонують в системі Міністерства юстиції України, та склали іспит із спадкового права у порядку, встановленому Міністерством юстиції України.

Контроль за організацією нотаріальної діяльності уповноважених на це посадових осіб органів місцевого самоврядування, дотриманням ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконанням правил нотаріального діловодства здійснюється Міністерством юстиції України.

Зазначені посадові особи органів місцевого самоврядування не мають права на оформлення документів, призначених для використання за межами державного кордону.

Консульські установи України відповідно до ст. 38 Закону України «Про нотаріат» вчиняють такі нотаріальні дії:

- 1) посвідчують правочини (договори, заповіти, довіреності тощо), крім іпотечних договорів, договорів про відчуження та заставу жилих будинків,

---

³⁶² Деякі питання використання спеціальних бланків нотаріальних документів : постанова Кабінету Міністрів України від 09 груд. 2021 р. № 1290. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1290-2021-%D0%BF>.

квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні, а також крім договорів оренди, суборенди, емфітевзису земельних ділянок сільськогосподарського призначення;

- 2) вживають заходів до охорони спадкового майна;
- 3) видають свідоцтва про право на спадщину;
- 4) видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя;
- 5) засвідчують вірність копій документів і виписок з них;
- 6) засвідчують справжність підпису на документах;
- 7) засвідчують вірність перекладу документів з однієї мови на іншу;
- 8) посвідчують факт, що фізична особа є живою;
- 9) посвідчують факт перебування фізичної особи в певному місці;
- 10) посвідчують тотожність фізичної особи з особою, зображеною на фотокартці;
- 11) посвідчують час пред'явлення документів;
- 12) приймають в депозит грошові суми і цінні папери;
- 13) вчиняють виконавчі написи;
- 14) приймають на зберігання документи;
- 15) вчиняють морські протести;
- 16) видають дублікати посвідчених ними документів.

Законодавством України можуть бути передбачені й інші дії, що вчиняються консульськими установами України.

За вчинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України справляється консульський збір у визначених законодавством розмірах.

Відповідно до ч. 1 ст. 40 Закону України «Про нотаріат» до нотаріально посвідчених заповітів (крім секретних) прирівнюються:

- 1) заповіти осіб, які перебувають на лікуванні у лікарні, госпіталі, іншому стаціонарному закладі охорони здоров'я, а також осіб, які проживають у будинках для осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, посвідчені головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями цих лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, а також начальниками госпіталів, директорами або головними лікарями будинків для осіб похилого віку та осіб з інвалідністю;
- 2) заповіти осіб, які перебувають під час плавання на морських, річкових суднах, що ходять під прапором України, посвідчені капітанами цих суден;
- 3) заповіти осіб, які перебувають у пошукових або інших експедиціях, посвідчені начальниками цих експедицій;

4) заповіти військовослужбовців, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріусів чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також заповіти працівників, членів їх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів;

5) заповіти осіб, які тримаються в установах виконання покарань, посвідчені начальниками таких установ;

6) заповіти осіб, які тримаються у слідчих ізоляторах, посвідчені начальниками слідчих ізоляторів.

До нотаріально посвідчених довіреностей прирівнюються:

1) довіреності військовослужбовців або інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталях, санаторіях та інших військово-лікувальних закладах, посвідчені начальниками цих закладів, їх заступниками з медичної частини, старшими або черговими лікарями;

2) довіреності військовослужбовців, а в пунктах дислокації військової частини, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріуса чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також довіреності працівників, членів їх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів;

3) довіреності осіб, які тримаються в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах, посвідчені начальниками таких установ чи слідчих ізоляторів;

4) довіреності осіб, які проживають у населених пунктах, де немає нотаріусів, посвідчені уповноваженою на це посадовою особою органу місцевого самоврядування, крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, довіреності на управління і розпорядження корпоративними правами та довіреностей на користування та розпорядження транспортними засобами.

Посадові особи, зазначені в п. 1 ч. 1 ст. 40 Закону України «Про нотаріат», зобов'язані негайно передати по одному примірнику посвідчених ними заповітів у державний нотаріальний архів за місцем проживання заповідача.

Капітани морських суден зобов'язані передати по одному примірнику посвідчених ними заповітів капітанові морського порту або консулові України в іноземному порту для подальшого надсилання їх до державного нотаріального архіву за місцем проживання заповідача.

Начальник установи виконання покарань засвідчує справжність підпису

особи на документах, яка перебуває в такій установі, крім тих, які відповідно до закону або за вимогою сторін підлягають нотаріальному посвідченню.

Засвідчення начальником установи виконання покарань справжності підпису на документах прирівнюється до нотаріального засвідчення справжності підпису (ст. 40¹ Закону України «Про нотаріат»).

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття нотаріат в Україні.
2. Назвіть систему нотаріальних органів в Україні.
3. Які завдання органів нотаріату?
4. Яке нормативно-правове забезпечення організації та діяльності органів нотаріату?
5. Яке правове регулювання діяльності нотаріату?
6. Які вимоги ставляться до осіб, які бажають займатися нотаріальною діяльністю?
7. Які повноваження державних нотаріусів?
8. Які повноваження приватних нотаріусів?
9. Дайте визначення поняття нотаріальна таємниця.
10. Які повноваження посадових осіб, які уповноважені вчиняти окремі нотаріальні дії?
11. Яка відповідальність нотаріуса?
12. Назвіть кваліфікаційні комісії нотаріату, їх структура і повноваження.
13. Органи юстиції і їх роль у організації нотаріальної діяльності.

Тематика реферативних повідомлень, доповідей

1. Кваліфікаційна комісія нотаріату, її склад і повноваження. Вища кваліфікаційна комісія нотаріату.
2. Порядок видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю і підстави для його анулювання.
3. Зупинення та припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса.
4. Правила професійної етики нотаріусів України.

Список використаних джерел до 15 розділу

Нормативно-правові акти:

1. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» : чинне законодавство станом на 14 черв. 2021 р.: (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 24 с.

3. Господарський процесуальний кодекс України : прийн. від 06 лист. 1991 р. № 1798-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

4. Деякі питання використання спеціальних бланків нотаріальних документів : постанова Кабінету Міністрів України від 09 груд. 2021 р. № 1290. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1290-2021-%D0%BF>.

5. Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 09 жовт. 2019 р. № 870. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2019-%D0%BF>.

6. Конвенція про захист прав людини і основних свобод. : підпис. 04 лист. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

7. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

8. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 3 верес 1981 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

10. Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. від 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

11. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2021. 452 с.

12. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийн. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

13. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

14. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

15. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

16. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 № 1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.

17. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.

18. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.

19. Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату : постанова Кабінету Міністрів України від 31 серп. 2011 року № 923. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-%D0%BF>.

20. Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : наказ Міністерства юстиції України від 03 берез. 2011 р. № 777/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11>.

21. Про внесення зміни до Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України : наказ Міністерства юстиції України від 23 груд. 2019 р. № 4145/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1279-19>.

22. Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства : наказ Міністерства юстиції України від 22 груд. 2010 р. № 3253/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1318-10>.

23. Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів : наказ Міністерства юстиції України від 28 серп. 2014 р. № 1422/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1046-14>.

24. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

25. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. №3781-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

26. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 груд. 2019 р. № 361-ІХ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n831>.

27. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27 квіт. 2020 р. № 357. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20>.

28. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228-2014-п. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>.

29. Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату : наказ Міністерства юстиції України від 28 лип. 2011 р. № 1905/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11>.

30. Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю : наказ Міністерства юстиції України від 11 лип. 2012 р. № 1043/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1170-12>.

31. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 лют. 2019 р. № 100. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

32. Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : наказ Міністерства юстиції України від 07 черв. 2021 р. № 2039/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21>.

33. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VІІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.

34. Про Національне центральне бюро Інтерполу : постанова Кабінету України від 25 берез. 1993 р. № 220. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-%D0%BF>.

35. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 2822. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

36. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2015 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

37. Про нотаріат : Закон України від 02 верес. 1993 р. № 3425-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

38. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

39. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 10 верес. 2014 р. № 442. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>.

40. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06 лип. 2017 р. № 570. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.

41. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

42. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

43. Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок: прийн. 06 жовт. 1999 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794.

44. Цивільний процесуальний кодекс України : прийн. 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

Монографії, підручники, навчальні посібники, збірники наукових статей

1. Василик Ю. Сучасна державна політика України у сфері нотаріату як об'єкта адміністративно-правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 9–14.

2. Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы : учебник для юрид. вузов и факультетов / под ред. К. Ф. Гуценко. [4-е изд., испр. и доп.]. М. : Зерцало, 1998. 416 с.

3. Клименко О. Концепція розвитку нотаріату в Україні. *Право України*. 2020. № 9. С. 62–80.

4. Комаров В., Баранкова В. Нотаріат в Україні та перспективи його розвитку. *Право України*. 2020. № 9. С. 43–61.

5. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Верховного Суду, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ : наук.-практ. посіб. / [уклад.: А. В. Столітній, С. В. Шмаленя, М. С. Туркот, М. І. Снігар] ; за ред. д.ю.н., проф. А. В. Столітнього. [2-ге вид.]. Київ : Норма права, 2020. 1504 с.

8. Кучинська О., Щиголь О. Забезпечення права засудженого на справедливий суд в аспекті перегляду судових рішень за виключними обставинами на прикладі рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України». *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 254–260.

9. Ліщина І. Проблеми невиконання судових рішень як порушення права власності в практиці Європейського суду з прав людини. Український аспект. *Право України*. 2020. № 4. С. 189–215.

10. Лобойко Л., Глинська Н. Функція обвинувачення у кримінальному провадженні України. *Право України*. 2017. № 2 С. 221–223.

11. Лобойко Л., Глинська Н. Письмове касаційне провадження в кримінальному процесі України. *Право України*. 2018. № 8. С. 139–149.

12. Лобойко Л., Шило О. Концепція судового права у контексті судового захисту прав і свобод. *Право України*. 2015. № 3 С. 60–70.

13. Недоторканість права власності під час досудового розслідування : мультимед. навч. посіб. / [В. І. Галаган, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко, А. С. Симчук, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/real_ned_pr_vlasn/start.html.

14. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / [І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, М. П. Каркач та ін.] ; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2014. 448 с.

15. Судові та правоохоронні органи України : мультимед. навч.-метод. посіб / [А. С. Симчук, Г. М. Степанова, М. Й. Кулик, Н. С. Моргун, В. В. Підвисоцький]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/spou_2019/start.html.

16. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 120 с.

17. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [12-те вид. доповн. і перероб.]. Київ : Алерта, 2016. 810 с.

18. Тетарчук І. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів. Київ : ЦУЛ, 2019. 202 с.

19. Фурса С. Інститут нотаріату в юридичній доктрині України: актуальні проблеми та перспективи розвитку. *Право України*. 2020. № 9. С. 11–19.

20. Чепель О. Правова природа консультативного висновку Європейського суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 357–361.

ДОДАТКИ
Нормативно-правові акти

 SCAN ME	Закон України «Про судоустрій і статус суддів»
---	--

Закон України «Про Конституційний Суд України»	 SCAN ME
--	---

 SCAN ME	Закон України «Про Вищу раду правосуддя»
---	--

Закон України «Про прокуратуру»	 SCAN ME
---------------------------------	---

 SCAN ME	Закон України «Про Національну поліцію»
--	---

Постанова «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України»	 SCAN ME
--	---

 SCAN ME	Постанова «Про затвердження Положення про Національну поліцію»
--	--

Кримінальний процесуальний кодекс України	 SCAN ME
---	--

 SCAN ME	Закон України «Про службу безпеки України»
--	--

Статут міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол	 SCAN ME
--	--

 SCAN ME	Закон України «Про Бюро економічної безпеки України»
--	--

Закон України «Про Державне бюро розслідувань»	 SCAN ME
--	--

 SCAN ME	Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України»
--	---

<p>Постанова «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України»</p>	 <p>SCAN ME</p>
--	--

 <p>SCAN ME</p>	<p>Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»</p>
--	---

<p>Закон України «Про нотаріат»</p>	 <p>SCAN ME</p>
-------------------------------------	--

 <p>SCAN ME</p>	<p>Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 черв. 2011 р. № 3460-VI.</p>
--	--

<p>Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 р. № 298.</p>	 <p>SCAN ME</p>
---	--

 <p>SCAN ME</p>	<p>Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20 травн. 2020 р. № 405.</p>
--	---

<p>Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06 лип. 2017 р. № 570.</p>	 <p>SCAN ME</p>
---	--

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

М. А. Макаров, А. С. Симчук, М. Й. Кулик,
Ю. В. Терещенко, С. В. Харченко

СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ

навчальний посібник

(українською мовою)

Підписано до друку 31. 01. 2022.

Формат 60x84/16. Друк офсетний.

Гарнітура «TimesNewRoman». Умов. друк. арк. 41,125.

Наклад прим.: 300. Замовлення № 31- 01/ 22

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»

04209, м. Київ, вул. Бориспільська, 9

Свідоцтво: серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: СПД Андрієвська Л.В.

04209, м. Київ, вул. Бориспільська, 9

Свідоцтво: серія ВОЗ № 919546 від 19.09.2004 р.